

NAZIONALE

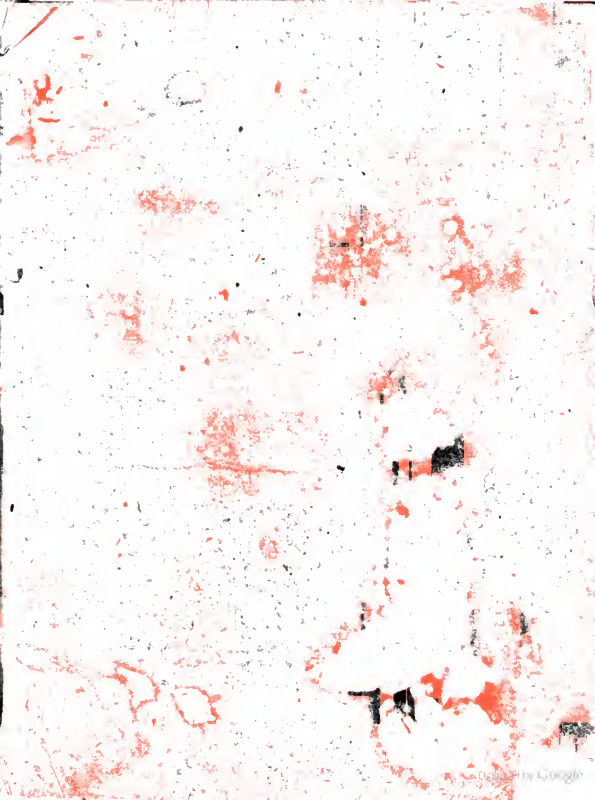
8

VITT. EMANUELE

24 F

20

ROMA

7.24.F.20

O P E R E
DEL PROPOSTO
LODOVICO ANTONIO
MURATORI
GIA' BIBLIOTECARIO
DEL SERENISSIMO SIGNORE
DUCA DI MODENA.
TOMO UNDECIMO.
P A R T E S E C O N D A .

IN AREZZO MDCCLXX.
PER MICHELE BELLOTTI Stampat. Vesc. all' Insegna del PETRARCA.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

- S. MAXIMI TAURINATIS EPISCOPI SERMONES.
 MAGISTRI MANEGALDI CONTRA WOLFELMUM COLONIENSEM
 OPUSCULUM.
- TERTULLIANI LIBELLUS DE ORATIONE COMPLETUS CUM NO-
 TIS GUIDONIS PANCIROLI ET LUDOVICI ANTONII MURA-
 TORII.
- FRAGMENTUM VETUSTISSIMUM, IN QUO MANICHEORUM HÆ-
 RESIS DAMNATUR ET DISQUISITIO MURATORII IN HOS A-
 NATHEMATISMOS.
- ORATIO AENEAE SILVII PICOLOMINEI PRO AUCTORITATE RO-
 MANI PONTIFICIS CONTRA AUSTRIALES ANNO MCDLII.
 VIENNAE HABITA, ET MURATORII DISQUISITIO DE REBUS
 GESTIS, ALIISQUE AD AENEAE SILVII VITAM, ET SCRIP-
 TA SPECTANTIBUS.
- EJUSDEM, QUI AD PONTIFICATUM MAXIMUM EVECTUS PIUS II
 APPELLATUS EST, ORATIO ALTERA HABITA CORAM CAL-
 LISTO PAPA III. DE *COMPACTATIS BOHEMORUM*. PRAECE-
 DIT MURATORII DE *COMPACTATIS* ELUCIDATIO.
- GEZONIS ABBATIS DERTHONENSIS LIBER DE CORPORE ET SAN-
 GUINE CHRISTI.
- S. HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI EPISTOLAE V. ET
 SERMONES II. UNA CUM EPISTOLA IVONIS CARNOTENSIS.
 STEPHANARDI DE VICOMERCATO ORDINIS PRAEDICATORUM
 POEMA DE GESTIS IN CIVITATE MEDIOLANI SUB OTHONE
 VICECOMITE ARCHIEPISCOPO.

S E R E N I S S I M O

113

JOANNI CORNELIO
VENETIARUM DUCI.

LICEAT mihi, Serenissime Dux, geminos Anecdotorum meorum Tomos Tibi sistere, Opuscula nempe quaedam veterum Scriptorum nunquam antea, ut puto, publici juris facta. Non eos quidem elegantia, neque ipsa fortasse materies prima fronte commendet; attramen habent ii, quod se ad Serenitatem Tuam fidenter invitet, ubi recogito, quantopere Tibi non minus, quam

prae-

praeclarissimae Genti Tuae, in more semper fuerit, cum Literarum studia fovere, tum earum promovere sortem: cujus rei exempla is tantum ignorat, qui celeberrimam Corneliam Gentem, ejusque illustria facta atque splendorem nondum, si fieri potest, novit. Quamobrem quum ista, qualiâcumque sint, eruditae vetustatis fragmenta non uni usui esse possint graviorum Disciplinarum studiosis: cur Serenitati Tuae non placeant, cui quaecumque bonarum Artium commoda, immo vel minima ornamenta placent? En igitur illa Nomini Tuo dicata in mei erga Te obsequii pignus, atque in grati etiam animi tesseram, postquam publicae lucis beneficium nulli alii debent, quam Venetae ditionis Urbi. Nunc restat, ut meum istud tributum, & me quoque, ea, qua ceteros soles, humanitate ac benevolentia excipias. Quod utique mihi polliceor a Te, Serenissime Princeps, quem Nobilissimi Senatus vota eum in locum perduxere, ubi omnium Virtutum, quae in Te confluxerunt, munia facilius & eminentius exerceas. Sospitet diutissime Deus Optimus Maximus Serenitatem Tuam, & fausta quaeque tribuat inclytæ Reipublicae Tuae, cujus felicitas non nostrae modo Italiae, sed etiam Christianae Reipublicae, felicitas est.

Serenitatis Tuae

Muginae III. Non. April. MDCCXII.

Humillimus, Additissimus, & Obsequentissimus Famulus.
Ludovicus Antonius Muratorius.

I N S E R M O N E S
S A N C T I M A X I M I
E P I S C O P I T A U R I N E N S I S .
M U R A T O R I U S .

ODEX MS. unde hos Sancti Maximi Taurinensis Episcopi Sermones descripsi, est in Ambrosiana Bibliotheca Lit. C. num. 98. Venerandam autem antiquitatem spirat, quippe scriptus mihi videtur ante mille circiter annos. Characteres ad Langobardicam scripturam omnino accedunt, similesque sunt iis, e quibus constat vetustissimus Josephi Codex in Aegyptiaca papyro enatus, & in eadem Bibliotheca veluti insigne antiquitatis monumentum adservatus. Neque aliter de ipsius Codicis vetustate iudicavit Cl. V. Johannes Mabillonius Tom. 1. Par. 2. Musei Italici in Praefat. ad quasdam Homilias ejusdem Sancti Maximi a se primum editas, & partim ex hoc ipso Codice descriptas. Quidquid ibi doctissimus ille vir hanc in rem adnotavit, dignum plane foret, quod heic repeteretur. Sed illuc ego Lectorem dimittens; quod meum erit, heic breviter prodam.

Tom. XI. P. II.

A

Flo.

Floruit Maximus Seculo Christianae Aerae quinto. Eum ultra An. Cb. 465. vixisse, eruditi non pauci putant, non satis Gennadii Codicibus fidentes, ubi mortuus dicitur ante An. Cb. 423. Leguntur Homiliae complures inter Opera SS. Ambrosii, & Augustini, quae tamen S. Maximum auctorem habuere. Neque vero easdem satis bucusque distinxerunt collectores Operum S. Maximi: ad quod tamen & laudata Mabillonii Praefatio, & cura haec nostra non parum inserviet. Siquidem non modo Sermones multos hic damus, nondum evulgatos, sed etiam adnotamus, qui jam editi fuerint inter Opera S. Ambrosii, aut ipsius S. Maximi. Porro minime sponderem, singulos Sermones, qui in laudato Codice Ambrosiano leguntur, ad Maximum Taurinatem esse referendos. Mutilus in fronte, in calce, aliisque in locis est Codex, quae causa forte adferri potest, cur desiderantur clariora documenta de harum Homiliarum Auctore. Praeterea sunt quidam illic Sermones, qui expresso nomine tribuuntur S. Maximo Taurinati Episcopo, ut in ipsa editione apparebit; ac proinde suspicio ingeritur, ne ceteri, quorum ipse non scribitur Auctor, ad alios Auctores pertineant. Et certe Eruditis non ignotum, consuevisse veteres & diversis Scriptoribus Homilias in unum Codicem congerere, qui Homiliarius postea dicebatur, & ad manum erat minus doctis aut Episcopis, aut Sacris Oratoribus, quum ad populum conciones erant habendae sive in Evangelii explicatione, sive in Sanctorum laudibus exponendis. Et hinc plane factum, ut Sanctis Augustino, Ambrosio, Chrysostomo, aliisque Ecclesiae Patribus tot tributae progressu temporis Homiliae fuerint, quae tamen omnes ab ipsis nequaquam prodierant.

Utrumque id sit, non me poenitet, haec omnis publici juris fecisse, eaque sub nomine S. Maximi Taurinatis universa produxisse, tum quod aliae hic Homiliae habentur, quibus praefixum non fuit Maximi nomen, & nihilominus ad eundem procul dubio spectant, tum etiam quod eam in omnibus Styli similitudinem deprehendere mihi visum fuit, quae unum eundemque Scriptorem satis deceat.

Ceterum Sermo I. in S. Alexandri multa habet communia ac simillima cum altero Sermonem ejusdem argumenti edito inter opera S. Augustini antiquae editionis. Antea quoque prodierunt Sermo VI. VII. VIII. & IX. de Sancto Eusebio Martyre Vercellensi, nempe in Libro, cui titulus: Antiquorum Patrum Sermones & Epistolae de S. Eusebio Vercellensi Episcopo, & Martyre, collectae jussu Joannis Francisci Bonhomii Episcopi Vercellensis, ac impressae Mediolani Anno 1581. Isti vero Sermones in nostro Codice recitati dicuntur Vercellis,

cellis, & propterea Auctorem designant, qui in alia, quam in ³ Vercellensi Ecclesia, degeret. Rursus vero quum in margine Codicis ver adnotatum ad eisdem Sermones reperiat: Vercellinum se esse ostendit; Nota quod Vercellinus est iste; conjecturae fit locus, S. Maximum, cujus patria ignoratur, Vercellis natum fuisse, si tamen eorum quatuor Sermonum is Auctor est.

Neque sine aliqua animadversione dimittendi Sermones duo, nempe XXXII. & sequens de Idolis auferendis de propriis possessionibus. Eorum ope sententia confirmatur arbitrarium, ideo sub primis Imperatoribus Christianis Ethnicos Paganorum nomine fuisse notatos, quod eorum Superstitio ex Urbibus eliminata, legibusque Caesareis interdicta, se in Pagos & rude rusticorum vulgus recepisset, unde ne S. Maximi quidem aetate evelli prorsus poterat. Ibidem adhuc aspicere erat Aras ligneas, & Simulacra lapidea, pallentes cespites, mortuos carbones, & Sacrificia, & lymphaticos rusticos suo sanguine Diis falsis clam, ut puto, litantes. Tu vide Baronium in Notis ad Martyrolog. Rom. die 31. Januarii, & Goshofredum in Notis ad Tit. X. Lib. XVI. Cod. Theodos. Memoratur autem in iisdem Sermonibus Domnedius, qui nihil aliud erat sermone corrupto illius aetatis, quam Dominus. Hac eadem voce usus est non uno in loco S. Paulinus Nolanus, uti animadverti Dissert. XII. Tom. I. (a) Anecd. meorum, quo significares S. Felicem Dominum ac Patronum suum.

S E R M O N E S
S A N C T I M A X I M I
T A U R I N A T I S E P I S C O P I .

D*Esiderantur priores paginae.*

S E R M O I I .

In Pascha.

EXULTANDUM nobis est, Fratres, in hac die, quam fecit Dominus, continuata laetitia &c. *est editus inter Opera S. Maximi.*

S E R M O I I I .

De Pascha.

NON minus etiam nunc laetari debemus, Fratres, quam hesternò laetati sumus; licet enim praeterita tenebrosa nox intercesserit gaudiis nostris, eadem nobis tamen dies est sanctitatis; licet tempora distinxerit obscuritas vespertina, perpeti tamen luce fulget Beatitudo Dominica. Christus enim, qui nos inluminavit hesternò,
etiam

etiam hodie nos ipse circumfovet. Nam sic dicit B. Apostolus: *Jesus Christus heri, & hodie, ipse est*. Ipse enim nobis dies factus est. Ipse nobis hodie genitus est, secundum quod ait David ex persona Dei Patris: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. *Hodie*, inquit, *genui te*, hoc est non quo in die ille genuerit Filium, sed quod ipsum Filium velut diem, lucemque genuerit. Ergo cum Christus unigenitus hodie generatur, ut intelligatur in Nativitate Salvatoris non tam hominem natum esse, quam lumen, quod fulgeat cunctis, luceat universis. *Hodie* autem dicitur, quod velut praesens, & indeficiens lumen cuncta saecula perpeti luce contineat, & pro ipsa perpetuitate fulgoris una dies esse videtur. Unde ait S. Propheta: *Mille anni ante oculos tuos, tamquam dies una*. Una plane dies est Christus, quia una est in eo divinitatis aeternitas. *Hodie* autem vocatur, quod eum nec vetusta antiquitate subterfugiunt, nec futura ignoratione praetereunt. Sed tamquam potentissimum lumen cuncta continet, universa cognoscit, & velut in praesenti habens possidet omnia. Quia apud eum nec praeterita labuntur, nec futura celantur. Quo autem tempore dictum sit Filio: *Ego hodie genui te*, scire debemus, non illo, quo ex Maria Virgine secundum carnem natus est, neque illo, quo secundum divinitatem ex Dei Patris ore processit, sed illo tempore, quo a mortuis resurrexit, sic enim Apostolus Paulus ait: *Resuscitans Dominum Jesum Christum, sicut scriptum est in Psalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Recte ergo tunc hodie dicitur, quando de Inferorum terra nocte ad superos, velut praeclarum lumen emicuit. Recte dies dicitur, cujus veritatem Judaeorum factio tenebrosa obscurare non potuit. Nec potuit plane melius, nisi hodie nomen accipere, qui omnibus defunctis & diem reddidit, & salutem, qui vetustate homines morae resolutos hodiernae vitae praesentia suscitavit. Laetemur ergo, & exultemus in hac die, in qua nobis Dominus lucem intulit, salutem intulit, intulit pacem; pacem, inquam, nobis Christus resurgens intulit, quia & passurus pacem proditori discipulorum non negavit, aut quemadmodum complectitur confidentes, qui sic osculatus est denegantem. Osculum autem illud Judae Ischarioth nolo existimetis a Domino, nisi de caritate datum, & ante sciebat illum proditorem futurum. Sciebat plane; amoris pignus & ideo non negavit; pietatis enim genus est non negare extrema oscula perituris, & his, quos dileximus, ultimum perfolvisse solatium. Simul etiam ipso dilectionis officio eum voluit emendare, ut admonitus pietate

nom

non defereret amantem, non traderet osculantem; atque ideo quasi ad iudicium Judae illud osculum datum est, ut si emendaret, esset pacis vinculum discipulo; si traderet, esset sceleris testimonium proditori. Ait ergo Dominus: *Juda osculo filium hominis tradis?* Ubi est subtilitas factionum, ubi latentes doli? Ecce deprehenditur nequitiae omne secretum, & proditur proditor, antequam prodatur. *Osculo*, inquit, *Filium hominis tradis*, hoc est: amoris pignore vulnus infligis; officio caritatis sanguinem fundis; mortem inrogas pacis indicio. Rogo quae ista dilectio est? Osculum porrigis, & minaris. Non sunt ista oscula, sed venena, per quae servus Dominum, Discipulus Magistrum, electus prodit Auctorem.

In Pascha. IV.

VENERANDA Passio Salvatoris nostri, atque ab Inferis ejus mirabilis reditus, attestatur, divinam illi, humanamque fuisse substantiam. Quis enim dubitet ineffabiliter eum Filium Dei, filiumque esse hominis, qui potuit & mortem perpeti, & morte devicta semetipsum fuscitare de tumulo? Nam suscepta carne de Virgine, ne quam in fide nostrae Confessionis nebulam pateremur, toto praedicationis suae tempore verum se revelabat Deum, perfectum ostendebat & hominem. Flebat quippe, ut nostro dolore moerens, sed ut sua virtute potens miseratus coecorum tenebras, huic necdum formatos faciebat oculos, illi reddebat amissos, navigans cum discipulis suis somno hominis dormiebat in puppi, sed consciae majestatis imperio insurgentium fluctuum moles, minacesque ventos serena protinus tranquillitate compescuit. Morituum se, ut temporalis vitae homo, saepissime testabatur, sed ut aeternus Deus refuso in corpora vitali spiritu ad lucem mortuos redire praecepit. Ut filio hominis ingerebantur convicia blasphemantium, sed ut ignara mortalitatis inoffensam credendi disceret veritatem, quasi unicum filium suum Pater adloquebatur è coelo. Si ergo credis, o homo, indigna, quae pertulit Christus, cur non magis credis miranda quae praestitit? Ita sane incomprehensibiliter caro in Deo, & in carne Deus, ut neque Deum ab homine passio separaret, neque per hominem Deus humanis passionibus subjaceret. Quod vero annuntiatur, Filius Dei natus est de Virgine, tanto in miraculo non debet humana fluctuare fragilitas, quia stupendae huic novitati Deum, cui opus omne possibile

le est, confitemur auctorem. Beatus namque David omnipotentiam Dei Sancto Spiritu revelante decantat dicens: *Omnia, quaecumque voluit, Dominus fecit in Coelo, & in terra.* Qui ergo fecit, quae voluit, fecit ut Virgo conciperet. Qui fecit omnia, quae voluit, fecit quod nobis omnibus subveniret. *Omnia, inquit, quae voluit, Deus fecit.* Voluit ex nihilo formare mundum? fuit ei tam magni operis effectus in Verbo. Voluit hominem figurare de pulvere? virtus tantae non defuit voluntati. Voluit inter ipsa Coeli, terraeque primordia virili de corpore educere feminam? E latere mox Adae mater humani generis Eva processit. Voluit de viro, & femina utriusque sexus homines nasci? Lege voluntatis ejus replevit orbem iusta foecunditas. Voluit, ut dictum est, Virginem parere? Et obumbratione majestatis ejus nullo Virginei pudoris damno Christus processit ex Maria. Et inde est, quod Philosophi gentium, prudentesque mundi, qui omnia sibi propria volunt disceptatione constare, dum terreno sensu divina discutiunt, sapientia sua desipientes, ad plenitudinem non perveniunt veritatis. Qui hanc igitur defudant habere doctrinam, ut quod ipsi advertere nequeunt, superbo tumentes Spiritu, Deum aut non recte velle, aut non posse contendunt. *Qui, ut ait Apostolus, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Et iterum: *Evanuerunt in cogitationibus suis.* Quis enim ita demens in illo conceptu virgineo semen quaerat humanum, ubi agitur Coeleste mysterium? Quanta vecordia in illo nascendi genere generalitas mortalis obtenditur, ubi opere omnipotentis pro vita pereuntium partus salutaris effloruit? Sed fortasse perfidus occurrit, & dicit: Nemo unquam ita est natus. Nemo revera, quia nullius praeter hanc caro unita cum Deo est. Quid incassum disputas? Quid retractas? Qui solus dedit hominibus nasci per conjuges, solus voluit prodire de Virgine. Mirabiliter natus est Christus; & obstinatione perfida non credis Deum? Quid faceres, si communi esset lege conceptus? Inanis ergo, & stulta causatio est, nullum ita fuisse natum, quia Sacramentum foecundae Virginis, quod unicum Dei est opus, neque habere ante se potuit, nec post se reliquit exemplum. Unde & tu, Frater, si sapienter incomprehensa rimaris, quod singulare pervides, crede divinum. Denique cum a Discipulis suis quis esset, & ab hominibus crederetur, Salvator inquireret: Beatissimus tum Petrus sacra voce respondit, dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Ecce, Fratres, loquitur lingua hominis, quod cor hominis ignorabat. Loquitur Apostolus, quod non meditatione didicit, sed revelatione

cogno-

cognovit. Unde enim sciret terrenus mortalisque homo incomprehensae generationis arcanum, nisi & Pater ipse, cujus verus erat Filius non revelasset e coelo? ut ait ad illum Dominus: *Beatus es Simon Bar Jona, quia non Caro, & sanguis revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Coelis.* Quod enim praecipuus Apostolorum Redemptorem omnium vivi Dei Filium dicit, paternae in eo Deitatis substantiam confitetur; quod eundem Christum pronunciat, materni inesse corporis adferit veritatem. Sic revera Beatissimus Petrus utramque in Christo naturam sub una est appellatione complexus, ut ineffabilis mysterii Sacramentum brevissimo sermone delibans, neque geminata divideret, neque unita confunderet. Ut autem plenius adverteremus in Salvatore nostro neque a Deo hominem, neque Deum ab homine separandum, ait gloriosissimus Magister Fidei Paulus Apostolus, dicens: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* Non utique factus est Filius Dei, ut mitteretur, sed ad id quod missus est, Filius factus est hominis. Salva enim divinae proprietate naturae, naturam in se suscepit humanam, non facta confusione, sed unitione perfecta. *Misit*, inquit, *Deus Filium suum*, misit non creaturali conditione subjectum, sed naturali caritate concordem. Ipse enim Dominus ait: *Ego, & Pater unum sumus.* Qui ergo unum sunt, non possunt a se invicem impari potestate distare. Misit Pater proprium Filium, non a se discedentem, sed ad nos nostra pro salute venientem. Venit autem Dei Filius, non ut mittentis tantum Patris exsequeretur imperium, sed ut communem perageret voluntatem. Venit Dei Filius, non qui de loco transiret ad locum, sed in loco, quo veller, propositi sui munus impletet. Et revera Deus, cum ubique semper sit, atque omnia gremio suae majestatis includat, illuc tamen ire, aut venire creditur, ubi se revelare dignatur. Haec, Frater, nisi Fide sequaris, nulla mundani sensus ratione concipies. Tantum enim abest ab operibus Dei intelligentia mortalis ingenii, quantum distare potest ab aeternitate mortalitas. Sed optima homini ratio est, ut in his, quae non potest mente complecti, cedat mentis Auctori. Scire ergo debemus, Karissimi, quia Nativitatem, Passionemque Dominicam non nobis ejus dedit conditio, sed voluntas. Nostri nimirum exegit causa negotii, Christum Dominum pudorem ventris non declinare feminei, sordentem pannis infantiam perpeti, crescentem per moras expectare pueritiam, convalescentem temporibus agere juventutem, & cum omni patientia Judaici furoris injurias, caedesque perferre.

Neque

Neque vero superfluae voluntatis erat, aut vacuae, ut Dei Filius per tantarum dedecora passionum materia humanitatis moreretur in terris, qui caelesti in Regno paterna Deitate vivebat, nisi nasci illum remedii nostri necessitas flagitasset. Quid Deus ad carnem? Quid immaculatus ad Crucem? Quid aeternus ad mortem? Essent quidem Dei Filio verba ac vulnera omniaque inlata Passionis opprobria reputanda, nisi universa, quae passus est, Resurrectio mox secuta curasset. Quis ergo ita desipiens retractando decolorare praesumat, quod Crucifixus est Christus, qui tot virtutibus, tantisque miraculis mirabilior factus est sua passione? Quis illi triduanam exprobare audeat sepulturam, cujus cum sempiterno Patre permanens aeternitas praedicatur? Immo quis non toto stupore miretur Inferna illum fuisse dignatum, qui virtute propria & ad vitam potuit redire post mortem, & Coelum non dubitavit ascendere post Inferos? Et ideo Fratres illud unum nobis est salutare, ut metientes nos metipsos, & pectoris nostri angusta, quae ultra modum se efferunt, castigantes, veri Dei, cujus potentiam probamus, sequamur in omnibus voluntatem, qui vivit, & regnat in saecula saeculorum. Amen.

S E R M O V.

In Pascha.

IN Paschali Festivitate, Fratres Karissimi, qua Dominum nostrum rediisse ab Inferis exultamus, est nobis gaudium commune cum Coelo. Laetantur enim Angeli, inimicum Domini sui, & Tyrannum coelestis imperii, legitimi, atque aeterni Regis virtute deletum. Mortales etiam, infirmique homines gloriamur munere Dominicae Passionis, Diaboli tandem servitute deposita, in libertatem nos vivendi, atque in jus paternae pietatis esse revocatos. Hoc est nimirum illud, quod ait Beatus David: *Laetensur Coeli, & exultet terra.* Unum profecto, atque id ipsum factum est gaudium coelestibus, atque terrenis, quia unus, idemque est Dominus, qui vicit in terris, & qui regnat in Coelo. Et iterum idem: *Hic est, inquit, dies, quem fecit Dominus, exultemus, & laetemur in eo.* Sic dicit: *hic est dies, quem fecit Dominus,* quasi sit aliquis dies, quem non fecerit Deus? Omnem quidem diem Dominus dedit, sed hunc specialiter fecit, qui perpetuo fulgens lumine vicissitudinem non recipit

tenebrarum. Hic est dies, qui discussa scelerum nube caligantibus mortalium oculis lucem perpetuitatis inradiat. Hic est dies, quo vitae Dominus ingressus Infernum, saevientem mortem aeternae noctis horrore terribilem nova improvisaque majestatis suae claritate deteruit. *Exultemus*, inquit sermo Propheticus, *& laetemur in eo*, quasi non sufficeret dixisse: *Exultemus*, nisi adiiceret: *Et laetemur*. Sed idcirco Prophetica praescientia spiritualium nobis gaudiorum verba congenerat, ut omni mortis tristissimae moerore deterso, & praesentis vitae laetitiam praedicet, & futurae. Exultemus ergo nunc redempti, ut postea possimus gaudere salvati. Exultemus resurgente Domino, ut possimus eodem regnante laetari. Et recte gaudebimus, Fratres, si nos verae Fidei munera, & praestita jam Redemptio, & Resurrectio promissa laetificet. Cur autem, Karissimi, de omnipotentis beneficiis ambigamus? Numquid sine causa homo est factus ex femina, qui incomprehensibiliter de Deo natus est Deus? Numquid frustra vagire in cunis voluit, qui terrificis tonitruum suorum vocibus terram, Coelumque tremefacit? Numquid incassum flevit, qui a nativitate caecum novis oculis sputamenti sui virtute ditavit? Numquid otiose potatus aceto, cibatus est felle, qui vastissima in heremo sitientibus de petra rivos, & esurientibus de coelo potuit manna praebere? Numquid inanis ejus est Passio, qui in investigabili voluntatis suae secreto de coelestibus descendit ad crucem? Et ideo quia crassitudine carnalis ingenii Passionum ejus mysteria comprehendere non valemus, credulitate rectae Fidei, quae praestitit, teneamus. Tenebimus autem, capiemusque dona gloriae ejus, si vitam nostram Fides muniat, & a Fide vita non discrepet. Et sicut ille nobis voluit placere moriendo, ita nos gestiamus ei non displicere vivendo, ipso praestante, qui cum Patre &c.

S E R M O V I.

De Pascha.

JUSTISSIME, Fratres, generali hodie gaudio mundus exultat, quandoquidem revertente a mortuis Christo cunctis ubique mortalibus spes orta est resurgendi. Et necesse est, ut creaturarum Domino triumphante, inlustrata per eum creatura laeteretur. Gaudet itaque Coelum, quia videt jamdiu peccatis sordentem terram Domini sui
 cruoro

cruore purgatam. Gaudet multitudo coelestis exercitus, quia confu-
 flu Regis sui omnis inimici Principis debellata militia est. Gaudet
 etiam Sol, quia lugubres illas tenebras, quas Domino moriente per-
 tulerat, laetioribus radiis; & perpeti gratulatione compensat. Inter
 ista, Karissimi, praecipue nos convenit exultare, quorum causa Uni-
 genitus Dei, & ipse Deus, humanam induit carnem, quatenus per
 carnem hominis veniret, ad crucem, per crucem susciperet mor-
 tem, per mortem spoliaret Infernum. An non laetandum nobis est,
 quibus novi mysterii Sacramento peccata tolluntur, coelum datur,
 redditur Paradisus? Denique latroni tunc in Cruce pendenti, cum
 Fidem ejus nec sua, nec Christi poena turbaret, ait ipse Dominus:
Amen dico tibi: Hodie mecum eris in Paradiso; dicebat enim latro:
Memento mei Domine, cum veneris in Regnum suum. Quam mira
 haec fides est, Fratres, ut latro, qui vitam non merebatur habere
 praesentem, inter supplicia sua spem perpetuitatis adsumeret, eam-
 que sibi a Crucifixo crederet posse praestari? Et quam iuste tantae
 promissionis munus latro fidelis accepit, qui tunc regnum confessus
 est Christi, quando & Apostoli turbabantur? Atque ideo omnia La-
 tronis antea facta scelera unius meritum confessionis absolvit, & quid-
 quid longa aetate deliquerat, brevissimo sermone delevit. Nec la-
 trocinii eum sui apud Deum sanguis damnavit, quia Christi sangui-
 nem regnum credidit esse, non poenam. Quod factum, Karissimi,
 universo hominum generi profecisse non dubium est. Nam quis de
 Dei gratia absoluto Latrone desperet, si tamen supplicantum preces
 Latronis credulitas subsequatur? Habemus & aliud magnificum Do-
 minicae pietatis exemplum, quo omnem mortiferae desperationis for-
 midinem deponentes de ineffabili Redemptoris nostri indulgentia con-
 fidamus. Cum enim condemnatus ab impiis penderet Christus in
 Cruce, furorque Judaicus inluderet Crucifixo, omnipotentem Patrem
 pro intersectoribus suis ipsa inter vulnera pius suffragator orabat di-
 cens; *Pater dimitte illis. Nesciunt, quid faciunt;* & cum in manu
 esset ejus vivorum, mortuorumque judicium, veniam tamen pereun-
 tibus precabatur; sed ea, ut arbitrator, ratione, ut indubitanter osten-
 deret, & se ejus tam nefarium relaxare delictum, & a suo illos
 Patre non esse damnandos, quibus ipse parcebat, si tamen ad no-
 men Christi repudiata perfidia convenirent. Nam quis revera de pe-
 titionis cunctetur effectu, ubi remedium miseris bonus poscit a bo-
 no? *Nesciunt, inquit, quid faciunt.* Sciebant quidem Judaei, san-
 guinem se fundere innocentis, sed nesciebant peccata omnium illo

oreure deleri. Sciebant acerbissimo se Crucis supplicio punire Christum, sed nesciebant Dei Filium triumphare per Crucem. Sciebant, eum esse meriturum, sed reiturum a mortuis ignorabant. Unde egregie a Domino dictum est: *Nesciunt, quid faciunt*. Nesciebant profecto Judaei, illa sua impietas quantae esset ministerium pietatis. At vero Dominus virtutis suae sibi conscius, errores miseratus humanos, plenissime sciens supplicia illa quae quantaque gaudia sequerentur, crucifigentium facinus & inter tormenta benignus absolvit, mortemque suam vitam voluit esse occisorum, & damnationem fieri noluit occidentium. Rediens autem ab Inferis sic suos requisivit Apostolos, ut inesse sibi & potentiam divinitatis, & veritatem carnis ostenderet. Et ideo, Fratres Karissimi, Christo a mortuis resurgente laetemur, carnemque illum suam ab Inferis revocasse credamus, ut possimus & Apostolicae gratiae, & Dominicae Resurrectionis desiderabile consortium promereri.

S E R M O VII.

De Pascha.

ANNUA quidem nobis, Fratres Karissimi, Dominicae Resurrectionis festivitas redit, sed ubi Religionis est veritas, novum semper est Fidelibus Sacramentum, ut ait Beatissimus Paulus: *Vetera transferunt, facta sunt omnia nova*. Nec immerito semper novus credendus est Dei Filius, qui nullam sentit praetereuntium temporum vetustatem; novus quippe est, Fratres, in quo aetatis nulla mutatio est, nec aliquando aliud novit esse, quam natus est. Deus enim procedens de Deo, ut nativitatis non habet tempus, ita finem non potest habere vivendi, ut ait ad eum gloriosissimus Patriarcha David: *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. Et non solum ipse homo Christus, qui cum Deo factus est unum, semper est novus; sed, sicut videri datur, spiritualium aquarum fomento, & coelestis Fidei nutrimentis humani generis labentem renovat senectutem, dicente B. David: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terrae*. Renovatur nimirum facies terrae hominis, cum vetusta Diaboli captivitate deposita, novam novi Regis inducit libertatem. Ipsi namque Domini sententia est dicentis: *Si vos Filius liberaveris, vere liberi eritis*. Et recte, Carissimi, solus Dei

Dei Filius peccatores liberat, quia solus liber est a peccato, ut ipse de se testari dignatus est per Prophetam dicens: *Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber*. Sine adjutorio unique tunc videtur effectus, cum faeviendi in eum acciperet furor Judaicus potestatem. Exiit vero inter mortuos liber, quia inter omnes mortales solus causas moriendi non habuit. Propter quod & victa per eum mors retinere eum non potuit resurgentem. Videte autem, Carissimi, quantum sit in Christi humilitate mysterium, qui cum aeternus sit ab aeterno, & Dominus universitatis, servorum tamen suorum perficiat libertatem. Gaudet injuriis, exultat opprobriis, omnisque ei triumphus in Cruce est, admirandoque remedii genere Diabolum patiendo superat, & hominem moriendo vivificat. Quae omnia pro nobis Unigenitus Dei pietate adgressus est; virtute sustinuit; humilitate perfecit. Ait de hac ejus humilitate Esaias Propheta dicens: *Sicut Agnus coram tondente se sine voce; sic non aperuis os suum in humilitate sua*. Quam speciosa, Fratres, comparatio ista, atque accommoda veritati. Sicut enim cum tondetur agnus, nescit reclamare tondenti, ita cum crucifigeretur Christus, non resistit vulneranti. Spoliatur Agnus, & silet; occiditur Christus, & tacet. Silentium agni lanigero detonso vellere hominem vestit. Taciturnitas Christi cunctis credentibus aeternae salutis indumenta praetexit. *Non aperuis*, inquit, *os in humilitate sua*, idest quod inter opprobria, & maledicta tacuit Christus, non fuit miseriae, sed virtutis. Tali enim proposito Dei Filius mundum redempturus venit, ut superbos humilitate, contumaces modestia, maledicentes silentio triumpharet. Ita sane & legitur: *Cum malediceretur, non maledicebat*. Nec dubitandum haec, Fratres, quia maledicere vera benedictione sciebat; neque enim terrenis moveri poterat maledictis, qui benedictiones venerat praestare de Coelo. Et recte sapientia Dei Christus, nulla maledicentibus maledicta referebat, quia omne maledictum patientia repercussum in suum redit auctorem. *Humiliavit itaque se Christus*, ut ait Apostolus, *factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis*. Usque ad mortem se crucis humiliat, ne coelestis hostia vili aliqua, & consueta morte succumberet. Sed ut Dei, atque hominum mediator in medio Coeli, & terrae susceptae mortis perficeret Sacramentum. Auctor itaque vitae nostra condicione est mortuus, ut nos illius privilegio viveremus. Crucifixus ergo est Dei Filius, non ut Crux Christum foederet, sed ut Sacramento Christi Crux nostrae fieret insigne victoriae. Denique nos omnes,

omnes, qui Christi confessione gaudemus, Crucis signaculo gloria-
mur. Neque vero Christiana quis potest militia censerī, nisi fideli
manu vexillum erexerit Crucifixi. Ob hanc Crucis mortem, sicut
legitur, exaltavit Omnipotens Christum suum, nomenque illi super
omne nomen dedit. Dedit illi nomen super omne nomen, cum di-
tioni, potestatiq̃ue ejus coelestia tradidit, mundum, & inferna subje-
cit, ut ait ipse Salvator: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in
Coelo, & in terra.* An non videtur tenere super cuncta domina-
tum, an non habere principatum, quem, sicut legitur, creatura
omnis flexo curvata genu tremit, & suspicit imperantem? Denique
nonnullae jam gentes, cum inter se diversitate vivendi, & lingua-
rum varietate dissideant, in confessione tamen Christi uno pariter
ore concordant. Et licet aliqui ex eis suasionē pessima de ejus a
nobis discrepent Deitate, nobiscum tamen & passum illum, & re-
disse a mortuis consentiant. Et ideo nos, dilectissimi, Resurrectio-
nem Christi Regnumque credentes, castis mentibus, & sancta devo-
tione laetemur, quatenus quod universitas credit, nos quoque non
discredere fide, & operibus adprobemus.

S E R M O V I I I.

De Pascha.

PROPHETARUM praecipuus Beatissimus Esaias, qui mysteria Na-
tivitatis, Resurrectionisque Dominicae clarissimis vocibus into-
navit, ait inter caetera: *Lactare Coelum, & exultet terra, erum-
pant montes iocunditatem, & colles iustitiam, quia misertus est Deus
populo suo, & humiles populi sui consolatus est.* Hoc praeconium,
Fratres, ad hos quam maxime pertinere dies, festivitatemque prae-
nunciare Paschalem, & ex ipsius lectionis advertimus serie, & ex
consequentibus edocemur. Recte igitur nunc Coelestia in omnem
laetitiam provocantur, quando Unigenitus Altissimi, contritis Infer-
ni portis, dejectoque Diabolo, moelissimis mortalibus gaudia beatæ
perpetuitatis innoxit. Quomodo autem poterat non gaudere Coelum,
cum videret Dominum suum peracto salutis nostrae proelio ad se-
dem maiestatis suae, & ad dexteram Patris federe victorem? Gau-
det Coelum, quod Dominus suus, proposito paternae voluntatis im-
pleto, ac triumphī sui merito Regnum universitatis accepit. *Lacta-
re, in-*

re, inquit, *Coelum, & exultes terra*. Exultat nimirum humani generis terra, quae sanguine Agni coelestis aspersa non solum redditur Paradisum, sed regnatura cum Domino vocatur ad Coelum. Exultet & caro nostra, quae vere est terra, quoniam glorificata per Christum societatem divinitatis emeruit: *Erumpant*, ait, *montes jucunditatem, & colles justitiam*. Hos montes, collesque, qui excitantur ad gaudia, Patriarchas dici non inconvenienter accipimus, sicut & in David Sancto legimus: *Inluminas tu mirabiliter a montibus aeternis*; & alibi: *Montes exultaverunt, & arietes, & colles, sicut agni ovium*. Nec immerito iusti quique montes nuncupantur, & colles, qui terrenae conversationis humilia relinquentes, ad superiora Caelestis vitae Fidei suae verticem sustulerunt. Iustissime itaque venerabiles Patriarchae adsumere jocunditatem sermone Prophetico commonentur. Quorum proles, idest Christus Dominus, mortis suae resurrectionisque mysterio, etiam praeteriti saeculi Patribus vitam residui amissam. Jocundantur omnimodis Patriarchae, quorum de germine natus Dei Filius, universam mundi faciem Diabolicis dudum impietatibus sordidatam immaculati corporis sui novo cruore deterfit. Et ideo, Fratres, quia laetari Coelum, exultare terra, montes, collesque gaudere cognoscimus, nos quoque religiosa Deo nostro gaudia deferamus; celebremus Pascha Domini; ut ait Apostolus, *non in fermento malitiae, & nequitiarum, sed in Azymis sinceritatis, & castitatis*. Celebrabis, Frater, Pascha in Azymis sinceritatis, & castitatis, si sensus tui redolentes Dominicum panem, nullo vitiorum fermento, nulla Diaboli aspersione coalescant. Celebrabis Pascha, & claritatis ejus splendore fulgebis, si in corde tuo nullae tenebrae cogitationis adulterae tanti Sacramenti lumen obscurant. Celebrabis Pascha in Azymis veritatis, si ad Ecclesiam Dei castus, si sobrius, si justus, si pacificus, si plenus fraternae Charitatis advenis. Nemo enim potest, vita inemendabili, corde impenitens, & cum Diabolo scelorum habere consortium, & cum Christo sanctitatis celebrare mysterium. Deponamus itaque omne iniquitatis fermentum, ut possimus vere participes hujus esse laetitiae, ad quam per Spiritum Sanctum voce Prophetica montes convocantur, & colles, ad quam etiam Coelum invitatur, & terra. Quis enim ita sensu hebeti stupet? quis ita meris in terram oculis tenebrosa mente caecatus est, qui non haec totius orbis vota omni cum exultatione concelebrat, in quibus remissio peccatorum, regenerationis gratia, Redemptionis mysterium, Resurrectionis gloria, & spes aeternitatis adridet?

S E R M O IX.

De Pascha.

REDEMPTIONIS nostrae mysterium, Fratres Karissimi, quod de Coelo veniens salutem nostram operatur in terris, tanta se majestate, tantaque dignatione circumfert, ut virtus ejus, & veritas occulta sit perfidis, manifesta credentibus. Ut enim quod est sanctum Fidelibus innotescit, ita rem Fidei videre non potest perfidia. In examinandis namque coelestibus rebus omnis sapientia infatuatur humana, atque omne cor mortale torpescit, ut ait gloriosissimus Doctor Paulus Apostolus: *Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.* Ipse etiam Dominus, ac Salvator noster mundi hujus sapientiam reprobans dicebat: *Gratias sibi ago Pater, quia abscondisti haec a Sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Discite itaque per haec, Fratres, sacramenta vitae nostrae non Philosophicis adsequenda doctrinis, sed parvulorum simplicitate credenda, quia profundo illo Dei nostri, magnoque judicio, quod sapientibus conditur, parvulo revelatur. Parvulus enim dicitur, non cui aetas sit imperfecta, sed qui mysteriis nescit contraire divinis. Et recte parvulus nuncupatur, qui voluntati Dei sui non parat argumenta, sed Fidem. Absconditur ergo sapienti, ne manifesta videat, quod superbe, & imprudenter elatus plus se sapere, quam Deum posse, contendit. Et ideo quaestiones saecularis sapientiae refutantes, toneamus Fidem, quae parvulis revelatur, incunctanter credentes operatione Coelesti Virginem concepisse, atque edito Filio Virginem mansisse post partum. Nec dubitemus eum natum de Virgine, quem sola digne potuit parturire Virginitas. Et hoc est, Karissimi, in quo a mundi hujus Sapientibus discrepamus, quia illi in Christo immoderatis disceptationibus suis partus feminei despiciunt vilitatem. Nos vero, inluminati Fide, Virginalis uteri suspicimus Sacramentum. Christus enim Deus, ac Dominus noster ita in semetipso quod habebat de Patre, & quod de matre sumebat, ineffabili societate devinxit, ut Incarnationis ejus profundum, repulsa procul sapientum prudentia, simplicitas inspiceret parvulorum. Denique ut ad sequentia veniamus, ridet Gentes, quod Crucifixus est Christus, non intendentes, quia per Crucem illius Mundus intremuit, clausus est

dies,

dies, & quod nullis antea contigit saeculis, Coeli Dominum Inferna viderunt. Adiiiciunt etiam dicentes: Quomodo Christus vester, ut Deus, a vobis colitur, qui timuit mori? Si ergo nosti, quia mori timuit Christus, cur ignoras, non ignaviae, sed mysterii fuisse, quod timuit? Timuit quidem Christus, sed ut timere aut vellet, aut posset, de nostri illud corporis infirmitate suscepit. Inde enim timuit, unde & esurivit, unde tristis erat, unde dormivit, unde doluit, unde flevit. Quid hoc rei est? Vides Christum timentem mori, & non aspicias eum triumphali manu captivae mortis spolia detrahentem? Vides, quod timuit mortem, & videre detrectas, quod mortuum suscitavit? qui peragratu Inferis sibi ipse vitam reddidit post sepulcrum? Noli ergo illum despiciere mortuum, qui sepulturam suam Resurrectione glorificat. De Matre enim traxit, quod mortem susceperat; a Patre detulit, quod mortuum suscitaret. Surgens autem ab Inferis, ut ostenderet sibi inesse suscitati sui corporis veritatem, ait ad Discipulos suos dicens: *Palpate, & videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Ossa sua ostendit, & carnem, ut nullus ambigeret ipsum redisse de tumulo, qui clavis fuerat transfixus in ligno. *Palpate,* inquit, *& videte,* idest palpate manu, videte Fide, quia inest mihi & corporis mei veritas, & proprietates Deitatis. Spiritus, inquam, carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Idest non est naturae, ut spiritus vel ossa possit habere, vel carnem; meo vero mysterio factum est, mea Patrique mei virtute, ut & caro mea in Spiritu, & Spiritus in carne semper mihi inseparata constarent. Videte ergo, videte, quia ego ipse sum, qui clavis, lanceaque transsoffus mortem timendo non timui, qui vulnera mea non medicinalis artis industria, sed moriendo curavi, qui in corpore meo clavorum vestigia non mihi, sed vestrae Fidei reservavi. Volui enim salutaris illius Passionis in me non delere memoriam, ut in cordibus vestris Resurrectionis meae veritas permaneret. Et ideo, Fratres, honoremus Domini morientis mysterium, ut mereamur eum videre Regnantem. Elegit enim mori, non ut illum sibi vindicaret Infernus, sed ut mortuos a mortuis liberaret.

S E R M O X.

De Pascha.

SUPERNAE voluntatis, ac dispositionis profunda, Fratres Karissimi, nisi fide sequamur, intelligentia inturbatur humana, & in magnitudine operum divinorum nisi omnipotentis Dei terremur arbitrio, mortalis ingenii ratio velut infirma succumbit. Et ideo quae Deus agit, non sunt rimanda verbis, sed devotione credenda. Nam in Christum Dominum nostrum ita Dei, hominisque Sacramenta concurrunt, ut sub quodam geminae actionis officio, & in maiestate ejus humilitas fulgeat, & regnet in humilitate maiestas. Erat quippe ipse Christus sub unitate substantiae diversae, per mysteria Redemptionis nostrae, homo potens, & humilis Deus; sed secundum propositum gloriae suae humilitas Dei homo est, & potentia hominis Deus est. Humilis sane dicitur Deus, ubi praerogativam propriae divinitatis inclinans Cruci suum corpus adfigi, mundo ipso lugente, permisit; & potens est homo in Deo suo, cum verbi ejus imperio infirmitates discedunt, sanitates languentibus redeunt, immundi fugiunt spiritus, & Angeli obsequuntur. Itaque cum novi hominis hujus sit tanta potentia, debemus advertere, quia omnis illa Dei humilitas dignationis est pietas, non deletio potestatis. Per hoc nimirum Sacratissimum Incarnationis mysterium ita in unum Dominum, unamque personam caro convenit, & Verbum, ut & Deus putaretur natus e femina, & homo credatur venisse de Coelo, secundum quod ait ipse Salvator dicens: *Nemo ascendit in Coelum, nisi qui descendit de Coelo Filius hominis, qui est in Coelo.* Quaeso nunc, quomodo ante Passionem suam Christus, cum necdum glorificatus properasset ad Patrem, in coelo esse se dixit, ascendisse etiam vel descendisse de Coelo? Quomodo, Fratres, nisi quia ipse erat Filius hominis, qui Filius Dei? Nec possumus seorsum aut hominem sine Deo, aut Deum sine homine confiteri. Nonne videtur coelum transcendisse homo, quando in utero Virginis unitus est Dei Verbo? & tunc descendisse de coelo, quando nihil sibi de genuina maiestate sua vindicans, hominem suum poenali tradidit passioni? Atque ideo in Coelo erat Christus, cum potestate coelesti miranda faciebat; erat nihilominus & in terris, cum mitis, & hu-

& humilis terrenas per impios pateretur injurias. Inde etiam erat, quod dum inter concertantes Judaeos de ipso Domino populorum ferveret diversa sententia, alter illum despiciebat ut hominem, alter mirabatur ut Deum. Inde erat, ut alii illum crucifigerent, alii adorarent, sicut & Latrones illi pariter crucifixi, unus illum tamquam consortem supplicii, ut perfidus increpabat, alter ut Deum sentiens precabatur. Et hoc ideo, Fratres, quia erat tunc simul in Christo & Regnantis dominatio, & ministerium servientis. Nam, cum in forma Dei esset, ut docet Paulus Apostolus, formam induit servitutis. Erat revera in forma Dei Christus, cum aquas in vino vertendo creaturarum se esse Dominum revelabat. In forma Dei erat, cum praecepto ipsius de oblectis corporibus, ac vetustis & sedibus reclamantes Daemones pellebantur. Erat in Dei forma, cum mediis in fluctibus unda solidata, nec tamen sine timore, venerandis ejus vestigiis serviebat. In forma autem servi erat, cum itineris fatigatione lassatus velut requiescens super os putei fidebat. Formam servi agebat, cum in eum insultantes impii sordidissimi oris sui sputamenta proiicerent. Servi formam susceperat, cum faciem suam, quam intueri credentibus pavori erat, a palmis, & ictibus ludentium non vertit, & quod his, qui vere sunt servi, perpeti erat turpissimum, etiam scapulas suas, quibus nostra venerat peccata portare, verberantium manibus inclinavit. Quasi servus utique erat, cum salutare ipsius caput inimicorum contexta manibus spinea corona foedabat. Itaque, Fratres, cum unus, idemque Dei Filius mira fecerit, stenda pertulerit, unus idemque erat & servus, & Dominus. Totum enim ut Dominus poterat, & totum patiebatur ut servus. Sed jam videamus, quibus potissimum virtutibus, quibusque gradibus ille, qui servus erat, Deum se esse suis discipulis confirmavit. Primo omnium fidelissimi Centurionis necessarium famulum, cum lethali urgeretur incommodo, rogatus ab ejus domino, absens absentem, ut vere Deus, missa sanitate curavit, & aegrotum illum, quem paulo longius decumbentem corporaliter non videbat, Deitatis suae oculo visitavit. Deinde miserandae viduae unicum Filium, cum jam sepeliendus lecto portaretur ad tumulum, jussione vivificantis imperii suscitatum, vitae simul ac matri, medias inter turbas, & morte ipsa teste, restituit. Post haec Sacerdotum Principe pro salute filiae suae supplicante, ipse qui vitam nascenti dederat, defunctae puellae animam proprium reduxit in corpus. Ac ne de miraculis recentioris obitus apud impios concluii remaneret ulla sus-

spicio, & putarentur non esse mortui tam velociter suscitati, ad Beati Lazari pergitur sepulturam, qui quatruiduanus, & foetidus, vinctus insuper, ut moris est, conligatus, ad praeceptum Christi vocantis exiliens, factus est continuo Domino suo in colloquio participes, & in mensae societate conviva. Quae omnia facta sunt idcirco, Karissimi, ut nemo penitus de ejus reditu ab Inferis disputaret, qui probabatur tanta gloria suscitasse defunctos. Et ideo credamus Domino Deo nostro tam stupenda mirabilia facienti. Amemus eum tam magna nobis beneficia conferentem, suscitantem mortuos. Veneremur ab Inferis resurgentem; colamus, adoremus etiam ad Patris dexteram confedentem, atque omni devotione vivorum mortuorumque venturo Judici serviamus, qui cum Patre, & Spiritu Sancto &c.

HOMILIA SANCTI MAXIMI TAURINATIS EPISCOPI

De Natali Sanctorum Martyrum.

SICUT scimus, Fratres, vota semper Domini subsequitur festivitas servulorum. Unde recte post Sanctum Pascha Christi Domini Natalis celebratur Martyrum Beatorum, scilicet, ut quem subsecuti sunt similitudine Passionis, etiam comitentur & gloria Resurrectionis. Comitantur autem cum & gloria Resurrectionis dicente Apostolo: *Quod si socii passionum estis, & resurrectionis eritis.* Est ergo Sanctis Martyribus cum Christo in ejus Resurrectione societas; est plane, quia etsi nondum surrexerunt, certe jam merito, etsi adhuc non sumpserunt sua membra, sumpserunt jam gratiam. Si nondum liberati sunt ab Inferis, liberati sunt a peccatis; haec est enim prima Resurrectio peccatorum evasisse tenebras, lucem possidere justitiae. Verumtamen etiam fortasse plurimi ex hisdem Beatis Martyribus cum Domino Resurrectionem corporaliter vel consequantur, vel fuerint consecuti. Nam si legimus in prima Resurrectionis festivitate suscitante se Domino multa Sanctorum corpora suscitata revivisse, & introisse in Sanctam Civitatem, cur non quotienscumque Resurrectionis ejus Festivitas celebratur, totiens resurgere credamus & Sanctos? Ubi enim votorum jugis est solemnitas, gratia jugis est & do-

& donorum. Sed fortasse quis dicat: Sepulcra clausa sunt, monumenta constructa, quemadmodum prodire exinde potuerunt? Ut taceamus, quia omnia possibilia sunt Deo, & quod clausi tumuli penetralibus possit spiritale corpus educere, ut haec omnia praetermittam, Johannis tamen Apostoli habemus exemplum, quem tumulus susceptum claudere potuit, custodire non potuit; nam depositum corpus perdidit, non absumpsit. Sic enim clauso e tumulo gratia Resurrectionis ablatum est, ut constaret sepultura, non inveniretur sepultus. Denique cum Sacerdotes honorandi causa corpus inquirerent, referato aditu tumulus non potuit reddere, quem suscepit. Hostias ergo secum suas Salvator suscitavit, cum resurgit.

No's de S.
Johanne
Evangelio
lijz.

S E R M O XII.

De Ascensione.

RELIGIOSIS admodum gaudiis, devotaque laetitia, Fratres Karissimi, hodierni mysterii nobis est celebranda festivitas, quia Christus Dominus noster, cui inter primordia congressionis suae temptator ille dicebat: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*, Coelum hodie penetrans omnem credentem vivi lapidis confirmat munimine, & coelestis panis refectioe vivificat, & quem totius doli artifex explorabat dicens: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, non solum deorsum non corruit, sed sumptis aeternae gloriae pennis victor aemuli sui volavit ad coelum. *Ascendit* enim, sicut scriptum est, *super Cherubim, & volavit, volavit super pinnas ventorum*. Et cui tunc Diabolus, si ab eo esset adoratus, regna & potestates saeculi promittebat, spreta vanitate temptantis, Dominatum mundi, & sempiternum Coeli accepit imperium, ut ait ipse: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in Coelo, & in terra*. Nec immerito Beatissimo remuneratus ad regno, qui legitimi Regis animum gerens, tyrannica promissa despexit. Magnis igitur, adprobatis, incomprehensisque miraculis mysteria nobis Christi, virtutesque succrescunt. Nam quem maternus uterus in usum praesentis vitae humana per incrementa produxit, ingenito confederatus Patri dexterarum eius perpetuus Dominator adsedet, & quem terris persequentum vox impia blasphemabat, obsequentium nunc Angelorum laudatio indefessa concelebrat, sicut scriptum est: *Laudatio eius manet in saeculum saeculi*.

Lacte-

Laetemur itaque, Fratres, & exultemus Domino, quia hodie Coeli alta transcendens ad paternae sedis incogitabilem majestatem Christus ascendit, & hominem, quem invidia malignantis inimici prima illa Paradisi habitatione depulsum, projectumque in hanc mundi labem fecerat esse peregrinum, Angelica in patria collocavit, & Paradisi exulem civem caelestium fecit. Propter quod, Karissimi, immensa nobis est gratulatione laetandum, quia quos temptator elisit, Salvator erexit, & quos peccatum Diaboli vinxerat, Christi gratia liberavit, sicut ait Beatissimus Paulus Apostolus: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia*. Vere superabundans gratia, quae delecto homini mortem transfudit ad vitam, & paenam vertit in praemium. Nam quod revera potest majus esse praemium peccatori, quam quod ejus causa Unigenitus Dei induit carnem, Crucem per tulit, sepulturam dignatus est, inferna non horruit, damnatoque ipso auctore delicti susceptum hominem portavit in Coelum? Intendite itaque, dilectissimi, quia plus profuit homini culpa, quam nocuit; nam qui praevaricationis humiliatus lege captiva Diabolico jugo colla subjecerat, omnia tyrannicae captivitatis vincula a Dei Filio captus evasit, sicut ait de ipso Domino Redemptore nostro venerandus David: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Quid ergo prodest nobis, si captivitatem nostram captivam sursum Dominus duxit, ut quod captum a Diabolo erat non desineret esse captivum? Per omnia nobis prodest, Karissimi, & inaeestimabiliter prodest, quia in captura Diaboli dura est servitus, & beata in Christi captivitate libertas. Nec dubium, quia omnis captus a Diabolo, traditus Inferni tenebris semper in luctu est, & in lumine caelestis Regni Christi captivus exultat. Ait ergo Beatus David: *Captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Videte, & advertite, quam nos expediat Christi esse captivos, qui captis suis non solum aeternam tribuit libertatem, sed & ineffabilia coelestium munera dona largitur. Ideoque alio in loco Patriarcha decantat: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austrum*. Converte, ait, non averte, id est praesta Domine ut qui jamdudum capti a Diabolo sumus, tui tandem mereamur esse captivi. Scimus enim, quia Diabolo esse subiectum peramara conditio est, & inexplata tibi Domine servire jocunditas. Nec ambiguum hoc, Fratres, quia ipse Dominus ait: *Jugum meum suave est, & onus meum leve*. Idcirco dirumpentes infidelitatis vincula, & projicientes a cervicibus nostris jugum Diaboli, omni cum devotione col-

la nostra Dominico subdamus imperio, quia magnam credentibus confert Evangelicum jugum, & Christi captivitas suavitatem. Qui cum Patre &c.

S E R M O X I I I.

Ejusdem.

De Ascensione.

HODIERNI diei festivitatem, Fratres Karissimi, mysterium nobis Dominicæ Ascensionis instituit, ut Unigenitum Dei, quem pro Redemptione omnium ad terras venisse gaudemus, pro aeternitate nostra Coelum laetemur ingressum; nam hæc est veritas Fidei salutaris, ut cujus passionem credimus, gloriam non negemus. Nec magni sane miraculi res est, quod ad Coelum redit, qui venit e Cælo, sed quod hominem, quem suscepit e terra, pervexit ad Patrem. Ait Beatus David: *Laetensur Coeli, & exultet terra*, quod eum de Sacramento Christi cecinisse non dubium est; nam exultat terra, quæ regnare suum videt in coelestibus Redemptorem. Laetatur Coelum, quia & Deum suum, quem habuit, non amisit, & hominem, quem non habebat, accepit. Gaudet terra, Filium Dei descendisse de Coelo, sed non minus exultat Coelum Filium hominis ascendisse de terra. *Sedis*, inquit, *ad dexteram Patris*. Quam necessarium erat, Karissimi, ut caro hominis, quæ jamdiu erat peccato dominante captiva, illic vivendi acciperet libertatem, quo culpa transire non posset? Ascendit ergo ad Patrem Salvator, ut & ipse debito potiretur imperio, & nobis aeternitatis promissæ spes integra permaneret. Nec dubitandum, Fratres, de hoc Domini, quem prædicamus, ascensu. Nam si Helias quondam Dei famulus ob castitatis, & Fidei merita curru flammeo, & equis igneis usque ad coelum est elevatus, cur non tota devotione credamus, Christum nostrum coelos supergredi potuisse, qui sempiterni Patris & Verbum est, & voluntas? De hoc nempe dictum est per Spiritum Sanctum: *Regna terræ psallite Domino, qui ascendit super Coelos Coelorum ad Orientem*. Et iterum: *Dominus in Coelo paravit Sedem suam, & regnum ejus omnibus dominabitur*; & alibi: *Dominus ascendit super Coelos, & sonat*. Aut quomodo poterat non in Coelum recipi, qui humanum genus vocabat ad Coelum? Exultemus itaque, Dilectissimi, & laetemur, quia ibi esse nostrum novimus Redemptorem, unde

sun-

cuncta & prospicere possit, & regere, & quia illic ereptum ab Inferis hominem collocavit, ubi non arbor scientiae boni, & mali mortifera poma praerendat, sed salutaris, ac simplicis bonitatis inhabitat plenitudo.

Unde su-
pra.

S E R M O X I V.

De Ascensione.

QUANTUS & quam investigabilis sit in operibus suis Unigenitus Omnipotens Dei, ineffabilium mysteriorum ejus magnitudo declarat, qui suscepto adversus mundi Principem proelio, pugnando in homine, & vincendo per hominem, terrarum incolam coeli, terraeque Dominum fecit. Qui etiam corpus illud humilitatis nostrae, quod fragili adsumpsit e femina, variis persequentum objecit injuriis, Cruci etiam permisit adfigi, elevatis aeternalibus portis secum, & in se hodie evexit ad Patrem. Denique Beato David instruente cognovimus, colloquentibus inter se Virtutibus Coeli haec praedicta mortalibus; ait enim: *Tollite portas Principis vestri, & elevamini portae aeternales, & introibit Rex gloriae.* Recte, Karissimi, aeternales elevatae sunt portae, quia gloriosissimo Regi, & aeternitatis Domino, mirabilis ad superna parabatur ingressus. Adnunciatur ergo per Patriarcham, eundemque Prophetam, elevatas aeternales portas, ut advertamus praeunte illuc Christo, Coelum jam patere mortalibus. Patebunt, dilectissimi, portae illae Fidelibus, & semper patebunt, quas devicta morte, triumphatoque Diabolo, ad Patrem pergens praevious Salvator aperuit. Mirantibus autem, & percunctantibus, quis esset iste Rex gloriae? ita protinus respondetur: *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in proelio.* Ideo ergo potens, quia fortis. Et illa revera est praedicanda potentia, quae non alienis fulta viribus, sed sua sibi per omnia potestate subsistit; quae a Domino, & Redemptore nostro non ambitione praesumpta est, non munerum redempta commercio, non ulla adulatione quaesita, sed perfecta, & simplici virtute possessa. Nam quod *Patri obediens fuit usque ad mortem Crucis*, sicut ait Apostolus, *dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, & terrestrium, & infernorum.* Hic enim cum dicit: *Dominus fortis, & potens*, non genuina Christi a patre potentia, sed invicta novi hominis fortitudo laudatur. Neque vero magnum erat, fortem

fortem dici illum, per quem creata sunt omnia, & qui omnipotens ab omnipotente processit. Fortis ergo, & potens in proelio, Dominus. Fortis non quia inimicos suos potenter occidit, sed quia pro nobis patienter occisus est. Potens, quia inter obprobria, & supplicia passionum tantae sibi virtutis conscius, ut ministerium Redemptionis impleret, suam noluit ostentare potentiam. *Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi suscipiens.* Fortis itaque, potens est, & gloriosus. Fortis, dum a Diabolo in congressione non vincitur. Potens, dum subjugaturus mortem Inferni claustra dirupit. Gloriosus, dum immaculato Sanguine suo captivitatis nostrae chirographo ex lege deleta ad Sedem paternae gloriae cunctis coelorum virtutibus adorandus ascendit. Quae igitur est hujus profunditas Sacramenti, quam insuspicabile Divinae operationis arcanum, quod is, qui ante saecula prodivit a Patre, & ille, qui in fine temporum processit ex femina, unus factus est Deus! Atque hoc ideo, ut cum esset Unigenitus indivisus a Patre, haberet homo in Unigenito Dei paterna cum immortalitate consortium. Propter quod, Eratres, sic Dominum ascendisse censeamur in Coelum, ut non nos sine eodem relictos esse credamus, quia ipse sub momento Ascensionis suae, ait Apostolis: *(a) Ecce ergo vobiscum sum omnibus diebus usque in consummationem saeculi.* Nam qui ita descendit a Patre, ut apud Patrem inseparabilis permaneret, sic nimirum de terris ascendit in coelum, ut non relinqueret mundum. Est enim haec omnipotentia Deo nostro, est hujusmodi ejus, & tam indefinita potestas, ut eum pro immensitate sui omnis ubique habeat creatura praesentem. Cui honor, & gloria in saecula saeculorum. Amen.

S E R M O X V.

De Pentecoste.

QUANTA sit omnipotentis Dei cura de salute mortalium, ipsa solemnitatum nostrarum frequentissima Sacramenta declarant. Nam primo omnium, ut in coelestem gloriam natura transire possit humana, mortalis hominis corpus substantia divina suscepit, atque ut in hanc tantam beatitudinem mystici nos lavacri gratia praepa-

Tom XI. P. II.

D

raret,

(a) Vulgata legit: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

raret, totius fluenta mundi suo Dominus Baptismate consecravit, & benedictio sacri corporis ejus cunctis ubique aquis regenerandi tribuit potestatem. Deinde ut Diabolum ipsum nostrae salutis, suaeque voluntatis inimicum justus Dominus justo certamine triumpharet, crucifigi se ab eo sua, Patrisque sui voluntate permisit, ut immaculati passio fieret damnatio persequentium. Moriendo etiam Christus sese mortalibus adaequavit, ut superata morte vitam mortalium repararet. Coeli nihilominus alta conscendit, ut spem credentium, quam blanda promissione nutriverat, mirabilis ascensus sui praemisso confirmaret exemplo. Sed quia haec omnia specialiter quodammodo per Unigenitum Dei munera nobis delata videbantur, Spiritus quoque Sanctus, cujus hodie salutarem celebramus Adventum, ut ejusdem se, qua Dei Filius erat, voluntatis, ac Deitatis ostenderet, redemptos Christi sanguine majestatis suae virtute supplevit, ut qui in utero B. Mariae corpus novi hominis, salva ejus virginitate, formaverat, Apostolorum quoque ejus & corda coelesti vigore firmaret, & linguas novo ditaret eloquio, quatenus idem Spiritus, qui redemptioni omnium Christum Dominum femineo mirabiliter a ventre produxerat, praestita varietate linguarum cunctis eum gentibus per Apostolos praedicaret. Quis non advertat, Karissimi, Unigenito Dei, & Spiritui Sancto concordem in omnibus voluntatem; quandoquidem quos Christus elegit in terris, Spiritus visiteret e coelo? Et ideo, quorum unam videmus in Apostolis gratiam, unam necesse est credamus & in Deitate virtutem. Sic revera Apostolorum pectora Paracletus adimplebat, ut & Christi eis praesentia non deesset; nam quorum indivisa sunt munera, est utique inseparata divinitas. Quod vero ingreditur Spiritus, in quos habitat Christus, non eis ad Deitatis crescit augmentum, sed ad Fidem proficit unitatis. Potuit nimirum Dei Filius, qui creaverat usum loquendi, discipulis suis diversitatem dare linguarum; sed reservata virtus est, per quam verus esse Deus etiam Spiritus probaretur. Haec namque est, ut credimus, incomprehensae dispensatio Trinitatis, ut cum omnia simul Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus ejusdem Deitatis effectum inseparabiliter operentur, quaedam tamen specialiter a singulis tribuantur. Nam pro remedio vitae nostrae Pater nobis largitus est Filium, Filius regenerationis praestitit gratiam, virtutem Spiritus ministravit, sicut doctrina Patriarchae psallentis adnunciat, cum dicit: *Verbo Domini Coeli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quam necessarie autem dedit Apostolis Spiritus scire gentium

gentium linguas, ut veritatem salutaris Fidei omnis per eos posset audire Gentilitas. Sed quod praestat Spiritus, praestat & Pater, quia totum cum Patre habet, qui totus semper a Patre procedit. Et quod praestat cum Patre Spiritus, praestat & Filius, quoniam de eodem Patre natus est Filius, a quo procedit & Spiritus: Ait enim Christus: *Omnia, quae habet Pater, mea sunt.* Si omnia, quae habet Pater, Filii sunt; ergo & quod Spiritus habet cum Patre, & Filio commune est. Et ideo quorum in nomine nulla divisio est, una eorum in omni operatione & voluntas credenda est, & potestas. Sic igitur in suis Fidelibus coelestia Trinitas peragit Sacramenta, ut quamvis discreta videatur operatio, indiscretum tamen probetur imperium. Una itaque Filio, ac Spiritui Sancto cum Patre est Deitas, quia sicut de Deo nasci non potuit nisi Deus, ita dubium non est esse Deum, qui procedit a Deo. Qualiter autem ab uno, eodemque Patre, & Filius, qui erat, natus sit, & Spiritus, qui natus non est, procedat, ipsi soli divinitati notum est, quae ut est, sola se novit. *Nemo enim, sicut lectum est, novit Patrem, nisi Filius.* Quod ergo novit Filius, novit & Spiritus, cui cum Filio, & Patre unum nomen, ac una est Deitas. *Qui*, ut ait Apostolus Paulus *scrutatur altitudines Dei.* Scrutari autem dicitur Spiritus altitudines Dei, non ut ipse quasi occulta sibi, ac abdita rimari videatur in altero, sed ut tu advertas inscrutabilia tibi esse, quae Dei sunt. Perspice itaque, Frater, profunda Patris nisi Filium, qui de ipso est, & Spiritum, qui ab ipso est, scire neminem posse. Nec coneris intendere; quod nulli est videre concessum. Credere enim tibi id, quod est, iustum est; non hoc ipsum, quod est, qualiter sit, investigare permissum. Acceperunt ergo Apostoli per Spiritum Sanctum diversitatem loquendi; sed unus Deus est, quem loquuntur. Et ob hoc coeperunt varietatem linguarum, ut diversitas gentium sermone multimodo Fidei disceret unitatem. Denique ut lectum est, *differente Beatissimo Petro, tria millia hominum crediderunt.* Nec incredibile sit hoc nobis, quia idem Spiritus & Apostolorum erudiebat linguas, ut credenda loquerentur; & ut praedicantibus Apostolis crederetur, audientium pectora idem Spiritus praeparabat. Qui dabat loquentibus sensum, praestabat audientibus intellectum, ut non dubitetur unius esse virtus in ore loquentium, & in corde credentium. In his, Karissimi, opus quidem visibile, sed invisibilis operator; manifestus virtutis effectus, sed efficientis occulta majestas. *Re-*
stissime igitur *victoriam, Fidemque Christi Spiritus adnunciat, qui*

adventum ejus promiserat per Prophetas, qui cum Virgineo formavit in utero, qui Baptismo ejus cum testimonio paternae vocis adfuit in columba. Credentes itaque, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unius semper esse voluntatis, & operis, vinculo etiam Christianae pacis uniti in praecepta Divina vitae nostrae semitas dirigamus, ut plenitudinem gratiae Dei, ac visitationem Spiritus Sancti sanitate Fidei, & actuum nostrorum conversatione mereamur.

Ejusdem.

S E R M O XVI.

De Pentecoste.

POST festivitatem Dominicae Ascensionis, Fratres Karissimi, Sancta Pentecostis hodie mysteria celebramus; ut sicut laetati sumus, coelum pro nobis ascendisse hominem, ita nunc exultemus, nostri causa Spiritum Sanctum descendisse de Coelo. Perrexit Christus ad Patrem; Paracletus venit a Patre; ut non ambigamus omnia nobis salutis aeternae munera omnipotentis Patris dispositione, & voluntate conferri, a quo Spiritus venit, & ad quem Filius vadit. Ascendit ergo in Coelum novus homo, ut per ejus gratiam venire ad terras Spiritus dignaretur. Venit e Coelo Spiritus Sanctus, ut regnare cum Patre Christum mortalibus nunciaret. Nam quis alius habitantibus terram divinum poterat aperire secretum, nisi particeps Divinitatis venisset e Coelo? Lectum itaque est, ut audistis: *Et dum complerentur dies Pentecostis, erant omnes unanimes simul in eodem loco.* Et post pauca ait: *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis.* Erant ergo, unanimes Apostoli, & repleti sunt Spiritu Sancto. Ad unanimes venit, concordēs visitat, pacificos muneratur, & libenter venerabilium Apostolorum replevit corda, quorum jam pectora auctor, & magister pacis Christus habitabat; *sedique, ut audivimus, Spiritus Sanctus supra unumquemque eorum.* Advertite, Karissimi, quia pacificorum pectus sedes est Dei, ut ait Beatus David: *Et factus est in pace locus ejus.* Nec dubitandum, Apostolos invicem erga se unanimitatis gratiam custodisse, quibus transiiturus ad Patrem praedixerat Christus: *In hoc cognoscet omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem; & iterum: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Non est ergo mirum, si in peccatoribus

toribus Apostolorum dilectio mutua, & pax Christi Spiritum Sanctum delectabat. Legimus etiam in Evangelio, Salvatorem dixisse discipulis suis: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*; & iterum ait: *Nam si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam illum ad vos*. Quis itaque poterit impune non credere, vel Sanctum Spiritum esse Deum, qui per Dei Filium praedictus advenit, vel Christum Dominum, cujus salutare promissum Pater sempiternus implevit? Magnum hoc, Fratres, incomprehensumque est Sacramentum, cum de terris ad Coelum vadit homo, qui Deum nobis ad terras mittat e Coelo. Et est revera haec pax, & consonantia Deitatis, ut & Christus adnunciante spiritu nasceretur, & Spiritus Christo promittente descenderet. Invicem se loquuntur, invicem se mittunt, invicem sibi obediunt, quia non est in eis aut velle, aut posse diversum, & unum semper cum Patre agunt pro mortalium aeternitate mysterium. *Expedis*, ait, *vobis, ut ego vadam*. Quam mirabile hoc nostrae salutis est munus! ut sicut expedivit nobis, Christum venire de Coelo, ita illum expedierit & redire. Expedivit illum venire, ut suum pro nobis sanguinem daret; expedivit nihilominus & redire, ut suum nobis Spiritum largiretur. *Repleti sunt* ergo, ut lectum est, *Spiritu Sancto, & coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis*. Varietas ista linguarum divinitatis adnunciat unitatem. Diversus quidem, & multiplex sermo prodiebat a singulis, sed unus in omnibus spiritus loquebatur. Sonat Hebraeus linguam, quam ante non didicit, ut possit fidem, quam ignorabat, audire Gentilis. Nec mirum, Karissimi, si Apostolis suis Christus per Spiritum Sanctum linguarum notitiam dedit, qui claudis gressum, caecis oculos, mutis posuit reparare sermonem. Et ideo, Fratres, non dubitemus de his, sed tota cum devotione credamus, quia & Deo omnia sunt possibilia, & necesse erat, ut novam Fidem nova loquendi miracula confirmarent.

S E R M O X V I I.

Unde supra.

De Pentecoste.

MANIFESTUM est, Fratres, cunctisque perspicuum, quanta omnipotenti Deo Patri de universis sit cura mortalibus, cui parum fuit. unicam morti filium tradidisse pro nobis, nisi in corda

Fide.

Fidelium suorum etiam plenitudinem Sancti Spiritus effudisset, sicut dictum est a Domino per Prophetam: *In novissimis diebus super servos, & ancillas meas effundam de Spiritu meo, & dabo prodigia in Coelo sursum, & signa in terra deorsum. Sol convertetur in senebras, & Luna in sanguinem.* Dat profecto Dominus prodigia in Coelo, cum in nativitate Christi nova Chaldaeorum oculis stella praefulget, & in Passione ejus repentina obscuritate fuscatus Sol meridianus occumbit. Dat etiam in terra signa, cum ipsa terra incon-
 suctis motibus contremiscit, cum rupta in partes saxa dissiliunt, cum etiam sepulcra refundunt luci corpora defunctorum. *Sol, inquit, convertetur in senebras, & Luna in sanguinem.* Quid aliud est, Karissimi, si spiritalia contemplerur, converti in tenebras Solem, nisi cum Christus transit in mortem; aut commutari in sanguinem Lunam, nisi cum Sancta Ecclesia pro confessione Christi sui variis passionibus cruentatur? Traditur morti Christus, non ut in corruptione remaneat sepulturae, sed ut post Inferi tenebras fulgentior elucescat. Vexatur Ecclesia manibus cruentorum, non ut inter supplicia, poenaeque deficiat, sed ut per multimodos victoriarum titulos in omnem pulchritudinem cruore triumphantium Martyrum decoretur. Haec vero omnia agit, & perficit una, atque eadem gratia concordantis Christi, & Spiritus. Christus utique, qui fervorum suorum pectora in omne patiendi desiderium spe perpetuae retributionis succendit. Spiritus nihilominus vigore virtutis Divinae in contemptum mortis credentium corda confirmat. Et ideo postquam Dominus rediit victor ad Patrem, suumque se recepit in Regnum, paterna secum gratia largiente, dedit Apostolis suis Paracletum, quem promiserat, ut fidem, quam in eis ipse plantaverat, veniens desuper Spiritus custodiret. Descendit ergo in Apostolos Spiritus promittente Christo, ut appareat, unam eorum esse in omnibus indissociabilem voluntatem. Quam congrue autem ipsa se Divinitas alterno testimonio humanis inserit sensibus, cum Christus praenunciat Spiritum venturum esse de Coelo, & regnare in Coelo Christum Spiritus attestatur! Quis autem dubitet, vocem esse verissimam, & ejus qui pergit ad Coelum, & illius qui venit de Coelo? *Repleti itaque sunt hodie Apostoli, ut lectum est, Spiritu Sancto, & coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis.* Illos nimirum replevit Spiritus Sanctus, quorum corda adventui ejus, sanguis, & doctrina Christi purgaverat. Et haec prima fuit Spiritus advenientis utilitas, ut hi viri, qui in salutem universalum gentium fuerant ordinati, sermo-

ne omnium loquerentur. Tantaque Paracleti gratia Apostolorum & linguam replevit, & pectus, ut nec virtus verbis eorum deesset, nec verba virtuti. Neque sane est aliud in divinis, humanisque rebus, quod ita hominem faciat gloriosum, quam sancti sermonis perfectio, & coelestis fortitudinis plenitudo. Loquebantur ergo Apostoli per unum Spiritum variis linguis, ut in unam Christi Fidem gentium varietas conveniret. Unde dubium non est, Sanctum hunc Spiritum Deum esse cum Patre, & Filio confriendum; nam quis haec alius ageret, nisi Deus, ut Romanus homo, Parthus quoque, & Medus, & Phrygius, omnisque Barbarus linguam suam in Judaea peregrinus audiret, & vir Galilaeus arcana Coeli non solum decore Graeci, Romanique sermonis, sed etiam stridulo murmure, gementique conatu auribus barbaris loqueretur? Olim namque cum ad coelum ire contendens turrem sibi construeret humana praesumptio, nec contumax haberet conatus effectum, unius sermonis consortium inmissa subito linguarum varietate divisum est, ut dum alter alterum non intelligit conloquentem, omnis illa protinus impietatis fabrica solveretur. Nunc vero, ubi Deus homini ad Coelum parat ascensum, praeconibus tantae gratiae cunctarum darur peritria linguarum, ne cuius gentis hominem tam magnum Dei possit latere promissum, sicut ante multa saecula Prophetico Sermone dictum est: *Non sunt loquelaе, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Unde manifestum est, Karissimi, omnipotentis Dei Filium, qui universarum varietate linguarum aeternae salutis voluit mysterium praedicari, non unius tantum Judaici populi, sed omnium venisse hominum Redemptorem. Et ideo, Fratres, quia bonitas Christi nullum vult perire mortalium, ab omni nos impudicitia, & iniquitate mundemus, ut in adjutorium vitae nostrae nostrae quoque benignissimus Dei Spiritus corda inluminare dignetur.

S E R M O X V I I I.

*Ejusdem**De Pentecoste.*

QUANTA pro salute mortalium, Fratres Karissimi, omnipotentis cura sit Deo, quove dignationis affectu pericula miseratus humana, Diabolicam vacuaverit potestatem, hinc plenissime, & sine dubio possumus aestimare, quod & Filii sui sanguine ad Fidem nos verita-

veritatis adtraxit, & Sancti Spiritus visitatione concessa credentium corda firmavit. Christus enim nos ad vitam redemit, erigit ad virtutem, ut gratiam, quam Filio tradente suscepimus, Spiritu custodiendo servemus. Videmus quidem, Karissimi, Unigeniti Dei, & Spiritus Sancti sub dispensatione mysterii beneficia esse distincta, sed eandem in utroque voluntatem, atque unum pietatis advertimus sacramentum. Christus namque pro salute nostra de femina nascitur, sed hominem ipsum Spiritus cooperatur in Virgine, sicut dictum est ad B. Mariam. *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Baptizatur etiam pro nobis in Jordane Filius Dei, sed ad glorificandum ejus baptismum, adest de Coelis Spiritus Sanctus in columba. Usque adeo unum propositum, unumque consilium, ut & Christus Spiritum repromittat hominibus, & Spiritus annunciet Christum, dicente ipso Domino: *Cum veneris Paracletus, quem ego mitto vobis a Patre, Spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me.* Alternis nimirum se invicem testimoniis praedicant, qui indiscreta se noverunt maiestate regnare. Denique ut manifestius cognoscamus nulla eos penitus divisione se junctos, ipsos Paracletus visitat, & inlustrat, quos mysteriis suis idoneos Salvator elegit. Pro omni quidem hominum genere Dominus Jesus pependit in Cruce, sed non omnibus ejus inluxisset Evangelium, nisi Sancti Spiritus dono, dum Apostolis variarum linguarum scientiam tribuit, Dominica Passio ad universalium gentium notitiam pervenisset. Parthi enim, & Medi, vel Elamitae, & caeterae, sicut lectum est, nationes propriis apud Judaeam audiunt linguis Dei magnalia, & vitae suae remedia praedicari. Quis igitur haec, nisi vere omnipotens Deus, implere potuisset, ut & ferar mentes religiosam discerent sanctitatem, & coelestem susciperet barbarus sermo doctrinam? Divino ergo, Fratres, cultu veneremur hunc Spiritum, cui plena regenerandi virtus, & peccata remittendi potestas est, sicut instruit Dominus discipulos suos dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et alibi idem ait: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, deserta erunt.* Quis igitur tam demens hunc ambigat esse Deum, cui cum Patre, & Filio inseparabilis gloria, & nomen est indivisum, qui dominatione communi & peccantis superbiam punit, & humilitatem confitentis absolvit?

S E R M O X I X.

De Ipſo Pentecoſten.

AB initio ſaeculorum, Fratres Kariſſimi, per Patriarchas, ac Prophetas Filium Dei pro mundi Redemptione venturum Sanctus nobis Spiritus repromiſit; ipſe enim illum ſuſcepta novi hominis carne de Virgine naſciturum, injurias ab impiis, probra, Crucemque paſſurum, Reſurrectionem quoque ejus ab Inferis ante multa annorum millia prophetavit. Quo completo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, perfectoque myſterio, Apoſtolorum ejus corda mirifico majeſtatis ſuae inluminavit adventu, ut cujus humilitatem prius, paſſionemque cecinerat, nunc triumphato Diabolo, & morte deviſta, aeternam Regni ejus gloriam praedicaret. Quem tamen Paraclerum ipſe Redemptor noſter ante non multos dies venturum eſſe de Coelis, & a Patre mittendum adnunciavit diſcipulis ſuis. Atque ita fit, ut dum Spiritus Chriſtum Unigenitum Dei Patris prophetat, & dum Chriſtus a Patre venturum Spiritum repromittit, mutuaeque invicem ſe atteſtatione praenunciant, unum eſſe, unum velle, & unum ſemper poſſe credantur. Hic eſt, Kariſſimi, Spiritus Sanctus, qui ſecretioris operatione myſterii uterum Virginis coeleſti foecunditate ditavit. Hic eſt Spiritus, qui Baptiſma Chriſti Domini noſtri, in ſpecie columbae viſus quidem a Johanne, ſed tacitus, viſitavit, nec ſuam credidit neceſſariam vocem tunc, cum Pater ipſe loqueretur e coelo dicens: *Tu es Filius meus dilectus, in quo bene complacui.* Atque haec iccirco ita ſanctarum Scripturarum teſtimonijs edocemur, ut perſonarum nobis indiſcreta quidem majeſtas, ſed diſtincta proprietates reveletur. Nam quantum ad Deitatis pertinet unitatem, in Verbo Patris conſenſus eſt Spiritus, & in ſermone Spiritus voluntas eſt Patris. Quis enim Spiritum Sanctum, niſi forte aut impius Haereticus, aut perſidus Judaeus dubitet eſſe Deum, ſine quo nec Baſtiſmatis perficitur Sacramentum, nec remiſſio tribuitur peccatorum? Quis illum ita demens abneget Deum, in quem blaſphemaviſſe ita eſt impium, atque mortiferum, ut blaſphemantis peccatum nulla venia ſubſequatur, pronunciante Salvatore noſtro, ac dicente: *Qui dixeris Verbum in Filium hominis, remiſſetur ei; qui autem in Spiritum Sanctum, non remiſſetur ei ne-*

Tom. XI. P. II.

E

que

que in hoc saeculo, neque in futuro. Hic, inquam, Spiritus Sanctus procedens a Patre, promissus a Filio, dona gloriae suae in Apostolos Christi est dignatus infundere, ita ut passiones, regnumque ejus omnium gentium sermone loquerentur. Hac profecto dignatione, ut quia omne hominum genus vocabatur ad vitam, dispensationem mysteriorum Dei totus ubique mundus audiret. Quanti illud, Fratres, miraculi fuit, quod Hebraeus homo subito erumpens in verba non sua de Magnalibus Dei instruebat Graecum, docebat Romanum, alloquebatur Aegyptium, atque omnes barbaras nationes propriis earum linguis informabat ad fidem! Et ideo, Karissimi, omnipotentis Dei misericordias imploremus, ut & nos de Deo annunciare, quae digna sunt, valeamus, & vos ea, quae dicuntur, audire, & intelligere debita veneratione possitis.

Ejusdem.

S E R M O XX.

De Pentecoste.

INAESTIMATAE bonitatis est gratia, Fratres Karissimi, quam nobis Deus omnipotens vel creando potenter tribuit, vel regenerando clementer indulsit. Creando namque praestitit, ut vivificato in homine pulvere, operatione mirabili nos omnes, qui non eramus, essemus; regenerando autem contulit, ut ea, quae prima nobis natura non dederat, nativitas secunda conferret. Quae utique secunda nativitas per Baptismatis Sacramenta servos gignit in filios, & Coelum Fidelibus pollicetur. Nobilis quidem prima illa hominum creatura; haec vero subsequens non solum mysteriorum puritate nobilior, sed & Beati Spiritus consecratione coelestis est. Illa nativitas peccata suscipit, ista deponit. Ibi nascendo morimur, hic vivimus moriendo. Denique ut hanc Christus nobilitatem generi praestaret humano, servilis pro nobis partus indigna suscepit, etsi conceptione dissimilis, simili tamen ratione nascendi. In quo quidem conceptu quamvis Pater aeternus adsuerit, tamen neque Matri lex mutata est pariendi, neque nascenti puero defuit vagitus infantiae. Tenuit nimirum suo Pater in Filio geminae substantiae virtutem, quatenus majestate virtutis ejus veneranda Puerpera unum eundemque Christum, & ut Deum conciperet, & ut hominem pareret. An non ille Dei Filius videtur esse conceptus, ubi carnali cessante germine, & ho-

& homo creditur Virgineo formatus in utero, & Deus non dubitatur esse, qui natus est? Mirabilis partus Matris intactae; sed multo est mirabilius Virginitatem parienti mansisse post partum. Nam, quod mirum sit dictum, caro nata de carne inviolata naturalis pudoris claustra servavit. Haec vero tam sancta, tamque magnifica fecit ille Deus, cui omnia Coeli, terraeque opera pro voluntate potestatis suae respondent, cui incomprehensa facere, non in labore vel opere, sed in iussione consistit. Qui ut novum daret Virgini partum, illa egit virtute, qua cuncta fecit ex nihilo. Divini namque esse operis, quod Mundo huic foecunditas Virginalis inluxit, Gabrihel Angelus missus ad Mariam revelavit dicens ad eam: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.* Sed & venerando illi Ioseph dispensatione coelesti semper sponso, nec unquam marito, Beata Maria intaminati ventris sui servans incorrupta signacula, non filium, sed Dominum parturivit. Cui Ioseph dictum est ab Angelo: *Quod in utero habet Maria, de Spiritu Sancto est.* Et ideo hoc ipsum in aures Patriarchae vox Angelicae attestationis intonuit, ne forte tanto miraculo stupentis juvenis animum sinistrae suspitionis macula vulneraret, & femineam putaret culpam, ubi mirandum Angelis Sacramentum ubi salutare nobis mysterium nascebatur. Nec poterat, Fratres, aliter Sponsus ille innocens, atque sollicitus tantam fructificantis uteri credere novitatem, nisi eidem pariturae sponsae pudicitiam virginealem missus ab alto praedicasset adfertor. Sanctus itaque Spiritus, sicut legitur, in utero Virginis Unigenito Patris univit hominis carnem; univit, non artificis figurantis ingenio, sed maiestate formantis, quem Spiritum vere esse Deum virtus, & veritas novi operis attestatur. Nam quomodo in illa salutis nostrae fabrica idem in conceptione Christi, ubi Pater non deerat, ubi inerat Filius, ubi caro nostra divino consortio iungebatur, idem Spiritus velut auctor adseritur, nisi esset illi eadem cum Patre, & Filio & in natura potestas, & in voluntate communio? Videtis itaque, Fratres, quia cooperator Dei, nisi Deus esse non poterat. Erat enim ut est Spiritus Sanctus & indivisus a Patre, & inseparatus a Filio. Quibus utique sicut sacrae lectionis fidelis sermo nos edocet, non est in virtute distantia, sed in operatione distinctio. Ait namque de eo Christus discipulis suis dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me.* Item de se ipso ait Sal-

vator: *Ego sum via, veritas, & vita. Ego sum*, inquit, *veritas*: si ergo Filius, qui veritas est, Spiritum esse adlerit veritatis, quis illum negare poterit Deum, nisi qui veritati de veritate non credit? Itaque Spiritus verus est Deus, quem Christus & a Patre procedere, & a se esse mittendum pari professione testatur. Mittit autem Dei Filius Spiritum Patris sui; mittit, non quasi obedientem praecepto, sed mysterio concordantem. Et ob hoc ipse Spiritus procedens a Patre legitur missus a Filio, ne aut aliud esse, quam Pater est, aut quicquam diversum velle, quam vult Filius, crederetur. Propter quod, Fratres, sine cunctatione clarescit, unam esse Patris, & Filii, & Spiritus Sancti voluntatem. Quandoquidem & Filius mittit, quod Patris est; & Pater, quod suum est, impertit, ut a Filio dirigatur. Hic igitur Spiritus unum cum Patre, ac Filio Redemptionis nostrae peragens Sacramentum, universalium gentium linguis maiestatem Christi mittentis adnunciat, non ut superiori officium deferens, sed imperium conregnantis insinuans. Qui idcirco Apostolis dedit varietatem linguarum, ut per eos doctrina salutaris Fidei populorum omnium penetraret auditum. Erat revera ipse Paracletus in sermone multiplex, omnipotens in virtute, diversus in singulis, & unus in omnibus. Miratur omnis auditor os gentis extraneae non extraneum proferre sermonem. Stupet & ipse, qui loquitur, ab ore suo non sua verba procedere. Et perinde factum est, ut dum sermo varius unam per multos loquitur fidem, ad unius Fidei societatem gentes dissonae convenirent. Et ideo, Fratres, declinantes vana Mundi, & brevissimae hujus vitae oblectamenta calcantes, illum jugiter sapiamus, atque ipsum semper loquamur, qui mortalibus coelestia sapere, & terrenis loqui divina concessit. Cui honor, & gloria in saecula saeculorum. Amen.

S E R M O XXI.

De quinque panibus, & duobus piscibus.

DE Feriarum votiva solemnitate solet dulcius esse quod remanet, & suavius sapere consueverunt reliquiae de magno convivio, quae supersunt. Unde & nos celebrantes Dominicum Natalem, libentius debemus excipere ea, quae nobis de apparatu sunt amplissime reservata. Non enim reliquiarum possumus timere fastidium, quia

quia epulae Salvatoris semper sunt integrae, semper sunt inlibatae; nec contaminatione aliqua minuuntur. Sed cum ex illis quicquam decerperis, rursus vigore coelesti in sui gratia renovantur. Magnus ergo cibus, ubi & fumis, quantum volueris, & integrum remanet omne, quod sumpseris. Scriptura enim divina ejus vigoris est, ut cum plurimum de ea dixeris, supersit tamen amplius, quod dicatur, ita ut quantum sese in profundum disputatio praedican- tis extenderit, in tantum mens sancta altitudinem inveniatur disputandi. Unde ait Apostolus: *O altitudo divitiarum & scientiae, & sapientiae Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus!* Non igitur timere debemus, ne post tam grande convivium fastidium, famemque patiamur. Totum quidem pro devotione expendimus, sed pro gratia totum remansit; & ne mirum sit, quod dixi, expensis omnibus omnia remansisse, recordamini Scripturae Evangelicae, quae nuper est lecta, & invenientis quod plus aufertur de mensa Domini, quam infertur. Quinque enim panes inlati sunt, & duodecim fragmentorum (a) coctini sunt relati. Plus ergo inveniunt, qui reliquias colligunt, quam detulit, qui cibum convivio ministravit. Denique saturatis quinque millibus virorum vix duodecim Apolloli duodecim coctinos sustulerunt, quod unus puer manu, antequam aliquid expenderetur, attulerat. Ita panis in manu Domini multiplicatur, dum frangitur; crescit dum minuitur; dum erogatur augetur; atque utiliore dispendio creatura cibi populos pascit, & proficit; crescit in ore comedentium, quod minus esse putabatur in manibus ministro- rum. Denique ait S. Andreas: *Est puer unus hic, qui habet quinque panes, & duos pisces*, & reliqua. Mirum igitur in modum benedictione Christi Domini panis solida natura fluit, abundat, exuberat, & quodam vigoris inriguo comedentibus non jam aquarum fons efficitur, sed escarum. Legimus in Prophetis, quod idem Domini potum sitientibus de duro saxo protulerit. Ecce nunc esurien- tibus de siccio pane saturitatis fluente produxit. Ibi petram resolvit in fluctus, hic cibum multiplicavit, in copias. Haec igitur omnia Scripturis sunt, sicut dixi, Evangelicis figuraliter comparanda, quae paucis versiculis reficiunt populos Christianos, nec aliquando defi- ciunt, quae benedictione sui pascunt esurientes animas, & cum satiaverint, plus abundant. Quis enim cum refectus fuerit mandatis Evangelicis, non his mandatis velut ditatus, gratiarum referat a- ctionem, habens scilicet thesaurum, quo & ipse satietur semper, & possit esurientis alter os saturare?

(a) *Coffinus*, & *Cofinus* pro *Cophino* pluries occurrit, ait Du-Cangius &c.

Ejusdem.

S E R M O X X I I .

QUANTORUM mirabilium operator sit Dominus N. J. C., intelligere possumus ex hac Evangelica lectione, quae describit tanta per eum beneficia &c. *Editus est inter Sermones S. Ambrosii.*

S E R M O I .

In Natale S. Iohannis Baptistae.

SOLEMNITATES nobis diverforum Martyrum, Fratres Karissimi, vitae praesentis occasus &c.

S E R M O I I .

De Eodem.

CUNCTORUM quidem Prophetarum, Fratres Karissimi, veneranda recordatio est &c.

S E R M O I I I .

De Eodem.

FESTIVITATEM praesentis diei, Fratres Karissimi, venerandi Iohannis Baptistae genuina nativitas est &c.
Sunt edis hi tres Sermones inter S. Maximi opera.

SER-

S E R M O I V.

De S. Johanne Baptista.

RELIGIONIS, devotionisque nostrae ratio exigit, Fratres, ut hodie de Beatissimi Johannis Baptistae nativitate laetemur, qui praedestinatus a Deo humani generis laetitiam, & Coeli gaudium praedicaturus advenit. Hic est, de cujus ore adesse Redemptorem nostrum, adesse Agnum Dei, nova voce mundus audivit, qui ut tanti mysterii indubitatus & nuncius esset, & testis, desperantibus de successione parentibus per Angelum promittitur nasciturus. Quis autem prudentium non credat, eum divina adnunciasse mysteria, in quo procreando curam pervideret fuisse coelestem? qui cum necdum esset filius, imperfectusque adhuc in utero gestaretur, praerogativa tamen indultae sibi gratiae aeterno gaudio viscera materna supplevit, & felicitatem dudum sterilis ventris ante partum suum beata Mater agnovit? Ait enim, sicut lectum est Heliſabeth ad Mariam: *Ecce ut facta est von salutis tuae in auribus meis, exultavis in gaudium infans in utero meo. Et unde hoc mihi, ut Mater Domini Mei venias ad me?* Non mirum dilectissimi, si anus haec praescientiae ditata est munere, quae Altissimi Dei erat paritura praeconem. Facta est autem sterilitate sua gloriosior, quae dum ejus differtur foecunditas, dono partus unius honorem totius posteritatis obtinuit. Quae dum velut instructuosa viro suo usque in aetatem ultimam congemiscit, subito non sibi tantum filium, sed universo mundo salutis aeternae nuncium parturivit, & hujusmodi nuncium, ut priusquam prodiret ex utero, privilegio jam futuri ministerii maternae linguae Prophetalem Spiritum propinaret, atque os Zachariae Patris, quod incredulitas clauſerat, praedicti per Angelum nominis sui virtute referret. Conticuerat enim Zacharias, non ut mutus remaneret, sed ut divinitus ei loquendi usus redditus coeleste testimonium Prophetico perhiberet infanti. Ideo autem Sacerdos, qui universae plebi loquebatur obmutuit, ut quia publica erat taciturnitas Sacerdotis, ad totius populi notitiam sacrae nativitatis mysterium perveniret, & non credere ei nullus auderet. Quem quia nasciturum dubitaverat Pater, vindictam taciturnitatis incurrit. Ait etiam Evangelista de eo. *Non erat ipse lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine, ut*

omnes

omnes crederent per illum. Non erat quidem lux, sed erat totus in lumine, qui testimonium meruit vero lumini perhibere. Et ideo, Fratres, ob honorem Beatissimi Johannis hunc nativitatis ejus diem omni cum exultatione celebremus, qui ad propellendas Mundi tenebras, sempiternum Coeli lumen, & ante omnes agnovit, & primus ostendit.

S E R M O V.

De S. Johanne Baptista.

MULTIS, magnisque virtutibus, Fratres Karissimi, Deus, ac Dominus noster concurrentium ad se populorum animos, si demque confirmat, qui electorum suorum non solum laudabilem vitam, sed etiam nativitatem fecit esse mirabilem, sicut de B. Johanne Baptista decursa Evangelii lectione cognovimus, cui tanta indulta est praerogativa nascendi, ut Prophetis, atque Evangelicis praenunciaretur vocibus nasciturus. Aut quomodo non omnibus erat infertilis consecrandus, qui veniebat pro redemptione deficientis mundi Sacramentorum Dominum revelare? Concepit ergo eum, sicut audistis, de justissimo viro senissima, & sterilis femina ut ex multiplici desperatione & nascentis pueri gloria, & potentia operantis Dei magnificentior appareret. Hic est, de quo praedictum legimus per Prophetam: *Vox clamantis in deserto.* Et ideo Zacharias Sacerdos sub sententia Angeli increpantis obmutuit, quia promissi magnitudine conturbatus futurum se patrem adnuntiatae vocis esse non credidit. Quod quidem magna Dei dispensatione factum esse perspicimus, ut universa Judaeorum (a) plebi, dum causam tanti silentii percunctatur, procreandi pueri disceret veritatem, & sanctae conceptionis secretum magni Pontificis taciturnitas publicaret. Indicitur ergo silentium patri, ne praeco coelestis verbi per silentium nasceretur, quamquam altioris in hoc mysterii arcana pandantur. Nam in illo silentio Sacerdotis, adventante utique Christi gratia, & se veritas antiquae legis obmutuit, & ritus omnis carnalium contuitur victimarum. Sed tamen ne quid in B. Johanne non esset mirabile, linguam patris, quam concipiendus vinxerat, natus absolvit, ut beatissimus senex, qui inter officia veterum traditionum usum sermonis amiserat, in-

NOVATA

(a) *Fortè legendum plebs, vel plebes.*

novata per filium voce, nova myſteria praedicaret. Nec mirum, ſi haec tam ſtupenda miracula per illius merita provenerunt, quem tanta Dei comitata eſt gratia, ut de adventu Chriſti meſuram humanae conceptionis egreſſus intra viſcera adhuc materna gauderet. Ait enim, ſicut audivimus, Helifabet ad Mariam: *Ecce ut facta eſt von ſalutis tuae in auribus meis, exultavi in gaudium infans in utero meo.* Tanta enim illum, etiam cum formaretur, jam virtus agebat, ut ad documentum Coeleſtis myſterii, quod praedicaturum ſe humano generi ſentiebat, nativitatem ſuam Prophetalibus indiciiſ praeveniret. Quid ergo miramur, ſi Johannes venientem Chriſtum ad Baptiſmum ſuum abſque ulla haefitatione cognovit, ſi cum necdum ipſe prodieſet in lucem, Virginali eum in utero aſſe praefenſit? Quae vero eum intra alvum maternam exultatio commoviſſet, clariffima poſtmodum voce teſtatus eſt dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* Propter hanc vocem, Kariffimi, omnia illa, quae auდიſtis in Johanne, praemiſſa ſunt Sacramenta, propterea illius glorioſa conceptio, & vita eſt laudabilis praeparata, ut de ore tam ſancto abſolutionis ſuae vocem mundus audiret. Quam pulchre autem Chriſtum Dominum noſtrum Agni vocabulo nuncupavit, cujus ſolius ſanguine placandus erat Deus, & univerſa redimenda mortalitas! Dignum ergo eſt Fratres, ut pro honore tanti viri devotiſſimis ſemper Feſtivitatiſ exultemus, qui uno pariter teſtimonio & praefentiam Domini prodidit, & imminentis ejus remedia prophetavit.

S E R M O V I.

De S. Johanne Baptiſta.

CONCEPTIO, atque Nativitas venerandi Johannis Baptiſtae, quae nunc Evangelica lectione decurſa eſt, nativitatem Dominicam, cujus ſecretum mens humana non concipit, teſtatur eſſe credibilem, & fruſtus ſenilis ventris edocet foecunditatem Virginalis uteri non negandam. Nam quis revera renuat credere nativitatem naſcentis Chriſti, quandoquidem de vetuſtis parentibus procedit deſperata ſucceſſio? Ibi de ſenibus Propheticus editur puer, hic vero de Virgine Dominus naſcitur Prophetarum. Ibi diſceptratio de ſeneſta duorum eſt; hic autem de unius puellae Virginitate miraculum. Nec ſane

Tom. XI. P. II.

F

mirum,

mirum, si illa sterilis, & haec Virgo concepit, quia ibi salutaris mysterii nuncius, hic ipsum vitae nostrae mysterium nascebatur. Ibi temporalis lucerna resplenduit, hic Sol perpetuitatis inluxit. Inde Johannes Propheta, & plusquam Propheta legitur natus, hinc autem novus homo, & plusquam homo salus omnium Christus advenit. Plus utique est quam Propheta, Johannes, qui & lucem mundi hujus ab aliis prophetatus ingreditur, & Christum Dominum materno prophetat in utero, eundemque celebrato ejus Baptismo non solum ore praedicat, sed etiam ad plenitudinem testimonii circumstantibus populis velut digito monstrante consignat dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccatum Mundi*. Plus autem quam homo est Christus, immo magis homo, & Deus, & Christus. Plusquam homo est Christus, quia idem ipse Verbum, & caro unus est Dominus, atque unus idemque aeternus, & novus est; aeternus a Deo, novus a femina. Ibi incomprehensibiliter genitus ab ingenito; hic mirabiliter natus e Virgine. Ibi paterna majestate editus, hic Spiritus operatione formatus. Ibi simplex in genitore natura est; hic gemina in Redemptore substantia. Ibi totus impassibilis a Patre suo Deus est; hic autem tantus processit a matre, ut & pati non posset. Pati enim poterat, sicut & passa est caro nata de carne, & pati non poterat Deus natus in carne. Edidit namque nobis per uterum Virginis Deus carnem, & caro Deum. Nec ambigendum, Fratres, si ille Deus potuit esse, quod voluit, qui omnia, quod voluit fecit. Neque cunctandum si Dei Filius potuit hominem sibi sociare passibilem, quem poterat Passionis triumpho impassibilitatis gloria coronare. Si novum fuit, quod Deus est natus in terris, multo magis est novum, quod homo regnat in Coelo. Quibus inspectis perfectam gloriosissimi Johannis Baptistae beatitudinem comprobamus, quem in tantam sublimitatem dignatio coelestis evexit, ut mysterium salutis nostrae terris, coeloque mirabile, & necdum natus prophetare meruerit, & natus ostendere. Erat enim tunc Johannes dispensatione divina acerbus ad partum, maturus ad gratiam; nam qui nativitati propriae nondum videbatur idoneus, ortus Domini factus est idoneus praedicator; cumque naturali lege totum adhuc hominem venter maternus includeret, jam tamen spiritum nascituri filii laeta matris lingua prodebat; ait enim Helisabeth, ut lectum est, ad B. Mariam dicens: *Ecce ex quo facta est vox salutis tuae in auribus meis, exultavit in gaudium infans in utero meo*. Intendite, Fratres, quanta Beatis illis matribus conlata sunt munera, quibusque

mira;

miraculis pariturs feminae decorantur. *Infans*, inquit, *exultavit in utero matris suae*; exultavit, ut pariter & suum meritum, & Virginei ventris gloriam revelaret. Nam inspirante Deo anilis ille uterus sensit adventasse Dominicum ventrem, novoque gaudio mortalibus nunciat, quantam mundo laetitiam Christus nasciturus inferret. Quis non stupeat, Fratres, quod inter ministeria redemptionis humanae, mirantibus matribus, nondum nata gaudet infantia? Nascitur inter haec Johannes, & Christum nativitate praecedit, quatenus Domino suo, quem intra materna viscera per gaudia celebrabat, exhiberet famulantis obsequium. Hic ergo est Johannes, de quo dictum est a Propheta: *Vox clamantis in deserto: parate viam Domino*. Clamabat in solitudine, ut corda mortalium incredulitatis squallore deserta ubertate Prophetici sermonis excoleret. Hic est Angelus missus ante faciem Christi, qui populorum pectora monitis vitae sanctioris instructa Salvatoris adventui Doctor solicius praeparavit. Hic est ille Baptista, qui Dominum suum ob hoc baptizare meruit, ut sese magis dilui baptizati sui virtute sentiret. Hic est praeco Regis aeterni, qui terris adesse Agnum Dei, ipsumque mundi peccatum tollere, sua quidem lingua, sed Deo loquente clamabat. Hic est, pronunciante Domino, inter natos mulierum major; & vere major, quia Dei Filium, ut Propheta, prae loquitur, ut Praecursor antevenit, ut Baptista suscipit, ut testis ostendit. Et post omnia, hic est ille, quem nulla indumentorum oblectante mollitie, cameli texta de pilis asperior tunica vestiebat, neque eum ulla voluptas epularum suavior, aut edacis gulae temperamenta capiebant, sed tamquam vere censorem faucium suarum, & jejuni ventris Dominum per desertum gradiens arida locusta pascebat. Mel etiam sylvestre legitur manducasse, ut advertamus, eum non cibo humana sollicitudine praeparato, sed pastu simplici, & inlaborata vixisse substantia. Et haec ideo, ut arbitror, Fratres, ne adfertorem justitiae a praeconio veritatis aut speciosior vestis abduceret, aut oblectatio depravaret escarum. De hac profecto magnanimitate descendit, quod dum Herodem Regem de concubitu fraternae conjugis confidenter incusat, nec gloriosam subire mortem, nec mundi lucem spernere formidavit. Neque tristis hanc vitam reliquit, quia semper custodiens Prophetalem rigorem, numquam penitus fuerat fallacis saeculi suavitatis molitus. Propter quod patientissime praecepto Regis injusti capite truncatur in carcere, qui, fortissimi obitus praemio remunerante coelestis imperii Rege, & caput se suum recepturum noverat, & salutem.

S E R M O VII.

De S. Johanne Baptista.

SANCTI Johannis Baptistae natalem hodie profecuturus tacere velim &c.

Est editus inter Opera Sancti Ambrosii.

S E R M O VIII.

De S. Johanne Baptista.

DIXIMUS superiore Dominica, cum silentii nostri veniam peteremus &c.

Est editus inter Opera S. Ambrosii.

Ejusdem.

S E R M O IX.

De S. Johanne Baptista.

IN Sancti ac Beatissimi Johannis Baptistae laudibus, cujus natalem hodie celebramus &c.

Est editus inter Opera S. Ambrosii.

Hic deest pagina, deinde fragmentum hoc subsequitur:

..... *sum via, veritas, & vita.* Eadem ergo die Johannis celebramus Natalem, qua & messis initia procuramus. Magna utraque Nativitas, quae & inopiam viscerum repulit, & famem abstulit peccatorum. Inde me jam tabida lues non macerat, hinc pestilens conscientia non absument, refectioem pariter sentio sensibus, atque visceribus, immo ipse Johannes messis nostra est; nam de Prophetia ejus fructum salutis emittimus, & de verborum ejus tamquam gravi culmo granum salutis adsumimus. De quo grano in Evangelio scriptum est: *Nisi granum tritici cadens in terram morietur, ipsum solum manet; & reliqua.*

Qua-

Quatuor subsequentes Sermones sunt editi inter opera Sancti Maximi.

S E R M O I.

De Natale Apostolorum Petri, & Pauli.

GLORIOSISSIMOS Christianae Fidei Principes annuis solemnitatibus honorantes, Fratres Karissimi &c.

S E R M O II.

De Eodem.

APOSTOLICI Natalis gaudio, Fratres Karissimi, Petri, & Pauli, quorum hodie beatissimis passionibus jucundamur &c.

S E R M O III.

De Eodem.

BEATISSIMORUM Apostolorum Petri, & Pauli, inseparabilem fidem, passionemque germanam &c.

S E R M O IV.

De Eodem.

BEATISSIMORUM Apostolorum passio, Fratres, quorum hodie tantam solemniter celebramus &c.

S E R M O V.

De eodem Natale Apostolorum.

N ECESSARIE, Fratres Karissimi, de Venerabilium Apostolorum passionibus, atque obitu Patrum nostrorum annua festivitate laetamur, quia fiducia Christianae Fidei credimus, eos tormentis suis indeptos esse gloriam, & perpetuitatem vivendi vitae suae sine quaefisse. Quis enim dubitet, illos suo regnare cum Domino, qui sequentes ejus vestigia mortem moriendo vicerunt, aut quomodo non manifestum est apud illum Regem in cruciatibus esse victoriam, cui triumphus in Cruce est? Elegerunt itaque Ecclesiarum Principes ob honorem Fidei patienter occumbere, quos auctor vitae praemisso suae mortis exemplo mortem docuit non timere. Laetamur ergo, & exultemus, gloriosissimos Patres nostros obisse pro Christo, quia qui pro aeterno ipso cruoris sui censu vitam sibi mercatur aeternam. Aeternitatis enim mercatus agitur, ubi non pecuniae quantitas, sed sanguis fidelis in pretio est, ubi sic mors adimit vitam, ut inlatae morti immortalis vita succedat. Et ideo, Fratres, cui amore Christi exosus est mundus, mundum non invitus amittit, sicut dicebat Beatissimus Paulus. *Mibi vivere Christus est, & mori lucrum.* Quam pulchre ait: *& mori lucrum!* quoniam qui Christo vivit, si pro Christi honore moriatur, Coeli sibi regnum damno praesentis lucis acquirit. Mori namque pro Christo regnare cum Christo est. Qui religiosam mortem in lucrum sibi reputat, ostendit se morte sua proficere, non perire. Nam & Dominus, & Salvator noster ait: *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Quid hoc est, Karissimi, quae ratione amissa semel anima suo poterit ab homine reperiri? Poterit, Fratres, poterit non ratione, sed Fide. Poterit sine dubio, quia resurrectionis beneficio reparato corpori anima servata reddetur. Quod enim Deo possibile est facere, homini non est possibile cogitare, ut ait futurorum conficius Paulus Apostolus. *Nec oculus vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus eum.* Dicendo ergo Dominus: *qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam,* ostendit in illa adventus sui gloria, in quo omnis homo substantiae suae statum, vitamque recipiet, animae nostrae corpori.

porisque consortium formandum; homo enim anima, & corpus est unum; sine alio disjuncta, ac dissipata natura est. Si removeretur corpus, " amittit. Cum ergo dicitur: *Qui perdidit animam suam, inveniet eam*, revelatur nobis, cum secundum Dei nostri fidele promissum renovabitur mundus, & animam corpori, & corpus animae esse reddendum. Ideo & Salvator dicebat: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius cum timere, qui potest animam, & corpus perdere in Gehenna*. Itaque potestas disperdenda animae ostendit in Christo reparandi hominis potestatem. Nec miremur, Karissimi, si perfidiam saeculi saeculi Paulus gladio, Petrus cruce damnarunt, quorum Dominus ipsum mundi Principem mirabilibus terruit, increpationibus arguit, passionibus triumphavit. Invenit quippe in eis Diabolus quod possit occidere, non tamen invenit, quod posset tenere captivum. Et quid mirum, si perimitur gladio servus occisi? Quid mirum si in crucem tollitur discipulus Crucifixi? Qui secuti sunt patientis exemplum, consecuti sunt regnantis imperium. Adsumpsit ergo Christus Petrum, & Paulum, unum piscantem, alium persequentem. Et petro quidem regni sui claves, Paulo verbi sapientiam dedit. In utroque opus mirabile. In utroque Dei omnipotentis est gratia, ut & fidem addereret persecutor, & Coelum piscator aperiret. Nec incredibile hoc, quoniam qui aquam produxit e petra, Ecclesiam fundavit in Petro. Qui adorare compulit Magum, persecutorem docuit praedicare. In his duobus, Karissimi, quantum exiguis sentire fas est, gemina Ecclesiae forma, & humani generis diversitas figuratur. Petrum namque commendat simplicitas, Paulum doctrina sublimat, ut advertamus in Ecclesia Dei & scientiam esse necessariam, & simplicitatem esse dilectam. Simplicitatem autem dico non illam, quae ignaviae stupore torpescit, sed illam quae vigilanter incedens prodesse aliis noverit, nocere ipsa non possit, ut in uno eodemque sit homine cauta simplicitas, & benigna prudentia, secundum illud quod dictum est: *Estote ergo astuti, ut serpentes, & simplices, ut columbae*. Nam simplicitatem Petri & vigor vivacissimae mentis armabat, & spirituum consiliorum providentia muniebat. Simplici utique prudentique corde Petrus erat, cum Incarnationis Dominicae Sacramentum non inquirendo confessus est, sed credendo, dicens. *Tu es Christus filius Dei vivi*. Qua confessione, Karissimi, & profuit universis, ut simplex, & opiniones non recte credentium repulit ut astutus. Igitur Doctrinae gratia Coelum Paulus ingreditur, simplicitatis merito aperien-

periendi Coeli Petrus accipit potestatem. Haec nobis idcirco, Karissimi, ut intelligamus, a fide Dei nostri nec doctos repelli, nec simplices refutari. Quantum autem fidei veritas habet, manifestum est omnibus, simplicitatem Petri habuisse Paulum, ipsique Petro Pauli prudentiam non defuisse. Nam utrumque idem Spiritus edocebat. Hac ratione, Karissimi, & Paulus petra est Christi, & vas electionis est Petrus. Uterque enim velut coelestis lapis fortitudinem praestat infirmis, uterque velut vas electum sitientibus fidem Christi ab aeterno fonte vitalis poculi fluente profundit. Et ideo, quia una illis fides, una gloria, unus victricis passionis est dies, una utrumque devotio populorum omnium plena confessione veneratur.

S E R M O VI.

De eodem Natali.

EXULTEMUS, Fratres, & gloriemur in Domino Deo nostro, quia Apostolorum Natalis Ecclesiae est nutrimentum; sicut enim parvulus quique materni uberis lacte nutritur, ita tunc Ecclesiae consurgens infantia paterni sanguinis ubertate convaluit. Nam ex quo benedictionem foecundi cruoris sterilis terra suscepit, innumera exinde per universon orbem multitudo credentium pullulavit. Quis ita demens Christianae Fidei inesse abneget veritatem, quam tristitiae non fatigant, supplicia non conturbant, neque ullus corporeae mortis terror inclinat? Cui etiam in sempiternum gaudium persequentium tormenta proficiunt, cujus regnum per aeternam, invictamque potentiam mundanis dominatur imperiis. Ut autem plenius advertamus, quanta sit coelestis Regni, terrenique distantia, documenta nobis de praesentibus capiamus exemplis. Ecce Reges praetereuntis hujus saeculi devotionem erga se militum suorum in hac tantum vita honoribus, muneribusque conservant, nihil penitus habentes, quod possent suis, sibiique praestare post mortem. Christus autem, Rex omnium saeculorum, electos suos labore, nuditate, fame, cruciatibus, morte insuper remittit adhiberi; quia potestas ei est suscitare defunctum, spoliatum praesenti vita Regni sui luce vestire, & remota lege mortis, perpetuitatem dare mortali. Quod autem nonnumquam a fidelibus viris Regum praemia renuuntur, quod eis abominatae sunt omnes saeculi dignitates, quod ut vanum. respuunt quid.

quidquid illis hic mundus obtulerit pretiosum, spes illa omnimodis facit, quia per gratiam Christi sui potiora sibi quandoque praestanda fides servata praesumit. Quis non stupet in voluntate Christi esse hoc tam mirabile Sacramentum, qui Sanctis suis sic sua promittit praemia, ut eis tormenta praemittat; sic futurae vitae praedicat caritatem, ut praesentem doceat non amari? Hic religionis est veritas, ubi tristitia gaudium gignit, ubi inops nuditas incorruptionis vestimenta praetexit, ubi decorari gloria, ubi exuri refrigerium, ubi occidi triumphus est. Haec est mors, Karissimi, si modo fidem nostram Sancti Spiritus erigat, & confirmet auctoritas, quam pueri non renuunt, juvenes non declinant, maturiores eligunt, senes ambiunt, feminae non paverunt. In passione enim Martyrii, ubi Fides firmior regnat in homine, sicut saepe jam factum est, nec aetas ulla se subtrahit, nec sexus excusat. Ibi, Fratres, ibi praetenditur infirmitas corporis, ubi Fides non habet firmitatem. Ideo gloriosissimus Petrus stabilitate Fidei suae omni firmior petra, dum Christi Crucem praedicat, suam vicit; nec timuit crucifigi, quia Crucifixum timuit, & amavit. Passus ergo est Petrus, ut optimus servus pro Domino, ut fidelis discipulus pro Magistro, & ut pro commissis sibi ovibus Pastor electus illius ad mortem securus vestigia, cujus semitam sequebatur ad vitam; & quia consimilem Regis sui subiit passionem, coelestis Regni clave suscepta similitudinem regnantis suscepit. Aut quomodo ille vitae propriae timeret occusum, qui probaverat Christum suum regnare post mortem? Quomodo refugeret crucem, qui in corpore Domini sui redeuntis a mortuis beatae Crucis signa cognoverat? Quomodo crucifigentum vulnera recusaret, qui Redemptorem Mundi clavorum vestigia portasse secum sciebat ad Patrem? Ille pro suo Domino obitum formidaret, cui ipse vitae auctor & mortem, & genus mortis praescientiae suae ore praedixerat, ita dicens: *Cum esses junior, cingebas te, & ibas quo volebas; cum autem senueris, alius te praecingat, & ducet, quo tu non vis.* Hoc est dicere: cum esses junior, Petre, manus te propriae ministerio succingens, tuam sequebaris in omnibus voluntatem. Cum autem senueris, manus te cingat extranea, & ducet quo tu non vis, ac juventutis tuae libertatem mutabis in servitium senectutis. *Ducet, inquit, quo tu non vis.* Numquam nolebat Petrus pati pro Domino suo, cui ante jam dixerat: *Animam meam pro te ponam.* Volebat quidem ut devotus mori, sed quia velut ultro mortis se ingerebat, quandam praesumentis habere videbatur audaciam;

Tom. XI. P. II.

G

nam

nam qui ut infirmus mori non vult, & idem ut confortatus a Deo non refugit passionem pariter in semetipso; & trepidæ carnis ostendit affectum, & fidelis animi implet officium. Igitur ubi Apostolus sponte morti se offerebat, ibi timuit mori, & ubi nolens est ductus ad crucem, non timuit crucifigi, quia illic humana fatigabatur infirmitas, hic coelestis spiritus fortitudo vincebat. Omnis enim nostra devotio si quasi suis viribus fidat, continuo ut infirma lassescit. Si vero quis prece supplicii divinae gratiae boni sui propositi commendat effectum, nulla illum cogent saeculi hujus adversa nutare. Cavendum itaque, Fratres, ne quid virtuti, prudentiaeque nostrae de his, quae recte gerimus, adrogemus docente Domino Apostolos suos, & dicente. *Quia sine me nihil potestis facere.* Qua sententia praemonente ab ipso nobis speranda sunt omnia. Cuncta etiam, quae prospere veniunt, illius reputanda muneribus, sine quo, ut ipse dicit, nullum penitus votorum nostrorum possumus habere successum. Denique quando praesumpsit Petrus dicere Domino: *Animam meam ponam pro te*, non longe post puellae interrogatione turbatus respondit nescisse se hominem. Propter quod flevit amarissime; & ubi ait Christus Petrum ducendum esse, quo noller, ibi victoriam triumphalis Passionis obtinuit. Non ergo est reprehendus Apostolus, si pro Christi honore animosius optabat & mori, quia praesumptio illa, quae de fervore Fidei venit, etsi laudabilis non videtur, magnam tamen habet ad Dominum ex ipsa conscientiae suae devotione fiduciam. Verum propter cautelam fidelium suorum, nostraeque infirmitatis perfugium dicebat Salvator discipulis suis: *Si vos persecuti fueritis in Civitate ista, fugite in aliam.* Hoc est dicere: declinate quidem passionem, ne forte per tormenta vincamini; capti tamen nolite cedere persequenti; volo enim servos meos mortem nec expectare, nec timere, quatenus inesse vobis sapientiam, nec deesse fidem stultus persecutor agnoscat; quia mortem non vitare, cum possis, temeritatis est vitium, perimenti autem non cedere fortitudo credentis est. Habet hoc ratio, & virtus Fidei nostrae, ut in confessione Christiani nominis nec optemus mortem, nec timeamus occidi. Sic ille Vas electionis gloriosissimus Paulus, ne a Gentilibus vel virgis macularetur, clamabat civem se esse Romanum, & injuriam corporis sui saecularium legum praescriptione submovit, ereptumque se de periculis, ac mortibus scripta exultatione gaudebat. Quod si ut curiosus inquiras, cur privilegio Gentium sese tuebatur Apostolus, scito hoc Apostolici fuisse consilii, ut illos, qui

Dei

S. M A X I M I.

31

Dei nostri reverentiam non habebant, propriis eorum legibus ter-
 ritos confutaret, nec data sibi a Domino potestate voluit in eos exer-
 cere vindictam, qui se missum ad salutem noverat persequentum.
 Nam quid virtus possit Apostoli, sensit Magus ille caecatus, & de
 muliere divinante Piron probavit ejectus. Sed tamen ubi dispensa-
 tione Dominica tempus ei passionis advenit, confidenter Gentili fer-
 ro fidelia colla subjecit, & qui dudum verbera respuebat, gladium
 non refugit. Haec enim sancta, perfectaue mensura credendi, haec
 inreprehensae devotionis est sanitas in certamine Fidei & nolle mo-
 ri, & patienter occumbere, quia Deus noster non mortem nostram
 requirit, sed illam mentem, quam mors superare non possit.

S E R M O V I I.

De Eodem.

NATALEM Beatissimorum Petri, & Pauli hodie celebrantes di-
 versis epulis &c.
Est editus inter Opera S. Ambrosii.

S E R M O V I I I.

De Eodem.

NOTUM omnibus vobis est, Fratres, & universo mundo notissi-
 mum, quod Beatissimorum &c.
Editus inter Opera S. Ambrosii.

S E R M O I.

In Natale S. Laurentii Levitae, & Martyris.

BEATISSIMI Laurentii Martyris, cujus natalem hodie celebramus;
 passionem nosse vos credo &c.
Editus inter Opera S. Ambrosii.

S E R M O I I.

De Eodem.

SANCTUM est, Fratres, ac Deo placitum, ut natalem Beati Laurentii praecipua devotione veneremur &c.

Editus inter Opera S. Maximi.

S E R M O I I I.

De Eodem.

SICUT Patrum nostrorum, Fratres Karissimi, non incerta relatione didicimus, cum venerabilis &c.

Est editus inter Opera S. Maximi.

*Desunt quaedam paginae; & sequitur fragmentum
Sermonis secundi de Sancto Cypriano.*

.....
 custodivit, pacem verbis suavit, pacem corde servavit, omniaque vitia sancto ore respuit, mente sanctiore damnavit; sic pullulantes diverforum scelerum sentes acutissimo linguae suae mucrone defecuit, ut magis ea inculpabilis vitae integritate truncaret. Erat etiam, ut vere spiritalis magister, amarus vitiis, virtutibus blandus, & tranquillitatem peccatoris sui medicamento acrioris remedii condiebat, ut quos bonitatis ejus clementia minime coercebat, increpantis linguae censura terreret. Sic acrimoniam suam admixtae lenitatis dulcedine mollebat, ut saepe solet unda ferventior aquae frigidae stillicidio temperari. Nonnullos sane animo duriores armati oris sui salutiferis jaculis fauciabat, ut quibus cura placida prodesse non poterat, spiritalia vulnera subvenirent. Et hoc peritissimi more medici, qui cum in corpore hominis lethalia altius ulcera repperit defedissee, cum bonus, atque optimus sit, velut adsumpta crudelitate, ferro adgreditur noxias emortuae carnis defecare putredines, & summam medendi artem non parcat, ut parcat, irascitur ut succur-
 rat,

rat, & pro aegroti sui necessitate saevitiam praetendit, ut sanet; nam & sapientissimus Salomon ait: *Suaviora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici*. Haec vita, hic animus Beatissimum Cyprianum & Sacerdotio provexit, & Martyrio consecravit. Haec illum mentis, sermonisque perfectio clarum saeculo, & Coelo reddit gloriosum. *Pretiosa*, inquit, *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Recte, Fratres, venerabilis Cypriani pretiosa mors facta est, quam sibi a Domino Deo suo multiplici virtutum suarum pretio comparavit. Vere pretiosa mors ejus, cujus commercio haereditatem sibi Coeli, & regnum emit aeternum. Et ideo, Karissimi, tam magnificum hoc Martyrium ejus omni cum devotione, & reverentia celebremus, quia ad omnem illam gloriam vita locuples, lingua ditissima, & mors pretiosa sublimat in Christo Jesu Dominae nostro, qui cum &c.

S E R M O I I I.

De S. Cypriano.

IN Martyrio Beatissimi Cypriani, Fratres Karissimi, universa nobiscum exultat Ecclesia &c.

Est editus inter Opera Sancti Maximi.

S E R M O I V.

De S. Cypriano.

NON immerito, Fratres Karissimi, speciali quadam celebritate frequentissimo concursu Beatissimo Martyri Cypriano praecipua exhibetis obsequia, quem & ad summi Sacerdotii apicem praerogativa vitae praecedentis evexit, & Pontificii ejus fidele ministerium ad palmam Martyrii sublimavit. Justum revera, dignumque est, ut memoriam confessionis ejus devotiore colat Christi honore Ecclesia, cujus non minus doctrina, quam sanguine gloriatur. Quid enim apud Ecclesiasticos viros Martyre sanctius? Doctore clarius? Sacerdote sublimius? *Pretiosa*, inquit B. David, *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Quanta ergo, Fratres, a Fidelibus hic veneratione

est honorandus, cujus non solum in conspectu Domini pretiosus occasus, sed sub abundantia Fidei & vita locuples fuit, & sermo ditissimus? Recte, ut reor, ejus vita locuples praedicatur, cujus sancta conversatio bonorum copia morum, & variarum semper virtutum est laetata thesauro. Nec incongrue illius ditissimus, ac splendidus dicitur sermo, cujus tanto lumine praeefulgidum radiavit eloquium, ut inter iniquorum minas, persequentiumque terrores Fideles erigeret, confirmaret dubios; incredulos confutaret. Neque enim ullo avocari poterat metu, quominus illam doceret Fidem, pro qua de Christi promissione securus non formidabat occidi. Quae autem Fidei ejus confidentia fuit, & virtutis! quanta constantia! qui non solum semetipsum contra impetum saeculi vigore generosae mentis armavit, sed complures Fidelium spem futurae Beatitudinis adstruendo mortem docuit non timere. Unde apparet, Karissimi, quanta inter Angelicos Choros nunc claritate resplendeat, qui & propria passione est mirabilis, & aliorum confessionibus gloriosus. Tanta enim ejus fuerunt spiritalium ornamenta verborum, & coelestium sententiarum censura tam vehemens, ut credentium mentes plus ejus adhortatio, quam saevientis inimici gladius permoveret. De Beato autem Cornelio quid ego memorem? cui ad omnem hoc sufficit laudem, quod Apostolicam Sedem, quam merito indeptus est, venerandi cruoris munere decoravit.

S E R M O V.

De S. Cypriano.

QUANTI meriti, Fratres Karissimi, Beatus Cyprianus, quantaeque sit gloriae, & venerabile ejus Martyrium, & nota omnibus doctrina testatur. Nec enim extraneis eget laudibus, quem apud omnes homines magnificentia proprii sermonis iolustrat. Denique ut tantus ad nostram quoque perveniret aetatem, admiranda eloquentiae ejus monumenta fecerunt; nam dum creditos sibi populos in observantiam coelestium mandatorum solitus Magister erudit; suam ad posteros vitam, fidemque transmisit. Quod ita esse omnis mecum studiosus agnoscit, quoniam in libris ejus advertitur, quanta in illo fuerit castitatis puritas, sanctitatis bonitatis, Fidei magnitudo. Nam dum peccantium vitia severa objurgatione castigat, dum Sanctorum

Atorum merita digna laude prosequitur, coelestem inesse cordi suo aperuit disciplinam. Unde hic sine dubio ex illis est Fratribus, de quibus dictum est per Prophetam: *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum.* Exiit utique in omnem terram sonus Beatissimi Cypriani, quoniam sub universo coelo, & Passionis ejus innotuit gloria, & clarissimae linguae ejus tuba perfonuit. Et vere tubae modo sermonis ejus clangor increpuit, cum Ecclesiam Dei spiritali proelio decertantem adversus minas, terroresque Gentilium sonitu coelestis eloquii accendit, & ne videretur plebem Dei in contemptum praesentis vitae eloquens magis quam fortis armare, mortem quam praedicando docuerat non timendam, suscepta pro Christi nomine passione calcavit; atque ita factum est, ut omnem Fidelem ad subeunda pro Religione tormenta non solum sanctorum adhortatione verborum, sed fortissimo sanguinis sui provocaret exemplo. Vere hic ab omnibus, ac toto orbe venerandus, qui tanta perfectione divinae virtutis opus & adseruit, & implevit.

S E R M O VI.

De S. Cypriano.

QUANTA sit, Fratres Karissimi, Christianae Fidei magnitudo, quaeve fiducia, hinc vel maxime nos discere oportet, quod inter miranda coelestium promissorum munera votivum nobis oritur gaudium de morte Sanctorum. Nec enim naturae nostrae, sed Religionis est ratio, quod occasus hominis, ubi Deus est causa moriendi, Infidelium contristat mentes, & pectora Christiana laetificat. Ideo denique peremptorum Martyrum obitus in Ecclesia Dei velut genuinus Natalis excolitur, quia novo nascendi ordine ad novam Coeli vitam morte parturiente nascuntur. In hujusmodi enim morte, quae pro veritate salutaris Fidei venit, quia vivo, ac vero creditur Deo, spe saeculi melioris pulsa procul affectatione carnali, luctum non habet pater, nec mater inclamat, filius suspiria consolatur sua, moerorem frater repellit, tristitiam maritus abjurat, & dilecti conjugis calcitrat uxor affectum. Cedit namque, cedit terreni amoris calor, ubi Christiani mentem flamma divinae Caritatis accenderit. Hoc profecto igne succensus ardentissimus Cyprianus Sacerdotium,

rium, vitamque suam in Passione contempsit, ut ipsa eum passio gloriosiore Christo redderet Sacerdotem. Quid hoc magnificentius viro, cujus non minus mors est admiranda quam vita? Fuit enim ei fideli in sermone confessio, & mirabile in confessione Martyrium. Fuit in eo cordis, ac linguae simplex consensus, atque indivisa societas; nam quidquid ori ejus cordis ipsius Spiritus intulisset, hoc cunctis audientibus sancta ejus lingua distabat, ut ait Salvator: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona*. Et quis potest habere bonum mortali in corde thesaurum, nisi cujus pectus Christus inhabitat, sicut docuit gloriosissimus Paulus dicens: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas virtutis Dei sit, & non ex nobis*. Hic est, Fratres, boni cordis thesaurus, qui fervorum Dei os bonum, & linguam divitem facit. Hic est thesaurus, cujus pretio omnis fidelis beatam sibi Paradisi sedem, & regnum mercatur aeternum. Hoc thesauro venerabilis Cyprianus unumquemque credentem proflua linguae suae largitate ditavit, nullam tamen ipse, dum legitur omnibus, divitiarum suarum sentiens paupertatem. Tanta enim thesauri hujus est copia, ut & totum consequatur accipiens, & qui dederit, nil amittat, in modum lucernae ardentis, quae & flammam suam admotis sibi lampadibus praestat, & ipsa nihilominus sine damno traditi luminis perseverat. Novi, Fratres, novi miraculi res est, quae habeas dare, & eadem dando non amittere; totum transfundere, & nullum sentire defectum. Propter quod Beatissimus Cyprianus cunctorum est Fidelium devotione celebrandus, qui largiendo populis, quae habebat, ac retinendo, quae dederat, laudabilem vitam suam & clarissimo sermone extulit, & pretiosissimo sanguine consecravit, quatenus universo orbi loquentis fidem virtus patientis ostenderet. Rectissime de hoc dicitur illud Davidicum: *Os ejus meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium, & lex Dei ejus in corde ipsius*. Erat utique in perfectione Sacerdotii ejus cor sanctum, os sapiens, lingua terribilis. Terribilis nimirum erat Cypriani lingua, quae & integritatem pectoris ejus, & illa omnipotentis Dei tremenda judicia peccantibus ingerebat, qui se ita totum sancto in sermone fundebat, ut nihil penitus in secreto sui pectoris relinqueret, quod lateret. Latet autem intra semetipsum, latet peritus quisque, nisi sapientiam cordis ejus doctae dicendi lingua prodiderit. Quid non in illo viro praecipuum, quid non mirabile, in cujus ore sapientia, in cujus lingua judicium, in cujus corde lex Dei, quae justitiae mater est, permanebat? Nec otiose,

tiolæ, Karissimi, consequens Psalmi ipsius ordo subtexuit dicens: *Et non subplantabuntur gressus ejus*. Non sunt revera Cypriani subplantata vestigia, quia in ejus corde lex Dei viget. Qui in ore, ac lingua sua coelestem sapientiam, divinumque judicium meditatur, gressus ejus lapsum sentire non possunt. Aut quod in illo umquam peccati tempus, quodve momentum Diabolica potest reperire subreptio, cujus os, cujus lingua per omne spatium noctis, ac diei voluntatem Dei & sapit, & loquitur, secundum illud, quod dictum est a Propheta: *Et in lege ejus meditabitur die, ac nocte?* Credite, Fratres, quia numquam inter adversa hujus sæculi movebuntur ejus pedes, cujus pectus a tramite veræ Fidei non declinat. Et quia omnia virtutum genera Beatissimus Cyprianus, ut Sacerdos, ut justus, ut Sapiens possidebat, inconcusso pede consistens moveri sua in passione non potuit. Et inde est, quod ab uno eodemque viro & inoffensam recte vivendi regulam, & fortissimum Martyrii tenemus exemplum. Ille enim nos Deo vivere, & pro Deo mori non solum sermone docuit, sed & opere confirmavit.

S E R M O V I I.

De S. Cypriano.

ANTE dies cum Beatissimi Martyris Cypriani celebraremus natalem &c.

Editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O V I I I.

De S. Cypriano.

SANCTI Cypriani festivitatem, sicut omnibus notum est, hodie celebramus &c.

Editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O I X.

De Natale Sanctorum, praecipue in S. Cypriani.

QUOTIENSUMQUE, Fratres, Sanctorum Martyria celebramus, totiens laudes Salvatoris dicimus, & quotiens eorum adferimus passiones, totiens Christi gloriam praedicamus. Non enim suspicimus, quod passi sunt, sed propter quem passi sunt, admiramur. Igitur non poena in laude, sed Fides est in honore. Magnificamus ergo Martyres, non quia gravibus subjacere suppliciis, sed quia iustitiae causa eadem tolerare supplicia. Nam plurimos sceleratorum peiores poenas vidimus esse perpassos; sed nihil eis profunt, quia Martyres causa justificat, sceleratos conscientia sua damnat. Summo igitur, & praecipuo loco propter fidem habendi sunt Beati Martyres. Videte autem, quem iidem locum apud homines mereantur, qui apud Deum locum sub altario meruerunt. Dicit enim S. Scriptura: *Vidi subtus aram Dei animas occisorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant, & clamaverunt, & reliqua. Sub ara, inquit, Dei animas occisorum.* Quid reverentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo Sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiae, in qua Dominus est Sacerdos, sicut scriptum est: *Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech?* Recte ergo sub ara Martyres conlocantur, quia super aram Christus imponitur. Recte sub Altario iustorum animae requiescunt, quia super altare Domini Corpus offertur. Nec immerito illic pro iustis vindicta sanguinis postulatur, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi Martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini cotidie celebratur, sicut ipse ait: *Quotiescumque haec feceritis, mortem meam annuntiabitis, donec veniam.* Scilicet ut qui propter mortem ejus mortui fuerunt, sacramenti ejus mysterio quiescant. Non immerito, inquam, velut consortio quodam illic occisi est tumulus constitutus, ubi occisionis Dominicae membra ponuntur, ut quos cum Christo unius passionis causa devinxerat, unius etiam loci religio copularet. Legimus plerosque iustorum Abrahae sinibus refoveri, nonnullos Paradisi amoenitate laetari; nemo tamen melius praeter Martyres meruit, hoc est ibi requiescere, ubi & hostia Christus

us est, & Sacerdos. Scilicet ut & propitiationem de oblatione hostiae consequantur, & benedictionem, perfunctionemque Sacerdotis excipiant. Inter caeteros igitur Martyres, quos sub ara Dei consistere praedicamus, etiam B. Cyprianus adfuit, & cunctorum vindictam facundia uberiore prosequitur; neque enim dubitandum est, eum in Martyrio plura prae caeteris exorare, qui in Sacerdotio prae caeteris plura conscripsit. Et licet cum omnibus stolam splendidae remunerationis acceperit, tamen fortasse eloqui minus cessat, quo plus se intelligit promereri. Dicitur ergo illis vindictam postulantibus post datum munus, ut quiescant, atque sustineant, donec impleatur numerus confervorum illorum, & reliqua. Videtis ergo, quoniam propter nos Martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus, horum sanguis inultus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non, sicut dignum est, religiose vivimus, qui non pie, sicut congruit, operamur. Nam si bonorum operum ad Deum iustitia nostra praecederet, jam confervorum numerus, qui expectatur, esset impletus. Nulli autem dubium est, vindictam post iudicium Martyres percepturos, qui etiam ante iudicium praemiis coelestibus honorantur.

S E R M O I.

In S. Alexandri.

CUM omnes Beatos Martyres, quos nobis tradit antiquitas, honorificentia digna miremur, praecipue tamen Sanctos Alexandrum, Martyrium, & Sisinnium, qui temporibus Nostris passi sunt, debemus tota veneratione suscipere. Nescio quo enim pacto maiorem circa hos habemus affectum, quos conscientia novit propria, quam quos docet historia. Illos enim extitisse Martyres lectione, istos oculorum contemplatione cognoscimus. Illorum passiones fama nuntiante condiscimus, istorum supplicia vultus testimonio continemus. Maiorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam mea cogit contemplatio, quam ubi fidem meam hortatur opinio. Maiorem, inquam, affectum illic debeo, ubi per ea, quae vidi, compellor devotius credere etiam illa, quae non vidi. Nam cum audita aliquanta mihi impossibilia viderentur, coepi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conspexi. Et ideo temporis nostri Passio

H 2

hoc

hoc nobis praeſtitit, ut praefentem conferret gratiam, & fidem praeteritam confirmaret. Supra dictos igitur Beatos viros tota debemus veneratione ſuſpicere, primum quia dies vitae noſtrae pretioſo ſanguine ſuo inluſtrare dignati ſunt. Deinde quod praerogativam nobis apud Deum non minimam contulerunt, oſtendentes, qualis eſſet aetate noſtra in Chriſtianis fides, de quorum conſortio exiſtere Martyres mererentur. Tertio quod iidem tam ſanctae converſationis fuerint, ut coronam Martyrii tempore pacis invenerint. Cum enim nullus Rex perſecutor urgeret, nullus ſacrilegus tyrannus inſiſteret, fecit eos Confeſſores non publica perſecutio, ſed Chriſtiana devotio. Nam cum in Anauniae regione proprio ſumptu Eccleſiam conſtruentes ejus Sancto Altario praefiderent, ſiquidem unus ex his Diaconatus, duo Clericatus officio fungerentur, & ejus regionis homines, apud quos Chriſtianum nomen cognitum antea non fuiſſet, adſueto ſacrilegio, quod luſtrum dicunt, loca vellent univerſa polluere, ac Sancti viri arguerent eos, erroresque eorum manifeſtanter rationabili caſtigatione convincerent, tunc illi inebriati plus furore quam vino raperunt eos, & caede crudeliſſima ſauciarunt, ita ut unus ex his poſt multa ſupplicia ſemivivus expeſtaret, ac videret ſuae mortis exitum; nam deſtructa Eccleſiae fabrica pyram de ejus trabibus conſtruentes flammis Beata corpora tradiderunt. Vere Beata corpora, quae non ad poenam Idoli funeſtus ignis adſumpſit, ſed ad requiem Domini-
cae Domus ſancta flamma ſuſcepit. Sancta plane flamma, quae ideo ſuſcepit Martyres, non ut eos noxio ardore conſumeret, ſed ut ab his manus ſacrilegas prohiberet. Tali autem incendio Beatorum conſecrata ſunt viſcera, non cremata. Convenit huic paſſioni, quod ait Apoſtolus: *Ipſe autem ſalvus eris, ſic tamen quaſi per ignem*. Salvi enim iſti facti ſunt, dum venerabilis confeſſionis ſunt incendio cremati. Haec ergo tota cauſa paſſionis eſt, Fratres, propter quam morti addiſti Sancti viri curſui ſimiles eſſe caeteros hortarentur; nam exhortatio illorum in tantum profecit, ut illis e ſaeculo recedentibus fides eorum regionis ipſius loca univerſa pervaderet. Ita Chriſtus, ubi tunc in tribus Martyribus perſecutionem paſſus eſt, nunc illic plurimis Chriſtianorum exultat in populis.

S E R M O I I.

De Eodem.

ANTE dies cum Sanctorum Alexandri, Martyrii, & Sisinii Natalem festivissime curaremus, hoc praecipue in eorum passione laudavimus, quod dum sacrilegis resistunt, esse Martyres meruerunt, & dum eorum superstitionibus contradicunt, palmam justitiae sunt adepti. Non enim ea causa morti addicti sunt ab his, cur Christiani essent, sed propterea magis ad poenam rapti sunt, quod increparentur sacrilegi, cur Christiani, devotique non essent. Pacis ergo tempore, quo nullus Rex persecutor urget, Sanctos viros Martyres fecit non publica persecutio, sed religiosa devotio. Non enim timerunt salutis propriae subire discrimen, dum saluti cupiunt providere multorum. Nam cum perspicerent in regione sua Gentiles homines adueto sacrilegio, quod lustrum vocant, funestis circuitionibus loca universa pollueri, & innocentes quosque, vel absentes, si non conscientia, vel conniventia maculare; maculat enim conniventia eum, qui cum contradicendo prohibere potuit, ne fieret, ut fieret quasi dissimulando permisit: Cum igitur haec Beati viri cernebant, increpaverunt eos constanter, fideliter objurgarunt, & hoc praestiterunt, ut ibi Martyres fierent, & persecutores suos Christianos efficerent. Ergo, Fratres, quia habemus exemplum, imitemur Sanctos viros, si non Passionis Martyrio, vel certe Christianitatis officio. Et quia audimus lustrum a nonnullis sacrilegis mitti solere exemplo sanctorum, objurgemus impios, castigemus errantes; portio enim Martyrii est fecisse, quod Martyres. Caeterum si videntes haec tacemus, silemus, & patimur, reos nos statuimus, si non operatione sceleris, attamen dissimulationis adfensu. Nam sicut obviare sacrilegiis contradicentem justificat, ita dissimulare quae videris, maculat reticentem. Solent enim plerique miseri dicere: Nescio; non jussi, causa mea non est, non me tangit. Sed haec, ut dixi, loquitur miser quisque vel tepidus; negat enim se jussisse fieri, qui noluit jubere ne fieret. Nam utique malum, quod de consuetudine venit, cum non coerceatur, admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris, & ignoras. Nescis, quia causa Dei causa cunctorum est, & quod ab uno peccatur, in pluribus vindicatur. Nam sicut unus san-

ctus.

Asiscantur sanctitate multi, ita unius sacrilegio plurimi polluantur. Et ideo malum, quod licet ab altero te tamen sciente committitur, tangit te, dum tua conscientia tenetur inclusum. Nescio autem, Fratres, quid illud sit, quod Dei praecepta tam dissimulanter exequimur, qui quod Principes saeculi iusserint, omnes solícite obaudiunt, omnes eorum vigilanter iussa custodiunt. Deus praecipit, & ad eius praecepta dormimus. Quotiens mandavit idem Deus Idolorum sacrilegia destruenda, & numquam ad hanc partem solíciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit Imperiale praeceptum. Videte quanta divinitatis sit derogatio haec humanae potestatis adjectio. Aut quid de nobis iudicatur, qui quam religiose vivere non devotione cogimur, sed terrore? Principes quidem tam boni Christiani leges pro Religione promulgant, sed eas executores non exerunt competenter. Et ideo exuto a culpa Principe executor remanet in reatu, qui si acrimoniam legis exercet, & ipse peccato absolvitur, & pro salute multorum aeterna mercede donabitur.

HOMILIA SANCTI MAXIMI DE SANCTO EUSEBIO

Martyre Vercellensi.

AD Sancti Martyris Eusebii laudem aliquid addere velle, decerpere est &c.

Edita est inter Opera S. Ambrosii. Desunt haec paginae quaedam, & subsequitur fragmentum sermonis primi S. Maximi de eodem S. Eusebio, qui pariter editus est, sed mutilus; in fine enim post ea verba: Et passibilem carnem, & impassibilem deitatem, haec sequuntur.

Inter ista, Karissimi, de Machabaeis fratribus quam maxime exultare nos convenit, quorum moesta quidem Passio, sed laeta victoria hodierna nobis festivitatem multiplici gaudio cumulavit. Quandoquidem propugnator Evangelicae Fidei, custodesque paternae legis unum confessi Dominum sub iunius Dei certamine triumpharunt. Si-
cut

cut enim Machabaei ob honorem Dei omnipotentis tyrannica vicere tormenta, ita Beatum Eusebium Dei sui injuriam resistentem persequentum non potuere superare supplicia. Atque ideo nos praesenti die Sanctorum de morte gaudemus, quia perpetuam non dubitamus eos vitam meruisse post mortem.

S E R M O V I.

Item dictum Vercellis.

DUM ad obsequia venerandae recordationis communis Patris nostri Eusebii confessionis ejus honore concurrimus, religiosum reddimus famulatum perpetuo Confessorum auctori. Quidquid enim erga electos Dei devotionis impendimus, Deo totum, qui electos suos sanctificat, exhibemus. Quis autem Sanctorum memorias Confessorum non pleno, perfectoque amore veneretur, de quibus Dominus, ac Salvator noster ait: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in Coelis.* Valde ergo nobis est salutare, quod B. Eusebii suspicimus merita, quem pro retributione servatae Fidei apud sempiternum Patrem coaeternus filius constitetur. Advertite itaque, Karissimi, quantam Beato Eusebio paraverit gloriam vixisse Christo, & mortem non timuisse pro Christo, ut ait Apostolus: *Mibi autem vivere Christus est, & mori lucrum.* Erat utique vita illi Christus, quia per spiritualium virtutum. tramitem gradiens, absque Christo vivere nesciebat. Erat ei & mori lucrum, quia si damno praesentis vitae transfret e saeculo, ad Christum pergens coeli se noverat divitias lucraturum. Unde & gloriosissimus iste Confessor Christum Dominum & vivens quaesivit, & moriens adquisivit. Quaesivit vivens Christum, cum salutaria ejus praecepta custodiens indivisam Verbi cum Patre adseruit unitatem. Adquisivit eum moriens, cum ad societatem Regni ejus corporis morte transivit; & quia unam Patris, Filiique, sicut est, substantiam non negavit, exilia, carcerem, verbera, famem, sitimque sustinuit, quae omnia fideliter superans, vitam, quam dilexit, invenit, & mortem, quam non timuit, triumphavit. Nam quid aliud est calcare mortem, quam vivendo fideliter vitam possidere post mortem, & obeundo cum Fide perpeti sancti nominis tenere memoriam? Ecce tempora temporibus cedunt. Generationes generatio-
num

num successione praetereunt. Beatus vero Eusebius aetatum nostrarum curricula cuncta transcendens, & in Christi est confessione perpetuus, & in nostra devotione continuus. Nec sane est dubium, quod pie, sancteque viventem & indeficiens vita comiteretur, & honor subsequatur aeternus. Hic est, Fratres, venerandus Eusebius, qui dum peregrinantem apud perfidos Fidem fideli sua peregrinatione defendit, ad patriam verae Fidei tendens, confortium coelestis emeruit civitatis. Pulsus quidem est Ecclesia manibus iniquorum, sed vir fidelissimus secum, quocumque ibat, portabat Ecclesiam. Aut non in illo erat Ecclesia, cujus Catholicum, fortissimumque pectus aeternus Ecclesiae auctor habitabat? Sed jam videamus, quos pro Fide Confessor egregius agones egerit, laboresque pertulerit. Fertur namque ita poenali quadam habitatione conclusus, ut homine brevior esset domus, & carcerato carcer angustior, quatenus tali illo in ergastulo stanti, jacentique esset ferale supplicium, ut quidquid cruciatuum sancto de corpore exigere possit tortor immitis, hoc tristissimae mansionis illius operarentur angustiae. Inedia super haec adstigebatur, & siti; sed nesciebat propugnator salutaris Fidei penuriae necessitate lassescere. Nesciebat, inquam, Eusebius cibi, ac potus inopia superari, cui verbum Dei vivus erat panis, & quem Sanctus Spiritus effuso desuper ubertatis suae rore potabat. Nam quae illi poterat animi corporisque deesse substantia; qui omnipotentis Patris, & Unigeniti ejus, & Sancti Spiritus unam, & consempiternam Deitatem confessus in aeternum partum Evangelicis uberibus lactabatur? Quid ergo de Martyrio huic defuit, qui tot Martyrii certamina desudavit? Accedit etiam in augmentum laetitiae nostrae, quod pariter hodie Machabaeorum fratrum celebratur Natalis, quos mater saecunda Deo religioso partu edidit, pio lacte nutrit, fideli educatione provexit, ut appareat nobilissimam matrem pignoribus suis non solum terreni corporis contulisse naturam, sed etiam coelestis animi transfudisse propositum; & cum diversa in fratribus aetas etiam membrorum varietate distaret, in confessione tamen divini nominis concors in eis nescivit discrepare germanitas. Propter quod mirabilis femina gloriosius se amittere filios, quam genuisse gaudebat. Quae de Dei sui certa promissis, suaeque securae de fide, inter tormenta morientium pignorum interrita, & invicta consistens junioris nati vitam, etiam tyranno offerente, contempsit, sciens eum praesentis mercede mortis indefiniti perennis vitae tempora mercaturum, docuitque laudabilius mater, ubi Dei agitur de honore, filius

ut re-

ut recte parcatur, non esse parcendum. Quis non huiusmodi feminam toto attonitus stupore miretur, quae acerbissimo tantorum in obitu filiorum, naturalis dilectionis oblita, immobilem Deo servavit affectum? Quid adhuc de fortissimis adolescentibus loquar, vel quo potissimum sermone dicetur, quanta illud virtutis, quantaque fuerit fidei, magis illos obedisse matri mortem suadenti, quam cessisse Regi nunc inferenti vulnera, nunc munera promittenti? Mirabiles quidem de suppliciis suis juvenes, sed propriis quisque cruciatibus urgebatur; multo vero mirabilior mater, quae potuit inflexa persistere, cum tantorum eam pariter filiorum tormenta torquerent. Nam primus ex illis succensa flammis sartagine frigebatur; sed magis matrem totis visceribus igne genuino ardens frigebat affectio. Alterius caput, ut lectum est, cute cum capillis detracta miserabiliter nudabatur; at illa, ne poenis talibus filius vinceretur, velut a vertice innodata crinibus maternae pietatis metu suspensa pendebat. Alii lingua perfidorum manibus, & ferro est impietatis abscissa; sed adversus furem tyrannum fortior in matre truncati filii lingua vivebat. Et quid plura, Karissimi, ut omnium filiorum suorum mater est adstricta tormentis, ita omnium adornata victoriis, quae Gentili mox perempta gladio, optabili morte decessit, ut quae docebat pro Dei honore moriendum, ipsa Deum suo honoraret occasu. Et ideo totis nunc gaudiis exultemus, quia hunc nobis diem in omnem laetitiam, & pro defensione paternae legis Machabaea progenies, & Evangelicae veritatis adsertor beatissimo obitu semper Deo fidelis Eusebius consecravit.

S E R M O V I I.

Item de S. Eusebio, & de Machabaeis, quod primo dictum est Vercellis.

LICET me, Fratres, debitum Karitatis vestrae exhibere sermonem imperitia, pudorque revocet, & trepida semper rudimenta deterreant, dat tamen fiduciam trepidanti amor venerabilis viri praesentis Antistitis; affectionis etiam vestrae ab incunabulis admodum meis probata dilectio omnem pavidi vim terroris excludit, & super omnia gratia me beatæ recordationis Domni, patrisque nostri Confessoris impellit, quem pro coelestium institutione virtutum pie

Tom. XI. P. II.

I

magis

magis devotionis oblectat officium, quam pompa verborum. Cui quamvis a me exigua, & parva dicantur, placitura non dubito, quae dicentur ab eo, quem ipse in Ecclesia sua natum, & generatum spiritualis uberis vitali luce nutrit. Etenim pios parentes cum primum parvulos eorum natura provocat ad loquendum, suaviore quodam gaudio infantiae ipsius inlimatae linguae balbutiens sermo delectat. Et tunc eorum loquendi est dulcior, * cum adhuc trepidantibus labiis per infracta verba nequeunt explicare, quod cupiunt. Unde, Fratres, quamquam tenuis sensu, & lingua paupere, coelestia reverentissimi viri merita aequiparare non valeam, illa me tamen ratio quam maxime consolatur, quia impossibilitatem stupentis ingenii mei magnitudo dilectionis excusat, nec aliqua me offensio de praesumptione mordebit, ubi imperitiam commendat devotio, & ubi amor verecundiam vincit. Quis itaque, Karissimi, in laudes B. Eusebii non tota animositate prorumpat, cujus gloriam etiam si nostra lingua reticeat, toto paene orbe innumerabilium virtutum ejus monumenta testantur? Hic namque est, de quo tanta fuit divini praerogativa judicii, ut sicut relatio Fidelium Patrum in nostram quoque notitiam pertulit, cum ignotus huc properasset advena, concordantibus repente populorum votis, & Sacerdos Christi, & pater nostrae fieret Civitatis. Nec illud in electione ejus obesse potuit, quod videbatur incognitus, quoniam qui judicia latebat humana, omnipotentis Dei latere praescientiam non potuit. Denique vultis nosse, quam speciali supernae vocationis sit gratia consecratus, ecce dedit eum vitae integritas, fideique perfectio, & praecipuum Sacerdotem, & gloriosissimum Confessorem. Hic docuit intra unius diversorii septimum varios cohabitantium mores in unam coire concordiam; tantaque apud illum fuit mensura, & disciplina vivendi, ut cotidiano ad crescentem profectu habitaculum illud non jam diversorum congregatio Clericorum, sed Confacerdotum Collegium videretur in tantum, ut tamquam de seminario optimi germinis per complurimas Civitates expetentibus populis largiretur lectissimos de sua institutione Pastores. Erat enim in omnibus, tanto principe praecedente, spiritualium officiorum indefessa sedulitas, parsimoniae, sobrietatisque sanitas, caritatis dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia castitatis. Quae omnia, Fratres, etsi generatio nostra adimplere non praevalet, habet tamen in Patre optimo posteritas, quod miretur. Quid illud dicam? quod peregrinationem perpeti, exilia poenaeque multiplices, salutaris Fidei adsertione, promeruit, quod jejuniorum, vigilia;

vigiliarumque exercitiis roboratus, nec a via veritatis inflexus, constantissimo vigore pectoris de perfidiae auctoribus triumphavit. Et inde est, Karissimi, quod mors ejus omni vita est clarior inde, quod Sacerdotium ipsius devotione Fidelium perdurante communem mortalium non sentit occasum. Quid etiam de beatissimis septem Fratribus Machabaeis potissimum dicam? Qui dum furentis Antiochi terrore calcato, legalia Testamenti veteris praecepta non deserunt, ad consortium Regis aeterni, & beatam Evangelii gloriam pervenerunt. Et sicut fuit illis unius uteri germana nativitas, ita facta est eis unius Fidei fraterna victoria. Qui in modum candelabri illius, quod septeno lumine quondam lucebat in templo, septem Passionum suarum lampadibus mundi faciem radiarunt. Et sicut illi tunc candelabro, Sacerdotis cura oleum pro luminis perseverantia ministrabat, ita his omnipotens Dominus ad inluminandam eorum fidem de thesauro gloriae suae sancti Spiritus profudit unguentum. Inter haec mater venerabilis talium filiorum morte laetissima, una & sola moerebat tristitia, ne qui dulcium pignorum suorum pro sanctificatione divinae legis aut nolle, aut timeret occidi. Illa vero quanti miraculi res est, quod ad augmentum praesentis laetitiae in unum diem adsumptio Sancti Eusebii nostri, & Machabaeorum victoriae convenerunt! Quam similis eorum pugna! quam indifferens est triumphus! Illos enim Antiocho saevienti anxia obtulit mater, hunc insaniens Diabolo in spiritale certamen credentium omnium mater sollicita produxit Ecclesia. Machabaei multimoda tormentorum genera patienter, ac fortiter pertulerunt, ne porcinis carnibus, quae tunc habebantur illicitae, devota Deo corda polluerent. Beatissimus autem Pater Eusebius innumeros, gravissimosque haereticorum sustinuit cruciatus, ne Arrianae inquinamento perfidiae purissimi pectoris sui conscientiam macularet. Primus ex illis septem fratribus, ut audistis, quia immobilis persistit, manibus pedibusque truncatus est. Eusebius autem in veritate Fidei perseverans haereticae voluntati nec itinere pedum, nec manuum subscriptione consensit. Secundus ex eis, ne caput verae salutis amitteret, contentus est capitis sui cute nudari. At venerandus Eusebius, dum caput suum pro membris Ecclesiae persecutoribus objicit, tegimentum coelestis capitis non amisit. Tertius Machabaeorum postulat linguam constantissime protulit impiorum manibus abscindendam, ut quae pro toto corpore fuerat prolocuta, totum corpus suum praeiret ad Deum. Eusebius vero linguam suam adversus Tyrannum Fidei, & expugna-

gnationem Diabolici erroris armavit, non timens amittere, quam sciebat sibi & amissam perire non posse. Quartus autem, quintus, & sextus, ut lectum est, sine descriptione poenarum Antiochum Regem verbis acrioribus increparunt. Eusebius nihilominus inter innumera tormenta, ac diversa supplicia, tam fortia, tam magnifica est locutus, ut increpatione verborum ejus impia perfidorum pectora torquerentur. Septimus etiam in paternae legis defensione persistens Antiochum doli plenum, honores, ac divitias promittentem mirabili magnanimitate contempsit. Eusebium autem nec honoris Sacerdotalis ambitio, nec paupertas exilii a verae Fidei propugnacione divertit; sed per sanctam inopiam ineffabiles divitias conquestus, & Sacerdotium suum Sacerdotii ipsius amissione servavit. Gloriosissima etiam mater non cedentibus filiis iratum superavit Antiochum; & Ecclesia Christi, Eusebio vincente perfidiam, ipsum impietatis auctorem Diabolum, reddita mundo veritate, calcavit. Haec est igitur Beatissimo Confessori cum Machabaeis Fratribus certaminis, gloriaeque communio. Hujus diei nobis est annis omnibus multiplicanda, & honoranda festivitas, in quo in aeternam Beatitudinem & adfectores Testamenti veteris transierunt, & novi Evangelii propugnator adsumptus est.

S E R M O V I I I.

Item de S. Confessore Eusebio, & Machabaeis.

Vercellinum se esse ostendit.

AD celebritatem praesentis diei, Fratres Karissimi, omni nos cum alacritate concurrere devotio geminae festivitatis invitat. Quam nos habere manifestum est de Machabaeorum triumpho, & victoria Confessoris. Est namque nobis per Machabaeos gaudium generale cum caeteris; est & per B. Eusebium domesticae gratulationis propria, peculiarisque laetitia. Et licet diversis temporibus diverso ubique agone conflixerint; unus tamen in illis Spiritus dimicavit. Quamvis enim Machabaei pro reverentia legis antiquae, Eusebius Evangelica pro veritate certaverit; idem tamen est Deus, qui legem dedit, & qui Evangelium revelavit. Quis autem dubitet, unum in illis sensum, unam mentem, unum fuisse Spiritum, cum illi pro Domini lege sunt passi, hic pro ipso legis Domino pertulerit passiones? Diligentius nunc intendamus, Karissimi, quae specialiter

ter Machabaeis, quaeve B. Eusebio fuerit causa certandi. Igitur cum apud vetusta saecula in servos Dei Diabolicae invidiae facibus Gentilitas accensa ferveret, & Antiochi praecipue Regis ferocissimum pectus impia suppleret infania, Machabaeos Fratres, eorumque Religiosissimam matrem, raptos ad ferale jubet tribunal adduci, quatenus eos metu mortis, terrore poenarum, oblationibus munerum, in suum transire suaderet errorem. At devotissimam juventutem nec minae mundi a Deo suo revocant, nec regia blandimenta seducunt. Itaque primus ex illis divinae dispositione justitiae palaestram certaminis coelestis adgreditur, ut qui aetate praebat, passione praecederet, & nascendi ordo teneret in Fratribus ordinem triumphandi. Hic igitur primaevus e Fratribus, sartagine succensa frigi jubetur a Rege; sed refrigeratur a Deo. Manibus pedibusque truncatur, sed multum de sui integratione securus, quia pro illius haec se noverat lege pati, penes quem solum esse credebatur formandi reparandique corporis potestatem. Et ob hoc nimirum fortissimus juvenis toto corpore, membrisque conciditur, ut advertat praestante Deo tot se martyria habere, quot membra. Privatur alius lingua, alius capitis cute nudatur, ut poenarum diversitas varietatem gigneret praemiorum. Fremit ergo in omnem saevitiam sanctorum virtutibus exacerbata crudelitas. Lassefcent lanistae manus, cruenti tabescunt oculi, atque ipsa jam se impietas erubescit, conversoque ordine quaestionis gemit tortor, & tortori suo tortus insultat. Caesis itaque per haec, prostratisque Rex Fratribus, septimus, qui & junior, examinandus ingeritur, quem Rex ille Tyrannicus, tot ac talibus expensis frustra suppliciis, mollissima nititur allocutione mulcere; promittit opes, offert honores, suasque insuper amicitias pollicetur, si possit a puero impetrare perfidiam. Sed constantissimus adolescens Regem, & Regis dona despiciens, Paradisum cogitatione deambulans, & coelum mente percurrens, supplicia sibi censuit commodiora quam munera, elegitque mori pro Deo, quam vivere cum Tyranno. Nec sane poterant eum regia inclinare promissa, quem fraterna tormenta non flexerant. Immo, ut exitus docuit, fidelissimus puer in ea magis parte videbatur torqueri, quod tardius torquebatur. Inter ista mater egregia de cruciatibus filiorum divinitus inspirata gaudebat, certa tot se decorandam coronis, quot funera pertulisset in filiis. Quis haec audiens non miretur? Ob honorem Dei materno in pectore genuinus tepefcit affectus, fide natura superatur, & suo mulier fortior sexu, docet filios amare supplicia. Praemissis

missis igitur tot ad Deum pignoribus, ipsa etiam spreto mundo gloriosissima morte succumbit. Et dignum revera erat, ut Mater Martyrum vitam Martyrio terminaret. Post ista, Fratres, quod & meus concupiscit animus, veltrasque aures jamdiu sitire non ambigo, nostrum ad Eusebium veniamus, quem diei praesentis adsumptio Machabaeorum fecit esse germanum. Illi namque moriendo Martyres facti sunt, iste vivendo. An non videtur vitae suae temporibus laboriosissimum egisse martyrium, qui bello perpeti, castitate luxuriam, continentia voluptatem, humilitate superbiam, iracundiam moderatione vincebat? Numquid non Martyrum indeptus est gloriam, qui spiritali praelio cotidiana temptamenta suspirans, occultas continuasque Diabolicae impugnationis superabat insidias? Hic illum animus, Fratres, hoc propositum, vita huiusmodi Patribus dudum nostris Pontificem dedit, qui tantis Sacerdotium suum virtutibus sublimavit, ut inter multimoda Ecclesiae ornamenta, velut gemma pretiosior lumine clariore fulgeret. Fecit ergo eum, Karissimi, morum probitas Sacerdotem, & plenitudo Fidei Confessorem. Nam cum impietas Arriana Ecclesias Dei profunda quiete pacatas Regali patrocínio accincta vastaret, & ignaros quosque, vel trepidos nunc suasionem, nunc minis in sua traxisset jura captivos, Eusebii nostri adgressa est adtemptare constantiam. Sed vir iste fortissimus, non ignorans pro Fide Christi, & nomine Apostoli passionem proventus Martyres per tormenta crevisse, Arrianorum terrore despecto, coelestis vitae tranquillissimum portum saecularium fluctuum tempestate quaevisit; maluitque spiritalis animus corpus suum procellis subjacere mundanis, quam in navigio perfidorum salutaris Fidei naufragium sustinere. Et quia cogi non potuit prodere veritatem, coactus est exulare. Sed ubi ille exul, ubi esset peregrinus, qui non peregrinabatur a Deo? Libenter & Urbem suam reliquit, & Sedem, cui Christus ubique erat & honor, & patria. Ut autem mihi videtur, illi tunc potius in quodam desolationis loco manebant, a quibus separabatur Eusebius. Recenseamus nunc, prout possumus, quae Beatissimus Pater noster pro Fidei confessione pertulit, ut advertamus, quantus eum labor, quaeve merita ad tantam hanc confessionis gloriam provexerunt. Hic igitur, ut relatio paterna nos instruit, hac nostra raptus ex Urbe, Scythopolim ducitur, ibique trucidandus traditur Arrianis. Non est incognitum, Fratres, quantam possit exercere nequitiam inimico saevienti permissa libertas. Clauditur itaque brevi; angustoque cubiculo, ut praeter septum carceris acrius eum erga-

*Nota quod
isti Perce-
linus est.*

ergastuli illius angustiae macerarent. Sed has ille angustias patientissime tolerabat, sciens Jonam Prophetam caeti ventre conclusum in pristinum vivendi statum, atque in officium Propheticum restitutum. Fame etiam perurgebatur, & siti; sed hic, qui verbo magis vivebat Dei, ad omnem satietatem conscientia sua pascabatur, & Fide. Caesus nihilominus perhibetur, sed magnanimiter sustentabat, quia in ipso jam Christo Domino injuriae hujus praecepsisse videbat exemplum. Et quid plura, Fratres? nunc fortitudine animi, nunc perfectione doctrinae, & insolentiam persequentium, & haereticorum vicit errorem. Laetemur itaque, totisque viribus exultemus gratias agentes Domino, ac Deo nostro, qui per abundantiam miserationum suarum ad perfectum tunc praesentium, & patrocinium posterorum, tam magnificum Sacerdotem, tam mirabilem Confessorem Urbi huic & dedit, & reddidit.

S E R M O I X.

De S. Eusebio.

QUAMQUAM, dilectissimi Fratres, Beati Patris nostri summi Sacerdotis, & Confessoris Eusebii indignus sim filius, & minimus servus, insignibus tamen meritis, ac virtutibus vel exiguum dependo pro viribus servitutem. Etsi haec ille in coelestibus agens, & coetui adsociatus Evangelico non requirit, nos tamen nostri memores ingerimus, quod debemus. Quod quidem illa quam maxime confidentia audeo, quia non dubito eum, quamvis a me humilia, & parva dicantur, famuli ac nutriti sui sermonem, non examinaris judicio, sed diligentis affectione pensare. Atque ideo omni cum gaudio obsequium Patri, officium Sacerdoti, honorem deferimus Confessori. Hic itaque cum in hac Urbe, dispensante Deo, summi gradum Pontificii suscepisset, ut universo Clero suo spiritualium institutionum speculum se coeleste praeberet, omnes illos secum intra unius septum habitaculi congregavit, ut quorum erat unum, atque indivisum in Religione propositum, fieret vita, victusque communis. Quatenus in illa sanctissima societate vivendi invicem sibi essent conversationis suae & judices, & custodes, & dum alter alterius humilitatem praefert, continentiam super, suspicit castitatem, patientiam laudat, miserantis animi praedicat bonitatem, jejunia, vigilia.

*Nota quod
Vercellinus est
iste.*

vigiliaeque miratur, omnes ab omnibus discerent, quod in se singuli non habebant. Quae cum ita essent, in univerforum tamen pe-
 ctora bonorum omnium plenitudo magni ejus Eusebii de fonte ma-
 nabat, atque ita fiebat, ut dum in divina praecepta exemplis se mu-
 tuis excitant, in diversorio illo non tam hominum esset congregatio,
 quam virtutum. Cum vero Christianam Fidem & Ecclesiasticam
 pacem toto orbe Arriana turbaret impietas, & divinitatis rebelles
 terrore Regio, exiliis, diversisque suppliciis in consensum perfidiae
 suae simplices quosque cogeret Sacerdotes, Eusebius noster supra pe-
 tram suam constituens fundamentum, tantus, ac talis emicuit, ut
 eum inter fremitus fluctuum mundanorum nullus error involveret,
 potestas nulla terreret. Nam, ut relatio paterna nos docuit, ita hu-
 mili angustoque carcere clausus refertur, ut neque stans neque ja-
 cens haberet porrigendi sui corporis libertatem. Premebatur quidem
 habitatione poenali, ne inclinum caput erigeret, sed passionis ipsius
 merito verticem suum attollebat in coelum. Arctabatur nihilominus
 carceris brevitate, ne lassantia in requiem genua relaxaret; sed ve-
 ritatis gradiendo semitas per amoena Paradisi incorruptae Fidei suae
 vestigia dilatabat. Subtrahuntur etiam illi, ut ipsius scripta testan-
 tur, cibi, potusque ministeria; sed nulla ille carnalis escae fatigabatur
 inedia, qui confitendo aeternitatem Christi coelestis verbi pane vi-
 vebat. Nec cogi umquam potuit, ut imperio perfidorum necessitate
 corporea statum fidelis animae subjugaret. Et quamvis B. Eusebius
 in tanto Fidei proelio adversa omnia, Deo, cui militabat, juvante,
 superaret, omnes tamen illas jacendi angustias, atque illam famis
 inopiam tolerabilius perferebat * qui exercuerant illum; lectulus du-
 rior, & sanctioris propositi continuata jejunia. Hic vere cum Apo-
 stolo Paulo & dicet, & docet: *Quis nos separabis a caritate Chri-
 sti? tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames?* & reliqua.
 Et recte non potuit a Christo tribulationibus, & angustiiis separari,
 qui non potuit cogi, ut a Patre Filium separaret. Et quamquam
 de suavitae gestorum ejus nulla sit invicem nobis dicendi, audien-
 dique satietas, nec Beatissimorum tamen Machabaeorum silentio est
 praetereunda victoria, quia & ipsos hic idem dies ereptos saeculo
 magno cum triumpho transmisit ad Coelum. Et quamvis chorus il-
 le fortissimus ad Deum suum inter tormenta transierit, non tamen
 impar est Eusebius, qui confutata perfidia ad eundem Deum victa
 post tormenta migravit. Et, ut manifestius advertamus Eusebii no-
 stri inferiorem non fuisse victoriam, illi veteri pro lege certarunt,
 hic

hic novo pro Evangelio dimicavit. Illi pro praeceptis quidem Dei subjacere suppliciis; Eusebius autem pro Deitatis ipsius veritate conflictavit. Restiterunt illi Antiocho Regi, ne illicitis tunc carnibus vescerentur; obstitit iste Diabolo, ne haeretici sermonis fermento panem nobis Dominicum macularet. Exultemus itaque, Fratres, Deo nostro agentes gratias, quia sub hac praesentis diei devotione gemina festivitate laetamur, Eusebii quippe suspicientes triumphum, & victriculum Machabaeorum tormenta mirantes. An non mirabiles Machabaei, quos nativitatis suae, passionisque consortio & apud saeculum fratres fuisse, & in Coelo videmus esse germanos, qui pinguisimo egregiae matris ab ubere & substantiam vivendi, & vincendi luxere virtutem? In tantam enim perfectionem lacte & sermone adolere materno, ut inseparabilis esset & in corde eorum sapientia, & in corpore fortitudo. Denique Antiochus lectissimos juvenes Fide propria, & materna adhortatione constantes, ut a reverentia paternae legis averteret, non acerrimis terrere suppliciis non magnis potuit avocare promissis. Tantus enim in membris eorum vigor, tantus in pectore spiritus, tanta erat in responsione doctrina, ut spernendo poenas, & confutando perfidiam impii Regis, & terrorem vincerent, & furorem. Venerabilis autem mater confessione parili, & consimili morte defuncta laetior ad pignora sua de hoc saeculo profecta migravit. Nec mirum, si saevitiam Regis in semetipsam magnanimiter pertulit, quae tam fortiter eum potuit & in filiis sustinere. Vere beata mulier, atque omnium prosequenda praeconiis, quam pro fide Dei sui & in occasibus filiorum nulla carnis fregit affectio, & a tormentis proprii corporis nec sexus revocare potuit, nec senectas. Haec ergo sunt, Karissimi, diei hujus gaudia votiva fidelium. Haec semper Beato Eusebio, & gloriosissimis Machabaeis, exhibeamus obsequia, quos in aeternum Regnum tempus quidem diversum, sed Fides eadem, & dies una provexit.

S E R M O X.

De Machabaeis.

Q UID primum, Karissimi, de Machabaeis Fratribus, quorum hodie Natalis est, adgrediar praedicare? Quo me in laudes eorum sermone circumferam, quorum mihi insignia merita nec explicare.

placare possibile est, nec sequi probabile? Ut enim una resplenduit in omnibus fides, ita multiplex claruit in singulis fortitudo. Vere venerabiles, atque ore omnium celebrandi fratres, apud quos & in verbis confessio, & triumphus est in virtute. Hi igitur, dum inlicitis vesci, & communicare prohibitis metu regio, & tormentorum acerbitate coguntur, una sibi omnes moriendi voluntate succedunt, quia omnibus erat post obitum spes una vivendi. Quam specioso autem iudicio, laudabilique constantia porcinas carnes, quae coelesti nunc interdictione habebantur imundae, contingere perhorrescunt, quorum devotio ad immaculati se Agni praeparabat adventum? Rapiuntur ergo fortissimi juvenes, ad iniqua, & vetita variis membrorum cruciatibus impelluntur. Persistunt tamen viriliter, nec furori tyrannico cedunt, ut omnipotentis Dei dispensatione mirabili, quos carnis generatio temporales, mortalesque ediderat fratres, aeternos faceret poena germanos. Quis revera non tota admiratione suspiciat, quod pro auctoritate divinae legis pueri sapientiam praeferunt, adolescentes tormenta non metuunt, juvenes & munera Regia, & vitae ipsius blandimenta contemnunt? Incipit ergo artifex persecutor a primore natu, ut in praecepta sua seniorum supplicio subsequendum animos inclinarer. Sed quod impius argumentatur, ad metam fratribus proficit, & exemplum. Intelligit unusquisque eorum, posse ea, & debere se vincere, quae vigore germanae mentis, & fraterna fuerant religione calcata. Sed quid potissimum de venerabili eorum matre sermonis nostri mediocritas prosequetur, cui de tam numerosis orbitatum luctibus gaudia votiva nascuntur, quae tot funerum exultavit tormentis, quot pignoribus laetabatur? Egit Beata femina geminam quodammodo matrem; nam quos lege corporea praesenti fuderat vitae, fortitudine spiritus perpetuis saeculis parturivit. Quis non mortalium miretur, Fratres, cujus non contremiscat affectus, totis matrem trepidasse visceribus, ne quis filiorum suorum in tam magnifico conflictu aut timeret, aut non mereretur occidi? Atque inter illa peremptorum funera parvulorum materno in pectore non solum nullus tristitiae gemitus fuit, sed ultra femineae pietatis affectum exultavit de eorum victoria mater mirabilis, quos se sciebat, non minus fide nutrisse, quam lacte. Transiit ergo nativitatis ordo in ordinem passionis, ut iustissima Martyrii regula tramite, quo eos mundus acceperat, transmitterentur ad coelum. O novum pietatis affectum! torquentur filii, & mater exultat, atque ita se in conspectu Domini veram matrem credidit adprobendam, si inter tam funesta suppli-

supplicia numerosae sobolis suae, inflexo pectore, & siccis oculis adstiteret. Immo sibi ipsa congaudet, quod alacritatem mentis suae suis in pignoribus recognoscit, & quod ei tali morte praemittere contigit filios, ut nihil sibi de eis vindicaret Infernus. Sed posthaec omnia stupenda mulier eadem, qua filii, confessione defuncta, secura subsequitur, quos tam devota praemisit. Iustissimumque in conspectu Domini fuit, ut tot Martyrum mater de hoc mundo non sine Martyrii consecratione transiret. Nec requirendum, Fratres, quae potissimum poena gloriosissimum clausit diem, cum omnia, quae audivimus, supplicia filiorum materna torserint viscera, & sola acrius senserit, quidquid singuli pertulerunt.

S E R M O X I.

De Machabaeis.

U NUM esse spiritum novi, ac veteris Testamenti, etiam Machabaeorum magnanimitas, fidesque declarat, qui de aeternitatis gloria Deo promittente securi, cruenti Regis saevitiam pia morte vicerunt. Nam Dominum nostrum Jesum Christum, quem testimonio Evangelii omnis paene de Coelo credit venisse Gentilias, nasciturum in terris esse de Virgine universa dudum per Legem, atque Prophetas Judaea discebat. Et inde est, Karissimi, quod Machabaei Fratres, pro reverentia legis paternae ante se passionibus subdiderunt, quam legis Dominus pateretur. Inde, quod prius despexerunt mortem, quam per Christum vinceretur Infernus; inde, quod antea pro honore Redemptoris proprium dederunt sanguinem, quam suum pro eis cruorem Redemptor effunderet. Quis autem dubitet tam innumera mundi praesentis mala nec adire eos, nec tolerare potuisse, nisi fide plenissima de bonis futuri saeculi credidissent? Nemo, Fratres, nemo Tyrannum spernit, nisi qui spe legitimi Imperatoris erigitur; nemo mortem praefert vitae, nisi qui vitam credit esse post mortem; nemo tormenta volens perpetitur, nisi qui sperat praemia post tormenta. Igitur cum Antiochus in servos Dei effraenata saeviret infania, septem germanorum religiosissimum chorum ad suum jubet tribunal cum matre perducere, ut aut illa tam numerosae prolis cruciata suppliciis vinceretur, aut si quem forte ex pueris proprius non terruisset interitus, mors fraterna turbaret.

Sed erravit insanus, virtutem Religionis ignorans, in qua est illa vel maxima pietas, Deum fratribus, Deum filiis, Deum praetulisse parentibus. Praecipit ergo eos contra decreta Coelestia manducare carnes porcinas. Recusantibus adhibet genera diversa poenarum. Sed nesciunt corda fidelium voluntatibus * perfidorum. Agitur itaque cum eis ferro, flammis, variisque suppliciis. Huic caput cute nudatur; huic lingua praeciditur; frigitur ille manibus pedibusque truncatus. Sed inter tam funesta torquentium manus nec filios instantis matris inclinat affectio, nec matrem morientum frangit turba natorum. Atque ita in germanis pueris, & muliere senissima eadem pro lege Dei fuere vota moriendi, ut & ipsa videatur filios spiritu magis genuisse, quam carne; & illi aestimentur non tam lactis substantiam de matre suxisse, quam Fidei. Quis non perfidorum, Fideliumque miretur, quod senissima mulier tot dulcium pignorum non congemiscit interitum? quis non obstupescat, quod de tam crudelibus filiorum suppliciis furenti Regi laeta mater insultat, illiusque potius persecutor magnanimitate torquetur, quam meditatione impia cogitabat, aut praevaricatione polluere, aut orbitate damnare? Nam quod supra omne miraculum est, juniore filio mater, quem a Rege susceperat inclinandum, sic ait: *Peto fili, ut condignus fratribus suis effectus suscipias mortem, ut in illa misericordia Dei cum fratribus suis te recipiam.* Vere gloriosissimae mulieris incomparabilis fides! Adstat in conspectu Regis secunda de mortuis, trepida de vivente. Sciebat enim hunc se solum filium perdituram, si solus timuisset occidi. Sed non degener juvenis, qui fratrum agones patienter aspexerat, matrem libenter audivit, & torquentem Regem non solum non metuit, sed digna sermone increpatione castigat. Et bene, Karissimi, mirabilis femina, certa de filiorum triumpho, certa de retributione coelesti, insultabat Regi, exultabat in Domino, quae se tunc magis credebatur beatius parturire, cum videret filios suos gloriosa ad Deum morte praecedere. Et supplicia quidem multiplicabat Antiochus; sed fidelis anus pro illa temporalium poenarum multitudine triumphantium parvulorum praemia numerabat aeterna, post quorum occasum inter dulcissima corpora.....

Deest pagina. Sequitur Sermonis fragmentum, editum inter Opera Sancti Ambrosii.

..... quae & Dominum suscitavit. Nam sicut viam passionis ejus experti sunt, ita experiuntur & vitae; scriptum est enim in Psal.

Psalmo: *Notas mihi fecisti vias vitae.* Hoc utique in Resurrectione ex persona dicitur Salvatoris, quod dum post mortem ab Inferis redit, ad superos incipit notam habere viam vitae, quae ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vitae, quod nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At ubi Dominus resurrexit, nota facta solo attrita est plurimorum, de quibus Sanctus Evangelista ait: *Multorum corpora Sanctorum resurrexerunt cum eo, & introjerunt in sanctam Civitatem.* Unde cum Dominus in Resurrectione sua dixerit: *Notas mihi fecisti vias vitae,* possumus & nos jam dicere Domino: *Notas fecisti nobis vias vitae.* Ipse enim nobis notas fecit vias vitae, qui nobis semitam manifestavit ad vitam; notas enim mihi fecit vias vitae, cum me docuit Fidem, misericordiam, iustitiam, castitatem; his enim pervenitur itineribus ad salutem. Et licet nos sui resolutione corporis mortis umbra circumdet; tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias Inferni leges incunstanter Christi virtutibus ambulamus. Unde ait Propheta: *Nam etsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Quod manifestius Dominus ait de fidei dicens: *Qui autem credit in me, non morietur, & licet moriatur, vivet.* Ergo, Fratres, cum Sanctis Martyribus Paschae Domini gloriam conferamus. Conferamus, inquam, & licet melius noverint omnia, tamen nos illis praedicemus, quemadmodum de sepulcri gremio resurrexit ad superos. Illi nobis revelent, quo pacto de Inferi profundo remeaverit ad sepulcrum. Notum, inquam, nobis faciant, quemadmodum in exanime etiam corpus, & frigidum sese calor insinuaverit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitaverit. Notum, inquam nobis faciant, quemadmodum organum corporis dissipatum in priorem statum nervorum rursus cooptaverit resoluta compago, & armoniam viscerum jam silentem in veterem conceptum spiritus vivificans animaverit Sacerdotes. Ergo praedicent, quae Salvator post Resurrectionem mirabilia gessit ad superos. Martyres revelent, quanta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctis.

S E R M O.

*De Natale Sanctorum Octavii, Adventi, & Solutoris,
qui Taurinis passi sunt.*

CUM omnium Sanctorum Martyrum festivitatem, Fratres, devotissime celebrare debeamus &c.
Editus est inter Opera S. Manimi.

S E R M O.

De Barbaris non timendis.

SÆPE dixisse me memini, quod hos tumultus bellicos timere minime debeamus &c.
Est editus a Mabillonio sub nomine S. Manimi in Mus. Ital. ex hoc Codice.

S E R M O II.

Item sequentia.

MIRUM forsitan videatur, quod ante dies Sancti Helisei gratiam describentes diximus &c.
Editus ibidem a Mabillonio sub nomine S. Manimi ex hoc Codice.

S E R M O.

De tumultibus bellicis. XXII.

MOVET fortasse vos Fratres, quod tumultus bellorum, & incursiones proeliorum &c.
Editus est inter Opera S. Ambrosii.

In

In hoc Codice ad ea usque verba procedit Sermo: Et ad plenam tuitionem urbium portas principum. Tum deficiente pagina subsequitur fragmentum.

..... recte autem Moysen & Prophetas micas possumus nominare, quoniam integer panis ipse Salvator est juxta quod idem de se dicit: *Ego sum panis, qui de Coelo descendi.* Cujus panis refectiorem Cananaea illa mulier cum rogaret, dicit illi Dominus: *Non est bonum tollere panem filiorum, & dare canibus,* hoc est gentibus. Quod intelligens illa mysterium respondit dicens: *Domine, nam & canes de micis Dominorum suorum edunt.* Cujus fidem Salvator mirans statim filium ejus perfectae sanitatis medicina donavit. Ita mulier magna dum fide micas quaerit, panem salutis invenit, & dum catulorum fragmenta desiderat, filiorum epulis saginatur. O beata Domini vulnera, quae perpetuum a nobis excludunt dolorem! o uberes micas, quae repellitis jejunium sempiternum! Quisquis enim ulcera Salvatoris ore suo foverit, ipse ulterius non dolebit, quicumque panis ejus micas sumpserit, famem non sentiet sempiternam.

S E R M O X X I X.

De Kal. Gentilium.

BENE quodammodo Deo providente dispositum est, ut inter medias Gentilium festivitates &c.

Editus est ex hoc Codice a Mabillonio sub nomine S. Manimi in Museo Italico.

S E R M O X X X.

De defectione Lunae.

ET ipsi videtis, Fratres, quod mea non cessat humilitas &c.

Editus est inter Opera S. Manimi.

S E R.

S E R M O X X X I.

Sequentia de eadem re.

ANTE dies persecuti sumus, Fratres, adversus illos &c.
*Editus est a Mabillonio sub S. Maximi nomine in Mus. I-
 salico ex hoc Codice.*

S E R M O X X X I I.

De Idolis auferendis de propriis possessionibus.

ANTE dies commonueram caritatem vestram, Fratres, ut tamquam Religiosi, & Sancti Idolorum omnem pollutionem de vestris possessionibus auferretis, & erueretis ex agris univrsum Gentilium errorem. Fas enim non est, ut qui Christum habetis in cordibus, Antichristum in habitaculis habeatis; cum vos Deum adoretis in Ecclesia, vestri Diabolum venerentur in Fanis. Nec se aliquis excusatum putet dicens: Non iussi fieri, non mandavi. Quisquis enim intelligit, in re sua exerceri sacrilegia, nec fieri prohibet, quodammodo ipse praecipit; tacendo enim, & non arguendo consensum praebeuit immolanti. Dicit autem B. Apostolus, criminosos esse non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Tu igitur, Frater, cum tuum sacrificare rusticum cernis, nec prohibes immolare: peccas, si non data copia, attamen permissa licentia: si non iussio tua in crimine, attamen voluntas in culpa est. Dum enim taces, placet tibi quod fecit rusticus tuus, quod si non faceret, forsitan displiceret. Non autem sibi tantum peccat subditus, cum sacrificat, sed & Domnedio, qui non prohibet, qui si prohiberet, utique non peccaret. Grande igitur malum est Idolatria, polluit exercentes, polluit habitantes, polluit intuentes, penetrat ad ministros, penetrat ad conscios, penetrat ad tacentes. Immolante enim rustico inquinatur Domnedius. Non potest non esse pollutus ubi cibum capit, quem sacrilegus cultor exercuit, terra cruenta edidit, tetrum horreum conservavit, omnia enim ibi inquinata, omnia sunt nefanda, ubi Diabolus habitat in aedibus, in agris, in rusticis.

Nihil

Nihil ibi liberum est ab scelere, ubi totum versatur in scelere. Cum cellam ingressus fueris, reperies in ea pallentes cespites, mortuosque carbones, dignum sacrificium Daemonis, cum mortuo Numini rebus mortuis supplicatur. Et si ad agrum processeris, cernis aras ligneas, & simulacra lapidea, congruens mysterium, ubi Diis insensibilibus aris putrescentibus ministratur. Cum maturius vigilaveris, & videris saucium vino rusticum, scire debes, quoniam sicut dicunt, aut Dianaticus aut aruspex est; insanum enim Numen amentem solet habere Pontificem; talis enim Sacerdos parat se vino ad plagas Deae suae, ut dum est ebrius, poenam suam miser ipse non sentiat. Hoc autem non solum de intemperantia, sed & de arte faciunt, ut minus vulnera sua doleant, dum vini ebrietate jactantur. Vanus plane vatis est, qui putat crudelitate adstruere pietatem. Quam misericors in alienos Deus ille, qui in suos est Pontifices tam cruentus! Nam ut paulisper describamus habitum vatis hujusce, est ei adulterinis criniculis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, & more gladiatorum paratus ad pugnam ferrum gestat in manibus, nisi quod gladiatore pejor est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur, iste contra se pugnare compellitur. Ille aliena petit viscera, iste propria membra dilaniat; & si dici potest, ad crudelitatem illum Lanista, istum Numen hortatur. Hoc igitur indutus habitu, hac cruentus caede, judicate utrum gladiator sit, an Sacerdos. Ergo sicut gladiatorum publicum facinus religiosa Principum devotione sublatum est, ita & amentes gladiatores isti Christianitatis observatione de propriis domiciliis auferatur.

S E R M O X X X I I I.

*Ejusdem.**De eadem re.*

NON parum tractatu Dominicae superioris profecisse vos credimus, siquidem praedicatio nostra ab omni Idolorum inquinamento corda vestra purgavimus. Nostra enim corda mundantur, cum Diaboli fordibus polluta nostra conscientia non teneatur. Pollutam autem is conscientiam non habet, qui exerceri sacrilegia in sua possessione non patitur. Caeterum qui scit in agro suo Idolis immolari, nec prohibet, quamvis ipse longe in Civitate consistat, pollutio tamen illum nefanda contingeret. Et licet aris adsistat rusticus,

Tom. XI. P. II.

L

ad

ad Domnedium contaminatio execranda regreditur. Particeps enim ejus efficitur, si non conscientia, certe notitia. Profecisse ergo nos credimus, cum sacrilegii cultum in vestris possessionibus inhibent; discimus enim, ut Christiani hominis, hoc est mundi viri, sit munda possessio. Ait autem Salomon: *Possessio pretiosa vir mundus*. Si ergo vir purus possessioni pretiosissimae comparatur, quanto ipsa possessio majoris est pretii, si sit sinceris, & pura, nec aliqua Diaboli contagione vilescat? Cur autem vir mundus possessio munda dicatur, scire debemus, scilicet quia pretiosum illum facit non fragilitas corporis, sed sinceritas honestatis, & quia eum pro ipsa puritate mentis Dominus possidere dignatur, sicut ait Propheta ex persona Sanctorum &c.

Heic desunt aliquot paginae. Sequitur fragmentum.

. suscipit, sed alios excutit in profundum, alios sublimat ad coelum, aliis lapsum tribuit ad ruinam, aliis resurrectionem operatur ad gloriam, sicut scriptum est in Evangelio dicente ad Mariam Sancto Symeone: *Ecce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum*. Ruit enim a Christo, qui mandata ejus praeteriens, lapsum, dum evagatur, incurrit; resurgit in Domino, qui praecepta ejus metuens, a peccatis se erigit ad virtutem. Sic igitur iste haereticus ruinam in ipso itinere patitur, dum viam verae Religionis ignorat; Catholicus incedit sine offendiculo, quia recto Fidei tramite graditur ad salutem.

S E R M O XXXVIII.

De Speculatore posito filiis Israel.

INTERDUM, Fratres, cum praedicamus, plerisque sermo noster videtur asperior, & ea, quae secundum regulam prosequimur, ita a nonnullis accipiuntur, quasi nostrae severitatis austeritate promanant. Dicunt enim: quam dure, & amare praedicavit Episcopus, ignorantes quod Sacerdotibus dicendi necessitas major est, quam voluntas. Necessitas, inquam, major est dicendi, non quod verum prosequendi desit voluntas, sed quia tacendi silentium statuti poena depellitur. Necessitatem patimur, dum timemus, ac per hoc cogi-
mur

mur plus posse, quam velle, & metuenda aliis ingerimus, dum ipsi saluti propriae formidamus. Haec autem est conditio praedicantis, ut non alterius peccata taceat, si sua vult declinare peccata, & emendat oburgando fratrem, ut in se possit non perdere Sacerdotem. Caeterum si voluerit dissimulare, filere, celare, & illum tacendo non corrigit, & se non praedicando contemnit. Melius est igitur increpando emendare peccantem, quam silendo peccantis delicta suscipere. In hoc enim positi sumus, ut si delinquentibus non eorum scelera dixerimus, scelera ipsorum etiam nos reatus involvat. Nam sic utique dicit Dominus per Prophetam: *Et tu fili hominis speculatorem te dedi domui Israel, & audies ex ore meo verbum, cum dicam peccatori: morte morieris, & non loqueris, ut caveat impius de via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu sua enquiram*, & reliqua. Evidens plane, & manifesta sententia, quae speculatorem, cur tacuerit, sanguine polluit criminosis; nec contenta est, quod iniquum sua damnat iniquitas, nisi & illum reum statuatur, qui eandem iniquitatem noluit increpare. Videte ergo, quantum malum sit delinquentis; delinquens ipse peccat, & Sacerdos arguitur. Ipse se delictis suis jugulat, & de manu Episcopi sanguis exquiratur. Loquendum est igitur, & clamandum, ne silentium nostrum in die iudicii idem peccator excuset, & qui nunc dissimulat esse particeps sanctitatis, tunc socium criminetur erroris: *Et tu*, inquit, *fili hominis speculatorem dedi domui Israel*. Quid est speculator? Speculator utique dicitur, qui velut in quadam sublimi arce consistens, adjacenti populo prospicit, ne quis in eum subito hostis obrepatur, sed illo sollicito curam agentis plebs pacis dulcedine potiatur, qui si aliquid adversi repente conspexerit, mox indicet, constanter adnunciet, ut & civis ad cavendum periculum sit paratus, & hostis fugiat deprehensus. Caeterum si ingruente adversario speculator dissimulaverit, tacuerit, neglexerit, tunc fit ut inopinatus praeoccupetur populus, & inimicus superveniens debacchetur, atque ideo omnis culpa ei adscribitur, qui loqui noluit, ut salvaret plurimos, sed tacere maluit, ut periret ipse cum pluribus. Hos ergo Speculatores a Domino constitutos quos esse dicimus, nisi Beatissimos Sacerdotes, qui velut in sublimi quadam arce sapientiae collocati ad tuitionem populorum supervenientia mala eminus intuentur, & adhuc longe positi contemplantur futura supplicia, non oculi carnalis intuitu, sed prudentiae spiritalis aspectu. Et ideo tacere non possunt, sed clamare coguntur, ne per si-

lentium gregem Christi Diabolus hostis invadat. Ecce enim praevidemus diem advenire judicii, & peccatorum poenas jam ipsa cogitatione sentimus. Atque ideo adnunciamus unicuique, ut avertat se a via impietatis suae, scilicet temulento ut sobrietatem sequester, quoniam ebrietati comes est inimica luxuria; avaro ut pecunias suas erogat, ne custodiendo eas, non ad utendum, sed ad colendum videatur habere divitias; quisquis enim quod diligit hoc colit, tuetur, & quodammodo veneratur. Unde ergo, avare, ne vascula mensae tuae tibi cedant pro Idolio, dum his non uteris ut Dominus, sed ea recondita custodis ut servus?

Ejusdem.

S E R M O X X X I X.

De eadem re.

CUM semper, Fratres, non cessaverim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis commonitionibus profecisse, & doleo quod frequens praedicatio mea non vos profectu aliquo salutaris corrigat, sed quadam contestationis poena constingar. Praedicatio enim Sacerdotis in plebe salvandis est correctio, contestatio judicandis. Contestamur enim illis ante judicii diem, quid illos maneat in ipso iudicio, ut tunc omni excusatione summtota & rei sint de peccatis, & obnoxii de contemptu. Unde & ego interdum parcens vobis tacere velim, sed malo vos contumaciae causas reddere, quam me negligentiae sustinere iudicium. Comperi enim, Fratres, quod per abstinentiam meam ita rari quique ad Ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veniretis, & quasi cum a necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo a Domo Dei absentes sumus; sed hoc interest quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab Ecclesia desum, Christus tamen ab Ecclesia sua, qui est ubique, non deest? Venis frater ad Ecclesiam, non invenis ibi Episcopum; sed, si fideliter venis, invenis ibi Episcoporum Episcopum Salvatorem. Nam Christianus, qui tunc tantum procedit ad Ecclesiam, quando Episcopus praesens est, non tam Dei causa videtur processisse, quam hominis, nec implese Christianae mentis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid autem ego vos arguo, cum possitis me uno sermone convincere? Convincor

vincor enim, cum in hac parte Clericos vobis magis video negliges. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? aut qua fiducia succenseam Laicis, cum a consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, Fratres, non de omnibus loquor. Sunt certi, quique devoti sunt; & alii negligentes. Ego neminem nomino, conscientia sua unumquemque conveniat.

S E R M O X L.

Unde sup-
pra.

De eadem re.

AMARior fortasse fuerit, Fratres, praedicatio mea superiore Dominica, quod plerosque de vestris acrius magisteriis, & veritate convenerim, & sim persecutus, quae aliquantis blandimenta non deferant, sed tristitiam inrogarent. Verum nihil mea interest; ego enim gaudeo, sciens discipuli tristitiam magistri esse laetitiam. Tunc enim auditor proficit, quando austeriora adnunciat praedicator; tunc ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim B. Apostolus: *Nam quae secundum Deum est tristitia, salutem stabilem operatur.* Recte ergo laetor quia salutem operor, cum oburgo. Licet moerat filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, cum proficere illum intelligo per moerorem. Ait Salomon Sanctus: *Qui est autem filius, quem non verberat pater?* non enim semper pater osculatur filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur; habet enim & amor plagas suas, quae dulciores sunt, cum amarius inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quam blanda remissio, unde ait Propheta: *Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.* Igitur, Fratres, quia post tot increpationis meae utilia verbera credo vos benignitate sensuum profecisse, de facris literis aliqua conferamus; sicut enim fons, qui non solito humore destillat, exagitur surculis, & ita largior invenitur; ac primum ex eo turbida aqua producit, ut unda purior subsequatur; sic & sanctitas vestra exasperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed devotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebant, sed jam ex vestris moribus profuit omne, quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad discipulos suos Dominus: *Vos autem quem me dicis?* Non igitur

etur tamquam ignarus interrogat. Dominus, quid de eo populi, discipulique sentirent; sed tamquam sciens universorum mentes, fidem manifestare voluit singulorum, ut quod corde credebant, ore narrent. Alii enim Heliam esse credebant Dominum, alii Hieremiam, alii Johannem Baptistam. Petrus solus Christum Dei filium confitebatur. Gradus quidam sunt Fidei, & qui devotius credit, religiosius confitetur. Pro hac devotione dicitur Petro: *Beatus es tu Simon Bar Jona, quoniam caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Coelis; & ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Cum vocaretur ergo Simon, pro hac devotione nuncupatus est Petrus. Legimus dicente Apostolo de ipso Domino: *Bibebant de spiritali petra; petra autem eras Christus.* Recte igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, ut qui cum Domino Fidei societatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici unitatem, ut sicut a Christo Christianus dicitur, ita & a petra Christo Petrus Apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possumus reprobare, qui unum de Prophetis Dominum aestimabant. Nam ideo nonnulli velut Heliam Salvatorem forsitan putaverunt, quia ad coelos Helias, sicut Salvator, ascenderit. Sed non sicut Helias Christus est; ille enim ad Coelos rapitur, iste regreditur. Ille tamquam infirmus ignea quadriga subvehitur; hic tamquam Deus propria virtute portatur. Ille sicut homo ducitur, hic sicut Salvator ascendit. Ille ducente sequitur Angelo; comitantes sibi Angelos iste praecedit. Denique iidem Angeli remeantes in terram a Domino Salvatore dixerunt ad Apostolos: *Viri Galilaei, quid statis aspicientes in Coelum? Hic est Jesus, qui receptus est a vobis. Sic venies, quemadmodum vidistis euntem cum in coelo.*

S E R M O X L I.

De unitate Caritatis.

LEGIMUS in libro, qui Apostolorum Actibus adscribitur &c.
Editus est inter Opera S. Manimi.

SER.

S E R M O X L I I.

*Ejusdem.**De eadem re.*

RETINET Sanctitas vestra, Fratres, ante dies cum plebis ejus, quae sub Beatissimis Apostolis &c.
Est editus inter Opera S. Maximi.

Tum desunt paginae, & sequitur fragmentum.

..... git, & commendat. Nam pro illa tantum aqua daturum se pretium spondet, quam servulis ejus, qui utique in hoc saeculo minimi reputantur, manus religiosa porrexerit. Et ipsa sit aqua acceptabilior Deo, quae credentibus Christo pro nominis ejus fuerit honore delata. Ait itaque: *Quicumque potum dederit calicem aquae frigidae tantum in nomine meo.* Multos videmus, Fratres, non tam gratiae coelestis intuitu, quam usu, & necessitate conversationis humanae suis aut familiaribus, aut patronis plurimas opes, & magnifica dona conferre, quae cum hoc mundo lapsura manifestum est, quia non Deo in aeternum manenti, sed discessuris hinc continuo mortalibus tribuuntur. Quaecumque enim pro saeculi ambitionibus impenduntur, cum saeculo necesse est dilabuntur. At vero Dominus noster pauperum suorum, atque humilium consolator, non invidiosa auri metalla elargienti, non fulgentium gemmarum inlecebrosa monilia, non sericas pretiosasque vestes expetis, sed retributionem etiam pro aqua frigida pollicetur. Aquam frigidam poscit, ut in opus religiosae misericordiae omnis possit abundare paupertas. *Quicumque, inquit, potum dederit calicem aquae frigidae, non perdes mercedem suam.* Haec sententia, Karissimi, in obsequium coelestium mandatorum & inopes invitat, & incitat locupletes. Nam cui pauperi potest aqua deesse, quam exhibeat sitienti? aut quis fidelium dumtaxat divitum non ambiat potiora largiri, cum videat apud munificentissimum Deum magnis praemiis & parva dotari? In hac quippe communionem non quaeritur muneris pretium, sed devotio porrigentis, sicut egena illa, ac religiosissima femina, quae in gazophylacium duo aera minuta mittebat, Dominica sententia cunctis est praelata divitibus. Et recte, Fratres, quia sapientissimus ju-
 dex

dex non tam operarii quærebat affluentiam, quam operantis affectum, nec intendebat, quantum dives in dona Dei de plenissimis suis proferret aedibus, sed quantum apud mulierem victus, quæ nihil sibi reliquerat, resideret. Divites enim illi sic magna Deo offerebant munera, ne divites esse desinerent; pauper vero mulier tanta fidei magnanimitate Deum sibi prætulit, ut despiciens egestatem suam, totum, quod habebat, offerret. Plus ergo ab omnibus misit, quia minus sibi ab omnibus reservavit. *Qui dederis, inquit, calicem aquæ frigidae, non perdet mercedem suam.* Quæ igitur sub tanta piissimi Judicis liberalitate sine præmio potest esse paupertas, apud quem & aqua facit oblata mercedem? Abundans quidem est aqua, & ipsa sui inundatione vilissima; at cum obrentu Religionis offertur, facit eam Christi confessio pretiosam. Hinc jam, dilectissimi, vestrum est perpendere, quæ quantaque coelestium divitiarum referenda sint præmia, cibum aut vestimentum, vel pecuniam largienti, cum otiosum non erit aquæ calicem propinasse. Cavendum sane divitibus, ne hæc eos benignitas Christi ad largiendum faciat pigriores, quia illis specialiter oblatio aquæ præmium gignit, quibus nihil est aliud, quod possint offerre pauperibus. Nam quæ hæc religio, quantave devotio est, multa redundare substantia, & exiguo minimoque de opere coelum velle mercari? Post ista, Karissimi, vi sensum nostrum ad spiritalem intelligentiam derivemus, & aliam reperiemus aquam, quæ delectabili multum gratia corda valeat refrigerare justorum. Quicumque igitur sermonem Sanctorum virorum prædicantium Deum credula aure susceperint, omnia interiora eorum, quæ utique vitam sitiunt audientum, fidei suæ simplicitate rorabunt, sicut ipse Dominus Jesus cum fatigatus super puteum, & sitiens resedisset, qui revera salutem mortalium sitiebat Samaritanæ mulieris, & prodeunium de civitate turbarum uberrima est credulitate potatus. Nam quamvis ariditatem cordis eorum salutifero Dominus sermone rigaverit, est tamen spiritalis verbi natura hujusmodi, ut si subsequatur effectus, alterno quodam munere, & audientem refrigeret, & loquentem. Et ita fit, ut cum veritatis adsertor Evangelicum seminat germen, si suscipiens illud fidei superinfundat humorem, coelestium frugum seges copiosissima nutriatur. Unde, Fratres, uterque salutis nostræ proficit, ut & misericordiam promptissime faciamus, & sancta docentibus obedientiam commodemus, quatenus plenam, perfectamque speremus Domino retribuente mercedem.

SER.

S E R M O L X I X.

De eo quod scriptum est:

Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & rel.

CUM omnipotentis Dei Unigenitus, quis quantufve effet, manifestare hominibus vellet, & bonitatis suae fontem proposuisset aperire mortalibus, sic ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, & nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Haec, Karissimi, alterna Patris, Filiique cognitio unam sine dubio, atque indivisam ostendit eis esse substantiam. Sollicitius nunc intendite, Fratres, quae quantaeque sit apud Dominum, ac Redemptorem nostrum divinae virtus naturae, coelestisque doctrinae sapientia, & clementissimi ejus pectoris incomprehensa benignitas. Postquam enim a Deo Patre suo, sicut Evangelicus sermo testatur, tradita sibi universa professus est, neque &c.

deest pagina; sequitur fragmentum.

..... de dolosis simplices, de iracundis placidos, humiles de superbis. Reficit ergo, immo refacit nos Christus, cum aut severioribus monitis committenda praevenit scelera, aut indulgentiae suae munere perpetrata remittit. *Tollite, ait, jugum meum super vos, & discite a me, quia misis sum, & humilis corde.* Vere mitis est Christus, qui ob hoc descendit de Coelo, ut per obprobria injuriasque suas peccantibus semper mortalibus indulgentiam largiretur. Et vere est humilis, qui ut mori pro mortuis posset, carnalem sibi dignatus est confociare naturam. *Misis sum, inquit, & humilis corde.* Corde se esse humilem Dominus profitetur, quia illa vere humilitas sancta est, quae de religiosae mentis proficiscitur puritate, non quae de vitioso pectore conscientia trepidante descendit. *Discite, ait, a me, quia misis sum, & humilis corde.* Quam bene docet talis magister, qui discipulis suis in semetipso imitanda Doctrinae sanctae proponit exempla. Vos autem, Karissimi, non ad humanam fragilitatem, sed ad illum semper intendite, qui quae faciebat loquebatur, & quae

Tom. XI. P. II.

M

locu-

locutus est fecit. *Tollite*, ait, *iugum meum super vos, quia iugum meum suave est, & onus meum leve*. Jugum Christi, Fratres, omnia Diabolici jugi contigamenta dissolvit. Jugum Christi non inurit colla, sed ornat. Jugum Christi non deprimit capita nostra, sed continet. Jugum Christi fulcante vomere fidei, vitiorum omnium gramina sentesque succidit. Jugum Christi concordibus caritatis vinculis in aeternam societatem Deum hominemque conjungit. Quid etiam de onere Dominico prosequar, quod quidem hujusmodi est, ut cervicibus nostris peccatorum omnium pondus avertat? Onus enim Christi pudicitia est, onus Christi humilitas est, onus Christi patientia est, onus Christi contemptus est mundi, & pro confessione nominis ejus beati tormenta Martyrii. Haec nobis, Fratres, saluberrima vitae onera Salvator imponit, ne mortiferis mundi hujus ponderibus obruamur. Atque ideo devotioribus studiis capita nostra jugo Evangelico summittamus, subiiciamus & humeros nostros delectabilibus sanctae conversationis oneribus, quatenus omnipotens nos Deus noster a durissimo Diabolicae captivitatis jugo, & ab onere miserae servitutis, ut vere bonus, & ut vere mitis, eruere, & liberare dignetur.

S E R M O L X X.

De eo quod scriptum est:

Intrate per angustam portam.

CUM multis magnisque praeceptis Dominus, & Salvator noster audientum turbarum corda repleffet, ait illis inter caetera: *Intrate per angustam portam*. Quam lata porta, & spatiosa est via, quae ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam, & quam angusta porta, & difficilis via, quae ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam! *Intrate*, inquit, *per angustam portam*. Angustum est, Fratres, quicquid adquiri necesse est per laborem. Angusta nostrae Religionis est via, quam gradientibus nobis spinae hujus Mundi, sentesque concludunt. Sed angustiae istae amplitudinem Paradisi, immensaque spatia Regni coelestis aperiunt. Spatiosa itaque luxuriae via, & angustum est iter castitatis. Lata deliciarum saecularium porta est, sed angusto nimis fine concluditur. Jejuniorem aulem, vel continentiae arcta quidem via, sed amplissimis egressibus dilata.

dilatatur. In spatiosis agit iter, qui abundantia divitiarum suarum per ludicra inutilis voluptatis abutitur. Angustum autem vitae tramitem videtur incedere, qui sibi suam substantiam denegans, in alimonias eam distribuit egenorum. Latum agit iter, qui linguam suam in vaniloquia, & maledica verba dissolvit. Angustas incedit semitas, qui amore Dei os suum ab omni fallacia, & indisciplinato sermone custodit. Latas ingreditur vias, qui repulso timore coelesti petulantem in feminam deigit aspectum. Angustam graditur viam, qui subripientes in lasciviam oculos suos pudici cordis lege sanctiore compescit, a semetipso religiosi pectoris sui vigore corripit, & emendat, ne aspiciendo turpius incurrat aeternam lenocinio suorum luminum caecitatem. Angustum conficit iter, qui Christi nomine parentum odia, amicorum obprobria, persequentium furorem, verbera etiam, carceres, vincula, acerba facultatum damna, & saeva corporis tormenta perpetitur. Angustum nimirum mundi hujus ingressi sunt iter Beatissimi Christi Martyres, ille, vel illæ, quos ob honorem Dei omnipotentis gladius Gentilis occidit; ne Idolis serviendo impiè viverent, elegerunt servantes Deo fidem cum pietate succumbere. Unde necesse est, Fratres, divino repensante iudicio, ut eos, qui hic in spatiosis sine fide agunt, futuro in saeculo, loca tristitiae arcta concludant; eos vero, qui in praesenti vita ob honorem Christi virtutum angusta sestantur, lux beatior, & sedes ampla suscipiat. In qua re exemplo nobis sunt Evangelio protestante, dives, & pauper. Nam ille dives, qui apud mundum sine misericordia abundantibus nimis conviviis affluebat, in Inferno perpetuo, ut lectum est, crematur incendio. Pauper autem, quem apud saeculum exulceratum corpus escae penuria, & epulantis divitis inhumanitas adfligebat, in Patriarcharum requie, atque omnium Sanctorum consortio delectatur. Et ideo, Karissimi, solícite nobis cavendum est, ne nos ampla hujus saeculi carnalium deliciarum oblectamenta decipiant. Adgrediamur itaque iter angustum, difficiliore semitas expetamus, fugiamus iniquarum voluptatum impios luxus, ut mereamur in retributione coelesti delectabile cum pauperibus Christi habere consortium.

S E R M O L X X I.

De eo quod in Evangelio scriptum est:

Vos estis Sal terrae.

COELESTIS prudentiae Dominus Redemptor hominum Filius Dei, qui sapientiam saeculi stultitiam reputat, & stultitiam rursus mundi sapientiam esse pronunciat, discipulos suos sub comparatione salis adloquitur, dicens: *Vos estis Sal terrae.* Id est, sapore sermonis vestri terrenorum hominum stultitia condietur; doctrina enim de coelo veniens, atque ore Apostolico praedicata, suavissimum praestat mortalibus condimentum. Quidquid revera stolidorum cordi hominum Diabolus vanitatis injecerit, Apostolici Salis asperzione purgatur. Nam sicut aquis dissolutae carnes, nisi salibus contingantur, putredini subjacent, ac foetori: ita omnis homo post spirituum aquarum lavacrum, nisi vigorem Apostolici sermonis acceperit, saeculis mox corruptionibus evanescit. Ait iterum Apostolis suis: *Vos estis lux mundi.* Quam propriis a Domino Patres nostri comparationibus appellantur, ut sales dicantur, per quos Dei sapientiam discimus, & lux vocentur, per quos pectoribus nostris tenebrae perfidiae coecitas submovetur! Rectissime itaque Apostoli lux nuncupantur, qui inter obscura saeculi, lumen coeli, & splendorem aeternitatis adnunciant. Numquid non mundo huic, cunctisque mortalibus lux factus est Petrus, cum Domino diceret: *Tu es Christus filius Dei vivi?* Aut quod majus genus hominum lumen potuit accipere, quam ut per Petrum disceret vivi Dei filium suae esse lucis auctorem? Et Beatissimus nihilominus Paulus magnum lumen est mundi, qui cum universus orbis impietatum tenebris obcoecaretur, ad coelum pergens, & rediens aeternae claritatis mysteria revelavit. Et ideo nec latere, sicut civitas fundata super montem, potuit, neque abscondi sub modio, quia eum ut electam lucernam repletam Sancti Spiritus oleo majestatis suae lumine Christus accenderat. Propter quod, Karissimi, si cordi est, ut deponentes vana mundi, saporem coelestis sapientiae requiramus, Apostolico de sale gustemus. Si illuminari sensus nostros radiis supernae lucis optamus, ad Dominica festini monita concurramus, quia, ut scriptum est: *Praeceptum Domini*

mini lucidum, inluminans oculos: & alibi: quia lumen praecepta tua super terram. Semper ergo, Fratres, expetamus Evangelicum Salem; nulla in cordibus nostris cogitatio stulta praevaleat; intendamus ad lumen verum, ut scelerum tenebras, & noctem perfidiae declinantes, filii lucis, & diei effici mereamur.

S E R M O L X X I I.

De eadem re.

CUM Redemptor humani generis Christus Dei Filius ipse perfecta sapientia, & ipse sit lumen verum, discipulos tamen suos sapientiae, & luminis dignatur adornare praeconiis, dicens eis inter caetera: *Vos estis Sal terrae; & iterum: Vos estis lumen mundi.* Justissime, Fratres, ministros suos Dominus Sal esse pronunciat, quibus se noverat saporem coelestis intelligentiae, ut perfectiora saperent, inspirasse. Et quam congrue veritatis praecones sal terrae esse dicuntur, qui ut homines stultarum superstitionum longa vanitate desipientes mystico sale condirent, plenitudinem sapiendi ab ipso sapientiae fonte sumpserunt! Vere ergo sal terrae sunt, qui perversa iniquorum studia vigore justitiae, & praedicatione divinae voluntatis emendant. Sal terrae sunt, cum per eos putredines carnalium voluptatum, & torpentia luxuriantum pectora mandatorum coelestium condimentis, & falsi sermonis aspersione curantur. Nam & Beatissimus Paulus in hoc ipsum nos edocet dicens: *Sermo vester sit sale conditus.* Lumen vero mundi sunt, cum caligantis perfidiae nubilum fulgentis Fidei serenitate discutiunt. Lumen mundi sunt, per quos univversus orbis jamdudum mortifera Diaboli obscuritate coectus incorrupti Solis inluminatio respandit. Lumen mundi sunt, qui purgantes tenebrosam mortalitatis aspectum, ad intuendum promissorum coelestium claritatem novos credentibus oculos addiderunt. An non videtur nova lumina contulisse mortalibus B. Johannes cum dicit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & Verbum caro factum est?* Numquid non novus videtur coruscasse radius, cum gloriosissimus Petrus ait Dominus: *Tu es Christus Filius Dei vivi?* Videtis, Karissimi, quia Johannes locutus est, quod coelestia nesciebant; & Petrus aperuit, quod humana capere corda non poterant? Hi profecto sunt & Sal,

& lu-

& lumen, quibus adnuntiātibz humanum genus veritatem Dei omnipotentis, & sapere didicit, & videre. Dicendo enim Johannes: *Es verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & Verbum caro factum est*, ostendit hunc, qui carnem suscepit humanam, divinam habere naturam. Nam cum Deus esset apud Deum, & homo factus est, & Deus esse non destitit. Hunc ergo, qui dicitur Verbum, quique factus est caro, ipsum esse Dei Filium Petro confitente cognovimus, cum dicit ad Dominum: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Idest, tu es Christus, qui verbum factus es caro, & tu es Filius Dei, qui Deus es apud Deum. Haec, dilectissimi, Beati Petri responsio indefessum lumen est mundi, qua veraciter nos edocti & Christum, & Verbum unum vivi Dei Filium constitemur. Quis enim inter carnem, & Verbum, inter Christum & Filium velut coe-cus erraret, nisi nobis haec omnia inluminatus Spiritu Petrus ante vidisset? Denique ait illi Dominus: *Beatus es Simon Bar Jona, quia non caro, & sanguis revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Coelis*. Non inquit: Caro, & sanguis revelavit tibi, sed *Pater meus, qui est in Coelis*. Non inquit: Caro, & sanguis revelavit tibi. Nec mirum, si mysterium carnis Dominicae carnalis sensus revelare non potuit, quia qualiter de carne est natus Dei Filius, nec ipsa poterat scire caro, quae peperit, sed solum revelat hoc Pater, qui mysterii sui Filiique naturae solus testis est, solus est conscius. Et ideo nulla omnino potest esse cunctatio, hanc vitae nostrae esse Fidem, quam Pater revelat, & Filius attestatur. *Nemo enim*, ut legitur, *novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius*. Igitur quod Pater de Filio noverat per naturam, hoc Petro dedit videre per gratiam. Ob hanc nimirum confessionem audire P. Apostolus Dominico ore promeruit: *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claves Regni coelorum*. Idest, tu me confessus es primus in terris, ego te in Coelo Regnoque meo perpetuum faciam habere primatum. Et quid justius, Fratres, quam ut supra eum fundaretur Ecclesia, qui tantum dedit Ecclesiae fundamentum? Quid fieri potuit sanctius, quam ut ille acciperet claves Coelorum, qui Coelestis Regni Dominum revelavit, quatenus qui portas Fidei credentibus patefecit, ipse illis & Coeli januas referaret? Propter quod, dilectissimi, Evangelico jam Sale conditi, atque Apostolico lumine radiati, caveamus, ne unquam nobis vel vana, vel tenebrosa subripiant; decet enim semper Ecclesiae Filius justis operibus, & vera Fide inter stulta sapere, & inter obscura fulgere.

S E R M O L X X I I I.

De eadem re.

NATURALIS doctrinae Magister, & vere incomparabilis Doctor Omnipotentis Dei Filius, cum vidisset discipulos suos ab omni mundanarum curarum vanitate purgatos, devotissimo secum corde consistere, ait illis, sicut audistis: *Vos estis Sal terrae*. Quid est, Karissimi, sal terrae, nisi terrenorum hominum condimentum? Quid est esse Salem terrae, nisi insipido pectori gustum prudentiae coelestis infundere? Vilis est quidem, parvique pretii species salis; sed ille, qui venerat de parvis magna componere, magna revelat in parvis. Numquid hujusmodi magnificentius sale, cujus admirabili suavitate in escam Christi universus saporatus est orbis? Pulcherrime itaque Redemptor noster Apostolos suos comparat sali, qui incolas mundi dudum vitiiis, & corruptionibus vanescentes.....

Reliqua desiderantur.

F I N I S L I B R I .

MAGISTRI MANEGALDI

C O N T R A

WOLFELMUM COLONIENSEM

O P U S C U L U M.

Tom. XI. P. II.

N

IN

IN MANEGALDI

O P U S C U L U M.

EX Codice MS. 305. lit. S. Ambrosianae Bibliothecae descriptum est hoc Opusculum. Ejus Auctor nomine tantum, ac Magistrali munere mihi notus; cetera ignotus, de illo nihil adferentibus celebrioribus Historiae Literariae Scriptoribus. Neque porro mihi aut satis otii ut exquiram, aut satis Librorum, ut inveniam aliquam de illo, & de Wolfelmo Colonienſi fortasse ampliorem notitiam. Quod memini me legere olim, in Clariss. Baluzii Miscellan. Tom. IV. memoratur *Manegaudus* quidam, qui vixisse & scripsisse nonnulla videtur circiter An. Ch. 1150. In Schaedis quoque meis MSS. reperio brevem catalogum Librorum nondum editorum exhibitum olim eruditissimo Holſtenio Bibliothecae postea Vaticanae Praefecto, ubi haec habentur: *Menegaldus, vel Menengaldus Latinus Historicus: Historia Ecclesiastica. Qui plurima e Trogo Pompejo, & Justino quoad profana transcripsisse videtur. Initium Operis hoc est: Assyriorum Regum potentissimus olim fuit Ninus, qui bellum finitimis inferens Regibus &c. Sequitur adnotatio. Lucas Holſtenius. Io credo che sia un Manigoldo. Auctor nullius judicii, nec pretii, quorum centuriae reperiuntur passim in Bibliothecis Monasteriorum, qualis Petrus Comestor, Vincentius Belluacensis, alique ejus farinae consarcinatores, qui quum nullum suis Historiis initium reperire possent, ab exordio Mundi repetebant, ut mali Poetae Trojanum bellum gemino ordiuntur ab ovo. Forse sub finem ad particularem alicujus gentis Historiam, & ad sua tempora delabitur, quae usui esse possent ad illorum temporum cognitionem: quod de pronimo, & in praesenti desperandum. At incertum mihi, an ista ad Manegaldum, sive Manegaudum nostrum aliqua ex parte pertineant.*

Quo tamen tempore Scriptor hic floruerit, conjectura assequi non difficile possumus. Agit ille de celeberrimis Gregorii VII. Pontificis Maximi controversiis cum Henrico IV. Imperatore, atque ita agit, ut rem non antiquam, sed recentem, & lites ante paucos an-

nos agitatae, non obscure innuat. Carpit enim Cap. XXII. in Wolfelmo, ejusque sociis *contentiones, & dissensiones, quibus vos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis*. Tum Cap. sequ. apertius de his agit, Gregorii VII. causam defendens, atque inter cetera scribit: *Non defuerunt eo tempore viri magni, & Religiosi, quibus iniquitas tanta non placuit; hodieque supersunt in eodem Regno (Theutonico) quam plurimi, qui miserante Deo nondum Baal genua curvaverunt &c.* Infra subdit: *Pudori saltem vestro sufficere poterant discreti viri in circuitu vestro constituti &c. Schisma vestrum libera detestatione impugnantes*. Schismate igitur adhuc sejuncti erant ab Apostolica Sede Germani Henrico faventes, & adhuc nulla fere Civitas, ut ipse ait, *in tota Latinitate erat, quae non haberet divinum in varia studia populum, his pro Gregorii VII. jam vita functi memoria, illis vero pro Henrico IV., ut reor, vivente pugnantibus*. Addit insuper Manegaudus: *Vos ad irritandum Altissimum, & augmentum profanationis, in Sacrificiis vestris pro Wipero tamquam Patre & Pontifice animarum vestrarum divinam clementiam imploratis*. Quae omnia suadere videntur, adhuc in vivis fuisse Guibertum Antipapam, quum haec scriberet Manegaudus. Reliqua legantur, quae idem Auctor habet Cap. Primo, & postremo, ac tandem, ni fallor, statuatur, compositum fuisse Opusculum istud ante Annum Ch. Millesimum & centesimum primum (quo verisimilius est e vivis excessisse Pseudopapam Guibertum) aut saltem non longe ab iis temporibus. In eam itaque sententiam feror, non alium fuisse Opusculi hujus Scriptorem a Manegaldo, cujus mentionem forte ostendi in Annalibus Ptolemaei Lucensis pag. 952. Tom. 25. Biblioth. Patr. Ita vero scribit Historicus ille ad Annum Christi 1090. *Per idem tempus floruit in Theutonia quidam Philosophus, cui nomen Menegaldus, cujus uxor, & filiae in Philosophia fuerunt permaximae*.

Juvabit autem hinc discere Cap. IV. rationem, cur veteres Christiani Antipodas negandos sibi censerent. Nimirum qui eos statuebant, Tellurem excogitarunt in quatuor habitabiles partes divisam, quarum duae saltem a reliquis praecisae ita essent causa interpositae Zonae torridae, ut nullum hominum inter eas commercium intercedere posset: Quare his positis excidebat certissimum, divinitusque traditum, Dogma de humani generis ex Adamo propagatione, & de annunciando Evangelio per totum terrarum Orbem. At Columbus, ac ceteri Americae Indiarumque lustratores primi, tum Ethni-

Ethnicorum Hypothesim, tum Christianorum metum hac de re omnem sustulere. Deinde Cap. XXIII. discas, Historiam rerum gestarum a Gregorio VII. Papa elucubratam fuisse per Salisburgensem Archiepiscopum, quem Gebhardum, sive Gebehardum fuisse arbitror, in Baronianis Annalibus memoratum. An autem Historia haec idem sit ac *Epistola S. Gebhardi Archiep. Salisburg. ad Hermannum Metensem*, quae a Tengnagelio edita est Ingolstadii An. 1612. inter *Vetera Monumenta contra Schismaticos* &c. aliorum erit inquirere. Iterum habes Cap. XXIV. auctorem Epistolae cujusdam dolosae admodum & calumniosae contra Gregorium VII. fuisse Wiricum Trevirensis Magistrum, qui Virdunensis Episcopi personam induit. Tu reliqua ad Theologiam, & Philosophiam spectantia perpende.

MAGISTRI MANEGALDI

C O N T R A

WOLFELMUM COLONIENSEM

O P U S C U L U M.

QUUM nuper in hortis Lutenbac conveniremus, & more Scholarium de Scripturis, quae tunc inter manus erant, sermo mihi contra te oriretur, multa oratione decursa in hoc quasi quemdam nodum incidimus, & trahere coepimus contentionis funem, ut tu pauca, quae tibi displicerent, Philosophos, atque Macrobiū de Somnio Scipionis, de quo tunc verbum erat, dixisse contenderes; ego e contra plurima Fidei, & salutis nostrae contraria in ipsis me invenisse assererem; ac eo usque cursus verborum prolapsus est, ut facile patere posset, aut te parum divinis literis eruditum, innata feritate & studio contradicendi, quae nescires velle defendere, aut si ita sentires, ut dicebas, plane a rationibus sinceræ Fidei deviasse. Et quia contingere solet, quosdam strepitum verborum, & superficiem narrationis attendere, non expendere sensum mentemque scribentis, velut qui sine gustu, & odoratu radicem quidem rerum, sed vim saporis, & odoris sensu perduto non discernunt; quosdam vero per orationum sonum sensuum secreta rimari, & sicut frigida exterius seponunt a calidis, ita interius bona secernunt a malis, quae tanto validius reprobant, quanto in bonis fuerint delectati: ideo accessi propius, & per te ipsum cognovi morbum tuum, obtestans, utrum ita tibi in perceptione illarum sententiarum adquiesceres, ut eas credentibus non intelligeres esse damnosas: heic satis temerarie respondens subiecasti, nescire te quicquam in eis, quod multum tuus animus aspernaretur. Itaque multis a te conviciis laceffitur furibundum, minantemque reliqui. Propono ergo aliquid inde ad te scribere, ut in eorum libris, & sensibus, de quorum errore dissimulas, manifeste cognoscas haereticam pravitatem contineri. Simul etiam arbitratus sum de Domino Papa Gregorio, quem pollute ore laceras, aliquid adnectendum, ut recogites, quia amplioris peccati causa solet esse praecedens peccatum.

CAPITULATIO

SEQUENTIUM.

- I. **Q**uod non omnes Philosophorum sententiae abiiciendae sint, sed illae, in quibus decepti sunt, & decipiunt, & de Pythagorae sententia de anima valde detestanda.
- II. De Platone, & ejus involucris, quibus ostendit, ex quibus constet anima, & quod in distantia penetret corpus.
- III. De diversis sententiis Philosophorum de Anima.
- IV. Quod in mensurando Solem, & Lunam, & habitabilibus maculis decepti sint, & si quis inde Macrobio crediderit, in Fide facile periclitetur.
- V. Quod secundum Apostolum talia probanda sunt, & ad sobrietatem Christianae regulae rescanda.
- VI. De non sana eorum confessione, & de Casu Origenis, qui se nimis eorum dogmatibus affectis.
- VII. De Sancto Spiritu, & ejus sana, & moderata doctrina, quod superbos deferat, & immundo Spiritui dissecandos permittat.
- VIII. Quod Philosophi Patriarcharum benedictionibus privati nihil digne de Trinitatis Mystério sentire meruerint.
- IX. Quod a Spiritu Maligno talia orta sint, & divisionis auctor Idololatriam multis argumentis tenuerit.
- X. Quod ipsi sunt Aegyptii a nobis depraedandi, & quod nobis elatiorum thesauros & ornatus paraverint.
- XI. De Deo, quem habemus loquendi materiam, & de recta confessione, & creatione Angelorum, & hominum, circa quorum casum sententia Domini misericorditer temperata est.
- XII. De Praeceptis obediendi, quibus homo reparatur consempro mandati, quae reparatio multis modis designata sit, ita ut casus priorum patrum ad designandam magnitudinem Gratiae permitti sint, sicut David, de cujus genere Auctor veniae natus est.
- XIII. De Propheciis duos aduentus praevidentibus, ac desiderantibus.
- XIV. Quod ordinatis, quae oportuit, Deus de Virgine natus sit, destructa Philosophorum consequentia.
- XV. Quo

- XV. *Quo proventu natus sis.*
 XVI. *De Deo nato quod omnis veritas Scripturarum ab eodem aperta sit, & de suscitatione animarum, & doctrina humilitatis.*
 XVII. *De simplicitate Petri Apostoli, & merito fidei suae.*
 XVIII. *De duobus Sacramentis regenerationis, & refectionis ante passionem in coena institutis.*
 XIX. *Quod in Cruce Jesu Christi sit remissio peccatorum, & redemptio omnium, & priorum Sanctorum.*
 XX. *De Gloria Resurrectionis, & quod Discipuli, non ad philosophandum, sed ad vitam aeternam annunciandam vocentur.*
 XXI. *De Adventu Spiritus, & quid in eis effecerit, & quod in praesensibus non sit perfectio, sed inchoatio Beatisudinis.*
 XXII. *Quod breviter de istis dictum sit, ut ostendatur, quantum periculum sit acquiescere illorum scripturis, qui nihil de corporum resurrectione noverunt, & quod eorum definitio destructa sit, & hoc Spiritus carni subditus non capiat.*
 XXIII. *Quod Theutonici quidam ab obedientia, & unitate Romanae Ecclesiae enciderint, dicentes se non habere Pontificem, nisi Caesarem.*
 XXIV. *De Epistola ab eis contra Sanctum Papam Gregorium facta, & quod ei Epistolae per gratiam Dei respondendum sit.*

CAPUT PRIMUM.

PRIMUM discretionem legentium volumus esse prae-
monitam, nos id nequaquam de Philosophis sus-
cepisse, ut omnes eorum sententias damnabiles
sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate
vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis
viris susceptas non ignoramus. Verum temerita-
tem tuam velle compescere, qui sic eorum sub-
tilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos
non attendas. Neque enim in illis usque adeo primi parentis culpa
dotem naturae damnaverat, quin secundum humanas rationes qua-
rumdam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis com-
modeque distinguerent, quantum homo de se ipso praesumere pote-
rat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet omnem veritatem,
*cujus sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit
cuncta suavisser,* necesse erat sicut homines, & ideo mendaces, eos
interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocinio falsi-
tatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Py-
thagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibusdam utiliter in-
ventis & traditis, cum tandem rationalis animalis scrutaretur arca-
num, & eam naturam, quae sine auctore naturae male sciri potest,
mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum e-

Tom. XI. P. II.

O

jus in-

ius ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad haec infima laberetur; quae quidem si in primo corpore male viveret in praesenti seculo, vel aliquo seculorum futurorum, quorum infinitam seriem promittebat, corpus deterrus fortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet foedissimum corpus, horribili carcere truderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturae, quae ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic quae, si a sententia ista non dissides, quid honestae spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum, & animarum resurrectione duplicem stolam recepturi sunt, secundum ea quae interim oculus videre non sufficit, nec auris audire, quae, videlicet in abundantia gratiae & gloriae suae praeparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theutonico constituti, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papae Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a praesenti corpore separati in futurum seculum corpus turpius subintretis, quod quum rursus ferina contagione pollueritis per infinitas species animandorum corporum praecipitati, ad ultimum in visceribus terrae, ac sordidis locis conclusi aeterna salute in perpetuum careatis.

C A P U T S E C U N D U M.

VERUM nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas (*) ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perscrutatus compositionem animae quibusdam involucris praegravavit, & ex individua, & dividua essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic coelestia, & terrestria corpora:

(*) *Fortis credulitas.*

corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriae virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicae disciplinae sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timeum commemorat, ut per quaedam quasi deliramenta a numeris tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, praedictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primum*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc sumpsit duplam partem prioris, tertiam vero hemisiam secundae*, & alia quaedam, quae pro nihilo ad memoriam reducere-mus, quoniam ipsa suae obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt. Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, haec animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

CAPUT TERTIUM.

HABES ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hypantum, Anaximenem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophonem, Boetium, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suae inflati, tamquam per quaedam abrupta dispersiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animae suae judicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam, alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius lucem, alius stellaris essentiae scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem, alius sanguinem, alius

alius ex terra & igne, alius ex terra & aqua, alius ex aere, & igne & spiritu mixtam. In tam varia igitur divisione considera, si te unum omnibus sano sensu accommodare possis; ac si consentire potes animam tuam jure sanguinem nuncupari, dic rogo, quae Coelorum Regna expectes? Hoc enim modo tu constans, sanguis & caro, Regnum Dei possidere non potes.

C A P U T Q U A R T U M .

Q UOD autem de Sphaera, & orbibus, & Coelesti harmonia, de fallaci mensura Solis, & Lunae, & orbis terrae, de quatuor habitabilibus maculis in circuito terreni puncti secundum fidem tui Macrobiani constitutis, & de Antipodis, seu Antoeis per eas incommensabiliter dispositis affirmatur, in quantum periculum talia dicantur, parum mihi attendisse videris. Suscepto enim semel, quatuor habitationes hominum esse, quorum ad se invicem nulla penitus possit esse per naturam commeandi licentia, dic age, quomodo verum erit, quod Sancta, & Apostolica rationabiliter constitetur Ecclesia, Salvatorem videlicet, per primos Patres ab ipsis, ut ita dicam, hujus Mundi cunabulis praesignatum, & a Patriarchis, & Prophetis consequenter multifarie, & multis evidentibus modis praefiguratum, tandem in plenitudine temporis, ineffabilibus humilitatis, & caritatis suae operibus cognitum, ac clarificatum, in salutem totius humani generis advenisse, si tria hominum genera excepta sunt, quae praedictus Macrobius praeter hanc habitabilem, quam incolimus, secundum Zonarum Coeli, & terrae temperiem, posse esse persuadet, ad quae tantae salubritatis notitia pervenire non potuit? Ubi est, quod ille fidelis, quem invenit Dominus virum secundum cor suum, in spiritu veritatis clamat: *Anse conspectum gentium revelavit justitiam suam Deus.* Et ibidem: *Videbunt omnes fines terrae salutem Dei nostri*, si aliqui fines terrae sunt ab hominibus inhabitati, ad quos sonus Prophetarum, & Apostolorum nostrorum prohibente natura per inaccessibiles aquarum, frigorum, calorumve distantias transire nequivit.

CAPUT QUINTUM.

EQUIDEM legi haec tecum, & ut recordor frequenter dicere solebam, haec ita debere accipi, ut Sperae tantum notitia haberetur, non ut veritate munita crederentur, quia secundum Apostoli praeceptum omnia probanda sunt, & puro mentis intuitu examinanda; quoniam sicut in his, quae sensibus subiecta sunt, ita quoque in intellectualibus, praesertim in scientiis, tam multae & variae species sunt, ut nisi Spiritus pietatis adsit, cujus regula dirigamur, cor hominis pravum, & inscrutabile, primum sit verisimili ratione seduci; & nisi sobrietate quadam intelligentia refraenetur, aliquando in altum elata ipso tandem tumore in immensum crescente rumpetur, quandoque vero sinistrorsum nimis ad ima divergens in tenebras fatuitatis submergetur. Providebat hoc animus Apostoli Spiritus Sancti gratia illustratus, qui inter regulas Fidei, quas nobis imitandas praefixit, summo opere admonuit: *non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem*. Proinde quum aliquid menti nostrae occurrit, quod ipsa sui sublimitate, atque probabilitate delectat, habemus quadraturam Christianae doctrinae, quam intellectis, & cognitis juxta ponere debemus, & si quid de meditationibus nostris excefferit, ad normam illius festinato iudicio refecare. Ita & damnabilium errorum periculum devitari, & Philosophorum peritia, quae tamquam superflua quaedam immensitas nostris studiis apta est, commode salubriterque poterit famulari. Ut autem indissimulabiliter pernoscas, quam perniciosum sit eorum imitari fidem, quorum ingenium admiramur, aspice, quid praetendat in prima parte sui Philosophicae confessionis assertio, quam ab eisdem sumtam Macrobius libro suo apponendam curavit his verbis.

CAPUT SEXTUM.

Eus, qui prima causa & est, & vocatur, unus omnium, quae sunt, quaeque videntur esse, princeps & origo est. Hic Deus superabundante maiestatis fecunditate de se mentem creavit. Haec mens, quae ^{ipsa} vocatur, qua patrem inspicit, plenam similitudinem servat aeternis; anima vero de se ipsa creat posteriora respiciens. Rursus anima ^{ipsa} patrem qua intuetur induitur, ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporum in corporea ipsa degenerat. Nonne si horum verborum sensibus adquieveris, denuo suscitare videris multos errores, qui in primo statu Ecclesiae vigili solertia Patrum convicti, & suffocati sunt? Inter quos Arius inaequalitatem personarum in simplicitate Divinitatis inducit. Manichaeus autem partem Divinitatis degenerem Diabolum, eundemque malarum creaturarum conditorem affirmat, quorum nefanda perversio quantas strages Fidei dederit, quantumque fructum malitiae fecerit, nullus, qui Ecclesiasticas Historias legit, ignorat. Cujus Philosophicae muscipulae laqueum Origenes magnus vir in Ecclesia, & divinorum eloquiorum mirabilis tractator, tremendo Dei judicio evadere non meruit; sed quum post multos tractatus, quos utiliter, & excellenter ad honorem Sanctae Ecclesiae edidit, ad enodanda demum Cantica accessisset, asseruit, Patrem a Filio, Filiumque a S. Spiritu non videri. Quod B. Hieronymus in Epistolis suis significans, & tanti Doctoris casum graviter ingemiscens: *Origenes*, inquit, *quum in aliis ceteros vicisset in Cantico Canticorum se vicit*. Cujus laudabile ingenium quamdiu caritate duce incaluit, & ab Apostolicae Doctrinae lumine non recessit, per directum gradiens, altitudinem spiritualem intellectus salubriter aliis ministravit; ubi vero profunditatem sapientiae, & scientiae Dei incomprehensibilem, & homini per se fatuo non potestate, sed dignatione capabilem, profanis Graecorum dogmatibus, quibus se fortassis prius nimis affecerat, commiscere tentavit, sicut quando de Resurrectione tractans soliditatem, & veritatem resurgendorum corporum denegavit, miseranda humanae fragilitatis sorte, vir egrogus, & sublimis considerationis, quasi de altissima specula lapsus gravif-

gravissime corrui, exemplumque posteris factus est, cum quanta reverentia, & timore, divini consilii celsitudo, & profunditas mysteriorum Dei attingenda sit, & ut quisque de se sciat, quia quanto velocior est animae suae motus, tanto paratior illi casus est, nisi cum cautela, & coelesti praesidio moveatur. Quod Salvator discipulis indicat, quum ante potestates mundi, quarum timore, vel amore de Spiritu Sancto facile labi possent, prae testimonio Fidei sistentes praemunit. *Nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini; non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

CAPUT SEPTIMUM.

Hic est ille Spiritus, qui Disciplinae effugit fictum, quem corpus peccatis subditum non meretur, qui unde vult recedit, & sine difficultate loci, & temporis quocumque vult venit, & signaculum sui veniens secum adfert; quod enim suggerit, rectum, & pium est; quod emit, robustum, & sanum; quod fructificat, suave & jocundum. In eo enim est gratia veritatis, per ipsum nobis est spes vitae & virtutis. Quum habitaculum infantium ingreditur, desertos reddit, & quum frigenti, & tenebroso cordi supervenit, vitiorum sedem puritatis tribunal facit. In praesentia sua nihil fatuum, vel inutile esse potest, nihil diligit singulare, vel dissonum, nil immoderatum amat; ipse enim modus, & immensurabilis mensura est; omne donum ei sufficiens est, quia etsi desiderio meo parum videtur, quod mereor, in plenitudine tamen corporis Ecclesiae, quam ipse Deus vivificat, totum possidens nullius egestatis detrimento confundor. Hic itaque Spiritus quum mentem de se praesumentem cernit, quia amator humilitatis est, superbiae locum contemnit, & quia ipse unus, & idem, sic gratiarum suarum dona multiplicat, ut tamen per distributionem illam unum simplex & verum insolubilis caritatis corpus efficiat, scissuras, & scandala detestans. Quò sit ut animam sectionibus vacantem Spiritus immundus invadat, eamque suis qualitatibus, & potentiis informatam miserabiliter distrahat, & per varios errores dicerptam ad perditionis interitum perducatur.

CA.

CAPUT OCTAVUM.

Hoc contigit his, de quibus loquimur, quos prior aetas Gentilium Philosophos appellavit, quorum patres a Patriarcharum Israelitici populi genere profluentes, hereditariis benedictionibus privati, vera Domini Dei nostri notitia caruerunt, eandemque ignorantiae jaeturam filiis suis reliquerunt, donec semen benedictum venit, cui hereditatio gentium debebatur. Interim ergo naturali fame torqueri coeperunt, & sicut qui panem in caute, seu in silice aurum, vel Solem in Cavernis terrae quaerunt, ita in inquirenda natura rerum, & cognoscenda universae fabricae Mundi subsistentia; & elementorum concordia discordia alii occupati, alii autem in causarum proventibus dignoscendis, quos indici sibi fatali necessitate per concursum Planetarum, & Siderum opinati sunt, his quasi deviis disparati, circa summum bonum frustra consumtis multis studiis erraverunt. Quod si inter eos extiterunt, quos purior liberiorque ratio stimularet aliquid esse insistendum, quod antiquius, & melius ipsa creatura foret, cujus potentia totius creationis universitas ambiretur, cujus providentia sub certis ponderibus, & numeris cunctorum existentium, contingenterque transeuntium series neciteretur; tamen quum ad illud lumen inaccessible, quod omne firmamentum, omnemque Coelorum altitudinem excedit, perventum est, ineffabilis Trinitatis venerandam, adorandamque simplicitatem, ejusdemque simplicis Majestatis trinum Mysterium sentire nullatenus meruerunt. Unde factum est, ut tria sibi principia ponerent, Artificem, Formas, & Materiam intelligibilem esse, mundum in mente divina collocantes, qui exemplum hujus sensilis secundum numerorum rationem cuncta; quae sub sensibus casura erant, in se intelligibiliter contineret; in quibus principiis omnipotentiae Dei derogabant, nihil ex nihilo fieri fancientes. Haec sunt, in quibus addiscendis te multam operam consumfisse gloriaris, quae tecum ipse legi, & lecta ex maxima sui parte reprobare curavi. Habebant enim difficultatis plurimum, utilitatis parum, salutis nihil. Quum tamen experiendi causa, quorsum evaderent infestarer, quasi per quosdam fumorum orbis immensis tractibus involutum, quo tandem vellent ponere admirabar, nisi quia suspicabar profecto, quod nequaquam veritatis exitum promittebant.

CAPUT NONUM.

TALIA sunt nimirum illius semina, qui per superbiam Deo suo esse similis affectavit, qui quum Gentilium mentes semel sibi permissas invasit, sublimia promisit, eduxit in altum, paravit casum. Nec potuerunt ad cavendos ejus dolos, & mille nocendi artes, mortalium eorda sufficere, quia interdum inducendo impietatem, pietatis spergerit, laxat jura imperii, ut fautores sui in quamdam partem ad virtutem se erigant, in altera parte premit, ut familiari sibi foeditati subjaceant, & pro tempore suum inficit eorum bonum miserandoque nimis commercio de pretioso alieno vilitatem suae confusionis circumtegit. Non locorum angustiae, non longitudo temporis incitivorum ejus spiculis renituntur. In promptu sunt ei secreta naturae, illam solam arcem subintrare veretur, cui praesidet ille Spiritus, qui diligit sanctitatem. Hic tam potens, & efficax, quum prostratam, & jacentem praedictae generationis massam conspiceret, coepit in ruinas, quas fecerat, debacchari, & sicut est discissionis actor, animale hominem in varia dogmata, & contrarias sectas partitius est. Inde Socratici, Pythagorei, Platonici, & aliae innumerae professiones diversis tramitibus aberrarunt, & errores suos argutis inventionibus adjuverunt. Proficiente quoque, & invalescente Diaboli seminario, subsequuta est Poetarum turba, qui tamquam joculatores ad nuptias Idololatriae concurrentes, figmentis, & immodestis laudibus animas vana sectantium oblectati sunt; causa enim quaestus ad adulandum, & maledicendum parati sceleratos Principes, & violentes praedones deificando, & inflatorum verborum tinnitu, & sententiarum ornatu, nulla veri puritate munito, inutiles memoriae, & inani gloriae serviendo, obscena, & turpia quibusdam involucris adornarunt, & prout natura singulorum vixit, alii Comoedi, alii Lirici, Satyrici, Tragoedi effectui multis phantasmatibus animas peccantium seduxerunt, simpliciores quoque, qui honorem suae conditionis sub profunda nocte ignorantiae non intelligebant, comparabiles, imo deteriores jumentis usque ad culturam lapidum, & turpitudinum curvaverunt.

Tom. XI. P. II.

P

CA.

CAPUT DECIMUM.

ISTI sunt Aegyptii, quos dispensatio Dei sanctae Ecclesiae de-
 praedandos exposuit, quorum spoliis faciem templi Domini
 adornamus, & naturale donum, quod ipsi in superbia, & abu-
 sione ad damnationem suam detinuerunt, amatores humilitatis
 in usus debitos retorserunt, nihil de suis juribus praesumentes
 nil adscribentes sibi, nec quaerentes quae sua sunt, sed gloriam Re-
 gni aeterni annunciantes, simpliciter prudentes, & prudenter simpli-
 ces, armaturam perfidiae in cultu Fidei transtulerunt, & scientiam
 inflatam, & mortuam spiritu caritatis animaverunt. Hi sunt, de qui-
 bus ad nos dictum est: *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum*
introitis. Omnis sapientia quorum in altissimis quaestionum puteis
 devorata est, in quibus fons aquae salientis in vitam aeternam a
 percrutantibus non inventus est, sed copiosae verborum divitiae, &
 eloquiorum thesauri nobis, quibus scientia salutis in remissione pec-
 catorum per viscera misericordiae Dei donata est, commodissime
 praeparati. Itaque laqueos, & sensuum fraudes, quas velut aranea
 tabelcentes, & interiora sua exhaurientes vane conturbati stultorum
 imitationi praetexebant, tamquam retiaculum Diaboli perrumpentes,
 cadaver Idololatriae nudum reliquimus, & ornatum orationum, &
 quarundam consuetudinum, quo vasa contumeliae longo tempore
 morticinum suum celaverant, Salvatori, & Liberatori animarum no-
 strarum obtulimus.

CAPUT UNDECIMUM.

MATERIA vero, circa quam supellectilem verborum expendimus, idem ille nobis est, de quo numquam satis potest esse, quod dicitur, Sapientia videlicet Dei Patris, consubstantialis, & coaeterna illi cum Spiritu Sancto, unus Deus immortalis, invisibilis, ejus solius honori, & gloriae cuncta coelestia, terrestria, & infera, voluntaria, vel invita famulantur. Qui quum omnia, quaecumque voluit, fecit in Coelo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis circa miserabile genus humanum, misericordiae prudentia reflexit justitiam voluntatis, & caritate temperavit fortitudinem potestatis. Non in aliqua parte sui aliquo modo degenerans, sicut insulsa Philosophorum confessio persuasit, numquam deficit; neque recipit aliquid essentialiter, quod ipse incipiat esse, & ante non fuerit; ubique totus, & nullas loci angustias sustinens; semper existens, sed conditor temporum, certus liberator omnium numerorum, & ponderum. De quo tunc recte sapit rationalis homo, quum pertinentiam, & laudabilem nimis ipsius magnitudinem recognoscit. Cujus sapientia, & providentia infatigabiliter, & sine errore non solum elementorum distinctionem, sed ex elementis constantium rerum causales proventus serie admiranda connectit. Hic est Dominus noster, & non est alius ad ipsum, qui quum in se perfectus foret, nec alieni favoris, vel laudis indigentiam pateretur, secundum beneplacitum voluntatis suae Coelum, Terram, & universa, quae Coeli ambitu continentur, Dominus universorum de nihilo condidit. Inter quae nil aequale quidem sibi, sed simile, rationalem Angelum crevit, & hominem, ut & in coelestibus invisibili Deo per innumera adfidentium Spirituum agmina aeterna laus persolveretur, & in terris ab homine gratiarum nihilominus actiones pro facultate transitoria exhiberentur, & ipsa laudum exhibitio pro affectu expensa laudantium hoc tantum laudato Domino grata foret, quo ad consequendum aeternitatis praemium laudantibus profuisset. Ab assiduitate cujus laudis prior ille destitit, qui cunctis sublimior factus erat; non enim cogente Conditoris, sed ipso abundantia sui arbitrii abutente, & in superbia effervere, mentis

titus est sibi ipsi, immoderatam rapinam aequalitatis Dei arripere concupiscens. Unde quia altissimo Creatoris consilio inrecuperabiliter factus est casus ejus, coepit universitatem creationis circuire quærens, quem ruinae suae adscisceret. Praetermisit legiones Angelicas, de quarum stabilitate diffidebat; irrationabilem creaturam neglexit, cujus finem velocissimum sentiebat. In solum hominem, quem sive staret, sive laboretur, aeternitati propagatum videbat, totius malignitatis suae argumenta contorsit, totis nisibus in eo contendens imaginem abolere factoris, ut sui similis effectus irrevocabilis damnationis judicio mulsetaretur. Persuasit itaque, & auditus est; pugnavit, & vicit. Et licet pius Dominus figmento suo praeter libertatem arbitrii, qua non peccare poterat, cautelam contulisset mandati; sciens tamen deceptibilem limum aliunde consilium superbiendi accepisse, ita circa deceptum miserum severitatis suae sententiam temperavit, quatenus & ex praecepto suo mortalitatis necessitas solveretur, & tamen infra mortis debitum per meritum obedientiae resurgendi acquireretur facultas, quae interim animae praestanda foret; finito vero praesentis vitae spatio, corpori, & animae pariter restituenda.

CAPUT DUODECIMUM.

OBEDIENDI itaque documenta primis patribus ante Legem praefixit, & ut res magnas compendio transigamus, per Melchisedech Sacrificium, per Abraham Circumcisionem, & immolationem, per Jacob tituli erectionem in figuram summi Sacerdotii, verique Sacrificii, quae per Filium suum opportuno tempore Ecclesiae exhibenda erant, praedixit. Per Moysen quoque famulum suum praeceptis, & legalibus institutis carnalem populum praegravavit, tantae profunditatis mysterioris, ut in illis omnibus humanae salutis, & adventus sui Sapientia Dei Patris multifariis modis Sacramenta signaret, & illius populi actiones veritatem in novissimis temporibus agendorum mystica denunciatione concluderent. Nec enim aliud insitit tota Tabernaculi, & Holocaustorum descriptio & Templi Domini cultus, nisi ut praesentis Ecclesiae status, & futurae figuretur. Porro quanta cura Deo fuerit, hominem exsuscitare ad sciendum, & intelligendum reparationis

tionis suae Sacramentum, non servientis creaturae secreta rimari nec animum sterili meditatione lassare, intueri licet etiam ex casibus virorum prioris populi, inter quos maxime David lapsum Sancti nostri altiori intuitu considerantes, magnum gratiae revelandae praeconium continere arbitrati sunt, nec sine causa vel fidei, quae in Patriarchis gloriose refulsi, commendatione factum esse intelligunt, quod post adulterii crimen, cui nulla ex Legis litera remissio debebatur, ad exemplum misericordiae servatus est. A Domino quippe, qui non impulsor, sed ordinator malorum est, salubriter provideri decebat, ut qui per fidei meritum de imo ad Regni sublimitatem pervenerat, per libidinis culpam de sublimi deiceretur in imum, & electus Domini specialis vicinae gratiae praedicator experiretur in se ipso, quantum indigeret miserentis Dei auxilio miser homo. Qui enim de carne sua peccavit, fructum carnis, Absalonem scilicet, persecutorem sustinuit; & qui obediendo Deo gloriosus extiterat, superbientis carnis sequutus lasciviam eo usque ignominiosus factus est; ut servorum lapidibus impetrus, & laesitatus maledictis, regalem dignitatem fugitivus amitteret. Verum postquam in se reversus de gravi inferno, ad quem propinquaverat, humiliatus ad misericordiae fontem, de quo saepe prius potaverat, pudibundos oculos elevavit, & de profundo cordis clamavit ad multitudinem miserationum Dei, qui nullam sibi spem per Legem indultam sentiebat, tanquam signifer subsequens Salvatoris effectus, hauritum gratiae peccantibus se propinaturum promittit: *Docebo*, inquit, *vias tuas iniquos, & impii ad se convertentur*, ut ex eo ad vaticinium Domini veniens ardentior reus fieret, quo de legali severitate redemptus, nec infamis Regno, nec vita privaretur adulter. Imo tantae dignitatis privilegio Rex humilis cumulatur, ut stupendo divinae dignationis miraculo confitentis genus abundantia fidei justificatum, & gratia Spiritus Sancti, quem idem Propheta ad innovanda viscera, & cor suum sincero affectu poposcerat, emundatum, aptum fieret ministrare virginalem illam creaturam, quam virga Aaron contritibus ejus sine terreno fomento florens, & fructificans insolito miraculo designarat, & Esajas statim evidenti Oraculo praemonstraturus erat, Spiritu operante ineffabiliter concepturam totius propitiationis fontem, & totum serviret gratiae, quod de semine poenitentis actor indulgentiae nasceretur. Hoc verbum bonum, hoc opus sanctum, hoc Canticum novum Cytharista, qui poenam Legis evaserat, tamquam jam junctus futuro populo, & quasi ante thalamum perpe-

tuæ Virginis saltans, spiritali júbilo præcinebat: *Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio Templi tui, & alia plurima, quæ magis indicare videntur plenum gaudium assequuti, quam desiderantis affectum.*

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

NEc tempus remissionis tantum Sancti Prophetæ prænunciare contenti sunt, sed alternatim ad duos adventus Filii Dei fideles oculos retorquentes, indicant humilitatis unum, alterum sublimitatis, primum mansuetudinis, secundum potestatis. Et quia humana superbia contemptui habere solet, quod humile est, cum quanta reverentia præcedens suscipi debeat, ostendunt per magnificentiam consequentis, ut absque omni præjudicio, qui indulgentiæ tempus contemserit, terribilem in die iræ sententiam mereatur. Hoc evangelizans Esaias, & Hieremias lamentans, prius vocationem Gentium, & compactos parietes in unum angularem lapidem significant, & sub destructione populi, & Hierosolymitanæ Urbis, communis captivitatis aerumnas deplorantes, manentem Civitatem, in qua nos Dominum Majestatis cum carne nostra jam sedentem aspicimus, inquirunt. Haec est re-promissionis terra, & regio vivorum; non illa, (*) inquam frequenter cecidere multa millia, & in qua prospiciebant filios, & nepotes suos, violentia Regum, fame, gladiis & aliis mortis generibus perituros, sed illa, de qua inter alios prædictus David clara veritate admiratur dicens: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Et ad quem animam suam converti hortatur, postquam Dominus benefecerit ei, quod tunc futurum intelligit, quum eripietur a morte, pedibus a lapsu, & oculis a lacrymis liberatis. Aspiciebant, inquam, & in obtentu illius summis desideriis fuspirabant. Verum cum vident desertum Mundi plenum amaritudinibus, & convallē lacrymarum interjectam, in terra terrenæ re-promissionis positi, validiorem, & meliorem Moyse assiduus gemitibus implorabant clamantes: *Veni Domine, & noli tardare: excita potentiam tuam Domine.*

mina-

(*) Nunquid non legendum; in qua

minator Deus. Nec ante venerabilis ordo illorum Patrum vociferari quievit, donec instante nativitate Jesu magni ducis perurgentibus gaudiis exultaret, & diceret: *Ecce advenis Dominator Deus, & Regnum in manu ejus, & potestas & imperium.* His & aliis talibus praeeparabant mentes carnalium ad suscipiendum Salvatoris humilem ortum veridici praecursores, certisque signis, & potentiae suae indicis nascituri in salutem omnium magnitudinem notaverunt, ne perfidus Judaeus, & vanus Gentilis dissimularet agnoscere, quem tot sibi praefagiis cerneret indicatum. Quorum Prophetarum scripta si secundum interiore degustare curaveris, experieris profecto, summae dementiae fore, ita insistere mundanae scientiae studium, ut non colatur, & ametur spiritualium salubris profunditas Scripturarum.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

ORDINATIS igitur, & decursis omnibus, quae ad insinuandum novi hominis ortum figuraliter oportebat praemitteri, secundum praedestinationem ante omnia saecula apud misericordis Dei consilium habitam, in plenitudine temporis *misit Deus Filium suum in terris factum ex muliere, factum sub Lege*, ut non solum eos, qui sub Lege erant, redimeret, sed quia neminem perire volebat, neminem a salvatione excluderet. Quum autem audis: *Misit Deus*, non intelligas majoritatem mittentis, nec misit mutationem, quia Divinitas non recipit vicissitudinem; sed accipe bonam Patris voluntatem, & piam Filii obedientiam, completam per consubstantialis Spiritus cooperationem. In hujus Incarnationis opere si de modo quaeris, nescio quid commode dici possit, quam quod ex inquirente Virgine, & Archangelo respondente percipitur, videlicet quod superveniente Spiritu, & obumbrante eam virtute Altissimi, cum virginea carne Divinitas uniretur, tanta efficientia sanctitatis, ut Filius Dei, ante omnia tempora Deus de Deo genitus de Virgine sub tempore nasceretur, credibiliter, non effabiliter factus caro, non confusa substantia, sed Dei, & hominis una persona. Sic docet Vas Gratiae, postquam squamae perfidiae ab ejus oculis ceciderunt, qui raptus ad tertium Coelum ea etiam arcana audivit, quae homini loqui non licet. Ut enim
indi-

indicaret, ex naturali, & infinito Patris, & Filii simplicissimam unitatem, *formam Patris* Filium appellavit, ubi nihil rapinae intervenit propter ejusdem Majestatis aequalitatem. Nec propter *formam* verbum, quod tibi significat apud homines, aliquid a formato diversum facias; in subiecta sectione extendit nos Praedicator veritatis, & per Verbum sensibilibus commodatum ad sapiendum ineffabile Verbum mortalium intellectum traducit, ut fide capiantur, quae verbo humano enarrari non possunt. Qui ut Incarnationis mysterium ad salutem credentium aperiret, consequenter subiecit: *Exinanivit semetipsum*, & ut exinanitionis verbum circa immutabilem Deitatem non imminutionis Verbum, sed significativum dignationis adverteres, circumspicte subdidit: *Formam servi accipiens*. Utraque igitur nativitas admirabilis est. In utraque humanae inventionis argumenta deficiunt. Prima enim propter unitatem Trinitatis, Angelorum, & hominum supergreditur intellectum: secunda propter insolitum nascendi modum totius Philosophicae rationis evacuat firmitamentum. Constanti namque consequentia proponebant: si peperit, cum viro concubuit. Verum natus est puer fortis, Angelus consilii, Philosophus castitatis, & per venerandam de perpetua Virgine nativitatem praedictam propositionem cassavit, quum de matre natus sit, quae Virum non cognovit, & ideo nulla ratione cum viro concubuit.

CAPUT DECIMUMQUINTUM. .

Uo autem proventu novum istud super terram factum sit redeamus ad Magistrum Gentium, qui hujus natalis effectum ostendens: *Apparuit*, inquit, *gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrie, & juste vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriae magni Dei*. Itaque erudimur in novi hominis ortu, ut desideria seculi, quae salva pietate amari non possunt, abnegemus, & sicut Patres Sancti prioris populi sub desiderio primi adventus anhelaverunt, ita nos, quibus jam veritas de terra orta est, sub expectatione secundi gemamus, patienter beatam gloriam sustinentes. Ante adventum gratiae humanum genus soli vanitati, & su-

& superbiae vacans male securum vivebat praeter paucos Israelitas, quibus datum fuerat praesentire mysterium Regni Dei. Pro qua vero Rex humilitatis apparuit magna sollicitudine mansuetudinem ejus sequi, & castitatem amplecti jubemur, ut jugiter Cruci ejus affixi membra nostra, quae sub veteri homine immunditiae servierant, in sanctificationem immobilia conservemus, & omni superbiae humiliationis Dei signum tamquam vexillum victoriae opponamus. Et licet huic signo stultitia Gentilium, & Judaei perfidia contradicat, quae inaeestimabilis bonitatis Dei ignara idcirco tantum ingrata sit, quia nimis propter se factus est humilis Deus; nos tamen, qui cum Apostolo audimus, quid ipse loquatur in nobis, lignum vitae superbiae opponimus, respondentes Judaeo cum eo electo ex Judaeis Paulo: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Crucis; Gentili vero de inani scientia glorianti: Nihil judicamus nos scire inter vos, nisi Jesum, & hunc Crucifixum, quoniam propter hoc exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine ipsius omne flectatur; humilitatis enim finis exaltatio est, & cum superbientis casus.*

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

INCLINATO ergo Rege Judaeorum, & Gentium, & modo convenienti Deo per Virginem edito, utrum ipse esset, qui ex Lege, & Prophetis praenunciatus fuerat, singularis operationis privilegio declaravit, & prius legalem Circumcisionem passus est, ut praecedentis Testamenti probaretur non destructor, sed auctor, & homicida Judaeus interficientem literam persequens per observatum exterius ad interiorem vitam salubriter traheretur. Quapropter scriptum sustinuit, ut exhiberet sententiam, complevit literam, largitus est Spiritum, removit figuram, aperuit veritatem, & sicut in Mediatore duae naturae convenerant, ita in liberandis hominibus, & de tenebris ad lucem rapiendis quemdam ordinem conservavit, dum Lex completur, ut ingeratur Gratia, restituuntur vitae mortui, ut vivorum animae suscitantur, ut utrinque validissima probatione constaret ex subjectione Legis verus, & justus homo, ex doctrina, & operatione omnipotens Sapientia Deus. Hanc animarum

Tom. XI. P. II.

Q

susci-

fuscitationem trium mortuorum resurrectio distincta significat, quoniam quaecumque anima peccatorum morte damnatur, aut intus adhuc est cum Archisynagogi filia, ut tamquam e vicino morti tradita vitae facile reducatur, aut conscientiae bonae portas egressa turbis circumstantibus mortua deportatur, aut diuturniori morte jam foetida clausa sub indurationis lapide coarctatur. Sed accedente omnipotente medico manus puellae tenetur, & surgit; adolescentis locus tangitur, & vocatus mortuus reviviscit: praemissis compatiens lacrymis tumulatus clamatur, & prodit; nullaque est passio animae penitus morientis, quae medentis Salvatoris superat facultatem, quia ipse est, *qui propitiatur omnibus iniquitatibus suis, qui sanat omnes infirmitates suas, qui redimit etiam de interitu vitam suam.* Ut enim velit, propitiator est; ut possit, dominus; qui potentia sua in fuscitatis mortuis usus est, ut quod cernis in toto homine factum, in parte posse fieri non desperes, idcirco in paucis ut antequam tumuleris acceleres. Nec de indignitate, vel infirmitate sua metuat miser homo, quia nullus accedens indignus sanari videtur Deo, qui, ut omnes accessum habeant ad ipsum, dignatus est fieri pauper homo. Haec est voluntas Patris, haec est obedientia Filii, ut in assumpta carne humilitatem veram, & spontaneam, cujus specialis doctor advenerat, edoceret, & superbum hominem ebrium vanis mundi, & inter corruptelas concupiscentiarum carnalium delirantem, ad se ipsum reduceret. Hoc est nativitas de paupere, & humili Virgine, hoc angusti praeseptis positio, hoc Circumcisionis, & oblationis legalis perfunctio, hoc susceptio Baptismi a Praecurfore, & maligni Spiritus congressus, atque jejunii sanctificatio, & postremo electio discipulorum, quae ita solo respectu humilitatis, & Caritatis facta est, ut omnis superbiendi occasio de discipulatu suo penitus amputaretur, quum illi praecipue electi sint, qui nequaquam possent de dignitatibus relictis, sive divitiis aliquando gloriari. In quo etiam magna eligentis providentia cautum est, ne consortio ejusdem gratiae alios propter terrenorum pauperiem indignos arbitrarentur, in quibus de humana gloria nihil inventum est, unde eligi mererentur.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

ASSUMITUR praeterea Simon Barjona, mansueti conventus Magister, qui praerogativa simplicitatis, & amoris in Christum in sublimem illam speculationem erectus, non carne, & sanguine, sed Patre luminum revelante, puram de Salvatore confessionem, & universis Fidelibus tenendam, collegis haesitantibus, festina responsione depromsit: *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc Mundum venisti.* Propterea tam perspicacis fidei soliditas ab ipso Dei Filio fundamentum Ecclesiae facta est, super quod totius aedificii structura confurgeret, & ipse Petrus Divino testimonio Beatus Regni Coelorum clavigeratum suscepit, tanta plenitudine potestatis, ut quod ligaverit, ligatum, & quod solverit, solutum sit in Coelis pariter, & in Terris. Proinde quia revelationem illam in Petro Pater Deus per Spiritum Sanctum fecit, vis solutionis, & collata potestas, quae ex merito confessionis descendit, secundum interiorem maxime expendenda est, quam experiri non potest, nisi qui fidei oculum adhibebit, quamquam ligationis poena interdum in quibusdam, sicut in Anania, & Saphira, usque ad corporalem quoque damnationem proruperit. Quocirca si mundo corde credis, absolveris; si vero ore confiteris, salvaris, quia corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem, & hoc modo aedificatus super fundamentum Apostolicae confessionis justificaris, & justificatus ex fide vivis. Hujus profecto justificantis Fidei praevis est Apostolorum Princeps, cui primatum Coeli, & Terrae inter coelestos fidei copia contulit, hac excellentia dignitatis, ut gratiam Domini obtinere omnino indignus sit, qui Clavigeri hujus obedientiam non custodit, nec Regnum Dei intrare permittitur, cui non praestat introitum clavis Petri; cujus enim peccatum retinet, retentum est, & cujus dimittit, dimissum. Hoc coeleste munus, & spiritualis potentia, quamvis largiente Redemptore cunctis Apostolis data sit, specialius tamen in illo eminere videtur, qui & de amore an plus aliis Discipulis diligeret, saepius praetentatus est, & peculiaris de sollicitudine ovium pascendarum admonitus.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

LECTIS autem Discipulis, & in Regnum filiis adoptatis, miraculorum quoque signis, quae numquam posset facere tantum homo, & quae operatricem Divinitatem inesse corporaliter Filio hominis indissimulabili veritate arguerent, abundanter exhibitis, quum instaret hora, in qua ex hoc Mundo transiret ad Patrem, susceptae humilitatis, & caritatis propositum servans, ut coheredibus suis certam spem hereditatis relinqueret, novum in se ipso condidit Testamentum, secundum quod vetus homo in novam creaturam convertendus ablueretur per lavacrum regenerationis, postmodum de Christi corpore reficeretur, quod de Virgine sumtum erat. Hoc licet ante resurrectionem immortale tamen, & incorruptibile, potentia divina porrigitur, ut quum audis Dominum ad Coelos corporaliter ascendisse, non ideo aestimes, fideles suos tanto munere defraudari; sed licet irrevocabiliter sedeat ad dexteram Patris, eadem tamen potentia illud idem etiamnum accipit in Altari fidelis, quod tunc dedit Discipulis, quum adhuc inter eos appareret mortalis. Sicut enim in Baptismo Christo conspelicris in mortem, & baptizantis manus tamquam quaedam instrumenta exterius ministrant, medius autem stat, de quo dicitur: *Hic est, qui baptizat*, quem Fidelis videt, Infidelis ignorat, qui effectum operatur salutis; sic in mensa Christi ejusdem non figurativo, sed vero corpore reficeris, quantum fide capis visibiliter, quantum adest ille invisibilis Sacerdos propositae creaturae mutator, atque assumptor tanta efficacia sanctificationis, ut Sacerdote verba Domini, quae viva, & sanctificatoria sunt, proferente, attendendum, & sumendum sit, teste B. Ambrosio, non quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit.

CAPUT DECIMUMNONUM.

UO Sacramento cum Discipulis celebrato, & instituto post sermonem, mysteria caritatis, & unitatis capitis, & corporis inestimabili dulcedine continentem, sicut S. Johannis Evangelistae narratio indicat, volens uti potestate, qua susceperat animam ad deponendum eam, ut eandem resumeret, infirma quidem carne, sed prompto spiritu processit ad Crucem, ut fuso sanguine testatoris firmum fieret testamentum. De cujus sanguinis effusione, quid salutis contineat, quidve ab his, quorum redemptioni fufus est, mereatur, hoc sentiendum est, quod ad retribuendum omnis humanarum actio gratiarum inferior sit. Est tamen pia praesumptio Christiani, ut vitalem mortem pretium Redemptionis suae continua memoria celebret, & intus applaudens Domino Deo suo tantum beneficium inconcussa fidei firmitate amplectatur, recolens pro se fuisse mortuum, quem surrexisse ex virtute Dei, & in Patris dextera consedentem omnis creatura rationalis adorat. Humilietur ante Crucem Domini sui, configens timore illius carnes suas, & si forte multitudine criminum gravatur, vel angustia temporis ad pendentem latronem elevet oculos. Sanguis enim ille semper lavat nos a peccatis nostris, qui nec in fundendo ab effectu salutis vacavit, dum sub ipsa damnationis poena, & mortis articulo iniquitates longo tempore contractas absolvit, & cui praesens vita claudebatur ex scelere, aperta est per confessionis meritum requies aeternitatis ex fide. Sanctificavit etiam tormentum suum Christus, & Crux, quae ante fuerat ignominia damnatorum, eo faciente, apud quem blasphemantis conscientiae horrendae immunditiae aestimantur, facta est terror immundorum spirituum, & gloria Salvatoris. Hanc quicumque Jesum sequi desiderat, se ipso abnegato, portabit, qua initiamur ad vitam, roboramur ad pugnam, & contra Mundi pericula superbiam calcaturi praeferimus, ut in quo Magister oblatus est, discipulus muniatur. Hoc libationis suae signum quum Dominus ad inferna suos liberaturus descenderet, effractis portis mortis, & tenebrarum principe debellato, cognoverunt vasa Fidei, antiqui scilicet Sancti, qui sedebant in tenebris, & umbra

umbra mortis, expectantes ut viam pacis interclusam sibi per mortificantem Adam, per vivificantem reciperent; quibus utique ad hereditatem percipiendam quantum ad fidem nihil defuerat, quam quod nobis de praeterito certum est, hoc illis spe certa de futuro constabat. Sed quos prius sub paedagogo positos servile iugum Legis gravaverat, conclusi sub peccato differebantur a Regno, donec Agnus ille verus levaretur in Cruce, cujus sanguine signatus Israeliticus populus liberaretur, sub quo Filio tamquam potentissimo cunctorum Rege, seniori, & juniori populo eadem resurgendi facultas, & gratia praestaretur. Quod in quibusdam de prioribus jam contigisse, Evangelii testimonio comprobatur, quando creaturis virtutem morientis Salvatoris indicantibus, *Sol obscuratus est, & petrae scissae sunt, & apertis monumentis multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & venerunt in Sanctam Civitatem Hierusalem, & apparuerunt multis.*

C A P U T V I C E S I M U M.

CLORIFICATA itaque mortui contumelia per gloriam resurgentis, tunc demum compleri coepit, quod adhuc passibilis dixerat: *Quum exaltatus fuero omnia traham ad me;* quoniam non solum priores Patres, ut diximus, qui adventum primum desideraverant, de tenebris evocati sunt, verum etiam Gentes, quae in lacu miseriae, & profundo vitiorum jacebant, mox post adventum Spiritus lumen Fidei susceperunt, ut Apostolis nunciantibus virtutes, ejus qui in suscitato corpore suo evidentissime declaraverat, quid futura essent Fidelium corpora, firmiter sperarent de se ipsis, quod in eadem natura praecessisse constabat. Neque enim ob aliud Deus Verbum susceperat corpus, & animam nostram, nisi ut utrumque unumquodque in suo tempore suscitaret. Quocirca licet adhuc mortali homini dominetur primae maledictionis sententia, qua mortis debitum solvit, tamen animae humanae resurrectionem, cui propter dignitatem sui velocius fuerat succurrendum, nulla cunctatione distulit misericordia Dei, sed clementissime, & ante Legem, & sub Lege per fidem Jesu Christi, quae vita est, electorum animas suscitavit, quibus vivifi-

catis

catis nihil damni pateretur, etsi solveretur caro credentium, quum apud praedestinationem ejus in fine seculorum procul dubio futura esset resurrectio mortuorum. Cujus resurrectionis veritatem usque adeo nobis certam Dei Filius praeeparavit, ut corpus incorruptibile Discipulis contra naturam incorruptibilium palpabile exhiberet, & gemino documento dubitantibus sese videndum, & non videndum praeestabat, ut ex altero dubii munirentur ad fidem, ex altero desiderium festinandi ad illam vitam conciperent, in qua oculis mutatis in melius, jucundissima visione Dominici Corporis semper fruerentur, quod heic interdum immortalitate beatificatum mortalibus oculis videre non possent. In qua sui ostensione nec Sanctorum foeminarum tactum refugit, sed sive contingendo, seu convalescendo more suo humilitatis Dominus usque in diem, qua assumtus est, familiarium suorum animos loquendo de Regno Dei ad inquirendam illam patriam incitabat, in qua illi masculus, & femina, mutato quidem vitio, sed naturae veritate servata, occurruri erant in mensuram aetatis plenitudinis suae. Cujus Regni heic habemus initium per ipsum, in quo factae sunt primitiae resurgentium, & tunc perficietur in nobis, quum coeperit esse corona Sanctorum. Unde quum rudes adhuc Discipuli ab eodem de Baptismo Spiritus audirent, & in virtute illius temporale Regnum Israel restaurandum putarent, & quaererent: *Domine, si in tempore hoc restitues Regnum Israel? Non est vestrum, inquit, nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem supervientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judaea, & Samaria, & usque ad ultimum terrae.* Non enim Creator temporis ad dimetiendas plagas Coeli, & Planetarum concursus sive motus fiderum discernendos, seu ad mundanae Philosophiae studium, quod totum paene circa peritura expenditur, amatores perennis vitae vocabat, sed *Accipietis, inquit, supervientem Spiritum ad testificandum nomen meum.* Tamquam pauperibus Spiritu, & mundi contemptoribus diceret: nolite inquirere Solis anfractus, vel evagationem Lunae, quibus nimis mundi Philosophi studuerunt; sed ignari adhuc, quid vobis quaerere, & amare utilissimum sit: *Expectate promissionem Patris, quam audistis per os meum, & sedete, donec induamini virtute ex alto. Quum enim venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quae ventura sunt, annuntiabit vobis.*

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

HANC promissionem Christo ad Coelos illis videntibus elevato, & ad Patris dexteram ultra omnem sublimitatem collocato, post completionem dierum Pentecostes accipere, facto repente de Coelo sono tamquam Spiritus vehementis, apparentis illis in specie linguarum, & ignis. In quibus quid effecerit, non est pusillanimitatis nostrae diffidere, sed addit ipse & nobis, & doceat infantiam nostram, ut se digna sentire, & eloqui valeamus. Quis enim, nisi flumina de ventre ejus fluent aquae vivae, concipere sufficiat, qualiter adveniens Spiritus Sanctus eos baptizaverit, & purgata totius iniquitatis rubigine, repleverit omnium virtutum munere, ut repente fierent fortes ex timidis, ex fatuis prudentes, ferventes ex tepidis, ea abundantia pietatis, ut esset illis cor unum, & anima una, caritate Dei diffusa in cordibus eorum per divinitatem ejusdem Spiritus, qui copiose datus est eis? Tunc enim demum opere Dei confirmato in illis, vera libertate donati, voluntaria munera Fidelium cordium Christo Domino obtulerunt, & qui prius sicut servi timuerant, vivificante eos Spiritu, magnalibus Dei edocti in conspectu malignantis Concilii in junctum resurrectionis testimonium virtute invincibili reddiderunt. Tunc vere Coeli enarraverunt gloriam Dei, & firmamento Apostolico opus Spiritus nunciante, vox majestatis desertum concurientis intonuit in virtute, & magnificentia. Nec fuere diversitates gentium, apud quas voces eorum non intelligerentur, ita ut divini ignis incendio scintillante in omnem terram sonus eorum exiret, & Spiritu omnia continente, ac ideo orbem replente terrarum, multis etiam nationibus vocis scientia traderetur. Hic *dona sua dividens, prout voluit, aliis genera linguarum consulit, aliis gratiam sanitarum, quibusdam discretionem spirituum*, omnibus in Salvatorem credentibus peccatorum remissionem, & quod his excellentius est, indeficientem Dei, & proximi dilectionem. Inflammavit linguas docentium, & auditorum duritiam emollivit. Complevit loquentium ora, & ad capiendum verbum vitae corda praevenit discendum, ut esset magistrum sine mora, disciplina sine difficultate, doctrinae salutaris verax, & ju-

& jucunda perceptio. Tunc compleri coepit illa effusio, quam per Joel Dominus Deus ante praedixerat dicens: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*, & filiis Judaeorum, Sanctis videlicet Apostolis, vitam futuram prophetantibus. Hinc Synagoga perdidit cruorem animalium, illinc gentilitas culturam Idolorum, quoniam Spiritus, qui per latibula Prophetarum signaverat adventum suum, emissus a Patre & Filio, discusso Legis velamento, processit in publicum, ut nova creatione facta terrae faciem renovaret, & remotis Idololatriarum sordibus disparatos parietes in unam domum Domini coadunaret, & fieret *gens sancta, populus acquisitionis, electum genus, regale Sacerdotium*, omnibus vocatis in admirabile lumen Domini J. C. Hoc Paraclito suggerente omnia, & efficiente per Apostolicam manuum impositionem, sacrorum Ordinum institutum est Sacramentum, & venerandi Concilii pia collatio. Quam formam sequentes Patres imitarentur, quatenus eodem Spiritu illustrati subrepentes Haereses devitarent, & pro temporum, atque locorum ratione sancirent regulas moderamine mansueti. Hoc ipso animati tam Apostoli, quam Apostolici viri constanter caducorum Regum superaverunt tormenta, & fide, verbis, moribus Deum in se glorificantes robustiori amoris aestu exultiones corporum contemserunt, in patientia sanctas animas possidentes, & usque ad hujus vitae exitum, & coronam Martyrii, thesaurum Fidei in vasis fictilibus conservantes. Hujus inspiratio est, quod ubique sentit Catholica confessio Sacerdotum, & quicumque de incarnato Verbo, sive ad aliorum eruditionem, seu ad sui consolationem sano intellectu loquuti sunt, non aliunde quam ab illo hauserunt; nemo enim amat Dominum Jesum Christum, nisi in Spiritu Sancto, qui adveniens electorum cordibus, in amorem coaeterni sibi verbi accendit, & postulare eos facit gemitibus innarrabilibus, & cum Psalmista gemere: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, qui est, ut sciam, quid adhuc citra mortis debitum commoranti desit mihi*. Ad hunc manentium dierum numerum infinitum transilire quandoque nos facit Spiritus pietatis, & unctione sua, qua docet de omnibus, suggerit, ne totum nos comprehendisse arbitremur, sed praesentibus Sacramentis initiati, cum Apostolo in ea, quae ventura sunt, extendamur ad brevium supernae vocationis Dei, memores illius hereditatis, in qua de manu omnium inimicorum invisibilium, seu visibilium liberati, in sanctitate & justitia coram ipso corporaliter praesentati, omni tempore serviemus ei. Sicut enim priora significativa sunt praesentium, ita ista effectiva quidem salutis sunt, sed praesentatio

Tom. XI. P. II.

R

futu.

futurorum; spe enim salvi facti sumus, & videmus nunc per speculum, tunc autem facie ad faciem visuri sumus, quum apparuerit Christus vita nostra, & coeperit apparere, quid erimus.

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

BREVITER longam seriem operum Dei attigimus, & subjecimus conspectui tuo Ecclesiae status, ut exinde judicares, quam inconuenientes in plerisque, & dissimiles sint coelestis institutio, & humanorum versutiae figmentorum. Quamvis enim in morali discretionem praeter ea, quae ad Fidem sanctificantem cuncta pertinent, in pluribus Philosophicae rationes a Catholico sensu non discrepent, sicut in descriptione virtutum, quas politicas, purgatorias, & purgatas appellant, & aliis multis, ex quibus Ecclesiastici rectores, & gubernatores divinae Reipublicae quaedam sumere; tamen quum ad corporum nostrorum dispositionem ventum est, miserabiliter desipuerunt, statuentes sibi perniciosas sententias, quae veniunt contra Resurrectionis mysterium, circa quod maxime divitiae bonitatis, & humiliationis Dei versantur, quod nimirum nec natura duce comprehendere, nec inspirante Deo cognoscere meruerunt. Corpus namque ex elementis compactum arbitantes, quod ipsius ponderosum erat opinabantur in terram inevitabili necessitate redire, ut spiritu ad stellam comparem redeunte; singula, ex quibus concretum corpus constiterat, in matrices essentias retexerentur; unde nihil aliud corpus, quam carcerem, & sepulcrum poenitentis animae aestimabant. Proinde quicumque illarum scripturarum sensibus, sicut veris, adquieverit, quae reparationem corporum in aeterna vita impossibilem esse contendunt, tamquam verius reputans, quod ab Ethnicis sancitum sit, omnia scilicet pondera suo nutu in terram ferri, iste absque dubio hostis est sui ipsius, & ingratus elementorum Auctori, qui omnia quaecumque voluit fecit, cui pro certo tam facile est unum in supremo locare, quam facile fuit in prima creatione compugnans Chaos elementaria distinctione stabilire. Et in hoc, ut opinor, mecum convenis, quod omnia, quae vult, possit Deus. Sed fortassis inquires: licet cuncta faciat, quaecumque velit, nec aliud faciat, & aliud velit, sed ea etiam velit, quae facit, quia voluntatem ejus nemo compellit, philosophanti

tamen

ramen in dubio manet, utrum ipse voluerit, quod eum voluisse, & fecisse beata simplicitas Fidelium credit. Hic quaestionis nodus, sicut non credenti difficilis, ita facilis est credenti, & quantum in homine est, ut existimo, insolubilis, nisi adsit clavis David, quae claudit, & nemo aperit, aperit, & nemo claudit. Nobis autem hoc solum est in fidei Abraham, in cujus semine etiam credens Philosophus benedicitur, in columna nubis, & ignis tempore Moyse, in divisione maris rubri, & ceteris a nobis superius comprehensis, in quibus consuetudo naturae totiens victa est, ut jam ipsa de se natura parum confidere possit. Ad ultimum natus est homo Deus de perpetua Virgine, idemque homo sepultus resuscitatus est in aeternum cum vero corpore, qui prius in argumentum virtutis suae foetidum cadaver Lazari veraciter restituerat mortali vitae. Mentitur ergo Philosophus enuncians, omnem hominem esse animal rationale mortale, quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Ac pro hoc quidam homo factus est animal immortale, qui salutare dogma imitatoribus suis confert, & in disputando adjuvat, quatenus Diabolo, qui extinctor Fidei est, & membris ejus viriliter resistentes, credant, & clament, velociter futurum esse, ut collata homini immortalitate, qua Deus differebat ab eo, removeat mortalitatem, qua homo miser recedebat a Deo, & sic per Christi sapientiam, & gratiam sub una definitione convenient, quos mortalis Philosophus per insatutam prudentiam transitoria qualitate dividebat. Hoc non percipitur, postquam Spiritus subjectus est carni, quoniam quum caro adversus spiritum concupiscat, si spiritus abnegatis fructibus suis, qui sunt secundum Apostolum Galatas cohortantem, caritas, gaudium, pax, fides, continentia, castitas, & alia talia, quae cogenti legi non subjacent, sub dominio carnis transierit, & turpissimus servus lascivientis dominae pressus imperio, sensualitatis jugum portare consueverit, statim longanimitate, qua mansura bona sustinentur, abjecta, implicatur, & confunditur operibus carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, avaritia, quae est Idolorum servitus, sub qua Idololatria comprehenditur inobedientiae scelus, contentiones etiam, & dissensiones, quibus vos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis; qualia qui agunt, Regnum Dei non consequuntur; sicque privatus gratia Dei, quae est vita aeterna, militat stipendiis peccatorum, quae sunt mortis perpetuae indeficientia tormenta. Sicut enim carnem Spiritus magisterio virtutum, & sanctorum exercitio morum ad capeffendam immortalitatis stolam erudire, & promovere debebat, ita caro eundem excacatum, & prae-

focatum demergit secum ad recipienda praemia Inferorum. Hinc denique perit fides, quae per dilectionem operatur, fortissimum argumentum futurorum bonorum, & succedit perfidia desperationis creatrix, extinctisque oculis rationis, quibus verum honestum, & purum utile discerni solet, vivitur in servitute sensuum, ut appetatur quicquid inhonestum, & turpe est, quicquid damnosum ametur, & homo in honorem Dei conditus jumentis insipientibus similis redigitur in dedecus bestiale. Sine differentia namque de vitio itur in vitium, ubi etiam peccati causa fit praecedens peccatum, & assidua peccandi delectatio reprobum sensum in profundum pertrahit peccatorum, ut jam nulla videatur sibi posse fieri remissio delictorum. Tunc quod omni victima potius est, obedientiae bonum contemnitur, ubi nimirum defuncto timore Dei, soli dominanti libidini obeditur.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

CONFUSIONIS tantae baratrum, nisi major Dei misericordia perditioni vestrae subvenire dignabitur, vobis & sibi praeparasse videntur, non qualescumque personae, sed quos Archiepiscopos, & Episcopos appellatis, quorum furor in tantum abundante iniquitate desipuit, ut non dubitarent contemnere salubres admonitiones, & Canonica decreta Sancti viri, videlicet Gregorii VII. Romanae Sedis Episcopi, & abrupte se a visceribus Apostolicae Ecclesiae univerforum matris. Quum enim ab eodem Gregorio pro suis criminibus Canonicis rationibus urgerentur, & vel damnati, vel metuentes damnari nullum sub prudenti, & instanter agenti viro, impietati suae evadendi aditum cernerent derelinqui, involverunt eadem damnatione Regem suum Henricum, quem sicut auctorem Haeresis suae habuerant, ita & defensorum haberent. Crevit rabies Regni Theutonici in immensum, & ultra modum peccantes, imitatores Judaicae perfidiae facti estis, dum objicientibus vobis his, qui de parte Catholicorum stabant, non sic agendum esse contra Magistrum totius Ecclesiae, summae Sedis Episcopum, posthabita totius divini cultus reverentia, saepe clamare non erubuitis: non habemus Pontificem, nisi Caesarem. Ut tamen corpus Sathanae suam integritatem obtineret, petiistis virum homicidam donari vobis, Wipertum scilicet exarchiepiscopum Ra-

ver.

vennatem, quem pro certis, & publicatis sceleribus prius in plenaria Synodo, eodem Gregorio Pontifice praesidente, Romana Ecclesia condemnaverat. Discipulum vero Jesu, qui in hoc se totum impen-
debat, ut Sancta Ecclesia ad debitum honorem, & necessariae liber-
tatis statum repararetur, quantum in vobis fuit, expellendum, &
crucifigendum votis & actionibus nefariis postulastis. Verum quia no-
vit Dominus, qui sunt ejus, & in omni gente elegit viros accepta-
biles sibi, qui eum timeant, & operentur justitiam, non defuerunt
eo tempore viri magni, & religiosi, quibus iniquitas tanta non
placuit, hodieque superfunt in eodem regno quam plurimi, qui mi-
serante Deo nondum Baal genua curvaverunt, qui praeclaras digni-
tates pretiosiores quam salutem suam facere neglexerunt, sed cuncta
quasi stercora reputantes, ut Christum lucrifacerent, ad Apostolorum
Principem, & Successorem ejus Gregorium se pro defensione Fidei
contulerunt. Contra quem quam impie etiam secundum leges seculi
actum sit * totius quoque gestionem negotii, in quo. decennio, &
eo magis in Vita Sancti Papae non sine gravi quassatione Sanctae
Ecclesiae laboratum est, ex Historia, quae viri in illas partes illu-
stris, & apprime in eadem re pro iustitia fatigati, Salsburgensis Ar-
chiepiscopi esse dicitur, manifestius cognoscetur. Ex quo magis mi-
randum est super imprudentia tua, & aliorum, qui in causa Eccle-
siae contra rationes Fidei tam frequentes, & inanes verborum pu-
gnas facitis, nescientes penitus, quid loquamini, vel de quibus affir-
metis. Si enim Scripturae sacrae, quas duritia vestra intelligere non
meretur, minus satisfaciunt vobis, & Salvatoris verba testantia non
esse discipulum supra Magistrum: Spiritus Sancti quoque auctoritas,
qua statutum est, summum Pontificem a nemine judicandum, &
praeterea concordia decretorum, quae non solum impiis manibus ve-
stris iudicii gladium, quo Patriarcham Christianitatis jugulare inten-
ditis, extorserunt, sed cervicositatem vestram iugo obedientiae ipsius
modis omnibus subdiderunt: Pudori saltem vestro sufficere poterant
discreti viri in circuitu vestro constituti, eruditi in lege Domini,
legales quoque Principes Deum honorantes, postremo Monachi, He-
remitae, omnium propositorum Religiosi, Schisma vestrum libera
detestatione impugnantes. Quod enim Canones Canonibus objicitis,
vecordis imperitiae est, praesertim ubi res nulla ambiguitate impli-
cita est, quo minus, ubi volueritis, vero iudicio demonstretur; uti
autem velle viribus, ubi iudicia manifesta sunt, violentorum est,
& de iustitia desperantium. Ita namque usque in hodiernum diem
duae Civitates, quarum una est Christi, altera Diaboli, a principio
nego-

negotii hujus in suis Civibus distinctae manserunt, ut nulla fere Civitas in tota latinitate sit, quae non habeat hujus causae oppositos defensores, quorum alii cum sanguinario Chain in spicis coram Deo offerunt aristas exacerbationis, alteri cum Abel justo in simplici agno innocentiam veritatis. Unde est etiam, quod vos ad irritandum Altissimum, & augmentum profanationis in Sacrificiis vestris pro Wiperto tamquam patre, & Pontifice animarum vestrarum divinam clementiam imploratis. Nos eundem hominem Haereticum, qui vivente patre, & Domino nostro per cruentam manum facinorosi, & excommunicati Regis ad obligandas obligationes in peccatis, sacratissimam Sedem Apostolorum usurpare, & polluere conatus sit, damnatissimum execramur. In quo nihil medium est: aut vos, si verum dicimus, tamquam qui perniciosissime Diabolum pro Christo colunt, indissimulabili condemnatione teneri; aut nos, si mentimur, intolerabili, & nimis odiosa super innocentis praedjudicio praesumptione seduci. Restat itaque, ut eo probato, quod objicimus, aut furor & indignatio Dei vos perseverantes corripiat, aut misericordia respiciat poenitentes. Sed ut existimamus, nullus vestrum, qui ipsius patrocinium suscepistis, adeo attritae frontis erit, ut quod de invasione dicitur, audeat diffiteri, quum universus paene Romanus orbis his veluti diffamatis, & publica notitia convictis attestetur. Quum igitur protervitatem vestram in hoc validissime coarctari sentiat, infumitis aliud suffragium evadendi, sicut fures deprehensi, qui pernegant quicquid sibi nociturum praevident, confingunt autem quicquid putaverint profuturum, mentientes illum numquam fuisse Papam, quem sancto, & religiose in gremio ejusdem Ecclesiae a puero educatum, in tempore necessitatis quando ingruentibus vitiis vestrum plenum fide, & Spiritu Sancto ad suscitandos Canones oportebat assumi, eadem Catholica Mater per celebrem electionem eorum omnium, qui pro instantia temporis interesse debuerunt, & potuerunt, praefecit sibi rectorem, & gubernatorem omnium in Christo regeneratorum. Hunc non solum Gallicanae Ecclesiae, sed Theotonicae, & Hispanae, postremo Graecae, & Latinae sine contradictione cum debita veneratione susceperunt, & usque in praesentem diem se tantum Pontificem habuisse non sine gratiarum actione reminiscuntur. Talia eos Canones docuerant. Hoc Spiritus, qui a Patre procedit, columbae suae, quae sine ruga, & macula esse cupit, inviolabiliter servandum mandavit, ut Successores illius, qui Barjona, idest filius columbae, a Domino dictus est, Summi Pontifices haberentur, in quos sicut succedentes ejusdem Apostoli semel suscepta potestas trans-

sfundebatur, ita honor Ecclesiastici culminis, & aliorum negotiorum pondera referrentur, nec in dandis judiciis de Apostolica dignitate quicquam adimeret vita inferior succedentis, ubi per Catholicam ordinationem adessent & Spiritus Sancti gratia, & Petri merita praesidentis. Utrum autem vos eundem receperitis aliquando Summum Pontificem, arguit post primam excommunicationem satisfactio Regis vestri facta in Italia, quando rerum desperatione compulsus nullus vobis miseriae exitus occurrebat praeter absolutionem ipsius, quem licet perfidis mentibus Pastorem tamen, & Dominum cognovistis. De quibus plura scribere omittimus, quum in praefati viri Historia de his omnibus plene lucideque digestum sit.

CAPUT VICESIMUMQUARTUM.

LLUD vero praetermittendum nobis nulla ratione visum est, quod malignitas vestra confinxit de Epistola quadam ad corrumptos minus intelligentes in eundem Sanctum Gregorium composita, & ad persuadendum, & ingerendum scelus vestrum mentibus simplicium, quasi quod agitis, ex aequitatis Zelo non ex odii falsitate procedat, per diversas partes Regni directa, ut indiscreti homines, qui non recogitant, utrum sit, sicut dicitur, sed credunt ita esse, quod sic scribitur, adjuvent partes vestras, & mendaciorum, quae intenditis, horrore permoti inauditam crudelitatem vestram excusabilem opinentur. In qua liquidum est resse sapienti, quod vos, per quorum ora pater mendacii ex propriis loquutus est, ex patre Diabolo estis, qui in veritate non stetit, sed talia de Christo Domini, & Beatorum Apostolorum Successore, vos dicere, & scribere compulit, quae nec verisimile est in quemlibet plebejum hominem cadere potuisse. Sed quia in toto malignantium conventu, in quo Treveris, ut audivimus, consilium opprimendi iusti habitum est, nemo illorum, qui in Cathedris pestilentiae sederunt, idoneus inventus est, qui sciret ad increpandum innocentem, & subvertendam iustitiam verba componere, & ornate detrahare sermonibus veritatis, injuncta fertur esse hujus negotii cura cuidam homini grammatico Wirrico Treverensi Magistro, qui sub persona Eliphat Temanitis, Virdunensis scilicet Episcopi, fraudulentis verbis, & dolosa percussatione augeret dolorem sancti Job in sterquilinis

mun-

mundanae tribulationis sedentis, & scaturientes vitiorum vermes de Corpore Ecclesiae radentis compassionis manu, & testa veritatis. Ille vero Grammaticus ad exprobandum Deo viventi de Philistaeorum coetu electus, gaudens suscepit operam, atque more Scholarium Rhetorum, qui in suscepto themate non attendunt quid gestum, vel non gestum sit, sed in fictis causis praeacuentes linguas, tantum eloquuntur, quantum quilibet vel inferre injuriam, vel ipse sustinere potuerit, fecit Epistolam contumeliis Sanctae Ecclesiae redundantem, cui velocius respondere deliberamus, adjutorium nobis praestante ipsius gratia, cujus dono scimus discernere, quid sit superbia, & obedientia, quid turpitudine, & castitas, quid distet a falsitate veritas, & Angelum Sathanae, quum transformat se in Angelum lucis. Ita enim introductus Episcopus in verbis illius Epistolae amicum se simulat, ut tamen sub habitu inquirentis totum inimicorum virus effundat. Qui si verus amicus foret, non pateretur sub suo nomine sacrilegorum blasphemias publicari, quum facile illi esset, si curaret, refellere calumnias objectorum. Sed optimus amicus maluit Domini, & Magistri sui ficta convicia decantare, quam offendere impiorum confessum; quae, si pie saperet, combureret debitis flammis potius, quam susceperet deleganda. Et praedictus quidem Domini servus Gregorius absconditus in abscondito faciei Dei a conturbatione vestra, & procectus in tabernaculo ejus a contradictione linguarum vestrarum perfruitur decore Domus Dei, cujus honorem, & libertatem amavit, praedicavit, & docuit in verbo veritatis, & virtute Dei, cum praedeessore suo B. Paulo in conspectu hominum incedens armatus iustitia per infamiam, & bonam famam, ut seductor, & verax, quasi moriens, & ecce vivit, ad horam contristatus, semper autem amodo gaudens, & locum habitationis gloriae Dei adeptus, inebriatus ubertate gratiae ejus, & torrente voluptatis aeternae potatur, experiens cum fidei David, quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te. Ideoque, linguis vestris adhuc per terram serpentibus, benedicit Dominum, qui mirificavit misericordiam suam sibi in Civitate munita, superna scilicet Hierusalem, ad quam stultitiae, & maledicta vestra aspirare non possunt, quia ibi praesidet veritas Patris, quae de loco Sancto suo prodit omnes, qui loquuntur mendacium; propugnatores vero aequitatis, & defensores Christianismi sui indubitanter animat, ut confidant, quia ipse vicit mundum. Quoniam etsi differt, non deficit, sed praefens auxilium omnipotentiae suae semper illis communicat, quibus dicitur: *Ecce ego vobiscum sum in consummationem saeculi.*

F I N I S.

TERTULLIANI LIBELLUS
DE ORATIONE
COMPLETUS CUM NOTIS
GUIDONIS PANCIROLI
ET LUDOVICI ANTONII
MURATORII.

Tom. XI. P. II.

S

Q. SE

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTULLIANI
LIBER DE ORATIONE.
PROLEGOMENA.

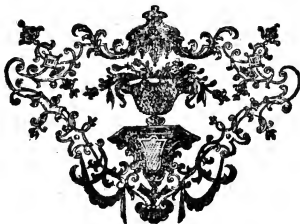

PURIMOS Tertulliani editos libros, paucos vero Manuscriptos in Bibliothecis numeramus. Hinc factum, ut ne adhuc quidem accuratissime typis descripta illius opera habeamus; quaedam mutila, foedisque vulneribus horrentia in publicum prodierint; nonnulla etiam desiderentur, quae a Tertulliano evulgata scimus, at nobis ab edacitate temporum omnino erepta aequae suspicamur, & dolemus. Melioribus fati hucusque gavilus non est liber *De Oratione*, quem primus omnium Parisiis e vetustissimo Codice evulgavit Joannes Gagneus Parisiensis Theologus An. Ch. 1545., at minime integrum, at illustri coronide destitutum. Neque huic editioni reliquae subsequutae opem tulere prae Codicum inopia. Unus tantum Rigaltius V. C. mutilum esse librum animadvertit, & aliquot duntaxat lineis in calce additis, medicinam aliis propinandam reliquit. Quum itaque ego inciderim in vetustum Ambrosianae Bibliothecae Codicem, ubi legebantur quae in ceteris defunt, continuo Anecdotis meis addidi, veluti gemmas literariae Reipublicae in primis gratas. Quaecumque enim e Tertulliano, omnium certe sui temporis eruditissimo, literis consignata sunt, eaque praesertim, quae in castris Catholicorum scripsit, quanti sint apud omnes Ecclesiasticae rei cultores, vel ipsis tyronibus patet. Ambrosianus autem Codex non ab Orationis Dominicae expositione, ut in editis habemus, sed ab iis, quae huiusmodi expositionem subsequuntur, Opusculum exordiebatur cum hocce titulo: *Incipit Tertulliani diversarum rerum necessarium*. Tum Caput primum,

num, cujus initium est *Compendiis pauculorum verborum* &c. ita praenotabatur *Anacephalaeosis*. *Posse nos superadjicere*, titulus erat sequentis Capituli. Reliqua etiam Capita suos titulos praeferebant, quos iidem in hac nostra editione retinendos censuimus. Quod superest, Opusculum istud quibusdam exornare, ac illustrare adnotationibus placuit, ne quod reliquis Tertulliani libris eruditissimi viri praestitum, huic desit, & ne tenebras, & ferreum asperumque Scriptoris hujus stylum delicatuli quidam caussantes, ab ejus lectione avertantur. Nullum denique inter veteres Christianos auctorem ostendas, cui eruditionis & scholiorum lumina magis admovenda videantur, quam Tertulliano, a quo obscuritas in dicendo nescio utrum evitari ullo pacto posset, an in deliciis haberetur.

Quae quidem omnia quum digessim pro viribus meis, subit non ingratum eruditum futurum, si notis meis illas quoque subjicerem, quas Guido Pancirolus Jurisconsultus Regiensis in eumdem de Oratione librum conscripserat. Eoque libentius consilium meum probatum iri sperabam, quod animadverterem potiorum Clarissimi viri curam in obscuris Tertulliani sensibus exponendis positam, quum contra ego historicas potius ac eruditas libelli hujus reliquias mihi illustrandas proposuissim. Dolendum autem est, neminem adhuc in Italia fuisse, qui ad nostrae gentis gloriam ceteros Pancirolis in Tertullianum Commentarios edendos curaverit. Vix brevem de iis mentionem a Thomasio in Pancirolis vita, a Dupinio, Gulielmo Cave, aliisque paucis Scriptoribus habemus; imo vix iis constabat, eorum quidquam superesse. Meliore profecto sorte dignus erat labor ille Pancirolis viri celeberrimi, qui non Jurisprudentiae solum, sed sacrae etiam & profanae eruditionis laude eximium inter literatos sibi comparavit locum. Et quidem opinor, uti & Possevinus in Apparatu opinabatur, uberrimos illos in Tertullianum Commentarios, quos Beatus Rhenanus, Pamelius, La Cerda, Salmasius, atque alii doctissimi viri luci mandarunt, obstitisse, ne isti prodirent; putantibus nimirum iis, quibus posthuma Pancirolis fama cordi futura erat, se parum utilem operam lufuros, si eisdem dapes eruditorum palato exhiberent. Verum non is est Tertullianus, qui paucis contentus sit Interpretibus; & quum recentiores ejus Interpretes ab antiquiorum conatibus minime deterriti sint, quominus & suos illi producerent, cur Pancirolis studiosos de tam nobili consilio deicere debuit inconsultus hic metus? Facile vero est, ut coeuntibus in unius Auctoris explicationem pluribus, diversisque ingeniis, ejus mens ac scripta clariora

riora in dies fiant, atque a tenebris liberentur aut ex antiquitate temporum, aut ex incuria librariorum, aut e Scriptoris austeritate manantibus. Quae quanquam de singulis veteribus vere dici possunt, in primis tamen de Tertulliano sunt affirmanda, quem post tot Interpretum curas habemus adhuc obscurum. Eodem autem tempore, quo Pamelius, in Tertulliano explicando exercebatur Pancirolus, nobisque plenos reliquit Commentarios in omnia illius scripta ad mortem usque suam evulgata. Horum autem autographon Regii Lepidi in ejus patria latet. Mihi videre ac describere contigit ejus tantummodo exemplar, quod accuratissime scriptum in sua Bibliotheca servat P. Johannes Baptista Cattaneus, Franciscani Ordinis, ut vocant, de Observantia ornamentum. Et quoniam hujus munere factum est, ut quod mihi de MS. illo opere placeret, haurire possem, haec Epistolam quoque dare statui iisdem Commentariis praepositam; inde enim palam fiet, quae in Tertullianum Pacirolus praestiterit. Ita ergo scribit ille:

AD LECTOREM PANCIROLI PRAEFATIO.

FELICEM mihi adventum Patavio Taurinum ex eo potissimum fuisse existimo, quod inter alios, quos inveni, doctissimos viros, in primis Vincensius Laurus Montisfregalis Episcopus, & S. D. N. Gregorii XIII. Pont. Max. apud Sereniss. Emanuele Philibertum Sabaudiae Ducem Nuncius Apostolicus, ac Cardinalis in omni disciplinarum genere versatus occurrit, qui dum me domesticis colloquiis suis dignum putavit, doctrina meliorem semper fecit; & sicut M. Tullius Cicero a Q. Murii Scaevolae latere doctior discedebar (a), ita ego ex eruditissimis sermonibus suis non pauca enbauriens locupletior abii. Modo enim res ab orbe condito gestas enarrabat, modo Philosophiae arcana depromebat, aut obscuros aliquos Auctores explicabat, vel mendosam lectionem ex probatis exemplaribus emendabat, vel ex suo pio instituto aliqua ex sacris Literis interpretabatur. Quum vero Tertulliani scriptis mirifice delectatus, eum velut alter (b) Cyprianus quotidie in manibus haberet, valde dolebat, ita obscurum inveniri, ut nullus quandoque ex illo sensus erui posset. Sed quum multis obrutus negotiis, quae sibi Montisfregalis Antistiti ex sua ditione imminebant, & tamquam Summi Pontificis Legato, vel Roma demandata, vel ex Subalpinis, undique emergentia occurrebant, hunc Autorem explanandi orium non haberet, aliquem alium quaerebat, qui tanto oneri subeundo posset sufficere. Videbat ad hominem omnibus disciplinis imbutum, ac Linguae Graecae, historiarumque peritissimum interpretandum opus esse viro, qui plurimum rerum, & in primis Juris Civilis notitiam haberet, quum

Tertul-

(a) In Laelio, sive de Amicit.

(b) S. Hieron. de Script. Eccl. in Tertull.

Tertullianus ipse, ut scribit Eusebius Hist. Eccl. Lib. I. Cap. II.; Jurisconsultus plurima ex Jure civili deprompta passim scriptis inserat. Sed etsi alii Doctores non deerant, qui id exactius praestare potuissent, plura tamen sibi de me, quam ferre possem, pollicitus ad hoc munus apum esse existimavi. Dum enim me diu Paravii, & aliquot annis Taurinorum Augustae Jus Civile professum esse animadvertis, ac nondum ingenii mei tenuitatem agnoscens, publico proficendi, ut arbitror, mihi munere demandato deceptus, ad tantum onus subeundum idoneum judicavit, ut qui non modo tamquam Juris interpret, hunc Jurisconsultum, sed etiam plura ejus obscuriora possem interpretari.

Hanc itaque provinciam mihi primo obtulis, & semel iterumque recusanti insistis denum, & pro sua auctoritate impetravis, ut mandata susceperem. Cernebam quidem multa mihi tenuioris doctrinae homini ad tantum Auctorem explanandum deesse; & mediocrem legum cognitionem ad plura, quae ex reconditis Historiis, Philosophia, Medicina, ac sacris Literis accipit, explananda non sufficere; nec id tempus pluribus fori negotiis implicito permittebas: Sed quod me non posse dicebam, ille nolle credebas.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam praesentes fas non cognoscere divos (a).

Illi itaque resistere non licuit, parendoque malui ab illo ingenium meum, quam voluntatem quaeri, & imbecillitatem, quam contumaciam reprehendi.

Collum igitur iugo subjeci, & quod nec meae vires patiebantur, nec tempus commode permittebat, subscevis horis agere coepi. Sed dum illi morem gero, versor ne mihi eveniat, quod Sergio Galbae contigit, qui privatus imperio dignus est iudicatus, princeps vero factus ad illud ineptus apparuit (b). Ego quoque dubito, ut qui tacens illi aliquid scire videbar, loquens indoctissimus omnibus desegat. Quidquid tamen futurum sit, iusta capiendo, quid possim sua auctoritate asperiri volui. Inveni autem Tertullianum suo stylo, ut & Lactantius Firmianus (c), & D. Hieronymus (d) indicant, obscurum, dum autem omissa verba vult subaudiri, vel minus usitata usurpat, & novam etiam phrasim sibi format. Ego ut legentes sublevarem, horum proprium

(a) Virg. Egl. I.

(b) Tacit. Lib. I. Hist. seu Annal. Lib. XVII.

(c) Laët. Firm. divin. Inst. Lib. V. Cap. I.

(d) S. Hieron. Ep. XIII. ad Paulin.

proprium indicem composui, ut in quo sensu dictiones, aut verba accipias, cuique appareat. Quum vero maiorem depravari Codices difficultatem afferant, plura emendavi, sed ex his tantum, quae idem Auctor saepe repetis, vel D. Hieronymus alique post eum recitans. Ex meo vero capite praeter litteram, aut syllabam nihil mutare sum ausus, maluique ambiguis permanere, quam falsos aut extraneos sensus inducere, & aliquid potius desiderari quam corrumpi. Nihil tamen intactum omisi, ac in magnis obscuritatibus satius esse duxi, ingenium meum periclitari, quam confusos lectores dimitti. Et sicut Protophages (a), quamquam egregius pictor, quum anhelantis equi spumam, rem tamen levem exprimere non posset, indignatus arti, spongia omnibus coloribus impacta, & animantis labiis admo-³casu quod opsabas perfecit: sic ipse, dum mentem pluribus involvo, aliquo conatu evanire posse putavi, ut aliquem forte Auctoris sensum assequeretur, quod & apud Philosophos Averroes in Aristotelem, & apud nostros Angelus Ubaldis in Novellis Constitutionibus Justiniani explicandis male in aliam linguam versis effecisse censetur. Historias quoque omnes, quas attingis potius quam narras, ubi opus fuit, ex probatis Auctoribus enarravi, ne cui dubitandi scrupulum relinquerem. In quibus liber de Corona militis, ad Martyres, de Cultu feminarum, de Spectaculis, & Apologeticus, sed in primis opusculum de Pallio non mediocriter mihi negotium exhibuerunt. Quaedam ex his aliqui explicarunt; sed quid illi, & ipse praestiterim, aliorum erit iudicium. Ceterum levioribus quibuscumque, & iis, quae facilia visa sunt, praetermissis, difficilia tantum explicui; ipsaque Opera Tertulliani, mutato ipsius ordine, in tres partes in gratiam studioforum pro materiae varietate distribui.

Si quid autem legentes adjuvero, Deo omnium vero lumini acciprum: si contra, meae imbecillitati, atque facilitati illius, qui malum interpretem elegit, imputabo. Magnum certe, & antiquorum Ecclesiae rituum magistrum ab omnibus legendum Auctorem habemus, qui & recensiorum Haereticorum errores confundit, dum saepe Eucharistiam verum Corpus Christi esse tradit (de quo tamen nemo unquam usque ad Berengarium dubitavit, aut dubitare potuit) Exomologesim peccatorum faciendam monet, pro defunctis oblationes fieri consuevisse indicat, Romanae Sedis auctoritatem praedicat, animasque defunctorum igne purgari, ieiunia, aliaeque his similia, quae longum esset recensere, comprobat. Sed insanis non facile est rationibus, aut auctoritatibus persuadere. Has igitur meas lucubratiunculas benigne accipies, & aequi bonique consules. Vale.

IN

(a) Plin. Lib. XXXV. Cap. X.

IN TERTULLIANI LIBRUM
DE ORATIONE
ARGUMENTUM
E GUIDONE PANCIROLO.

HUNC sermonem ad suam plebem velut Presbyter habuit, quemadmodum & Epistolam de Cibis Judaicis. Dicturus autem de Oratione, & interpretaturus Orationem Dominicam, primo a Christo eam institutam esse ostendit, & ipsam tribus constare, mox illam interpretatur. Deinde hanc Orationem omnium Scripturarum mandata in se continere demonstrat. Ultimo de pluribus circa orandum observandis differit: quae quum sint distincta, quisque ea per se poterit animadvertere. Tertullianum imitatus D. Cyprianus & ipse de Oratione Dominica luculentum tractatum composuit, in quo non pauca hinc excerptit. D. quoque Johannes Chrysostomus variis in Matthaeum locis, & de Oratione Dominica Homiliam nonam, & de orando Deum Lib. I. & II. de hac luculentos sermones habuit, aliaque alii scripsere.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI DE ORATIONE.

CAPUT PRIMUM.

Et (1) spiritus, & Dei (2) sermo, & Dei ratio, sermo (3) rationis, & ratio sermonis, & spiritus, utrumque Jesus Christus Dominus noster, nobis, discipulis novi Testamenti novam orationis formam determinavit (a). Oportebat enim in hac quoque specie novum (4) vinum novis urribus recondi, & novam plagulam novo adfui vestimento (b). Ceterum quidquid retro fuerat,

(a) *Matth.*
a. 6.

(b) *Ibid.*
a. 9. 16.

aut (5) demutatum est, ut Circumcisio; aut suppletum, ut reliqua Lex; aut impletum, ut Prophetia; aut perfectum, ut Fides ipsa. Omnia de carnalibus in spiritualia renovavit nova Dei gratia, superdu-

ADNOTATIONES.

(1) *Dei spiritus*. Non heic tantum, sed & alibi Christus a Tertulliano *Dei spiritus* appellatur, ut videre est in Apolog. Cap. XXI., & adversus Marcion. Lib. I. Cap. X. & Lib. III. Cap. VI., & XVI., & Lib. IV. Cap. XXI., & adversus Praxeam Cap. XXVI. Appellatio certe nostris nunc auribus male sonans, at veteribus quibusdam, Haereses, quae deinde obortae sunt, ante oculos non habentibus, incaute usurpata. In ea potissimum sententia fuit Lactantius Firmianus, teste S. Hieronymo in Epistola ad Pammachium & Oceanum de Erroribus Origenis. *Lactantius*, inquit ille, in libris suis, & maxime in Epistolis ad Demetrianum, Spiritus Sancti omnino negat substantiam,

perducto Evangelio (1) expunctore totius retro vetustatis, in quo & Dei spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio approbatus est Dominus noster Jesus Christus; spiritus (2) quo valuit, sermo quo docuit, ratio (3) qua venit. Sic igitur oratio à Christo constituta ex tribus

T 2

consti-

niam, & errore Judaico dicit eum vel ad Patrem referri, vel ad Filium, & Sanctificationem utriusque personae sub ejus nomine demonstrari. Idem ab Hieronymo repetitur in Comment. ad Cap. IV. Epist. ad Galatas. Quare quin & heic Tertullianus erret, dubitandum non videretur. Quum tamen alius in libris à Patre ac Filio Spiritum Sanctum apertissime distinguat, tertium Numen divinitatis, & tertium nomen majestatis appellans, ideo Christum Dei spiritum ab illo vocatum arbitror, quod generali nomine Deum dici spiritum crederet, Johanne Apostolo scribente: *Deus spiritus est.* L. A. Muratorius.

(1) *Dei spiritus.* Interpretatur Orationem Dominicam, praemittit, quis illam docuerit. Fuit autem Christus, quem pluribus appellat nominibus; est enim spiritus, quo miracula edidit, & sermo Dei, ratio, seu sapientia, quae venit in mundum, ut infra subiicit. Idem Tertullianus in Apologiae Cap. XVII. *Quod celum, inquit, Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo, quo iussit, ratione, qua disposuit, virtute, qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suae.* G. Panciroli.

(2) *Dei sermo, & Dei ratio.* *Λόγος* proprium Filii Dei apud Graecos nomen varias Latine interpretationes habuit, nempe Verbi, Sermonis, Rationis. Latinis hiic nominibus promiscue usi sunt veteres Ecclesiae Scriptores, ut idem significarent. Nunc libentius Verbum interpretamur. Muratorius.

(3) *Sermo rationis, & ratio sermonis.* Cur Deum Patrem Sermonis quoque & Rationis appellatione heic Tertullianus donet, mirabitur quisvis veterum loquens & recentiorum sermone metiri velit. At quum *τὸν λόγον* vox anceps rationem, cogitationem, mentem, ac intellectum significet, eo sensu Patri quoque facta est communis & *τὸν λόγον*, & rationis, & sermonis appellatio. Quamobrem. *Λόγος* in *λόγῳ*, Verbum de Verbo à nonnullis Patrum dictus est Filius; & S. Irenaeus Lib. II. Cap. XXXVIII. Patrem *λόγον*, seu Verbum, & mentem appellat ita scribens: *Deus autem totus existent mens, & totus existent Locus, quod cogitat, hoc & loquitur, & quod loquitur, hoc & cogitat. Cogitatio enim ejus Locus, & Locus mens, & omnia concludens mens, ipse est Pater. Verum, quocumque modo appellentur Pater, & Filius, inepta ac dubia divinitatis vocabula inenarrabilis rei magnitudine & maiestate exculantur, modò in id consentiatur, ut Filium à Patre distinguamus, unamque in iis, ac in Spiritu Sancto essentiam & naturam praedicemus.* Ita praeclarissime sensit S. Ambrosius in Lib. de Filii divinitate Cap. V., cupis verba producere volumus, ut pateat, non à Tertulliano duntaxat, sed ab aliis quoque scriptoribus Ecclesiasticis tum Patrem, tum Filium nominibus Verbi, seu rationis, & sermonis, ac spiritus fuisse designatos. Haec est autem, inquit, nominis ratio, ut in Patre, & Filio unitatem substantiae credas, licet rem ipsam, quae est inenarrabilis, definire non possit: ut siue lumen de lumine dicas, siue Verbum de Verbo, siue Spiritum de Spiritu, siue Dominum de Domino, quodcumque de eo dixeris, unius tamen essentiae Patrem & Filium credas. Vide & S. Irenaeum Lib. II. Cap. XXXVIII. *Idem.*

(4) *Novum vinum.* Alludit ad illud, quod legitur in Matthaeo Cap. IX. ubi dicitur Novum vinum novis utribus convenire, & novum plagulam, idest stragulam, novo assui vestimento. Scilicet conveniebat, novae Legis institutorem novam docere Orationem. Nonio auctore plaga est linteum tegmen. G. Panciroli.

(5) *Aut demutatum est, ut Circumcisio.* Quae mutata est in Baptismo; & ita quod fuit antea, aut mutatum est; aut antiquum suppletum, ut reliqua Lex, quae est apud Matthaeum *Non concupisces mulierem, violando eam;* item *Diligite inimicos vestros, & alia,* quae ibi habentur: aut est impletum, ut Prophetia; aut perfectum, ut Fides: in veteri Testamento Fides dirigebatur in Christum, in quo nunc perfecta est. Ut haec gravis est sententia. Idem.

(1) Expunctore. Abolitore. *Idem.*

(2) Spiritus, quo valuit. Edendo miracula. *Idem.*

(3) Ratio, quo venit. Legi qua venit in Mundum Dei Sapientia. *Idem.*

constituta est: ex sermone, quo enunciat: ex spiritu, (1) quo tantum potest: ex ratione, qua suscipitur. Docuerat & Johannes discipulos suos adorare; sed omnia Johannis Christo praeferuebantur, donec ipso aucto, sicut idem Johannes praenuntiabat *illum augeri oportere, se vero deminui* (2), totum praeeministri opus cum ipso spiritu transfiret ad Dominum. Ideo nec exstat, in quae verba docuerit Johannes adorare, quod terrena coelestibus cesserint. *Qui de terra est, inquit, terrena satur; & qui de coelis adest, quae vidis ea loquitur* (b). Et quid non coeleste, quod Domini Christi est; ut haec quoque orandi disciplina? Consideremus (2) itaque, benedicti, coelestem ejus sapientiam, in primis de praecepto secrete (3) adorandi: quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub testis, & in abditis etiam adesse consideret: & modestiam (4) fidei desiderabat, ut quem ubique audire, & videre fideret, ei soli religionem suam offerret, sequentie (5) sophia in sequenti praecepto; quod etsi proinde pertineat ad fidem & modestiam fidei, si non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem

(1) *Ex spiritu, quo tantum potest.* Id est quo plurimum potest. Ista admirative, quoniam spiritu pervenitur ad Deum, & omnia exomantur, & miracula eduntur. Decet tertium, quod est Sophiae, quae docet de modo orandi, de quo infra dicitur. *Idem.*

(2) *Consideremus itaque, &c.* Quae sint haec tria de Oratione praecepta, seu potius consilia, quae haec & in sequentibus enumerat Tertullianus, istu oculi ab Evangelio Matthaei Cap. VI. vers. 5. intelliges, ubi Christus divina Sophia, sive Sapientia in hujusmodi verba loquitur: *Et quum orati, non eritis sicut hypocritae, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus.* En primum praeceptum, videlicet ut ambitionem in orando fugiamus, quasi nos audire, & conspiciere, in propatulo tantum, possit Deus, atque ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub testis & in abditis etiam adesse consideramus: quod ad fidem hominis pertinet. Tu autem, pergit dicere Christus, quum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito. En alterum praeceptum, nempe, Tertulliano ita explicante, ut quem ubique audire & videre fidemus, ei soli religionem nostram offeramus: quod ad fidei modestiam spectat. Orantes autem, sequitur divinus Magister, nolite multum loqui, sicut Ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Tertium hoc est praeceptum, scilicet ut cum Tertulliano loquar, ne agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem ultro suis prospicere certi sumus. *Muratori.*

(2) *Consideremus itaque.* Hoc est tertium, ex quo constat Oratio, scilicet Sophia, quae nos docet modum orandi. Duo enim in hoc praecepto: primo ut secrete & in abdito loco oremus: secundo ut breviter, prout habetur in Matthaei Cap. VI. *Quum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt; putant enim in multiloquio exaudiri. *G. Panciroli.*

(3) *Secrete adorandi.* Ad abundat pro orandi. Hunc locum imitatus D. Cyprianus Lib. de Orat. Domin. ait: Dominus secrete orare nos praecepit in abditis, & semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis convenit fidei, ut sciamus Deum ubique praesentem esse, audire omnes, & maiestatis suae plenitudine in abditis quaque & oculis penetrare. *Idem.*

(4) *Et modestiam fidei desiderabat.* Id est ut breviter oremus, credentes Deum omnia scire, & audire. Et hoc appellat modestiam fidei. *Idem.*

(5) *Sequente Sophia.* Quod sequitur Sapientia in sequente praecepto, ut simus breviloqui, pertinet ad fidem, & modestiam, ut consideramus etiam paucis nos exaudiri. *Idem.*

quem ultro suis prospicere certi sumus: attamen (1) brevitās illa, quod ad tertium Sophiae gradum faciat, magnae ac beatae interpretationis substantia fulta est: quantumque subtrahitur verbis, tantum diffunditur sensibus. Neque enim propria tantum orationis officia complexa est, venerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem pene sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinae, ut revera in oratione breviarium totius Evangelii comprehendatur.

CAPUT SECUNDUM.

INCIPIT (2) a testimonio Dei, & merito fidei, quum dicimus PATER QUI IN COELIS ES. Nam & Deum oramus, & fidem commendamus, cujus meritum est haec appellatio. Scriptum est: *Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem ut filii Dei vocentur* (a). Quamquam frequentissime Dominus patrem nobis pronuntiavit Deum; imo & praecepit, *ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in coelis* (b). Itaque sic adorantes etiam (3) praeceptum obimus. Felices qui patrem agnoscunt. Hoc est, quod Israeli exprobratur, quod (4) coelum ac terram Spiritus contestatur: *Filios*, dicens, *genui, & illi me non agnoverunt* (c). Dicendo autem patrem, Deum quoque cognominamus. Appellatio ista & pietatis, & potestatis est. Item in patre filius invocatur. *Ego enim*, inquit, *& pater unum sumus* (d). Ne mater quidem Ecclesia praeteritur. Siquidem in filio & patre mater recognoscitur, de qua constat & patris & filii nomen. Uno (5) igitur genere aut vocabulo &

(1) Et tamen brevitās ista. Idest, brevitās Orationis Dominicae habet plenam interpretationem, & quantum verbis coarctatur, tantum sensibus dilunditur. Continet enim omnem disciplinam fidei. Brevitas autem orandi pertinet ad tertium gradum Sophiae, idest quem significavit Dei Sapientia, & ejus Filius. Primus enim gradus est, idest primum praeceptum est, ut secreto oremus; secundus, ut cum fide; tertius, ut breviter. *Muratorius.*

(2) Incipit a testimonio Dei. Haec incipit interpretari Orationem Dominicam dicens, primis verbis testimonium Dei, & fidei meritum contineri, quia Deum patrem testamur. Alia addit D. Cyprianus ubi supra. G. Pancirol.

(3) Et praeceptum obimus. Ei paremus, Deum patrem verum vocantes. *Idem.*

(4) Quod coelum & terram Spiritus contestatur. Idest Spiritus Sanctus dicendo per Eisaia Cap. I. *Audi coelum, & auribus percipe terra, quia Dominus loquutus est: filios genui, & illi me non agnoverunt.* *Idem.*

(5) Uno igitur genere &c. Orationem Dominicam ita exorditur Tertullianus: *Pater, qui in Coelis es. Vox noster praeteritur, quae tamen in Codice quodam MS. legitur.*

lo & Deum cum suis honoramus, & praecepti meminimus, & (1) oblitos patris denotamus.

CAPUT TERTIUM.

NOMEN Dei patris nemini proditum est. Etiam (2) qui de ipso interrogaverat Moyses, aliud quidem nomen audierat. Nobis revelatum est in filio. Jam enim (3) filius novum patris nomen est. Ego *veni*, inquit, in nomine patris (4). Et rursus, *Pater glorifica nomen tuum*. Et (4) apertius, *Nomen tuum manifestavi hominibus*. Id ergo ut SANCTIFICETUR postulamus. Non quod deceat homines be-

(2) Jo. 5.
42.

ne
tur. Sed a Tertulliano omisam fuisse ejus explicatio suadere satis videtur; etenim indefinito hoc nomine non nos tantum filios Dei designatos ostendit, sed & ibi invocatum quoque divinum Filium affirmat, cujus nomen tacite significatur, quando generale vocabulum Patris exprimitur. Praeterea Patris, ac Filiorum mentione facta, Ecclesiae quoque nomen subintelligendum Tertullianus inquit; non enim est pater sine filiis, neque filii sine patre ac matre. Quae quidem argumentandi ratio quamquam in divinis sit fallax, Tertulliano tamen, quod est ad nos Dei filios, placuisse videtur, ut quoties appellamur filii, praeter Deum patrem nostrum Ecclesiam itidem matrem nostram, quae nos per Christum Deo genuit, intelligamus. Uno igitur vocabulo *Patris Deum enim suis*, idest Deum Patrem, & Filium ejus aeternum, & Matrem Ecclesiam honoramus. *Praecepti vero meminimus*, quum Christus Matthaeo testante edixerit, ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in Coelis. Quod ad Ecclesiae nomen haec usurpatum eruditissimus Albaspinæus attulit, facile amplecti non possumus. Censet enim vir Clarissimus, Spiritum Sanctum per hoc vocabulum a Tertulliano significari, quum is in Lib. de Bapt. Cap. VI. Ecclesiam in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto constitutam affirmet; & in Lib. de Pudicit. Cap. XXI. haec habeat: *Nam & ipsa Ecclesia proprie & principaliter ipse est Spiritus, in quo est Trinitas unius divinitatis Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Tum Albaspinæus: *Quibus locis existimat Tertullianus, Ecclesiam esse in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, sed praecipue in Spiritu Sancto*. Unde concludit, hoc loco mentionem fieri Spiritus & Ecclesiae in oratione Dominica, quando dicimus *Pater noster*. Qui enim invocatur Patrem, Filius quoque, & Matris Ecclesiae, sive Spiritus Sancti nomen implorare videtur; atque ita duo nomina, Patris videlicet, tres personae recensentur. At nolim a libro de Pudicitia loci hujus explicationem peti, siquidem certum mihi videtur, non alium ibi Spiritum Sanctum intelligi, quam Haeresiarcham Montanum, cujus deliramentis ut Tertullianus assentiretur, Ecclesiam in eo *proprie & principaliter* constitutam somniavit, imo ipsum esse Ecclesiam lepidissima opinione est arbitratus. Contra quum hucusque S. Hilario teste creditum fuerit, librum de Oratione a Tertulliano Catholico scriptum fuisse, nescio quam bene huic libro lucem asserere possimus, productis alterius libri nunciis, ac somniis. Si vero Ecclesiam in Patre, Filio, & Spiritu Sancto constitutam dicamus, quod recte dici potuisse non inficior, ne ita quidem ab huius ambagibus nos expediamus, ut serio cogitanti patebit. *Muratoriæ*.

(1) *Oblitos patris denotamus*. Nam Dominus dixit: *Ne quem dixeritis patrem; unus est enim pater vester in Coelis*. Hoc est praeceptum, de quo sensus Tertullianus. G. Fanciel.

ne Deo optare, quasi sit & aliud, de quo ei possit optari, aut la-
boret nisi optemus. Plane *benedici Deum* (a) omni loco ac tempore
condecet, ob debitam semper memoriam beneficiorum ejus ab omni
homine. Sed & hoc benedictionis vice fungitur. Ceterum quando
non Sanctum & Sanctificatum est per semetipsum nomen Dei, quum
ceteros sanctificet ex semetipso? Cui illa *Angelorum circumstantia non*
cessant dicere Sanctus, Sanctus, Sanctus (b). Proinde igitur & nos
Angelorum, si meminerimus, candidati jam hinc coelestem illam in
Deum vocem, & officium futurae claritatis ediximus. Hoc quantum
ad gloriam Dei. Alioquin quantum ad nostram petitionem, quum
dicimus: *Sanctificetur nomen tuum* (c), id petimus ut sanctificetur in
nobis, qui in illo sumus: simul & in ceteris, quos adhuc gratia
Dei expectat, ut & huic praecepto pareamus, *orando pro omnibus,*
etiam pro inimicis nostris (d). Ideoque suspensa enunciatione non di-
centes: Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus.

(a) Psal.
103. 22.

(b) Esai.
6. 3. A.
poc. 4. &

(c) Matt.
6. 9.

(d) Matt.
5. 44.

CAPUT

(2) *Etiam qui de ipso.* Sabandi: etiam qui de ipso Deo interrogaverat Moyses, nomen Dei quod esset, aliud quidem nomen audiverat. Rogante enim Moyse Exodi Cap. III. *Si dixerint mihi, quod est nomen ejus, quid dicam eis?* Dixit Dominus ad Moysen: *Ego sum qui sum.* Id est summa essentia, qui sum per me ipsum, & a me pendeo; unde alium nomen & diversum a patre Moyses audivit. Sed Filios nobis hoc nomen manifestavit; prodendo enim se esse Filium, manifestavit Patrem. G. Pancirol.

(3) *Jam enim filius novum patris nomen est.* Dei nomen Moysi quidem patefactum; at nomen Dei Patris nemini, & ne ipsi quidem Moysi, proditum fuerat. Patris ergo nomen novissime cognitum, quum Filii nomen in Christo innoverit. Si enim Christus Dei Filius, ergo & Deus Pater. Muratorius.

(4) *Et apertius.* Manifestavit nomen Dei, quia fecit ut sui pater agnosceretur. A-
lii interpretantur, quod Deum gentibus ignotum manifestaverit, & impletum est illud
Psalmi XXI. *Narrabo nomen tuum fratribus meis,* ubi Euthymius sequitur interpretatio-
nem Tertulliani. Idem habetur apud Paulum ad Hebr. Cap. II. G. Pancirol.

CAPUT QUARTUM.

SECUNDUM (1) hanc formam subjungimus FIAT VOLUNTAS TUA IN COELIS ET IN TERRA, non quod aliquis obfistat, quominus voluntas Dei fiat, & ei succellum voluntatis suae oremus; sed in omnibus petimus fieri voluntatem ejus. Ex interpretatione (2) enim figurata carnis & spiritus, nos sumus coelum & terra. Quamquam etfi simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit scilicet fieri & in coelis. Quid autem Deus vult, quam incedere nos secundum suam disciplinam? Petimus ergo, substantiam, & facultatem voluntatis suae subministrare nobis, ut salvi simus & in coelis, & in terris; quia summa est voluntatis ejus, salus eorum, quos adoptavit. Est & illa Dei voluntas, quam Dominus administravit praedicando, operando, sustinendo. Sic enim ipse pronunciavit, *non suam, sed Patris facere* (a) Jo. 6. 39. *se voluntatem* (a). Sine dubio quae faciebat, ea erant voluntas patris, ad quae nunc nos velut (3) ad exemplaria provocamur, ut praedicemus, & operemur, & sustineamus ad mortem usque. Quae ut implere possimus, opus est Dei voluntate. Ita dicentes: *Fiat voluntas tua*, vel eo nobis bene optamus, quod nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis cujusque secus inrogatur. Jam hoc dicto, ad sufferentiam nosmetipsos praemonemus. Dominus quoque quum sub instantiam passionis, infirmitatem carnis demonstrare jam in sua carne voluisset, *Pater*, inquit, *transfer poculum istud. Et recordatus* (4), *nisi quod* (5) *mea non, sed tua fiat voluntas* (b). Ipse erat (6) voluntas, & potestas patris; & tamen ad demonstrationem sufferentiae debitae, voluntati se patris tradidit.

CAPUT

(1) *Secundum hanc formam*. Idest ordinem ipsius Orationis Dominicae. Et transferre se ad illud, idest *Adveniat Regnum tuum*. G. Pancirol.

(2) *Ex interpretatione enim figurata*. Nostra caro terram, spiritus Coelum praefert. S. Cyprianus ubi supra haec a Tertulliano mutuatus ait: *Nam quum corpus e terra, & spiritum possideamus e Coelo, ipsi terra, & Coelum sumus, & in utroque, idest corpore & spiritu, ut Dei voluntas fiat, oramus*. Idem.

(3) *Velut ad exemplaria provocamur*. Ut ejus exemplum, actusque sequamur. Idem.

(4) *Et recordatus*. Scilicet ejus, quod docuerat, & volebat, ut subjecit. Idem.

(5) *Nisi quod*. Verumtamen. Idem.

(6) *Ipse erat voluntas, & potestas Patris*. Recte, & cum Theologis melioribus tum Graecis, tum Latinis, qui Filium voluntatem, ac potentiam Patris appellarunt. Magnus

CAPUT QUINTUM.

VENIAT quoque REGNUM TUUM, ad id pertinet, quod & *Fiat Voluntas tua*, in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat? *in cujus manu cor omnium Regum est* (a). Sed quicquid nobis optamus, (a) Prov. 21. 1.

in illum auguramur, & illi deputamus, quod ab illo expectamus. Itaque (1) si ad Dei voluntatem, & ad nostram (2) suspensionem pertinet Regni Dominici repraesentatio, quomodo quidam protractum quemdam seculo postulant, quum Regnum Dei, quod ut adveniat oramus, ad consummationem seculi tendat? Optamus maturius regnare, & non diutius servire. Etiam si (3) praefinitum in oratione non esset, de postulando Regni adventu, ultro eam vocem protulisset, *festinantes ad spei nostrae complexum* (b). (b) Hebr. 4. 11.

Clamant (c) *ad Dominum in visu* (4) *animae Martyrum sub alvari*. (c) Apoc. 6. 9.

Tom. XI. P. II.

V

Quoniam

Magnus Athanasius in Orat. III. *ὁ θεὸς τῶν πάντων θεὸς ἀναρχὸς, καὶ ἀκαταρχὸς, καὶ ἀνάρχων, καὶ ἀκαταρχὸς. Ἐστὶν ἐνὶ τῷ θεῷ ἀναρχὸς, καὶ ἀκαταρχὸς, καὶ ἀνάρχων. Ἐστὶν ἐνὶ τῷ θεῷ ἀναρχὸς, καὶ ἀκαταρχὸς, καὶ ἀνάρχων.* Est enim Verbum Dei artifex, & efficiens, & est ipse Patris voluntas. Cui contentit S. Augustinus Lib. XV. de Trin. Cap. XX., ubi Filium dici ait Voluntatem de Voluntate. Quidam, inquit, ne Filium consilii, vel voluntatis Dei dicerent unigenitum Verbum, ipsum consilium seu Voluntatem Patris idem Verbum esse dixerunt. Sed melius, quantum existimo, dicitur consilium de consilio, & Voluntas de Voluntate. Faustinus itidem in Lib. contra Arianos Cap. I. *Pie ergo dictum est, quod Filius Voluntas est Patris.* Idem sentierunt Origenes, Clemens, & Cyrillus Alexandrini, Gregorius Nyssenus, Hieronymus, Ambrosius, Marius Victorinus, & alii. Quam praeterea Deus omnia per Filium fecerit, hinc est quod Filius potentia, seu potestas, & vis, & virtus, & manus, & brachium Patris appellatur. Cujus rei testimonia producere superfluum reor. Muratorius.

(1) Itaque si ad Dei voluntatem. Scilicet si a Dei arbitrio pendet Regni coelestis adventus, nolque illud anxie optare, atque expectare in recitanda oratione Dominica profitemur, cur quidam seculi munique finem serius desiderant, quum Regnum Dei, ac aeterna felicitas, quam votis prolequimur, non nisi consummato seculo & mundo, impetrari possit? Quibus ex verbis fortassis intelligas, quod aliis in locis apertissime Tertullianus sensit, nempe animas piorum e corpore solutas a coelesti beatitudine arceri, donec novissimum judicium a Christo in fine Mundi instituantur. Quum vero in eadem opinione non pauci ex antiquis Patribus fuerint, illam Tertulliano veniam libentissime impertimur, quam reliquis negaremus, si post contraria Conciliorum decreta idem sentire & scribere pergerent, cujusmodi sunt nostris temporibus Graeci Schismatici in eadem sententia perseverantes. Muratorius.

(2) Ad nostram suspensionem. Quia nos sumus suspensi expectantes, quando ad suum Regnum nos Deus vocabit. Quare ergo quidam protractum quemdam, idest prorogationem quamdam postulant, ut in hoc seculo diutius vivant? G. Panciroli.

(3) Etiam si praefinitum. Etiam si in Oratione Dominica non esset positum *Advias Regnum tuum*, illud optare debuissimus. Idem.

(4) In visu animae. In visione, ut in Apocalypsi Cap. VI. Idem.

Quonam usque non ulcisceris, Domine, sanguinem nostrum de incolis terrae? Nam utique ultio illorum a seculi fine dirigitur. Imo quam celeriter venias, Domine, Regnum tuum (a). Votum Christianorum, confusio nationum, exultatio Angelorum, propter quod consistamus, imo potius propter quod oramus.

(a) Matt.
6. 10.

CAPUT SEXTUM.

(b) Matt.
6. 33.

(c) Jo. 6.
35.

(d) Luc.
22. 19.

SED quam eleganter divina sapientia ordinem Orationis instruxit? ut post coelestia, idest post Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei Regnum, terrenis quoque necessitatibus petitioni locum faceret? Nam & edixerat Dominus: (b) *Quaerite prius regnum, & tunc vobis etiam haec adjicietur*. Quamquam PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE, spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Christus, & vita panis. *Ego sum*, inquit, *panis vitae*. Et paulo supra: *Panis est sermo Dei urvi, qui descendit de Coelis* (c). Tum quod & Corpus ejus in pane (d) censetur. *Hoc est Corpus meum* (d). Itaque petendo panem quotidianum, per-

(c) *Corpus ejus in pane censetur*. Tria intelligi posse per verba illa *Panem nostrum*, Tertullianus monet, scilicet Alimenta corporea, tum Alimenta spiritalia, denique vivificum sacrae Mensae cibum, & realitatem Corporis & Sanguinis Domini in Sacramento Altaris. Postremum hunc sensum eruditissimus Pamelius illustravit, inde probans, verè Corpus & Sanguinem Christi secundum Tertulliani mentem in Eucharistiae Sacramento contineri. Praeter illa, quae Pamelius adfert, possunt & alia Tertulliani verba referri idem probantia dilucidius. Lib. V. contra Marcionem Cap. VIII. haec ille scribit: *Proinde Panis, & Calicis Sacramento jam in Evangelio probavimus Corporis & Sanguinis Domini veritatem adversus phantasma Marcionis*. Christi carnem non veram, sed phantasticam, atque apparentem duntaxat, impius Marcion arbitrabatur. Si ergo per Sacramentum Panis & Calicis probatur veritas Corporis, & Sanguinis Domini, quis non intelligat, verum & substantiale in augusto Sacramento haberi Corpus & Sanguinem Christi? Alia colligas e reliquis ejus in Marcionem libris. Tum in Lib. de Idol. Cap. VII. haec animadvertit: *Ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire, de adversarii officina in domum Dei, attollere ad Deum patrem manus idolorum; his manibus adorare, quae seris adversus Deum adorantur; eas manus admoveere Corpori Domini, quae Daemonis corpora conferunt &c.* Ubi in Christianos Idolorum artifices invehitur, qui manibus iisdem, quibus Idola formabant, Christi Corpus, uti ferebat eorum temporum consuetudo, recipiebant. Vide etiam Cap. XIV. Lib. contra Judaeos. Proinde *Corpus ejus in pane censetur* (verbum *censetur* idem significat ac *Est* secundum Jurisconsultos) indicat, nos sub nomine Panis petere vivificum Christi Corpus, ita ut, postulato Pane, Dominiacum Sacramentum, & individuatam a corpore Christi pollulemus. *Muratorijs*.

(1) *In pane censetur*. Habetur. G. Pansiroi.

petuitatem postulamus in Christo, & individuitatem a Corpore ejus: Sed & quia carnaliter admittitur ista vox, non sine religione potest fieri & spiritalis disciplinae. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est; *cetera enim nationes requirunt*. Ita & exemplis inculcat, & parabolis (1) retractat, quum (2) dicit: (a) *Num-* (a) *Matth.*
quid panem filiis pater aufert, & canibus tradis? Item: (b) *Num-* (b) *Matth.*
quid filio panem poscenti lapidem tradis? Ostendit enim, quid a pa- 7. 9.
 tre filii expectent. Sed & (3) *nocturnus ille pulsator panem posce-* (c) *Luc.*
bas (c). Merito autem adjecit: *Da nobis hodie*, ut qui praemiserat: (d) *Luc.*
Nolite de crastino cogitare quid edatis. Cui rei parabolam quoque 12. 16.
 accommodavit illius hominis, qui provenientibus fructibus ampliatio-
 nem horreorum, & longae securitatis spatia cogitavit; is ipsa nocte
 moritur (d).

CAPUT SEPTIMUM.

ONSEQUENS (4) erat, ut observata Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur; quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur revera quasi (5) taurus ad victimam? Sciebar Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NO-
 STRA. Exomologesis est, petitio veniae; quia qui petit veniam delictum confitetur. Sic & poenitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia *vult* (6) *eam, quam mortem peccatoris* (e). Debitum (7) autem (e) *Ezech.*
 in 33. 11.

(1) *Parabolis retractat*. Tractat, & confirmat. G. Pancirol.

(2) *Quum dicit: Numquid panem filiis &c.* Intelligit quod legitur in Matthaei Cap. XV. & Marci Cap. VII., quando Cananaea rogabat Dominum, ut filiam suam a Daemonibus liberaret, ipse respondit: *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus*, idest Ethnicis, ubi in parabola intelligit Corpus suum sub nomine panis, & canes Ethnicos. Tertullianus vero illa verba aliquantum mutat, sed idem esse sensus. His omnibus vult probare, panem pro corpore Christi accipi. *Idem*.

(3) *Sed & nocturnus ille pulsator*. Qui petiit panes ab amico media nocte, & eos habuit. Lucae Cap. XI. *Idem*.

(4) *Consequens erat*. Nunc exponit alia verba & dimittite nobis debita nostra, postquam dixit de liberalitate Dei, qui nos alit. G. Pancirol.

(5) *Quasi taurus*. Qui lagnatur, ut occidatur. Idem esset de nobis, nisi delicta remitterentur. *Idem*.

(6) *Qui vult eam*. Subaudi *magis*; & est elegans loquutio. De hoc Ezechiel Cap. XXXIII. *Idem*.

(7) *Debitum autem*. Nomen debiti significat delictum, & est ejus typus, seu figura, & significatio, quia sicut exigitur in judicio à debitore, nisi remittatur debitum, ita & delictum. *Idem*.

- in Scripturis delicti figura est, quod perinde iudicio debeatur, & ab eo exigatur, nec evadat iustitiam evactionis nisi donetur evactio, sicut illi servo Dominus debitum remisit (a). Huc (1) enim spectat exemplum parabolae totius. Nam & quod idem servus a domino liberatus, non perinde parit debitori suo, ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad solvendum novissimum quadrantem, idest, modicum usque delictum, eo (2) competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris. Jam & alibi (3) ex specie orationis: *Remissite*, inquit (b), & *remissetur vobis*. Et quum interrogasset Petrus, si septies remittendum esset fratri: Imò, inquit, (c) *Matth. septuagies septies* (c), ut legem in melius reformaret, quod in Genesi de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultio (d) *Gen. reputata est* (d).

CA.

(1) *Huc enim spectat*. Ad hunc locum pertinet tota illa parabola servi, cui dominus debitum remisit; ipse vero a conservo debitum sibi extorquebat. Significat autem, non dimitti nobis, nisi ut ipsi injurias aliis dimiserimus. *Idem*.

(2) *Eo competit*. Ad id pertinet, & hoc significat. *Idem*.

(3) *Jam & alibi &c.* De hac petitione, ut nobis delicta remittantur, quemadmodum nos aliis remittimus, alibi est dictum. *Idem*.

(4) *Ultio reputata est*. Idest facta. Quum enim Lamech occidisset virum, idest Cain, dixit Gen. Cap. IV. *Septuplum ultio dabitur de Cain; de Lamech vero septuagies septies*. Aliqui interpretantur septies iri ultum illum, qui occiderit Cain. Sed D. Hieronymus Epist. CXXV. ad Damasum quaest. 1. intelligit, non iri liberatum Cain, nisi in septima generatione, quod fuit quando oculus est a Lamech: nam tunc a tremore est liberatus ut poena, quam hic patiebatur. Peccatum vero Lamech, quod fuit totius mundi, & sanguinis, liberatum est septuagies septies, idest septuagesima septima generatione, in qua fuit Christus, qui totum orbem liberavit a sceleribus; nam ipse fuit septuagesima septima generatio ab Adam, Lucae Cap. III. Verùm Tertullianus intelligit, quia septies vindicandum erat peccatum Cain, & septuagies septies peccatum Lamech. A nova quoque lege jussu est Matthaei Cap. XVIII.; ut toties peccatum dimitteretur, idest septuagies septies; sed ibi ponitur numerus finitus pro infinito, & significatur semper esse dimittendum, ut D. Hieronymus Lib. III. Comment. in Cap. XVIII. Matthaei, & alii interpretantur. *Idem*.

CAPUT OCTAVUM.

DJECIT ad plenitudinem tam expeditae orationis, ut non de remittendis tantum, sed etiam de avertendis in totum delictis supplicaremus, NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM, idest ne nos patiaris induci; ab eo utique qui tentat. Ceterum absit ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cujusque, aut dejicere gestiens. Diaboli est & infirmitas & malitia. Nam & Abrahamum non tentandae fidei gratia, sacrificare de filio jusserat, sed probandae, ut per eum faceret exemplum (1) praecepto suo, quo mox praecepturus erat, neque pignora (2) Deo cariora habenda. Ipse a Diabolo tentatus, praesidem (3) & artificem tentationis demonstravit. Hunc (4) locum posterioribus confirmat: *Orate*, dicens, *ne susemini* (5). A. (2) *Lus.* 22. 46. deo (5) tentati sunt Dominum deferendo, qui fomno potius indulserant, quam orationi. Eo responderet clausula interpretans quid sit, *Ne nos deducas in tentationem*. Hoc est enim: SED (6) DEVEHE NOS A MALO.

CA.

(1) *Exemplum praecepto suo*. Quod postea dedit Matthaei Cap. XIV., ut oraremus, ne incideremus in tentationem. *G. Pensiro.*

(2) *Neque pignora Deo cariora*. Pignora appellat filios, quos Christus se cariores non habendos jussurus erat; ait enim Matthaei Cap. X.: *Qui amat filium, aut filium plus quam me, non est me dignus. Idem.*

(3) *Praesidem, & artificem tentationis*. Scilicet Diabolum esse demonstravit Matthaei Cap. IV. *Idem.*

(4) *Hunc locum*. Quod Diabolum sit princeps tentationis, posterioribus, scilicet, verbis Evangelii demonstrat. *Orate*, dicens Matthaei Cap. XXVI., *ne intretis in tentationem. Idem.*

(5) *Adeo tentati sunt*. Idest: itaque sunt tentati, quia non oraverunt. *Idem.*

(6) *Sed devehe nos a malo*. Non heic, ut vulgo accipere solemus, *Malum* intelligit, seu mala, quae homini contingere, contingunt, aut contingere possunt; sed *Malum*, hoc est *Malignum*, seu Diabolum, a quo nos liberari cupimus, ne in tentationem, atque in delicta inducamur. Cum qua lectione potissimum consentiunt Graeca Orationis Dominicae verba, ubi legitur *ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*, idest a Cacodaemone, seu maligno. Chrylologus sane, & plures alii Patres hujusmodi interpretationem adhibuerunt. Vocem quidem *πῶς* quam nos *libera* Latine reddimus, erode atque asperere Tertullianus per vocem *devehe* expressit; *revera* enim significat *protege, desolve, tueri, eripere*, ac *libera*. *Maturatorius.*

CAPUT NONUM.

Anacephalaeosis.

COMPENDIIS (1) pauculorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabola exempla, praecepta? Quot simul (2) expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitae in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelae. Quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius, jam tunc quum ex ore divino ferretur, animata suo privilegio ascendit in Coelum, commendans Patri quae Filius docuit.

C A.

(1) *Compendiis pauculorum verborum* &c. Editi libri habent *paucorum*. Hinc Ambrosianus Codex MS. exordium sumit. Recte autem *Anacephalaeosis* inscribitur hoc caput, quum compendiose tota Dominicae Orationis expositio ante legentium oculos exhibetur. *Muratorius*.

(1) *Compendiis paucorum*. Nunc epilogat, quomodo omnia mandata Scripturarum contineat Oratio Dominica. *G. Panciroli*.

(2) *Quot simul expunguntur officia?* Legere maluissim: *exponuntur*. Sed nulla Tertulliano barbarice scribenti de sermonis puritate sollicitudo. Aliis in locis, ac praecipue Lib. III. & IV. & in fine Lib. V. adversus Marcionem eodem utitur verbo; at sane significatione diversa. Pari tamen sensu usurpasse videtur Cap. I. de Cor. Militis, ubi inquit: *Proxime factum est. Liberalitas praestantissimorum Imperatorum expungebatur in castris*. Scilicet exponebatur, exerebatur, ac implebatur Caesarum liberalitas in militibus. Sumta fortasse metaphora e calculis, & rationibus, quae *expungi* dicuntur, quum absolutae, & confectae emergunt. Capite vero XI. hujus libri ita ille scribit: *Ne verbo quidem malo iram Deus permittit expungi*, hoc est mandat, ne ira in contumelias erumpat, ac proponatur. Alibi *expungere pro perficere, & praestare* adhibuit. Vide etiam infra Cap. XIII. *Muratorius*.

(2) *Quot simul expunguntur officia?* Idest tot verbis Dominicae Orationis implentur officia in Deum, quia quum dicimus *Pater noster*, cum ut Patrem honoramus. In illis vero verbis *Sanctificetur nomen tuum*, fidem in ejus nomine habere testamur. Oblatio vero obsequii est in voluntate, quum dicimus *Fiat voluntas*; & commemoratio est spei in regno in illis verbis, *Adveniat regnum tuum*. Mox petitio vitae in pane, ibi *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; Exomologesis, idest confessio delictorum, quod de liquerimus in Deum, quando dicimus, *Et dimitte nobis debita nostra*; sollicitudo tentationum, idest solliciti sumus, ne tentemur, ubi petimus, ut nos tueatur, ibi *Et ne nos induas in tentationem*. *G. Panciroli*.

CAPUT DECIMUM.

Posse nos superadjicere.

QUONIAM (1) tamen Dominus prospector (2) humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam, *Petite*, inquit, *& accipietis* (3); & sunt quae (4) ^{(a) Luc. 11. 2} petantur pro circumstantia cujusque, praemissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium (3) jus est desideriorum, jus est (4) superfluendi extrinsecus petitiones, cum memoria tamen praeceptorum, ne quantum a praecipitis, tantum ab auribus Dei longe simus.

CAPUT UNDECIMUM.

Ne orans patrem fratri rascaris.

MEMORIA praeceptorum viam orationibus sternit ad coelum, quorum praecipuum est, *ne* (5) *prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid discordiae vel offensae cum fratribus contraxerimus, resolvamus* (6). (b) ^{(b) Matt. 5. 23.} Quid est (6) enim ad pacem Dei recedere (7) sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem,

(1) *Quoniam tamen*. Addit posse nos & alia petere. G. Pancirol.

(2) *Prospector*. Scilicet est. *Idem*.

(3) *Accidentium jus est desideriorum*. Idest possumus petere quae, prout accidit, desideramus, praemissa legitima & ordinaria oratione, idest Dominica Oratione pro fundamento. *Idem*.

(4) *Jus est superfluendi*. Praeter generales Orationis Dominicae petitiones, quae cuilibet Christianorum sunt communes, alia saepe a Deo, singulorum propria hominum, petenda se offerunt. Communi itaque orationi quaedam addere licet pro cujusque necessitate, & voto, dummodo petitionibus nostris divina praecepta non adversentur. In primis autem nobis a Deo praecipitur, ut rogaturi ad Altare accedamus, nisi prius cum fratribus nostris iniverimus pacem, ac odia deposuerimus. Hoc Tertullianus Cap. sequ. ostendit. *Muratorius*.

(5) *Ne prius*. Monet prius fratri esse conciliandum, quam oretur. G. Pancirol.

(6) *Quid est enim*. Idest: quam observandam. *Idem*.

(7) *Recedere*. Pro reveri hanc vocem usurpasse videntur Sallustius, atque Horatius. Quam tamen dubiam sensum habeant istorum exempla, & *secedere* etiam significant, vellem liceret mihi per Tertullianum hoc in loco scribere non *recedere*, sed *accedere*. *Muratorius*.

patrem, iratus in fratrem, quum omnis ira ab initio interdicta sit nobis? Nam & Joseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem, *Et ne*, inquit, *irascimini in via* (a): nos (1) scilicet monuit. Alias enim (2) via cognominatur disciplina nostra. Tum ne in (3) via orationis constituti, ad patrem cum ira incedamus. Exinde aperte Dominus amplians legem, iram (4) in fratrem homicidio superponit (5), ne verbo quidem malo permittit expungi (6) *etiamsi irascendum est*, non *ultra solis receptum* (b), ut Apostolus admonet. Quam autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perleverante iracundia perdere.

CAPUT DUODECIMUM.

Etiam omni animi confusione vacuum esse debere.

NEc ab ira (7) solummodo, sed omni omnino confusione (8) animi libera debet esse orationis intentio, de tali (9) spiritu emissa qualis est spiritus, ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit a Spiritu Sancto spiritus inquinatus; aut tristis a laeto, aut impeditus a libero. Nemo adversarium recipit; nemo nisi comparem suum admittit.

CA-

(1) Nos scilicet monuit. Synole: idem agere debere. G. Pancirol.

(2) Alias enim via etc. Unde homines viae primo dicti sunt Christiani, ut est in Actis Cap. IX., ubi Paulus acceperat literas, ut homines viae comprehenderet, idest Christianos; quamquam vertendum non erat hujus viae, & dictio hujus delenda est, quum sit articulus Graecus. Idem.

(3) Tum ne in via. Subaudi: est observandum. Idem.

(4) Iram in fratrem homicidio superponit. Expresse in veteri lege prohibita non videtur ira, sed quidem homicidium. At Chrilus amplians legem, hoc est perficiens, & novis disciplinae praeceptis amplificans, homicidio damnato, irae quoque damnationem ac prohibitionem addit, live superposuit. Omnis quidem ira ab initio interdicta est nobis, ut supra Tertullianus dixerat Genesim testimonio; verum quum aperte non videretur interdicta, expressis illam verbis a Fidelium cordibus removere, ac arcere Christus voluit. Muratorius.

(5) Superponit. Adicit, ut est apud Matthaeum Cap. V. G. Pancirol.

(6) Expungi. Impleri iram convicio. Idem.

(7) Nec ab ira. Docet orantem tranquillum esse oportere, ut est Spiritus Sanctus, ad quem oramus. G. Pancirol.

(8) Confusione. In MS. Codice Ambrosiano habetur *confusione*. Muratorius.

(9) De tali spiritu emissa. Nil oratio profit, nisi a puro, & minime inquinato spiritu ad Spiritum divinum, qui purissimus est, imo ipsa puritas, feratur. Neque enim Spiritui Sancto placere animus terrenis maculis infectus potest. Haec autem Tertullianus ad Cap. I. Sapientiae respicere videtur, ubi legitur: *Spiritus Sanctus disciplinae castigat fectum*. Idem.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

De lavatione manuum.

CETERUM (1) quae ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spirituales munditiae sint necessariae, ut a falso, a caede, a veneficiis, ab idololatriae, ceterisque maculis, quae spiritu conceptae manuum opera transiguntur, purae alleventur. Hae sunt verae munditiae, non quas plerique superstitiose curant, ad omnem orationem etiam cum lavacro totius corporis

Tom. XI. P. II.

X

poris

(1) *Ceterum quae ratio.* Hic docet, manus non aqua abluendas, sed a nequitia mundas esse tenendas. G. Panciroli.

(1) *Ceterum quae ratio est etc.* Manuum, imo totius quandoque corporis lotio orationem praecedere solebat, non apud Christianos tantum, sed & apud Ethnicos, atque Iudaeos. Nempe abluto corpore, manibusque potissimum purgatis, quae facilius pleurumque sordes contrahunt, lavari quoque ac emundari a culpae sordibus animum, nonnulli arbitrabantur. Sed animo puro & purgato hominem ad Deum accedere debere, cum ratio, tum religio suadebant. Hunc autem apud Gentiles invaluisse morem, omnium antiquissimo teste probabo. Homerus videlicet in Odyssaea Penelopem nobis exhibet aqua se se ante preces abluentem. Ejus etiam filius Telemachus

χρῖσται νεύμενος ταχὺς ἅλης ὕδατι λῦει.

Lotis in ponto manibus sic Pallada adorat.

Macrobius vero Saturnal. Lib. III. Cap. I. *Constat*, inquit, *Diis superis sacra salutarum corporis abluitione purgari.* Alia hujusce ritus exempla e Virgilio profert eo in loco Macrobius. Lactantius quoque Firmianus eisdem Ethnicos ridet, qui *se pie sacrificasse opinantur, si cutem laverint, tamquam libidines intra pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent.* Iudaeis pariter id moris fuisse, auctor est Pseudo-Aristeas in Lib. de LXX. Interpret. Rege consulato, ait ille, *ad diversa loca diverunt, atque ut mos est Iudaeis omnibus, manibus prius in mari lotis, Deo preces effundunt.* Vide Spencerum de Leg. Hebr. Lib. III. Diss. III. Cap. III. Transiit postea ad Christi fideles hujusmodi consuetudo, & fortasse quidam ab ipso Apostolo in 1. ad Timoth. Cap. II. id praeceptum fuisse censuerunt, ubi nos jubet *χρῖσται ὁμοῦ καθαίρειν, manus puras ad verbum referre*, quasi & de externa manuum puritate ac abluitione, velut internae puritatis indicio, Apostolus loqueretur. Idcirco Apostolicarum Constitutionum Auctor Lib. VIII. Cap. XXXII. *πᾶς χεὶρ*, inquit, *ἢ πρὶν λατρεῖν ἀπολείπειν ἢ ὕδατι, ἢ ὕδατι ἰσχυρῶς, ἢ ὕδατι ἰσχυρῶς, ὅπως ἂν ἰσχυρῶς ἀπολείπειν.* Omnis Christianus, vel Christiana mane e fontino surgentes, antequam opus faciant, manibus lotis, Deum orant. Verum hoc apertius patebit consideranti, posita antiquitus fuisse in Templorum atriis labra, fontes, ac vasa, ut antequam ad orandum Fideles accederent, manus abluerent. S. Paulinus in Epistola ad Severum:

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis

Cautantibus, intantibusque manus lavat.

Chrysostomus pluribus in locis, & praesertim in Homil. LVII. Tom. V. pag. 390. ejusdem rei fidem his verbis facit. *Κρῖνος ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ καὶ ὑψηλοῦ τοῦ ὕδατος*

οἱ μὲν

poris aquam fumentes. Id quum scrupulose (1) percunctarer, & rationem (2) requirerem, comperi commemorationem esse in Domini dedicationem. Nos Dominum adoramus, non dedimus. Imo & adversari debemus deditoris exemplo, nec propterea manus ablueri, nisi (3) quod conversationis humanae inquinamentum conscientiae causa lavemus.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Apostrophe.

CETERUM satis mundae sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel (4) lavimus. Omnibus licet membris lavet quotidie Israel, numquam tamen mundus est. Certe manus ejus semper immundae sanguine Prophetarum, & ipsius Domini cruentatae in aeternum. Et ideo conscientia (5) patrum hereditarii rei nec attollere eas ad Dominum

οὐ πολλὰς ἐχχέδαι τῶ. θεῷ, πρότερον ἀποκαθάρσει τὰς χεῖρας. ὅπως αὐτὰς εἰς τὸν θεὸν ἀνατίθωμεν. Ut in atrii domuum, in quibus oratur, sint fontes, constitutum est, ut qui orare volunt, prius abluant manus, & tunc demum eas ad preces extendant. Eundem consule in Homil. LXXXII., & CVIII. Tom. VI. & Homil. XXXXIII. in 1. ad Corinth. Alibi tamen Chryllostomus ipse, videlicet in Homil. VI. in 1. ad Timotheum, externum hunc ablutionis ritum, interna cordis puritate non accedente, irridet, cumque appellat γυμνασμά, καὶ αἵματι, καὶ σπέρματι, καὶ πάλιν ἀποκαθάρσει, risum, nugas, jocos, & puerorum ludicia. Ea quoque Tertulliani sententia est, illos redarguentis, qui manibus quidem ablatis, spiritu vero sordente, orationem obeunt. Ceterum apud quosdam Orientis populos, ac potissimum apud Maumeti sectatores, nostris etiam temporibus hujusmodi consuetudo viget. Muratorius.

(1) *Id quum scrupulose percunctarer.* Quare manus ante preces abluerent, nonnulli a Tertulliano interrogati se id facere respondebant in commemorationem Dominicae dedicationis, quod videlicet Pilatus, priusquam Christum dederet Judaeis, manus lavit. Hanc rationem facile Tertullianus retundit; nos enim, inquit, Dominum adoramus, non dedimus. *Idem.*

(2) *Et rationem requirerem.* Quare aliqui se lavent oraturi, comperi id eos facere in memoriam Domini a Juda proditi, ut sacrum illud execrentur, & velut ab ipso se mündent. *G. Pancirl.*

(3) *Nisi quod.* Nisi aliquid inquinamentum conversationis humanae lavemus causa conscientiae, postquam Idolum tetigerimus. *Idem.*

(4) *In Christo semel lavimus.* Hoc est in Baptismo, in quo manus cum toto corpore lavimus. Quibus verbis innuitur baptizandi ritus, quando nudi homines ter in aquam mergebantur. At in Lib. de Baptismo haec apertissime Tertullianus tradit, & post illud complures alii. *Muratorius.*

(5) *Conscientia patrum &c.* Heredes reae conscientiae patrum suorum appellat Judaeos, a quibus conclamatum est: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Idem.*

num audent, ne exclamet aliquis (1) Esaias, ne exhorreat Christus: Nos vero (2) non attollimus tantum, sed etiam expandimus e Dominica passione (3) modulatum, & orantes confitemur Christo.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

De expositis penulis.

SED (4) quoniam unum aliquod attigimus vacuae (5) observationis, non pigebit cetera quoque denotare, quibus merito vanitas exprobranda est; siquidem sine ullius aut Dominici, aut Apostolici praecepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata, & coacta, & curiosi potius, quam rationalis officii; certe vel eo coercenda, quod Gentilibus (6) adaequent. Ut est (7) quorundam,

X 2

exposi-

(1) Ne exclamet aliquis Esaias. Ne aliquis spiritu Esaias plenus cum illo exclamet, ac Deum ita loquentem inducat: *Quum extenderitis manus vestras &c.* Atque hoc est emphaticè dictum. Idem.

(2) Ne exclamet aliquis Esaias. Abundat aliquis, ut saepe alibi. Intelligit quod dicit Esaias Cap. I. *Quum extenderitis manus vestras, avertam faciem a vobis: manus enim vestrae sanguine plene sunt. Lavamini, mundi estote, auferite nequitias ab animis vestris.* Et ideo dicit: ne exclamet Esaias. Et heic monet, Hebraeos immundas manus semper habere, quae nulla aqua possunt mundari. G. Panciroli.

(3) Nos vero non attollimus &c. Quandoquidem Judaei immundas, & ipsius Domini sanguine cruentatas manus attollere nec audent, nec debent, nobis Christi filiiis gaudendum est, qui non attollere tantum, sed eas expandere possumus a Dominica passione eruditi: suas enim expandit in Cruce Mundi Servator. Quapropter ea verba e Dominica passione modulatum aliam desiderare vocem mihi videntur, cuiusmodi esset *capientes, habentes*, aut quid simile, ut sit sensus: Nos vero non attollimus tantum, sed etiam expandimus manus, modulatum, hoc est *mensuram*, e Domini Cruce capientes, ubi nos ille docuit manus expandere. In Lib. de Pallio Lunae modulationes mensuras Tertullianus dixit, ut mensuram Lunaris motus significaret. Muratorius.

(4) E Dominica passione modulantes. Formantes, ut tenebat Dominus manus in Crucis. Ita orabant pallis brachiis, & manibus. G. Panciroli.

(5) Sed quoniam &c. Quia attigimus unum, quod est vanum de lavandis manibus, alia etiam dicemus non minus vana, ut est deponere penulas causa orandi, de quo subiicit. G. Panciroli.

(6) Vacuae observationis. Inanem scilicet ac superfluum appellat manuum ante preces abluionem, nisi prius & animus a criminum sordibus purgetur. Pernit autem vanitatis arguere illorum quoque consuetudinem, qui depositis gravioribus vestibus ad orationem accedebant. Muratorius.

(7) Gentilibus adaequent. Pro adaequentur, & sint, prout observant ipsi. G. Panciroli.

(8) Ut est quorundam, expositis penulis &c. Penula vestium genus fuit, quas pluvioso frigidoque coelo veteres induebant. Has antequam precibus operari darent, quidam

dam

expositis penulis orationem facere; sic enim adeunt ad idola Nationes. Quod utique si fieri oporteret, Apostoli, qui de habitu orandi docent, comprehendissent; nisi si qui putant, Paulum (1) penulam suam in oratione penes Carpum reliquisse. Deus (2) scilicet non audiat penulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonii Regis orantes eum (3) sarabaris, & tyaris suis exaudivit?

CAPUT

nam e Christianis deponendas arbitrabantur. Quod vero Tertullianus ait, id consuevisse fieri a Nationibus, hoc est ab Ethnicis Idola adeuntibus, Aetchylus Graecus interpres confirmare videtur. Nescio quid etiam de mutationibus vestium in Gentilium sacris ipse Tertullianus habet in Lib. de Pallio Cap. IV. *Mutatorius*.

(7) *Ut est quarundam positus penulis &c.* Ita orabant Gentiles. Penula vero vestis erat, qua pluviae vel itineris gratia utebantur. Lampridius in Alexandro: *Penulis*, inquit, intra urbem frigoris caussa ut senes uterentur permittit, quum id vestimenti genus semper itinerarium, aut pluviae fuisset. Juvenalis Sat. V.

Et multo stillaret penula nimbo.

Cicero in Orat. pro Mil. *Quum alter*, inquit, *veheretur rheda penulatus*. Penulam pro lacerna veteres posuisse videntur. G. Pancirol.

(1) *Paulum penulam suam*. Mandat enim Timotheo, ut penulam ad se deferat, 2. ad Timoth. Cap. IV. *Idem*.

(1) *Paulum penulam suam*. Haec sunt Pauli verba: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens offer tecum*. Ironice itaque Tertullianus ait: nisi hoc faciendum est ad exemplum Pauli, qui penulam Troade penes Carpum reliquerat orationi vacaturus. Vide Octavianum Ferrarium de Re Vest. Par. II. Lib. II. ubi de *Penulis* multa. *Mutatorius*.

(2) *Deus scilicet*. Ironice loquitur. G. Pancirol.

(3) *Cum sarabaris*. De sarabaris & tyaris dictum est in Lib. de Resurrect. carn. Cap. LVIII. num. 601. *Idem*.

(3) *Cum sarabaris*. Tres pueri in fornacem *cum bracciis suis*, & *tyaris*, & *calceamentis*, & *vestibus* coniecti fuere. Septuaginta Interpretes pro femoralibus, seu *bracciis* habent *ἐν τοῖς σαράβαραν, cum sarabaris*. Quare non aliud hoc vocabulo significari vides, quam quaedam crurium, aut femorum integumenta. In libro etiam de Trinitate (si quidem Tertulliani sit) & de Pallio hanc vocem usurpata invenias. *Mutatorius*.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De assidendo post Orationem.

ITEM quod (1) assignata oratione, assidendi (2) mos est quibusdam, non perspicio rationem, nisi si (3) Hermas ille, cujus scriptura (4) fere Pastor inscribitur, transacta oratione non lectum assedisset, verum aliud quid fecisset, id quoque ad observationem vindicarem. Utique (5) non. Simpliciter enim & nunc (6) positum est: *Quum (7) adorassem, & assedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinae. Alioquin nusquam

(1) *Item quod assignata oratione.* Perfecta, ut infra dicit, ac transacta. Damnat eos, qui sedere post orationem consueverunt. Non video, inquit, hujus instituti rationem, nisi forte trahunt hoc ex libro Pastoris condito ab Hermas, quem alibi de Pudicit. Cap. X. apocryphum esse vidimus, in quo narrat se post orationem lecto assedisse. Sed ibi narrat rem gestam, non praecipit, ut id nos agamus. Quid ergo, inquit, si aliud fecisset, hunc imitaremur? nequaquam. G. Pancirol.

(2) *Assidenda oratione.* Absolutam, & peractam orationem significat, metaphora deducta e signis, & sigillis, quae tum epistolis, tum testamentis aliisque tabulis jam confectis apponi solebant. Muratorius.

(3) *Assidendi mos est.* Christiani aut stantes, aut in genua procumbentes Deum adorabant, precesque fundebant. Trita est observatio. Verum nonnullis eorum per orationem sedendum esse videbatur, non quod defatigati sedibus indigerent, sed superstitiosis fortasse rationibus ducti. Eorum consuetudinem Tertullianus redarguit. *Idem.*

(4) *Nisi si Hermas.* Hic est Hermes, quem Paulus jubet salutari ad Rom. Cap. ult. Dicitur composuisse librum, qui Pastor inscribitur, de quo Nicephorus ita loquitur Lib. II. Hist. Eccles. Cap. ult. *Accipimus inter ambiguae quoque auctoritatis scripta esse Actuum Pauli librum, & eum, qui Pastoris titulum habet, quem Hermas quidam adscribunt ei, cui in Epist. ad Rom. Paulus salutem nunciari jubet.* Nonnullis autem is admodum necessarius esse videtur, eis praecipue, qui prima pietatis discunt rudimenta, multum afferent maturi fructus, & utilitatis. Non pauci quidem apud antiquos eo sunt usi. Eundem Eusebius Caesariensis commendat Hist. Eccles. Lib. III. Cap. III., & Cap. XXV., & Lib. V. Cap. VIII. Tertullianus vero in Lib. de Pudicitia hunc librum impurum vocat, & ab Ecclesia etiam damnatum scribit. Quum vero hinc illud opus non damnet, Catholicum fuisse credendum est, quum haec scripsit. G. Pancirol.

(5) *Nisi si Hermas.* Hermas antiquissimi Scriptoris librum, cui titulus est Pastor, Latine tantum habemus. Quanto in pretio fuerit, eruditis omnibus compertum est, ita ut quidam inter Canonicas Scripturas ipsum referrent, alii vero illum vel inter apocrypha & contemnenda rejicerent, modum excedentes utrinque; non enim librum hunc veluti Canonicum suspicere fas est, sed certe tamquam Fidei Catholicae utilissimum, plurimique faciendum judicare debemus. Quod autem ad hunc locum pertinet, recte ex hujusmodi verbis conicimus, Librum de Oratione a Tertulliano, Catholico adhuc, fuisse conscriptum. Nam quum sibi Pastoris auctoritatem obiciat, non dammando repellit, sed explicando sibi conciliat. Quin addit, si Hermas revera post orationem ex quadam religione consedisset, id ad observationem vindicari, scilicet ad ejus imitationem,

nusquam erit adorandum, nisi ubi fuerit lectus. Imo contra scripturam fecerit, si quis in cathedra aut (1) subsellio federit. Porro quum perinde faciant Nationes (2), adoratis sigillaribus (3) suis residendo.

nem, fieri merito potuisse. Accedit quod infra *Scripturam* nominant, Hermæ librum Canonicis Scripturis conjungere videtur. Contra ipsemet Scriptor in Montani castra, hæresimque delapsus, Pastoris fidem, atque auctoritatem totis, ut ajunt, nervis elevare, & infringere conatur, ut ex ejus libro de Pudicitia Cap. X. & Cap. XX. conitar, quem certe postremum librum in Hæreticorum officina procedit. *Muratorius*.

(4) *Scriptura fere*. Subaudiendum *ab omnibus*, aut addendum. *G. Panciroli*.

(5) *Utique non*. Scilicet: illud non vindicaremus ad orandi observantiam; ergo neque morem in lecto sedendi. *Idem*.

(6) *Et nunc positum*. Lego: est hoc positum. Scilicet quod federit in lecto, est simpliciter positum, nec ut traderetur hæc observatio, sed ut res prout gesta est exponeretur. *Idem*.

(7) *Quum adorasset*. Sunt ipsa Pastoris verba in Prooemio Lib. II., quæ in editis ita se habent: *Quum orassem domi, & confedissem supra lectum, intravit vir quidam* &c. Hæc igitur, ut Tertullianus inquit, non refert Hermas, ut sedendum post orationem nos doceat, sed ut Historiæ suæ narrationem persequatur. Et quid si, addit, *in cathedra, aut subsellio* post preces peractas quis sedeat, num in Scripturam, hoc est contra Hermæ præceptum peccabit, qui in lectulo, & non in subsellio, sive in cathedra sedet? *Muratorius*.

(1) *Aut subsellio federit*. Deridet eos, qui ex Pastoris libro post orationem argumentum sedendi sumunt, quod quum ipse in lecto federit, in scamno non sit sedendum; nam id esset contra illam scripturam, ubi ipse in lecto sedet, non in cathedra. *G. Panciroli*.

(2) *Quum perinde faciant Nationes*. Similiter faciant Ethnici, qui sedent adoratis sigillaribus suis. Ita enim appellabant sua Idola, & signa, ut alias dictum est Lib. de Anima Cap. VII. num. 114., & adversi. Valentin. Cap. XII. & Cap. XVIII., & est apud Macrobinum Lib. I. Saturnal. *Idem*.

(3) *Sigillaribus suis*. Sigillaria, seu sigilla, erant signa parva, seu icunculae, & imagunculae, ac simulacra Deorum modo palmaria, modo cubitalia, ita membris artificiose compacta, ut nervis tracta, vel fidibus mota vivere, obambulare, & reliquos humani corporis motus exercere, atque imitari possent. Noster quoque ævo similia habemus, quibus Romæ nomen est *Peppacci*, & in Gallia *Marionettes*, iisque Comœdiæ interdum adas vidimus. *Nepotianus* Graeci appellabant. Ad hujusmodi simulacra alludens Horatius aiebat:

Tu mihi qui imperitas, aliis fœcis miser, atque

Ducis, ut nervis alienis mobile signum.

Praeter Aristotelem, qui in Lib. de Mundo *Sigillaria* eleganter descripsit, ut apud Apuleium illius interpretem videre est, de iis quoque mentionem fecerant Herodotus in Euterpe, Xenophon in Symposio, Lucianus de Dea Syra, Gellius Lib. XIV. Cap. I., & M. Antoninus Imperator in Lib. VIII. de seipso; atque hic potissimum *Sigillaria* expresse appellat. *Sigillarum* autem in Ethnicorum sacris multus erat usus, nimirum Deos insensu eorum superstitio sub hisce icunculis plerumque ligneis exhibebat, movebat, rudem plumbeculam ad venerationem simul concitans, atque adorationem. Hinc Arnobius Lib. VI. contra Gentes hujusmodi morem irridens aiebat: *Et abstinentia a risu, quum pro diis innumeralibus, sigillisque humanum, formis supplicatis humanis? Quinimo Deos esse sigillaria ipsa censetis, nec praeter hæc quicquam vna creditis habere dicinam*. Infra vero addit: *Sæpenumero videmus ab artificibus hæc signa* (hoc est Deorum simulacra) *modo parvula fieri, & palmarem in minutia contrahi; modo in immensum telli, & admirabilis in amplitudinem sublevari. Ratione hæc ergo sequitur, ut intelligere debeamus in sigillis parvulis contrahere se Deos, & aleni ad corporis similitudinem contrahi, &c.* Tertullianus igitur ut falsia Numina, eorumque signa decenti nomine insigniat, *Sigillaria* vocat, quod vera carent anima, atque aliena tantum ope moverentur.

Adendo, vel (1) propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud Idola (2) celebratur. Eo apponitur & irreverentiae crimen, etiam ipsis Nationibus, si quid scirent, intelligendum. Siquidem irreverens est assidere sub conspectu, contraque conspectum ejus, quem quammaxime reverearis, ac venereris; quanto magis sub conspectu Dei vivi, Angelo adhuc (3) orationis astante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

De manibus elatis, & de vultu.

ATQUE cum modestia, & humilitate adorantes, magis commendabimus Deo preces nostras, ne ipsis (4) quidem manibus sublimius elatis, sed temperate ac probe (5) elatis, ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille Publicanus, qui non tantum prece, sed & vultu humiliatus, atque dejectus orabat, justificator Pharisaeo pro-

cacissi-

tur. Ab eodem Auctore in Lib. advers. Valentin. Cap. XVIII. *Stigillarius ductus nominatur his verbis: A qua occulto nihil sentiens, & velut stigillario extrinsecus ductu, in omnem operationem movebatur.* In libro etiam de Anima Cap. VI. *stigillarius motus simili ratione appellatur, qui fit externa vi, & operatione impellente. Muratorius.*

(1) *Vel propterea.* Ob id solum a nobis est reprehendendus mos sedendi, quia apud Idololatrias id celebratur, seu frequentatur. His accedit, quod sedere est irreverentiae crimen, etiam apud Christianos, si scirent. G. Panciroli.

(2) *Apud Idola celebratur.* Non e Tertulliano tantum, sed & e Pindaro, ac Plutarcho diximus, Gentiles consueville assidere, postquam stantes orassent. Pindarus enim Ode VI. Isthm. descriptis precibus, quas Hercules ad Deos miserat, haec subdit:

Ως ἄνθρωποι σίταν, αὐτίκα

ἔσθω

Sic loquutus, statim confedit. Plutarchus vero legem hanc a Numa promulgatam narrat: *Ut sedeat, postquam adoratum fuerit.* Haec ille in ipsis Numae vita; quorum etiam triplicem explicationem profert. In Quaestionibus vero Romanis tradit, suq; quoque tempore usitatum, ut qui precari essent, ac adorassent, in templis pentarent, ac sederent. Quamobrem Tertullianus hac itidem ratione Christianos post orationem sedere solitos oburgat, quod Gentilium consuetudinem imitari viderentur. Muratorius.

(3) *Angelo adhuc orationis.* Sentit, nobis Angelum orationis adesse, cujus ratio est habenda. G. Panciroli.

(4) *Ne ipsis quidem manibus elatis.* Attollere manus ad coelum, & ad Deum, quum preces funduntur, vetustissimus fuit mos non a Judaeis tantum, sed & ab Ethnicis usurpatus. Furius Camillus apud Livium Lib. V. Cap. XXI. *Dicitur manus ad coelum tollens precatus esse.* Marius etiam apud Plutarchum *Diis vota faciens ad coelum tollens, non ipsis vis ignis accendit, laetis manibus, ac in coelum sublatis.* Mitto alios testes, ac praec-

cacissimo discessit. Sonos (1) etiam vocis subiectos esse oportet. Aut quantis arteriis opus est, si pro sono audiamur? Deus autem (2) non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspexit. Daemonium (3) oraculi Pythii: *Es mutum*, inquit, *intelligo, & non loquentem exaudio*. Dei aures sonum expectant? Quomodo ergo oratio Jonae de ventre ceti per tantae bestiae viscera, ab ipsis abyssis per tantam aequoris molem ad coelum potuit evadere? Quid amplius referent isti, qui clarius (4) adorant, nisi quod proximis obstreperunt? Imò proden-

ac praesertim Latinorum Poetarum Principem Lib. II. & XII. Aeneid., Aristotele contentus, qui in Lib. de Mundo, *καὶ οὐκ, οἱ ἀνθρώποι ἀνατρίσαντες τὰς χεῖρας αἰς τὸ ὕψος, οὐχὲν τρέφονται*. Omnes homines ad coelum manus tollimus, preces saturni. Porro antiquissimus iste ritus a Judaeis potius in Gentiles, quam a Gentilibus ad Judaeos transiisse videtur: siquidem ut habetur Exodi Cap. XVII. num. 11. Moyses ipse sublati in Coelum manibus orabat. *Quinque levaret Moyses manus, vincebat Israel; sed autem paululum remisisset, superabat Amalec*. Legimus etiam in Psal. CXXXIII. *Extollite manus vestras in sancta &c.* Idem colligas e Psal. CXXX., & ex Lament. Hierem. Cap. III. num. 41. Ceterum Christianos manibus in coelum sublati orare consuevisse, imò debuisse, Apostolo praecipiente, seu monente in Cap. II. Ep. I. ad Timoth. patet. Inquit enim: *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus*. Clemens Alex. Lib. VII. Strom. istius moris fidem facit, scribens: *Dum oramus, manus in coelum tollimus: nos christi ad ὕψος εὐχόμενοι*. Ab aliis referendis abstineo, quum & aevo nostro in Ecclesiastica Liturgia, & in Sacris faciendis Christiani Sacerdotes manus attollant Deum precaturi. Non quidem *sublimius* attollunt, sed *temperate*, ac *probe*, ut hoc in loco Tertullianus exigit, videlicet supra humeros non erigendo. Quem Sacerdotum ritum elevationem ne manuum, an extensionem appellem, nescio. Id quidem constat, antiquius inter Christianos promissum fuisse, ut manus in precando aut attollerentur, aut in figuram Crucis expanderentur. *Muratorius*.

(5) *Ac probe elatis*. Idest: paululum elatis, vel pansis. *G. Pancirol*.

(1) *Sevos etiam vocis*. Idest: oportet vociferari, si vocem Deus inspiceret. Non legendum est interrogative, hoc enim vult: si pro sono vocis Deus exaudiret, esset clamandum; sed non vocem, verum cor inspicit. *Idem*.

(2) *Sonos etiam vocis subiectos esse oportet*. Hoc est submissos, & compressos, ne proximorum quemque turbent; non enim voce est opus, ut a Deo audiamur. In hac sententia fuerunt & alii Patres, quippe clamorem, quem ad Deum SS. Prophetae mittebant, non oris, sed mentis clamorem, seu animae alacritatem ac studium, *τὸς ὁμοῦς προσευχόμενοι*, ut cum Theodoro loquar, intelligebant. Videndi Basilus M. in Psal. XXXIII. ver. 16, Clemens Alex. Strom. Lib. VII., Chrysostomus Hom. XII. Tom. V. S. Augustinus, & alii, ac in primis Cyprianus, qui, ut in aliis, haec etiam Tertullianum describere videtur Cap. II. de Orat. Quod reilat, haec de illis intelligenda sunt, qui privata voce pro suo arbitrio in templis orant. Horum preces, ac orationes ne nunc quidem toleramus, si alta voce proferantur, ceteris demissa precantibus. At vocem attollere cum reliquis & sas & pium est, quando concorditer in templo sacrae peraguntur preces, & una est multorum oratio. *Muratorius*.

(3) *Deus autem non vocis*. Haec ad verbum transiit D. Cyprianus. *G. Pancirol*.

(4) *Daemonium oraculum*. Daemon mutos audit; ergo magis Deus. *Idem*.

(5) *Daemonium oraculi Pythii*. Huiusmodi responsum a Daemone Pythio datum Croesi legatis, auctor est Herodotus Lib. I. Hist. *Muratorius*.

(6) *Qui clarius adorant*. Pro clarius *orant*, scilicet qui clara, atque altiori voce Deum precantur. Alii verbum *adorare* pro simplici *orare* Tertullianus usurpavit, idque etiam in superioribus fecit, non sine meliorum exemplo. Neque tunc est, cur Hadrianus Valesius quemdam Virgilii versum immutet, ubi verbum *adorare* eodem sensu occurrat. *Idem*.

prodendo petitiones suas, quid minus faciunt, quam si in publico (1) orent?

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De osculo.

ALIA jam (2) consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus, subtrahunt (3) osculum pacis, quod est signaculum (4) orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi quum oratio commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes, jam audeant de sua pace (5) fratri transigere? Quae oratio cum divortio sancti osculi integra? quem Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est, a quo sine pace receditur? Quaecumque (6) operatio fit, non erit fortior praecepti observatione, quo jubemur jejunia nostra celare.

Tom. XI. P. II.

Y

Jam

(1) *Quam si in publico orent?* Videntur vociferantes in publico orare, quod est contra illud Matthaei Cap. VI. G. Pancirol.

(2) *Alia jam consuetudo.* Aliqui quum jejunant, aut tempore Quadragesimae, peragunt oratione nolunt fratres osculari, quos Tertullianus reprehendit. G. Pancirol.

(3) *Subtrahunt osculum pacis.* Nihil apud eruditos magis vulgatum, quam quod in publicis precibus, & sacris faciendis, quin imo & in viis, & in aedibus privatis Christiani se osculo pacis consalutare, atque ad concordiam, ac pacem invitare solerent. Idcirco signaculum orationis appellatur a Tertulliano, quod Christianorum preces, & omnia fere Ecclesiastici ritus Sacramenta, hujusmodi pacis signo, veluti sigillo quodam fraternitatis concluderentur. At invaluerat apud nonnullos consuetudo, ac opinio, cum osculum fratribus post orationem subtrahendum, quum ipsi jejunium aliquod sua sponte, ac privata religione observabant. Pluribus argumentis morem, ac sententiam illorum improbat Tertullianus, ostendens orationem sine osculo integram non esse: Quia tunc magis decere pacem orationi conjungere, quum oratio per jejunium commendabilior ad Deum ascendit. Addit etiam, id a praecepto Domini integrum, quo jubemur jejunia nostra celare; neque vero illi celabant, quos idcirco abstinere ab osculo apparebat, quod jejunarent. Muratorius.

(4) *Quod est signaculum orationis.* Id est confirmatio. G. Pancirol.

(5) *De sua pace fratri transigere?* Optent de sua pace fratri transigere, id est, cum fratre communicare? Idem.

(6) *De sua pace fratri transigere?* Hoc est: ut fratres cum fratribus jejunantibus convenire, certique fieri de mutua concordia ac pace possint. Osculum enim pacis, ut cum Legum peritis loquar, tamquam transactio, & conventio erat, qua ab omnibus simulationibus atque odiis se recessisse fratres testabantur. Muratorius.

(6) *Quaecumque ratio fit.* Quaecumque ratione movearis ad subtrahendum fratri osculum, illa potior, aut melior ratio suadet, ut osculeris, quia hoc modo manifestas te, non osculando, jejunare: & jejunia jubet Deus celari Matthaei Cap. VI. G. Pancirol.

Jam enim de abſtinentia oſculi agnoſcimur jejunantes. Sed & qua (1) ratio eſt, ne tamen huic praecepto reus ſis, poteſt domi, ſi forte, inter quos latere jejunium in totum non datur, diſſerre pacem. Ubicumque autem alibi operationem tuam abſcondere poteſt, debes meminiffe (2) praecepti: ita & diſciplinæ foris, & conſuetudini domi ſatisfacies. Sic & die (3) Paſchæ, quo communis & quaſi publica jejunii religio eſt, merito (4) deponimus oſculum,

(1) *Sed & ſi qua ratio eſt.* Quaecumque ſit ratio, ut jejunantes non oſculentur, huius ritus tu non ſis praeceptor, nec inventor; ſed id obſerva domi, ubi domeſtici ſciunt te jejunare, & inter eos diſſeras pacem in aliud tempus; ſed foris omnes oſculeris, ne te eo modo jejunare intelligant. *Idem.*

(2) *Debes meminiffe praecepti.* Quo jubemur celare jejunium. *Idem.*

(3) *Sic & die Paſchæ.* Tempore Paſchæ; intelligo enim tempus, quod praecedit Paſcha, quo omnes jejunant: merito enim tunc non oſculamur, quia non curamus, quod depoſitione oſculi prodatur jejunium, quum illud omnes obſervent. Et hoc eſt quod dicit. *Idem.*

(4) *Sic & die Paſchæ.* Paſcha heic pro die Paſſionis, ſeu poſtremo die Veneris in Quadrageſima, quem ſacrum, & in Paraſceve appellamus, accipiendum eſſe, jejunii publici tunc ſervari mentio ſatis offendit. Ipſemet Auctor Cap. X. contra Judæos: *Paſcha*, inquit, *Paſſio Domini eſt*; eoque ſentiu aliis in locis hanc adhibet vocem. Itaque Feria ſexta in Paraſceve ab oſculo pacis Chriſtiani abſtinebant aevo Tertulliani, quod & noſtris temporibus in Eccleſiaſtica Liturgia ſervatur. Idem teſtantur antiqui Rituales, & rationem huiusmodi conſuetudinis praeter alios Scriptores adfert Berno Cap. VII. de rebus ad Miſſam ſpectantibus. In Paraſceve, ait, *ab oſculo abſtinemus propter Judæos. Iſta eſt exemplum, qui per ſimulatas pacis oſculum tradidit Dominum Jeſum Chriſtum. Muratorius.*

(4) Merito deponimus oſculum. Albaſpinaeus Aurelianenſis Epicoſopus Lib. I. Obſerv. de veter. Eccleſ. Rit. Cap. XVII. his Tertulliani verbis ductus in eam ſententiam ivit, ut crederet, Oſculum pacis antiquitus a Chriſtianiſmi omniſſum diebus illis, quibus indictum & promulgatum eſſet plenum atque integrum jejunium. Si enim (ita ille ratiocinatur) die Veneris ſancto Oſculum non uſurpabatur, quia commune omnibus jejunium erat, neque periculum jactantiae imminabat, quod ſe jejunantem proderet, qui cum omnibus jejunabat: ergo tum ſemper ab Oſculo abſtinebatur, quum ſolenne jejunium & commune erat. Ejus verba ſiſte prolata non exhibeo. At vercor, ut vir doctiſſimus Tertulliani mentem, & vetuſtum Eccleſiae morem fuerit aſſequutus. Primo enim S. Ambroſius, ac antiquiſſimæ Liturgiae, Oſculum pacis in Chriſtianorum coetibus uſurpatum omnibus jejunii diebus, atque ipſa in Quadrageſima teſtantur, exceptis tantum poſtremis diebus. Secundo quum conſideret, ad incrementum Sacrificium celebrandum neque Sacerdotes, neque populum accedere ſine Oſculo conſueviſſe; & praeterea conſpectum ſit, multis jejunii diebus Sacrificium peragi ſolitum: quis non intelligat, vel iſſis jejunii publici diebus Oſculum a Chriſtianiſmi fuiſſe uſurpatum? Quale, nuper Tertullianus dixerat, *Sacrificium eſt, a quo ſine pace receditur?* Quum vero ſecundum communem Eccleſiae ritum duobus poſtremis Quadrageſimæ diebus minime Sacrificium offerretur, nil mirum, ſi tunc Oſculo parcerent Chriſtiani. Ex hoc igitur Tertulliani loco aliter, ut mihi ſuborta ſuſpicio eſt, Albaſpinaeus argumentari debuit. Scilicet aevo Tertulliani, in Africa ſiſtem Eccleſiis, duobus dumtaxat extremis Quadrageſimæ diebus, jejunium communi & publica religione fuiſſe obſervatum, quum reliquo anni, atque ipſius etiam Quadrageſimæ tempore liberum Chriſtianiſmi eſſet jejunio vel operam dare, vel renunciare. Quare quamquam daremus (quod certe affirmare non audeo) nil aliud quam jejunium cauſam fuiſſe, cur in Paraſceve, & pervicilio Domini- cae Reſurrectionis Oſculum pacis omitteretur; nihilominus quum nullis aliis anni diebus ex Tertulliani mente jejunium publicum haberetur, Oſculi omiſſio ad duos tantum illos

osculum, nihil curantes de occultando quod cum omnibus (1) faciamus.

Y 2

CAPUT

Illos Quadragesimae dies restringenda fuit. Verè itaque diæ ab Albaspinae potuit, Christianos iis diebus, quibus integrum ac plenum jejunium indicebatur, ab Osculo abstinentes; sed secundum Tertulliani mentem addendum fuerat, eos dies non plures quam duos toto anno fuisse, & reliquis propterea diebus, quamquam privata religione jejunaretur, *Osculum pacis* fuisse usitatum. Quum autem tere omnibus perfuatum sit, istam Quadragesimale jejunium, veluti ex Apostolica traditione institutum, primis etiam Ecclesiae seculis religiose ab universis Christianis fuisse celebratum, neque ab eo sine criminali querquam assidue facile videar audaci sententia Tertullianum interpretari, atque insensato divinare, duobus tantum Quadragesimae diebus jejunia olim publica fuisse. Verum pro me Tertullianus ipse stabit, qui in Montani haeresim delapsus, haec in Lib. de Jejun. advers. Psychicos (ita ille Catholicos invidiose appellabat) Cap. II. scripsit: *Certe in Evangelio illis dies jejunii determinatos putant (Psychici seu Catholici) in quibus abstinere est sponsum, & hoc esse jam solum legitimum jejuniorum Christianorum, ab aliis legibus & praeceptis vengulatis.* Tum pergit dicere: *Itaque de cetero intelligatur jejunandum ex debito, non ex imperio novae disciplinae, pro temporibus & causis multiplicibus. Sic & Apostoli observasse, nullum aliud imponentes jejunium certum, & in quibus omnibus observandum jejuniorum.* En habes, quae Catholicorum, in ista saltem, sententia, ac ulus tum foret. Nempè duos tantum, Dominico praecedente praeccepto, dies jejunant, quum Sponsus ablatu est, nimirum quando Sponsus Christus in crucem conpositus, & in sepulcro conditus fuit, quemadmodum veteres Christus per verba Matt. Cap. II. & Lucae Cap. V. interpretari solebant. Ceteris vero diebus jejunia quidem Christiani servabant, sed ex arbitrio, non ex imperio. Quamvis cum in quaque temporibus Quadragesima celebraretur a Christianis, eamque ex Apostolorum traditione crinem habuisse unusquisque pro certo haberet, ut pluribus veterum rationibus ostendere facile foret, nondum tamen integri illius jejunii observatio lege & praeccepto constituta, aut nondum saltem in omnibus Ecclesiis, invaluerat. Quatuor etiam Temporum, aliaque jejunia, & nonnulla disciplinae capita, licet ab ipsa Apostolorum Traditione manantia, non continio in tota Ecclesia Dei recepta fuisse, neque praeccepto obligata. Id sensum per Concilia, Patrumque, ac Romanorum praecipue Pontificum decreta praestitum fuit, ita ut quae jejunia olim & singulorum arbitrio pendebant, concordia nunc religione & praeccepto celebrentur. Iterum auctor est idem Tertullianus in eodem Lib. de Jejun. Cap. XIII. Catholicos praeter Pascha, & citra istos dies, quibus abstinere est sponsum, jejunasse, non quidem ex lege praeccepti, sed ex imperio, sed ex arbitrio. Quamobrem colligere hinc fortasse possumus, ideo a Tertulliano eorum consuetudinem improbari, qui, dum jejunarent, ab Osculo pacis abhorrebant, ne se jejunio operam dantes cum periculo modestiae proderent, quando incertum erat, an reliqui fratres eodem die jejunarent. Hanc autem Osculi omissionem in Paschate tantum, iisque diebus, quibus ablatu est Sponsus, videlicet Feria sexta in Paraceve, & Sabbato Sancto, admittere, ac laudare Tertullianus videtur. *Mutatorius.*

(1) Quod cum omnibus faciamus. Scilicet: jejunium. G. Pencil.

CAPUT DECIMUMNONUM.

De Stationibus.

SIMILITER (1) & Stationum diebus non putant plerique Sacrificiorum (2) orationibus interveniendum, quod Statio (3) solvenda sit, accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit? An magis Deo obligat? Nonne solemnior erit Statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto (4) Corpore Domini, & reservato, utrumque saluum

(1) *Similiter & Stationum diebus.* Stationem esse conventum Christianorum, qui certis diebus fiebant causa orandi, & producebantur a Catholicis usque ad Nonam, a Montanistis usque ad tenebras, dictum est in Lib. de Jejun. Cap. X. n. 91. *G. Pancir.*

(2) *Stationum diebus.* Quid Stationes fuerint, amplius prolium ab aliis; itaque paucis contentus ero. Hermas Lib. III. Pastoris Similit. IV. *Quid est, inquit Pastor, Statio? & dixi: jejunium.* Nihil aliud revera nomine Stationum Ecclesiastici Scriptores significabant, quam Jejunium a Christianis celebratum, ita ut Stationes quaelibet Jejunia interdum fuerint appellata. Quum enim jejunabant Fideles, mane summo in sacras aedes convenire, ibique peritare ad horam usque nonam solebant, precibus rerumque divinarum contemplationi operam dantes: unde Jejunii Stationum nomen postea adhaesit. Quaestio tamen inter quosdam eruditos agitur, num a Jejunii Stationes differrent. Equidem arbitror discriminis aliquid interfuisse tum solum, quum strictae Stationis vocabulum accipiebatur. Tunc enim Jejunia dumtaxat quartae & sextae Feriae indicabantur, ac propterea Stationes ad horam usque nonam, ut diximus, perducebant; Jejunia vero in vespem usque producebantur. Incertum porro, num hoc loco Tertullianus quaelibet Jejunia significare velit, an ea tantum, quae Mercurii ac Veneris diebus celebrabantur. In posteriolem sententiam ego facilius concederem. *Muratorius.*

(3) *Sacrificiorum orationibus.* Dic, haereticæ, quid per haec verba intelligatur? Quid aliud vis esse Sacrificii orationes, quam Missam, quam impie damnas? Ex his verbis notandum est, omnes, qui Missae (ea Latine est Sacrificium) intererant, solitos fuisse sumere sacram Eucharistiam, & quia statim ea sumta discedebant, ideo nec Missae eo die interesse volebant, ne Stationem solverent. Id Tertullianus reprehendit. *G. Pancir.*

(4) *Quod Statio solvenda sit &c.* Numquam a Statione Christianus populus recedebat, nisi accepto Corpore Domini, cujus communicatione perfecta absoluebantur preces, & piis conventibus finis imponebatur. At a sacra Synaxi ablinebant delicatuli quidam, quod sibi viderentur, accepto Corpore Domini, jejunium frangere, in quo custodiendo certe antiquis maxima fuit cura, atque religio. Quantum autem hi fallerentur, Tertullianus heic probare nititur, ostendens a cibo sacrae mensae non vitari, sed perfici atque sacrari Christianorum jejunia. *Muratorius.*

(5) *Accepto Corpore Domini, & reservato.* Et hoc eruditissimum est, veteres Christianae Religionis cultores interdum consuevisse Corpus Christi a Sacerdote acceptum deferre secum, ut domi ac in privatis precibus manducarent: quae consuetudo a Conciliis postea sublata fuit. Hoc igitur omisso, alia potius consideranda occurrunt. Scilicet ex hoc Tertulliani loco recentiorum quorundam Haereticorum sententia refellitur, qui Corpus Domini post Sacra perfecta conservare nefas putant. Verum quod

nonne

salvum est, & participatio sacrificii, & exequutio officii. Si Statio de militari exemplo nomen accipit (nam & *militia Dei sumus* (a)) utique nulla (1) laetitia, sive tristitia obveniens castris, Stationes militum rescindit. Nam laetitia libentius, tristitia folicitius administrabit disciplinam.

(a) 2. Cor.
10. 4.
1. Tim.
1. 18.

CAPUT VICESIMUM.

De habitu feminarum.

E habitu (2) vero dumtaxat feminarum, varietas observationis effecit, post sanctissimum Apostolum, nos vel maxime nullius loci homines, impudenter retractare: nisi quod non impudenter, si secundum Apostolum retractemus. De modestia quidem cultus & ornatus, a perta praescriptio est etiam Petri, cohibentis eodem ore, quia eodem & spiritu, quo Paulus, & vestium gloriam, & auri superbiam, & crinium (3) lenonem operositatem.

CAPUT

nunc in Catholica Ecclesia praestatur, antiquitus etiam factum, non haec solum Tertulliani verba, sed Cyprianus, alique vetustissimi Scriptores apertissime probant, quorum testimonia ab aliis prolata repetere superfluum foret. Secundo quum haec unius Corporis accepti mentionem Tertullianus faciat, & unum Corpus domum deferri, ac reservari consuevisse intelligamus, discere possumus, sat olim fuisse Christianis, si Christi Corpore vescerentur; atque hunc usum ab Ecclesia Catholica servatum, & sexcentis aliis veterum documentis confirmatum, male a nuperis Haereticis improbari. *Muratorius.*

(1) *Nulla laetitia, sive tristitia.* Sive laetum quid, sive triste nunciatur, milites stationem, ubi praesident, non deserunt: nec nos milites Christiani, sive fuerit dies laetus, sive jejunii, & afflictionis, nostras Stationes deseremus. Et haec notandum est, Stationes Christianorum a stationibus militum dici: quum enim milites Christi simus, multa a militibus mutuumur. *G. Pancirol.*

(2) *De habitu vero &c.* De vestibus etiam, quas feminae ad orationem accedentes induere debebant, agendum sibi Tertullianus censet. Ad hoc autem incitatum se ait, quod pro diversitate locorum varius esset vestium feminarum usus, ideoque se de hujusmodi argumento scribere velle, quod praecipue tamquam nullius loci homo, videlicet nulli locorum consuetudini favens, rem acquissime pertractare poterat. At impudentia videbitur de hoc iterum agere, postquam Paulus Apostolus aperte egit in 1. ad Timotheum Cap. II. Se tamen impudentem non existimat, quum post Apostolum quidem, sed secundum Apostolum, hoc est secundum Apostoli mentem in eodem argumento versetur. *Muratorius.*

(3) *Crinium lenonem operositatem.* In Ambrosiano Codice legitur *crinum lenonem operositatem*. At in eo Codice, quo usus est Rigaltius, quique in haec verba definit, habetur & *crinum lenonem operositatem*. Quae lectio mihi libentius probatur, ut significetur ac damnetur immodicum feminarum studium in crinibus componendis, & in cincinnis

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

De Virginibus.

(a) 1. Cor.
II. 5.

SED quid (1) promiscue observetur per Ecclesias, quæ incertum id retractandum est, velarine deberent Virgines, an non. Qui enim Virginibus indulgent capitis (2) immunitatem, hoc niti videntur, quod Apostolus (a) non Virginibus (3) nominatim, sed mulieres designaverit velandas esse; nec sexum, ut diceret *feminas*, sed gradum sexus, dicendo, *mulieres*. Nam si sexum nominasset, *feminas* dicendo, absolute definisset

cinnis educandis, unde viri tamquam a lenonibus solliciti ad concupiscentiam rapitur. Hujusmodi autem lectioni consonat Apostolus utique a Tertulliano laudatus. Petrus in Ep. I. Cap. III. ita de mulieribus scribit: *Quoniam non sit emulatio ei, vestimenta, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum estis*. Paulus vero in 1. ad Timotheum Cap. II. Similiter, inquit, & mulieres in habitu erant, *etiam veneratione, & sobrietate orantes se, & non in sortis criminibus, aut auro, aut margaritis, vel ulyo profusa*. Ubi crinum factam mentionem vides. Item.

(1) *Sed quid promiscue*. Velles, & ornamenta feminaverit modestiam scire debere, certissimum ex Apostoli praecepto dixerat. Nunc velarine debeant Virgines, an non, tamquam res incerta, pertractandum sit. Erant enim, qui Virgines in Templo, atque in sacris conventibus, non velatas ferebant; alii vero ite quoad, ut reliquis mulieribus, velum esse necessarium modestiae causa, & Apostoli praecepti auctoritate, sentiebant. *Mutaretur*.

(2) *Capitis immunitate*. Qui virginibus indulgent capitis nuditatem, atque immunitatem a velamine. *Idem*.

(3) *Apostolus non Virgines nominatim*. Graecè *ἐν τοῖς ἐκκλησίαις, ὅς τις ἐκ τῶν ὑμῶν ὡς ἡμεῖς ἐσμὲν*. Sunt Apostoli verba in 1. ad Corin. Cap. XI. num. 5., quae ita exhibentur a vulgato interprete nostro: *Omnes mulier erant, vel prophetans non velato capite, aut ut caput suum: unum enim est ac si decalvetur*. Qui contendebant, virginibus neque praeceptum fuisse, ut velatae in Templo orarent; ex ipsis Apostoli verbis tale a mandatum constabant: Si Apostolus hoc praecipere in animum induxisset, videretur, quod *Mulier* Latine sonat, non fuisset ulus; nam *una* de nuptis tantum feminis videtur foret. Porius *omnes* dixisset, quo nomine feminas omnes tum nuptas tum innuptas Graeci significant; aut addidisset *nuptas* quoque, idest *Virgines*. Ergo non totum sonant, sed gradum & partem feminei sexus, mulieres videlicet nuptas, eo in loco Apostolus significavit. Quin ipse eadem in Epistola ad Corin. Cap. VI. virgines a mulieribus distinguit, inquit: *mulieres & ἡ ἑαυτῶν κεφαλὴ ὡς ὁ Χριστός, ἡ σώτην τοῦ σώματος, ἡ ἑαυτῶν κεφαλὴ ὡς ὁ Χριστός, ἡ σώτην τοῦ σώματος, ἡ ἑαυτῶν κεφαλὴ ὡς ὁ Χριστός*. Non hanc partem solum, sed & in Lib. de velandis Virginibus, quem pollice conscripsit in schola Montani, simile sibi argumentum Tertullianus obicit. Inquit ibi Cap. IV. *Operatur nobis, nullam mentionem virginum ab Apostolo factam, ubi de velamine praefinit, sed tantum mulieres nominatas: quum si veluisset & virgines, tunc, de virginibus quoque una mulieribus pronuntiasset, quomodo illic, inquit, ubi de nuptis tractat, quid obferendum sit etiam de virginibus, declarat. Itaque non contineri eas lege velandi capitis, ut non nominatas in hac lege; tunc ex hoc revelari, quia non jubentur, quae nec nominantur. Idem*.

set de omni muliere. Aut quum unum gradum sexus nominat, alium tacendo fecernit. Potuit enim, inquit, aut & Virgines nominare specialiter, aut compendio generaliter feminas.

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

Ut ita concedunt, recogitare debent de statu vocabuli ipsius, quid est mulier a primis quidem literis sanctorum commentariorum; nam inveniunt sexus esse nomen, non gradum sexus. Siquidem Evam (1) nondum virum expertam Deus *mulierem* (a) & *feminam* (a) Gen. 2. 23. cognominavit: feminam, qua sexus generaliter, mulierem, qua gradus sexus specialiter. Itaque jam tunc innupta adhuc Eva mulieris vocabulo fuit, commune id vocabulum & virgini factum est. Nec mirum, si Apostolus eodem utique spiritu actus, quocum omnis Scriptura divinitatum, & illa Genesis digesta est, eadem voce usus est, mulierem ponendo; quae exemplo Evae innuptas & virgini competat. Cetera denique non sonant, nam & hoc ipso, quod virgines non nominavit, sicut alio (2) in loco, ubi de nubendo docet, satis praedicat de omni muliere, & de toto sexu dictum, nec distinctum esse inter virginem, omnino non nominat. Qui enim alibi distinguere meminit, ubi scilicet differentia postulat (distinguit autem utramque speciem suis vocabulis designans); ubi non distinguit, dum utramque

(1) *Evam nondum virum expertam* &c. Ut ostendat Tertullianus, nomine *virginis* nuptas ac innuptas feminas significari, e Genesis Cap. II. num. 23. exemplum profert; ibi enim de Eva loquens Deus: *nomen*, inquit LXX. Interpretes, *nomen* *virginis* *est* *in* *eo* *quod* *non* *est* *virgo*. Scilicet: *ipsa vocabitur mulier, quia de viro suo sumpta est*, ut alibi aptissime interpretatur idem Tertullianus, versionem *Tr* LXX. sequutus. Vulgaris autem Interpres habet: *quae vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est*. Supra etiam dixerat divinus Scriptor: *Aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, ut coniuncta*. Utrobique Eva, quamquam adhuc virgo, neque viram experta, *virgo*, mulier appellatur. Igitur per hoc vocabulum non gradus sexus, seu nuptarum ordo significatur, sed generaliter femineus sexus: atque adeo tum virgines, tum nuptae ab Apostolo iubentur velari. *Muratorius*.

(2) *Sic alio in loco*. Eandem Epistolam 1. ad Corin. Cap. VII. num. 34. innuit, ubi ita loquitur Paulus: *Mulier innupta, & virgo cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quae vero nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro*. Si, inquit Tertullianus, innuptas a nuptis distinguere voluisset Apostolus, velari mulieres iubens, eas aliquo distinctu vocabulo, quemadmodum fecit, ubi revera illas distinguere voluit. Apparet igitur, tum nuptas, tum innuptas uno *mulieris*, seu *virginis* nomine fuisse comprehensas, quando eas Paulus distinguere nolit. Eadem ratione respondet idem Tertullianus in Lib. de vel. virgin. Cap. V. *Idem*.

utramque non nominat, nullam vult differentiam intelligi. Quid? quod Graeco sermone, quo literas Apostolus fecit, usui est mulieres vocare tam (1) feminas, idest γυναικας, quam θηλείας. Igitur si pro sexu nomine vocabulum istud frequentatur, quod est interpretatione pro eo, quod est femina, sexum nominavit, dicens γυναικας. In sexu autem & virgo contingitur. Sed & manifesta pronuntiatio est: *Omnis*, inquit, *mulier adorans, & prophetersans intecto capite decorat caput suum* (a). Quid est *omnis mulier*, nisi *omnis aetatis, omnis ordinis, omnis conditionis*? Nihil mulieris excipit, dicendo

(a) 1. Cor.
11. 5.

(b) Ibid.

(b) *omnis*; sicut (2) nec vir nec velandi; proinde enim *omnis vir*, inquit. Sicut ergo in masculino sexu sub viri nomine etiam investis velari vetatur, ita & in feminino sub nomine mulieris etiam virgo velari jubetur. Aequaliter in utroque sexu minor aetas majoris sequatur disciplinam: aut velentur & virgines masculi, si non velantur & virgines feminae, quia nec isti nominatim tenentur. Aliud sit vir, & investis, si aliud est mulier, & virgo. Nempe pro-

(c) Ibid.

per Angelos (c) ait velari oportere, quod Angeli propter filias hominum desciverunt a Deo. Quis ergo contendat, solas mulieres, idest nuptas jam, & virginitati (3) defunctas concupiscentiae, nisi si non licet & virgines specie praestare, & amatores invenire? Imo (4) videmus,

(1) *Quam feminas*. Idest potius quam feminas. Est elegans in Hebraeo sermone dicendi formula, & aliis in locis a Tertulliano viurpata. *Idem*.

(2) *Sicut nec vir, nec velandi*. Apostolus in laudata Epistola 1. ad Corin. Cap. XI. num. 4. *Omnis*, inquit, *vir orans, aut prophetersans velato capite, deturbat caput suum*. Intra vero addit: *Vir quidem non debet velare caput suum*. Cuicumque igitur viro, quando orat, turpe esse velari, ait Paulus, & *omnem eorum* nominans, omnes cuicumque ordinis, aetatis, & conditionis masculos intelligit. Igitur sub nomine *omnis mulieris* feminas omnes tum virgines, tum nuptas, ac viduas complectitur. Ceterum quia haec verba sint in Codice nostro viriata, nemo dubitat. Fortasse restitui poterunt, aut saltem iis lux aliqua affulgebit, si quod ille in Lib. de vel. virgin. Cap. VIII. refert, nos quoque referamus. *Apostolus: omnis, inquit, mulier. Quid est omnis? nisi omnis generis, omnis ordinis, omnis conditionis, omnis dignitatis, omnis aetatis? Siquidem omne, totum est, & integrum, & nulla sui parte defectum. Pars autem mulieris & virgo est. Aequae & de viro non velando omnis, inquit. Ecce duo diversa nomina viri, & mulier. Omnis uterque. Duae leges obnoxiae invicem hinc velandi, inde nudandi. Igitur si eo quod dictum sit omnis vir, commune est nomen viri etiam nundum viri, masculi investis: commune autem quum sit nomen secundum naturam, communis est & lex non velandi ejus, qui inter viros virgo est &c. Idem*.

(3) *Et virginitati defunctas concupiscentiae*. Haec mihi verbum aliquod desiderari videtur, cujuscumque esset *ignis excitare*, aut quid simile, ut sit sensus: num nuptae tantum, ac virginitate carentes, Angelorum hominumque concupiscentiam accendere possunt? neque virginibus licet forma corporis excellere, sibi quae amatores invenire? *Idem*.

(4) *Imo videmus*. Imo, inquit Tertullianus, Angeli virgines potius quam nuptas concupivisse videntur, siquidem Scriptura testante Cap. VI. Gen. num. 2. *Virgines filii Dei filias hominum quod essent pulchras, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant*. Igitur non uxores hominum, non feminae indifferenter a filiis Dei, sive ab Angelis,

videmus, quod non virgines solas concupierint, quum dicat Scriptura (a) *filias hominum*, quia potuit uxores hominum nominasse, vel feminas indifferenter. Etiam quod ait: *Et acceperunt sibi in uxores* (b), eo facit, quod accipiuntur in uxores, quae vacant scilicet. De non vacantibus autem aliter enunciasset. Itaque (1) vacant tam viduitate, quam & virginitate: adeo sexum nominando, generaliter filias, & species in genere commiscuit. Item quum (2) dicit, naturam ipsam docere, feminas velandas esse, quae capillum pro tegumento & ornamento mulieribus assignarit: Nonne idem tegumentum, & idem honor capitis virginibus quoque adscriptus est? Si mulieri turpe est radi (c), & virgini perinde. In quibus ergo una conditio capitis deputatur, una & disciplina capitis exigitur, etiam ad eas virgines, quas pueritia defendit; a primo enim *femina* nominata est. Sic denique & Israhel (3) observat. Sed si non (4) observaret: nostra Lex ampliata, atque suppleta defenderet sibi adjectionem. Virginibus quoque injiciens velamentum, excusetur. Nunc aetas, (5) quae sexum suum ignorat, simplicitatis privilegium teneat. Nam & Eva, & Adam, ubi eis contigit sapere, texerunt (6) statim, quod agnoverant. Certe in quibus pueritia mutavit, sicut na-

(a) Gen. 6. 2.

(b) Ibid.

(c) 1. Cor. 11. 6.

Tom. XI. P. II.

Z

turae,

gelis, ut Tertullianus interpretatur (quam solide non quaero) expertae fuerunt, sed virgines, & quae *vacabant*, hoc est nondum conjugatae. Quamobrem ita legendus mihi videtur Tertulliani locus: Imo videmus, quod virgines solas concupierint. Infra etiam uxores pro uxorem legendum esse, nemo neget. Hunc eundem Genesis locum a Tertulliano tractatum videas in memorato libro de vel. virgin. Cap. VII. *Idem*.

(1) *Itaque vacant*. Id est: illae dicuntur vacare, quae aut virgines, aut viduae sunt *Idem*.

(2) *Item quum dicit Sc.* In eodem Cap. XI. Epist. 1. ad Corin. num. 14. *Ipsa natura*, inquit Apostolus, docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi. Mulier vero si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. Igitur quum virginibus quoque capilli pro velamine a natura sunt dati, velo & ipsae uti debent. *Idem*.

(3) *Sic denique & Israhel observat*. Judaeis etiam feminis in usu fuisse, ut velato capite incederent, idem Tertullianus alibi testatur, nempe Cap. IV. Libri de Cor. Milicis, cujus haec sunt verba: *Apud Iudaeos tam solemne est feminis eorum velamen capitis, ut inde noscantur*. Tum addit exemplum Rebeccae adhuc virginis, quae velata ad sponsum profecta est, & Susannae, quae quum judicio filiteretur, aperta erat velamine pro more ceterarum mulierum Hebraearum. Similia repetit in Lib. de vel. virg. Cap. XI. Rabbi etiam Nathan in Aruch Veli cuiusdam tenuis mentionem facit, quo seminarum capita obtegi solebant. *Idem*.

(4) *Sed si non observaret*. Quumquam virginibus Judaeis velandi capitis consuetudo non esset, nihilominus in lege Christianorum servandus foret huiusmodi ritus; nam in novo Testamento veteres leges & ampliatae, & suppletae sunt. *Idem*.

(5) *Nunc aetas, quae sexum suum ignorat*. Hinc patet, puellis, quae nondum rationis usum attigerant, interdicto capite procedere licuisse. *Simplicitatis privilegium* Tertullianus appellat. Verum in iis, quae ad adolescentiam creverant, quum natura mutaretur, mutari quoque disciplinam decebat. Vide ipsum citato Cap. XI. de vel. virg. *Idem*.

(6) *Texerunt*. Lego *texerunt*, ut Gen. Cap. III. num. 7. *Idem*.

turae, ita & disciplinae debet aetas esse munifica. Nam & membris, & officiis mulieribus resignantur. Nulla virgo est, ex quo potest nubere, quoniam aetas jam in ea nupsit suo viro, idest temporis: Sed aliqua (1) se Deo vovit. Jam & crinem (2) exinde transfigurat, & omnem habitum ad mulieres convertit. Totum (3) ergo asseveret, & totum virginis praestet: quod propter Deum abscondit, plane obumbret. Interest nostra, quod Dei gratia exerceat, solius Dei conscientiae commendare, ne quod a Deo speramus, ab homine compensemus. Quid denudas (4) ante Deum, quod ante homines

(1) *Sed aliqua se Deo vovit.* Et ab ipsis Ecclesiae incannabulis virgines fuisse, quae suam virginitatem Christo dicarent, cum e nonnullis Tertulliani locis in memorato Lib. de vel. virg., tum ex hoc capite ostendi evidenter potest, ut sobeat mirari quorundam aut in re aperta caccitatem, aut in improbanda re tot seculorum usu probata audaciam; negant enim hunc morem aut in antiquis Christianorum Ecclesis viguisse, aut in recentioribus esse laudandum. At heic legimus, *Aliquas se Deo vovere, sanctumque hoc institutum Dei gratia exerceri.* Infra ait: *Nupsisti Christo, illi carnem tuam tradidisti. Age pro mariti tui (scilicet Christi) disciplina.* Si *nuptas alienas velari jubet Christus, suas utique multo magis.* His adde quae doctissimus Pamelius habet praefat. in eundem Lib. de virg. vel. Ego in argumento satis explorato aliis veterum testimoniis parco. *Idem.*

(2) *Crinem exinde transfigurat.* Ubi virgines Christo castitatem dicaverant, crinem transfigurasse diximus. Neque, ut arbitror, hoc nomine comas tonderi Tertullianus significat; auster enim ipemet est, virginibus quoque turpe esse tonderi. *Si mulieri, inquit, turpe est rasi, & virgini perinde.* Idem repetit in Lib. de vel. virg. Cap. VII. Me quidem non fugit, nonnullis in regionibus a sacris virginibus crinem deponi consuevisse, ac praecipue in Syria & Aegypto, uti Hieronymus in Epist. XXXVIII. ad Sabinianum, aliaque monumenta testantur. Sed hujusmodi consuetudinem in Africa tribus saltem prioribus Ecclesiae seculis obtinuisse, nusquam invenio. Censeo itaque nil aliud heic intelligi, nisi modestam crinium compositionem, quam virgines tum tervare incipiebant, quum se Christo dicabant. Et quidem antiquitus usitatum fuit, ut crine soluto, ac libero virgines incederent. Simul ac antem conjugio sese obligabant, comae illis coactae, & compositae erant, ut jam in matronarum gravitatem transirent. Quae igitur divino sponso nubebant, par erat, ut crine composito, compresso, ac transfigurato proderent se Deo nuptas, *omnemque habitum ad mulieres convertendo*, hoc est matronalibus se vestibus induendo, matronis, sive mulieribus nuptis accenserentur. Reliquae vero virgines in speciem secularium nuptiarum educatae, vix pueritiam transgressae *vertunt capillum, & acu lascivior comam sibi inferunt, a fronte divisis, apertam professae mulieritatem.* Haec sunt Tertulliani ipsius verba in Cap. XII. de vel. virg. At quum Cap. XI. dicat: *Aspice nuptiam illam tuam virginem & animam expectantem, & carnem transfigurationis,* nescio an huic loco tenebras addat, an illa verba hinc sint corrigenda. Si quis *crinem transfigurare* heic sumere velit pro memorata virginum lascivia in componendis, interserendis, ac dividendis crinibus, ostendat in hac periodo Tertullianum de virginibus Deo dicatis non loqui. *Idem.*

(3) *Totum ergo asseveret.* Verum de virginibus sacris heic agi, magis per ista persuecor; sensus enim est: Si ex quo virginitatem Deo dicavit, crinum licentiam comprimere, & gravitatem in vestibus prae se ferre virgo debet, cur postea inest capite in sacris hominum conventibus conspicientiam se praebet? Omnino igitur ostendat se Christo nuptam, & totam sacrae virginis modestiam servet, plene obumbrando virginem caput, quod propter Deum abscondit. *Idem.*

(4) *Quid denudas ante Deum?* Eu quod Tertulliano minime ferendum videbatur. Sacratae Christo virgines non secus ac matronae velato capite in publico procedebant, in Eccle-

homines tegis? Verecundior eris in publico, quam in Ecclesia? Si Dei gratia est, & accepisti, quid gloriaris, inquit, quasi non acceperis (a)? Quid alias ostentatione tui judicas? an alias gloria tua ad bonum invitas? Atqui & ipsa periclitaris amittere, si gloriaris; & alias ad eadem pericula cogis. Facile eligitur quod affectione gloriae assumitur. Velare virgo, si virgo es; debes enim erubescere. Si virgo es, plures oculos pati noli. Nemo miretur in tuam faciem; nemo mendacium tuum sentiat. Bene (1) mentiris nuptam, si caput veles. Imo (2) mentiri non videris; nupsisti enim Christo, illi carnem tuam tradidisti. Age pro mariti tui disciplina. Si nuptae alienae velari jubet, suas utique multo magis. Sed non (3) putes institutione unusquisque antecessoris commovendam. Multi (4) alienae consuetudini prudentiam suam, & constantiam ejus addicunt, ne compellantur velari. Certe voluntarias (5) prohiberi non oportet,

Z 2

tet,

in Ecclesia vero nequaquam. Ab ostentationis culpa immunes non credit has virginæ Tertullianus, quae veluti gloriabundae, se a divina gratia ad continentiae votum eleatas, in reliquarum virginum conspectu jactare propriam virtutem videbantur. Quumque id a se fieri quaedam responderent, ut exemplo suo alias ad sacrum virginum votum incitarent, ne hoc quidem ambitionis periculo carere Tertullianus ait. *Idem.*

(1) Bene mentiris nuptam. Exploratum est, cunctas mulieres nuptas, ut Apostolo obtemperarent, tum in publicis locis, tum in sacris aedibus velo capita obduxisse. Proinde hoc nuptarum indicium erat. Quum virginis sacrae pro nuptis Christo haberi vellent, istem vestibus, ornatus, & velamentis in publico utebantur, quibus matronae, ac nuptae mundo; in Ecclesia vero velum ad earum differentiam deponebant. Inquit igitur Tertullianus: Nemo miretur in tuam faciem, nemo mendacium tuum sentiat. Scilicet mendacium appellat, pium utique, se fingere nuptas, quum adhuc virginis essent. Si & in Ecclesia velo usae fuissent virginis, nemo eas a nuptis distingueret; & bene solum se nuptas mentiri poterant virginis, si caput ubique velassent. *Idem.*

(2) Imo mentiri non videris. Se corrigat Tertullianus, quod a sacris virginibus nuptas seculari dixisset: nam revera Christo nupsere, illique suum corpus dicavere, ideoque ad instar nuptarum velato capite divinis officiis inter se debebant. Eadem habet Cap. XVI. de virg. velandis. *Adimple, inquit, habitum mulieris, ut statum virginittis serves. Mentire aliquid ex his, quae intus sunt, ut soli Deo exhibeas veritatem. Quamquam non mentiris nuptam; nupsisti enim Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est, qui & alienas sponfas, & maritatus velari jubet: utique multo magis suas. Quare nullus dubito, quin Tertullianus heic de virginibus, non omnibus, sed Christo tantum dicatis loquatur ab his verbis: Sed aliqua se Deo totius, usque ad sequentia Sed non putes. *Idem.**

(3) Sed non putes. Latere mendum in his verbis sentio, sed reparare non audeo. Fortasse legendum unusquisque. Sentius autem est: non esse virginum, quae antecesserunt, consuetudinem pro ratione adducendam. *Idem.*

(4) Multi alienae consuetudini. Et heic verba corrupta existimo. Legere mallet *multae*. Inquit autem, complures virginis, ne in templo velari compellerentur, praecedentium virginum consuetudine sese tueri, satis se prudentes arbitrae, si quod illae constanter fecerunt, & ipsae facerent. *Idem.*

(5) Certe voluntarias. Ita ego interpretarer. Velari feminas nuptis seculi, aut Christi addictas, omnino necessarium est. At quae virginittatem voluntariam colunt, donec maritum sibi comparent, his prorsus interdicienda non est capitis nuditas, sed monendae tantum, ut meliora disciplinae consilia amplectantur, quamvis se virginis interdum mentiantur. Mendosum Codicem explicare per solas conjecturas cogimur. *Idem.*

co (1) Resurrectionis non ab isto tantum, sed omni anxietatis (2) habitu, & officia cavere debemus, differentes etiam negotia, ne quem Diabolo locum demus. Tantumdem & spatio Pentecostes, quae eadem exultationis (3) solemnitatem dispungimur. Ceterum omni die quis dubitet prostrernere se Deo vel prima (4) saltem oratione, qua lucem ingredimur. Jejunii autem & Stationibus nulla oratio sine genu, & reliquo humilitatis more celebranda est. Non enim oramus tantum, sed & deprecamur, & satisfacimus Deo Domino nostro. De temporibus orationis nihil omnino praescriptum est, nisi plane omni in tempore (5), & loco orare.

CAPUT

τῶν ἁγίων εὐχῶν μὴ γινώσκουσιν ἢ τῶν ἡμερῶν. Omnibus autem Sabbatis, & diebus Dominicis, & Dodecahemero, similiter & diebus a Paschate usque ad Festum omnium Sanctorum in orationibus genua flectere non licet. In Juris etiam Graeco-Romani Lib. III., ubi de Luca Patriarcha, num. 9. legitur: *ἡ ἐκκλησία οὐδέποτε τὰς ἡμέρας τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἢ τῶν ἡμερῶν γινώσκουσιν ἢ ἡμερῶν.* Apostolici Canones eum puniunt, qui quovis Sabbato, vel Dominico die genu flectit, vel jejunat. Quamquam Graeculus hic fallatur (non enim in Apostolorum Canonibus quid tale reperitur) nihilominus palam fit, in Oriente multis post Tertullianum seculis hujusmodi consuetudinem iterum invaluisse. *Muratorius.*

(1) *Solo die Dominico.* In libro quoque de Cor. mil. eadem affirmantur, veluti e traditionis penu, atque auctoritate accepta. Die, inquit, Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschae in Pentecostem usque gaudemus. Communis autem inter Christianos tum erat hic ritus; quare quum nonnulli ab eo deservissent, placuit Patribus Concilii Nicaeni primi rem statere in Can. ult., ne Ecclesiae in eo dissentirent. De intermittenda genuflexione tum singulis diebus Dominicis, tum diebus a Paschate ad Pentecostem, mentionem faciunt S. Hilarius Prologo in Psalt., S. Hieronymus Cap. IV. contra Luciferianos, Auctor Quaelet. ad Orthodoxos inter opera S. Iustini quaelet. CXV., S. Basilii Cap. XVII. Lib. de Spir. Sancto, S. Augustinus Epist. CXIX., Cassianus, Germanus Constantinopol., Balsamon, Zonaras, alique non pauci. *Idem.*

(2) *Sed omni anxietatis habitu.* Desiderari heic verbum *abstinere* mihi videtur. Quam genu flectere, & jejunare, moestitiam atque poenitentiam spirarent, Dominico die, nempe exultationis die, abstinendum ab eo more fuit. *Idem.*

(3) *Quae eadem exultationis solemnitatem dispungimur.* Diximus & in Pentecoste genua non flexisse Christianos. Nescio an legendum: *quae eadem exultationis solemnitas est, dispungimus.* In Lib. de Patientia *expunxit* pro praestitit usurpatum est a Tertulliano; & *dispuncta est* pro absoluta Cap. V. de Carne Christi; & *expunget* pro perficiet in Lib. de Resurr. carnis. In Lib. etiam adversus Judaeos: *Itaque, ait, dispungamus ordinem coeptum, hoc est absolvamus.* Igitur tantumdem *dispungimus* hoc loco nil aliud significet, quam praestamus, & absolvimus. *Idem.*

(4) *Vel prima saltem oratione.* Celebres sunt apud antiquos *lobrai*, seu *matutinae* preces. De his consule Constitut. Apostol. Lib. VIII. Cap. XXXIV., Chrysostomum Homil. in Ps. CXIX. & alibi, ac Basilium in Regulis fufius disputatis Interrog. XXXVII., ut alios omittam. *Idem.*

(5) *Omni in tempore.* Alludit ad Cap. II. Epist. ad Timoth., ubi inquit Paulus: *Volo ergo virum orare in omni loco.* At de tempore nullam habet mentionem. *Idem.*

CAPUT VICESIMUMQUARTUM.

De Loco.

(2) 1. ad
Tim. 2.

SED quomodo (2) *omni loco*, quum prohibeamur in publico? Omni, inquit, loco, quem opportunitas, aut etiam necessitas importaret. Non enim contra praeceptum reputatur ab Apostolis factum, qui in carcere audientibus custodiis orabant & caneabant Deo, apud (1) Paulum, qui in navi coram omnibus Eucharistiam fecit.

CAPUT VICESIMUMQUINTUM.

De Tempore.

(b) Act.
Ap. 2. 15.

DE tempore vero non erit otiosa extrinsecus observatio etiam horarum quarundam. Istarum dico communium, quae diei interspatia signant, Tertia, (2) Sexta, Nonna, quas solemniore in Scripturis invenire est. Primus Spiritus Sanctus congregatis discipulis hora (b) Tertia infusus est. Petrus, qua die visionem communitatis omnis in illo vasculo

(1) *Apud Paulum.* Legendum videretur *aut a Paulo.* Respicit Act. Apost. Cap. XXVII. num. 35. Paulus enim quum esset in navi, *sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium, & quum fregisset, coepit manducare.* Muratorius.

(2) *Tertia, Sexta, Nonna.* Tempora, quibus orationi vacandum esset, alia alii constituerunt. Constitutionum Apostolicarum Auctor Lib. VIII. Cap. XXXIV. *sexies* quotidie orandum ait, nempe *circiter auroram, hora tertia, sexta, nona, vespere, & circiter gallicinium.* Chrysostomus Homilia in Psal. CXIX. *sexies* itidem orandum esse docet, sed non eadem horarum divisione utitur. S. Basilus *septies* in die preces ad Deum fundendas esse statuit. Clemens vero Alexandrinus Strom. Lib. VII. huiusmodi horarum divisionem laudat quidem, sed alia subdit non contemnenda. *Nonnulli, inquit, certas & definitas horas constituunt precationi, ut verbi causa Tertiam, Sextam, Nonam. At is, qui est cognitione praeditus, per totam erat vitam, dum per preces suas cum Deo versari studet.* Tertullianus autem alibi, in libro nempe de Jejun. Cap. X. Tertiam, Sextam, & Nonam orationi destinatas repetit, suaeque sententiam iisdem confirmat exemplis. In Synagoga quoque ter die quolibet precibus dari operam auctor est Maimonides

ides

sculo expertus est, Sexta (a) hora ascenderat orandi gratia in superiora. Idem cum Johanne ad Nonam in templum adibat, ubi paralyticum sanitati reformavit suae (b). Etsi simpliciter se habeant sine ullius observationis praecepto, bonum tamen sit aliquam constituere praesumptionem, qua & orandi admonitionem constringat, & quasi lege ad tale munus extorqueat a negotiis interdum, ut quod Danieli quoque legimus (c) observatum utique ex Israelitis disciplina, ne minus ter die saltem adoremus, debitores Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Exceptis (1) utique legitimis orationibus, quae sine ulla admonitione debentur ingressu lucis & noctis. Sed & cibum non prius fumere, & lavacrum non prius adire, quam interposita oratione, Fideles decet. Priora enim habenda sunt spiritus refrigeria & pabula, quam carnis, & priora coelestia, quam terrena.

CAPUT VICESIMUMSEXTUM.

De fratrum digressu.

FRATREM domum tuam introgressum ne sine oratione dimiseris. Vidisti, inquit, fratrem, (2) vidisti Dominum tuum: maxime advenam, ne Angelus forte sit. Sed nec ipse a fratribus exemptis priora fecerit refrigeria terrena coelestibus. Statim enim judicabitur fides tua. Aut quomodo secundum praeceptum (d) *pani huic domui dices*, nisi & eis, qui in domo sunt, pacem mutuam reddas?

CAPUT

aides in Lib. de prec. & benedict. Sacerdot. Cap. I. Idemque & in Ecclesia Dei ter solitum fieri testatur S. Cyprianus in Lib. de Orat. & S. Hieronymus in Epist. ad Laetam & Demetriadem. Muratori.

(1) *Exceptis utique legitimis orationibus.* Preces matutinas, ac vespertinas a lego praecipit ait. De iis loquitur Chrysostomus Homil. XXII. in Epist. ad Hebr. Vide & Cyprianum Cap. ult. de Orat., ubi mane, & recedente sole necessario orandum ait. Idem.

(2) *Vidisti, inquit, fratrem.* Haec e sacris Scripturis citari videntur: locum vero innuere nescio. Quod patet, respicit ad Cap. XIII. num. 2. Epist. ad Hebraeos, ubi Apostolus hospitalitatem commendans ait, interdum Angelos hospitio recipi. Sunt ejus verba: *Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt (placuerunt habent alii) quidam, Angelis hospitio receptis.* Alludit autem ad Angelos, qui se hospites Abrahamo & Lot obtulerunt. Hinc S. Ambrosius in Lib. de Abraham Cap. V. *Quasi scis*, inquit, *an Deum suscipias, quem hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus deserti hospitium, Deum atque Angelos ejus suscepit hospitio. Quamvis & quem hospitem suscipis, Deum suscipis &c.* Idem ab eo repetitur Lib. II. Cap. XXI. de Officiis. At in verbis Tertulliani aliquid fortasse desideratur. *Abstrusius.*

CAPUT VICESIMUMSEPTIMUM.

De subjungendo Psalmo.

ILIGENTIORES in orando subungere in orationibus (1) Alleluja solent, & hoc genus Psalmos, quorum (2) clausulis respondeant, qui simul sunt. Et est optimum utique institutum omne, quod proponendo & honorando Deo competit, saturatam (3) orationem velut optimam hostiam admovere.

CAPUT VICESIMUMOCTAVUM.

(a) Esai.
i. 11.

(b) Jo. 4.
23.

HAEC est enim hostia spiritalis, quae pristina sacrificia delevit. Quo mihi, inquit, multisitudinem sacrificiorum vestrorum? Plenus sum holocaustorum arietum; & adipem agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo. Quis enim requisivit ista de manibus vestris (a)? Quae ergo quaesierit Deus, Evangelium docet. Veniet hora, inquit, quum veri adoratores adorabunt Patrem in spiritum & veritate (b).
Deus

(1) In orationibus Alleluja. De hujus vocis antiquitate, ac repetito usu in precibus sacris jam alii satis eger, deque illa mentionem faciunt S. Anicetus in Psal. CVI. & CX. S. Ambrosius in Apologia pro Davide, Sozomenus Lib. VII. Cap. XV. & XIX., S. Paulinus, S. Hieronymus, Isidorus, Sidonius, & alii. A Judaeis ad Christianos transiit: est enim in Davidicis Psalmis frequens, eaque olim potissimum in Ecclesia Hierosolymitana usurpata discimus a S. Gregorio Lib. II. Epist. LXIII. Muratorius.

(2) Quorum clausulis respondeant. Legentium eruditioni facerem injuriam, si post doctissimum summumque pium Cardinalem Bonam de antiquissimo plallendi, ac Davidicos Psalmos aut recitandi, aut canendi usu loqui vellem. Ejus librum de Psalmodia consulat quisquis saturari cupit. Haec transiens animadverto, quam verus ille etiam sit ritus, quo Psalmi alternis in Choro, aliisque Ecclesiasticis supplicationibus recitantur. Idem.

(3) Saturatam orationem. Sicuti jejuna oratio, alio tamen sensu, a Cicerone dicta est, ita & saturata a Tertulliano dicitur, quas preces cum recitatione Psalmorum conjungit. Haec est optima, haec est pinguis hostia, quam ad aram divinam perducimus. Idem.

Deus enim spiritus est (2): & adoratores itaque tales requirit. Nos (2) 2. Cor. 3. 17.
 fumus veri adoratores, & veri Sacerdotes, qui spiritu orantes spiritu
 sacrificamus orationem Dei propriam, & acceptabilem, quam scilicet
 requisivit, quam sibi prospexit. Hanc de toto corde (1) devotam,
 Fide passam, veritate curatam, innocentia integram, castitate munda,
 Agape (2) coronatam cum pompa operum bonorum inter Psalmos,
 & Hymnos deducere ad Dei altare debemus.

CAPUT ULTIMUM.

De vi & affectu (3) Orationis.

OMNIA (4) nobis a Deo impetraturam. Quid enim orationi de spiritu & veritate venientis negavit Deus, qui eam exigit? Legimus, & audimus, & credimus, quanta documenta efficaciae ejus. Vetus quidem oratio & ab ignibus, & a bestiiis, & ab inedia liberabat, & tamen non a Christo acceperat formam. Ceterum quanto amplius (5) oratur

Tom. XI. P. II.

A a

tur

(1) *De toto corde devotam.* Orationi, quam hostiam spiritalem appellat, singula tribuit, quae victimis carnis conveniebant, nimirum ut de toto corde voveatur Deo, ut sit passa, curata, integra, munda, coronata. *Muratorius.*

(2) *Agape coronatam.* Et si Agapam nomine convivii illa fere semper significari soleant, quae a primis Christianis in sacro conventu celebrari solebant in pauperum solatium, in mutuae dilectionis communionem: interdum tamen ipsam Eucharistiam, atque incrementum Sacrificium ea voce significarunt Patres. Neque vero ab Agapis olim disjungebatur Dominici Corporis, & Sanguinis ministratio. Priori sensu intellexisse videtur Tertullianus in Apologia Cap. XXXIX. *Coena nostra*, inquit, *de nomine rationem sui ostendit. Vocatur enim agape, id quod dilectio penes Graecos est.* In Lib. etiam ad Mariyres Cap. II. *Agapen fratrum* vocat. Hinc autem constat, post orationem celebrari solitam fuisse Agapen, quum haec orationis corona dicitur. De Agapis sublati Disquisitionem subdidi Carminibus anecdotis S. Gregorii Nazianzeni. *Idem.*

(3) *Et affectu.* Scribendum reor *effectu*, ita enim quae sequuntur persuadent. *Idem.*

(4) *Omnia nobis impetraturam.* Cum superioribus conjungenda erant haec verba. Nempe orationem hostiam spiritalem deducere ad Dei altare debemus, omnia nobis a Deo impetraturam. *Idem.*

(5) *Ceterum quanto amplius &c.* Vim & efficaciam Christianae orationis commendans quorundam objectiones praevertere videtur, qui miracula per orationem fieri non conspiciebant, qualia in veteri lege facta accepimus. Respondet igitur, non ea quidem ipsa prodigia, sed alia non minora per orationem Christianis praestari. Legendum quoniam arbitror *Non vobis Angelum dumtaxat &c.*; sed etiam patientes &c. ut sit sententia: Non ea tantum Christianorum precibus miracula impetrantur, quae Synagoga impetravit; sed alia etiam majora, quum longe majus prodigium sit patienter ferre tormenta, quae

tur oratio Christianorum, non roris (1) Angelum in mediis ignibus sistit, nec ora leonibus obstruit, nec esurientibus rusticorum prandium transfert, nullum sensum passionis delegatâ gratiâ avertit; sed patientes, & sentientes, & dolentes sufferentia inlruit, virtute ampliat gratiam, ut sciat fides quid a Domino consequatur, intelligens quid pro Dei nomine patiatur. Sed & retro oratio plagas irrogabat, fundebat hostium exercitus, imbrium utilia (2) prohibebat. Nunc vero oratio iustitiae omnem iram Dei avertit, pro inimicis excubat, pro persequentibus supplicat. Mirum si aquas coelestes extorquere novit, quae potuit & ignes impetrare? Sola est oratio, quae Deum vincit. Sed Christus eam nihil mali novit operari. Omnem illi virtutem de bono contulit. Iraque nihil novit, nisi defunctorum animas de ipso mortis itinere vocare, debiles reformare, aegros remediare, Daemoniacos expiare, claustra carceris aperire, vincula innocentium solvere. Eadem diluit delicta, tentationes repellit, persecutiones extinguit, pusillanimos consolatur, magnanimos oblectat, peregrinantes deducit, fluctus mitigat, latrones obstupescit, alit pauperes, regit divites, lapsos erigit, cadentes suspendit, stantes continet. Oratio murus est Fidei, arma & tela nostra adversus (3) hominem, qui nos undique observat. Iraque numquam inermes incedamus. Die Stationis, nocte (4) Vigiliae meminerimus. Sub armis orationis signum nostri

quae sentiuntur, quam a tormentis liberari. Cui interpretationi consentire videntur cum superiora, tum subsequenter verba, atque exempla. Utumque tamen e vitioso Codice conjicere possumus, certum est a Tertulliano eximia commemorari prodigia, quae per Christianos orantes e Coelo impetrabantur. *Idem.*

(1) *Non roris Angelum.* Eum Angelum, qui tres pueros, veluti roseo imbre perfusos, in fornace servavit, roris Angelum appellat. Eodem scilicet modo aliis Angelis ab aliqua re gesta, aut aliquo munere nomen imposuit. *Angelum* Orationis supra nominavit. *Angelos* matrimonio praepositos memorat Lib. II. ad uxorem. Cap. ultimo. *Angelum Baptismi* Lib. de Bapt. Cap. V. & VI., & *Angelum*, cui hominis in utero formandi est cura, nominat Lib. de Anima Cap. XXXVII. *Idem.*

(2) *Imbrium utilia prohibebat.* Quando heic mendum non lateat, explicare possumus, orationem in causa fuisse, ne utiles imbres e coelo in hostium arva fluere. *Idem.*

(3) *Adversus hominem &c.* Haec revera de Diabolo dicenda erant, qui semper circumquærens quem devoret. Sed quo jure hominem Tertullianus appellasset? De Ethnicis ergo Principibus loqui mihi videtur Auctor, qui nihil non curabant, atque observabant, ut Christianorum Reipublicae nocerent. *Idem.*

(4) *Noctæ Vigiliae meminerimus.* Actum agerem, si de Vigiliis in Ecclesia Dei antiquitate mandare literis aliquid vellem. Ad eam tamen luculentius probandam non parum conferret hic Tertulliani locus. Eorum autem confidentiam praeterire non possum, qui Vigiliarum institutionem ex necessitate factam, ac servatam tribus primis Ecclesiae seculis scribant, quum enim (ajunt illi) convenire interdictum Christiani non possent prae Paganorum timore, hinc factum est, ut noctu conventum celebrarent, vigilantes in oratione, & in laudibus divinis. At quid evidentius, quam & diurno tempore ad Ecclesiam coisire Christianos vel ipsis tribus a Christo nato seculis? Id satis probant, quae de Stationibus breviter ego, fusius alii adnotarunt. *Idem.*

nostri Imperatoris custodiamus. Tubam Angeli expectemus. Orantes orant etiam Angeli omnes. Orat omnis creatura. Orant pecudes, & ferae, & genua declinant, & egredientes de stabulis ac speluncis, ad coelum non otiosi (1) ore suspiciunt, vibrantes (2) spiritu suo movere. Sed & aves nunc exurgentes eriguntur ad coelum, & alarum crucem pro manibus extendunt, & dicunt aliquid, quod oratio videatur. Quid ergo amplius de officio orationis? Etiam ipse Dominus oravit, cui sit honor & virtus in secula seculorum.

F I N I S.

A a 2

FRA-

(1) *Non otiosi* see. Scribendum est *non otioso*, aut *non otiosae*. *Idem*.

(2) *Vibrantes*. Si quidem ita scripserit Tertullianus, hoc verbum explicarem hac ratione: conantes spiritu suo ora ad laudandum Deum, atque orandum movere. *Idem*.

FRAGMENTUM VETUSTISSIMUM
I N Q U O
MANICHAeorum HAERESIS
D A M N A T U R.

..... quod Christus est, faciens Deum verum, Anathema sit; homo enim per adoptionem, & sanctificationem, Fidei potestatem Dei Filius efficitur, Christus autem verus Deus veri Dei Patris est Filius per naturam.

Si quis animam hominis non confitens creaturam, sed ex substantia eam adserat Creatoris, vel dicat Dei portionem, Anathema sit.

Si quis Patrem, & Filium animam, & sensum dicit esse, Anathema sit.

Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum totam Dei in terrena humilitate, vel animaletem evaquans Deitatem hominem vult intelligi, Anathema sit.

Si quis doctrinam potestatem dans hoc vult intelligi Trinitatem, & non potius inseparabilem unam eandemque adsignet potestatem, Anathema sit.

Si quis dixerit de Deo Patre omnipotente, ipse est Jesus, ipse est Christus, ipse Filius, ipse Pater, ipse Spiritus homo, Anathema sit.

Si quis animam coaeternalem adserat Deo, & non ei, postquam a Deo creata est, aeternitate fuisse donatam, Anathema sit.

Si quis duas animas in homine esse, unam de substantia Dei, & alteram carnis, Anathema sit.

Si quis peccatum carnis non dicit pertinere ad animam, Anathema sit.

Et si quis carnem hominis a Diabolo, vel Angelis factam esse dicit, & non a Deo, Anathema sit.

Et si quis hujus Mundi Principem, hoc est Diabolum, & tenebrarum globum adserit procreatum, & non a Deo bonum Angelum factum, & propria postremum perversitate mutatum, Anathema sit.

Si quis dicit animam de sede coelesti propriis desideriis ad terrena ad ductam, & non corpori jubente Domino copulatam, Anathema sit.

Si quis dixerit pluvias, coruscationes, fulmina, nubes, grandines, non Dei nutu fieri, vel moveri, Anathema sit.

DISQUISITIO IN HOS ANATHEMATISMOS.

ANTIQUISSIMUM Codicem in Ambrosiana Bibliotheca adservamus ante annos mille, aut minimum nongentos manu exaratum, ubi amplum legitur de Haeresi Manichaeorum fragmentum, una cum integra S. Archelai Cascharorum in Mesopotamia Episcopi ad Diodorum Epistola, qua Manetis, seu Manichaei illo tempore viventis errores, ac deliramenta refelluntur. Scilicet cum impio Haeresiarcha aperto Marte congregi Sanctissimus Episcopus voluit, ut publica victoria perditissimum Ecclesiae hostem everteret, populosque in verae Fidei consensu firmaret. Hujusce disputationis Acta olim prolixo, ut videtur, opere, & Syriaco sermone conscripta fuerant, testibus Hieronymo in Lib. de Scriptor. Eccles. Cyrillo Hierosol. Episc. Catech. VI. Socrate Hist. Eccles. Lib. I. Cap. XXII. Ea vero hoc eodem anno Latine ex antiqua versione prodierunt in lucem cura Cl. V. Laurentii Alexandri Zacagnii Vaticanae Bibliothecae Praefecti, cujus eruditionem, consiliumque utilissimum in veteribus monumentis edendis commendare pluribus possem. Praeclarum etiam Historiae illius fragmentum Latio antiquitus donatum in laudato Codice MS. apud nos adhuc habetur, quod tamen ab Ambrosiana exscriptum,

ac erutum Anno Christi 1668. publicae luci traditum fuit a Clar. Viro Henrico Valesio ad calcem Annotat. in Socratem, ac Sozomenum. Ejusdem fragmenti, ac Epistolae ab Archelao scriptae, nostraeque etiam Bibliothecae meminerunt Bigotius vir doctissimus Praefat. in Pallad., & Guilielmus Cave in Hist. Literaria, quod tamen Dupinio in Bibliotheca Scriptor. Ecclesiast. animadversum nequaquam est, dum Archelai vitam, ac scripta jejune nimis recenset. Aliud autem dignum aeternitate fragmentum eodem illo in Codice hucusque delituit, nempe aliquot Capitula in Manichaeos antiquis temporibus promulgata, quae Literariae Reipublicae plane interest nosse. An ex aliquo Concilio haec in Manetem fulmina prodierint, primo inquirendum reor, nam hosce tantum haereticos heic designari atque configi nemo inficias ibit. Nonnullae heic quidem Priscillianistarum opiniones anathemate percutiuntur, quas Manichaeis placuisse nusquam animadverti, cujusmodi potissimum illa est: *Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unam personam, aut existentiam esse*, ita ut Pater idem sit Filius, ac Spiritus Sanctus. Verum quum multo plures ibidem damnentur sententiae, quae Manichaeis dumtaxat, & non Priscillianistis arrisere, hinc ad Manichaeos tantum pertinere istud fragmentum arbitror; & potissimum quia Manichaeorum Historiae connexum in veteri MS. extat, atque, ut S. Leo, S. Augustinus, alique agnoscunt, universa pene Manetis figmenta Priscillianistae sibi adoptarunt. Ad rem itaque aggrediamur.

Aureliano, seu quod veri videtur similis, Probo Romanum Imperium regente erupit in publicum Manes genere Persa, ex mancipio Haeresiarcha factus. Quum Persidi, aliisque Provinciis annis aliquot venenum suum afflasset, aegrotantem Regis Persarum filium superbus homo sanitati se restitutum pollicitus est. At contra votum res cessit, nam filius vi morbi e vivis raptus est, ipseque Maneti, ni fuga sibi consulisset, fatum idem imminebat. Hinc Mesopotamiam contagione sua inficere aggressus a laudato Episcopo Archelao semel iterumque convictus, & in fugam actus, tandem in Persarum manus incidit, a quorum Rege, ut vivo pellis detraheretur, imperatum. Cum Manete ejus impia dogmata non perire, sed in alias regiones propagata Africam potissimum occuparunt, ubi Augustinum sectatorem primo, deinde acerrimum hostem invenere. Porro nascentis haeresis pestem suffocare, ut dixi, omnium primus conatus est S. Archelaus Cascharorum Episcopus, adultae vero pertinaciam Titus Bostrensis, Diodorus Tarsensis, Georgius Laodiceus Arianus,

rianus, Eusebius Phoenix (hoc est Emisenus): confoderunt, cuius rei testem Theodorum habemus. Quibus alii addendi, nempe Eusebius Caesariensis, Serapion Thmuensis, Athanasius Alexandrinus, Apollinarius Laodiceus, alique complures, quorum meminit S. Epiphanius ad Haeres. Manichaeor. Haer. XXXV. aut LXVI. Quod tamen mirum fortasse videatur, illud est, a Catholica Ecclesia singularim in Manichaeos Concilia nunquam fuisse habita. Cujus rei causam, ni fallor, adducere possumus, quod nequaquam Christianis accensendi ii erant, sed quidem Gentilibus, e quorum sinu, & contubernio Manes eruperat, novasque opiniones immixtis etiam Christianis aliquot sententiis proposuerat. Hinc est, quod Cyrillus Hierosol. Episc. Cathec. VI. ita scribit: *ἐκ ἑνὸς Χριστιανῶν ὁ Μάνης, μὴ γένοιτο: ἃδὲ κατὰ τὸν Σίμωνα ἐξέβληθῇ τῆς Ἑκκλησίας, ὅτι αὐτός, ὅτι οἱ πρὸ αὐτοῦ διδάσκοντες, κλέπτει γὰρ ἀλλοτρίων κακῶν ἐκδοιοῦμενος τὰ κακὰ.* Hoc est: *A Christianis non est Manes, absit: neque ut Simon ille Magus ejectus est ab Ecclesia, neque ipse, neque qui ante eum docebant, fur enim alienorum malorum sibi ea vindicavit.* Haec Sanctus ille Episcopus adversus Manichaeos certans, quorum errorem ante 70. annos ortum habuisse affirmat. A Paganis igitur, seu Ethnicis superstitionibus, atque a Diaboli Schola Manes emergens Christiana dogmata cum Ethnicis tam subdole temperavit, ut neque Christi affecla videretur, neque mereretur Gentilis agnomen, instar perditissimi Mahumeti, qui ex Judaismo, Haeresibus non paucis, atque ex germana Christi Religione omnium pertinacissimam sectam conflavit. Quemadmodum vero Mahumetum Ecclesia in Conciliis damnare minime consuevit, quia ovili nostro se ille haudquaquam furripuit, ita Manetem, ejusque sectatores idcirco, ut arbitror, Catholicis Synodis Ecclesia confodere noluit, quod ii in alienigenarum, Gentiliumque numero haberentur. Et profecto ab hac errorum sentina Mahumetanismum originem duxisse satis recte animadvertit scriptor quidam in Comment. ad Augustini librum de Haeres. Cap. XXXVI. nullaque similior secta, sive modum nascendi, sive dogmatum vesaniam spectes, inveniri quam Mahumetismus, & Manichaeismus potest. Etenim quod ad nascendi modum spectat, in eo conveniunt, quod uterque a Saracenis, & Arabibus emanavit. Mahumetum Arabem, ac Saracenum fuisse neminem praeterit; stultissimae vero opiniones, pro quibus Manes Persa pertinacissime propugnavit, primum a quodam Scythiano investae fuerunt, quem Saracenum Epiphanius, Socrates Lib. I. Cap. XXII. & Nicephor.

Calli.

Callistus nuncupant, easque postea impius Manes sibi adoptavit, ac disseminavit. Scythianus suas blasphemias aliquo titulo commendaturus, Hierosolymam se contulit, ut ibi ab ipsis Numinis ore illas accepisse videretur. Quod ipsum deinde Mahumetus egit, ut Alcorano suo fidem conciliaret, tutiusque hominibus venena propinaret. Manes autem conditione, ut supra diximus, primo servus, manumissus postea Dominam, cui serviebat, in conjugem accepit, a qua pluribus receptis opibus in altam phrenesim magna ambitione excoecatus extumuit. Id quod Mahumeto quoque accidit. Utraque vero secta in Persia, Arabia, atque Aegypto potissimum viguit, unde postea Mahumetismus tamquam ex serpentis ovo enatus, & exclusus est. Haec aliaque plura ad Augustini locum adnotavit Scriptor ille, cujus tamen insulsam plane calumniam heic dissimulare nequeo. A carnibus in usum cibi a rerum Creatore destinatis abhorrebant Manichaei, eisque velci magnum reputabant piaculum, quum creaturas ii ex natura bonas negarent, immundasque affirmarent, quod *carnes Diabolus operari faeculentiore materia mali crederetur*. Quapropter ab ipsis quoque ovis, & lacte abstinabant, quia a carne proveniunt. Quid ad haec sciulus ille? *Atqui*, ait, *Papistae dum in suis jejuniis ex Gregorii Decreto, quod est in C. denique, Dist. IV. refugiunt, damnantque esum eorum, quae sementinam, ut ipsi loquuntur, trahunt originem carnis, manifeste in Manichaeorum errorem incidunt, jubent enim carne, lacte, casco, & ovis abstinere*. Eadem, qua coecus iste, confidentiâ, seu dicam melius impudentiâ Heterodoxi alii, praecipueque Kemnitius in IV. parte examini. Trid. Conc. pag. 460. & sequi. hunc nobis Orihodoxis errorem affingunt; sed quantum fallantur, suosque fallant haeretici, dum haec in nos comminiscuntur, nolo meis, sed S. Augustini verbis palam facere. Disputans ille adversus Faustum Manichaeum Lib. XXX. Cap. V. Manichaeorum a carnibus abstinentiam Pauli auctoritate refellebat. Exemplo veterum Patrum sub Lege Moyse suam dementiam tuebantur adversarii, quum eorum nonnullos ab hujusmodi cibis abstinuisse constaret. Atqui, magnus Doctor ait: *Audi qua mente, aut consilio hoc adversum vos capitulum referamus; non quod a carnibus abstinereis, nam hoc a quibusdam & primi Patres nostri fecerunt, sicut commemoras, non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligis, & unde jam quantum sufficere videbatur, in superioribus partibus operis hujus loquutus sum*. Tum addit verba omnino notanda: *Es Christiani, non haeretici, sed Catholici edomandi corporis causa propter*

animam

animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solum a carnibus, verum a quibusdam terrae fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, sicut per Quadragesimam fere omnes, quanto magis quisque vel minus voluerit, seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Reliqua videri possunt, quibus Catholicae Ecclesiae pia consuetudo abstinendi nonnunquam a carnibus a Manichaeorum consilio, atque blasphemia procul esse, ac manifestissime differre cognoscitur. Nobis nihil, quod a Deo creatum sit, immundum, aut malum videtur. Cibis tamen nonnullis interdum abstinemus, ut carnem domemus, promptioremque spiritum in divinis meditationibus efficiamus. Hic olim a Catholicis pius usus usurpabatur, laudemque ab omnibus Patribus, & praesertim ab Augustino meruit. Idem nunc apud Orthodoxos manet nonnisi ab haereticis vituperandus. Sed Manichaeorum deliramenta repetamus, quae ab Ethnicismo, non a Christianismo processisse diximus, ideoque minus proprie haereticos debuisse appellari. Quamquam eorum superstitio tantum a Christianis Scholis mutuata est, ut vix ullus sit, qui eodem haereticis non accenseat. Secundo anno Probi, inquit Eusebius Caesar. in Chronico, insana Manichaeorum haeresis in commune humani generis malum snorsa. S. Augustinus Lib. II. Retract. Cap. X. Secundinus, ait, quidem non en eis, quos Manichaei Electos, sed en eis, quos Auditores vocant, quem nec facie quidem noveram, scripsit ad me velut amicus benorifice obiurgans, quod oppugnarem illam haeresim &c. Libro etiam de haeresi. ad Quod vult Deum de Manichaeis loquens: Promissionem Domini nostri Jesu Christi in suo haeresiarcho Manichaeo dicunt esse completam. Librum item contra Epistolam Manichaei, quam vocant Fundamenti, ita ille exorditur: Unum verum Deum omnipotentem & rogavi, & rogo, ut in resellenda, & revincenda haeresi vestra Manichaei &c. Hoc alibi frequentissime repetit. Itaque potestatem Ecclesiae Catholicae in Manichaeos fuisse fatendum est, atque in illos Concilia cogi potuisse non dubito. An igitur alicui Concilio proponenda nunc primum capitula adjudicabimus? Ego unum video locum, quo me recipiam. Vastata per Gensericum, atque occupata Africa Catholici alio migrare coacti sunt, ut liberam impio tyranno sedem relinquerent. Horum fortunam sequuti sunt Manichaei, quorum ingens numerus Lybicis oris incubabat & ipsi Genserico minus probati. Per Catholicorum urbes mentita religioe distributi Romam potissimum se contulere. Verum illi

tuto vivere nefariam gentem, cujus impietas in dies se prodere audebat, Leonis Magni Sanctissimi Pontificis vigilantia non fivit. In eos igitur Anno Christi 444. Synodum constituit Leo, ibique plurimum criminum reos, omniumque vitiorum forde infectos convicit, atque damnavit. Audiamus ipsum Pontificem Serm. V. de jejuniis dec. mensis; *Residentibus mecum Episcopis, ac Presbyteris, & in eundem confessum Christianis viris, ac nobilibus congregatis, Electos & Ecclesias eorum (hoc est Manichaeorum) iussimus praesentari. Qui quum de perversitate dogmatis sui, & de festivitatibus suarum consuetudine multa reserarent, illud quoque scelus, quod eloqui verecundum est, prodiderunt, quod tanta diligentia investigatum est, ut nihil minus credulis, nihil obreclatoribus relinqueretur ambiguum. Aderant enim omnes personae, per quas infandum facinus fuerat perpetratum, puella scilicet ut mulsum decennis &c. omnium par fuit horum & una confessio, & patefactum est execratum, quod aures nostrae vix ferre potuerunt, de quo ne apertius loquentes castos offendamus auditus, gestorum documenta sufficiunt &c.* Quum autem iis ipsis temporibus Priscilliani foedissima haeresis Hispaniam pervagaretur, ac a Turribio Asturicensi Episcopo consultus ea de re S. Pontifex Leo fuisset, reposuit hic Anno 447. eruditissimam Epistolam, quae inter editas nonagesima tertia numeratur. In illa vero de Manichaeis quoque sermonem instituit, quum ab hoc foetidissimo fonte Priscillianus suam uberius derivasset camerinam, atque inter alia haec ediderit: *In execrabilibus autem Manichaeorum mysteriis, quae quanto immundiora sunt, tanto diligentius occultantur, unum prorsus nefas, est, una est obscenitas, & similis surpitude. Quam etsi eloqui erubescimus, sollicitissimis tamen inquisitionibus indagatam, & Manichaeorum, qui comprehensi sunt, confessionibus detectam, ad publicam fecimus pervenire notitiam, ne ullo modo possit dubium videri, quod in iudicio nostro, cui non solum frequentissima praesentia Sacerdotum, sed & illustrium virorum dignitas, & pars quaedam Senatus, ac plebis interfuit, ipsorum, qui omne facinus perpetrant, ore reseratum est, sicut ea, quae ad dilectionem tuam nunc direximus, gesta demonstrans. His apertissimis verbis Concilium aliquod Romae contra Manichaeos coactum significat S. Leo, ejusque acta ad Turribium quoque se mittere affirmat. Ibi igitur capitula a me nunc edita potuere procudi, quum pravissima gentis non mores tantum, sed etiam doctrina damnationem, ac poenam mererentur. Attamen amat Polygnia verum; ego in laudata Synodo nullos Canones conditos reor. Si enim recte*

recte Leonis verba pensamus, de Manichaeorum obfoecitate iudicium tantummodo illic institutum fuit, ut vitae impietate perspecta ab Urbe expellerentur. Certe nullum verbum Leo Pontifex de illorum dogmatibus iniicit, neque Canonum promulgatio Conciliis est necessaria. Ad quodnam itaque Concilium confugiemus? Alium S. Leonis locum audiamus. Scribit is ad Episcopos per Italiam constitutos in haec verba: *Plurimos impietatis Manichaeae sequaces, & Doctores in Urbe investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas, & censura coercuit. Quos posuimus emendare, correnimus; ut damnarent Manichaeum cum praedicationibus, & discipulis suis publica in Ecclesia professione, & manus suas subscriptione compulimus.* Veri propterea simile videri potest, Manichaeos illos, qui ejurare, ac damnare Manichaeum cum praedicationibus suis publica in Ecclesia professione compellebantur, hisce anathematum jaculis usos fuisse a S. Leone probabiliter praescriptis. Sic pestiferae Manichaeorum sectae apertis verbis renunciabatur. Solitos autem anathematis vocabulo uti, dum Manetis errores execrabantur, ad Fidem Orthodoxam conversos, exemplo illustri testatur Marcus Gazensis Diaconus, cujus calamo descripta est disputatio publica inter S. Porphyrium Gazensie Civitatis Episcopum, & Juliam Antiochenam, feminam tum natalibus tum acerrimo erga Manichaeorum sectam studio clarissimam. Habetur haec apud Metaphr. die 26. Febr. Lipomanum, Jurium, & Annalium parentem ad Annum Ch. 403. Quum in sententia sua constans perseveraret Julia, divinum illam perculit supplicium, facto repente vivendi fine. Tum inquit Marcus: *Qui autem cum ea erant duo viri, ac mulieres, & quicumque ab ea corrupti fuerant, currentes prociderunt ad pedes Beatissimi Episcopi dicentes: Erravimus, & petebant poenitentiam. Beatus vero fecit omnes anathematizare Mamestem auctorem eorum haeresis &c.* Sed egregium, simillimumque nostro documentum invenire est Tomo II. Concil. Gall. a Cl. V. Jacobo Sirmondo e Soc. Jesu ante omnes productum. Ita inscribitur: *Prosperi ex Manichaeo conversi pristinos Manichaeorum errores detestantis anathematismi, & Fidei Catholicae professio.* Illic igitur quampluribus Manichaeorum erroribus anathema dicitur, eorumque nonnulli cum iis, quos nunc proferimus, conveniunt. In fine Prosper ita fidem suam proficitur: *In Christi nomine ego Prosper hanc chartulam anathematis Manichaeorum relegei, & anathema dicens omnibus superscriptis erroribus manu propria subscripsi, & repudiatis omnibus eorum impictaribus fide plenissima doctrinis eorum, & traditionibus*

anathema dini, & dico &c. Non diversa Capitula, sed tamen pauciora publici juris facta reperiuntur Tomo X. Oper. S. Aug. in Append. edit. 1586. hoc titulo inscripta: *Commonitorium B. Augustini ad Ecclesiam, sub qua cautela Manichaei, si conversi fuerint, suscipi debeant.* Opusculum hoc in Appendicem Tomi Octavi rejecere Clarissimi Patres Benedictini ex Congregatione S. Mauri, quorum diligentiae, ac eruditioni tantum Ecclesia, ac litterarum Respublica debent, quum an Augustinum auctorem haberet prudenter ambigerent. Hinc vides quotquot ad veram Fidei lucem olim revertebantur coactos fuisse Manetem, ejusque errores anathemate percellere: Et id moris etiam Augustini temporibus viguisse in tibi ipsummet testem. Capite postremo Actor. cum Felice Manichaeo haec S. Doctor scribit: *Post haec cum multis verbis inter se agerent, Felix dicit, die jam quid vis faciam? Augustinus dicit: ut anathematizes Manichaeum, cujus sunt tantae istae blasphemiae &c. Felix dicit: Prior tu anathematiza, ut ego postea anathematizem.* Quod vero Augustinus accepta charta scripsisset, atque Maneti anathema dixisset, Felix haec addidit verba: *Ego Felix, qui Manichaeo credideram, nunc anathematizo eum, & doctrinam ipsius &c. Has omnes, & ceteras blasphemias Manichaei anathematizo.* Probabili igitur conjectura adducor ut credam, fragmentum nostrum nonnullis constare anathematismis, quos in Manetem, ejusque prava dogmata depromendos ad veram Christi fidem venientibus quis antiquitus proposuerit. An is Leo Magnus fuerit, an quisquam alius, nolo divinare. Ingratum autem Lectoribus minime futurum arbitror, si quaedam ex hisce capitulis aliqua luce perfundere nitar; non enim universa cum vulgaris errorum catalogis, in quos Manichaei impegerunt, convenire video: verba etiam librariorum, ut arbitror, vitio alicubi sunt vitiat. Primum itaque anathematismum, deficiente priorum linearum ordine, vix intelligere possumus. At, ni fallor, hanc Manichaeorum sententiam perspicue ab Augustino expressam detexisse mihi videor in Lib. contra Secundinum Manichaeum Cap. V. Quum enim in quibusdam Sacrae Scripturae locis Filium Dei primogenitum appellari animadvertissent, inde alios Divini Filii fratres commenti sunt, humanamque naturam, & substantiam ejusdem cum Filii divinitate substantiae esse autumarunt, ad alia sacrae paginae loca animum nequam advertentes, ubi Dei Filius unigenitus quoque nuncupatur. Multa loco citato in hanc pravam sacrorum Codicum interpretationem disputat Augustinus, atque inter alia sic ait: *Lege Scripturas, nusquam*

nusquam invenies de Christo dictum, quod adoptione sit Filius Dei, de nobis autem saepissime legitur: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum &c.* Plura ab ipso pete, atque evidenter patebit quam temere confusa a Manichaeis fuerit filii significatio, quam & Christo, & hominibus Scriptura tribuit, hac tamen differentia, ut illum per naturam, nos per adoptionem Dei filios esse intelligamus. Secundo ei anathema infligitur, qui animam humanam Creatoris substantiam, aut portionem Dei affirmaverit. S. Augustinus de Haeres. ad Quod vult Deum haec de Manichaeis habet: *Ex his autem suis fabulis vanis, atque impiis coguntur dicere animas bonas, quas censent ab animarum malarum, naturae scilicet contrariae, comminatione liberandas, ejus, cujus est Deus, esse naturae.* Libro vero Retract. I. Cap. XV. idem melius exprimit: *Scriptis, inquit, adhuc Presbyter contra Manichaeos de duabus animabus, quarum dicunt unam partem Dei esse.* Haec ille ibi, & pluribus aliis in locis. Tertio cognoscimus Manichaeos in hanc impiam concessisse opinionem, ut Patrem & Filium nil aliud quam animam, & sensum esse arbitrarentur, quem quidem Manetis errorem apud alios Auctores designatum non video, uti neque duos subsequentes, qui corruptis tamen verbis heic anathemate confodiuntur. Quarto Sanct. Leo Epist. XCIII. ad Turribium errores Priscillianistarum fusissime confutat, capite autem primo ait: *Demonstratur quam impie sentiat de Trinitate divina, qui & Patris, & Filii, & Spiritus Sancti unam, atque eandem asserunt esse personam, tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus nominetur. Quod blasphemiae genus de Sabellii opinione sumserunt.* Idem quoque de Priscillianistis tradit Augustinus Lib. ad Oros. Cap. IV. ubi à Sabellio hujusmodi errorem procedere & ipse affirmat, nihilque de Manichaeis meminit. Profecto talia Manetem sensisse nusquam animadverti. Quinto animam Deo coaeternam nil mirum si Priscillianistae, ac ante illos fortasse etiam Manichaei, censerent, siquidem teste Augustino de Haeres. ad Quod vult Deum Cap. LXX. animas ejusdem esse naturae, atque substantiae, cujus est Deus, dementer credebant. Quum vero hic aeternus negari non possit, consequens erat animas eadem aeternitate donatas affirmare. Sexto duas in homine animas fomniarunt Manichaei, quarum una de substantia Dei, altera carnis esset. Hujusmodi commentum libro de duabus animabus contra Manichaeos scripto S. Augustinus exhibilavit, alique Scriptores repulere. Septimo peccatum carnis ad animam pertinere negabant, atque animae ex eorum sen-

tentia.

tentia nil libidines corporis, aliaque flagitia efficiebant. Quapropter in omnem obscenitatem, ac turpitudinem abjecti, ut S. Leo supra laudatus fidem facit, carnem, quam veluti ex Mali principio deductam execrabantur, omnis impudicitiae, ac voluptatis experimento contumeliis se afficere distabant. S. Epiphanius haeresim illorum exponens num. 86. edit. Petav. hujusmodi insaniam longa oratione invadit. Octavo, ut mox innuebam, Manichaeis impia opinio infederat, humanam carnem a Diabolo, seu a principio malo originem duxisse, eamque propterea odio prosequabantur. Philastrius Episcopus Brixienfis Lib. de Haeres. Cap. XIV. *Manichaei, inquit, hominis animam de Deo esse putantes corpus a Diabolo factum arbitrantur.* Idem & alii Patres referunt, atque refellunt. Nono Diabolum natura sua malum perpetuo fuisse censebant, eumque errorem & Priscillianistae sibi adoptarunt. De hoc infano dogmate ego supra ad Bachiarium (a) aliqua adnotavi. Ad *globum tenebrarum* heic memoratum nescio an pertineant quae Augustinus habet Lib. de natura boni advers. Manich. & alibi. Decimo Solem, & Lunam, & reliqua Coeli luminaria in se animas continere dicebant. Audiamus ipsum Augustinum Lib. de Haeres. ad Quod vult Deum Capit. XLVI. *Naves, inquit, illas idest duo Coeli luminaria ita distinguunt, ut Lunam dicant factam ex bona aqua, Solem vero ex igne bono. Esse autem in eis navibus sanctas virtutes, quae se in masculos transfigurant, ut illiciant feminas gentis adversae &c.* Hinc, ut idem Augustinus, & ex eo auctor Praedestinati fidem faciunt, orationes ad Solem per diem, & ad Lunam per noctem faciebant, ipsaque luminaria indigno cultu adorabant. Undecimo quum animam aeternitate donatam ipsique Deo coaeternam fecissent, illam Manichaei suis desiderijs a coelesti sede ad terrena deductam mentiebantur. Epiphanius ad Haeres. Manichaeorum num. 44. disputans: *Εἰ γὰρ, αἰτ, τὴν ψυχὴν ἀτίθει-
λεν ἰσταῦθα ἢ αὐτὸν δύναιτο, ἵνα διὰ τῆς ψυχῆς πᾶσιν τὰς ἀρχάς,
καὶ τὰς ἱερασίας θηρεύσται, ἐκ αἰτίβη ὁ σκοπὸς τῇ ἐν Βαβυλωνίᾳ.
Καὶ τί γὰρ ἀτίθειλε τὴν ψυχὴν θηρεύσαι, τεθῆρευται, ἢ παγιδεύται,
πεταγιδεύται.* Ita vertit Petavius: *Si animam virtus coelestis in hunc orbem emisit, ut per eam Principatus irretiret, potestatesque capta-
ret, non illa scopum, quem volebat, assequuta fuit. Nam quum ani-
mam velut ad venandum captandumque miseris, capta ipsa tamen po-
tius est, & quum, ad irretiendum veneris, suis est implicata retibus.* Postremo pluvias, fulgura, nubes, grandines aliaque in aere meteo-

ra non Dei summi nutu fieri, aut moveri somniant, quam eorum opinionem nunquam a Patribus aut memoratam, aut refutatam legi. Atque haec sunt Manichaeorum deliramenta, quorum memoriam omnium luculentissime servavit Augustinus pluribus in libris, Epiphanius ad Haeresim XLIV. seu LXVI. Philastrius Lib. de Haeres. Nicetas Choniates in Thesauro, Alexander Lycopolita Tom. XXVII. Biblioth. SS. PP. nuperae editionis, Gabr. Prateolus, & alii.

O R A T I O

AENEAE SILVII PICOLOMINEI

EPISCOPI SENENSIS, *qui postea Pontificatum Maximum adeptus* PIUS II. *appellatus est, habita Viennae pro auctoritate Romani Pontificis adversus Austriales An. Dom MCDLII.*

SENTIO Reverendissimi Patres, Illustrissimi Principes, ceterique viri praestabiles non leve pondus hodie meis humeris me sumere, quando in re maxima adversus plerosque potentes, & insignes Austriae proceres sum verba facturus. Verum quia res ipsa Sanctissimum Dominum nostrum Nicolaum Papam Quintum concernit, cujus apud has Regiones quamvis impar tanto muneri Oratoris officio fungor, necessarium est silentibus ceteris me consurgere. Indigne namque Legati titulos, & sanctum populis per secula nomen assumissem, nisi mittentis dignitatem pro mea virili defenderem. *Sicut frigus, inquit Sapiens, in die messis, sic fidelis Legatus ei, qui misit illum, quoniam illius animam quiescere facit.* Exinde si malis aureis in levis argenteis comparandus est, qui loquitur verbum in tempore suo, quis non verbis meis favebit, quae Summi Sacerdotis, & communis omnium patris, & magistri causam tuebuntur? Blandior egomet mihi, nec sine felicitatis parte me judico, cui tantae Majestatis est obla-

oblata defensio. Quamquam priscorum quempiam resurgere nunc ab inferis optarem, qui garrulam non dico Aulicium, sed Consultorum loquacitatem, & tantae praesumptionis audaciam solida, gravi, atque acri, ut olim mos fuit, oratione retunderet. Sed consutabimus nos pro capto nostro haec vasa terrea, sive lignea, quibus aut virgam ferream, aut incendium, nisi resipuerint, imminere non dubitamus, quando etsi sciunt melius esse pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione referre beneficium, his tamen, qui dissidium in Austria fecerunt, magnosque motus excitarunt, & blandiri, & adulari, & eorum malefacta tueri, & appellationes dictare, ac leges, & Canones in reprobum sensum exponere non erubescunt. Verum sicut Apostolus Paulus accusatus apud Festum a Judaeis beatum se existimabat, quia suam causam defensurus esset Agrippa praesente, qui consuetudines nosset, & quaestiones Judaeorum, sic & mihi beatitudinem quandam esse confido, quod pro Summo Christianorum Patre apud vos audiar, qui leges, & consuetudines Christianas non minus calleris, quam Judaicas Agrippa cognovit, qui cum doctrina praestatis, tum virtus ea vobis est, ut omnem valeatis iniquitatem irrumperere. Scio praeterea vos Apostolicae Sedi veluti Matri vestrae, cuius lacte nutriti estis, reverentiam gerere, progenitoresque vestros sacrum illud solum omni tempore veneratos fuisse. Neque ab re, quando omnium bonarum artium studia, omnemque disciplinam, & ipsam Fidem Catholicam Romanae virtutis ministerio Christus Dominus in partes Occidentis, atque Boreales effudit. Quibus ex rebus si quid diminute, aut indocte, aut inepte fuerit a me dictum, id spero vestra supplebit caritas, doctrina corriger, benignitas tolerabit.

Ceterum, quia tres sunt personarum qualitates, adversus quas nostra dicta videri possunt, Consultores, Actores, & is, cuius causa res gestae dicuntur, expediens esse dijudico prius, quam principale negotium attingo, quae sit vel Domini nostri, vel mea de hisce personis sive sententia, sive mens, in medium proferre. De Consultoribus primum dicam. Hos ego, qui fuerint, nescio nominare; sed ajunt eos literatos esse, ac Doctores appellant. Mira res, si Doctores dicendi sunt, qui dedocent. Majores nostri quatuor illos illustres, ac summos viros jam Coelum sublime tenentes Gregorium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum idcirco Doctores appellaverunt, quoniam rectum vitae tramitem, & salubrem doctrinam, solida, & vivaci ratione, non variis Elenchis, aut Sophisticis inventionibus

tionibus docuerunt. Minime quidem Magistri nomen meretur, qui discipulum fallit. Ille Doctor, ille Magister est nominandus, cui sermo convenit Evangelicus: *Magister scimus, quia veram es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum.* At nonnulli, quamvis sint animalia spurca, atque probrosa, nomen tamen usurpant sanctissimum, & aut Theologi dici volunt, aut Jureconsulti. Quibus titulis simpliciores decipiunt, mala, & impia eorum facta laudantes, quae vituperare debuerant. His hominibus quantumcumque doctis non potest aliud dicere Summus Pontifex, nisi quod minatur Ezechiel dicens: *Qui consuunt pulvillo sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universae aetatis; Sunt enim assentatores, & animarum deceptores, qui peccata perpetrantibus adulantur. Vellent Apostolica Sedes hos Magnates, quae didicerunt in Scholis pura, & aperta fronte docere. Quod si facerent, sanctum illum virum imitarentur, qui sicut mala de bonis non existimabat, ita judicare bona de malis recusabat dicens: Absit a me, ut iustos vos judicem; donec desitiam, non recedam ab innocentia mea.* Nec plura modo de Consul- toribus. Nunc in Agentes sermo descendat. Hi sunt qui sumentes arma Divum Fredericum Caesarem ex administratione Ducatus Austriae pepulerunt. Horum est innumerosa multitudo. Certare tamen cum his tantum nos oportet, qui sunt in Apostolico monitorio nominati. Nam Princeps Illustris, & alto sanguine natus, magnoque vir ingenio Comes Ciliae, quamvis ductor campi primas belli partes gesserit, non tamen comminatorias, sed hortatorias ex Romano Pontifice literas accepit, ne se misceret Austrialibus ausis. Qua ratione non paruerit, non est meum nunc discutere. Nulla nobis cum eo lis est, neque sua magnificentia, sicut opinor, Apostolicæ Sedi quicquam imputat, nisi fortasse juvare hos velit, quibuscum foedus habet. Sic de ceteris dicimus, qui ferentes arma contra Caesarem non habent in monitorio nomen. Nominati vero, quibus querela videtur competere, quidam Clerici sunt, quidam Laici, & Clericorum quidam alii Religiosi, alii, ut vulgi sermo est, Seculares. Fuerunt & actores novitatum Clerici, & quamvis in Castris non militarunt, subditos tamen suos ire jufferunt. Negarunt obedientiam Caesari, Conciones tumultuarias adiverunt, administrationi se novae Reipublice miscuerunt, nec mandatum Caesaris, nec Summi Pontificis jussionem timuerunt. Quid ego de his mentibus a Deo rebellibus, durissimisque cervicibus dicam? quae dum Sedis Apostolicæ

Majestatem impugnant, laqueos sibi nectunt, & foveam, in quam ruant, suis manibus fodiunt. *Et quid agitis?* inquit Symmachus ad Clericos Romanae dignitatis impugnatores. *De hac mihi per Propheam dictum videtur: Si haec humilietur, ad cujus confugietis auxilium? Et ubi requiretis gloriam vestram?* Verum ne simplices Clerici, sed Religiosi quoque adversus Romanum Praefulem erigere cornua, & seditiosos gerere Magistratus minime formidaverunt. Atqui Religiosi nempe & Bernarditae, quos silvas, aut desertas eremi valles incolere vetus institutio praecipit, & Carthusienses, qui ut divinae contemplationi securius incumbant, neque praedicare verbum Dei, neque confessiones audire, neque ministrare populis Sacramenta consueverunt. Nam & Abbatem Mellicensem, quem nos altero anno benediximus, & Priorem Murbacensem, ac Praepositum Noviburgi inter duodecim viros fuisse constat, penes quos belli, & pacis apud Austriales libertas erat. O Religiosi, qui mundo mortui & videri, & esse vultis, quibus silentium Pythagoricum imperatur, qui conventus hominum veluti pestes evitare jubemini, quibus extra septa prodire sacrilegium est, qui dum celebratis divina, nunc lacrymamine, nunc suspiratis, quo timor ille Dei recessit? Ubi mundi contemptus? Quid vos nunc ingredi palatium, interesse rumoribus, sedere pro tribunali, tributum exigere, vestigalia tollere, convocare militias, exercitus comparare Summo Pontifice prohibente coegit? *En animam, & mentem, cum qua Dii nocte loquuntur.* Haec si numquam Sedes Apostolica prohibuisset, tamen quia contra Caesarem injuste agebantur, nec vestrae Religioni conveniebant, vitare ac fugere oportebat. Quanto magis postquam Christi Vicarius interdixerat? Sed timuistis, ne temporalia vestra perirent. At *justum, & tenacem propositi virum non civium ardor prava jubentium, non vulsus instantis Tyranni mente quatit solida,* sed neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent respondere cupidinibus, contemnere homines, fortem, & in se ipso totum terrentem, atque rotundum, in quem manca ruit semper fortuna. Quid Religiosi faciant, quorum professionem Stoica disciplina constat esse perfectiorem? Veros Religiosos non aurum, non sedes, non amici, non proximi, non ullae res seculares, non vitae dulcedo, non mortis metus ex sancto proposito possunt, aut recto divellere tramite, quoniam opes, genus, spem, sedem, gratiam, dignitatem non heic in terris, sed in Coelis invenire festinant. Ac tantum de Clericis dixisse volumus. Ad Laicos propero, inter quos & insignes Comites, & generosi Barones,

nes, & Magni nobiles, & potentes communitates annumerantur: Hos ego & viros sine felle arbitror, boni, & aequi amantes, sed deceptos consilio peritorum, qui conatus eorum iustos, & Apostolicam iussionem iniquam dicebant. Nesciverunt armati milites jura, nec quanta sit Imperatoris majestas norant, nec Romani Pontificis quanta sit auctoritas. Crediderunt quod docti suaserunt, quod Clerici praedicarunt. Quis populus errante Clero non errat? Et salvantur cum pastoribus greges, & pereunt. Ea propter petit horum nobilitatem Sanctitas Apostolica, ut quemadmodum vulneranti doctrinae praestitit aures, sic & medenti praebeat, ne suam salutem negligant, ne plus mendacio, quam veritati credant, ne putent malum bonum, & bonum malum, ne suadeant sibi mandatis Apostolicis licitum esse adversari, ne glorientur in malitia, ne videri potentes iniquitate velint, ut recognoscant erratum, seque humilient, quia *melior est, si Callisto credimus, in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio*. Ego autem cum his molliter agam, amice, absque indignatione, sine ira, sine rigore. Oro me patienter audiant. Spero futurum ne poeniteat, neve taedeat eos meis verbis aures accommodasse. Sed transeo jam ad tertiam personam, cujus causa factam novitatem asserunt. Is est inclytus, atque omni favore dignus Hungariae, atque Bohemiae Rex Ladislaus, quamvis puer, ac pupillus, adhuc tamen optima indolis, & sensu senior annis. Non est apud me dubium futuros esse nonnullos, qui me suae Majestati deferant; nam si Austrialium facta reprobis, quibus Rex idem extra manus receptus est Imperatoris, atque auctus, & magnificatus videtur, quis non me illi adversum, insensumque dixerit, ejus fortunae, & gloriae invidentem? At ego, si vel re, vel animo hujus clarissimi Regis utilitati nocere quavis occasione praesumerem, nec Sanctissimo Domino nostro placerem, neque verus servus essem, aut Nuncius Apostolicae Sedis. Nam & si omnibus Regibus Apostolica benignitas favet, huic tamen Principi mirum in modum afficitur cum propter mores ejus optimos, tum quod eum ad magnam Christianae Religionis exaltationem ex infinitis pene periculis in hunc usque diem autumat divina pietate servatum. Accedunt & patris Alberti merita, qui malleus fuit Haereticorum, & avi Sigismundi beneficia, qui divisam Ecclesiam apud Constantiam reddidit unioni. Multae sunt rationes, quae sanctitatem Domini nostri hujus pupilli Regis amantem efficiunt. Expertus est hoc tempore nuper, dum Romae fuit, nam quibus assatibus, aut affe-

Clibus apud Papam exceptus est? Numquam ejus praesentiam frustra requisivit, nullas incassum preces effudit. Quotiens repulsas aliorum supplicationes reduxit ad gratiam? Quotiens & Cardinales, & Principes de magnis rebus acturos inauditos Papa remisit, ut hunc, puerum quavis, Regem audiret? Falsus est, & ab omni veritate remotissimus, qui Summum Pontificem inclyto Ladislao Regi non prosperitatem cupere, fortunamque optimam judicat. Qui postquam Petri Cathedram ascendit, & in Hungaria, & in Bohemia semper ejus statui, & firmitati consuluit, numquam nocuit, neque monitorium, quod adversantes criminantur, aut noxium, aut adversum erat suae Serenitati, quemadmodum futurus sermo docebit. Nemo igitur Romanum sibi Praefulem ex amante faciat odiosum. Multa suae Celsitudini & apud Hungaros, & apud Bohemos imminabunt, quae Sedis Apostolicae praesidiis indigebunt. Numquid ei favores aberunt, si progenitorum vestigia. sequens matrem suam Ecclesiam, & Christi Vicarium condigna devotione coluerit. Ego vero quamvis cinis sim, & pars vilissima luti, inutilis Christianus, indoctus presbyter, indignus Episcopus, tamen postquam vidi primum hunc Regem Ladislaum, semper ejus sublimitati, suae gloriae, suis fortunis studui. Saepe in Hungariam pro eo, saepe in Bohemiam, saepe ad Romanam Curiam literas dedi. Praeceptoribus suis libellum scripsi, ac praeceptiones tradidi, quibus institui, formarique pueritia Regis deberet, Quintiliani, ac Plutarchi doctrinam sequutus. Praetereo in conventu Bohemorum, & apud Beneficiu, in Roma, in Neapoli, in Norimberga, in Colonia, in Venetiis, pluribusque aliis locis quanta sum retroactis temporibus pro sua dignitate loquutus? Itaque non est cur me hodie quispiam contra suum bonum loqui praesumat. Sed ago suam causam, ipsum juvo, ipsum laudo, ipsum magnifico, sibi faveo, sibi consulo, dum Sedis Apostolicae magnitudinem, eminentiam, excellentiamque defendo, quod & ipse, postquam magis sapiet, verum fatebitur, & vos ex illis, quae mox subiiciam, plenius intelligetis. Nunc jam tempus expetit ad ea, quae Romano Pontifici nostri adversantes obiectant descendere, atque in campo consertis manibus cominus decertare. Tria sunt, si recte capio, quae jaciunt adversantes praecipua tela, tria sunt objectionis capita. Audivistis quae dixerunt. Rem ajunt absonam, indignam, inauditam, ausum esse Dominum nostrum qui seculare negotium mundiale, profanum, foroque suo minime pertinens attingit. Qui iuste procedentes Austriales pro salute Domini sui conatus fuerit

fuerit impedire, poenale monitorium, indignum, impium ad eos mittens. Qui Praelatos magnos, nobilesque Barones indefensos, inauditos censuris horribilibus irretivit. Quicquid ex adverso dictum est, his paucis continetur. Plurima blaterant adversantes, sed omnis querelae jus in haec tria revolvitur. Quaero hic prius quam objecta repello, Monitorium Apostolicum, quod tantopere damnant, Austriales insinuaturne sit, an non? Nam si non est insinuaturne, non est quod accusare Pontificem queant; nihil enim his nocuit, & revocata videtur esse praeceptio, cujus negligitur exequutio. Si vero moniti sunt Austriales, aut per eos factum est, ne moneri possent, longe melius absolutionem peterent, quam monitorium accusarent. Non est scelere velandum scelus. Sicut aequum, atque iniquum Regis imperium ferre, sic Pastoris & justam, atque injustam timere, ac tueri sententiam oportet. *Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secas in ea, queritur Propheta, aut enalsabitur ferra contra eum, qui trahis eam?* Sed rejiciamus objecta demum. Tria sunt, ut diximus, quae adversarii culpent, tria quoque responsionis nostrae membra constituemus. In primo monstrabimus rem, de qua moniti sunt Austriales, ad Papae judicium pertinuisse. In secundo probabimus nec juste processisse adversus Imperatorem Austriales, neque Ladislai Regis utiliter gessisse negotium. In tertio docebimus monitionem Apostolicam & legibus consonasse, & Canonibus, explosis, & confutatis ex adverso quaecumque dicuntur. Post haec de appellationibus interpositis, deque pertinaci resistentia facta nonnihil dicemus. Loco postremo quae sit in rebus his Sanctissimi Domini nostri mens, quodque propositum, explicabimus, atque his membris quinque tota nostra claudetur oratio. Ac jam primum aggredior membrum. Res temporalis erat, inquit adversarii, super qua monitorium missum est, de tutela pupilli Principis agebatur, de gubernatione Ducatus Austriae, de promissionibus, & obligationibus inter Laicos agitatis. Romani Pontificis est praedicare verbum Dei, Clerum instruere, Sacramenta conficere, Ecclesiastica beneficia conferre, spirituales causas agitare, tueri Fidem, extirpare haereses, mores plantare bonos. Si quid ulterius quaerit, secularibus iudiciis, Ducibus, Regibus, Imperatoribus est injurius. Duo sunt enim, quibus principaliter hic mundus regitur, Auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas, suntque actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discreta. Nihil Romanam Sedem magis decet, quam suum suique jus illaesum servare, si Cypriano, si Gelasio, si Nicolao volumus,

lulus, aut Gregorio fidem praebere. Spiritualia curet Pontifex, temporalia Principibus seculi permittat. Quod si de Regnis agere, secularibusque dominiis coepit, non audiemus ejus vocem, non parebimus suis legibus. Quid nobis, & Papae? Quid Austrialibus, & Apostolicae Sedi? Quid populo, & Clero? Graves sunt horum voces, impiae, periculosae, funestae. Quid de his dicant orbis terrarum illa luminaria, quae majestatem Apostolicae Sedis circumstantia mundum illustrent? *Quorum doctrina fulget Ecclesia, ut Sol, & Luna?* Majora illis debentur pro testamento Christi, & Romani culminis auctoritate certamina. Hanc pugnam nostrae vires expedient; nam quod Romanus Pontifex egit & justitiam prae se fert, & justitiae consentaneum esse vel pueri possunt agnoscere. Ob quam rem monstro simile mihi videtur in hac Urbe Viennensi, quam vetus Schola doctrinae domicilium fecit, aliquos inventos esse, qui Romanae Sedis eminentiam impugnare praesumerint. Namque, ut Leonis Magni verbis utamur, *Christi petrae sanctissimam firmitatem Domino, ut diximus, aedificante, constructam, nimis impia vult praesumptione violare, quisquis ejus potestatem tentat infringere.* Sed necessarium est Romanam Sedem in morem navis plurimas pati procellas. Multi sunt venti contra eam flantes. Alios repulsa Cathedrarum excitat, alios pecunia commovet, alios metus, alios preces elevant. Sed jactatur Petri navicula tempestate, non mergitur; concutitur, non quassatur; impetitur, non expugnatur, quia portae Inferi non praevalet adversus eam. Quibus ex rebus monemus Adversarios, ne sacros Canones parvi faciant, ne Romanae Sedis decreta contemnant. *Qui vos spernit, ait in Evangelio Dominus, me spernit. Nulli fas est, inquit Gregorius, vel velle, vel posse transgredi Apostolicae Sedis praecepta.* Et Agatho cunctis Episcopis scribit: *Sic omnes Apostolicae Sedis sanctiones accipiendae sunt, tamquam divinae Petri voce firmatae.* Denique perpetuo anathemate damnari, & cum impiis reputari, qui non resurgunt in judicio, atque omnipotentis Dei contra se iram sentire debent, qui Romanam Ecclesiam confundere praesumunt, ut habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Legimus in Deuteronomio, judicium inter sanguinem, & sanguinem, lepram, & lepram, causam, & causam ad summum Sacerdotem esse remissum. Quis hic est, qui secularia subtrahit Apostolico culmini? Numquid translato Sacerdotio Legis quoque translatio facta est? Apud Isaiam inquit Dominus: *Ego te constitui super gentes, & regna, ut dissipas, aedifices, & plantes.*

Quis

Quis veteris testamenti Pontifice novae Legis Antistitem dixerit esse minorem? *Nescitis*, inquit ad Corinthios Paulus, *quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis secularia?* Si Christiano censeretur nomine, si Dominici gregis oves appellari, si salvi esse volumus, Salvatoris Christi Vicarium venerari, suisque obtemperare praeceptis oportet; Quem tum Dominus elegit, cum Pastorem sui gregis Petrum constituit dicens: *Pasce oves meas*. Et iterum: *Tibi dabo claves Regni Coelorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Coelis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Coelis*. Non enim hoc, aut illud Salvator Dominus Petro commisit, sed quodlibet negotium sine limitatione mandavit. Ex qua re moti veteres, Sanctique Patres Romanam Ecclesiam Beatorum Petri, & Pauli Martyrio consecratam in orbe toto venerabilem, praecipuamque sanxerunt. Nec dubium est, quin illi quidquid ubique Fidelium est commissum videatur, quae totius corporis caput esse designatur. Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique Pontificum, alii Reges, alii Imperatores excommunicaverunt. Et si speciale requiritur de Principum personis exemplum, B. Papa Innocentius Arcadium Imperatorem percussit anathemate, qui, ut Joannes Chrysostomus a sua pelleretur Sede, consensit. Zacharias Regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantae potestati erat inutilis, a Regno deposuit, ac Pipinum Caroli Magni patrem ejus loco suffecit. Romanum Imperium, quod apud Graecos in Oriente sedebat, Stephanus Pontifex; sive is Adrianus fuit, in Occidentem transtulit ad Germanos, cum rogati adversus Longobardos Graeci non mitterent auxilia. Et Leo quidem Germanorum primum Imperatorem Carolum, si Ottoni credimus Historico, coronavit. Gregorius Septimus Henricum tertium Imperatorem excommunicationis vinculo innodavit, quod accusatus a Saxonibus de simonia satisfacere contemnebat, adversus quem filius suscepit Imperium. Sed hic quoque dum Investituram Episcoporum invito Sacerdotio vult retinere, a Callisto Secundo excommunicatus est, quamvis postea satisfaciens absolvi meruit. Quid de Frederico Secundo? Quid de Ottone Quarto? Quid de Manfredi Imperatoris Frederici filio? Quid de Corradino dicam? Longum enumerare fiat, quot Principes, dum superbire voluerunt, ex alto fastigio Romana Sedes excusserit. Illud ad rem nostram accommodatum exemplum nequeo praeterire. Post Henricum Quartum Lotharius Saxo ad Imperium vocatus est, adversus quem cum Fredericus, & Corradus

magna-

magnanimi juvenes arma movissent, quia genus Henrici, cujus sorores matrimonio sibi affumserant, humiliare, atque opprimere videbatur, ab Honorio Papa sunt excommunicati, nec prius absolutionis beneficium obtinere, quam Caesaris gratiam potuerunt. Quid mirum si Austriales aliquos suo Principi insultantes Nicolaus Pontifex admonet? B. Ambrosius, licet Sanctus, non tamen universalis Ecclesiae Episcopus, pro culpa, quae aliis Sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium Magnum Imperatorem excommunicans ab Ecclesia exclusit. Advertant igitur, caveantque viri Doctores, qui Romano Pontifici de rebus secularibus adimunt potestatem. Quia *quisquis, ut ajunt Canones, cujuslibet Ecclesiae jus suum detrahitis, injustitiam facit*. Qui autem Romanae Ecclesiae privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in haeresim labitur, & cum ille notetur injustus, hic est dicendus haereticus. Non autem, ut adversarii delirant, de rebus dumtaxat spiritualibus Romanae Sedis arbitrium est, cui Dominus in Evangelio de re quacumque tribuit potestatem. Qui B. Petro aeternae vitae clavigero terreni simul, & coelestis imperii jura commisit, quod Petro, hoc & Successoribus ejus Romanae Sedis Antistitibus. Verum, ut ad ea respondeamus, quae de Gelasio, Cypriano, Nicolao, atque Gregorio sunt opposita, quibus illi affirmare videntur nec Imperatorem jura Pontificatus arripere, nec Pontificem nomen Imperatorem usurpare debere, dicimus cum Innocentio Tertio, quia non passim, & absque causa, sed aliquando, & cum causa temporalem jurisdictionem Pontifex Romanus exercet, & secularia judicat. Quotiens enim alius deest, qui vel possit, vel audeat secularia judicare. Quotiens res temporalis manifesto crimine ducitur, & offenditur divina Majestas, nec seculares obviant Judices. Quotiens Justitia denegatur, licet Romano Pontifici manus apponere, quoniam Praefatus sui magisterium non solum de Sacerdotum, sed etiam de Secularium utilitatibus debet esse sollicitum. Sic & in Hungaria saepe lites de Regno Romani Pontificis arbitrio sunt sopitae. Sic & Franciae contentiones extinctae. Sic & in Regno Portugalliae Regi dissipatori per Romanum Pontificem coadiutor datus. Sic & aliarum Provinciarum dissidia terminata, quae superiorem in temporalibus non admittunt. Sic ad seculares dignitates Romana sublimitas saepe Laicos ex adulterio genitos ad legitima jura reduxit. Sic & Imperio vacante vices aliquando supplevit Imperatoris. Quid nunc in casu nostro dicamus? Arripuerunt arma nonnulli ex Austria,

stria, Ducatus regimen, quod Imperator obtinuerat, invaserunt, Judices, quos ille constituerat, excluderunt, putaverunt se jure uti suo. Contra Caesar offensum se dicit. Quis hic Judex? Quis litis decisor erit? Non Bohemus, aut Hungarus. Nihil ad hos Austriae negotia pertinent. Non Suevus, non Bavarus, non Electores Imperii, nullus heic Regum judicium hoc jure suscipiet. Omnes Imperatore minores sunt. Quis igitur in tali negotio, nisi Romanus Praeful legitime judicabit? Qui communis est omnium Pater, Ecclesiae caput, Magister Fidei, Dux veritatis, Christi Vicarius, Sacerdos in aeternum secundum Ordinem Melchisedech, constitutus a Deo Judex vivorum, & mortuorum. Advertant igitur Austriales, neque his credant, qui censuram Ecclesiae parvipendunt, qui Romani Pontificis auctoritatem extenuant, qui Vicarium Christi contemnunt, nolentes intelligere, ut bona agant. Nos, qui talia suadent, filios perditionis asserimus, Diabolo, & Angelis ejus, ac perpetuo gehennae mancipio lucrifectos. Quibus, dum ajunt: Quid nobis, & Papae? Quid Clero, & Populo? dicimus rursus ad eos: Quid vobis, & veritati? Quid vobis, & Evangelio? Quid vobis, & Christo? Quid vobis, & Coelo? Nec miseri lux tenebris potest, nec Belial Deo. Nec plura de primo membro, in quo satis expressum esse confidimus hoc Austriale judicium ad primae Sedis examen pertinuisse, a cujus praeceptis nemini licet deviare. Transibo nunc ad secundi membri discussionem. Quid est, quod secundo loco adversantes objiciunt? Et si latissimum est, inquirunt, Romani Sacerdotis officium, non tamen ejus est iniqua praecipere. *Potestatem Ecclesia*, sicut Apostolus affirmat, *in aedificationem accepit, non in destructionem*. At Monitorio Nicolai nihil quicquam injustius dici potest, quo nobiles Austriae pro suo naturali Domino decertantes justum relinquere bellum jubentur. *Noli prohibere benefacere cum, qui potest*, admonet Scripturae auctoritas, *si vales, & ipse benefacito*. Heic ego paucissimis verbis satisfacere possum. Non inficior Apostolicam Sedem, quae justa sunt praecipere, non quae iniqua, debere; sed ajo nihil injustum praeceptum esse. Cumque proponunt adversarii justam fuisse Austrialium causam, non audio unam solum partem, utrique aures porrigo. Negat Imperator, quod Austriales ajunt. Fit negatione res dubia. Satis est hoc Romano Pontifici, ut causae cognitionem recipiat. Nihil est heic, quod refutari possit. Ingrediamur tamen hoc pelagus, expendamus Austrialium causam, si, quemadmodum asserunt, aequitatem, honestatemque fovent. Exponenda est sacri series,

sic jus facillime vestigabimus. Audite, benignas aures praebe-
 re. Rem gestam brevi sermone praetexam. Undecim, aut eo amplius
 annis Imperator Fredericus, tamquam pupilli tutor Ladislai Regis
 Austriam gubernavit. Omnes sibi indigenae obedientiam promise-
 rant, nonnulli & juraverant, donec pubertatis annos Ladislaus im-
 pleret. Sic pacificus Austriae Ducatum Fredericus administrabat. At
 cum anno proxime decurso animus ei esset Romam petere, Impe-
 riales ut infulas more majorum ex manu Summi Pontificis assumeret,
 deque salute communi Christianae Religionis & infidelium op-
 pugnacione cum Christi Vicario tractaret, jamque Gubernatores, qui
 se absente Austriam regerent, consentientibus indigenis ordinasset, se-
 que itineri commisisset, nonnulli ex Austria, dūce Ulrico Heyzingher,
 non multi numero, neque majores, trans Danubium convenientes
 immutare Regimen Austriae statuerunt. Legatos ad Caesarem in
 novam Civitatem miserunt, qui dicerent, se, cum de privatis
 rebus acturi convenissent, etiam de suo Domino Ladislao Rege
 cogitasse, bonumque sibi visum fuisse, ut is ad Dominia sua mitteretur,
 & maxime ad Oppidum Viennense, in quo circa gubernationem
 ejus id servaretur, quod in ultima voluntate pater Albertus
 statuisset, atque haec a Caesare peterent. Quibus cum Caesar
 respondisset, Romam se propediem petiturum, neque vacare sibi de
 illa re tunc agere; sed velle, cum rediret, conventum habere indigenarum,
 ac Principum, qui sibi, & Ladislao sanguine proximarent, in
 negotio tutelae patruelis sui facturum, quod illi consulerent, mox
 furore incensi apud Viennam convenerunt, tractisque non aegre in
 suam sententiam Civibus, & aliis pluribus, Caesari in itinere versus
 Urbem constituto nolle se deinceps sibi, ut tutori, parere scripserunt,
 ac paulo post obedientiam eidem subtraxerunt, Hungaros, ac
 Moravos in societatem vocaverunt. Magnum & clarum Principem
 Ulricum Comitem Ciliae Praefidentem, Ulricum Heyzingherum, qui
 novitatis auctor fuerat, non infimum Baronem Capitaneum creaverunt,
 Magistratus, quos Caesar ordinaverat, ejecerunt, novosque
 suffecerunt, vestigalia exegerunt, judicia exercuerunt, universum
 Austriae regimen in se receperunt, Nobiles, qui fidem servare, & in
 obedientia Caesaris perseverare voluerunt, viribus, atque armis
 oppresserunt. Hoc est, quod factum nos dicimus. & adversantes
 negare non possunt. Sed licuisse hoc Austrialibus astruunt, idque ita
 deducunt. Ajunt Alberto mortuo, qui fuit Ladislai pater, compertum
 esse testamentum ejus, in quo puerum, qui post se posthumus nasce-
 retur,

retur, in arce Poffonii tenendum, juriſque oſto gubernandum mandavit, quorum duos Hungaros, duos Bohemos, duos Auſtriales, duos Moravos eſſe voluit; Hiſque tum Regnorum, ac Dominiorum, tum pupilli curam commiſit. Nato autem Ladislao, atque in Alba Regali coronato, Reginam Heliliſabeth ejus matrem, in cujus poteſtate pupillus erat, Divo Frederico Romanorum Regi puerum tranſmiſiſſe; Fredericum vero, illo ſuſcepto, adminiſtrationem Ducatus Auſtriae tutorio nomine petiviſſe. Conſenſiſſe Barones, & incolae Auſtriae, fidemque ſibi, tamquam tutori, dediſſe. Contraque Fredericum literas hiſ tradidiſſe, quibus certo modo promiſit Auſtriam gubernare; id ni ſervaret, neque ratam eſſe promiſſam fidem, neque juramenta tenere; Fredericum, eſſi diu rexerit, non tamen ſervaviſſe, quae promiſerat, alienaviſſe bona Ducatus, non uſum eſſe conſilio Baronum Auſtriae, pupillum non bene inſtruxiſſe, neque, ut par fuiſſet, Regis filium gubernaviſſe. Conveniſſe ob eam rem pleroſque Auſtriales, ſcripſiſſe Majeſtati Caefareae, quia nollent ejus gubernationem diutius ferre, ſuum Principem, ſuum Dominum petiviſſe. Velle ſe teſtamento parere, quod Albertus reliquiſſet, indignum eſſe coronatum Regem tutoris arbitrio vivere. Noluſſe petitionibus auſcultare Caefarem. Compulſos, qui Ladislai rebus ſtudebant, quod precibus aſſequi non valebant, armis exquirere. Quis Auſtriarum cauſam non probaverit? Quis eos non bene feciſſe dixerit, qui non ſuo tantum, ſed Domini quoque ſui jure ſunt uſi? Iniquum ergo monitorium Papae, quod juſtes impedire homines nitebatur. Arbitror non eſſe paucos, qui rationibus hiſce moveantur. At cum partis alterius in medium vox ſonuerit, intelligent qui ratione, non appetitu ducuntur, quibus nec amor, nec odium dominatur, boni amantes, & aequi, neque juſte, neque utiliter ab Auſtrialibus eſſe proceſſum. Quod ut palam fiat, articulatiſimè reſpondere oportet. Quatuor ſunt, quae juſtitiam Auſtrialium videntur arguere; teſtamentum, pactum, utilitas Domini, dignitas Regis. De teſtamento ratio cinemur primum. Magna vis teſtamenti eſt: Servanda eſt ſuprema Patris voluntas. At quamvis teſtamenta Principis liberaiora, quam privatorum ſint, nec juris ſolemnia quaevis deſiderent, ſic tamen edi, producique debent, ut fidem faciant. Verum Alberti teſtamentum neque probatum eſt umquam, neque productum. Incaſſum allegatur, quod non docetur. Quod ſi verum teſtamentum fuiſſet, non tamen Auſtriales ejus adminiculo juvari poſſent, a cujus obſervantia ſponte receſſerunt. Muliebriſ vitium eſt, nunc velle, nunc nolle,

dictum indictum facere. Viros omnis inconstantia dedecet. Multa insuper illis temporibus emergere, propter quae, etiamsi validum testamentum fuisset, nec debuit, nec potuit observari. Hungari (sive jure, sive injuria, non recipio hujus ad me facti iudicium) ex Polonia novum sibi Regem accersiverant, atque in Hungariam deductum coronaverant. Arcem Possonii, ubi servari pupillus ex testamento debuit, adiutores novi Regis occupabant. Qualis illic securitas pupilli fuisset, ubi hostes dominabantur? Quis pupilli personam Hungaris committendam suasisset, quorum pars major adversanti Regi studebat? Bohemi cum audissent hujus Alberti voluntatis mentionem fieri, deliramentum magis, quam testamentum esse dixerunt, in quo Moravos sibi aequatos audiebant, quos subditorum numero habent. Restabant soli Moravi, & Austriales, qui testamenti poterant amantes videri, quando & Hungari novum Regem eligentes, & Bohemi ordinationem ejus damnantes illud rejecerant. Quis vero tantum Regem solis Moravis, & Austrialibus commississet? Actum erat de puero, nisi manus Imperatorias incidisset. Sed neque Austriales, ut ante diximus, neque Moravi ante hoc diffensionis tempus in eo testamento fixi fuerunt. Constat insuper id testamentum, quantum ad gubernationem Austriae Ducatus, de qua re nunc vertitur quaestio, adversus consuetudines priscae, & jura patriae factum, quae pupillos Principes sub tutela Seniorum esse volunt. His Albertus, neque uti Dux Austriae, neque uti Rex Hungariae, aut Bohemiae potuit derogare. At erat, fortasse quispiam, ait, Romanorum Rex, licuitque sibi ex causa consuetudini detrudere. Id si quia astruat, non papyreis cedulis, aut testibus rusticanis, sed autentice literis, & sigillis probandum erit. Addam postremo, quemadmodum ex causa fas fuit Alberto Austriae jus avertere, sic & Frederico potestas fuit, suadente, atque urgente ratione testatoris voluntatem infringere, jam Romanorum Regi declarato. Cum ergo testamenti probatio sit anceps, atque incerta, cum Austriales ab eo recefferint, cum rebus mutatis nequiverit observari testamentum, cum Bohemi, atque Hungari nihil in eo momenti posuerint, cum Austriae consuetudinibus, ac Principum juribus esset adversum, nihil est, quod Austrialibus testamenti nominatio suffragetur. Qua confutata dicere de pactis occurrit. Literas, inquit Austriales, dedisse Caesarem sibi, quibus sancitum est, nisi certo modo sua Majestas Austriam gubernaret, promissiones, quas ipsi praestitissent, invalidas, atque inanes reddi. Fateamur ita esse, ut referunt, nam veri periculum

culum mihi non arrego. Sit tamen ita. Quid tum? Servari promissum oportuit. Non nego. Studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur. Nutare Principis verba non decet. Verum si additur pacto: nisi Romam iveris, decem dato, non est promissi reus, qui domi manens decem dedit. Hoc est quod volumus, dicent illi. Non rexit, ut promisit Imperator. Soluti ergo ab his sumus, quae promissimus sibi. Si pacto cavetur, obligantur & Principes, dum paciscuntur. Si actum est, ut narrant, quidni ruant promissiones? At si promisso non sumus obnoxii, dicent: ergo liberi sumus, neque parere Imperatori tenemur. Recte igitur jugum ejus excussimus. Verum ego quamvis promissiones extinctas judico, non tamen idcirco liberos Austriales affirmo. Pactiones, quoniam stricto jure censentur, nil agunt, nil obligant extra casum, in quo loquuntur. Exponamus rem, ut gesta est. Dum pacta percussa sunt, de quibus agitur, petebat Fredericus administrationem Ducatus Austriae, quae sibi jure tutelae debebatur. Negabant Austriales. Convenere utrique, cessit petenti gubernatio. Fateamur non esse gubernatum ex promisso, quamvis & haec postea refellemus. Quas pacto vires praebebitus? Numquid propterea adeo liberos Austriales praedicabimus, ut nihil Caesari debeant? Minime. Sed absolutos ab his, quae promiserunt, ne conveniri ex pacto valeant, non erit absurdum fateri. Quidquid in pacto dictum est, tollitur. Promiserunt, non tenetur ex promisso. Juraverunt, non ligantur ex juramento. Praeliterunt fidem, ruit illa fides. Quid amplius? Ergo nihil Caesari debebunt. Non ita, inquam. Sed redibimus ad priores terminos, eritque Fredericus, ac si nihil Austriales promississent. Nec propterea gubernationem Ducatus amittere debuit, quia soluta promissio fuit. Restabant enim, & aliae obligationes, quibus retineri usque ad pubertatem pupilli Austriale regimen poterat. Erat jus Civile, quod pupillorum tutelam proximioribus mandat. Erat jus patriae consuetudinis, quod pupillum Principem Seniori domus committit. Erat jus Sacri Imperii, quod advocatus postea Fredericus fuerat, cujus vigore gubernare Austriam, Ladislaum regere, nulli magis quam sibi licebat. Austriales ergo, qui multis erant Imperatori vinculis obligati, quamvis unum amputavissent, non tamen obedientiam subtrahere debuerunt, quae nexibus aliis tenebatur obnoxia. Evertimus, sicut arbitror, adversantium fundamenta, quae super literis pacti jecerunt. *Sagittae parvulorum factae sunt plagae eorum.* Addemus tamen & alia contra pactiones, neque locum his ullum relinque-

mus.

mus. Administrationem cum Fredericus Austriae suscepit, cum Communitate Regionis suae, & Universitate contraxit. Nam cum duobus, aut tribus res peracta res Universitatis agebatur, non paucorum. Si quid adversus contractum dicendum erat, universitatis aut majoris, vel sanioris partis reclamatio fuit, non duorum, aut trium, sive minoris partis. At eo tempore, quo reclamatio coepta est, Ulricus Ayzingher, & pauci cum eo fuerunt, qui trans Danubium convenere. Pars major, & sanior, cujus erat de Repub. consilium, cum Frederico sentiebat. Paucos, qui sequebantur Ulricum, Universitatis abruptum promissa non decuit. Nam si se liberos, nullisque Caesari promissionibus obnoxios dicere voluerint, angariare ceteros, quibus servanda fides videbatur, & universam invadere Rempub. nemo sapiens paucorum ambitioni permiserit. Quod si major pars conquesta fuisset, aut auscultasset ei Caesar, aut illi dixisset: si non teneris pacto, at jure patriae, jure Civili, jure Imperii teneris. Quid plura? Aperiam tandem, quanam sint ea pacta, quibusve modis inita, quae superbos adversarios reddunt. Dicam brevissime. Principatus Austriae cum regimen Imperator accepit, viros duodecim assumere promisit ex primoribus Austriae, quorum consilio Ducatum regeret. Nisi hoc impleret, irritas esse promissiones Austrialium, quibus obedientiam praestitissent, neque data illos fide, aut juramentis teneri. Elegit illos Caesar duodecim viros, qui Gubernatores dicti sunt. At hi cum aliquandiu gubernassent, postea tamen suoapte ingenio Magistratu se abdicaverunt. Tunc ex consensu indigenarum mutata est facies Reipub., quatuor & viginti Gubernatoribus constitutis, quorum consiliis Austriam Caesar administraret. Sed neque petitiones ullae neque promissiones adhibitae sunt. Rursus & hi post tempus gubernationem resignantes vacuam Rempub. dimiserunt. Quod Fredericus animadvertens, sine quovis pacto, assentiente Communitate, gubernationem solus iniit. Sic res acta est. Quis modo non intelligat veritatem? Ordinatur gubernatio Reipub. certo modo, pacta intercedunt, mutatur forma regiminis & semel, & iterum, neque pacta repetuntur: Quis non putaverit ab illis esse recessam? Quid amplius? Annis undecim Fredericus solus Austriam gubernavit non tamen sine consilio indigenarum. Obediverunt omnes, fidem servarunt, nemo se opposuit, nemo contradixit, nemo testamentum Alberti in medium adduxit. Unde ista post tantum temporis novitas? Contra Dominum arma tulerunt. Qui etsi promisso, ut arbitrabantur, non erant amplius obligati, non tamen Universitatis majorem

rem

rem partem faciebant. Nec erant anversus Austriae consuetudinem liberi, neque a Civilibus legibus exempti, neque ab Imperii jugo subtrahēti, sed Frederico, ut Austriae Duci honorem, ut tutori pupilli obedientiam, ut Imperatori reverentiam, & subjectionem debebant. Quas res neque literis, neque pacto sublatis monstrari potest. Sic adversantium duo, quae maxima rebantur esse, fundamenta dirupta sunt. Modo tertium evertamus, in quo Domini utilitatem adducunt, & Austriales arma fumentes Domini causas adjuvisse contendunt. Audite heic Hungari, obsecro atque Bohemi, non heic vobiscum disceptamus, neque de regionibus vestris. Nulla vos judicantes corrumpet affectio. De Domino facta est mentio, Dominum suum Ladislaum Regem Austriales appellant. Recte, pulchre, vere, nemo inficias ibit. Verum ego duos esse temporales Dominos Austrialibus assero, alterum Imperatorem, alterum Ladislaum, atque hunc non tamquam Regem, sed tamquam Ducem. Legat Historias, qui mihi non credit. Nolo vetustiora referre. Si quaeramus, Ladislao quis Austriae Principatum commiserit, ex successione dicent Principem esse. Quod si progenitorum progenitoribus unde sit haec potestas investigemus, necessarium erit tandem ab Imperio fateantur esse Ducatum. Non est admodum vetus, quod referam. Tenuerunt Caesares hujus Provinciae Dominium, & hanc terram Ducatus titulo donaverunt. Imperante autem Frederico Secundo, Albertus Austriae Dux adversus Hungaros pugnans juxta fluvium Lytham a suis occisus, cum non reliquisset haereditatem, locum devolutioni Ducatus fecit, quem Fredericus, quoad vixit, per Vicarios administravit. Eo mortuo, variis casibus vexata provincia in potestatem Ottokari Bohemorum Regis dilapsa est, ac demum virtute Rodulphi Romanorum Principis ad Imperium rediit. Qui & Viennam obsidione cinctam ad deditionem compulit, & Ottokaro magno praelio victo & provinciam, & vitam ademit. Nec diu post in conventu Principum apud Augustam Vindelicam Albertum filium huic regioni praefecit. Ab illo continuata successio est usque ad Ladislaum nostrum. Albertus in Feudum ex patre Romanorum Rege suscepit Austriam. Ab Imperio igitur Austriae Principatus est. At Princeps, & Dominus Austriae Ladislaus est. Concedo; ea tamen lege, ut sibi & Dominum, & Principem Fredericum noverit, & quam exigit a subditis obedientiam, eandem ipse praestet Imperatori. Nam etsi utile in eum transfusum est, directum tamen Austriae dominium penes Imperium haeret. Caveant igitur fautores Ladislai, quid praedicent, ne dum

dum uni se putant consulere suo Domino, cum duos habeant, aut alterum offendant, aut utrumque, quando & Duci, & Imperatori subsumt. Quod si percunctetur aliquis, utri parendum sit, si alter alteri adverletur, nemo, qui perturbato sensu non fuerit, Duci primas dabit. Recta ratio Caesarem praefert. Durior hic sermo; fortasse videtur. At agnita ratione mitior fiet. Mandat Austriae Dux omnes, qui ferre arma possunt, in bellum eant. Baro, qui Feudum a Duce recepit, prohibet suos homines, ne arma capeant. Quis non Ducis mandata praetulerit? At quod Duci Baro, hoc Imperatori Dux erit. Indigne superiorem contemnit, qui vult ab inferioribus honorari. Quod si quis desitum, & aliam inolevisse consuetudinem affirmaverit, respondebo cum Cypriano, *Consuetudinem ratione carentem erroris esse, non juris vetustatem*. Non prava consuetudo, sed honesta consideratio ducere homines debet. Indignum, absurdum, sceleratum est, quos tibi commendaverim populos, eos te mihi praeferre, tuique causa adversus me militare, quos meo nomine regis, ac si filius jubente paedagogo manus iniiciat patri, aut Episcopo mandante ferrum stringat in Papam Clericus. Parum fortasse ponderis nostris inesse verbis videtur. Sed cedant Apostolorum Principi, qui nostris diēis arrogat fidem. *Estote*, inquit in Epistolis Petrus, *subiecti Dominis vestris, sive Regi tamquam praecellenti, sive Ducibus, tamquam ab eo missis*. Alia est obedientia, quae Regi, alia, quae Duci debetur. Qui Duci contra Regem obedit Apostolici praeccepti sit reus. Non enim Duci, ut a Rege, sed contra Regem misso parere vincitur. *Non est potestas*, scribit ad Romanos Paulus, *nisi a Deo*. Quae autem sunt a Deo, ordinata sunt. Ordinem igitur habere humanas potestates oportet. *Excelsio*, inquit Ecclesiastes, *excelsior est. Major potestas*, ut in Confessionum libris tradit Augustinus, *minori ad obediendum praefertur*. Probe rusticus apud Maronem: *Tu maior. Tibi me aequum est parere Menalcha*. Denique super illud Apostoli: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, quaerit Augustinus, an Procuratori Provinciae resistere fas sit, & asserit resistendum, si contra Proconsulem jubeat, quia non potestas contemnitur, sed major ad obediendum eligitur. Nec debet minor irasci, si major praelatus est. Rursus si aliud Proconsul, aliud jubeat Imperator, praeferenda Imperatoris mandata confirmat. Quod de Proconsule, idem censere de Duce oportet. Quem si quis Imperatori subditum nescit, juris jurandi formam inspiciat, quod Romanorum Regi, sive Caesari universi Principes Imperii praestare jubentur.

tur. Qui se scit aliis esse praepositum, non moleste ferat alium sibi esse praelatum. Sic societatis humanae servantur foedera. Sic dulcedine pacis & Civitates, & Provinciae Regnaque potiuntur. Nolo id nunc introducere, quamvis est & ad propositum, & notissimum: Imperatorem posse Ducatum sibi subiectum aut extinguere, aut in alterum transferre, aut apud se retinere, si vel causa deposcit, vel culpa requirit. Id nobis probasse sufficit, quia Dominus est Austriarum Fredericus Imperator, quodque mandatum novatoris praecepto ad hujus domini causam certum est Austriales nequaquam egisse. Cum dico Austriales, eos intelligo, qui Caesarem impugnaverunt, non eos, qui stabiles apud eum mansere, quique & multi, & nobiles, & clari Barones fuerunt digni laude, & gloria nominis sempiterna. Verum ceteri Austriales, quorum facta, non personas improbo, ex duobus dominis, qui super eos, & in eos Imperium habent, alterum, & majorem, & cui obnoxiores erant, offenderunt, subtrahentes obedientiam sibi, cunctisque praeceptionibus ejus obaudientes, quodque nullus potest non impium, sceleratumque dicere, bellum adversus eum gesserunt. Quod nec imperante Ladislao movere licebat, quanto minus illo tacente? Qui dum pupillus est, semper tacere censetur, nesciens quid sibi antiquius sit. Docendi pueri, non sequendi, corrigendi, non adulandi sunt. Confitebuntur, ut opinor, Austriales se Frederici causam, quamvis Domini sui, minime, sed Ladislai Principis & Domini, quem Caesari antefereendum existimaverunt, utilitatem magnopere promovisse. Liber hoc quoque discutere. Audiamus, quae ista utilitas sit; Quod bonum est Ladislao quaesitum, partumque narrant: Noster, inquit, Dominus apud Fredericum in captivitate languebat, neque literis, neque moribus imbuebatur. Cibo, potuque parcissime alebatur. Nulla erat ei jocandi facultas. Quin tenerrimus puer non sine vitae discrimine Romam ductus est. Thesauri ejus, resque mobiles in praedam, castra & vestigia in rapinam ibant, neque Hungariae, neque Bohemiae consulebatur. Liberavimus Dominum nostrum. Sua videt, curareque potest. Nihil nunc ei deest. Venit ad homines, in lucem, in gloriam venit. Jam Hungari eum, jam Bohemi quaerunt. Festos dies ducit. Sibi, & subditis vivit. Commune est omnibus gaudium. Quis haec aut bona neget, aut utilia? Sic causam Domini, sic nostram, & patriae commoditatem quaesivimus. Belle deducta res est, & potest videri vera, si nihil adversum dicatur. Verum nobis haec cupita remanentibus longe diversa sententia est. Dicam quod sentio. Arbitror

& alios mihi assensuros, quos propria non perturbat affectio. De captivitate mirum est, quod obicitur. Si non fuit illi quavis hora quocumque voluit ire libertas, non tamen captivus dici poterat. Puero non est omnis admittenda voluntas. Ex alieno arbitrio, non suo sensu ducere vitam pueros oportet. Qui parit virgae, odit filium. Mollis educatio, quam indulgentiam vocant, nervos omnes mentis, & corporis frangit. Dilectissimus apud Caesarem Ladislaus fuit, &, ut filium Regis decuit, gubernatus. Quod si non mille adolescentes, aut mille pedissequas ministrantes habuit, Regio tamen apparatu, & cultu honesto servatus est. Praeceptoribus commissus modestis, & prudentibus, educatus pudice, literas simul & mores edoctus. Quid contendimus? Optime nutritum puerum habitus ipse pueri, faciesque confirmat, in cuius ore venustas, in gestu gravitas, in affatu modestia, & in omni actu, quantum fert puerilis aetas, discretio singularis elucet. Quibus nudus extaret, si minus probatos habuisset altiores. Quod si neque cibo, neque potu tanto refertus est apud Caesarem, quanto nunc apud communitatem repleri distitant, nemo id sapiens vitio dabit. *Ventri* namque, sicut magno Basilio visum est, *non ad voluptatem, sed ad sustentationem porrigere conducit*. Nam qui coenas semper, aut coquos mente agitant, epularumque gratia terras, mariaque perscrutantur, miserabili admodum servitute premuntur, & gravissimo Domino tributa pendunt. Satis est puero sufficientiam ministrasse. Sufficientia vero non libidine voluptatum, sed naturae necessitate definienda est. Nimius autem vini usus, ac cibarium copia surgentem in pueris virtutem enecant. Neque jocus liberali, & Regio puero dignus negatus est, quamvis scurrarum, & saltatorum greges ad eum non sunt admissi. Aetati namque id tenerae nocivum Caesar existimavit. Bene apud Satyrium quendam scriptum est:

*Nil dictu foedum, visuque haec limina sangas,
Intra quae puer est. Procul hac, procul ise puellae,
Lenquum, & cantus pernoctans parasiti.
Maxima debetur puero reverentia.*

Sed oburgant Caesarem Austriales, qui tenerrimo, delicatoque puero grande iter commisit, asperum, periculosum. Spem nostram, inquit, pacem, quietem, Dominum nostrum ad Italiam hyemali tempore duxit. En pulchram accusationem. At non Fredericus, dum
Sti.

Stiriam exierat, neque Ladislaum secum ducere proposuerat, quando novitas in Austria coepta est. Quo pacto prospicere futura poterunt, qui vix praesentia cernunt? Sed neque Ladislai transitus reprehensibilis est. Hyemale tempus, quod damnat, Italiam intranti saluberrimum est. Nullum toto itinere periculum est. Numquam hujus viae Ladislaum poenitebit. Multa in hoc transitu vidit, quae sibi posthac, & suis erunt subditis usui. Ulissēm extollit antiquitas, *multorum mores hominum qui novis & urbes*. Laudabiliorem hunc futurum puto, qui rebus magnis vel puer interfuit, gravesque mores didicit. *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testā diu*. Nostri Austriales in plumis puerum, in delitiis, in voluptatibus existimant nutriendum. Credo alterum Sardanapalum voluissent alere, inter mulierculas qui pensa distribueret. At Caesar Hungaris, atque Bohemis fortibus, ac pugnacibus viris educare se Regem norat, qui suum Principem ad bella deducunt, ut Israel ad Samuelem jurat: *Ren eris super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabis Ren noster, & egredietur ante nos, & pugnabis bella nostra pro nobis*. Quorum ductor nisi dura pati ab ineunte aetate didicerit, perseverare non poterit. Levissimum est, quod isti putant gravissimum. Spartiatae suos pueros publice verberibus admotis ad patientiam exercebant. Verustiores Itali, ut est apud Virgilium, natos ad flumina primum deducebant, saevoque gelu durabant, & undis. Et Achillem puerum venationibus excitatum sub Chirone Magistro, silvarumque ferociore bestias insequutum tradunt. Quid mirum si Romam petiit Ladislaus? Non extra mundum, sed centrum mundi, nobilissimam orbis partem, Christianitatis caput, arcem Imperii, terrarum decus, morum, ac virtutis domicilium visere ductus est. Super qua re si non sunt Austriales Caesari grati, at ipse Rex Ladislaus aliquando, & Hungari, & Bohemi venturo tempore gratias agent. Quod autem expilatam Ladislai haereditatem murmurant adversantes, asportatos thesauros, ac dilapidatos, impignorata bona, quis non intelligit majestatis crimen incurrere, qui falso Caesarem criminantur? Apertus est Alberti thesaurus, & inventus integer. Nihil inde receptum est, nisi quod incolarum consensu forori Regis Ladislai in Saxonia nuptae dono est datum. Nil ulterius alienatum, nihil distractum, neque impignoratum est quicquam, nisi necessitate urgente. Quis nescit Alberto vita functo plurimos, qui sub eo stipendia meruerant, arma movisse, pluraque postea insurrexisse adversus Austriam bella? Quid mirum si pars pignori data est, ut totum

servetur? Quis rem ullam gubernavit publicam, qui aliquando aut vendere, aut hypothecare vestigalia non sit coactus? At Fredericus etsi auri pondo LXX. millia his dederit, qui sub Alberto militaverunt, etsi saepius exercitus pro pace Ducatus habere coactus est, magnosque sumtus facere, non ut avus Ladislai Albertus Alberti pater, qui Willelmum, Leopoldum, Herneſtum Imperatoris Frederici Patrem, & Fredericum patruos sub tutela gubernans magnam Stiriae, Charinthiae, ac Carniolae. partem Comitibus Ciliae, & in Suevia quicquid pupillorum fuit, diversis, & alienis gentibus impignoravit. Sed paucissima & levia Principatus bona inscripsit, atque his potissime, qui contra Caesarem arma sumserunt. Quod si iustis de causis inscriptiones factae sunt, cur impugnant? Si perperam, cur receperunt? Sed ajunt Stirienſi. cuidam magistro Camerae non parvum oppidum pignori datum esse. Id scilicet dolent, quia non ipsi receperunt. Iustum erat, honestum, sanctum pignus, si cui ex Austria fuisset inscriptum. Non damnum Domino datum, sed sibi subtrahum queruntur lucrum. Quod si Ladislaus postquam adoleverit, rem suam diligenter examinaverit, nullum haereditatem suam magis expilasse comperiet, quam plerosque ex his, qui modo suam ajunt se causam agitare. Sed jam de rebus Hungaricis, atque Bohemicis aliquid inferamus, quas isti neglectas Caesari culpitant. Inhaerent moribus suis. Jure, an injuria clament, nihil pensi habent. Quid aliud Hungari petiverunt? Quid Bohemi, nisi Ladislaum ad se mitti? Non est missus. Male cum Regnis actum est. At cujus consilio negata est missio, nisi Austrialium? Quaecumque vel Hungaris, vel Bohemis responsa sunt data, ex Austrialium officina prodierunt. Quicquid in hac parte culpant Austriales, in sese vertant necessarium est. Verum si parvipendisset Imperator res Hungaricas, & Bohemicas, parum hodie dominiorum puerum respiceret. Neque pauci, neque impotentes fuerunt, qui Regna haec magno studio, multisque artibus invadere conabantur, quibus Caesar & apud Magnates Regnorum, & apud Sedem Apostolicam semper opposuit obices, & nisi solers Frederici cura intervenisset, Ladislaus ipse immaturo, & acerbo funere raptus fuisset; tot erant, qui querebant animam pueri. Summus namque locus nulla non arte petitus invenitur. Instemus adhuc: ubi est haec utilitas Regi parva? In libertatem, inquit, in honorem venit. Non intelligo, quae sit haec libertas. Regitur, non regit. Audit, non consulit. Ducitur, non ducit. Bene est. Hoc illius aetati convenit. Idem apud Fredericum fuit.

fuit. Quid de honore? Gubernationi Frederici subjacuit. Nunc Ulrici Comitis Ciliae regimen fert. Magnus Princeps, & Comes, alto sanguine natus, multa vi corporis, & animi, proximus pupilli confanguineus. Pulchre apud eum est, non inficior. Non succensebit tamen mihi Ulricus, si Caesarem sibi praetulerim, si pulchrius, atque honestius dixerim Regem, qui pupillus sit, sub Imperatoris magisterio, quam sub Comitis esse. Praetereo quantas ejus pecunias effuderint, quod ejus bona dilapidaverint, quod damnis, atque incommodis ejus haereditatem affixerint. Ad eos festinat oratio, qui suam, & patriae utilitatem in medium deducunt. Heic ergo non negaverim aliquos Austriales diriores effectos. Quis enim non sua magis, quam communia quaerit? In omni populo, & quocumque sub axe Catilinam reperies. Catonem, atque Fabricium rara Civitas dabit. Sed non habet veram utilitatem census per injuriam auctus: *Nemo habet*, inquit Augustinus, *injustum lucrum sine justo damno. Ubi lucrum, ibi damnum. Lucrum in arca damnum in conscientia. Tulis vestem, & perdidit fidem, acquisivisti pecuniam, & perdidisti justitiam.* Hos ego ad conscientiam remitto quos *diri conscia facti mens habet attonitos, & furdo verberare caedis.* Sapientes nihil utile dicunt, quod non sit idem honestum. Nec plura de istis. Perscrutandum modo est ex hac Austrialium novitate, numquid patriae commoditatis aliquid accefferit, ut adversantes gloriantur? Verto me omnes in partes. Ex novitate nihil video boni natum, mali plurimum sese offert. Diu Caesar apud Austriales, apud Viennam versatus est. Nulli umquam aut domum, aut agrum, aut liberos, aut uxorem, aut pecuniam abstulit, quamvis hoc esse jus Regis Israelitico populo Samuel affirmaverit. Fuit apud eos inter illustres viros. Consuluit patriae, pepercit afflictis, fera caede abstinuit, tempus irae dedit, pacem tenuit, libertatem fovit, Religionem auxit. Nihil est, quod Caesari valeant imputare, nisi fortasse nimiam lenitatem; mitior enim fuit, quam Regem decuit. Numquam Dominum, semper patrem experti sunt. Feroces eos Regia mansuetudo fecit. Creverunt opes illo rege, & hujus Urbis deliciae, *aureaque, ut perhibens, sub illo Rege fuerunt secula, sic placida populos in pace regebat.* Aegre laetis rebus invidia deest. Nulla mutandi regiminis necessitas affuit. Mortalium commune vitium traxit Austriales. Quod populus imperat, diu placere non potest. Vetus Imperium odiosum est, & qui mos populis venturus amatur. At novitate facta bellum exortum est, bellum intestinum, bellum civile, crudele, horridum.

Signa,

*Signa, paves Aquilas, & pila minantia pilis
Fraternas acies, alternaque regna profanis
Decertata odiis,*

filium contra patrem, fratremque fratri insidiantem vidimus, rapinas, incendia, caedes, & scelus omne permiffum. Quae tamen ex bello poteft utilitas emergere, ut non belli superetur incommodis? *Squalent abduftis arva colonis, & curvae rigidum falces veruntur in ensem*, violantur virgines, matres familias ad ftuprum rapiuntur, incaeftantur Moniales, caeduntur liberi in complexu parentum, neque profanis parcitur, neque facris. Stultum eft cum pace certa fruaris, bello & armis incertam quaerere. Extremum malorum, & anceps remedium eft bellum, nec viribus quamvis magnis confidere oportet. Fortuna belli femper eft in lubrico loco, & dubio. Martis incertae vices. Nec propterea iactandum eft, quod ex fententia cefferit Auftrialibus. Namque fi metiri confilia velint, non fuam virtutem, fed Caefaris manfuetudinem laudabunt. Sciebant & arma, & homines, & equos, & pecuniam Caefari non deeffe; multos, & magnos Auftriae Barones sentire cum eo; Hungaros fecum inducias habere; Bohemos praeter Dominum de Roſis eam diſſenſionem deſtatos eſſe; Caefarique benevolos Principes, & Civitates Imperii complures, ſi vocarentur, non deferere & Dominum, & conſanguineum. Sed abhorruit Caefar domesticum bellum, noluit civilem fundere ſanguinem, pepercit patruelis agris. Omnis in Auftriam ruebat furor. Miſertus eſt communis populi, noluit paucorum culpam in multorum redundare ruinam. Auftriales igitur, quamvis magnum aliquid feciſſe ſe dicant, non tamen prudentiae ſuae poſſunt adſcribere, quod ex moderatione Caefaris noſcuntur accipere, qui cum poſſet injurias ulciſci, maluit obliviſci. Carthaginienſes quidem Duces ſuos, qui ſine certa ratione pugnaverant, etiam viſtores aut ſecuri percutiebant, aut crucibus affigebant; quod viſiſſent, Diis immortalibus; quod pugnaſſent, temeritati imputantes. Sed nihil ad nos haec. Mihi eſti Princeps egregius videtur, qui hoſtem conterit, non minus tamen laudandus apparet, qui vincere poſſe contentus vindictam Deo dimittit. Nos horum idcirco meminimus, quia ex omni parte liquet non tantum iniuſte, & inutiliter, ſed imprudenter quoque Auftriales, qui ſe magnopere iactitant, res innovaſſe. Nunc quantum dedecus, quantamque ignominiam ab his Auftria ſulce-

susceperit, referemus, qui Caesaris obumbrare gloriam, ingenti, insolita, & inaudita contumelia praesumerunt. Idque palam fiet, si prius quantum splendoris, & famae suo generi, suae familiae, & Austriali terrae Fredericus attulerit, ante oculos omnium ponemus. Quod neque longis, neque taediosis, ut spero, verbis efficiam. Meo iudicio, neque parum honoris, neque parum nominis Austrialibus superioribus gestis suis Fredericus attribuit, qui duo de viginti natus annos adeptus patriam haereditatem, nullius magisterio subiectus, non ut affolet imberbis juvenis tandem custode remoto gaudere canibus, & aprici gramine campi; sed Hierosolymam petere, ac Dominicum visere sepulcrum, & terram, ubi steterunt pedes ejus, qui nos a morte redemit, exosculari decrevit. Reversus in patriam subditorum paci consuluit, infantem, pupillum, orphanum Ladislaum Hungarico discrimini surripuit. Communi voto in Imperatorem electus, quamvis duo de Romano Pontificatu contenderent, ab utroque tamen Rex Romanorum appellatus est. Apparatu magnifico in superiore, atque inferiorem Alamaniam profectus Francfordiae cum Electoribus convenit. Aquisgrani summo favore Principum, civitatumque applausu coronatus Basileam petiit, Burgundiam intravit, Sabaudiam invisit. Repetita domo Gunzenfes, qui Austriam, Itiriamque vexabant, bello delevit. Ad unionem inde conversus Ecclesiae, neutralitatem, qua Natio Germanica non sine animarum periculo utebatur, alto consilio sustulit. Unde sequutam unionem nullus ambigit. Nam qui apud Basilienses Papatum arripuerat, Amedeus spem Germanicam ubi amisit, mox Nicolao Quinto manus dedit, ex ejus arbitrio leges pacis amplexus. Ex hinc quamvis Italia duas in partes scissa saevis divisionibus quateretur, sic eo profectus est, ut nulli parti suspectus haberetur. Sed honores utrinque maximos reportavit, certantibus Italis utra pars novellum Caesarem magnificentius admitteret. Libet heic paululum immorari, ut intelligent non Austriales tantum, sed omnes Teutones, quos genti, suaeque nationi titulos Fredericus acquisiverit. Exceptus est in Italia Caesaris adventus ab omnibus Principibus, Civitatibus, populis, incredibili honore, atque amore. Nihil relinquebatur, quod ad ornatum portarum, itinerum, locorumque omnium, qua Caesar transiturus erat, excogitari posset. Multitudo patrum cum liberis, & omni familia obviam procedebat. Sacrificia pro salute sua ubique fiebant. Tricliniis stratis omnia fora, templa, restaque domorum occupabant, ut vel expectatissimi triumphi laetitia percipi posset. Ad placendum, magni-

magnificandumque suum Principem opulentiores magnificentia, tenuiores cupiditate certabant. In hoc transitu Caesareo, & coronatione Romae caelebrata nihil est solitae solemnitatis omisum. Sed accesserunt multa, quae rem amplius, atque amplius illustrarunt. Quietus, ac pacificus transitus ex tanta multitudine diversorum populorum, gentium, nationum, neque rixa oborta, neque quispiam desideratus est. Sumtus omnibus in locis publicitus, & ubertim ministrati. Apud Ferrariam totius Lombardiae conventus Caesari cum muneribus occurrit. Princeps illius urbis in reditu Dux Mutinae, Regique creatus, quod benefactum bene locatum omnis Italia dixit. Bononienfes, qui neque se sibi credunt, Frederici fidem sequuti sunt. Florentia, quae ceteris Imperatoribus portas clausit, huic omnia patefecit. Ubi & Legati Apostolici magni, & excellentes viri Germanus Papae Bononienfis, & S. Angeli Cardinales obviam facti. Apud urbem Senam ex ultimis Hispaniarum finibus longa, & periculosa navigatione advecta sponsa Regia, & pulcherrima virgo Leonora ex vetusta Portugalliae domo. Apud Romam ut omittam cives nobiles, Senatores, Principes, Praelatos occurrentes, Collegium Cardinalium, ad primum lapidem extra ordinem Caesari obviam datum. Ingressus sequenti die magnificentissimus Nicolao Pontifice Maximo cum Cardinalibus, & Clero apud Basilicam Sancti Petri expectante, cujus Beatissimos pedes Caesar in honorem Piscatoris, & Salvatoris Christi reverentiam exosculatus est. Coronatio Romana in decimum diem suspensa. Corona Longobardorum in Capella Principis Apostolorum, cum Mediolani pestis vigeret biduo ante Romanam suscepra. Sponsalia sacro Maximi Sacerdotis ore benedicta. Coronatio Augustalis eo die revolutis annis peracta, quo Pontifex ipse Nicolaus Papale Diadema suscepit. Augustus simul & Augusta coronati, & quamvis ornamenta essent Caesari ditiora, & ornatiora, ea tamen die Magni Caroli pallio, tunica, ense, pomo, ex Sacratio Norimbergenfi receptis, & Romam delatis quasi plus majestatis veteribus, quam novis esset ornatibus, usus est Fredericus Caesar & nobilissimus, & splendidissimus. Hinc Ladislao patrueli Rege, inde Alberto germano Duci, throno Caesaris assidentibus, Legationes ex tota Italia, milites admodum multi cum Principes, tum magni nobiles in ponte percussi. Solemnitas in noctem producta. Exacta festivitate petita Neapolis. Visus Alphonsus Rex Aragonum, & Siciliae Imperatricis avunculus, nostri decus, splendor & aevi, apud quem recepti honores non sunt qui verbis referri queant. Ut vicis oculos

oculus varietas, sic superat magnitudo sermonem. Quid plura? Remensus iter Venetias more triumphantis intravit, ubi nullus ante visus fuerat Imperator, nisi fugitivus aliquis, & Fredericus primus pacem ab Alexandro Papa Senensi petens, & filius bello captus. At Frederico nostro, & conjugi tantus honor a Venetis exhibitus est, quantus antea nulli. Haec nisi fallor, & ingentia, & rara, & singulari, & laudabili nota digna sunt, ac non solum Frederico, & suo sanguini, atque Austriali nomini, sed omnibus Alamanis honorem maximum, excellentemque gloriam pepererunt. Verum cum ceteri omnes honoraverint Fredericum, in propria venit, & sui eum non receperunt. Austriales enim Fredericum veluti triumphatorem ex Italia redeuntem, Illustratorem Alemaniae, ornatores Austriae, sui generis sublimatorem, maledictis, ac malefactis exceperunt, omnemque suae terrae gloriam extinguere sunt aggressi. Haecce patriae utilitas, aut commoditas regionis, ubi gentis honor confunditur, ubi gloria communitatis retunditur? Neque utilitas honoris, neque honor utilitatis expers esse potest. O si Austria loqui posset, nonne hosce homines ingratos filios appellaret, ac talibus vocibus increparet? Cur stulti homines vestrum Principem persequimini, qui vos domi quietos tenuit, foris honoratos fecit. Quatuor ante hunc ex filiis meis Romanam rem acceperunt, Rodolphus, Albertus, & alter Albertus. Ex his Romae nullus coronatus est, neque ingressus Italiam. Solus hic & mihi, & vobis hoc coronationis attulit decus. Ergo apud vos beneficia pro maleficiis habentur? Nec vobis pacem, nec Principi fidem servatis. Vos mihi, vos Principibus, vos filiis vestris partem excluditis gloriam. Meum nomen quod apud omnes gentes illustre Fredericus reddiderat, turpi nota obfuscat, atque ignem mihi, & vobis fuscitatis, quem nescio quando possitis extinguere. Ergo ego nisi vos peperissem, omnes per circuitum me gentes admirarentur, felicemque dicerent ingenti laude, & secura pace gauderem. Sic suos filios, si capax vocis esset, Austria compellaret. Sed nec minora his aliquando Ladislaus proferet. Neque Albertus, neque Sigismundus Austriae Duces singulari virtute praestantes silebunt, quibus Austriae dedecus, atque honor in communi cedit, qui famam, atque infamiam cum Frederico aequa lance suscipiunt. At vos heic vos Principes Alemaniae compello, Nobiles, Proceres, Illustre genus, clarissimam gentem. Quid heic dicetis, rogo? Vobiscum Austriales laudandi videntur, qui Dominum nostrum contemnere, atque confundere nituntur? Cum vobis Imperium

Sedes Apostolica tribuit, tunc nationem vestram ceteris anteposuit. Attendite, obsecro, ne tantam excellentiam amittatis. Imperium quibus artibus ab initio partum est, his facile retinetur, contrariis perditur. Vestrum est providere, ne tanta majestas apud vos contemnatur. Ex corpore vestro sunt Austriales. Si Caesarem dehonestant, in vos culpa redundat. Non potest Imperium sine nota vestra contemni. Non remanet dignitas, ubi spernitur. Transferri Imperium potest, perire brevi non potest, quod Christi voce probatum est, quod suis orationibus omnis Ecclesia juvat. Interest vestra magnopere sic agere, ne dignitas Imperatoria sub vestris oculis, atque in vestris manibus pessumdetur. Illam quippe nostri majores, veteres, sanctique Christiani semper magnopere sunt venerati. Et quamvis essent Gentiles ab initio nascentis Ecclesiae Caesares, tamen pro salute Imperatorum sine intermissione preces ad Deum fundebant. Quod si mihi non creditur, veritatis adstipulatorem Tertullianum adduco. Denique inquit ille, *sine monitore pro omnibus semper Imperatoribus Deum precantes sumus. Vitam illis prolixam, Imperium seuerum, domum salutem, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum optamus.* Et post addit: *Est & alia major necessitas orandi nobis pro Imperatoribus, & omni statu Imperii, rebusque Romanis, qui vim maximam universo orbi, & imminentem Romani Imperii commensu scimus retardari. Itaque volumus experiri, & dum precamur differri, Romanae diuturnitati favemus.* At Austriales, ut eo redeam, unde sum digressus, spreto Salvatore, qui reddi Caesari, quae Caesaris essent, praecepit: contemto Petro, qui Regem honorari mandavit, postergato Paulo, qui omnem animam sublimioribus esse subjectam potestatibus voluit; refutato Augustino, qui generale pactum societatis humanae dicit Regibus obtemperare; abjectis legibus, quae mundi Dominum Imperatorem affirmant; irrisis Canonibus, qui Romanum Caesarem cunctis Principibus, ac Regibus anteponunt, Fredericum Imperatorem ex Austria natum spernere, atque armis impetere praesumserunt. Quibus rebus, neque suis dominis, ut ostensum est, neque sibi, neque patriae consuluerunt; sed contemptum, ignominiam, dedecus, & infamiam perpetuam praesenti genti, & omni posteritati quaesiverunt. Ac tantum de utilitate Domini dictum existat. Quarto jam loco Regis se dignitas offert, qua nostri adversantes contra Caesarem sese muniunt. Principem nostrum, inquirunt, sub tutela contra jus gentium tenuit Imperator, qui non solum Dux Austriae, sed Hungariae quoque,

ac Bo-

ac Bohemiae Rex habetur. Maxima illum, & potentissima haec Regna respiciunt. Regem qui coronatus sit, neque sub tutoribus, neque sub curatoribus esse decet. Ex Bononia, Padua, ceterisque scholis Italiae adeunt consilia. Injustus Caesar, qui se Regis coronati tutorem gessit. Iusti Austriales, qui tutelam injustam iusto bello repulerunt. At si militat haec ratio, Hungaris, ac Bohemis, non Austrialibus victoriam parabit. Austriales sub Duce sunt, illi sub Rege, & quamvis eadem sit persona Ducis, & Regis, Austriales tamen, non nisi quia Dux est, Ladislai jus respiciunt. Nam & si arma sumere adversus Polonos, aut alios Hungariam vastantes jubentur, dicent se minime obligatos. Non esset igitur huic argumentationi respondendum, quae non juvat eos, contra quos agimus. Refellemus tamen & hanc sagittam, ne sibi blandiantur. Neque mihi Hungarorum nobilitas succensebit, quamvis ejus opinioni resistam. Nam etsi Regno potenti, & glorioso, & Apostolicae Sedi devoto, & Christianae Religionis adamantino scuto favendum est, veritatem tamen praeferre oportet. Nihil de Bohemis dico, quia litis hujus minime consortes existunt. Nescimus, quae sint ex Italia consilia, sive responsa prudentum. Non parvipendimus viros doctos, neque Scholarum gravibus judiciis derogamus: Viderint qui recipiunt, & qui dant consilia, ne fallantur, aut fallant. Nos Paulum Apostolum, vas electionis, Doctorem gentium, veritatis magistrum sequimur. Verba ejus haec sunt. *Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sis Dominus universorum. Sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre.* Quod de patre dicitur, hoc de lege, seu consuetudine intelligitur, si testamentum desit. Non distinguit Apostolus inter Regios, & alios parvulos. Nec vos quidem oportet distinguere. Inveniuntur & juniores nostri Doctores, qui pupillis Regibus, ac Principibus tutores assunt dandos, Bartholus Perusinus, Nicolaus Panormita, Joannes Imolenis, & Antonius Butrianus. Et Bartholo quidem, quanto majoris est dignitatis pupillus Princeps, tanto digniorem exigere tutorem videtur. Neque ab re, nam quanto major est persona pupilli, dignior, excellentior, tanto habenda est diligentior cura. Utile pupillis est habere tutores. Tutori onus est tutela. Ideo quibusdam personis excusatio permittitur. Pupilli, ne tutoribus subint, nulla lege cavetur, siue Duces fuerint, siue Reges, siue coronati, siue non. Alexandro Macedone, qui non Rex tantum Graecorum, sed orbis Imperator fuit, ab hac luce raptus, qui sub eo Duces fuere curam successoris

cessoris habentes, expectari partum Roxanis decreverunt, quae mense octavo jam exacto matura ex Alexandro erat, & si puer natus esset, hunc dari successorem patri. Tutores autem Leonatum, Perdicam, Cratherum, & Antipatrem constituerunt. Lycurgus Spartanarum lator legum, ex quibus Romanae magna ex parte manant, mortuo fratre sub Polibete Spartanorum Rege, Carilli nepotis tutelam suscepit, cui ad aetatem proveſto Regnum summa fide restituit. Olympias Pyrrhi Epirotae Regis filia, amisso marito, eodemque fratre Alexandro, tutelam filiorum ex eo susceptorum, & Regni curam in se recepit. Et ut ora omnium conticescant, Augustus Octavianus, ut est apud Svetonium, rectorem solitus erat apponere Regum filiis aetate parvis, aut mente captis, donec adoleſcerent, aut respicerent, ac plurimorum liberos & educavit simul cum suis, & instituit. Videmus & nostri temporis Regios pupillos in tutela esse proximorum, sive Hispaniae, sive Galliae, sive Britanniae mores advertimus. Comes Palatinus Dux Bavariae, Princeps, Elector, dignitate, ac potestate par Regibus, hodie sub tutela est patrui. Sed admittunt hoc aliqui, si vel de Regno tutores fuerint, vel in Regno. Nam pupillum extra Regnum & ab his, qui non sunt Regnicolae, nullo pacto gubernari concedunt. Verum qui sapiunt, omnia tempori, omnia rationi, omnia necessitati coaptant. Norunt omnes, quae fuerint haec in Hungaria, ac Bohemia novitates. Quis aut Regnicolis, aut in Regnis curam pueri committendam suavit? Fuit Austriacum quidem semper adversa sententia. Sed neque juris id praecipit auctoritas, neque consuetudinis observantia tenet. Pompejus Romanus Ptolomaei Regis Aegypti, & Scipio quamvis Africanus cognomine, tamen Romanus origine filiorum Massinissae Regis Numidiae tutelam gessit. Et ne vetustioribus immoremur, Otto Marchio Brandeburgensis Venceslai Ottokari Regis Bohemiae filii, cum esset annorum septem, favente Rodolpho Romanorum Rege tutelam suscepit, atque illum extra Bohemiam enutrivit. Quanto magis Imperator patruelis tutor accipiendus est? Et quis est, qui turbato Regno educari pupillos in alia regione prohibeat, quando vel parentes ipsos legimus impuberes filios extra Regnum alendos misisse, ut tutius servarentur? Demetrius Rex Syriae cum sibi novercantem fortunam intelligeret, duos filios apud Gradum hospitem suum Cretensem cum magno auri pondere commendavit, ut belli periculis eximeretur, & Priamus Ilio obſeſso Polidorum in Thraciam mandavit alendum. Quod autem de corona dicitur, ridendum magis,

magis, quam confutandum videtur. Ladislaus non puer solum, sed infans, ut natus, & baptizatus est, coronam accepit. Neque annos corona, neque sermonem, neque discretionem pupillo dedit. Quae ista stultitia? quae barbaries? quae feritas? pupillum Regem, quia coronatus sit, tutela vacuum relinquet? Unde nova haec praecepta irrepunt? Tertius e Coelo cecidit Cato, qui hunc rigorem tradit. Unde ista sapientia? Iterum Prometheus ex sinu Minervae novum furatus est ignem. Novus Solon novas leges edit. Sustinebo si quis dicat pupillum Regem non esse coronandum, quia Reges à regendo dictos accepimus. Abusive Regem, qui regitur, appellamus. At coronatum infantem non egere tutela, dementis est dicere. Nec quemquam movere debet, quod in libris Regum hunc, aut illum in pupillari aetatem legimus regnare coepisse. Nam id non aufert tutorum curam. Numerantur enim anni à morte patris, & regnare videtur is, cujus nomine res geruntur, quamvis non regat tunc Rex, sed regatur. Sicut Joas, qui septem annorum accepit regnum, & bene rexit. Non enim is, sed tutores, sive actores gubernarunt. Alioquin dicere cum Scriptura possumus: *Veb terrae cujus Rex puer est*. Et Isaias comminationis usus modo. *Dabit pueyos*, inquit, *Principes eorum*, quibus cum suorum bonorum administrationem leges interdant, stultus videri potest, qui Reipub. curam his committit. In re nota omnibus moror fortasse nimis. Quis tamen se contineat? Cum fuit apud Caesarem Ladislaus, & intellexit, & sapuit, & gubernatione Regnorum factus est dignus. Nunc apud Comitem quis voluntatem ejus habuerit, nisi Comes, & qui primores cum eo suum assensum dederint? Non est voluntas. Puer est, nescit quae sibi utilia sunt. Omnibus idem est, ajunt. En quanta iniquitas! Senescunt omnes alii, Ladislaus tempore puerefcit, & qui apud Caesarem fuit adultus, apud Comitem est infantulus. Is tamen & Rex coronatus est. Cur sibi tutores datis? Nonne ex opere vestro commentimini. Gubernatores, inquiunt, damus sibi, non tutores. Ergo de nomine quaestionem habemus, non de rebus. Vincite, & inanem gloriam vobiscum ferte. Vulgaris plebis suffragio gaudete. Nos apud viros graves, & apud optimum Deum sententiam obtinebimus, pupillo, quantumcumque Regi magno, tutoribus opus esse. Atque sic quatuor causas, Aultrialibus quae videbantur adversus Caesaream Majestatem praebere colorem, & futes, & inanes, ac derisione dignas esse liquet, quando nec testamento juvare se possunt, nec passionibus, neque verum est eos sui Domini, aut patriae utilitatem
 promo.

promovisse, nec Domini dignitas adjumentum praeestabit, ut pupilli Regis tutelam evertere possint. Iniquam causam igitur movebant. Iniqui erant, injusti, indigni favore, odio digni. Bene igitur qui male agunt summi Sacerdotis baculo cohibentur. Quod si omnino injustus Caesar adversus Austriales fuisset, ut adversarii garriunt, non tamen gerendi belli potestatem habebant. Sine cognitione, sine auctoritate, sine Principe bellum gesserunt. Quis indixit? Quis auctoritatem interposuit? Quatuor sunt Austriae Principes. Adversus unum dimicatum est. Ex tribus aliis nemo decretum interposuit. Res mali exempli est, plena periculi, inimica quietis. Populus in Dominum sumit arma. Plebs Principi resistit. Si tumultu licet res agere, quis Principum tutus erit? Quae manere Respub. poterit? Quis nescit injustum esse bellum, quod non est Principis auctoritate mandatum? Notum est illud Augustini contra Manichaeos. Sic enim ait: *Ordo autem ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes Principes sit.* Qui sine mandato superioris, injussu Principis arma capeffunt, non iusti belli praemia, sed latronum, atque Sicariorum supplicia demerentur. Neque mihi quispiam aut Ulicum, aut alterum factionis ducem nomine Principis anteponat, indicendi qui belli potestatem habuerit. Nam principatus, ut Leo scribit, *quem seditio extorsit (ut heic) aus ambibus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offends, ipsius tamen iniitii sui est perniciosus exemplo, & vix bono peraguntur exitu, quae malo sunt inchoata principio.* Quod si replicent Austriales: Oppressi fuimus, injuste Princeps noster, & puer, & captivus erat. Ceteri domus Austriae Principes nolebant manus apponere? non ne potuimus jura Domini nostri, quae verbis non dabantur, armis vindicare? An propterea peribit Respub., quia Princeps aut deest, aut negligit? Confundunt se verbis suis. Cur enim ceteri Principes nolebant manus apponere, nisi quia rem esse injustam intelligebant? Ceterum numquid non poterant Austriales, priusquam arma sumerent, summo Pontifici querimoniam facere, ac iustitiam petere, aut alios hortari Germaniae Principes, qui jus suum audirent, & quae sana essent, Imperatori consulerent? Aut juris viam coram Papa Caesar amplexus fuisset, aut aliorum Principum suavis auscultasset. Aut si neutrum fecisset, exculationem aliquam & apud Deum, & apud homines Austrialibus reliquisset. At illi non utique veriti dominorum fallere dexteras, sine fide, sine pietate, sine pudore, sine cura juris, nullius auctoritate, sed propria temeritate sumentes arma,

ma; suum Principem ex tutela sui Principis excluderunt. Adversus quos missam Romani Pontificis admonitionem ex eo capite, quod bene agentes visa sit impedire, neque iuste reprehensam, neque rite repulsam fuisse, satis, ut arbitror, dictum, atque monstratum est. Quibus ex rebus, velut ex asperrimis scopulis, tempestuosoque mari navis educta, jam quietior, & securior ad tertium membrum navigabit oratio. In eo, si recte memini, aut si bene audiui, hoc Papae imputarunt adversantes, quod sit neque auditus, neque vocatus grave monitorium, durum, asperum, adversus eos emissum. Proh qualis iniquitas! qualis insolentia? qualis arrogancia! Spoliarunt inferiores superiorem, subditi Principem, servi Dominum, filii patrem, inauditum, non vocatum, sine iudice, sine juris ordine, nullo cognoscente, sine culpa, sine causa, sine modo invaserunt armati principatum. Expugnaverunt arces, exegerunt vestigalia; legerunt Magistratus, judicaverunt sanguinem, Curiam occupaverunt, Iudices ordinarios abjecerunt, & audent dicere: Non sumus auditi? Lex Christi, lex Evangelica ubi est? *Quod vobis non vultis fieri, alteri ne feceritis.* Si aures habent, sic magister jubet. *Eddem quippe mensura, qua mensi fueritis,* inquit apud Lucam Dominus, *remetietur vobis.* Inauditum Principem repulerunt? Inauditi damnantur: Sine ratione peccarunt? cum ratione puniuntur. Ferant Papae sententiam, qui sui Principis judicant innocentiam. *Non est discipulus supra magistrum.* Dimittant, & dimittetur eis. Non condemnent, & non condemnabuntur. In quo iudicio judicant homines, in eodem sunt iudicandi. Neque aliis legem imponere debent, quam ipsi negligunt observare. Neque beneficio legis est dignus, qui committit in legem. Sileat igitur vox illa: Non sumus auditi. Merito namque non inveniunt, qui non praebent audientiam. Sed neque hoc admittimus, quod de negata praedicant audientia. Miserunt enim plures nuntios Romam, qui Pontifici Maximo omnes rationes, quibus moti fuerant adversus Caesarem, aperuerunt, exposueruntque supradictas omnes causas, & alia multa dixerunt. Iudicavit autem Papa non esse fundamentum, quod afferebatur, sufficiens, motosque leviter Austriales, quos si ratione usos agnovisset, non solum eorum propositum non impedivisset, sed etiam adiuvisset, quia nihil ab illa Sede solet exire non iustum. Sciunt insuper Austriales oratores suos Romam misisse, atque auditos in Concistorio dixisse universa, quae voluerunt. Sed ajunt exivisse monitorium de Curia, priusquam oratores applicuissent: Fatemur. Non decet negare, quod verum est.

Nondum

Nondum tamen insinuaturn fuerat, neque publicatum. Austriales nihil nocebat, quod in occulto latebat. Quod si Oratores sufficeres adduxissent causas, ac probabile factum ostendissent, non iussisset Romanus Pontifex executioni monitorium demandari, revocasset, extinxisset, aut quod moris esse consuevit, vim citationis refolvisset. At Oratores nihil aliud exposuerunt, quam priores nuncii, nisi quia causam non pertinere ad examen Apostolicum videbantur astruere, & scandala quaedam comminabantur, si monitorio locus daretur. Pontifex autem Nicolaus, ut est egregio, atque alto pater ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, cui scripta quaevis antiquiora, ac nova explorata, comperta, meditataque sunt, scite, atque subtiliter ratiocinatus, & causam sui esse tribunalis ostendit, & Gregorii Magni verba subiecit. Qui super Ezechielem scribens: *Utilius, inquit, scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur*. Obtulitque de Frederico Imperatore iudicium, si vellent Austriales juris inhaerere tramitibus. Quod cum Legati declinassent, monitorium, quod causâ cognitâ, & ad calcem intellectâ decreverat, publicari permisit, si modo legitime publicatum est, quod nunc non agimus. At audio nescio quid murmuris, sic meis auribus sonus perstrepat. Adversarios hoc modo dicturos sentio: Nemo ante verum, & iustum iudicium condemnandus est. Nam Deus omnipotens, cuius oculis manifesta sunt omnia, ut nos à praecipitandae sententiae prolatione compelleret, auditis Sodomitarum sceleribus: *Descendam, inquit, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est, ita ut sciam*. Verum haec auctoritas, si recte intelligitur, consona est monitorio, non adversa. Non vult sententiam Deus ferre, nisi haerentes, fixosque malo Sodomitas intelligat. Idem quoque Nicolaus Papa negat se damnaturum Austriales, nisi propositi tenaces agnoscat. Ideo quasi descendens visurus pertinaciam, ceu Deus Angelum ad Sodomitas, sic monitorium ad Austriales mittit. Suadet usurpata relinquunt, & intra XL. dies spoliata Caesari damna refarciant; nisi fecerint, sententiam comminatur. Sororium, atque omnino simile huic aliud scriptura praebet exemplum. Cum peccasset Ninivitarum Civitas, ac malitiae clamor ascendisset ad Dominum, Jonam misit Prophetam, qui diceret. *Adhuc XL. dies, & Ninive subvertetur, nisi poenitentiam agerit*. Eadem vox monitorii est adhuc XL. dies, & Austriales nominatim descripti subvertentur. Id est excommunicationis vinculo vincientur, si Sodomitarum magis obstinationem, quam Ninivitarum voluerint imitari correctionem.

Utrum

Utrum autem excommunicationis vis insit, ex habita notitia pendet, quem locum modo praeterimus. Adiciam alia propter aduersantes, qui docti videri magis, quam esse cupiunt. Sciunt juris interpretes in his, quae notoria sunt facti permanentis, neque seruari iudicialium ordinem, neque accusationem, neque citationem requiri. Nam & Paulus Apostolus Corinthium quemdam de coetu fraternitatis exclusit, atque absentem, & inauditum sine mora in interitum carnis tradidit, quia novercam suam uxoris loco publice retinebat. Cur non vocavit hominem Paulus? Cur non testes examinavit? *Idcirco*, inquit Ambrosius, *quia crimen nulla poterat sergiversatione celari*. Quis igitur Papam arguat, qui sanctum imitatur Apostolum, quo si est merito minor, auctoritate non est inferior? Sed neque Paulus illi, ut Nicolaus istis, emendationis tempus indulsit. Notorium Corinthii crimen, notorius Austrialium fuit excessus. Quod Paulo, hoc & Nicolao licuit. Neque citationem, neque iudicarium strepitum notorius expetebat excessus. Notorium autem factum ajunt Doctores esse, cujus evidentia probabiliter negari non potest. Negari autem simpliciter omnia possunt. Nam plerique Dei maiestatem, & Inferos, & animas immortales negant, ut Epicurei, *in fortunae qui casibus omnia ponunt, & nullo credunt Mundum rectore moveri, natura volente vices, & lucis, & anni*. At cum factum negari probabiliter nequit, id volunt esse notorium. Est igitur & in casu nostro notorium. Ac super notorio facto monitorium. Quo enim pacto negari potest facti narratio, quam monitorium continet? Libet hoc ipsum prosequi. Praebete, obsecro, aures magnanimi, atque optimi Principes, ac facerrimi, doctissimique Patres. Evidentiam facti ante oculos ponam. Narratur in monitorio Ladislaum Alberti filium pupillum esse. Negent, si possunt, Austriales. Narratur consuetudinem domus Austriae pupillorum Principum tutelam seniori, ac proximiori familiae Principi ex antiquo mandare. Negent, si possunt, Austriales. Narratur Fredericum Caesarem majorem esse domus Austriae, proximiorum Ladislao ex familia Principem. Negent, si possunt, Austriales. Narratur eum annis undecim, & amplius tutelam gessisse Ladislai, ac Ducatum Austriae gubernasse. Negent, si possunt, Austriales. Narratur eundem quoque, dum se itineri accingeret, Imperialem coronam Romae petiturus in possessione, vel quasi administratione tutelae in Austria fuisse. Negent, si possunt Austriales. Narratur Austriales quosdam, dum Caesar iter ad Urbem continuaret, fecisse mutationem, spoliassse illum administratione Ducatus,

tus, arma sumfisse, expugnasse arces, veftigalia exegiffe, Curiam; forum, judicia invaliffe. Negent, fi poffunt, Auftriales. Hifce in rebus fundatum eft monitorium. Si falfa funt haec, fi negari, fi ulla tergiverfatione celari poffunt, damnamus & nos etiam monitorium. At fi Legati falfi funt haec, fi vicini omnia norunt, fi manet adhuc fpolium, fi evidens eft omnibus, quod narratur, fi funt aperta, manifefta, liquida, notoria, quae monitorium continet, quis Papam arguere poffit? Saepe Cancellaria privatis perfonis fimilia mandata concedit. Saepe civitates, faepe provinciae, faepe regna minoribus de caufis novimus interdicta. Quis Apoftolicae Sedis praefidium queretur? Quis erit ufquam tutus, fi propter scandalum evitandum iuftitia denegetur Imperatori? Sixtus, ut in Decretis habetur, ad Epifcopos Hispaniae perfimile monitorium direxit. Mandat enim res ablatas ut quibufdam aliis Epifcopis reftituant, & adiciens comminationem ait: *Si non vultis & vos, & Principes veftri a collegio veftro, & membris Ecclefiae feperari*. Non ergo in folitum Papae monitorium, non injuftum, non durum, fed ufitatum, fed aequum, fed mitiffimum. Nec ferit quemquam, nifi qui poft XL. dies, fpreta Cenfura Apoftolica, fua negligentia, fua culpa fe jugulat. Sic ergo tria, quae ab initio adverfus adverfarios oftendere promiffimus, impleta funt. Tresque ipforum objectiones evertimus, quas Apoftolico Monitorio imputabant. Nam cum crederent illud de rebus Apoftolicae Sedi minime pertinentibus agere, oftendamus litem, quam Caefar adverfus Auftriales habet, Romani Tribunalis examini non folum ex plenitudine potestatis, fed ex communi etiam jure pertinuiiffe. Cum dicerent monitorium adverfus res iuftas, & utiles emanaffe, iniquis, & inutilibus obviare illud conatibus voluiffe monftabimus. Cum praedicarent monitorium contra inauditum emiffum non obligare, & auditos Auftriales fuiiffe docuimus, & fi audientia defuiffet, cenfuras nihilominus in rebus notoriis habuiffe vigorem. Ac tantum ad objecta, compellationesque probrofas, atque adverfantium latratus refpondiffe fufficiat. In praefentiarum vero quoniam injufte Auftriales Romanum Pontificem criminati funt, haud aegre ferre debebunt, fi nos eos iufte accufabimus, oftendentes illos, qui Romanum imperium enormi laeferunt vulnere, Sedem quoque Apoftolicam percutere voluiffe, ut qui totius Monarchiae gloriam, majestatemque perfequuntur. Quorum gefa, etfi bono confilio coepta fuiffent, tamen quia Romanus Pontifex prohibebat, aut ceffare illos, aut fubfiftere decuit. *Licet enim*, ut Gregorii fententia eft,

MUNO.

numquam fieri malum debeat, bonum tamen aliquando quod agitur, per obedientiam intermisit. Et Karolus Imperator: In memoriam, inquit, B. Petri Apostoli honoremus Sanctam Romanam Ecclesiam, & Apostolicam Sedem, ut quae nobis mater est Sacerdotalis dignitatis, esse debeat Ecclesiasticae magistræ rationis. Quare servanda est cum omni mansuetudine humilitas, & licet via ferendum ab illa Sede sancta imponatur iugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. At nostri Austriales recta cervice, cristato capite, rebellibus humeris, quid nobis, & Papae dicunt? Celebret ipse Missas, nos arma tractabimus. Nihil ad eum de nobis. Si quid praecipit, appellamus. Proh sceleratas, atque horrendas voces! Quid pejus aut Waldensis haereticus, aut Saracenus infidelis exclamat? Dent veniam Austriales, oro. Non ipsos, sed facta, dictaque insectamur, & consulentibus magis, quam facientibus irascendum putamus. Appellavimus a Monitorio, dicunt. Quo consilio? qua ratione? qua audacia illudere Apostolicae Sedi, irridere majestatem illam, Christi contemnere Tribunal volunt? Non Austrialium hanc mentem, sed consultorum fuisse conjector. Quamvis & isti passionibus jactati, quae voluerunt, facile crediderunt. Ad quos consultandos necesse mihi est illud attingere membrum, quod de appellatione dicturum quarto loco promisi. Ad quam rem jam benignas aures, precor, adhibere. Appellationis remedium ob communem utilitatem inventum est, ut qui perperam opprimuntur, refugium habeant. Appellationem autem partem esse iustitiae nemo dubitat. Cum vero iustitia sit habitus animi, qui communi utilitate servatam suam cuique tribuit dignitatem, non est appellatio recipienda, quae communi bono adversa est. Eam ob causam tria potissimum considerare oportet appellantem: Ut sit immodice, atque injuste gravatus, ut de minori Iudice superiorem appellet, atque ut eum appellet, qui commodè possit adiri. Horum si unum defuerit, nihil est, quod appellationi tribuat vires. Exinde cavendum est, ne quid appellatione pendente is ignoret, qui appellavit. At nihil horum Austriales observaverunt. Nihil est erga, quod appellationis jus insit, quando nec gravamen senserunt, nec superiorem appellaverunt, nec iudicem, qui posset adiri, nec novitates omiserunt. Ob quam rem monstri simile videri potest in Civitate splendida, & Scholam habente quempiam inveniri, qui talem appellationem tueri praesumat. Non est Austrialium haec praesumptio. Ex aliorum officina haec prodeunt. Literati sunt, qui has appellationis sagittas emittunt, quorum caecitatem, sive malignitatem

hoc in loco retundemus, quando nulla est Civitas malorum hominum omnino vacua, ac rarum est sine Juda Collegium, omnique exercitus suum Sinonem habet. Excutiamus igitur hujus appellationis vires. Quid de primo membro putabimus? oppressine sunt Austriales ex Monitorio? Si tenemus, quae prius dicta sunt, nullum gravamen, nulla oppressio intervenit. Quia injuste agentes iuste prohibebantur, & officium erat Romani Pontificis prohibere. Nam *qui non vesat peccare, cum possit, jubet*. Ante sententiam quicumque appellat, rejiciendus est, nisi rationabilem causam habuerit, quae si probata esset, legitima reputari deboret. Sic in generali Concilio decrevit Alexander. At Austriales, ut praemissum est, super notorio monebantur excessu. Quis potest affirmare gravatum, qui salubre iussus est acceptare mandatum? Quod si raptorem alienae rei, ac fornicatorem manifestum vetant Canones appellare, si publico in excessu adversus Clericos facto contra delinquentes ad excommunicationis denunciationem proceditur, si minores Judices appellationes hujusmodi non admittunt, quanto magis & apud Principes, & apud majores appellationis subterfugio carebunt, qui & raptores, & invasores manifesti noscuntur? Omnia mala exempla ex bonis originem habent. Appellationem, quae fuit ad refellendas introducta vexationes, ad injurias isti fovendas trahunt. Sed transeamus ad Judicem, qui appellatur. Majorem hunc esse oportet, ut diximus, eo, à quo est appellatum. Nam majoribus quidem regendi, & jubendi potestas; minoribus vero obediendi necessitas est. Inferior sedes superiorem non obligat. Appellanti non minus, aut par Tribunal adeundum est. In parem pari non est imperium. *Placuit*, inquit Julius Papa, *ut à quibuscumque Ecclesiasticis Judicibus ad alios Judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, provocatum fuerit, audiensia non denegeretur. Quod si minorem, aut aequalem quis Judicem appellaverit, nudesur auctoritate*. Et ratio quadrat; Nisi enim major, qui appellatur, fuerit, nec exequi sententiam poterit, nec plus sapere videbitur illo, à quo appellatur. In casu autem nostro ab eo Judice appellatum est, qui nullum habet in terris superiorem. Nulla est igitur appellatio. Nec leges audiunt, nec Canones, appellantes à Principe. In Ecclesia vero habere Principatum Romanus Praeful nemo doctae mentis ignorat. Non est igitur fas à Romano Pontifice appellare. Quod autem Princeps Ecclesiae Romanus Praeful existat, compluribus auctoritatibus intelligere licet. *Quamvis omnes*, inquit Pelagius, *per orbem Ecclesiae constitutione unus Christi thalamus sint; tamen Sancta Romana Eccle-*

Ecclesia Catholica, & Apostolica nullis Synodicis constitutis ceteris Ecclesiis praelata est, sed Evangelica Domini voce, & Salvatoris nostri, Principatum obtinuit. Tu es, inquit Dominus, Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Et Anacletus de Petro dicit. Hic ergo ligandi, atque solvendi potestatem primus accepit a Domino, primusque ad Fidem populum virtute suae praedicationis adduxit. Ceteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem susceperunt, ipsumque Principem eorum esse voluerunt. Sed voluerunt, quippe quod Salvator ipse voluerat, sicut & Anacletus ipse testatur alibi dicens: Prima Sedes est celesti beneficio Romana Ecclesia, quam, ut memoratum est, Beatissimus Petrus, & Paulus suo martyrio consecraverunt. Et iterum: Haec Apostolica ergo Sedes caput, & cardo, ut praefatum est, a Domino, & non ab alio constituta est, & sicut cardine ostium regitur, sic hujus Sanctae Apostolicae Sedis auctoritate omnes Ecclesiae, Domino disponente, reguntur. Et ne multa inculcemus, Christiani nomen amittit, qui caput Ecclesiae militantis Romanum Praefulem non recognoscit. Ergo Princeps est in Ecclesia Catholica Romanus Pontifex, nec superiorem habet, nec parem; Nam Ecclesia militans instar triumphantis ordine Hierarchico instituta, neque biceps, neque multiceps esse potest. Unus in Coelo Deus, unus in terra Vicarius, caput Ecclesiae, Populi Princeps, Christiani ductor exercitus, Romanus Praeful. In cujus auditorio non habet appellatio vocem. Ille non pedaneus Judex est, sed Comite major, Duce superior, Rege celsior, Imperatore sublimior. Et audent appellare? Quis horum non miretur audaciam? Non confundat arrogantiam? Non damnet, ac vituperet temeritatem? Si quis ab Austriae Duce appellare praesumeret, ne dicam à Rege Bohemiae, vel Hungariae, mox appellationis poenam in carcere cogeretur accipere. Majorem in Austria Ducem, quam Papam in Ecclesia putant. Frustra igitur conditae leges, incassum promulgati Canones. Leges non Imperatoris dumtaxat, sed Praefecti Praetorio sententiam appellationi subducunt. Isti jussionem Apostolicam provocationi subjiciunt. Sacri Canones primae Sedis judicium cunctis mortalibus anteponunt; isti sub superiore. Audiamus tamen cui superioritatem attribuant, si quid afferant hoc auditorio dignum, si quid habent, quod sibi sperent praesidio, atque adjumento futurum. Generale Concilium, inquiunt, Papa dignius, atque superius est. Quod eum judicat, si aut heraesim sapit, aut schisma nutrit, aut universalem scandalizat Ecclesiam. Ceu Constantiae definitum, ac Basileae comprobatum est. Si ita. Nolumus hoc disputationis ingredi pelagus, neque

neque hos gryphos aggredi. Anceps quaestio, & in utramque partem a prudentibus viris arbitratum est. Utrumque sit, constar uno solum casu certum & indubitatum Papam subesse Concilio. Nam si quis in Apostolatu sedens in haeresim labitur; mox Papatu excidit, minorque redditur quolibet Christiano. Nec jam Papa dicendus est, si Schismaticus est, aut eodem morbo laborat, aut in Papatu est dubius. Certus autem, atque indubitatus Pontifex, ut Constantiense decretum innuit, numquam deferri Concilio potest, nisi universalem Ecclesiam scandalizaverit. Quod tunc fieri videretur, cum multi ex diversis mundi partibus conquererentur, idque posset accidere, si Papa vel Sacerdotibus uxores restitueret, vel iudicium sanguinis committeret, vel novum ritum non placentem Communitati Fidelium introduceret. Nihil autem horum nunc agitur. Non est igitur Concilium Papa majus, neque appellationi est locus. Nec moveri debemus, quia diebus nostris etiam in minoribus causis & ad Constantiense, & ad Basiliense Concilium vidimus appellari. Nam quae fiunt extra ordinem, intempestive, temere, tumultuarie, neque jus pariunt, neque vim consuetudinis afferunt. Inter Episcopos, ceterosque Patres conscriptos vidimus in Basilea coquos, & stabularios orbis negotia judicantes. Quis horum dicta, vel facta judicaverit legis habere vigorem? Fuerunt & priscis temporibus generalia Concilia, nec minus magna, nec minus authentica, quam nostra; nec tamen appellationes ab Apostolica Sede receperunt. Hinc verba Gelasii manant: *Ipsi sunt Canones, inquiuntis, qui appellationes totius Ecclesiae ad hujus Sanctae Sedis enamen voluerunt deferri. Ab ipsa vero numquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare; ipsam autem ad nullius committere iudicium, nec de ejus numquam praecipiant iudicio judicari, sententiamque ejus constituerunt non oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandaverunt.* Et rursus omnibus Episcopis: *Cuncta per mundum novis Ecclesia, scribit idem Gelasius, quod sacrosancta Romana Ecclesia fas de omnibus habeat judicare, neque cuiquam de ejus liceat judicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet Mundi parte appellandum est; ab illa autem nemo est appellare permissus.* Atque ista cursim de majoritate iudicis appellati libasse satis habeamus. Nunc formam inspicere convenit appellationis, ut intelligamus an Iudex appellatus adiri commode possit. Tria sunt appellationis capita. In primo non informatum Papam, & informandum appellant. In secundo vel indictum Concilium, vel indicendum. In tertio universalem Ecclesiam appellationis Iudicem provocant. Dis-

scu-

scutiamus haec. Non informatum Papam asserunt. At monitorium docet informatum, atque instructum esse. Aut ergo nescire Papam quae facti sunt, arbitrantur, & ipsa monitorii narratione vincuntur, in quo & manifestus, & notorius explicatur excessus. Aut purant, quid juris sit, ignorare Pontificem, & stulta ducuntur opinione. Nam etsi omnes Romani Praefules doctissimo Cardinalium Senatu circumsepti, universi juris exuberantem notitiam habeant, peccus tamen Nicolai praeter ignorantiam nihil ignorat. Quo neque doctiorem umquam, neque acutiorem illa in Sede quempiam fuisse crediderim. Sed advertamus scitam, ac peniculatam appellationem. Romanum Pontificem volunt duorum Judicum gestare personam; ejus, a quo appellatur, & illius, ad quem appellatur. O bone Deus quanti est sapere recte competentia! Modificati sunt subtile ingenium. Numquam ego hos audio, quin doctior fiam. Nihil est antiquius, quam bonis, ac discretis convivere viris. Verum timeo, si sic pergimus, ne alias quoque personas conglutinemus, ac non solum appellantem, sed eum quoque, adversus quem appellatur, jungamus, ac Papam Judicem, reum, actoremque faciamus, atque, si libet, testem. Miror, si non pallet, aut non erubescit appellationis inventor, corruptor juris, falsus interpret Canonum, qui monstra invisa, atque inaudita introducere nititur. Appellatione quis aliquando ab eodem ad eundem Judicem Legislator admisit? Non Lycurgus, non ipsi decemviri in Graeciam missi, non haec responsa prudentum, non edicta Praetorum, non plebiscita, non Senatus consulta, non principum placita, non hominum quorumcumque, vel barbarorum, mores admittunt. In Civitate fortasse Platonis, quae nusquam reperta est, hoc juris venati sunt adversantes. Ab Aristotelis politia procul hanc dementiae esse non ambigo. Si quis alius hoc affirmare justum praefumserit, leges, atque Canones hunc seminatorem delirum, mentis inopem, stultumque judicant, ac ex coetu Doctorum dejiciunt, Musis invisum, & literis. Ineptum est igitur primum appellationis caput, quia vitae regimen confundit, ac rem novam, inauditam, monstruosam introducit ab omni lege, ac consuetudine reprobata. Sed adjungunt alterum caput, indictum, aut indicendum Concilium appellant. Lubricus hic locus est, incertus, instabilis. Praecipites hinc etiam adversantes dabimus. Monstravimus supra uno tantum casu ab indubitato Papa Concilium appellandum, neque hunc modo in manibus esse. Irrita est igitur appellatio. Sed concedamus aliquid adversantibus, ineamus benevolentiam, faciamus amicos nobis de mammo-

mammona iniquitatis. Fateamur aliquid esse verum, quod scimus
 esse mendacium. Liceat appellare Concilium adversus Romani ge-
 sta Pontificis. Quid tum victoriam hosti relinquemus? Minime.
 Quid ergo respondebimus? Audite omnes, oro. Concilium aut in-
 dictum, aut indicendum provocant. Nemo indictum Concilium au-
 divit, neque indictum est usquam. Sed ajunt promissum esse Regi
 Franciae Concilium in ejus Regno celebrandum anno post Jubilaeum
 exacto. Atque cum annus effluerit, indictum Concilium opinantur
 esse. Sterili versant litus aratro, inanesque secant avenas. Nihil heic
 tritici colligent. In tanto negotio levissimus est, qui non re certa,
 sed opinione movetur, ac ramusculos sequitur, & aniles fabulas. Se-
 cundum post Jubilaeum agimus annum, mox tertium, si Dominus
 dederit, ingressuri. Neque indictum accepimus esse Concilium. Quis
 non intelligit affectatam ignorantiam, atque supinam? Ergo non ser-
 vat Regi fidem, replicant adversantes. Falsa calumnia. Non enim
 absolute promissum est Regi Concilium, sed apposita conditione, si
 ceteri Reges, atque Principes annuerent. At illi magna ex parte
 contradixerunt. Neque Aragonum, neque Angliae Regibus, neque
 Portugalliae placet in Gallia esse Concilium. Ego quoque jussu Cae-
 saris in Concistorio publico Romae in fine anni Jubilaei hanc cele-
 brationem Concilii non sine rationabilibus causis dissuasi. Norant ta-
 men hoc adversarii. Ideo subalternativa loquuti sunt, indictum aut
 indicendum appellantes Concilium. Garruli magis, quam docti Syl-
 logismorum, captionumque Dialecticarum laqueis confidentes, inanes
 constant glorias. Ruunt tamen in petra veritatis allisi, neque fru-
 gis, neque operae quidquam colligent. Quod autem nondum est in-
 dictum, aut propediem sessurum non est, neque re, neque spe dici
 Concilium potest. Quis adeo stulti, ne dicam perversi, aut odiosissi-
 mi est ingenii, qui neque natum, neque nasciturum appellet judi-
 cem? Legum latores annum ad prosequendam appellationem institue-
 runt, ex causa quoque biennium. At nostri prudentes decennium
 tribuunt. Afferunt enim decretum esse Constantiae singulis decenniis
 celebranda fore Concilia. Bella res, utilis, pacis altrix, atque con-
 cordiae. Vocabo in jus, qui me domo spoliavit, & agris. Jubebitur
 adversarios restituere res violenter ablatas. Appellabit Concilium.
 In decennium me suspendet. Quis litium finis? quis decennium ex-
 pectabit? *Labisur occulte, fallisque volatibus aetas.* Graves expensae,
 vita brevis, mille genera mortis appellanti donabunt litem. Sed
 quid morâ decenniis gravor? Vereor ne viginti, ne centum anni
 fiant,

fiant, priusquam Concilium celebretur, cujus indictio pro rerum, & temporum conditione ex Romani Pontificis pendet arbitrio. Credo nostros aduersantes imitari Areopagitas voluisse, qui dubium, & inextricabilem casum missum ad se ex Asia, cum non viderent, quo pacto solvere possent, ac sententiam ferre, & accusatorem, & reum remiserunt iussus post centum annos ad se reverti. Nec me movet, quod jamdiu Basiliense Concilium asserunt dissolutum, ac novi tempus instare, quod ultra decennium differri non debet. Nam si Romanam Curiam advertunt, dum lapsus est decennium, stultum est terminum, qui praeterierit, expectare. Sin Sabaudiensibus aures adhibent, iniqui sunt, qui Concilia singulis decenniis cogere volunt, quando in annos viginti producant Concilium. Deus labori mortalium dies, quieti noctes indulgit, & quamvis disparibus currunt horis, anno tamen elapso non minus noctis, quam diei tempus effluxit. Quis non Ecclesiae quoque tempora partiatur, & aliud Conciliari exercitio, aliud otio sine Concilio tribuat? Moderatos esse labores oportet, ac rebus, & tempori universa conjungere, quod Romani Pontificis arbitrio constat esse commissum. Sed utinam jam Concilium federet, aut, sicut Domini nostri desiderium est, prope dies sedere posset. Nullos magis Sancta Synodus insequeretur, quam somniatores istos calumniarum, & appellationum delusoriarum inventores plecteret; impiam mentem, & brachium perverfitatis effringeret; silentium sceleratis imponeret vocibus, & iniquas machinationes everteret, ostendens, quia contra sacros Canones impie agere impune non cedit. Appellatio, quae ad Concilium interposita est, ut audistis, explosa est, nec illa manebit, quae universalem implorat Ecclesiam. In qua re nescio, Sophistae nostri an fonte labra proluerint Caballino, aut in bicipiti Parnasso somniaverint, qui soliti de cursu dumtaxat asini, ac sortis disputatione fabulari, tam repente Jurisconsulti prodierunt. Auscultemus verba, examinemus sensum. Universalem appellant Ecclesiam. Quid est hoc, quod vocant Ecclesiam? Non parietes, ut arbitror, hoc nomine, neque testa templorum accipiunt, ut vulgus intelligit, sed convocationem Fidelium sumunt. In hac vero & magni, & parvuli, & viri, & mulieres, & Clerici, & Laici continentur. Haec ab initio suae nativitatis, quia parvus erat Fidelium numerus, potuit aliquando simul esse uno in loco. At postquam aucta est Fides, & in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum, nusquam tota convenit. Sed coeperunt haberi conventus plurimorum, in quibus, quia majores asserunt, existima-

Tom. XI. P. II.

H h

ti sunt

ti sunt Universalem Ecclesiam vel repraesentare, vel facere, & quaecumque illi sanxerunt, Universalis Ecclesiae constituta dicuntur. Verum conventus hujuscemodi, qui rite convocati sunt, nihil aliud, quam Generalia Concilia dici possunt. Aut ergo nostri adversantes Ecclesiam pro Concilio nominant, & ad secundum appellationis membrum repedant, leves, futiles, & importuni alternativam inter eadem locantes negotia, quae solent diversa conjungere; aut revera Ecclesiam ipsam per orbem dispersam, Fide tamen unitam, atque connexam intelligunt, & nihil puerilius, nihil est, quod videri possit amentius. Nam quomodo haec appellationis causam examinabit, quae nec adiri potest, nec audire, nec audiri? O bene consultata Consilia! Perdius, atque perniox inter libros versatus est callidiae hujus appellationis inventor, praestabilis homo sapientiae. Pensculatius tamen, ut arbitror, & circumspectius ad extremum judicium appellasset. Ceu nonnullos egisse accepimus, qui capitalem sententiam passi adventum magni Judicis vel truncati expectant forsitan, & ipsam Deum, stellato qui sedet solio, & mundi fraena gubernat, appellationis Judicem constituisse praestabat; nam Papâ nullus hunc dubitat esse majorem. Potuisset hic eve stigio virum aliquem mittere, qui suo ex imperio causam discussisset, ceu Daniele puerum contra senes excitavit Sufannam falso damnantes. At isti magis armis, quam Deo fidentes Ecclesiam appellant, quae neque simul potest convenire, neque Judicem deputare, qui litem definiat. Atque sic ex omni parte manci deficiunt, quando & sine causa non gravati, neque oppressi appellant, qui vel ipse est, a quo appellatur, vel nusquam est, vel si est, adiri non potest, & appellationem dubiam, incertam, obscuram, ineptamque faciunt. Complures heic, ut conjector, adversum me murmurant, qui iussiones Apostolicas appellationi subiectas inficior. Si hoc verum est, inquit, injuste quam multos opprimi contingeret. Si causam percunctabor; quia homo est, dicent, Romanus Pontifex, & falli potest, & fallere. Verum hoc ego in quovis Principe dicam. Sed ut temporalis Domini ferimus jugum, nec dirigimus brachia contra torrentem, nec appellare permittunt, sic apud spirituale Dominum gerendum affirmo. Quot sunt Principes, qui suos subditos, quot civitates, quae suos cives prohibent appellare? Quae ratio vetat hos, aut illos provocare? Ne lites, inquit, immortales fiant. At haec ratio tanto fortior est apud Sedem Apostolicam, quanto majores ad eam causae devolvuntur, super Episcopatibus, super Principatibus, super Regnis, atque Imperiis, quorum com-
trover-

troverſiae, niſi celerius ſopiantur, bella ſuſcitant, & mortalia in populos proelia. Quod ſi errant aliquando Reges, injurianturque ſubditis, nec reſtititur, quia majus timeretur incommodum, & minora mala majoribus praeſeruntur, cur non Papae quoque tolerabitur error, qui tanto rarius eſt ab illo Romani culminis throno timendus, quanto maturius illi Sedi conſulitur? Regale ſolum, quod ſucceſſioni cedit, nonnumquam indoſti, atque dementes occupant. In Apoſtolica Sede qui praeſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior, in quo nihil ſapientiae, nihil ſcientiae, nihil induſtriae deſit, ſacri Senatus diſcuſſione eligendus collocatur. Quod ſi deſunt aliquando acquiſita per meritum, ſufficiunt quae loci meritum teſtantur. Nimirum igitur Sancti Patres Spiritu veritatis impulſi, ab hujus Sanctae Sedis appellari judicio vetuerunt, in qua Princeps ſedet, & caput omnium Eccleſiarum. Hinc illud Innocentii: *Nemo judicabis primam Sedem, juſtitiam temperare deſiderantem; neque enim ab Auguſto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo iudex judicabitur.* In geſtis autem Bonifacii Martyris ſcriptum eſt, & inter decreta relatum, *nulli ſas eſſe primam reprehendere Sedem, etiamſi caſervatiſim Romanus Praeſul innumerabiles populos ſecum traheret in gehennam, quia cunctorum ipſe judicaturus a nemine judicandus eſt, niſi deprehenſus fuerit a Fide devius.* Inſtat quiſpiam: At homo eſt. Hunc atque illum non digne opprimet. Malum hoc eſſe quis neget? Si malum, cur non malum appellatione ſummoveam? Reſpondeo, ne gravius ſeras malum: Duo ſub Principe litigabant. Quaero abs te, an illos eſſe invicem amicos cenſes? Dices: ſi ſe diligenter, lites dimitterent. Ergo ſe oderunt. Non negabis. Quid eſſe Principi ergo illos exiſtimas? Nihil mali ſcies. Interroga iterum, Principemne litigantium alterum verſimiliter oppreſſurum, an illos inter ſeſe invicem oppreſſionem quaerituros judicabis? Dices, niſi deſipis, illud dubium, hoc certum. Nam litiganti ſupplantare collitigantem unicum ſtudium eſt. At qui ſententiam Principis appellationi ſubjicit, victorem viſto, adverſarioque ſubmittit, quia nec vitae ſuae, ſi poſſit, ignoſcat. Qui vero appellationem auferit, arbitrio Principis ſubditos addicit, quem veluti patrem ſperare benignum, & ſuis affectum juribus debent. Quod ſi cui jus, & a quavis ſententia, & a quovis Iudice provocare licebit, quid aliud erit, quam indulgere omnibus, ut aliena invadant, rapiant, ſpolient qui potentiores ſunt omnia tollant, qui minus habent virum ſerviant, jaceat juſtitia, judicium dormiat, ſi-

H h 2

leant

leant leges inter arma, & ad id tempus revertamur, in quo mortales fuerunt, ante quam Reges crearentur, seu jura conscriberentur, quando brutorum more viribus homines, non ratione certabant? At hoc non expedit Reipub., neque commune servat utilitatem. Non est igitur justum, neque appellatio justitiae pars dici potest, quae communi bono adversatur, qualis est ab Austrialibus interposita, qui Sacrosanctam Apostolicam Sedem, summumque orbis Senatum in quo mundi lumina resident, minoris auctoritatis existimant, quam Viennensem Consulatam, quem licet boni viri, tamen indocti, atque ignobiles regunt, quando ab illo probant, ab hoc negant appellationis esse remedium. Ceterum jubentibus Imperatorum legibus, ac Sanctorum Patrum decretis, appellatione pendente, nihil esse innovandum constat, atque hoc appellanti potissimum incumbit. Videndum est an Austriales a novitatibus abstinerint, & an legi paruerint, qui legis auxilium quaerunt. Notorium est, quod dicam, non tamquam suspenderit sed tamquam sustulerit appellatio Monitorium. At non velut prohibiti, sed velut jussi bellum gerere sic Austriales se habuerunt. Nam exhibitore Monitorii comprehenso, & affecto contumeliis, in carcerem conjecto, mox arma sumserunt, indicentesque bellum, Caesarem, ut eorum verbis utamur, diffidaverunt, atque ad inferendum damnum priores egressi sunt, nolentes addere moram sceleri, aut metiri, quod auderent. O coeca nocentium consilia! O semper audax, semper timidum scelus! Si nihil obligat Austriales Monitorium, cur festinant includere bajulum? Si appellationi confidunt, cur novitates inducunt? Sed procedit ulterius contumacia, atque ad excusandas excusationes in peccatis ex sacris literis, quae non capit, exempla perquirat. Ašina, inquit, Balaam, cum nimis urgeretur, restitit, atque in vocem miraculose prorupit, licere populis indicans duriora Praelatorum imperia refutare. Et Paulus Apostolus in faciem Petro sese afferit restitisse. *Aequanimiter etiam laurum sese* Romanus Pontifex afferit, *si quis ejus mandato non paruerit, quod sine scandalo adimpleri non poterat.* Et iterum: *Aus mandatum,* inquit, *nostrum diligenter adimpleas, aut per literas tuas quare adimplere non possis, rationabilem causam praetendas.* Quibus exemplis volunt adversantes non errasse Austriales summi Pontificis monitorio resistentes. Sed absunt a vero sensu, sacrisque Codicibus, & Canonibus abutuntur. Ašina enim non suo consilio, sed Dei jussu, & Angelica suggestione sefforis imperio restitit, significans Deo magis, quam Praelatis parendum. At cum nostri Austriales adversus Apostolicam

licam monitionem nullam divinitus acceperint iussionem, non latet eos contumaciter restitisse, poenamque mereri. Nec Pauli se possunt exemplo tueri, cum ille in re Fidei Petrum arguerit, quia non ambulabat ad veritatem Evangelii; Nihil enim tale nunc geritur; Nec Austriales quisquam est comparandus Apostolo, cui revelata sunt secreta coelestia, qui ascendit ad tertium Coelum, & vidit arcana Dei, quae non licet homini loqui, Magister gentium, praedicator veritatis in universo Mundo, par Petro in honore, & in passione socius. Quod vero de Romanis Pontificibus addunt, id, qui sapiunt, caute, solícite, ac religiose suscipiunt, nec locum habere affirmant, ubi mandatum ex certa scientia, atque causa cognita processit, ceu verba ipsorum Pontificum manifestant. Nam cum patienter sustinere se dicit, si factum non fuerit, quod prava sibi insinuatio suggestisset, indicat se, cum praeciperet, non plene cognovisse negotium. At monitorium nostrum, ut ante docuimus, discussis, ac cognitis plenissime rebus emanavit. Alioquin corrumpitur, atque dissolvitur officium omne Superiorum, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito sed consilio non deliberato respondeat, & plus sapere velit, quam sit necesse. Quamquam longe diversus est casus noster, in quo Austriales non solum non implevere mandatum, sed contemserunt, & abiecerunt, & quod erat omnino contrarium expleverunt, ac si religio sit, quod Romana Sedes imperat, ejus oppositum observare. Adversus quos Adrianus Papa in hunc modum scribere invenitur: *Generalis decreto constituimus, ut execrandum anathema fiat, & velus praevaricator Fidei Catholicae semper apud Deum reus existat, quicumque Regum, seu Episcoporum, vel potentum deinceps Romanorum Pontificum censuram in quoquam credideris, vel permiseris violandam.* Quas ob causas intelligere jam omnes, qui adsunt praesentes, arbitrator injustas, atque iniquas esse illorum querelas, qui consulentes Austriales, & illorum facta probantes Sanctissimi D. N. Nicolai monitiones accusant. Qui cum sint quasi culpabiles, & magna digni correctione, Apostolicae Sedis Sanctae decreta calumniantur, violatores legum, contemtores Canonum; corruptores Evangelii, & omnis honestae consuetudinis perversores, quos ab Ecclesia repellendos, nisi resipiscant, & humili confessione peccata deplorent, nullus juris peritus ignorat. Nam qui luporum feritatem prae se ferunt, qui canum rabiem imitantur, quibus est venenum lethale serpentum, & omnis cruenta saevitia bestiarum, nullo pacto sunt in Ecclesia retinendi, sed excludi, abscindique debent, ne oves

ne oves

ne oves Christi saeva, & venenata contagione praedentur. *Eant;* eant igitur huiusmodi pestes hominum, & relinquant Collegium Christianum haereticis perversiores, quando conjungi, & cohaerere non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluvia cum serenitate, pugna cum pace, cum fecunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempestas, ut Cypriani facundissimi viri, & gloriosi Martyris est sententia. Ac tantum adversus maledicta, & malefacta nostrorum adversariorum loquutum esse sufficiat. Ceterum cum Monitorium Apostolicum perspicuis, ac manifestissimis rationibus sit defensum, quod super rebus ad Romanam Sedem pertinentibus adversus delinquentes, & notorios malefactores etiam auditos emanavit, cum appellationem interjectam nullo jure subsistere posse monstraverimus, cum multis in rebus Austriales peccavisse sit dictum; exposcit tempus, ut quod ultimo loco de Romani Pontificis Domini Nostri Sanctissimi Nicolai Quinti desiderio, & intento promissimus, in medium afferamus. Quod gravissimo, & ornatissimo Conventui vestro (benignas aures adhibete) palam succincte, ac brevissime faciam. Quamvis offensus horrendis maledictis, compellationibusque probrois jactatus sit Dominus noster clementissimus, non tamen ultionem expetit, cujus memoria praeter injurias, quicquid accepit, tenacissime servat; sed illius vestigia sequens, cujus vices in terris agit, peccatoris conversionem, non mortem appetit. Duo sunt, quae ad vestram congregationem hortatur intendere. Alterum est, ut componendae paci operam detis; alterum ut Austriales commoneatis, ut Apostolicam Sedem more majorum suorum veluti matrem, & magistram veritatis cum digna reverentia prosequantur, humilitatem pro superbia, devotionem pro blasphemia, obedientiam pro contumacia rependentes. Intellexit pietas Apostolica inclytum Regem Ladislaum, quamvis adhuc impuberem, & annis tenerum Imperatoriae majestatis tutelam exivisse, atque in aliorum veluti regnaturum venisse manus. Res adhuc turbidas esse, ac non similtates modo, sed odia videri aperta inter Caesaream Serenitatem, & eos, quorum consilio Rex Ladislaus regitur. Idque molestum est, ac acerbum Domino Nostro, qui ex odiis bella, ex bellis infinitas oriri calamitates nascit. Cupit ergo vestrum esse studium, vestramque curam, ut omnem discordiae fomitem amoveatis, pacemque componatis, quia nihil est illi mundanae machinae motori, atque restori, quod vel in terris, vel in Coelis fiat, acceptius, qui nec locum habitat nisi pacatum, dicente

Pro-

Propheta: *Et factus est in pace locus ejus.* Maxime autem eo diligentiam ferri, atque intendi vestram hortatur, ut res, quas in hac conventionem suscepistis agendas, ita ordiri conemini atque contexere, quod Imperator Regi, & Rex Imperatori indissolubili caritatis vinculo reconcilietur, ut inde paterna dilectio, & hinc filialis affectio ferveat, tantumque se invicem observent, ut proximitatis, & sanguinis jura amoris, & benevolentiae superentur officiis. Quae res si vestro conatu peragantur, ut sperandum est, uberes Christianae Reipub. fructus parabunt. Cum nihil magis Christianitati conducatur, quam Regnum illud Hungariae, quod pro muro contra Turcos Fideles habent, & Imperium, quod est Regnorum caput, & culmen, mutuis sese obsequiis, ac beneficiis superare contendant. Quo in negotio si quid est, quod Sedes Apostolica aut opis, aut operis imperitari posset, id promptum, paratumque offert. Cui Propheica semper in oculis est praeceptio: *Declina a malo, & fac bonum, inquit pensem, & persequere eam.* Cui non sufficit pacem quaerere, nisi inventam, fugientemque omni studio persequatur, sciens quia magister, & Dominus Salvator Christum cum in terris ageret, nullum majus, quam ferendae plantandaeque pacis studium habuit, quo nascente, quo praedicante, ac secundum carnem moriente semper annuntiata novimus pacem, cujus nomine nihil dulcius, quae re nihil jucundius, aut salubrius inter mortales inveniri potest. Quae licet nonnunquam difficulter obtineatur, obtenta tamen carius, ac diligentius possidetur. Complurima de bono pacis asferre possem; sed omnia norunt prudentissimae, atque oculatissimae dignitates vestrae, quae in dies res parvas concordia crescere, dilabi magnas discordia cernunt. Quibus autem modis componi lites omnes, ac refrigerari ferventes ira animi possint, scientibus supervacuus est labor exponere: Nec suis est docere Minervam. Transeo ad secundum Sanctissimi Domini Nostri optatum, quod Praelatos praecipue, virosque doctrina pollentes inspicit, quales esse quamplures in hoc auditorio non est dubium. Vos igitur vos, inquam, juris, ac sacrarum literarum Interpretes, vosque mundi lumina, vos qui lucernas ardentes tenetis in Domo Domini, quae est Ecclesia, vos ad innocentiam simplices, & cum simplicitate prudentes, vos Apostolica magnitudo requisitos, oratosque facit, ut sollicito corde Austriales commoneatis, ne jussiones Apostolicas respicientes, Ecclesiae claves irrideant. Quoniam si Christiano censeris vocabulo cupiunt, si sapientiam Dei Patris sequi Filium volunt, Evangelio necessario credent, quod Petrum

trum Ecclesiae pastorem constitutum voce Salvatoris edocet, & animas ligandi, atque solvendi Pontificium accepisse. Quod autem de Petro, idem de successoribus ejus sentient, si Regni aeterni, & haereditatis Christi optaverint esse participes. Quia non ad unam solum personam Vicariatum suum extendit Dominus, sed gradatim per vices electionis usque ad finem mundi propagavit dicens: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi*. Hinc Hieronymus ad Damasum Papam scribens: *Cum successore Piscatoris*, inquit, *& cum discipulo Christi loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini suae, idest Cathedrae Petri communi consortior. Super illam petram aedificavam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc Domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio*. Quod si haec Austriales suopte ingenio non capiunt, instruite illos in caritate non ficta, atque commonitos facite, ne his auscultent, qui resistendum Apostolicae Sedis consulunt, & alios rebellantes in exemplum adducunt, dicentes: Erimus nos sicut & ceteri, qui Romani Pontificis auctoritatem ignorant. Quibus vocibus nihil esse aut sceleratius, aut periculosius pollet. Quod si neque rationibus, neque Sacrorum Canonum vinci auctoritatibus possunt, exemplorum saltem copia moveantur. Omnes enim, qui ab initio nascentis Ecclesiae in hanc usque diem Apostolicae sublimitatis impugnare conati sunt eminentiam, in ruinam cum Lucifero dati clades maximas inciderunt. *In Oriente*, sicut Hieronymus ait *Lucifer ille qui ceciderat, super sidera posuit thronum suum, ubi obruta sulcis frumenta in lolium, avenasque degenerant*. Aegyptus, & Lybia, dum Christum, qui Romae praedicatur, audire contemnit, Pseudo-Prophetam Mahumetum admittit, & sequitur ad Infernum. Graecia dum superbit, ac Romanae Majestatis Primatum negare praesumit, servire Turcis cogitur, & hostibus Christiani nominis tributum pendere. Quid Regnum Bosniae referam omnibus gentibus despectum, atque invisum? Quid profuit in Bohemia nonnullorum temeritas, qui dum Romanam Ecclesiam insequuntur, se ipsos conterunt, ac florentissimi Regni non opes solum, sed templa Sanctorum, ac aedes, & palatia nobilissima Dominorum evertunt? Qui dum nolunt Archiepiscopi, & aliorum Praelatorum jussionibus subiici, turpissimorum Apostatarum Procopii Rastii, & Petri cujusdam Anglici tolerare jugum coguntur, atque illos habere praepositos, quos vix stabuli aut popinae famulos antea receperant. Advertant hoc & contremiscant, qui Romanum Pontificem

ficem, sacrumque Collegium infestantur. De quibus Hieronymus: *Apud vos*, inquit, *solos incorrupta Patrum servatur auctoritas*. Et iterum: *Vos estis lun Mundi, vos sal terrae, vos vasa aurea, & argentes*. Et iterum de Papa: *Quicumque non colligis tecum, dispergis*. Nec sibi blandiantur dicentes: si Romanam Ecclesiam reliquerimus, male illi erit, multi deficient, pauci eam sequentur; Nam quamvis dolet Ecclesia de perditione ovium, cum tamen incurabiles sunt suapte ingenio, morbidas oves extra septa propellit, ne morbida facta pecus totum corrumpat ovile. *Nemo existimes bonum virum*, ut Cyprianus tradit, *ab Ecclesia posse discedere*. *Triticum non rapis venius, nec arborem solida radice fundatam procella subvertis*. *Inanes paleae tempestate iactantur*. *Invalidae arbores surbinis incurfione vertuntur*. Sciant qui volunt ab Apostolico secedere fundamento, se debiles arbores, & viles paleas esse igni rapacissimo celerime comburendas, & quamvis sequaces habeant, non tamen minus ardebunt. Romanus autem Praeful cum Joanne Apostolo dicit: *Eu nobis enierunt, sed non fuerunt en nobis*. *Oportet*, inquit Doctor Gentium Paulus, *haereseis esse, ut probati manifesti sint in nobis*. Nam sic probantur Fideles, & infideles deteguntur. Sic etiam ante iudicii diem heic quoque iustorum, atque iniustorum animae dividuntur; Ecclesia tamen in suo splendore integra perseverat, pura, candida, ac Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigens. Unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Qui sunt, qui dicunt: ab Ecclesia recedamus? Avelle radium solis a corpore; divisionem lucis unitas non capit. At qui relinquunt Ecclesiam, vivificationis amisso spiritu, Deo, & Angelis ejus evestigio moriuntur. Ab arbore frange ramum; fructus germinare non poterit. A fonte praecide rivum, praecisus arefcet. Eligant igitur Austriales, an cum Romana salvari Ecclesia velint, an perire cum persecutoribus ejus. *Elegi abiectus esse in Domino Domini*, canit David, *magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*. En solidam, & inconcussam fidem. En virum juxta cor Domini repertum. Mendicare inter bonos, quam inter malos abundare mavult. Quid Austriales agant, quibus cum veritate manentibus felicitas, cum falsitate recedentibus miseria repromittitur? O exuberantem divinae misericordiae largitatem! O infinitam superni Regis benignitatem! quae sectatoribus suis non futura solum in Coelis, sed in terris quoque praesentia, & amplissima dona pollicetur, dicente apud Matthaeum Domino: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*.

ram. Et virum, qui non abiis in consilio impiorum, & in via peccatorum non stes, beatum esse, & omnia, quaecumque agat, prosperitatem habitura, Regius Propheta confirmat. Et apud Malachiam: *Probate me*, inquit Dominus, *si non aperuero vobis catharas Coeli, & effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpent fructum terrae vestrae, nec erit sterilis vinea in agro, & beatos vos dicent omnes gentes.* Vos ergo Patres Fide ferventes, qui Scripturarum integram habetis notitiam, & incorruptos sapientiae haustus ebibistis, scientes, quia Deo animam, mundo famam, proximo curam, patriae honorem, Imperio reverentiam, Romanae Sedi fidelitatem debetis, omni studio, & officio vel uno hoc opere satisfaciatis, si ex desiderio Summi Pontificis Domini Nicolai Quinti quod jus, quod ratio, quod veritas praecipit, Australibus praedicantes, sic nobilitatem, & plebem instruxeritis, ut pertinaciâ dimissâ salutis suae cupidi, ac solliciti Sacrosanctae Romanae Sedis non ultionem timere, sed sperare veniam mereantur.

IN ORATIONEM AENEAE SILVII DISQUISITIO

AD ILLUSTRISSIMUM, AC ERUDITISSIMUM VIRUM

PROSPERUM MANDOSIUM

ROMANUM PATRITIUM ET S. STEPHANI EQUITEM.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Res gestae Aeneae Silvii summarim recensentur. Praepositus Basilicae Laurentianae Mediolani is fuit. Causa, & argumentum huius Orationis. Quid senserit Aeneas de Summi Pontificis auctoritate. Maimburgus, ac Launojus refelluntur. Opera Aeneae nondum unguata numerantur.

UAM impensum, Mandosi clarissime, fuerit, si-
que adhuc tuum in illustrandis antiquitatibus Ur-
bis studium, nihil est quod commemorem, il-
lam enim famae mensuram apud eruditos obti-
nuisti, quae tibi aeternitatem nominis facile pro-
mittat. Gratissimum igitur tibi futurum arbi-
tror, Orationem hanc intueri, quam Pius II.
antequam Romano diademate fulgeret elucubravit, & unde tibi mul-
ta suppeditari possunt in Urbis ornamentum. Et ego quidem, si
laudatoribus Aeneae Silvii fama indigeret, sique tua eruditione, ac
patientia abuti fas esset, grandem Panegyricum, atque satis amplam
de illo Historiam contexere heic possem. Verum neque operis mei
ratio, neque tua sapientia longius evagari me sinunt, quam ut sum-
matim illius gesta pertexam, ut proposita Oratio magis illustretur.
Me itaque in nonnullis continebo, quae Aeneam ejusdem auctorem
apud nostros Mediolanenses altius commendent. Equidem hujus ce-
leberri-

leberrimi viri tum eloquentiam, tum ingenium maximi semper duxi, atque miratus sum, illique plures omnium nomine gratias habendas reor, quum literas temporibus suis adhuc in squallore jacentes exemplo non minus quam liberalitate ad non mediocrem splendorem evexerit. Qua ex cura quantum illi beneficium Christiana Republica rependerit, ex collato in illum summo Pontificatu apertissime discas. Ad hoc autem supremum in terris fastigium & virtus, & fortuna veluti manu illum apprehendentes adduxerunt, quod paucis commemorabo, Illi Picolomineorum familia Senensis & antiquitate, & nobilitate praestans lucem primam dedit. Diu in patria versatus, bellorum tumultu, ac plebis in Nobiles odio urgente, voluntarium elegit, aut coactus est subire exilium, melioremque alibi sortem quaerere. Dominico Capranicae primum, deinde Nicodemo Scaligero Frisingensi Episcopo a secretis fuit. Tum apud Bartholomaeum Velatam Vicecomitem Novariensem Antistitem idem munus exercuit, atque ab isto ad Nicolaum Cardinalem Albergatum transit, cui ab epistolis itidem fuit. Multam inde operam ad negotia Basilienfis Concilii contulit, ubi alieno consortio, & aetatis nondum firmas imprudentia deceptus Eugenio Quarto legitimo Urbis Pontifici parum aequum se praebuit. Mediolanensem S. Laurentii Praeposituram, ad quam evectus fuerat, diu non tenuit. Hinc Tridentinum Canonicatum adeptus, mox Sarantanae Vallis Parochialem Ecclesiam rexit, & ab illa ad Ecclesiam S. Mariae Aspacensis in Bajoaria translatus, Frederico Terrio Romanorum Regi titulo Cancellarii, aut Secretarii adhaesit. Hujus cura Tergestinae Sedis primum, dein Senarum patriae suae Episcopus renunciatus, & Sacro Cardinalium Collegio adscriptus, tandem Callisto in Romana Cathedra successit, Pii Secundi nomine assumpto. Sic per summos labores, quamplurimas legationes, magnamque ingenti, ac prudentiae contentionem Picolomineus ad eam dignitatem venit, quae Coelo proxima nullam in terris majorem habet. Verum, quia inter Aeneae dignitates Mediolanensis Praepositurae meminimus, ab re futurum non arbitror, si de illa aliquid in praesentia edisseram, quum non infimum sit hujus magnae Urbis decus, tantum virum olim sibi per beneficia obstrinxisse. Erat Philippo Mediolanensium Duci apprimè carus Aeneas, tum quod vir providus, magnoque praeditus ingenio videretur, tum etiam quod in Concilio Basilienfi plura pro Mediolanensibus egisset. Non exiguum quoque gratiae mensuram impetraverat Aeneas a Francisco Pizolpasso Mediolanensi Archiepiscopo, viro illis

ro illis temporibus pietate, ac eloquentia clarissimo, ad quem conscripta etiam legitur Epistola XIX. Lib. I. Quare quum diem extremum clausisset Praepositus insignis Basilicae S. Laurentii Mediolani, Franciscus Antistes ad eam dignitatem Picolomineum promovit. Id ubi rescitum Basileae, continuo omnes Synodi Patres hujusmodi electioni calculum suum addidere. Sed Isidorus Rosatenfis Aeneae aemulus in generali concione obstitit, atque in haec verba erupit: *Quid agitis Patres? electivam Praeposituram Aeneae homini extero commissistis? beneficia in terra Mediolanensi absque voluntate Principis de vobis optime meriti conferris? Cives, & Doctores spernitis?* Ad haec Aeneas: *Vehementer*, inquit, *admiror Patres optimi Isidorum adversum me verba facere, qui nuper in Mediolano reversus literas Philippi Ducis ad me detulit, quibus ille Princeps gratias mihi agit, quod ejus causam hoc in loco peroraverim, atque ob eam rem gratum sibi esse affirmat in ejus dirione quodcumque Sacerdotium me acceptare, cujus libenti animo possessionem sit mihi daturus. Non igitur ille me extraneum habet, neque nova res est unius regionis homines in altera dignitates habere, si modo linguam norint, nam & Archiepiscopus in Bononia Mediolanum venit.* Ad quae Isidorus quum responsum affligeret, universonum adstantium clamore compressus obmutuit. Quid autem Aeneae post haec acciderit, ex ipsius oratione, licet longa, quam ex verbis meis, clarius intelligitur. Scribit itaque Epist. XXX. Lib. I. ad Guinifortum Barzizium *utrisque Juris Doctorem, Ducalemque Secretarium*, cujus in hoc eodem libro mihi sermo recurret, dum ejus elegantissimam Orationem producam in nuptiis Philippi Bonromei recitatam, atque inter alia haec ait: *Vacavit alias in Basiliensi Concilio Praepositura S. Laurentii Mediolanensis, eamque mihi S. Synodus, quam tunc omnes recognoscebant, illico consulit. Princeps Mediolanensis alium in domo Landrianorum eligi fecit, & dari ei possessionem. Eugenius cuidam Leonardo Vercellensi de illa providit. Veni ergo Mediolanum, favoreque amicorum; & ex gratia Principis, excluso, qui jam erat intrusus, possessionem obtinui, meaque jussu Ducali Basileam repetii. Ab hinc triennium pestis magna Concilium invasisit, Dux suos revocavit. Ego quia bonum officium ibi habebam, recedere non potui, morbum incidi, subitoque orta fama est me mortem obiisse. Scitum est id Mediolani. Leonardus, cui Eugenius providerat, sublatum me de medio gaudens possessionem Praepositurae postulat, obtrinetque. Ego postmodum convalescens, & audiens me spoliatum scribo literas ad amicos, facio fidem me videri.*

um esse, peto restitui. Sed quia Basilicae eram, nunquam obtinere potui, credoque nunquam Principi fuisse rem expositam. Tum Guinifortum rogat, ut apud Philippum Ducem causam istam agat, iudicemque exposcit aut Mediolanensem Archiepiscopum virum, ut ait, sanctissimum, aut Novariensem Pontificem integerrimum patrem. Ad horum primum Epist. XXIX. scribens hac de re iterum meminit. Si quando, ait, Mattheus de Ungrano ad te venit, meo nomine salvus esto, id quoque de Candido dixerim eloquentiae fluvio, Guiniforto Ducali Secretario apprimere merito, cui super re meae Praepositurae scribo. Quum Guiniforti officia nihil Aeneae profuissent, censuit is ex usu sibi futurum aliena uti opera, animumque Mediolanensis Ducis alia ratione flectendum. Quare impetratis a Frederico Romanorum Rege, cui tunc a secretis erat, commendatitiis ad ipsum Ducem literis, Nicolaum quoque Arziboldum Ducalem Consiliarium, & Franciscum Bossium Doctorem eximium, a se scriptis Epistolis convenit, eisque rem suam enixe commendavit. Leguntur Epistolae istae inter ejus opera lib. I. Epist. XXXXVII: & XXXXVIII. In priore haec habentur. Suscepi, non sunt multi dies, literas tuas, quibus mihi spem facis velle te curam suscipere, ut Praepositura mea mihi restitatur, qua confecta morte sum &c. Additur: Scribis Majestas Regia in favorem meum juxta copiam, quam hic inclusam misit. Cum hac poteris audacius meum negotium aggredi. In altera vero ad Bossium Epistola eadem confirmat; Exinde, ait, scribis Rem illustri Principi Duci Mediolani in favorem meum, petisque Praeposituram mihi restitui &c. Extat etiam inter Aeneae opera Epistola CLXXIII. quae est memorati Arziboldi (nescio tamen cur illic Jacobus appelletur, perperam credo) ad Aeneae literas responsio. Inquit autem: Ego quod de Praepositura mihi abdidi onus libens & amplector, & ad exitum usque perducam, vires aut ingenium modo non defuerint. Data est haec Epistola Anno Christi 1444. die 13. Octobris. Verum tot officia, tot pro Aenea patroni apud Philippum Mariam Mediolanensem Ducem ne hilum quidem profecere. Quapropter Aeneae constitutum fuit ad ipsum Ducem literas dare, quibus se adhuc in vivis agentem testaretur. Sic igitur exorditur Epistolam quinquagesimam tertiam. Si essem mortuus, sicut de me adversarii mei tuam Celsitudinem instruxerunt, minime has literas modo scriberem, nisi & mortui etiam scribant. Ego tamen ex divino munere adhuc aura fruor, sumque Serenissimi Domini nostri Regis Romanorum Secretarius &c. Nunc mortuus finger &c. quare supplico,

ut tua

ut sua Clementia velit considerare, mibique Ecclesiam meam S. Laurentii mandare restitui, quod faciens non solum me emtum habebis, sed Regi etiam nostro, qui pro me scribit, complacebis. Quis denique victum tot arietibus in tanta iustitiae cognitione Philippum non crederet? Attamen nihil Aeneae causam juris rationumque favor iuvit, & coactus vir praeclarissimus veterem dignitatem oblivisci. Quum vero eodem Anno Christi 1444. die 13. Decembris ad Philippum scribere iterum decrevisset, animum suum, iustamque offensionem dissimulando non fuit, inquit enim: *Ersi favoris mihi non multum hactenus tua Celsitudo impenderis, quae post traditam mihi Ecclesiam S. Laurentii Majoris Mediolanensis possessionem, spoliatores meum praeter jus, & contra literas Regias in meum favorem saepius scriptas tuetur, in tantum tamen illustri Celsitudini tuae sum dedicatus, ut praetermittere nullatenus possim, quin novitates ad nos delatas eidem significem.* His ita de Aenea Silvio ad satietatem relatis quibus antiquissimam pro studio meo S. Laurentii Basilicam illustrare contendere, transeamus ad Orationem, quam nunc primum publici juris facio. Recitata in nostro Codice dicitur Anno Christi 1453. sed potius 1452. scribendum fuerat; etenim testabatur ipsemet Aeneas sibi tum secundum post Jubilaeum agi Annum, & mox tertium adventurum. Ut autem huiusce concionis argumentum clarius ipsis Lectoribus pateat, brevibus colligam. Sed quis hoc melius praestet, quam ipsemet Aeneas? Scilicet aliis in locis idem Historiae caput elegantissime tractavit tum in Epistolis, tum in Historia Austriali, quam calamo descriptam in Bibliotheca Ambrosiana servamus. Illam & ego descripseram, quum inter Aeneae scripta luci hucusque surrepta gemmam pretiosissimam tam diu latere aegre ferrem. At sero tandem ex Actis Erudit. Lipsiens. Tom. II. Supplem. didici, ante annos paucos in publicum prodiiisse operâ Boecleri V. C. Illic autem Frederici gesta luculenter explicantur, quae majoris compendii gratia exprimam ego ex ejusdem Aeneae Silvii Historia de Europa Cap. XXII. ubi de Austria. Inquit igitur: *Austriam describere hoc loco baud necessarium existimamus, de qua propriam Historiam edidimus.* (Historiam Austrialem designat, quam non ita pridem diximus publica luce donatam) *In ea Provinciales post obitum Alberti Caesaris Frederico se commiserant ea lege, ut si masculum praegnans Regina pareret, tutor ejus esset, si feminam, terrae Dominus. Nato Ladislao, tutelam ejus Fredericus accepit. Petentem Italianum Caesarem rogaverunt Austriales, uti Ladislaum, qui jam propemodum adolevis-*

dolevisses, in parva haereditate apud se dimitteres. Rejēcta pē-
 rione, auctoribus duobus Ultricis, altero Ciliae Comite, & Eyezing-
 ro, sumis armis rebellare. Redeuntem ex Italia Fredericum apud
 Novam Civitatem obsidione cinnere, & quamvis a Nicolao Pontifice
 Maximo jussi essent, ne tutelam Caesaris impedirent, contemnis Apo-
 stolicae Sedis mandatis, & tantae majestatis auctoritate derisa, scēle-
 ratum propositum tenuere. Doctā ex tempore Viennensis schola indo-
 ctam sententiam protulit, quae per appellationem ad futurum Conci-
 lium interponendam suspendi posse Romani Praefulis mandata rescri-
 psit. Civitas Viennensis, & omnis Austria ex eo tempore semper in
 armis fuit &c. Quum ita se haberent rebellis Austriae negotia, Ni-
 colaus Quintus Pontifex Maximus & suam auctoritatem pessumdari,
 & justitiam Frederico faventem a refractariis populis labefactari in-
 telligens, Aeneam Silvium eo tempore Senensem Episcopum Nun-
 cium, ac Oratorem suum per Bohemiam, Moraviam, Austriam,
 aliasque provincias constituerat, eique in mandatis dederat, ut Reli-
 gionem iis in oris restitueret, pacem aleret, atque in perduelles ani-
 madverteret. Extat de hoc Pontificum Diploma penes Raynaldum
 in Annal. Anno Christi 1452. num. 6. uti etiam solemnissimum monitio
 ad Austriae populos missa. Ubi mentem Romani Pontificis Austriae
 les didicere, convocatis Doctoribus appellationem hujusmodi interpo-
 suere, quam ex laudatae Historiae Austriacae libro quinto depromi:
Quoniam Pontifex Maximus Imperatoris Frederici suasionibus motus
ea nos facere jubet, quae nec nobis, nec Domino nostro Ladislao con-
ducunt, gravesque poenas in nos minatur, nisi paruerimus, cum id
nobis oneris sit, arbitantes eundem Pontificem, ut res inter nos &
Imperatorem Fredericum sese habent, ignorare, ab eo parum instructo
ad eundem instruendum, docendumque magis, sive ad Concilium Gene-
rale indictum, seu indicendum, vel demum ad universalem Ecclesiam
appellamus. Picolominei tum Nuncii Apostolici munere fungentis ani-
um pupugit tam imprudens Austriacum appellatio, adeoque adver-
sus sacris Canonibus Consilium. Quare suum esse continuo censuit,
inconsultum illis populis effugium praecipere, & ab eorum contume-
liis sanctam Petri Sedem vindicare. Quam erudite, quam graviter,
quam eloquenter idem praestiterit, ex ejus verbis melius dijudican-
dum aliis relinquo. Equidem hanc omnium, quas Aeneas compo-
suerit, elegantissimam Orationem duco, si Historiae fidem, ac mo-
numenta spectes, si argumenta pro Romani Pontificis auctoritate al-
ata perpendas. Neque vero ulla nostris temporibus magis opportuna
 occasio

occafio occurrere poterat, ut haec Oratio in publicum prodiret. Si quidem illam audaciffimis quorundam fcriptis obiciemus, qui vel inter Catholicos in fanctam Sedem debacchantur, parvum modestiae penfum habentes, nullum veritatis. In illos quidem calamum hucilque ftrinxere Eminentiiffimi duo S. R. E. Cardinales Coeleftinus Sfondratus, & Aguirre, viri eximia eruditione praediti, quorum conatibus fi haec Aeneae Silvii lucubratio accedat, nullus dubito, quin maximum meliori cauffae pondus accedat. Quod enim eft ad fummi Pontificis in Principes, ac humana poteftatem, en illam ab Aenea luculenter probatam, atque fummo eloquentiae robore ab Auftralianum injuriis defenfam. De appellationibus a Romana Sede ad univerfale Concilium nihil eft quod agamus, quandoquidem menti Natalis Alexandri, Maimburgi, Dupinii, atque aliorum hujus modi fcriptorum mens Aeneae apertiffime adverfatur, & de illis eruditiffimum Tractatum a C. V. Chrifiano Lupo confcriptum ubique legitur. Sed quoniam his de quaefitionibus fermonem injecimus, Maimburgi calumniam heic refutare non alienum videtur, quippe & Romanae Sedis, & Pii fecundi judicium, ac ipfam demum veritatem audacter nimis, ac injufte oppugnat. Ut enim probet Maimburgus Generali Concilio fumum Pontificem fubefle, ac inferiorum efle, in Tractatu Historico de Institut. & Privileg. Rom. Eccl. Cap. XXV. fol. 256. testimonium Pii fecundi proferat, atque his verbis inculcat. *Pius, inquit, fecundus, quum adhuc Aeneas Silvius vocaretur, ageretque Bafilienfis Concilii Secretarium, exemplo Doctorum Parifenfium omnem nervum intendis, ut defenderet majorem efle Concilii, quam Pontificis auctoritatem: At vero ubi Pontificatum obtinuit, en rationibus, quas facile quisvis imaginari fibi poteft, animum induxit, ut mundo palam faceret, fe ab ea fententia recessiffe, quam olim ufpoft de meritis, ac iuftitia cauffae optime inftitutus ardentiffime defenderat. Id per Bullam fecit, in qua retractat, revocatque quae Bafilene docuerat; Et tamen in hac ipfa retractatione non potuit imperare fibi, quin manifeftae veritati fuffragium ferret, aperiretque utriufque fententiae, Et quam deferebat, Et quam recens complectebatur elogium. En ejus verba: Tuebatur antiquam fententiam, ille (hoc eft Cardinalis) novam defendebat; extollebamus Concilii generalis auctoritatem; ille Apostolicae Sedis poteftatem magnopere commendabat. En ingenuam Pii Confeflionem. Fatefur fententiam, quae Concilii partes tuetur, antiquam efle, eam vero, quae Pontificem praefert, novam, recensque inventam. Haftenus Maimburgus,*

Tom. XI. P. II.

K k

cujus

cujus verba eloquentissimus Cardinalis Sfondratus Dissert. III. §. VI. num. 4. Galliae vindicatae Latio donavit, idemque ante illum praestiterat C. V. Emanuel a Schellstrate in Praef. ad Traſtatum de sensu & auctoritate Decret. Constant. Concilii. Sed quam malum opinionioni suae patrocinium quaesierit Gallicus ille Scriptor, & quam falsis rationibus pro famosa sententia pugnet, praestaret ex aliis cognoscere, Lectoresque ad laudatum Emin. Sfondrati opus remittere, quam heic iterum demonstrare. Dicam tamen paucis. Non cum profecto sensum patiuntur verba Pii, quem illis affingit Maimburgus, sed alium plane. Interfuerat olim Basiliensi Concilio Julianus S. Angeli Cardinalis, unaque cum illo Aeneas Silvius. Horum mentibus incaute sententia adhaesit, quae Concilio Oecumenico Romanum Pontificem subiiciebat. Sed ipso Synodi tempore resipuit Cardinalis, cum quo multis post annis Aeneas sermonem habens de rebus Basiliensibus amice disputabat. Pro opinione antiqua, videlicet quae olim Cardinali S. Angeli placuerat, & quam is exuerat, pugnat Aeneas, alter vero novam, nempe illam, quam pro Pontifice amplexus fuerat, tuebatur, eamque Aeneas persuadere conabatur. Hoc utique sonant relata Pii Pontificis verba, totiusque Bullae contextus. Cur enim, inquam ego, toties *se errasse, se falsae opinionis, dum Basileae ageret, auscultasse, se veritatem post Concilium cognovisse, & Basiliensium coecitati renunciasse* toties in eadem Bulla dixisset Pius, si sententiam, quae Concilii partes contra Eugenium Papam legitimum olim sustinebat, adhuc post susceptas Pontificatus maximi insulas antiquam duxisset, hoc est antiquitate, veterumque Patrum suffragiis nixam? Sed an reipsa, ubi Romanam Sedem Pius obtinuit, sententiam de Romani Pontificis auctoritate tum primum mutaverit, modo inquirendum est mihi, quandoquidem non uno in loco id Maimburgo visum est, atque illic potissimum, ubi ait: *Ce Pape, qui voulut bien changer d'avis changeant de condition, idest: Hic Papa, qui voluit sententiam mutare, quum conditionem mutavit.* Certe multis ante Pontificatum annis mutatam ab Aenea sententiam, illique Sedis Apostolicae auctoritatem omnino probatam fuisse, vel ex hac illustri Oratione manifeste cognoscimus, quippe obicientibus Austriae populis se a Romani Pontificis iudicio ad Generale Concilium appellare, primo respondet licere tantum ab inferiori ad superius tribunal appellare; tum addit: *In casu autem nostro ab eo Iudice appellatum est, qui nullum habet in terris superiorem.* Nulla est igitur appellatio. Infra vero hoc plane constituit: Ergo

Prin-

Princeps est in Ecclesia Catholica Romanus Pontifex, nec superiorem habet, nec parem. Quum vero reponerent Austriales generale Concilium Papa dignius, ac superius esse, quasi id a Synodis Constantiensi, ac Basiliensi definitum foret rursus Aeneas in haec verba loquitur. Nolumus hoc disputationis ingredi pelagus, neque hos (a) gryphos aggredi. Anceps quaestio; & in utramque partem a prudentibus viris arbitratum est. Utrumque sit, constat uno solum casu certum, & indubitatum Papam subesse Concilio. Nam si quis in Apostolatu sedens in haeresim labitur, non Papam excidit, minorque redditur quolibet Christiano. Nec jam Papa dicendus est, si Schismaticus est, aut eodem morbo laborat, aut in Papatu est dubius. Certus autem, atque indubitatus Pontifex, ut Constantiense decretum innuit, nunquam deferri Concilio potest, nisi universalem Ecclesiam scandalizaveris. Quo autem in existimationis loco sibi foret illorum Conciliorum auctoritas in medium prolata, his verbis significat: Nec moveri debemus, quia diebus nostris etiam in minoribus causis, & ad Constantiense, & ad Basiliense Concilium vidimus appellari. Nam quae sunt extra ordinem, intempestive, temere, tumultuarie, neque ius parium, neque vim consuetudinis afferunt. Inter Episcopos, ceterosque Patres conscriptos vidimus in Basilea coquos, & stabularios orbis negotia iudicantes: Quis horum dicta, vel facta iudicaveris legis habere vigorem? Haec Aeneas inter Basiliensis Concilii procures olim numeratus, quibus Constantiensis Synodi decreta perspicue explicantur, ad eum nempe modulum, quo usi sunt Clarissimi Scriptores Cardinalis Sfondratus Dissert. III. §. IV. Gall. Vindic. & Emanuel à Schellstrate in Tract. de sensu, & auctor Decret. Constant. Concilii. Atque hinc potissimum illud elucet, quod mihi probandum contra Maimburgi calumnias proposueram, videlicet Aeneam cum conditione non mutasse sententiam, multisque ante Pontificatum annis seniori parti, ac dogmati adhaesisse. At quia de sententiis perperam Aeneae Silvio impactis res agitur, praeterire nequeo egregiam operam in huiusmodi arena a Clarissimo, ac eruditissimo viro Joanne Ciampino Urbis, ac literarum ornamento navatam. Scripserat Joannes Launus Parisiensis Doctor, Scriptor, si audacia, ac virulentia ab eo ahesset, inter primos numerandus, suis in Epistolis nonnulla, quibus & Romani Pontificis, ejusque Curiae dignitas, ac honor laedebatur.

K k 2

Ma-

(a) Alii grypos legunt. Forte grīphos, seu gryphos legendum: est enim grīphus recte, vel sermo implicitus, atque intricatus. A. Gellius Lib. I. Cap. II. alioque id genus gryphos, neminem posse dicere, nisi, se dissolvere. Gypus ypius, qui palum aduncum habet.

Magnum ille, ac enorme fulmen in eandem Romanam Curiam intorquendum sumserat ab Epistola Pii secundi P. M. ad Carolum VII. Galliarum Regem hoc exordium praefereute: *Quae ad nos de conditionibus Tornacensis Civitatis &c.* In ea enim Epistola haec leguntur ex Basiliensi editione anni 1571. *Unum a te petimus, carissime Fili, ut Doctoribus Sedis Apostolicae semper non credas, sed multa illorum passionibus tribuas.* Sapientissimo Ciampino absurda continuo haec sensa videbantur, atque a prudentia Pii Pontificis omnino aliena. Quare conquisitis diversis Epistolarum Pii II. editionibus, Basiliensem anno 1551. Norimbergensem anno 1496. & Lugdunensem anno 1518. procuratas consuluit. Ibi pro Doctoribus scriptum *Detraкторibus* inveniens Disquisitionem hac de re ad Emin. ac doctissimum Cardinalem Casanate instituit, qua Launojana fundamenta disciecit, & Pii verba germano sensui, sinceræque veritati restituit. Ingratum autem Illustrissimo huic scriptori minime facturum me arbitror, si ejus conatui & ego geminas Epistolarum Pii II. editiones adiciam, in quibus non vox *Doctoribus*, sed quidem ut ratio poscebat, *Detraкторibus* legitur. Prima *Nurembergae* procurata est impressis *Anthonii Koburger XVI. Kal. Octob. Anno sal. Cbr. MCCCC. LXXXI.* Atque haec omnium antiquissima editio mihi videtur, ejusque notitiam debeo C. V. P. Eustachio à S. Ubaldo, in cujus locuplete Bibliotheca tum haec, tum alia non vulgaria habentur. Alter vero Epistolarum Pii II. exemplar penes doctissimum, atque in omni antiquitate versatissimum virum Joannem Mariam Bidellium extat. In fine legitur: *Pii II. Pontificis Maximi, cui ante summum Episcopatum primum quidem Imperiali Secretario, tandem Episcopo, deinde Cardinali Senensi, Aeneas Silvius nomen erat, familiares Epistolae ad diversos in quadruplice vitae statu transmissae. Impresum Mediolani per Magistrum Uldericum Scinzenzeler Anno Domini MCCCCLXXXVI. die X. Decembris.* Quanti vero facienda sit hujusmodi editio, ex illius testimonio, qui Praefationem operi inscripsit, discere possumus. Fuit is Ambrosius Archintus Patricius Mediolanensis, uti ibidem legitur, ex illa nempe vetustissima, ac nobilissima familia, quae nunc vivos habet Illustrissimos fratres Josephum, ac Philippum, illum pro S. Sede Nuncium apud Hispaniarum Monarcham, hunc vero Comitem, & Mediolanensem Senatorem, viros omni eruditione excultos, quibus de literarum studio non concedunt egregii filii Carolus, ac Hieronymus Abbas. Itaque ait laudatus Ambrosius: *Hoc elaboravi, ut Epistolae, quae apud barbaros*

baros impressae sunt, & vim quatuor volumina ad Italos pervenerunt, omnibus esset cum parvo aere copia, & meliori artificio impressae, correctioresque & emendatiores haberentur, quia Germania illa Latinorum nominum vocabula ignorat, ordinemque confundit. Teneat itaque barbara Germania Codices suos, quia Ambrosii Archiesi, & Joannis Vinzalii viri docti, qui totum opus revidit, beneficio studiosis, & literatis multa ipsarum Epistolarum volumina in medium allata sunt. Neque illic Mediolanensium decus praeteritur, in quo illustrando multa mihi superius dicta fuere; etenim de Aenea Archintus haec habet: *Is a teneris annis literis deditus, juriq; postea Caesareo operam dedit; mox ut intestinas factiones evaderet, Mediolanum se conferens Praepositura S. Laurentii Majoris Mediolani donatus est.* Itaque germanum Epistolae Pii sensum nemo in posterum non videbit, cujus corruptionem Basiliensi Typographo adulta jam haeresis suadere potuit, ut egregie coniicit laudatus Illustrissimus Ciampinus. Scilicet Heterodoxis, qui tot quotidie clamoribus Catholicorum fidem in recudendis veterum scriptis calumniantur, religioni subinde non fuit Scriptores antiquos ad suum arbitrium vitiare, ut Romanae Sedis majestati invidia constaretur. Sed ut ad nostram revertamur Orationem, illam ex M. S. Codice Bibliothecae Ambrosianae descriptam exhibemus, ubi & alias offendimus luci, & publico hucusque ereptas non sine Literatorum damno. Et quoniam in reliquis Aneodotorum libris Coelo favente per me proferendis singulas typis commendare est animus, nunc eruditorum curiositati satis arbitror me facturum, si earum inscriptiones referam, ut quid etiam ex Pii II. operibus sperandum sit cunctis pateat. Prima igitur ab ipso Aenea nondum sacris initiato habita fuit in Basiliensi Concilio, quum de loco ageretur eligendo, ut ibi cum Graecis Oecumenica Synodus haberetur. Incipit: *Audivi Patres optimi &c.* De hac Oratione quid in Pii II. vita sentiat Bartholomaeus Platina audire non pigeat: *Is eo, inquit, conventu persaepe oravit, sed illa ejus Oratio egregia, & elegans est habita, qua in eligenda Concilii sede idonea Avenioni, Usino, Florentiae Papiam anteferendam ostendit, rerum opportunitate, situ loci, aedium privatarum magnificencia, Coeli benignitate, & clementia, commoditate rerum omnium, quae urbi possunt importari, liberalitate Philippi Ducis.* In hanc rem scripsit quoque August. Oldoin. in Addit. ad Ciacconium. Altera Oratio habita ab Aenea fuit ad plebem S. Mariae in Hanfpach Dioecesis Patavientis, dum ibi Rectorem ageret. Ejus initium est: *Non est apud me dubium &c.*

Eam

Eandem Orationem M. S. in Augustana Bibliotheca asservari docet Henricus Vuharton in Addit. ad Histor. Literar. Guilielmi Cave. Tertiam Orationem Aeneas ad Populum Mediolanensem recitavit post obitum Philippi Vicecomitis Mediolanensis Ducis, quum Legatus Frederici Caesaris foret. Incipit: *Est mihi non parum oneris Reverendissimi Patres &c.* Quartae Orationis inscriptio est de coronatione Caesaris habita Romae coram Nicolao Quinto Pontifice Maximo; ita vero Aeneas exorditur; *Fateor Maxime Pontifex &c.* Quinta Oratio Ratisponae recitata est in conventu plurimorum Principum praesente etiam Burgundiae Duce pro armis in Turcas capiendis. Initium illi est: *Quamvis omnibus, qui adestis &c.* Post haec Orationes sequitur *Responsio data nomine Caesaris Legatis Hungarorum in Nova Civitate Austriae ab Aeneae Silvio XXIII. April. MCCCCLV.* sic incipit: *Operasset Sacra Majestas Imperatoria &c.* Huic conjuncta legitur alia *Aeneae Silvii responsio data Legatis Hungarorum nomine Caesaris, in nova Civitate Austriae XXIII. Martii MCCCCLV.* hoc principio: *Si mihi Reverendissimi Patres &c.* Sextae Orationi causam dedit conventus Viennensis, ubi ex Imperatoris mandato expeditionem contra Turcas disertissimus Aeneas promovit. Septimam Orationem in fine Mantuani conventus habuit jam Romano Pontificatu auctus, atque his incipit verbis. *Septimo jam exacto mense &c.* sequitur Oratio octava ab eodem Pio contra Sigismundum Austriae Ducem habita ex Cardinalis captura. Incipit: *Iustissima quamvis judicia &c.* Hanc autem, & ipsam, ni fallor, luce carere existimo. Legitur posthaec Oratio Pii II. habita Romae in Basilica S. Petri, quum B. Catherinam Senensem albo Sanctarum Virginum addidisset, cujus initium ita est: *Catherinam Senensem in Catalogum &c.* Ejusdem fragmentum exhibent Clarissimi PP. Henrichenius, & Papebrochius ad diem 30. Aprilis pag. 977. Tom. III. illius mensis. Tum in Codice nostro sequitur responsio Pii II. P. M. data Oratoribus Regis Renati Senis; Incipit: *De Regno Siciliae, cujus proprietas &c.* Deinde responsio data Oratoribus Regis Bohemiae in Concistorio Romae cum hoc exordio: *Superioribus diebus cum audissemus &c.* Praeterea legitur Oratio Aeneae Silvii Episcopi Senensis Neapoli habita coram Alphonso Aragonum Rege in Templo: hoc illi principium est: *Modestius fortasse fueris &c.* Postremam libri partem occupat Oratio Aeneae Silvii Senensis Episcopi habita coram Callisto Papa III. de compactatis Bohemorum. Incipit: *Res Bohemicas ad se hodie perfero.* Haec autem Oratio, quoniam

nondum luci reddita est, venustissima, ac singulari eruditione referata edetur (a). Atque haec sunt, quae, modo Coelum conatibus faueat, publici juris facere identidem in animum induxi, ne quid ex operibus Aeneae Silvii celeberrimi viri, & praeclarissimi Pontificis, quantum per me est, imposterum a Literaria Republica desideretur; idque potissimum praestare contendam, quum ex Clarissimo viro Antonio Magliabechio Mediceae Bibliothecae Praefecto didicerim, non ingratam futuram esse operam meam Senensibus eruditis, ac praesertim doctissimis, ac nobilissimis viris Abbati Jacobo Magnanello, & Hieronymo Lilio, quorum doctrinam, atque humanitatem pluribus praedicare possem, neque unquam venerari desinam.

IN

(a) Ea est Oratio, quae sequitur, quamque in hac Editione hactenus adhaerere ratum sumus ex Anecdotorum Tom. III. depromptam.

IN AENEAE SILVII

ORATIONEM

DE COMPACTATIS BOHEMORUM.

Uid sint Compactata Bohemorum, superfluum paene foret hic ostendere, quum Aeneas Silvius in hac ipsa Oratione, quam vulgamus, rem dilucide pro suo more exponat. Nihilominus Lectores non pigebit audire & a nobis pauca. Ex quo Hussitarum Haeresis in Exordio Seculi XV. totam ferme Bohemiam invasit, nulla vincendi erroris, nulla pacandae gentis illius patuit via usque ad Basiliensis Concilii tempora. Porro illuc advocati Bohemi, & rationes concordiae ineundae a Patribus propositae. Exstat autem in Editione Freberiana Historiae Bohemicae Aeneae Silvii post Cap. L. & Tom. XII. Concil. edit. Labbeanae Pag. 442. compendiosa Enarratio, quomodo Bohemi vocati productique sint ad Basileensem Synodum, & quid illic egerint &c. Leguntur & in eadem Conciliorum editione Acta alia ac monumenta ad hanc ipsam rem spectantia. Tandem vero, hoc est Anno 1433. prid. Kal. Decembris percussa fuere Pacta quaedam, per quae ad Catholicam communionem rursus admissa est Bohemorum gens. Eorum compendium ab Aenea nostro exhibetur in Historia Bohemica Cap. LII. his verbis: Bohemis ac Moravis Ecclesiasticam unitatem pacemque complectentibus, seque in ceteris omnibus (praeterquam in usu Communionis utriusque speciei) universali Ecclesiae Fidei ritu conformantibus auctoritate D. N. J. Christi, & Ecclesiae Sponsae suae, sub duplici specie, panis scilicet ac vini, his qui confueverint divinae Eucharistiae communicare licebit. An id vero ex praecepto Dei fieri debeat, generale Concilium Basileae congregatum definiet &c. Integra vero Pacta una cum aliis ad hanc Bohemorum

CONTO-

controversiam spectantibus habes apud Cl. V. Gotifredum Guillelmum Leibnizium in *Mantissa Codicis Jur. Gen. par. 11. pag. 138.*

Itaque Compactata deinde appellata sunt ea Pacta, quorum tamen modicus progressu temporis successus fuit, tum quod Sedes Apostolica ab iis confirmandis semper abstinuit, tum etiam quod ipsi Bohemi Compactatis abusi coeperunt, neque leges a Concilio praescriptas observare solebant. Anno 1448. quum Johannes S. Angeli Cardinalis Apostolica Legatione in Bohemia fungeretur, insisterunt Hussitae, ut veteres pactiones firmarentur. At Cardinalis, Cocblaeo teste in *Hist. Hussitar. Lib. X. respondit: Quod de Compactatis, quia est res ardua & gravis, nondum deliberavit, sed quod deliberare intendit cum consilio terrigenarum. Sub Callisto 111. Pontifice Maximo id quoque negotii datum Aeneae Silvio Episcopo Senensi a Friderico Imperatore, & Ladislao Bohemiae & Hungariae Rege, ut apud S. Sedem prosequeretur Compactatorum confirmationem, unde speranda erat Bohemiae ac Moraviae quies. Impigre & beic se gessit Aeneas; atque hinc illi nata Oratio, quam nunc producimus, & quam putamus Romae habitam An. Cb. 1456. & quod encurrit, quum illuc ab Imperatore missus nondum in Sacrum Collegium Cardinalium cooptatus fuisset.*

Ceterum postquam & ipse Aeneas Silvius ad Pontificatum Maximum conscendit, Pius deinde Secundus appellatus, ad eundem instituta fuit Bobemici Regis atque Hussitarum legatio, eaque occasione iterum de Compactatis confirmandis actum est. Quae in publico Cardinalium Senatu responderis Pius, a Jacobo Papiensi Cardinali referuntur in *Comments. Lib. VI. & ab Oderico Raynaldo in Annal. Eccles. ad An. 1462. num. 15. apud quem & alia habentur in banc rem legenda. Quod est ad Orationem nostram, opsandum esset, ut similia plura enstarent, atque evulgarentur; quippe haec non minus ad Historiam eorum temporum, quam ad Theologiam, Disciplinamque elucidandam summopere conducunt. Tu Lector accipe ac frue.*

AENEAE SILVII PICOLOMINEI

ORATIO HABITA

CORAM CALLISTO PAPA III.

DE COMPACTATIS BOHEMORUM.

Es Bohemicas ad te hodie perfero, Beatissime Pater, res barbaras, res obscuras, ac perplexas nimis, non tamen indignas tuis auribus. Siquidem salus animarum in his quaeritur, & maximi Principes eam promovent, *Divus Fridericus Romanorum Imperator*, & patruelis ejus inclytus *Hungariae*, ac *Bohemiae Rex Ladislaus*, qui Regnum Bohemicum paterno jure, atque avito possidet. Itaque cupiunt ambo regionem illam pacatam esse, ac cum Sancta Ecclesia concordem. Quum enim longo jam aevo seorsum ab Ecclesia Catholica gens Bohemica vixerit, optat uterque Princeps, te illum esse Pontificem, qui suo tempore nobilissimum, atque amplissimum Regnum reliquo Christianitatis annectas corpori. Digna profecto res, in qua tua Beatitudo nervos intendat suos. Nec fortasse negotium est, quod diligentius isto jam curare oporteat, si quemadmodum ostensio est, contra Turcos arma paramus. Nisi enim res domi quiescant, non est tutum

tum pugnare foris. At Regnum Bohemiae in medio nationis Germanicae situm, & undique cinctum Theutonibus, quamvis quiescere nunc, & pacem cum vicinis habere videatur, non tamen plena securitas est, nisi res Ecclesiasticae componantur. Huc accedit infinitarum paene animarum perditio, quae singulis diebus e corporibus commigrantes catervatim in gehennae mancipium deferuntur; est enim maxima pars Regni Bohemiae extra tuam obedientiam, extra Ecclesiam Dei, extra arcam Domini, extra quam non est salus regnante diluvio. Cogitandum est igitur de tanti Regni salute, studendum est, ne filii Ecclesiae pereant, ne filia, quae potest esse dilectissima, matris ultra complexus fugiat, ne gens fortissima Bohemorum aberraret amplius. Atque hoc est, quod Imperator, quodque Ladislaus ex te summa prece deposcunt. Quomodo autem, & quibus conditionibus quaerenda sit hujus Regni reductio, non est eorum tuae Sanctitati praescribere. Tu patris es loco, & matris, tu Magister, tu Medicus populi Christiani, Dominici gregis Pastor. Tuum est cogitare, quibus artibus, quibus promissionibus aberrantes filios ad te revoces. Novit providus pater, abeunti filio quo supercilio sit obviandum; novit pia mater, quo lacte nutriet fastidium infantem; novit cautus magister, qua mansuetudine retrahat alienatum discipulum; novit eruditus medicus, aegrotis quae medicina conveniat; novit bonus pastor, quae suis armentis salubria sint pascua. Nec te fugit, quibus blanditiis, quibus sponsonibus allicienda sit natio Bohemorum. Illud certum est, quia nihil omittere convenit, propter quod isti populo salubriter consulatur, idque quo pacto peragas, tuo gravissimo judicio remittunt & Caesar, & Ladislaus. Hoc tantum quaerunt, ut tandem Bohemicum Regnum Romanae concilietur Ecclesiae, & nunc potissime, quando hujus Provinciae fortissimis viris contra Turcos egemus. Ceterum quia de tollenda Bohemiae labe curam gerimus, duo principaliter nobis exponenda sunt. Alterum quomodo Regnum hoc labefactum sit; alterum quo pacto purgari, & ad pristinam possit reduci sanitatem. Atque in his duobus tota nostra consumetur Oratio.

Florentissimum enim olim hoc Regnum fuit, eorum qui sunt in Occidente, Potentatum nulli cedens. Sub *Cerolo* autem ejus nominis *Quarto Romanorum Imperatore* ad summum venerat. Inaestimabiles illic opes erant, incredibiles deliciae, potentissimi Nobiles, honoratissimi Sacerdotes, Urbes munitissimae, Palatia nedum Magnatum, sed mediocrium Civium ad Regalem magnificentiam fasti-

giata, Tempia, & Monasteria supra quam dici queat ornata, & opulenta argenti inexhausto munere, mercatura praedives, splendida militia, Schola Philosophiae nobilis, quasi Reginarum ita Matronarum habitus. Sed caduca sunt omnia sub Luna; nulla potentia longa, prona est ignominia sequi gloriam. Cecidit alta Bohemorum superbia. Non tamen externa manu concussa est, nulli vicinorum datum est has opes evertere. Ipsa sibi manus conscivit Bohemia: non tulit se ipsam gens elevata nimis. Nam quum pax divitias, divitiae superbiam, luxumque peperissent, saevire fortuna, ac miscere omnia coepit. Sub *Venceslao, Caroli filio*, Rege vinofo, & admodum defide, paulo ante Constantiense Concilium surrexerunt in Bohemia viri pestiferi, pseudoprophetae, qui non ferentes otium Regni, & florentem rerum statum, summo studio conati sunt Apostolicam Sedem, & omne Sacerdotium in commune odium trahere. Neque fessellit eos opinio, nam magistri prurientibus auribus facti, quum Sacerdotes inique possidere divitias praedicassent, tum crimen illud eis impinxerunt, quia necessariam Communionem Calicis plebi subtraherent. Populi vero simplices, & avari suapte natura sub spe magni lucri, & varia religione decepti, a nitore nostrae Religionis, & puritate fidei facile recesserunt. Divinum enim Eucharistiae Sacramentum sub specie panis, & vini petentes, quum non obtinerent, in Christos Domini manus injecere, alios occiderunt, alios mutilaverunt, alios in exilium expulerunt, bona Ecclesiarum invaserunt, divinas aedes incenderunt; Nobilitatem quoque crudeliter persequuti, quae facta eorum abhorreere videbatur, omne Regnum caedibus, rapinis, atque incendiis oppleverunt. Princeps autem hujus haeresis, ac seductor Bohemici populi habitus est *Jobannes Hus*, qui *Jobannes Anser* appellari potest, obscuro loco natus, lingua promptus, & astu praeditus, praeter sophismata quaedam Dialectica, & lectionem Biblicam, ac *Jobannis Wicleff* Anglici damnata volumina, paucis imbutus literis. Quem qui sequuti sunt, Hussitarum nomen acceperunt. Et in Bohemia quidem Civitates, & villae universae (paucas admo) in errorem Hussitarum prolapsae sunt. Nobilitas fere omnis in Fide permanfit. Contra in Moravia actum est; errantibus Nobilibus, plebes in sanitate Religionis persistere. Sed horum conditio dura & asperissima fuit, quorum multi pro legibus paternis, & integritate Religionis perire, inter Christianos facti martyres, quum Haeticorum quotidianis urgerentur insultibus. Interea magna Synodus apud Constantiam Alamannorum Urbem congregata est, ad quam vocati

vocati *Johannes Hus*, de quo paulo ante mentionem fecimus, & *Hieronymus* ejus discipulus, vir facundus, & doctus, sed spiritu per-
 veritatis imbutus, dum sua pertinaciter ingerere, quam aliena hu-
 militer discere volunt, igne cremati sunt. Cinis eorum clanculum
 raptus, & in Bohemiam vectus juxta Martyrum Reliquias venera-
 tionem obtinuit. Posthaec arma cum Bohemis tentata. Saepe Sigi-
 smundus Imperator, saepe alii Theutoniae Principes adversus Bohe-
 mos duxere procinctum. Cardinales quoque ex hac Curia missi nu-
 merosas militum copias in Bohemiam duxere. Sed qualis reditus fue-
 rit, pudet dicere. Non tam foeda Xertis e Graecia refertur fuga,
 quam turpes, & ignominiosas nostrorum exercituum ex Bohemia re-
 gressionem vidimus. Fugerunt nostri nemine persequente, & repleta
 bonis omnibus castra, quos numquam viderant, hostibus reliquerunt.
 Et quamvis aliquando Bohemos quoque belli fortuna deluserit, maj-
 quam tamen tanta clades illata Bohemis est, quam recepta nunc
 ab his fuerit. Intercessit deinde Basiliense Concilium. Huc Legati
 Bohemorum accersuntur, oblata facultate quaecumque voluerunt &
 dicendi, & disputandi; nam quaerimonia eorum erat, quod inaudi-
 ti per Constantiense Concilium damnati fuissent. Quatuor tunc no-
 tissimi articuli per Bohemos recipiuntur, quos Regni nomine tueri
 volunt. *De praedicatione verbi Dei*, quam nulli prohibendam arbi-
 trabantur. *De peccatis publicis*, quae nusquam permittenda quam-
 cumque ob causam existimabant. *De Dominio civili Cleri*, quod in-
 terdictum asserabant. *De Communione Calicis*, quam Laicis etiam
 necessariam, & de praecepto Domini, judicabant. Disputatum est su-
 per his quinquaginta diebus; Sed noluerunt vinci Bohemi, quum
 vincerentur; Haereticis enim, etsi mente confundantur, quum ta-
 men verbis res agitur, verba non desunt. Synodus vero, quum nec
 armis vinci, nec disputationibus trahi posse Bohemos animadverte-
 ret, ad tertiam, quae restabat, viam confugit. Tractatum quasi in-
 ter amicos est. Sed quum res Basileae concludi non posset, missi Le-
 gati sunt in Bohemiam viri sapientes, & qui divinae, atque huma-
 nae legis peritiores habebantur. Qui petitionibus Bohemorum ad ve-
 rum discussis, nonnulla cum his capitula confecerunt, quae *Compas-
 sata* dicuntur. Horum vigore abdicant ab sese Bohemi quosvis ar-
 ticulos erroneos, illo demto, qui de Communione duplici nuncupa-
 tur. Neque enim super hoc Legati, & Bohemi convenire potuerunt,
 quum illi ex praecepto Salvatoris Communionem Calicis deberi po-
 pulo dicerent, nostri negarent. Convenit tamen inter eos est,
 hanc

hanc disceptationem ad Concilii decisionem remitti. Bohemos autem in omnibus universalis Ecclesiae ritum resumere debere, excepta Sacramenti Communionem, quam sub duplici specie his, qui usum rationis haberent, ex auctoritate universalis Ecclesiae concedi voluerunt. Intervenerunt & aliae pleraeque passionum, quarum meminisse non est modo necessarium. Habuit Sancta Synodus ratum, quod Legati fecere, nam quamvis Theutones adversarii viderentur, aliis nationibus non placuit infinitas paene animas perditum iri Communionem negata. Constat enim, paucis exceptis, qui mentis inflatione contra Patrum instituta surrexerant, Bohemicum populum errare seductum. Declaravit deinde Synodus Communionem Calicis, quoad populares, non cadere sub praecepto Domini, nec licere Laicis illam sibi auctoritate propria usurpare. Misitque *Philibertum Nortimanicae Constantiae Pontificem* eruditum, & integrum virum, qui Legatione inter Bohemos utens (favente *Sigismundo Caesare*, qui per hunc modum & Pragam, & Regnum recuperavit) in usum *Compactata* redegit. Intervenerunt & aliae inter Regni Communitatem, & *Sigismundum* passionum, quibus Ecclesia Pragensis *Jobanni de Rokozana* promissa. Posthaec exortae sunt notissimae illae, & omni Ecclesiae graves inter *Summum Pontificem Eugenium*, & Patres, qui *Basilae* remanserant, contentiones. *Sigismundus* viam universae carnis ingressus est. Bohemi de Rege discordes, alii *Albertum* * *Sigismundi* genere vocaverunt, alii ad Polonos defecere. Et quamvis superior *Albertus* Regnum obtinere videretur, numquam tamen vel *Tapso*, vel *Thaboritae* in ejus potestatem venire. *Alberto* vita functo, Regnum confusus fuit, quum filii ejus *Ladislai* pupillarem aetatem universi contemnerent. Itaque sicuti res temporales, ita & Ecclesiasticae neglectae sunt, & in priores errores itum. Petita est tamen aliquotiens & ab *Eugenio*, & a *Nicolao* tuis antecessoribus *Compactatorum* confirmatio. Sed quum *Rokozana* simul in Archiepiscopum efflagitaretur, anima nigra, & pestilens, abhorruit Apostolica Sedes alterum cum altero simul admittere. Et licet *Jobannes S. Angeli Cardinalis*, natione Hispanus, illuminatae mentis, & animi relictissimi pater, Regni caput Pragam petierit, salutem gentis, & unionem quaerens; *Nicolaus autem S. Petri ejusdem Ordinis Praeclatus*, homo Alamannus, & non minus doctrina, quam vitae puritate memorabilis, ad metas Regni eadem ipsa de causa pervenerit, numquam tamen de concordia verbum audire Bohemi voluerunt, nisi Pontifex *Rokozana* promitteretur. *Ladislaus* exinde quum adolevisset, in Bohemiam

hemiam veniens, quamvis honore summo, & incredibili populorum laetitia exciperetur, Coronamque Regni faventibus cunctorum animis assequeretur, usum tamen Communionis, & Rokezanae spem Pontificatus auferre non potuit. Sed adnitante Gubernatore suo, facta est omnis Bohemia quasi unus populus, permisso cuique ritu suo, & poena constituta adversus eum, qui super haeresi partem alteram crimineretur. Atque in hunc modum lupus cum agno, & pardus cum catulo Leonis accumbit. Sed dicunt pax, & non est vera pax, quando cor eorum non est cum Deo rectum, qui suas observantias absque Sedis Apostolicae permissione sequuntur. Atque ita Regnum illud in hanc usque diem suis moribus utens, & peregrinis opinionibus consentiens, tantum a veritate remotum, quantum ab Ecclesia Romana sequestratum remansit. Hoc aegre habet Imperatorem, & Regem; neque enim terra Bohemica est, quae contemnenda sit, neque populus ille est, quem perdere debeamus. Eapropter quum venisset hoc anno ad Imperatorem *Georgius Poggiebratus Regni Bohemiae Gubernator*, vir alti animi, & ingenii, atque consilii altioris, voluit Imperator cum eo me verba facere, ut intelligerem hominis mentem, si forte aliquid esset, quod spem porrigeret unionis; nam hic unus est, quem Bohemi cuncti respiciunt. Parui jussioni; alloquutus sum hominem & semel, & iterum. Interpres inter nos fuit *Procopius de Lapide Cervino, Regni Cancellarius*, homo fidelis animae, & amoeni ingenii. Complurima inter nos dicta, & ruminata fuere, quae non est modo referendi locus. Gubernatoris haec demum sententia fuit. Cupiunt Bohemi, quae cum Basiliensi Concilio pacta percusserunt, Apostolicae Sedis munimine roborari. Quod si hoc alienum censeatur, expectant auctoritate Romanae Sedis, quae Synodus concesserat, indulgeri, mandarique Fidelium universitati, ne quis Bohemicae genti maledicat, aut eam deviter quasi errantem. Volunt ex decem, aut duodecim viris, quos nominabunt, Ecclesiae Prageni unum praefici. Inter nominandos autem Rokezanam non praeteribunt. Quod si certi reddantur, haec non frustra requiri, mittent e vestigio praestantes Oratores, qui obedientiam suae Sanctitati afferant, personas ad Pragensem Ecclesiam nominent, & Legatum petant, qui Regnum ingressurus Archiepiscopum consecret, & deformata reformet. Haec tantum exhaurire summatim ex Gubernatore potui. Haec eadem Gubernator ipse ante diem Frankfordiae dictam per Oratores Regni ad Caesarem missos suoapte ingenio mihi denunciaverat, petens ut ea sanctae memoriae *Nicolaus Papae* rescribere.

scriberem. Sed reculaui tantum negotium literis agitare, quae nec interrogatae respondent, nec consultatae repugnant. At quum statuissem Frankfordiam reversus domum petere, decreveram coram eadem Apostolicae pietati proponere. Quod quum modo datum sit, plenius de his agam.

Intellexisti, Beatissime Praesul, quae pestis ab Ecclesia nostra Regnum Bohemiae separaverit; & quid illa gens cupiat ad unionem reversura, tenes. Nunc diligenter examinandum est, an concedenda sint, quae Bohemi petunt. Quod si requiras opinionem meam, dicam, & vere dicam, me non esse tanti acuminis, ut de rebus tam altis, tamque profundis opinari praesumam. Namque si summa Cardinalium ingenia in hoc negotio titubant, quid agam ego stupidae mentis asellus? Sed quoniam rem hanc ad te detuli jussu Principum, non debeo, sicut mihi videtur, indiscusso negotio quasi mutus, atque elinguis, abire. Dicam ergo non quod ego sentio (sum enim ipse admodum incertus) sed quod magnos viros sentire didici, quos in hunc modum ratiocinatos memini. Si quaerimus, inquit illi, an Bohemis permittenda sit, quam sibiunt, communicandi libertas, pensitandum est an alio modo magis expedienti ad nos trahi Bohemia possit. Si potest, non est indulgendum quod petitur. At si alio modo reduci Bohemi nequeunt, rursus aliter ratiocinantur: Aut potest admitti postulatio Bohemorum, salva Fide majorum, aut non potest. Si violatur Fides, neganda petitio est. Sin Fides integra perseverat, iterum considerandum est, quae commoda secum, quaeve incommoda concessio, & quae rursus negatio secum afferat. Si negatio utilior est, negetur. Si praestat concedere, concedatur. Et nos igitur hunc sequamur ordinem, si tamen audire vacat, quae nos ex prudentibus viris mutuati sumus. At quoniam audire paratam tuam pietatem intueor, illud ante omnia discutiendum assumo, an lucrifacere Bohemos commodiori via possimus, quam Communionem Calicis indulgendo. Et sunt octo viae, quae praeferruntur; nam primi ferro certandum potius arbitrantur. Quoniam si coacto exercitu magnis viribus contra Bohemos eatur, parva victoria supplices ante pedes nostros Hussitae cadent, & quas dabimus leges, quos praescribemus ritus, accipient. Principes Haeresis aut igne comburentur, aut gladio ferientur, neque posthac tam facile reperientur, qui contra Sedem Apostolicam cornua erigant; refecanda est enim ferro quaecumque adversus Ecclesiam Dei sese attollit impietas, quum majores nostros hoc ipsum facitasse non sit obscurum. Secundi exi-

di existimant, si vocentur in disputationem Magistri Bohemorum cum nostris, errores eorum facile posse convinci, ita ut ad sanitatem reversi, qui populum seducant, contraria prioribus de Communionem praedicent. Nam & Origenis, & Basilii, & aliquorum Sanctorum Patrum disputationibus diversas haereses evulsas novimus. Tertiū, praedicatores in Bohemiam mittendos censent non solum eloquentia, sed vitae sanctimonia, & divinae legis peritia memorabiles, qui Communionis usurpationem condemnantes, in quanto periculo Bohemi sint, vivis edoceant rationibus. Namque si colentes Idola gentes ad praedicationem Apostolorum conversae sunt, & Christo manus dederunt, quis dubiter Bohemiam quoque bonis praedicatoribus auditis, ad nostrum dogma converti? Quarti opinantur, si taceat Catholica Ecclesia, neque concordiam Bohemorum ultra perquirat, recognituros illos, dum se contemni viderint, suam justitiam, venturosque supplices ac sinu pacato sine conditione Romanae Ecclesiae parituros. Neque enim dulce illis est ab omni Christianismo seorsum vivere. Quinti putant innovandas censuras esse, mandandumque vicinis, ne quod habeant cum Bohemis commercium. Nam vitati per circuitum respicere compellentur, qui & vino, & sale, & aromatibus utuntur importatis. Sextis persuasum est, si prohibeatur Presbyterorum consecratio, qui sancte illorum sunt, Communionem Calicis brevi desitutam, deficientibus, qui eam ministrant, Presbyteris. Septimi consulunt, dandam esse pecuniam his, qui populum ducunt; nihil est enim, quod in auribus eorum argento, aut auro dulcius sonet. Octavi suadent tractatus iterum atque iterum alios cum Bohemis habendos, donec sequestrato Communionis articulo, melioribus pactis unionem amplectantur. Qualiter autem harum viarum, ut istis videtur, ad reducendos Bohemos, & honestior est Ecclesiae, & Christianae plebi salubrior, quam Communionis, ut petitur, indultum. At qui periti rerum sunt, & quos ego saepe numero de hoc ipso negotio conferentes audivi, neque salubres hujusmodi vias, neque idoneas, quae Bohemos acquirant Christo, diducant: Et de bello quidem ita loquuntur. Pognatum est cum Bohemis frequenter; numerosi adversus eos exercitus iere; Legati Apostolici, Duces, Reges, Imperatores in castris nostris militavere. Omnis Alamanniae virtus, omne vicinarum gentium robur in Bohemos prodiit. Sed quis belli exitus? Quis pugnae fructus? Pudet referre gentis nostrae dedecus. Erubescit dicere, numerosas saepe nostrorum militum copias parva Bohemorum manu fugatas. Ad Rhenum, ad

Danubium, ad Mare Baltheum, ad Hungariam Hussitarum victores exercitus percurrerunt. Adversus hostem qui nos caedere consuevit, victoriam praesumere non solemus. Victos timor, victores audacia comitatur. Temerarii est, non cauti Ducis victorem hostem saepius provocare. Quamvis caeca nube futurum occulit Deus, venturi tamen rationem, quae praeterierunt tempora non parvam exhibent. Adsit autem spes pulchra vincendi. Nil tamen certum erit. Dubius est belli eventus. Modicus error exercitus maximam cladem parere potest. Fortunam, quae praeliorum reatrix, & moderatrix habetur, non sine causa caecam finxere Poetae. Stultum est sub caeco contendere iudice. Sed dicamus quod verissimum est, fortunam nihil esse; bellorum exitus ex Deo pendere. Cur hodie victoriam magis, quam pridem, sperare licet? Neque meliores sumus, neque Prophetam habemus, qui victoriae quasi Dei nuncius expromissor adsit. Credamus tamen ruituros Marte nostro Bohemos. Siccine sanctum, atque decorum putabimus converti Bohemiam? Prisca Ecclesia non ferro, aut igne, sed amicis verbis, & suavis adhortacionibus exoribantes homines in semitam retrahebat, sanguinem semper abhorrens. Nimius cruor tinget agros, antequam Bohemia ferro subigatur. Cadent illi, cadent nostri. Infinitas animas ad Inferos emittemus, priusquam victos Bohemi sese fateantur. Carum est nimis quicquid humano sanguine comparatur. Non est insuper accepta Deo voluntas, quae bello coacta Crucifixum adorat. Compulsi Bohemi, qui bello supererunt, non voluntarii ritum nostrum accipient; metu, non animo, Fidei nostrae consentient; intentique semper erunt, quo pacto se subtrahant servituti. Metus enim, ut Oratoris utamur verbis, non est diuturnus magister officii. Deus autem noster spontanea serviticia, non violenta requirit, corda, non opera, respicit. Non est igitur via belli, quae res Bohemicas utiliter componere possit. Minus secunda disputationis via, quae cum *Johanne*, ac *Hieronymo* in Constantiensi Concilio, & in Basiliensi cum *Roxana*, *Cibram*, & aliis plerisque frustra tentata est, nisi Iudex adsit, quem partes ambae suscipiant. Numquam disputando vincas haereticos. At illi Iudicem solum Deum recipiunt, cuius definitionem sine miraculo * reperimus. Testis est Ariana perfidia, quae multis reprobata Conciliis, numquam caruit defensoribus. Nestoriana quoque, & Eutychetis, Dioscorique vesania saepius condemnata, numquam tamen deserta est; habentque Nestoriani adhuc inter Sarracenos Monasteria. Nam Mahometus quum animadvertisset horum temerariam sectam suae
 insa-

infantiae proximam, Nestorianis inter suos pacem esse mandavit. Huf-
sitae vero, si quaeras ab eis disputationis campum, nihil est, quod
magis affectare se dicant; garrula est enim gens, & disputationis
avida. Ac si roges stante controversia quem sequi iudicem velint;
neque Romanum Pontificem, neque generale Concilium, neque mor-
taliū quēpiam acceptabunt. Solius novi, & veteris Testamenti
sefe definitioni submittent. Quumque ad id ventum fuerit, ut Sa-
crarum Literarum testimonio sit utendum, nullas Doctorum nostro-
rum interpretationes admittent. Habent & ipsi suos sensus, quibus
inhaerent. Inter sensum vero & sensum, interpretationem, & inter-
pretationem, solius Dei arbitrium afferunt audiendum, atque ita
vim omnem disputationis eludunt. Quum verba disputando faciunt,
indoctae plebis praesentiam requirunt; brachia in diversas partes ex-
tendunt; manus complodunt; nunc hoc, nunc illud digitis ostendunt;
cervices erigunt; oculos in partes varias contorquent, insipientes,
an circumstantes sententias, & argutias suas demirentur; sublati-
que vocibus ignavi populi plausum extorquere conantur; & quasi
pulcherrime ac suavissime perorent, ipsi suum sonum patulis auribus
auscultant. Origenes autem, & reliqui, errores qui disputando de-
struxere, apud eos loquuti sunt, qui doceri cupiebant. Praeceptores
vero Bohemorum numquam inducas ut discipuli formam induant.
Dulcissimum his est Magistri nomen, & vocari in turbis Rabbi, &
cathedram pestilentiae regere. Nihil turpius, quam discere putant.
Non est igitur, quod disputatio ad salutem Bohemiae conferat,
quum pertinaces Magistros teneat, plebes autem suis tantum prae-
ceptoribus credant. De praedicatione vero, quae tertio loco ponitur
idonea ad convertendum Bohemos via, non est cur multa dicamus,
nam & ipsa incassum tentata est. Praedicaverunt saepe nostri & in
Bohemia, & in Moravia. Praedicaverunt & adversarii. Quae nostri
confirmaverunt, illi rursus impugnaverunt. Imbutae mentes malis er-
roribus non facile sententiam deferunt; credunt suis Doctoribus, alie-
nos quasi ex invidia loquentes respuunt. Sed ait fortasse quispiam,
praedicatorum culpa id accidisse, ne Bohemi nostris crederent, quia
vel facundia defuit, vel doctrina, vel munditia vitae. Nihil horum
nostris defuit. Omitto reliquos: *Joannes de Capistrano* meo iudicio
vir Deo plenus majorem Bohemiae, & Moraviae partem praedican-
do lustravit; non tamen haeresim potuit extirpare, quamvis nonnul-
li ejus praedicationi credentes, Hussitarum stultitiae renunciaverint,
quos pro multitudine desipientium nullius esse numeri dicere possu-
mus.

mus. Nihil tamen habuerunt Bohemi, quod Johanni possent obijcere homini eloquenti, & hac doctrina, quam Pontificalem, utiliorumque dicimus, inter omnes eminenti, qui mundi pompas abiecit, carnem domuit, avaritiam penitus conculcavit, solius Christi, & Apostolorum vestigia sequens. Nimis diu praedicare oportebit, antequam Bohemia nobis consentiat. Impar est nostri, & Apostolorum temporis conditio; licet enim difficile fuerit Daemones ostendere, qui pro Diis colebantur, quia tamen vitam suillam sine doctrinae fundamento Gentiles ducebant, Apostoli autem Domini nitidos mores summa cum ratione praedicabant, naturale quodammodo fuit, qui erant homines ad se reverti, & relicta bestiali consuetudine, modestiam, & honestatem humano generi convenientem, sicut Evangelium Christi docebat, induere. Inter nos autem, & Bohemos non est de moribus contentio. Quae nos vitia fugimus, illi saltem vituperant. De sensu Evangelii disceptatio est, quod illi non minus intelligi a se ipsis, quam a nobis existimant. Difficillima profecto, & inextricabilis contentio, ubi non est, cui partes credant arbitrium boni viri. Nec Apostoli sola praedicatione mundum illuminassent, nisi signa intercessissent, quae divinitus fieri populi crediderunt. At quum caecis visum, leprosis munditiam, mortuis vitam in nomine Jesu Apostoli restituerent, multitudinis fidem facile consequebantur. Hodie autem non est ita nobiscum Domini manus, ut mirabilia per nos operari velit. Imo vero non sunt opera nostra, quae signa mereantur ostendere. Fuit tamen de *Johanne Capistrano* suisque miraculis ingens rumor, de quibus nihil me attinet disputare. Ego veri periculum in alios transferam, qui novarum rerum curiosiores habentur. Illud notissimum est, quia post praedicationem Johannis remansit Bohemia eadem, quae prius fuerat. Neque qui sapiunt, verisimile ducunt, aevo nostro cujuspiam praedicatione Bohemiae ad nos redire populos. De silentio vero, quod quarto loco commendatum est, haec sententia sapientum est. Si tacemus, nihilque de Bohemis agimus, minime illi se spreto, sed nos desperasse judicabunt. Confortabunt se ipsos, & gloriabuntur, quasi victores; praedicatores eorum, sicut eis mos est, diebus singulis plebes instruent, & pestifero lacte nutriendes populum, laetabundi sese jactabunt, quasi jam silectum de suis erroribus factum sit. Ridiculum est, si tum putes hostem victum, quum ille pro sui voluntate quiescit. Nihil est, quod *Roxana* magis cupiat, quam ut sinamus Bohemos suis legibus vivere, neque ritum impediamus eorum. Sic enim gloriosus ille in

le in pingui populo pacem nactus, inter suas mulierculas fermocinabit securus. Quocumque voluerit, plebes impellet; nec exagritas diversis tractatibus populi mentes moliri adversus se quicquam timebit. Rem divinam pro suo arbitrio faciet; in Altari ministrabit ut agnus; in ambone praedicabit ut Leo, in mensa vorabit ut lupo; fietque Bohemia altera Boscna, quam quum invasissent olim Manichaei, qui nefanda de Christo sentientes, Primatum Ecclesiae Romanae inficiabantur, conati sunt majores nostri armis extinguere surgentem haereseim; quod quum parum succederet, quieverunt. At silentio facto *Bosnenses* pro suis desideriiis ambulare siverunt. Sed quid profuit silentium? Quid sequutum est? obsecro. Quis audivit eos de reditu cogitasse? Fortificati sunt, nobis tacentibus, & aucti numero, jamque arcem erexerunt, ad quam omnes confugiunt, qui Sedis Apostolicae mucronem timent, & quod pessimum est, Turcorum unitate laetantur. Nec secus Bohemi facient, nisi, dum tempus est, remedia perquirimus. Adde, quod medio tempore, dum silemus, omnes qui moriuntur praeda sunt Diaboli, culpaque nostra spiritibus infinitis Coelum privatur, quorum voces ante Tribunal Domini assidue clamant, Apostolicae Sedis negligentiam accusantes. Non est facile, Sanctissime Pontifex, tantae jacturae rationem reddere. Gravis est tua conditio, quae totius Orbis curam gerit. Speculatoris officio fungeris; nisi venientem gladium indicas, quae pereunt animarum Ezechielis testimonio de tuis manibus sanguis exquiritur. Plus dico; Nisi saluti cujusvis pro tua potestate consulis, tam es in culpa, quam si pereuntes ipse perdas. Cum tuo damno Bohemi cadent, cum tuo lucro stabunt. Abjicienda est igitur horum consultatio, quibus silentium placet, neque Deo grata, neque apud homines honorificata. Sed quid illud existimabimus, quod quinto loco de censuris innovandis contra Bohemos suavum est? Ridiculum consilium, ne dicam insulsum. Facile dicimus: anathematiza, excommunica, percutite, caede, subtrahe Sacramenta, interdicto loca. Sed quis est praesto parere? Precaria est obedientia nostra; quantum quique vult, tantum mandatis nostris obtemperat. Regna olim, & maximi Principatus censuras Ecclesiae formidabant; nunc vel minimae Civitates summi Praefulis mandata contemnunt. Mortua est in pectore nostro fides, Caritas omnis abest, fex hominum sumus, impii, scelerati, in quos fines seculorum devenerunt. Possem commemorare multa exempla Civitatum Italiae, quae censuras Ecclesiasticas quasi deliramenta putarunt. Sed malo Germanica facta referre, quando & Bohe-

Bohemi Germani sunt, de quibus agimus. Quid profuit excommunicasse *Trajectenses*, qui septem annis adversus Ecclesiam militantes, quem cupiebant, Episcopum obtinere? Quid *Monasterienses*? quod nunc apud illos excommunicatio pondus habet? Quid *Prutenos*? Numquid adversus censuras Ecclesiasticas suis dominis non rebellarunt? Quid *Austriales*? Quanti apud eos momenti Romani Pontificis mandata fuerunt, qui iussi Caesarem revereri, persecuti sunt? Non terret quempiam spiritualis mucro, nisi materiali juvetur gladio. Non timentur verba, nisi praesto adsint verbera. Iacturam futuri Regni pauci ponderant; praesentia cuncti respiciunt. Non infulse scripsit ille.

*Esse aliquos manes, & subterranea Regna,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere levantur.*

Sed quid vagamur? Tentata sunt & in Bohemos Ecclesiastica tela; maledicti, damnati, excommunicati, in manus Sathanae dati fuerunt. Et quod formidabilissimum credebatur, armis simul temporalibus, & spiritualibus sagittis impugnata est saepius audacia Bohemorum, expugnata numquam. Et iterum ad excommunicationem recurremus? Non timentur Bohemi censuras armatas, & nunc formidabunt inermes? Irridebitur Romana Ecclesia, & quasi ludibrio habebitur, si rursus contra Bohemos sententiam fulminet; neque enim vicini parebunt, qui sciunt bellum necessarium futurum quam primum, si Bohemos quasi praecisos ab Ecclesia devitaverint. Stant adhuc ante oculos rapinae, incendia, caedes Bohemici belli; nec sine terrore tantorum malorum meminerunt nacti tandem pacem, & oiii dulcedinem experti, quamvis occasionem oderunt, quae bello fomitem ministrare possit. Scimus praeterea Bohemos, qui sunt Hussitarum infecti lepra, alienos ab Ecclesia esse; excommunicatus est enim omnis haereticus; non tamen vitantur Hussitae, quum veniunt ad nostros. Ingrediuntur pacifice Civitates nostras, emunt, vendunt, pro libito negotiantur, visitant Ecclesias, inter sunt divinis Officiis, foedera cum nostris Principibus percutiunt, matrimonia contrahunt; inter Hussitas, & nostros discrimen nullum. Et nos putabimus jam novis censuris utendum? Vana est, & prorsus inepta eorum cogitatio, qui censuras Ecclesiae aut Bohemos timere, aut circumjacentes populos tenere censent. Ad sextos illos nunc transeundum est, qui Presbyteros Hussitarum consecrandos negant; sic enim, ut illis videtur, deficientibus, qui Calicem ministrent, Sacerdotibus, & ipsa duplex

plex Communio deficiet. Bella sane cogitatio, bella inventio, ne dicam deliratio. Et quis erit, obsecro, qui mentes hominum videat, & cujus fit hic, aut ille sectae cognoscat? Hominum nullum est versutius animal, nullum magis fallax; aliud in ore, aliud in corde gerit. Clausum est cor hominis homini, & inscrutabile, Deo soli apertum; mille in eo latebrae, mille receptacula; simulare, ac dissimulare novit. Deo similes nos esse oportebit, si dogmatis Hussitarum qui sequaces habeantur nosse voluerimus. *Johannes Gurensis Episcopus* anno ante hunc quinto decem Presbyteros ex Bohemia consecravit, qui se Fideles affirmaverunt. At ex his septem comperti sunt, qui postmodum ad Rokezanam defecerunt. Dicat hic fortasse quispiam, *Pragensis Capitulum*, quod apud Pilznam moram trahit, in fide solidum esse, nullumque consecrari debere, nisi cum literis Capituli. Sed neque Capitulum Deus est, qui mentes hominum inspiciat. Falsificantur deinde literae, atque sigilla, & quod una via negatur, altera impetratur. Sunt praeterea nonnulli Episcopi, qui pecuniae causa Clericos undecumque venientes consecrant, neque Deum verentes, neque Canones. *Polonia* quoque, si cetera desint, satis Presbyterorum Bohemiae subministrabit. Subnectam haec unum quamvis turpe, ac foedissimum, ad rem tamen, quam tractamus, accomodatam exemplum. Polonus quidam in Bohemia plures annos rurali Parochiae quasi Sacerdos praefuit, atque pro subditorum desiderio Communionem praebuit: Huic concubina fuit, quae peccato demum renuncians, miseri ultra Polono recusavit. Interrogata cur sese redderet alienam? quia damnatae sunt, inquit, Sacerdotum nuptiae; poenitet me tui concubitus, neque posthac in oscula Presbyteri, aut amplexus veniam. Tum Polonus: tace inquit, foemina, nihil est, cur me horreas, qui neque sum Presbyter, neque sacris initiatus ullis. Hoc mulier magis abominata facinus, abi, inquit, in malam crucem, qui non facer sacra ministras. Et a Polono digressa profanatorem divini Sacramenti ad contribulos detulit. Illi commoti tam insueto, atque inaudito scelere, Polonum repente in crucem sustulissent, nisi furore cognito veterator ille salutem pedibus quaesivisset. Similes huic forsitan multos in Bohemia reperiās. Illud exploratum est, quia venientes ex Polonia Presbyteri, quemadmodum plebes volunt, Sacramenta ministrant; nam domi pauperes victus causa foris nihil abhorrent. Ego quidem quum essem in Bohemia, offendi nonnullos Ecclesiarum Rectores natione Polonos, qui rogati, cur prohibitam ab Ecclesia Communionem exercerent, aiebant, quia non possent

possent alio modo vivere, quum fodere non valerent, mendicare autem erubescerent. Itaque novi Bohemiam non posse carere Presbyteris, quando semper inveniuntur, qui Fide malunt, quam plebe carere. De pecunia vero, quam septimi Bohemos inter erogandam putant, quid aliud existimem, nisi quia male tentatur pecunia, quod virtute effici debet. Sed judicemus aurum dandum; ubi tantus thesaurus invenitur, qui Bohemorum voracitatem expleat, insatiabile genus hominum? Quanto plus dederis, tanto amplius requirer. Non Paestolus, non omnis arena Tagi, non litus Arabicum tantum aurum administrabit, quantum assumet Bohemia. Unum si dones, mille donare oportebit, neque semel tantum, sed quotannis stipendia requirunt. Ubi cessaveris, mox ad priora redibunt. Aut tributariam Regni Bohemiae Sedem Apostolicam perpetuo facies, aut emtam reditionem brevi tenebis. Octava, & ultima est illorum opinio, qui novos tractatus cum Bohemis existimant inchoandos, si forte inveniri melior conditio possit. Sed fluminis cursum, qui suapte natura deorsum est, facilius sursum revolvias, quam Bohemis Communionem Calicis subtrahas. Duo Concilia generalia, Constantiense, & Basiliense, quum hoc summo studio quaererent, in vanum laboraverunt. *Nicolaus S. Petri, & Johannes S. Angeli Cardinales*, quorum ante meminimus, complures Ecclesiastici, & Seculares Principes saepe Bohemos ad unionem reducere conati, nullam unquam concordiam invenire potuerunt, nisi Communionem Calicis indulta. Quid ergo totiens frustra instabimus? Cur totiens denegata petemus? Stulte quaeras, quod invenire non speres. Atque ita ex his octo, quas retulimus, opinionibus, nulla est ad reductionem Bohemorum satis idonea, neque praeferenda tractatui, quem cum Gubernatore habitum recensuimus. Utrum autem tractatum ipsum admittere, atque amplecti conveniat, sequenti oratione monstrabimus, si modo sufficientia fuerint, quae nos ex prudentibus audita viris explicabimus.

Diximus supra, negandam esse Bohemorum petitionem, si ex concessione Communionis violatur integritas Fidei nostrae. Non est heic lippis oculis, aut conniventibus incedendum. Non est Christianus, qui Fidei praejudicium infert. Salus nostra in puritate Fidei consistit; nihil ex ea mutandum, nihil detrahendum est. Mori satius est, quam divinae Legi contraire. Custodiendum est summa cum diligentia Salvatoris nostri testamentum. Quid ergo? Petimusne quicquam ordinationi divinae & statuto Christi adversum? Stultus est, & amens qui ex tuo Solio, Beatissime Pater, injustum, aut
impium .

impium aliquid optat. Hortus conclusus est tua Sedes, & fons signatus, ex quo nihil potest manare non purum. Decosta sunt, & admodum digesta tui pectoris decreta. Obrizum aurum hinc sumitur, & argentum septies defoecat. Salutaria sunt, & nihil habent immundum, quae abs te prodeunt, oracula. Age igitur, exiguntne Bohemi, quod tuae Fidei sit alienum, aut Apostolicae traditioni contrarium? Minime quidem: Neque enim divinissimum Eucharistiae Sacramentum sub specie panis, & vini fumentes, divinas sanctiones impugnant, aut Fidei adversantur Orthodoxae, si modo ex devotione, aut indulto Ecclesiae id agunt, sequestrata praecepti necessitate. Quod si crimen id fuisset haereticae labis, numquam Patres illi & doctissimi, & zelo Fidei succensi, qui ex omni Christianitate in Basiliensi Concilio convenere, hujusmodi Communionem indulgissent. Constat autem ex auctoritate illius Concilii, sub duplici specie concessam Communionem fuisse. Non est igitur adversa Fidei postulatio; neque enim aut inventor ipse tanti Sacramenti Christus Dominus, aut ejus discipuli Communionem hanc prohibuerunt. Imo vero ritus ille & nascentis, & proficientis Ecclesiae fuit, ut de Calice non solum viri, sed mulieres etiam biberent. Quod in hanc usque diem Orientalis Ecclesia servat, neque tamen propterea de violata Fide coarguitur. Latini vero nitidius Christi Sacramenta tractantes, & intelligentes, quantus honor, quanta reverentia Salvatoris nostri altitonantis, & summi Dei Filii Corpori, & Sanguini debeatur, & cum quanto timore divinissima illa Caro, & supercoelestis Sanguis tractari conveniat, paulatim ex Communionis Calicis populum subtrahere, veriti, ne sacratissimus Sanguis Domini in turbas participatus, & incautius aliquando tractatus effunderetur in terram. Atque ita successu temporis introductum est, ne quis apud Latinos Laicus Calicem Domini postulare praesumeret; scit enim Latina Ecclesia, sub una specie confecto Sacramento Christum totum, & integrum contineri, neque opus esse ad salutem duplici specie cibari Laicos. Sed quis auctor fuerit hujus consuetudinis, & quando introducta sit prohibitio Calicis in populum, neque legi haecenus, neque audivi. Illud vero manifestum est, quod ante Constantiense Concilium neque Romani Pontifices, neque universales Synodi de hac prohibitionem quicquam sanxisse reperiuntur. Veterum autem exstant non pauca decreta, quae Communionem Calicis mandare videntur. In Constantia primum Canon promulgatus est, eos damnans, qui auctoritate propria a consuetudine Patrum recedentes, communi-

Tem. XI. P. II.

N n

candum

candum sub duplici specie censent. In Basilea vero declaratum, ac sancitum est, Communionem Calicis quoad Laicos sub praecepto necessitatis minime cadere; qui secus sapiant, errare; neque tolerandos esse qui absque permissione Ecclesiae ea Communionem utantur. At Bohemi, etsi aliquando praedicaverint, sine Communionem Calicis salvari neminem, postea tamen hoc errore dimisso, seu fidele, seu vere (neque enim corda hominum possumus introspicere) putantes se aliquid gratiae sub Calice recipere, hanc Communionem ex auctoritate Romanae Sedis expostulant. Quae res licet magna est, & rustice magis quam docte petitur, nihil tamen ab Evangelica lege, aut Apostolica traditione dissentit. Non est igitur, cur timore Fidei dissolvere tractatum oporteat. Sed mali fortasse plus quam boni pariet indulta Bohemiae Communio. Quod si ita fuerit, abnuenda sunt postulata. Intrinsecus igitur, quid mali, quidve boni vel concessio Communionis, vel negatio secum importet, eamque partem amplectamur, quae plus commodi, minus incommodi videtur asferre. Si concedimus, quae petuntur, potentissimum populum, amplissimum Regnum, ferocissimas Europae gentes ad obedientiam S. R. E. convocamus; discordes inter se Bohemiae plebes unimus; *Ladislao Regi* provinciam quietam reddimus; Theutonibus in circuitu pacem praebemus; militiam fortissimam, quam contra Turcos armare possumus, nobis conciliamus; & quod rebus omnibus praestat, infinitis animabus Paradisi portas aperimus. Atque hoc potissime quaeritandum censeo, quando nihil est, quod illi maximo, atque optimo Deo Coelum regenti animarum lucro fiat acceptius. In Bohemia vero, ac Moravia difficile distu est, ne dicam cognitu, quanta populi multitudo succreverit, quae si petita concedimus, Christo acquireretur; si negamus, Diabolo. Et ajo confidenter ex auctoritate prudentum, quia lucrificamus in hoc tractatu innumerabiles animas, & quae nullo pacto circumscribi valeant, plebes. Nam etsi duces populi fraudulententer agant, multitudo tamen sincera est, & ignorantia, non pertinacia peccat. Quae postquam didicerit se deceptam, & unioni consenserit, cautior in posterum fraudibus obviabit, & bibens, te permittente, de Calice, fiet aeternae vitae particeps. Parumne hoc culpam videri potest, tot populos, quot Bohemia, atque Moravia nutrit, lucrificare? tam numerosis gentibus Christi Regnum aperire? Non est argenti, aut auri lucrum, sed animarum, quae omne metallum, & omnes gemmas antecellunt. Haec sunt bona, Pater Sancte, quae viri sapientes ex hoc tractatu arbitrantur emergere; magna

goa quidem, & pro quibus Romanus Pontifex, omnium in Christo credentium Rector, & Pastor, usque ad sanguinem, & animam contendere debeat. Sed audi modo, quae contra obijciuntur. Indulgit Basiliense Concilium quae petivere Bohemi; Legatos ad eos misit, pacta cum Regno percussit. Quid inde? An non iidem Bohemi sunt, qui ante fuerunt? Et cur nunc magis fidem servabunt? Ficta eorum reditio est, & plena fraudis. Quod si aliunde non liquet, hinc patet, quia Rokezanam Praefulem quaerunt hominem ante descriptum; volunt enim ex duodecim viris, qui ad Pragensem Ecclesiam nominandi sunt, unum hunc esse. Quid ergo? Sane talis erit aliorum nominatio, ut necesse sit illum assumere, si modo minus ineptum recipiendum judicabis. Tunc homo pestilens, propositi victor, Cathedram sortitus, quam supra triginta annos ambivit, omnem Bohemiam ad suam sententiam reformabit, neque Presbyterum patietur in Regno suae sententiae contrarium, potenti manu Clero, & populo imperabit. *Compactata* deridebit, nolentes de Calice bibere ab Ecclesia separabit, atque in hunc modum Apostolica Sede prorsus irrita, ad priores insanias Regnum Bohemiae revocabit. Quod si eo neglecto alium quemvis Pragensi Ecclesiae praefeceris, extra Civitatem suam illi manendum erit, pauper, inops exulabit Archiepiscopus. Scimus insuper Bohemorum quam multos errores esse, nec de illis mentionem audimus, & quomodo salvabuntur permixta Communionem, nisi universam haeresim abdicaverint? Quid de bonis Ecclesiarum dicemus, quae isti rapuerunt? Lora haec, & catenae sunt, quibus raptos in aeterna praecipitia trahuntur, nisi restituantur. De restitutione autem verbum nullum, Dulce sapient Laicis bona nostra; nimis eis abundare videmur. In opes nostras ore aperto inhiant. Quod si pacem Bohemis damus Ecclesiastica bona tenentibus, omnium gentium avaritiam adversus Ecclesiam provocabimus: nihil est enim, quod humanae cupiditati majores flammis adjiciat, quam malo exemplo impunita rapacitas. Sit tamen vera reditio, faceat haeresis, nihil obstant Ecclesiarum rapinae, quid tu? An Communionem indulgebimus? Quibusdam scandalosa concessio videtur, namque si roges Austriales, Bajoarios, Francones, Saxones, Slesitas, & quicquid superest Theutonici nominis, dicent omnes uno ore, negandum esse quod Bohemi petunt. Quomodo enim, inquit, Communionem Calicis permittemus, quae ne per Laicos iret, & patres nostros, & fratres, & nos ipsos tot maximis, atque asperissimis bellis implicuit? Nonne urbes nostras exuri, agros vastari, si-

lios, & uxores in servitutem eripi, tolerabilius judicavimus, quam novum Communionis ritum in Bohemia permitti? Cumque his sentient ex Bohemis quicumque persequutionis faeviente procella Romanam Ecclesiam sunt sequuti. Turbabitur itaque tota Germania, & quasi contumeliam patiatur, Apostolicam Sedem inculcabit, quae post tanti sanguinis effusionem, post amissionem tot illustrium animarum, post rapinas, atque incendia, post omnia flagitia, quae bella parturiunt, Calicis participium ad plebem transmiserit, quod ante damna fuerat transmittendum. Non videtur igitur cum tantarum gentium injuria consentiendum esse Bohemis. Huc accedit, quia si ferant Bohemi quod optant, non deerunt qui familia quaerant, sive Galli, sive Hispani, sive alii populi; neque fas erit magnis nominibus denegare, quod Bohemis constabit esse concessum: Atque ita duo incidemus mala: alteram, quia plus sapuisse Bohemi, quam Romana Ecclesia, videbuntur, quum illorum sententia manserit, nostra ceciderit: alteram quia remeabit ad nostros periculum effusionis Sanguinis, cujus evitandi causa majores nostri Calicem populo subtraxerunt. Adversus concessionem igitur haec fere dicuntur. At qui eam tuentur, ut infra subnectam, respondere solent. Quod neglexere Bohemi, quae Basiliensi Concilio promiserunt, inde fuit, quia post *Compactata* mox subortum est in Ecclesia Dei grave discidium, quum Eugenius antecessor tuus Patres in Basilea congregatos damnaverit; illi autem Eugenium multifarie persequerentur. Sigismundus Imperator, qui turbida Regni negotia compositurus erat, rebus excessit humanis. *Philibertus Synodalis Legatus* non diu post eum animam exhalavit. *Albertus Caesar* quamvis attritis Regis Poloniae partibus universam paene Bohemiam in potestatem redegerit, prius tamen obiit, quam Regnum reformare potuerit. Sub *Ladislao* diu neglecta pupillaris aetas provinciam inquietam habuit. Principes igitur haereticis, qui Basiliensis Concilii leges inviti susceperant, nequitiae suae tempus idoneum nacti, ad priores blasphemias redierunt, errantemque sine pastore gregem in abrupta quaeque devia pepulerunt. Nunc alia Regni facies est. Rex adultus, & sapiens, curiosusque nostrae Religionis a Deo datus est. *Georgius Gubernator*, quamvis de Calice bibat, vir tamen solidus est, promissi tenax, & fervantissimus aequi. Optimates reliqui nostrum paene omnes ritum observant. Civitates, etsi Calicem sitiant, sub imperio tamen Baronum, & Regis viventes, legem ferent, quam illi dabunt. Urque de mente Regni latius loquamur, quatuor in Bohemia sunt hominum

num genera, Sacerdotes, Nobiles, Cives, & Ruricolae. Sacerdotes neque olim optavere concordiam, neque modo quaerunt; sunt enim homines ignobiles, obscuro loco nati, neque virtute praediti, neque literis, quamvis argutias quasdam, ac fallacias nonnullas ex Dialecticis didicisse videantur. Quod si componantur res Bohemicae, videntur illud, quod futurum est; ingredientur enim Regnum viri sanguine clari, probitate insignes, ac doctrina praestantes, quibus illi nulla ratione possunt aequari, tumque relinquentur Haeretici, & Orthodoxi in cultu erunt. Hoc timentes Presbyteri Bohemorum, nec olim manus dedissent, neque hodie darent, si libertas aut fuisset, aut esset quae vellent agendi. Sed stante Concilio Basiliensi populi pacem petentis furorem expavere. Nunc & Barones, & populum reformidant, si quae sunt honesta quovis modo reculent. At Barones, & Optimates longe diversa sententia tenet; fuerunt enim extra Bohemiam, inspexerunt nitorem nostri cultus, animadverterunt inter nostros, & eorum Sacerdotes quantum interfit; intellexerunt contentui esse caerimonias suas, puduit eos ineptiarum suarum, utile putaverunt pacem jam tandem cum finitimis nationibus colere, vitamque suis vicinis non abhorrentem vivere, Ecclesias ornatas habere, Sacerdotes apud se honoratos esse, rem divinam non sine apparatu facere. Sed quoniam de Calice longo tempore biberant, ac pro eo cum ceteris gentibus saepe ferro contenderant, veriti sunt, ne ritu mutato convicti haeresis viderentur, dicentibus populis, eos alioquin salvos fieri non potuisse; etsi enim non ignorant Optimates Bohemiae, Sacramentum sub una specie plebi sufficere, rumorem tamen populi reformidant, & murmura vulgi. Sunt namque Bohemi honoris hujus mundani, & popularis aurae justo cupidiores, & mortem facilius ferant, quam turpiter egisse quicquam videri velint. Fragiles sunt, ut homines aegroti; colorem quaerunt, qui apud doctos nullius momenti est, apud ignaros videri aliquid potest. Nostrum est compati fratribus, & imbecillae mentis subvenire fragilitati, si dum eos quaerimus, non admittimus alios. Civitates autem, etsi tantum de Sacramento sentiunt, quantum Sacerdotum assidua praedicatione doceantur, pacem tamen cum vicinis cupiunt, & unionem recta mente suscipiunt. Quod si semel intelligant, haustum Calicis non esse plebibus necessarium; suorum Sacerdotum hypocrisim perpetuo infectabuntur odio. Ruricolae vero ita circa Communionem se habent, quemadmodum eorum Domini. Quod si mentem cujusque Bohemi rimari possimus, inveniemus praeter Sacerdotes ad concordiam

cordiam totum Regnum bono animo, restoque vadere. Ceterum quum Sacerdotibus in Bohemia nulla Reipublicae cura committatur; Cives solum inter sese jus dicere possint; Agricolae, & qui rus colunt, loco fervorum habeantur; Barones autem cuncta disponant: quis non intelligit, admissam semel ex imperio Nobilitatis, unionem stabilem, atque inconcussam esse mansuram? De bello namque, de pace, de legibus, de vestigalibus, de totius Regni gubernatione est cum Baronibus dispositio. Non est itaque nunc formidandum, quod prius accidit, ut accepta capitula rescindantur, & sicut Basiliense Concilium, ita & Romana Ecclesia contemptui fiat. Quodvis animarum lucrum sub periculo derisionis libentius quaeram, quam jacturam sub spe laudis admittam. Quod praeterea de Pragensi Pontifice objectum est, a vero longe recedit. Namque si delegerit tua pietas ex duodecim viris, quos illi nominaverint unum, etiam Rokezana praetermisso, hunc Bohemi Archiepiscopum amplectentur; servabunt enim quod promittent, decretoque suo satisficient. Neque enim Bohemi sunt, qui facile promissa contemnant; graves enim sunt, & dicti sui tenaces. Nam & Theutones, quamvis odio vetusto in Bohemos ardent, hanc tamen illis laudem sine contentione concedunt, quia promissionibus suis diligenter intendant. Atque hoc est, cur Rokezana tantopere in Archiepiscopum petitur; existant enim & Baronum, & Civitatum literae, quibus Pragensis Ecclesia *Rokezanae* promissa est, quibus & Sigismundus olim, & Albertus post eum, & Ladislaus denique consensum praebeuit. Quod si peterentur hodie hujuscemodi literae, non darentur; datas autem infringere non praesumunt. Sed quum neque Regis, neque populi sit Archiepiscopum assumere, ad tuam pietatem recurrunt. Verentur uno tantum nominato Apostolicam Sedem offendere. Duodecim nominare proponunt, inter quos veluti satisfacturi promisso, Rokezanam inferum cupiunt. Neque formidandum est, quod supra suspicari aliquos diximus, omnes scilicet, qui nominabuntur, de Communione Calicis esse, & Rokezana peiores. Est enim communi Baronum, & Civitatum consilio facienda nominatio, quemadmodum mihi Regni Legati apud Novam Austriae Civitatem affirmarunt. Itaque nominabuntur pariter ex utraque parte, qui videbuntur Pontificali culmine digniores. Georgius autem Gubernator, quum saepius a me percunctatus fuisset, an Romanus Praeful ad id secti posset, ut Rokezanam Ecclesiae Pragensi praeficeret, egoque multis rationibus id negassem, Vah, inquit, tandem, non eris

rit Rokezana, qui nobis Romanam Ecclesiam reddat infestam. De statu quoque Archiepiscopi provisurum Regnum Gubernator asseveravit; ait enim, maximam esse dignitatem illam, neque decorum videri Baronibus eorum mendicare Pontificem, qui sicut ceteris Regibus suum esse aequalem volunt, ita & Archiepiscopum Regni reliquis Pontificibus parem cupiunt; neque enim honoratus videri potest populus, cujus inglorius est Praelatus. Sed quid heic moramur? Non ego meis verbis exigo; si libet amplecti tractatum, expetantur literae Regis, ac Baronum, & Civitatum, si expeditur putatur, quibus certa reddatur Apostolica sublimitas, ex duodecim nominandis si unus assumatur, Regnum illi pariturum, & usque ad scribendam aliquam summam de certis redditibus annuis intra praemonstrandum tempus provisurum. Tua vero pietas his polliceatur, quia ex duodecim nominandis (si modo inter eos idoneus reperietur) unum Pragensi Ecclesiae Pastorem dabit; Communionem Calicis ea conditione indulgebit, ne putent illam quoad Laicos necessariam, sed praedicantes talia coerceant, & omnem haeresim ex Regno propulsent. Aut enim ad haec sese literis suis Bohemi constringent, & implebunt procul dubio, quod promittent; aut reculantes sinistram ostendent se mentem habuisse; & Apostolica Sedes in honore manebit, quae tractatus fraude plenos abjecerit. De reliquis autem erroribus, quibus ajunt Bohemos esse infectos, non intelligo cur magnopere disputemus; diximus enim supra, ex omnibus articulis errorem sapientibus quatuor Bohemos dumtaxat elegerisse, quos in Concilio defenderent. Denique vero per *Compactata* tribus rejectis, ad unum tantum se reduxisse de Communionis Calicis, & hunc post multa utrinque dicta ad discussionem Concilii remisisse. Quod si volunt hodie Bohemi *Compactatis* locum esse, & integram unionem quovis errore seposito volunt, aut necesse est, Bohemos omnem haeresim abdicare, aut quae percusserunt *Compactata* rescindere. At vero de bonis Ecclesiarum quodnam, inquit aliquis, responsum dabitis? Maximus hic articulus est, & qui Regnum perdere posset, nisi restituantur ablata. Viri docti, quos de his rebus ratiocinantes audivimus, aliter sentiunt. Nemo est enim in Regno, qui asserat, Ecclesiastica bona, quae rapta sunt, non debere restitui. Imo vero publice hoc scelus accusatur, quin & occupantes ipsi occulto conscientiae verbere quatiuntur; sed quia vincit eos avaritia, & sunt domi potentes, neque ipsi suapte restituant, neque restituere compelluntur. Sed quid multitudini, si decem, aut
vigin-

viginti praedia sibi Ecclesiarum usurpant? Propter decem bonos salvaturus erat Dominus Sodomam, & nos propter decem malos Bohemiam perire putabimus? Et nos in Civitatibus nostris fures habemus, & praedones, & usurarios, & adulteros, & sacrilegos. Nulla Civitas malorum hominum omnino vacua est. Non tamen perit proximus ex peccato proximi, cujus non est ipse particeps. *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*, inquit Scriptura. Non est Regni universitas, quae res Ecclesiarum hodie detinet. Ad privatos quosdam potentes haec bona devenere, quos sine scandalo nequeat Regnum ad restitutionem compellere. Non est igitur, cur hac de causa concordiam cum Bohemis devitemus: nam & Basiliense Concilium, hoc articulo de Bonis Ecclesiarum sequestrato, Regnum Bohemiae in unionem accepit; & nos *Ulrico de Rosis*, quamvis duorum Monasteriorum praedia occupet, quia non deficit ad Hussitas, usque hodie communicamus. Est igitur de hoc articulo seorsum tractatus habendus. Et fortasse non est eorum opinio mala, qui relinquendum quemlibet in sua conscientia putant; redeunt enim homines aliquando ad cor, & stimulis acti conscientiae, si non sani, saltem aegroti cum Deo in rationem veniunt, quumque voluntatis ultimae sententiam scribunt, complura Ecclesiis legata relinquunt. Quod si concordia facta, suae conscientiae relinquuntur, qui res Ecclesiasticas invasere, existimatio non paucorum, neque indoctorum est, brevi tempore ditissimas apud Bohemos Ecclesias fieri; morientibus namque Baronibus, aliisque divitibus, semper in partem hereditatis Ecclesia vel testamenti, vel codicilli jure vocabitur. Neque timendum est, exinde hoc in alios derivari; neque enim impunita sunt Bohemorum spolia, qui per annos quadraginta, & amplius sub anathemate viventes, dum vicinos ipsi vexant, & ab ipsis vexantur, adeo attenuati sunt, ut non modo quae rapuerunt Ecclesiis bona, sed patrimonialia quoque exhauserint. Itaque sequatur audacter Bohemorum vestigia, spoliis Ecclesias, Fidem abneget, quisquis aut ex divite pauper, aut ex paupere miser effici cupit. Atque ita de bonis Ecclesiarum ex doctis plerique fabulantur. Verum quia supra objectum est, si concedatur plebibus in Bohemia participium Calicis, Bohemos, qui cum Romana Ecclesia manserunt, & omnes Theutones scandalizatum iri, huic quoque parti obviandum est, ne forte credatur illic vulnus esse, ubi jam est obdusta cicatrix. Et de Bohemis quidem facilis responsio est, nam & ipsi, quos timemus, cum toto Regno consentiunt, & *Compactata* requirunt. At clam aliquis literas, & nuncios ad Cu-

ad Curiam mittit, magnopereque dissuadet, ne *Compactata* firmen-
tur. Fecit hoc olim *Mainardus de Nova domo*, & *Ulricus de Rofis*,
quibus discordia frugi fuit; erant enim alterius factionis principes,
& putantes Romanam Ecclesiam manus adjutrices praeberere, & ar-
genti quantum vellent ministrare, maximas opes cumulare, & Bo-
hemiae dominatum adipisci sperabant. Sed nemo est hodie hujus
animi, quin imo *Procopius Cancellarius*, & alii plerique nostrarum
partium Barones rogati per me saepius, quinam modi sint ad com-
ponendam Bohemiam aptissimi, *Compactata* semper ante oculos ha-
buere, asserentes hanc esse unam viam, quae tandem ad formam a-
liarum provinciarum Bohemiam redigere possit. *Compactata* namque
solum habentibus usum potionem Calicis indulgent, necessitatemque
negant. Quod si Regnum ea suscipiat, post quinquaginta annos vix
aliquis vivet de Calice bibens. Neque timendum est, ne patres im-
buant filios, quando id prohibent factiones. Et Rex est, qui a Ca-
lice abstinet, idque fere agunt Barones omnes. Populus autem ple-
rumque suos mores ad vitam Principis reformat; neque enim sese
gratum existimat, nisi Domino quam simillimus appareat. Presbyte-
ri vero pro factionibus praedicare cogentur, plebes praedicata se-
quentur. Atque ita paulatim & plebes, & Nobiles unum in ritu
corpus efficiuntur, salvique omnes fient; malos autem Presbyteros
male perdet Deus, quibus in dies morientibus sufficientur alii, qui
vias istorum nescient, atque successu temporis tota Bohemia salva
fiet. Sic Bohemi sentiunt, qui mecum in hos sermones inciderunt.
Theutones autem, qui vicini Bohemis existunt, cumque his bella
crebra gesserunt, fatemur invitos audire concessionem Calicis. Sed
hoc odium magis, quam ratio ducit. Non intuetur ira, quae caeca
est, verum; oculis enim inimicitia caret. Non tam grave his vide-
tur, si centum millia pereant animarum, quam si dicatur in popu-
lis: justi fuerunt Bohemi, quibus relicta Communio est; injusti Theu-
tones, qui eam armis prohibere conati sunt. At viri boni non po-
nunt rumores ante salutem. Vir bonus vel cum suae famae detri-
mento animam proximi studebit salvam facere. *Nicolaus Cardinalis*
S. Petri, quem saepe ac libenter in medium adduco (est enim Pa-
ter auctoritate dignissimus) quamvis Theutonici sanguinis est, non
tamen hujus Communionis causa perdendos esse Bohemos existimat;
intelligit enim vir sapiens, Communionem concessa, non propterea
justificari, quae bella gesserunt Bohemi, sed damnari magis. Non
enim iccirco pugnatum est, quia sub utraque specie Sacramentum

Tom. XI. P. II.

O o

fusci.

fufciperent, fed quia ritum Ecclefiae propria temeritate mutaverant; & falvari neminem afleverabant, qui non participaret de Calice. At quum decretum fit, Communionem Calicis non cadere fub praecepto Domini, Bohemique loco gratiae ab Ecclefia Romana permiffionem Calicis expectant; nos iuftos, illos iniquos, nos victores, illos victos, ipfius concordiae tenor, ac decretum manifeftabit. Quod fi fecus effet, non Theutones tantum, fed ipfam Romanam Ecclefiam, cujus imperio pugnatum eft, *Compafata* deturparent. At quamvis abhorrent Alamanni, feu Theutones, hujufcemodi confectionem, non tamen irritantur, neque finiftri machinantur aliquid. Intelligunt enim aut pugnandum efle cum Bohemis iterum, aut quem tenent ritum eis permittendum; & quum malum utrumque reputent, ritum illis indulgendum potius cenfent, quam cum periculo libertatis, & vitae totiens dimicandum. Eam ob caufam quum Bafilienfis Concilii concordia interceffit, murmuraverunt, & obloquuti funt, ut in re affolet nova, Theutones. Sed cognita caufa, & intellecto fruflu, quieverunt. Idem quoque & nunc facient, verofimile eft; neque enim confirmatione pafti male commovebuntur Theutones, quos prima confectione non vidimus irritatos. Poftremo timent nonnulli, ne confectione Bohemis Calice, reliqua Occidentis Regna fimilem facultatem expoftulent. Sed ridiculum eft, quod ifti formidant; neque enim fibi poftulant homines, quod in proximo damnant. Scientes Fideles populi fub una specie Sacramenti Chriftum totum, & integrum contineri, quafi delirantes putavere Calicem fibi miniftrari petentes; & quomodo ipfi nunc errorem imbuent, quem in aliis damnaverunt? Non funt Reges ac Principes noftri tam pauca de fe ipsis praefumentes, ut imitari Bohemos quafi Magiftros velint. In tantum praeterea noftrae gentis imminutum videmus Religionis fervorem, ut formidabilius fit plebes noftas utramque Sacramenti fpeciem fugere, quam requirere. Theutones autem, & qui vicini funt Regno Bohemiae, adeo nomen Bohemicum horrent, adeoque illi genti funt infefi, ut nedum mala, fed nec bona illorum opera imitari velint. Non eft itaque credibile, Orbis noftri Reges, aut Civitates quovis modo Communionem Bohemicam affectare, nifi dexterae Dei mutatio intercefferit. Quod fi voluntas Spiritus Sancti fuerit, neque debemus, neque poterimus refiftere. *Hec nihil inivis fas quenquam fidere Divis*, inquit ille. Deus nobis & Fidem, & ritum cerimoniarum dedit. Quae funt Fidei, non variantur. Quae nunc veritas eft, in aeternum veritas erit. *Eloquia Domini, eloquia cafta, & argentum exami-*

enaminatum septuplum. Quod de Fide verum est Indis, idem & Hispanis est verum. Cerimoniarum autem, & sacrorum solemnium ritus apud diversas gentes diversi reperiuntur; nec nobis divina pietas indicavit, qua magis observatione laetetur, nisi quia credibile est, quae communiora sunt, ea Deo magis accepta esse; neque enim absque nutu divino paulatim crescere, & in omnem terram exire, ac recipi cerimoniarum observationes possunt, neque nos pertinaces esse decet adversus devotiones hominum, quae non sunt divinae legi contrariae. Quod si contingat, ad omnes gentes Calicis participium dilatari, putandum erit Dei decretum id esse, cui credere omnes tenemur; neque Bohemia, sed Deus ipse, nos superabit, & ipse sibi quo pacto reverenter, & caute ministretur, abunde providebit. Quum ergo fratres nostri Bohemi sint, & Baptismi nostri participes, quem nos veneramur Christum colentes: compati eorum ignorantiae, non indignari, debemus. Tam pro illis, quam pro nobis, passus est Christus. Quaerenda est omnibus artibus eorum salus. Quod si Dominus, & Deus noster pro redemptione nostra, ne Diaboli mancipia essemus, ex summa Coeli arce in Terram descendere, carnem assumere, humana incommoda ferre, capi, ligari, caedi, ac demum in ligno Crucis cum summa turpitudine mortem subire non recusavit, quoniam pacto existimare possumus, clementiam ejus Bohemos male perire, quam suum his sanguinem potandum concedere, quem passim inter homines Ecclesiae primitivae distribuit?

Haec sunt, quae de rebus Bohemicis ex aliorum fontibus hausimus. Non tamen his omnino accedimus; neque enim nostri visus acies tam profunda intueri potest. Nimis profundae sunt hae cogitationes mihi. Caligant oculi mei, quum Solis aspiciunt radios. Tuae Sanctitatis est haec discernere, tuae Sedis est inter causam, & causam, inter sanguinem, & sanguinem, inter lepram, & lepram judicare. Habes in circuitu Sacrum Senatum, qui falli non potest. Nihil est, quod tuus Thronus ignoret. Utrumque reconditum est in tuo pectore Testamentum veteris, & novae legis. Tu solus Interpres. Tuae pietatis est arbitrari. Nos quantum capimus, tantum sapimus. Sed quia vidimus Patres in Basilea residentes, antequam Concilium auctoritate Apostolica solveretur, genti Bohemiae potum Calicis indulgisse, ratione pari & nunc indulgendum opinamur magis quam credimus. Nec non movent, qui propterea negant cum Bohemis denuo paciscendum, quia priora non sunt ab his pacta custodita. Habent namque Bohemi multa, quae obiciant, ne fidei fractores vi-

res videri queant. Sed ignoscendum est etiam frangenti fidem, dicente, ad Petrum Domino; *Non tantum sepius, sed septuagies sepius*, peccanti in se fratri remittendum. Admonendi, & revocandi sunt cum summa caritate Bohemi, tanquam fratres, & coheredes nostri in Regno D. N. J. C. Quod si recipiunt admonitiones, & in pactis perseverant, lucrati sumus animas fratrum. Si minus, non est peior nostra conditio, quam ante fuit. Nihil nobis perit, imo coram vero iustissimo Deo, & apud mortales commendabitur tua pietas, quae pro reductione gregis errantis nihil omiserit. Durities illorum probro, tua facilitas laudi dabitur.

F I N I S.

GEZO.

G E Z O N I S
ABBATIS DERTHONENSIS
L I B E R
DE CORPORE ET SANGUINE
CHRISTI.

REPORT

OF THE

COMMISSION

ON THE

AFRICAN

IN GEZONIS

ABBATIS DERTHONENSIS

LIBRUM

DE CORPORE ET SANGUINE

CHRISTI.

LARISSIMUS vir *Jobannes Mabillonius*, dum *Italicas Bibliothecas perlustraret*, duos *Codices* offendit, ubi hoc ipsum *Gezonis Opus* descriptum fuerat. Unus existat in *Florentino Coenobio S. Crucis Fratrum minorum*, sed sine titulo, ac Praefatione, alter in *Padulironensi Monasterio S. Benedicti in agro Mantuano*, ut ex eius *Museo Italic.* pag. 164. & 207. patet. At *Mabillonio* visum non est operae pretium, evulgare integrum *Gezonis Librum*; quare Praefationem duntaxat, atque Indicem Capitulorum ejusdem Operis edidisse contentus pag. 89. parte altera laudati *Musei*, nos monuit, se ad integram *Gezonis editionem* processurum, ubi intelligeret, id *Lectoribus* fore gratum. Ego vero ex iis sum, qui a *Clarissimo viro* hujusmodi beneficium exoptassem; illud enim est argumentum a *Gezone* pertractatum, ea quaestio a temporum nostrorum Novatoribus tam acriter agitata, ut antiquitatis in hanc rem vel quiescentiae dignae sint, quae in publicam lucem efferrantur. Est profecto *Gezonis Liber*, etsi nihil aliud praestare posset, quam confirmare *Ecclesiasticam Seculi Decimi Traditionem de veritate Corporis, & Sanguinis Christi in angusto Sacramento a Calvinianis negaram*, libenti animo a Catholicis amplectendus foret.

Quamobrem constitutum mihi est, illud ipsum *Opus publici juris* facere, postquam ejus exemplar, *Mabillonio* ignotum, occurrit mihi olim in *Ambrosianae Bibliothecae MS. Codice Lit. Q. num. 98.* Quod annum mihi praestandum censui, capita non pauca ejusdem Operis praetermi-

scripsit, utpote jam edita inter SS. Patrum Opera, qualia sunt, quae Gezo e Libris Cypriani, Ambrosii, Augustini, Gregorii, aliorumque decerpta in suum Librum insulit. Multo magis omissendum censui Libellum Paschasii Ratberti ad Placidum discipulum, quem poene integrum Gezo descripsit, consisus in illo tribus & viginti Capitulis sui Operis. Quis fuerit, quove tempore vixerit Gezo, in ejus Praefatione discimus, ubi haec leguntur: Quantum autem huic decreto voluntatis meae Reverendae memoriae Dominus Giseprandus, illo tunc tempore noster Episcopus, & vi, & auctoritate resisterit, non habetis incognitum &c. At Giseprandus, sive Giselprandus Dertbonensis Episcopus, ut Ughellus Tom. IV. pag. 855. Ital. Sacrae ostendit, florebat circiter An. Ch. 950. quum Augustano Concilio interfuerit An. 952. & nominetur inter testes in Orbonis M. Imperatoris Diplomate Astensi Ecclesiae concessio An. 962. Eidem quoque Ughello vixisse Giseprandus videtur An. 981. ex fide Chronici Vulsurnensis. Quae omnia faciunt, ut affirmare absque errandi periculo possimus, Gezonem quoque nostrum floruisse ante Annum Christi Millesimum.

Nobile vero Monasterium suis sumptibus Giseprandus Dertbonae aedificarat sub titulo S. Martiani Martyris, ubi sacrum quoque illius corpus reconditum fuit. Ughellus refert illustre Diploma Orbonis IV. Imperatoris Anno 1210. concessum, in quo multa de eodem Monasterio, ejusque institutore Giselprando habentur. Primus autem illius Coenobii Abbas, vivente adhuc laudato Episcopo, fuit Gezo noster, uti is in Praefatione testatur, quo munere functus est post sublatum etiam e vivis Giselprandum. Quare quum ejus Liber inscribatur Dilectissimis Fratribus, quibus ex divina dispensatione &c. Paternam impendo sollicitudinem, ad ipsos ejusdem Monasterii Monachos scripsisse dicendus est Gezo.

Post Praefationem leguntur versus Domni Odonis, hoc est, Abbatibus Cluniacensis, qui sanctitate vitae non minus quam editis Libris clarus vivere desit An. Ch. 942. ut ex ejus vita ac elogiis constat Tom. VII. Sec. V. pag. 124. Act. Sanctior. Ord. S. Benedicti, & ex Tom. XVII. Bibliothecae Patrum, ubi pag. 313. editi reperiuntur hi ipsi versus. At qui subsequuntur, Paschasium Ratbertum celebrem Virum auctorem habent; sed ex iis quindecim duntaxat edii leguntur Tom. XIV. pag. 720. ejusdem Bibliothecae Patrum, hoc est, usque ad Dispositam causam &c. Quare subsequentes in Codice nostro opinor nondum publicae luci redditos; in quibus Transubstantiationem, uti & in reliquis suis scriptis, Paschasius aperte statuit, Gezone procul dubio sententiam eandem probante.

G E Z O N I S

ABBATIS DERTHONENSIS

DE CORPORE ET SANGUINE C H R I S T I.

Incipit Prologus, vel Epistola sequentis Operis.

Dilectissimis Fratribus, quibus ex divina dispensatione, quantum propria permittit infirmitas, paternam impendo sollicitudinem, Gezo Dei, & Domini N. J. C. Servus.

DECREVERAM quidem olim, Fratres Karissimi, gravissimorum mihi delictorum conscius patriam parentesque relinquere, & in aliquod me conferre secretum, ubi a secularium negotiorum strepitu omnimodo sequestratus, in omnipotentis Dei servitio aevum transigerem, peccata mea jugiter deplorans, & continua poenitentiae satisfactione clementissimum Dominum, & judicem universorum ad miserendum invitans. Quantum autem huic decreto voluntatis meae Reverendae memoriae Dominus Gisebrandus, illo tunc tempore noster Episcopus, & vi, & auctoritate resistit, non habetis incognitum, asserens non esse canonicum, ut relicta Ecclesia, in qua nutritus, & ordinatus fueram, meo arbitrio alio demigrarem, se vero numquam mihi ad ista praebiturum esse consensum. Praefertim quum jam ipse decreverit in propria Ecclesia, ubi Beatissimi Martyris Martiani corpus humatum quiescit, Monasterium construere, in quo si omnimodo statueram mutare propositum, & solitudo mihi non deesset, & ad serviendum Deo juxta libitum cuncta suppetereant. Quam ego pollicitationem pro mea tunc imperitia aegre suscepi, quia aestuanti deside-

Tom. XI. P. II.

P p

rio

rio nimis prolixa tanti temporis videbatur expectatio. Praevaluit tamen ejus auctoritas, quoniam tanti viri jussionibus non parere, & consiliis non acquiescere, non modo temerarium, verum etiam infaniae simile diceretur. Acceleravit igitur quantotius implere promissum, & postpositis curis omnibus seculi, quibus nimium impediabatur, ad Monasterii fabricam totum se transtulit, indulta mihi bono animo licentia Monachum profitendi. Nec diu moratus, ubi prosperrari in manibus suis coeptum opus Domino cooperante perspexit, omni mihi instantia coepit imminere, ut totius loci curam susciperem, & in lucrandis Deo animabus sollicitum me vigilemque praeberem. Repugnanti itaque mihi, & pondus regiminis non segniter refugienti, eo usque institit, & irrevocabilis mansit, ut nulla a me excusatione suscepta sub divini se nominis obtestatione constringeret, quod nisi eo die voluntatis ejus arbitrio me committerem, ut subirem farcinam, quam jubebat, sine aliqua dilatione eliminatis hinc his ipsis, qui pauci admodum habebantur, Monachis, Canonicis, quos jam ad hoc praeparaverat, locum traderet incolendum. Suscepi itaque infirmis humeris grave pondus regiminis, & nimia necessitate compulsus illius professionis Magister factus sum, cujus non fueram ante discipulus. Dispensationis igitur mihi in vos creditae ex eo tunc tempore curis mordacissimis occupatus, dum utilitati vestrae plurimum intendo, & quae potissimum vobis expediunt, mecum ipse pertracto, occurrit animo de Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramento, mellitum vobis, atque florulentum, sacrisque promixtionibus sobrie temperatum poculum pro mei ingenii paupertate efficere, quod dilectioni vestrae & voluptati sit, & saluti. Sanctorum siquidem Patrum scripta lectione percurrans, & intenta quantum potui meditatione retractans, quicquid in eisdem absolutius, atque enodatus ad intelligendum de tantae, tamque subtilissimae rei mysterio invenire valui, in unius libelli corpusculum compendiosa brevitate redegi, qui vobis, si Spiritus Sancti favor adspiret, nec ex intellectus difficultate displiceat, & ex sui parvitate complaceat. Imitatus in hoc Opusculo Paschasium Ratbertum, qui de hac eadem re Placidio cuidam suo discipulo libellum luculento sermone composuit, eosdem ipse quos & ego secutus auctores, Beatissimos scilicet Domini Sacerdotes, Cyprianum, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Gregorium, Johannem, Ysidorum, Isitium, Hieronymum, & Bedam. De quorum omnium scriptis quosdam sententiarum decerpimus flores, causae valde necessarios, idest Dominici Corporis, & Sanguinis suavissimum

num

mum odorem exhalantes. Ipius vero Paschasii libellum totum pae-
 ne, sicut invenimus, ita in nostrum transtulimus, sensum ejus po-
 tius in aliquibus locis, quam verba sequentes, & superflua quaeque
 vitantes. Ut autem tanti mysterii gratia liquidius & purius vestris
 mentibus favore Spiritus Sancti commendetur, miraculorum copiam
 congeffi, quae sanctis, ac diligentibus se olim Dominus revelare di-
 gnatus est ad laudem, & gloriam suam, ut ostenderet, quid eis prae-
 paraverit in Coelis, quibus tantum munus reliquit in terris. Simul
 etiam illud attendens, ut si quibus forte vel propter tarditatem sen-
 sus, vel propter literarum imperitiā redemptionis hujus Sacramen-
 tum ex Patrum scriptis non poterit esse perspicuum, signorum fiat
 revelatione manifestum. Qua vero reverentia, quoque timore sacro
 altari debeatis adstare, participationem tantae gratiae praestolantes,
 ne forte, quod absit, communicantibus versatur in perniciem, quod
 sumere cupitis ad salutem: libello huic quantum potui studiose ad-
 nexui, ut in omnibus Deo placentes, & ego ex vestro provectu, &
 ex meo vos labore, atque sollicitudine, misericordiam invenire va-
 leamus in die Domini. Accipite igitur, Fratres Karissimi, eo quo
 defertur affectu quaecumque parvitas meae munusculum, nec ex
 mea vobis humilitate vilescat, quod ex sui sensus continentia glo-
 riosum est, atque praeclarum; non enim sine periculo poterit a le-
 gente contemni, quia & si minus habet aliquid in eloquio, nihil
 tamen praestantius esse potest in materia, qua digne credentibus vi-
 ta praestatur incorruptibilis, & aeterna. Nec parvi pendatis obsecro
 gratiam Domini, sed de ejus lectione intelligite, quanta sit virtus
 vitam aeternam in terris accipere, Angelicisque dapibus quotidie sa-
 ginari. Quoniam etsi Deo plena sunt omnia, nos quoque coram o-
 culis Divinae Majestatis semper versamur: plurimum tamen coram
 sanctis Altaribus, & Dei vultum, & Angelorum praesentiam obser-
 vare oportet, atque vereri, ubi tanta tamque excellentia nobis ver-
 bi Dei virtute, atque miseratione praestantur, quanta nullus homi-
 num eloqui potest. Ipse autem Deus, & Dominus noster Verbum,
 Virtus, & Sapientia Patris hanc eandem gratiam, quam praestitit,
 conservet simul, & tueatur in nobis, & oculos, quos vobis aperire
 jam coepit, plenius inluminare dignetur. Per quem, & cum quo
 aeterno Patri est laus omnis, & gloria, honor, atque magnificentia,
 & potestas cum Sancto Spiritu a seculis, & nunc, & semper, & in
 omnia secula seculorum. Amen.

Explicis Prologus,

INCIPIUNT CAPITULA

SEQUENTIS OPERIS.

- I.** **Q**uod humana infirmitas non facile debeat divina discutere, ex libro Beati Hilarii Episcopi, & Confessoris de Trinitate.
- II.** De Dominici Corporis origine.
- III.** De Nativitate Dei Filii ex Patre.
- IV.** Quod formis saepe comparabilibus erudiamur ad intelligenda divina.
- V.** De Dei Patris substantia.
- VI.** De Nativitate Filii Dei ex Patre.
- VII.** De Filii Dei generatione ex Matre.
- VIII.** Dominum N. J. C. per adsumptam carnem naturaliter manere in nobis, & nos per perceptionem corporis, & sanguinis ejus manere in eo.
- IX.** Ecclesiae Fides Catholica.
- X.** Nec confidendum in humana prudentia.
- XI.** De Dei verbo.
- XII.** Cypriani adsertio vera de Deo.
- XIII.** Augustini de Dei verbo.
- XIV.** Christi communionem verum Corpus ejus, & Sanguinem non esse dubitandum.
- XV.** Quod hoc Misterium Christi nullus debeat ignorare.
- XVI.** Quid sint Sacramenta, vel quare dicantur.
- XVII.** Utrum sub figura, an veritate, hoc mysticum Calicis fiat Sacramentum.
- XVIII.** Quid intersit inter immolationes veteres, figurasque legalium, & inter Sacramentum Dominici Corporis, & Sanguinis.
- XIX.** Quid sit digne ad vitam percipere Corpus, & Sanguinem Christi.
- XX.** Quibus modis dicitur Corpus Christi.
- XXI.** Quod in hac Communionem aut judicium percipitur, aut praemium.
- XXII.** Quid

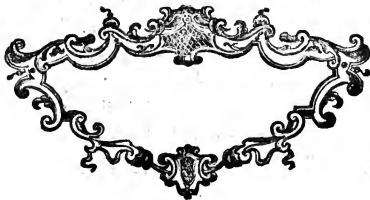
- XXII. Quid necesse fuerit, quod semel gestum est, quotidie Christum immolari, vel quid boni tribuant haec mysteria digne accipientibus.
- XXIII. Cur in pane, & vino hoc Mysterium celebretur.
- XXIV. Cur in Calice aqua misceatur.
- XXV. Utrum plus aliquid habeat hoc Mysterium, quotiens a bono, an minus quippiam quam Veritas repromittit, si a malo conficiatur Ministro.
- XXVI. Ut quid haec colorem, aut saporem in Sacramento minime permutant.
- XXVII. Quod haec saepe visibili specie apparuerint.
- XXVIII. Quibus verbis hoc Mysterium conficiatur.
- XXIX. Utrum hoc Corpus post Consecrationem Panis jure queat vocari.
- XXX. Utrum plus ex eo habeat, qui majus, an qui minus accipit.
31. Cur hoc Mysterium ante Passionem discipulis traditur.
32. Ut quid in Sanguine Christi fragmentum Corporis admiscetur.
33. Quare generaliter nunc a jejunis Mysterium sacrae Communionis celebratur, cum Dominus post Coenam Apostolis hoc tradidit.
34. Quid sit, quod Dominus ait: *Non bibam amodo de hoc gemine vitis, donec illud bibam novum in regno Patris mei.*
- XXXV. Si ulla differentia sit in hoc Mysterio justo, & poenitentis reconciliato.
36. Quid digne vel indigne fumentibus Dominici Corporis, & Sanguinis praestet Eucharistia.
37. Quid Beatus Martyr Cyprianus adfirmat se praesente contigisse his, qui polluti de Idolotytis Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramenta temere susceperunt.
38. Quare peccatis criminalibus inretiti a Sacramentis Dominici arceantur.
39. Judaeos ab omni conventu Fidelium arcendos, praecipue ubi Christianorum celebratur oblatio.
- XL. Qualiter accedendum sit ad Dominici Corporis, & Sanguinis mirabile Sacramentum.
- XLI. De Revelationibus, quibus Dominus de veritate Corporis, & Sanguinis sui haesitantium corda firmavit.

42. Miraculum de quodam Iudæo.
 43. Item de quodam sene Heremita, cujus dubitationem Dominus eadem veritatis revelatione firmavit.
 44. Item Miraculum, quod Romae actum est.
 45. Item aliud.
 46. De Sacramento Calicis quod revelatum sit B. Cypriano.
 47. Qualiter in D. N. J. C. Passione mysticum sit Pascha abolitum, & in ejus immolatione rei veritas sit ostensa.
 48. Utrum Pascha istud legitimum post anni spatium, vel post longa intervalla dierum, an quotidie a Fidelibus sit eendum.
- XLIX. Quantum sacrae oblationis immolatio mortuorum spiritibus profit.
- L. 50. De quodam Monacho, qui per salutarem hostiam supplicium evasit.
- LI. 51. De quodam, cujus vincula in captivitate, oblato pro eo sacrificio, solvebantur.
52. De quodam nauta, qui post longa Maris discrimina Domini virtute Sacramenti mortem evasit.
53. Quibus immolatio Domini corporis mortuis profit.
54. Qua disciplina, qua modestia orandum sit, cum Sacerdos sacrificat, & unusquisque in suo ordine horam sacrae communionis expectat.
55. Quid cavendum in oratione sit.
56. Cyprianus ad Clerum deprecando Deum.
57. Quod etiam in exteriori cultu sacrosanctum Domini Altare ornandum sit.
58. Quod nihil super Altare ponendum sit, praeter sacrosancta oblatio.
59. Quod pro homicidis, & latronibus non sit sacrificandum.
- LX. De his, qui Eleemosinam tribuunt, & peccata non dimittunt.
61. Stupendum nimis de quodam Presbytero.
62. Quod qualicumque Sacerdotis excommunicatio valde formidanda sit, nec adtendendum, cujus meriti sit, sed cujus auctoritate hoc facit, etiam si injusta videtur, quod absit, excommunicatio.
63. Laudabile nimis exemplum gloriosi Theodosii Imperatoris.
64. Item aliud exemplum nimis pavendum.

65. Quan-

65. Quanta reverentia Episcopali Cathedrae sit habenda, & de
Domno Petro Alexandrino Patriarcha.
66. Quam grave peccatum sit, sacra loca temerare, vel aliqua
sorde polluere.
67. De quodam Latrone in Coemeterio B. Johannis sepulto.
- LXVIII. Incipit Epistola S. Augustini ad Auxilium Episcopum pro
causa injustae excommunicationis.
- LXIX. Item capitula ad eandem rem pertinentia.
- LXX. De Sacramento Baptismatis B. Ambrosius.

Expliciums Capitula.

VER:

V E R S U S
D O M N I O D O N I S
DE SACRAMENTO CORPORIS ET SANGUINIS
D O M I N I .

Convivas epuli mundos Deus esse superni
Ut doceat, servis Dominus vestigia lavit,
Muneribus variis, & pluribus inde rejectis,
Frumentum, & Vinum cunctis hoc praetulit unum.
Hoc facrat, hoc nimium, quod fit breve, quod nimis alrum;
Tam modicum sumptu, tam perfacile, atque paratum,
Tam sublime tamen quod totam habeat Deitatem.
Sufficit hoc solum mundi purgare piaculum.
Hinc placet hoc munus, quod fit de pluribus unum,
Corpus huic capiti, caput inde cohaeret & illi;
Hoc genus, hoc unum placet, hoc durabit in aevum.
Hoc facile est, nitidum, simplex, Deitateque plenum.

I N C I P I U N T V E R S U S
P A S C H A S I I R A T B E R T I
A D P L A C I D I U M D I S C I P U L U M .

Regis adire sacrae qui vis sollemnia mensae,
Almificum Christi Corpus contingere votis,
Delicias vesci, roseum potare cruorem,
Bacchica nostra velim puero quae misimus olim,
Et niveos casto condas in pectore flores.
Rustica forte animo sordent, sed mella manabunt.
Tantum quae calamus Christi de fonte ministrat,
Unde puer possit saltem restinguere sitim,
Si digne libeat scitari iussa Tonantis.

Liber-

Libertas etenim fidei nunquam abnegat ulli
 Eximios vitae fructus de cespite carnis.
 Vita, salus, pax, lux, sapientia denique cunctis
 Inde manat coeli semper sub cardine quadro.
 Tu quoque, muneribus si dignus vixeris istis,
 Accipies palmam Regni virtute beatas.
 Disponit causam nostris Deus usibus aptam,
 Ut panis Corpus, vinum Sanguisque sit ejus,
 Sed queat * ut summisit odor, color, ac sapor isdem,
 Fit fidei merces, cujus est maxima virtus.
 Lex ea naturae est verti in quod jusserit auctor.
 Imperium sequitur de se, mox transit in illud,
 Quod jubet omnipotens, res in miracula vertens.
 Protinus ergo vicem mutat natura suetam.
 Mox Caro fit panis, vinum mox denique Sanguis,
 Datque Sacerdotes, sibi quos incorporat omnes,
 Haec ut agant per eum Mytheria, & ipse per illos.
 An homo naturam per se mutaverit ullam,
 An homo triticeam praestaverit esse Dealem?
 Vox sed id explet opus, quae condidit omnia prorsus.
 - Nam semel ut terram jussit, quod germinet herbam,
 Quod facit illa, dehinc per cuncta volumina seculi
 Jussit & hoc fieri, sic se Substantia vertit,
 Hoc opus & coenae per eum patrat ubique.
 Plurima visibili semper virtute peregit,
 Nam mare cum scindit, coluber fit virga vicissim,
 Petraque fudit aquas, nimbus quoque praebuit escas,
 Fertque columna ignem, pellitve subinde vaporem.
 Ista patent coram, virtus manifesta videtur;
 Illa palam fecit, hoc clam gerit attamen ipse.
 Hoc opus absconsum quod signa patentia produnt,
 Nam manifesta Deus fecit, credatur ut istud.
 Dum videt illa oculus, cernat fidei id quoque visus,
 Quae neque veracem dubitat, nec omnipotentem.
 Frumentum & vinum generantia Virginitatem
 Haec generant turmas de Virginitate decoras.
 Virginis has species legit quam maxima proles,
 Hinc ut castificet numero quos prolis adoptat.
 Horrea frumentum replet hoc, cellaria vinum,

Cor hominis facit hoc, illud quoque firmum;
 Haec duo Virgineas generant sic ergo choreas.
 Participes Calicis mundos perstare necesse est.
 Abluit inde pedes, coenae cum tempus adesset,
 Discipulis mundam suadens hos ducere vitam,
 Participes divini, quo mudentur, Sacramenti,
 Ne ut Judae similes capiant mage damna salutis,
 Immundi mundam quoniam audent fumere libam.
 Nam docet in Calicis quosdam natale futuros,
 Qui sibi iudicium sacra per Mysteria sumunt.
 Hinc finit inter eos qui convivantur amicos,
 Ut Judas epulum gustet canis ille polosum.
 Officit infirmo, prodest quod denique sano.
 Qui pluit injustis, solemque ministrat iniquis,
 Esseque vult salvos, & verum agnoscere cunctos.
 Hoc commune bonum cunctis largitur ad usum;
 Quisque tamen videat, qualis, vel qualia sumat,
 Praemia cui vitae, cui sint augmenta gehennae.
 Cetera sanciret cum lex, quae haec causa reposcit,
 Hoc posuit primum, jussitque vorantibus Agnum,
 Ut quicumque suos studeat praecingere lumbos,
 Quod magis expediat, hoc primo locans manifestat.
 Convivas epuli castos docet esse superni,
 Qui litat in veteri, libat velitamina ritu,
 Lotus & a licito se conjugis abstinet usu,
 Hinc licito ad tempus, quia fert tribus una ministros:
 Umbra tamen veteris sunt illa, typusque holocausti.
 Quam magis esse decet nitidum, qui talibus haeret?
 Mors necat hunc, umbrae cultum qui spreverit; inde
 Collige quid maneat, rem ipsam qui forte profanat;
 Cum gravet omnes scelus multum pollutio pejus.
 Virgineae proli nihil est adversus illa,
 Majestasque rei, si non discernitur, obstat;
 Iudicium sumit, qui non dijudicat, inquit.

Quod humana infirmitas non facile debeat divina discutere. x.

EX LIBRO

BEATI HILARII

EPISCOPI ET CONFESSORIS

DE TRINITATE.

ETAT Beatus Apostolus Timotheo discipulo genealogiae eloquia tractari, & fabulam interminatae quaestionis attingi. Aedificationem vero Dei in Fide esse, ut humanae verecundiae modum fideli omnipotentiae Dei Religione concludat. Neque se infirmitas nostra ad perspicienda, ea, quae perspicendi naturam non habent extendat. Quod si contuentibus solis claritatem virtus intenti luminis obstupescit, ut si quando causam radiantis lucis solertius acies curiosae contemplationis inquirat, usque ad emortuum videndi sensum oculorum natura revocetur, accidatque nitendo magis videre, ne videas. Quid nobis in Dei rebus, & Sole iustitiae expectandum est? Nonne incumbet volentibus super sapere stultitiam? Nonne ipsum illud * acrae intelligentiae occupabit? Non enim natura inferior causam naturae potioris intelliget, nec subjacet humanae conceptioni

Q 9 2

ratio

ratio coelestis. Nam intra conditionem infirmitatis erit, quicquid infirmi conscientiae subdetur. Excedit itaque humanam mentem Dei potestas, ad quam si infirmitas protendit, magis infirma reddetur, dum hoc ipsum quod obtinet, amittit potiore ad obtundendum eam rerum Coelestium natura, quae omnem ejus confectantis se pervicaciam ipsa complexu ejus major infirmat. Ut igitur Sol ita videndus est, ut potest videri, tantusque excipiendus est lumine, quantum admittitur, ne si plus velimus inspicere, minus quaque quam possumus consequamur; ita & ratio coelestis in quantum se permittit intelligi in tantum expectanda est, in quantum apprehendendam se dedit. Ne si contenti indulgentiae moderatione non simus, amittamus indulta. Est ergo in Deo quod percipi potest, est plane, si modo quod potest velis. Sicut enim est in Sole quod videas, si hoc velis videre quod possis, amittas autem quod potest videri, dum quod non potest niteris; ita & in rebus Dei habes quod intelligas, si intelligere quod potes velis. Caeterum si ultra quam potes speres, id quoque quod potuisti, posse non poteris. Illos nunc arcanorum caelestium scrutares consulo, ut secundum naturam suam nati ex Virgine Christi Sacramentum loquantur. Unde dicent Virgini conceptum? Unde Virgini partum? Qua hanc esse originum causam disputabunt? & quid intra secessus maternorum sinuum coaluisse corpus? Unde & homo est? unde tam verus. Post haec quid sit descendisse de Coelis Filium hominum in Coelo manentem? non enim ejusdem est secundum corporales causas descendere, & manere; quorum alterum descensionis transmutatio est, alterum manendi imperturbatio est. Vagit infans, sed in Coelo est. Puer crescit, sed plenitudinis Deus permanet. Jam vero cum ascendit ubi antea fuit, & descendit qui manet, quo intelligentiae humanae sensu continebitur? Dominus enim ait: Quid si videritis Filium hominis ascendentem ubi antea fuit? Ascendit filius ubi antea fuit, & quis hoc sensus concipiet? Descendit de Coelo Filius hominis, qui in coelis est, & quae hoc ratio praeestabit? Verbum caro factum est, quae hoc verba loquentur? Fit caro Verbum, idest homo Deus, & qui homo est, in Coelis est, & qui Deus, de coelis est. Ascendit descendens, sed descendit non descendens. Est qui erat, & quod est, non erat.

De Dominici Corporis Origine.

II.

CORPUS sibi Dominus ita assumpsit, ut id ex Virgine conceptum formam cum servi esse effecerit. Virgo enim nonnisi ex Spiritu Sancto genuit quod genuit. Et quamvis tantum ad nativitatem carnis ex se daret, quantum ex se feminae edendorum corporum susceptis originibus impenderent, non tamen Jesus Christus per humanæ Conceptionis coaluit naturam. Sed omnis causa nascendi investa per Spiritum tenuit in hominis nativitate quod matris est, cum tamen haberet in originis nativitate, quod Dei est. Hinc igitur maximum illud, ac pulcherrimum suscepti hominis Sacramentum Dominus ipse ostendit dicens: *Nemo ascendit in Coelum, nisi qui descendit de Coelo, filius hominis, qui est in Coelo.* Quod de coelo descendit, conceptæ de Spiritu originis causa est; non enim Corpori Maria originem dedit, licet ad incrementa partumque corporis omne, quod sui sexus naturale est, contulerit. Quod vero hominis filius est, susceptæ in Virgine carnis est partus. Quod autem in Coelis est, naturæ semper manentis potestas est, quæ initiata, conditaque per se carne non ex finitatis suæ virtute intra regionem se definiti corporis coartavit. Spiritus virtute ac Verbi Dei potestate in forma servi manens ab omni intra, extraque coeli, mundique circulo coeli, ac mundi Dominus non abfuit. Per hoc ergo & de coelo descendit, & filius hominis est, & in coelis est. Quia Verbum caro factum est, non amiserat manere quod Verbum est, nam dum Verbum est, & in Coelis est, dum caro est, & hominis Filius. Dum Verbum est caro factum, & de coelo est, & hominis est filius, & in Coelo est. Quod & Verbi virtus non corporalibus modis manens non deerat, unde descenderat, & caro non aliunde originem sumplerat, quam ex Verbo, & Verbum caro factum est, cum caro esset, non tamen non erat & Verbum. Absolute autem B. Apostolus etiam hujus inenarrandæ corporeæ nativitatis Sacramentum locutus est dicens: Primus homo de terræ limo, secundus homo de coelo. Hominem enim dicens, nativitatem ex Virgine docuit, quæ officio usa materno sexus sui naturam in conceptu, & partu hominis exsecuta est. Et cum ait secundum hominem de coelo, originem ejus ex supervenientis in Virginem Spiritus Sancti adiutus testatus est. Atque ita cum & homo est, & in coelo est, ho-

minis

minis hujus & partus a Virgine est, & conceptu ex Spiritu est. Novit Ecclesia unum Deum, ex quo omnia, novit & unum Dominum N. J. C. per quem omnia, unum ex quo, & unum per quem. Ab uno universorum originem, per unum cunctorum creationem. In uno ex quo, auctoritatem innascibilitatis intelligit. In uno per quem, potestatem nihil differentem ab Auctore veneratur. Cum ex quo, & per quem ad id creatur in his, quae creata sunt communionis auctoritas sit. Novit in Spiritu Deum Spiritum impassibilem, & indefecabilem. Didicit enim a Domino spiritui carnem, & ossa non esse, ne forte cadere in eum corporalium passionum detrimenta credantur. Novit unum innascibilem Deum, novit & unigenitum Dei filium. Constat Patrem aeternum, & ab origine liberum, constat & originem filii ab aeterno, non per se ipsum, sed ab eo, qui a nemine semper est, natum ab aeterno, nativitatem videlicet ex Paterna aeternitate fumentem. Novit de Deo non esse humanis judiciis sentiendum; neque enim nobis ea natura est, ut se in coelestem cognitionem suis viribus efferat. A Deo discendum est, quod de Deo intelligendum sit, quia non nisi se auctore cognoscitur. Adsit licet secularis Doctrinae elaborata institutio, adsit vitae innocentia, haec quidem proficient ad conscientiae gratulationem, non tamen cognitionem Dei consequentur. Moyses cum in terra Madian ovium pastor esset, ignem in rubo sine concrematione rubi contuens, Deum audivit, & nomen interrogavit, & naturam cognovit. Neque haec de Deo, nisi per Deum cognita esse potuissent. Loquendum ergo non aliter de Deo est, quam ut ipse ad intelligentiam nostram de se locutus est. Deo cui omnia in mortuis vivunt, hoc solum perit, quod sibi deperit. Nam judicaturus ipse de omnibus, & pro majestatis suae misericordia pene meritum ignorantem moderaturus errori, negantes se jam non judicabit utique, sed negabit. Fidei verae professio ita Deum ex Deo natum, ut lumen ex lumine, quod sine detrimento suo naturam suam praestat ex se, ut det quod habet, & quod dederit habeat. Nascatur quoque quod sit, cum non aliud, quam quod est, natum sit. Et nativitas acceperit, quod erat, nec ademerit quod accepit, sitque utrumque unum dum ex eo, quod est, nascitur, & quod nascitur neque aliunde, neque aliud est; est enim lumen de lumine.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

III.

NON per consuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur, neque per elementa originis nostrae, ut homo ex homine propellitur. Integra illi, & perfecta, & incontaminata nativitas est, cujus a Deo exitio potius, quam partus est. Est enim unus ex uno; non est portio, non est defectio, non est diminutio, non derivatio, non protensio, non passio, sed viventis naturae ex vivente nativitas est, & Deus ex Deo exiens, non creatura in Dei nomine electa. Non, ut esset, coepit ex nihilo, sed exiit a manente. Et exisse significationem habet nativitatis, non habet inchoationis. Non enim idem est coepisse substantiam, & Deum exisse de Deo. Et Nativitatis hujus scientia licet non subiecta verbis sit, cum inenarrabilis sit, habet tamen in doctrina filii Fidei securitatem a Deo se manifestantis exisse. Habet hoc Sacramenti sola nativitas, ut complectatur in se & nomen, & naturam, & potestatem, & professionem, quod universa nativitas non potest non in ea esse natura unde nascatur. Non affert ex terreni generis substantiam, quod ex uno non subsistit alieno. Quod autem alienum a se non est, id unum est genere naturae, & quicquid unum est per nativitatem, non habet solitudinem.

*Quod formis saepe comparabilibus erudiamur
ad intelligenda divina.*

IV.

HUMANAE itaque nativitatis conscientiam consulo, utrum non intra Patris originem maneat origo nascentium, nam tam et si elementa illa inanima, ac turpia, quibus nascendi causae inchoantur, in hominem alterum effluent, per naturae tamen virtutem intra se invicem maneant, dum & per datam a se naturae ejusdem originem nascentem sequitur ille, qui gignit, & per acceptam nativitatem, cujus virtus derivetur, non tamen auferatur in gignente, si manet ille, qui gignitur. Et hoc quidem tantum ad humanae nativitatis intelligentiam commemoratum a nobis sit, non etiam ad perfectum in Unigenito Deo Nativitatis exemplum, quia naturae humanae infirmitas ex disparibus comparatur, & nec ex inanimis
conti-

continetur ad vitam, nec statim in ea qui gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa sint, quae sine naturae suae sensu cum excreverint defecentur. In Deo vero quod est, totum vivit, Deus enim vita est, & haec vita non potest quicquam esse nisi vivum, neque ex derivatione, sed ex virtute nativitas est. Ac sic dum totum quod est vivit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet nativitatem, non habet demutationem, & imperit profectum, non ammittit naturam. Et dum nativitatem, quam dedit per indiscretae naturae similitudinem sequitur, & nativitas eam, quae vivens ex vivente est, naturam nascendo non deferit. Assert autem pro parte fidei hujus significationem ignis in se ignem habens, & in igne ignis manens. Nam cum sit in eo splendor luminis, naturae calor, virtus urendi, mobilitas aestuandi, totum tamen ignis est, & haec universa una natura est. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam subsistit, ac vivit, & cum ea, per quam vixerat, deficit. Sed hoc, quod incorporale Dei est ex comparationum parte cognoscimus, ut non incredibile in Deum sit, quod pro parte aliqua in terrenis reperitur elementis. Quaero itaque nunc utrum divisio, ac separatio sit, cum ignis ex igne est? Aut numquid absciditur natura, ne maneat? aut non sequitur natura, ne insit? Cum accenso lumine ex lumine per quemdam quasi nativitatis profectum naturae nulla defectio sit, & tamen sit lumen ex lumine. Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex sese sine defectione subsistat? Aut hoc non inest in eo, unde non recessum est, sed cum unitate substantiae naturalis exivit? Et quaero anne non unum sint, cum lumen ex lumine nec divisione separabilis sit, nec genere naturae? Et haec, ut dixi ad intelligentiam tantum Fidei comparata sint, non etiam ad Dei dignitatem, ut non potius intelligentiam invisibilem ex comparabilibus fumeremus, non utique, ut aliquod naturae Dei satisfaceret comparationis exemplum, cum dignum, & iustum esset restanti de se Deo credere.

v.

De Dei Patris substantia.

PATER est ex quo omne quod est consistit. Ipse in Christo, & per Christum origo omnium. Ceterum ejus in sese est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est ex se, atque in se continens. Infinitus quia non ipse in aliquo, sed iuxta eum omnia. Semper

per extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante aevum, quia tempus ab eo est extra quem nihil est, & cui est semper, ut semper sit. Haec veritas est Sacramenti Dei, hoc imperispicabile naturae nomen in Patre. Soli filio notus, quia Patrem nemo novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Ergo de Patre una cum filio revelante filio, qui solo testis fidelis est sentiamus.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

FILIUM mens consternatur attingere, & trepidat omnis sermo se prodere. Est progenies ingeni, unus ex uno, verus a vero, Vide S. Fil. Ier. Lib. 2. de Trin. vivus a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientia sapientiae, gloria gloriae, imago invisibilis Dei, forma Patris ingeni. Si quis forte intelligentiae suae imputabit generationis divinae Sacramentum, idest qualiter genuerit Pater Filium non posse se consequi, cum tamen & Pater sit absolute intelligendus, & filius, majore istud dolore a me audiet ignorari. Ego nescio, non requiro, & consolabor me tamen. Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, secula non tenent, propheta non sensit, Apostolus non interrogavit, filius ipse non edidit. Cesset dolor querelarum. Nam te quisquis es; qui haec requiris, non revoco in exemplum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Nonne aequanimiter ignorabis Creatoris Nativitatem ignorans originem creaturae? Hoc saltem requiro sentis ne te genitum, & quae ex te generentur intelligis? Non quero sensum unde hauseris vitam, unde sortitus sis intelligentiam, unde adeptus sis. Quale est quod in te fit odor, sensus, visus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quaero unde ista his, quos generes, indulgeas; qualiter sensus inferas, oculos accendas, cor adfigas. Haec si potes enarra. Habes ergo quod nescis, & tribuis quae non intelligis, aequanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus es.

Recta Fides.

VI.

STAT in hoc intelligentia sine Verborum. Est Filius ab eo Patre, qui est. Unigenitus ab ingenito, progenies a parente, vivus a vivo. Ut Patris vita in semetipso, ita & Filio data est vita

Tom. XI. P. II.

R r

in se.

in semetipso. Perfectus a perfecto, quia totus a toto. Non divisio, aut discissio, quia alter in altero, & plenitudo divinitatis in Filio est. Incomprehensibilis ab incomprehensibili. Novit enim nemo nisi invicem. Invisibilis ab invisibili, quia imago Dei invisibilis est, & quia qui vidit Filium, vidit & Patrem. Alius ab alio, quia Pater & Filius. Non natura divinitatis alia, & alia, quia ambo unum. Deus a Deo. Ab uno ingenito Deo unigenitus Deus. Non Dii duo, sed unus ab uno. Non ingeniti duo, quia natus est ab innato. Alter ab altero nihil differens, quia vita viventis in vivo est. Haec de natura divinitatis attigimus, non summam intelligentiae comprehendentes, sed intelligentes esse incomprehensibilia, quae loquamur.

VII.

De Filii Dei generatione ex Matre.

HUMANI autem generis causa Dei Filius natus ex Virgine est, & Spiritu Sancto ipso sibi in hac operatione famulante & sua videlicet Dei inumbrante virtute corporis sibi initia concivit, & exordia carnis instituit, ut homo factus ex Virgine naturam in se carnis acciperet, perque hujus admixtionis societatem sanctificatum in eo universi generis humani corpus existeret. Ut quemadmodum omnes in se per id, quod corporeum se voluit esse, conderentur, ita rursus in omnes ipse per id, quod ejus est invisibile referretur. Dei igitur imago invisibilis pudorem humani exordii non recusavit. Et per conceptionem, partum, vagitum, & cunas, omnes naturae nostrae contumelias transcucurrit. Quid tandem dignum a nobis tantae dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis a Deo originis unus Unigenitus Deus in corpusculi humani formam sanctae Virginis utero insertus adcrevit. Qui omnia continet, & intra quem, & per quem cuncta sunt, humani partus lege profertur. Et ad cujus vocem Angeli, atque Archangeli tremunt, coelum, & terra, & omnia mundi hujus elementa resolventur, vagitu infantiae auditur. Qui invisibilis, & incomprehensibilis est, non visu, sensu, tactuque moderandus, cunis est obvolutus. Haec si quis indigna Deo recolet, tanto se majori beneficii obnoxium confitebitur, quanto minus haec Dei convenerint majestati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus est. Sed nos eguimus, ut Deus caro fieret, & habitaret in nobis. Idest assumptione carnis unius universae car-

nis

nis interna incoleret. Humilitas ejus nostra nobilitas est, contumelia ejus honor noster est. Quod ille Deus in carne consistens, hoc nos vicissim in Deum ex carne renovati. Sed ne forte detineant scrupulosas mentium cogitationes, cunae, vagitus, partus, atque conceptio, recolenda est in singulis Dei dignitas, ut voluntatis humilitatem potestatis ambitio praecedat, nec dignationem dignitas derelinquat. Videamus igitur quae sint mysteria conceptus. Angelus Zachariae loquitur, sterili partus affertur. De incensi loco Sacerdos mutus egreditur. Johannes in vocem adhuc utero matris detentus erumpit. Mariam Angelus benedicit, Matrem Filii Dei Virginem pollicetur. Illa Virginitatis suae conscia difficultate facti comovetur. Angelus ei efficientiam divinae operationis exponit; ait enim: Spiritus Sanctus superveniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Spiritus Sanctus desuper veniens Virginis interiora sanctificavit, & in his spirans, qui ubi vult Spiritus spirat, naturae se humanae carnis immiscuit. Et id, quod alienum a se erat, vi sua, ac potestate praesumpsit. Atque ut, ne quid per imbecillitatem humani corporis dissideret, Virtus Altissimi Virginem obumbrat, infirmitatem ejus velut per umbram circumfusam confirmans, ut ad fementinam ineuntes Spiritus efficaciam substantiam corporalem divinae virtutis inumbratio temperaret. Haec conceptionis est dignitas. Videamus partum, vagitum, & cunas, dignitas quae sequatur. Loquitur ad Joseph Angelus parituram Virginem, & eum, qui natus fuerit, vocandum Emanuele, idest: Nobiscum Deum. Proclamat Spiritus per Prophetam. Angelus testis est, Deus nobiscum est ille qui nascitur. Novum Magis de Coelo Stellae lumen effertur, & coeli Dominum signum coeleste profectur. Angelus pastoribus nunciat natum, Christum Domini, salutem universorum. Multitudo exercitus caelestis in laudem puerperii concurrat, & tanti operis praeconia divini caetus gaudia eloquuntur. Gloria deinde in Coelis Deo, & pax in terra hominibus bonae voluntatis nunciatur. Adsunt deinde Magi, involutum pannis adorant, & post illam inanis scientiae suae arcanam operationem posito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum sordes adorantur, sic vagitus per Angelorum divina gaudia honorantur. Sic partui proclamans per Prophetam Spiritus, & id ipsum Angelis nuncians & novae lucis stella famulatur. Sic initia nascendi Spiritus Sanctus superveniens, & inumbrans virtus Altissimi molitur. Aliud intelligitur, aliud videtur, aliud oculis, aliud animo conspicitur. Parit Virgo, partus a Deo est. Infans vagit, lau-

dantes Angeli audiunt. Pannis sordet, Deus adoratur. Ita potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur. Par etiam est reliquae cursus aetatis, nam omne tempus, quod in homine eget, Dei operibus explevit. De singulis autem non est tempus edicere. Tantum illud in universis virtutum, & curationum generibus contandum est in carnis assumptione hominem, Deum vero in gestis rebus existere.

VIII. *Dominum N. J. C. per assumptam Carnem naturaliter manere in nobis, & nris per perceptionem Corporis, & Sanguinis ejus manere in eo.*

SI vere Verbum caro factum est, & vere nos Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est? Qui & naturam carnis nostrae jam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suae ad naturam aeternitatis sub Sacramento nobis communicandae carnis admisit. Ita enim omnes unum sumus, quia & in Christo Pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse. Quia in Christo Pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille qui ex Maria natus fuit Christus est, nosque vere sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc unum erimus, quia Pater in illo est, & ille in nobis; quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturaliter per Sacramentum proprietates perfectae Sacramentum sit unitatis? Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum. Neque per violentiam, aut impudentem praedicationum coelestium dictorum sanitati alienae, atque impiae intelligentiae extorquenda perversitas est. Quae scripta sunt legamus, & quae legerimus intelligamus, & tunc perfecto Fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quae dicimus nisi ab eo discimus, stulte, atque impie dicimus. Ipse enim dixit: Caro mea vere est esca; & sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De Veritate carnis, & sanguinis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vera caro est, & vere sanguis est. Et haec accepta, atque

que hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum Deum verum esse denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc, quod nos sumus, in Deum est. Quam autem in eo per Sacramentum communicatae carnis, & sanguinis sumus, ipse testatur dicens: Et hic mundus me jam non videt; vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos viveris. In illa die vos cognoscetis, quoniam ego in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quemdam, atque ordinem consummandae unitatis exposuit? Nisi ut cum ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur, ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens maneret in nobis. Et ita ad unitatem Patris proficeremus, cum qui in eo secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente. Quam autem naturalis in nobis unitas sit, ipse ita testatus est. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantum ipse assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Perfecite autem hujus unitatis Sacramentum superius jam docuerat dicens: Sicut misit me vivus Pater, & ego vivo per Patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivit per me. Vivit ergo per Patrem; & quomodo per Patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiae formam praesumitur, ut id, de quo agitur secundum propositum exemplum assequamur. Haec ergo vitae nostrae causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, idest naturam carnis suae adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cum vivat ipse per Patrem? Vivit autem per Patrem, dum nativitas non alienam ei intulit, diversamque naturam, dum quod est, ab eo est, nec tamen ab eo per aliquam incidentem naturae dissimilitudinem separatur; dum in se per nativitatem habet Patrem in virtute naturae. Haec autem a nobis idcirco commemorata sunt, quia voluntatis tantum inter Patrem, & Filium unitatem haeretici men-

mentientes, unitatis nostrae ad Deum utebantur exemplo, tamquam nobis ad Filium, & per Filium ad Patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis nulla per Sacramentum Carnis, & Sanguinis naturalis communionis proprietates indulgeretur. Cum & per honorem nobis datum Dei Filii, & permanentem in nobis carnaliter Filium, & in eo nobis corporaliter inseparabiliter unitis Mysterium verae, ac naturalis unitatis sit praedicandum.

IX.

Ecclesiae fides Catholica.

*File S. 46.
Iar. Lib. 3.
de Trin.*

ECCLISIAE Fides Apostolicis imbuta Doctrinis novit in Christo nativitatem, sed ignorat exordium, scit dispensationem, sed nescit divisionem. Non partitur Jesum Christum, ut Jesus non ipse sit Christus, nec Filium hominis discernit a Dei Filio, ne filius Dei forte non & Filius hominis intelligatur. Non absumit Filium Dei in filium hominis, neque tripertita Christum fide scindit, cujus desuper texta vestis incissa est, ut Jesum Christum, & in Verbum, & in animam, & in corpus incindat. Neque rursus Deum Verbum in animam, & corpus absumat. Totum ei Deus Verbum est, totum & homo Christus. Retinens hoc in Sacramento confessionis suae unum, nec Christum aliud credere, quam Jesum, nec Jesum aliud praedicare, quam Christum. Non ignoro autem in quantum humanae intelligentiae infirmitatem magnificentia mysterii coelestis impediatur. Ut haec non facile aut verbis enunciare, aut dijudicare sensu, aut etiam complecti mente possimus. Aeternitas Patris locum, tempus, speciem, & quicquid illud humano sensu concipi poterit, excedit. Ipse extra omnia, & in omnibus, capiens universa, & capiendus a nemine. Non accessu decessive mutabilis, sed invisibilis incomprehensibilis, plenus, perfectus, aeternus, non aliunde quid sumens, sed ad id, quod ita manet, sibi ipse sufficiens. Hic ergo ingenuus ante omne tempus ex se filium genuit; non ex aliqua subjacente materia, quia per Filium omnia; non ex nihilo, quia ex se filium; non ut partum, quia nihil in Deo demutabile, aut vacuum est. Non partem sui, vel divisam, vel discissam, vel extensam, quia & impassibilis & incorporeus Deus est. Haec autem passionis, & carnis sunt, & secundum Apostolum: In Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Sed incomprehensibiliter, inenarrabiliter, ante omne tempus, & secula unigenitum ex his, quae ingenua in se erant,

erant, procreavit. Omne, quod Deus est, per caritatem, atque virtutem nativitati ejus impertiens. Ac sic a perfecto, ingenito, aeternoque Patre unigenitus, & perfectus, & aeternus est Filius. Ea autem, quae ejus sunt secundum corpus, quod adsumpsit, bonitatis ejus ad salutem nostram voluntas est. Invisibilis enim, & incorporeus, & incomprehensibilis utpote ab eo genitus tantum in se & materiae, & humilitatis recepit, quantum in nobis erat virtutis ad intelligendum se, & sentiendum, & constituendum. Imbecillitati nostrae potius obtemperans, quam de his, in quibus erat ipse deficiens. Igitur perfecti Patris perfectus filius, & ingeniti Dei unigenita progenies, qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, Deus a Deo, Spiritus ab Spiritu, Lumen a Lumine. Confidenter ait: Pater in me, & ego in Patre (a). Quia ut Spiritus Pater, ita & Filius Spiritus. Ut Deus Pater, ita & Filius Deus. Ut lumen Pater, ita & Filius lumen. Ex his ergo, quae in Patre sunt, ea, in quibus est Filius, idest ex toto Patre totus Filius natus est. Non aliunde, quia nihil antequam Filius. Non ex nihilo, quia ex Deo Filius. Non in parte, quia plenitudo Deitatis in Filio. Neque in aliquibus, quia in omnibus. Sed ut voluit, qui potuit, ut scit qui genuit. Quod in Patre est, hoc & in Filio est. Quod in ingenito, hoc & in Unigenito. Alter ab altero, & uterque unum. Non duo unus, sed alius in alio, quia non aliud in utroque. Pater in Filio, quia ex eo Filius. Filius in Patre, quia non aliunde quod Filius. Unigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus. Ita in se invicem, quia ut omnia in ingenito Patre perfecta sunt, ita omnia in Filio unigenito perfecta sunt. Haec in Filio, & in Patre unitas, haec virtus, haec caritas, haec Fides, haec spes, haec veritas, via, vita. Non calumniari de virtutibus suis Deo, nec per secretum, ac potestatem nativitatis obtestare Filio. Patri ingenito nihil comparare. Unigenitum ab eo nec tempore, nec virtute discernere, Deum Filium, quia ex Deo est confiteri. Curam ergo humani generis habens Dei Filius, primum ut sibi crederetur homo factus est, ut testis divinarum rerum nobis esset ex nostris, perque infirmitatem carnis Deum Patrem nobis infirmis, & carnalibus praedicaret. Voluntatem in eo Dei Patris efficiens, cum dicit: Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus, qui me misit. Non quod nollet & ille quod faciat, sed obedientiam suam sub effectu paternae voluntatis ostendit, volens ipse voluntatem Patris explere. Erat autem haec efficientia voluntatis voluntas.

Non

(a) Alii legunt in Patrem.

X. *Non confidendum in humana prudentia.*

NON est in tantum confidendum prudentia humana, ut perfectum putet se sapere, quod sapiat, & in eo absolute rationis summam contineri arbitretur, quod ipsa mente pertractans aequabili undique apud se existimet veritatis opinione constare. Non enim concipiunt imperfecta perfectum, neque quod ex alio subsistit, absolute vel Auctoris sui potest intelligentiam obtinere, vel propriam, se quidem in eo tantum quod est sentiens, caeterum ulterius sensum suum, quam sibi constituta sit natura, non (a) renders. Motum enim suum non sibi debet, sed auctori. Et idcirco quod in aliud ex Auctore subsistit, imperfectum sibi est, dum constat aliunde. Et necesse est, ut in quo perfectum se putet sapere, despiciat, quia naturae suae non moderans necessitatem, & omnia infirmitatum suarum existimans terminis contineri falso jam sapientiae nomine glorietur, quia sapere sibi ultra sensus sui non liceat potestatem, & quam infirmum subsistendi est virtute, tam sensus sit. Atque ab id imperfectae naturae substitutio perfecti sensus sapientiam obtinere se glorians, stultae sapientiae inridetur obprobrio.

XI. *De Dei Verbo Cyprianus, vel Hilarius.*

VERBI appellatio in Dei Filio de Sacramento nativitatis est, sicuti sapientiae, & virtutis est nomen. Quae cum in Deum Filium cum substantia verae nativitatis extiterint, Deo tamen ut sua propria, quamvis ex eo in Deum sunt nata non defunt. Quia nativitas non habet detrimentum generandi, cum profectum teneat nascendi. Et ideo earum rerum unigenito Deo apta cognomina sunt, quae cum eum subsistentem ex nativitate consumment, tamen Patri non defint; exinde mutabilis virtute naturae. Unigenitus enim Deus, & Verbum est. Sed innascibilis Pater numquam omnino sine Verbo est, non quod prolatio vocis natura sit Filii, sed ex Deo Deus cum nativitatis virtute subsistens, ut a Patre proprius, & per naturae indifferentiam inseparabilis doceretur, significatus in Verbo est, sicut Christus sapientia, & virtus Dei est, non ille, ut intelligi solet, internae potestatis aut sensus efficax motus, sed natura tenens per nativi-

(a) Putamus sensus legendum.

tivitatem substantiae veritatem his internarum rerum significata nominibus est. Non enim id, quod nascendo subsistit, potest id ipsum videri esse, quod unicuique sempiternum est. Sed aeterno Deo Patre unigenitus Filius in subsistentem Deum natus, ut non alienus esse a natura Paternae divinitatis posset intelligi, per haec proprie nomina tantum subsistens ostensus est, quibus, ex quo subsisterat, non carebat.

Cypriani adsertio vera de Deo.

XII.

MUNDI unus est rector, unus est Dominus, qui universa quaecumque sunt verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest; visu clarior est. Nec comprehendi; tactu purior est, nec aestimari; sensibus major est. Et ideo sic eum digne aestimamus, dum inaeestimabilem dicimus. Quod vero templum habere possit Deus, cujus templum totus est mundus? & cum homo latius maneat, intra unam aediculam vim tantae maiestatis aestimas posse concludi? In nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore: Nec nomen Dei quaeras &c.

Augustinus de Dei Verbo.

XIII.

JAM vos mundi estis propter Verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait: Mundi estis propter Baptismum, quo abluti estis, sed ait: propter verbum, quod locutus sum vobis, nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tamquam visibile verbum. Nam de hoc utique dixerat, quando pedes discipulis lavit. Qui lotus est, non indiget ut laveret, sed est mundus totus. Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo alius est sonus transiens, aliud virtus manens, hoc est Verbum fidei, quod praedicamus. Ait Apostolus: Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde creditur ad justitiam, * ne autem sit confessio ad salutem. Unde & in Actibus Apostolorum legitur: Fide mundans
Tom. XI. P. II. S s corda

corda eorum. Et in Epistola sua B. Petrus: Sic & vos, inquit, Baptisina salvos faciet, non carnis depositio fordium, sed conscientiae bonae interrogatio, hoc est Verbum Fidei, quod praedicamus, quae sine dubio, ut mundare possit, consecratur & Baptismus. Christus quippe nobiscum vitis cum Patre agricola dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea. Lege Apostolorum, & vide quid adjungat: Ut eam sanctificaret, inquit, mundans eam lavacro aquae in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo, & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in Verbo. Hoc Verbum Fidei tantum valet in Ecclesia Dei; ut per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mundet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc sit per verbum, de quo Dominus ait: Jam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis.

*Fide S. Aug.
Tract. 80.
in Johan.
Evang.*

XIV. *De Libello Paschasis Ratberti ad Placidum discipulum,
Christi communionem verum Corpus, & Sanguinem esse
non dubitandum.*

QUISQUE Catholicorum recte Deum cuncta creasse de nihilo corde credit &c.
Subsequitur paene integer Paschasis libellus jam editus.

XXXVI. *Quid digne, vel indigne sumentibus Dominici Corporis,
& Sanguinis praestet Eucharistia.*

INSTRUENS Beatus Apostolus Corinthios de Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramento, ut scirent, quantum illi reverentiae deberent, ait inter caetera: Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, Quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. Simili modo & calicem postquam caenatum est dicens: Hoc poculum novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in meam commemorationem. Ostendit illis Mysterium Eucharistiae inter coenam esse. Medicina enim Spiritualis est, quae cum reverentia degustata purificat sibi devotum. Si-
quidem

quidem memoria redemptionis nostrae est, ut Redemptoris memores majora ab eo consequi mereamur, mortem Domini adnunciantes, donec veniat. Quia enim morte Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem, quae pro nobis oblata sunt, significamus novum Testamentum in his consecuti, quod est nova lex, quae obedientem sibi tradit coelestibus regnis. Nam & Moyses accepto sanguine vituli in patera asperxit super filios Israel dicens: Hoc est testamentum, quod disposuit Dominus ad vos. Hoc figura fuit testamenti, quod Dominus novum appellavit, ut illud verus sit, quod Moyses tradidit. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii divini sanguinis testis est, in cujus typum nos calicem mysticum ad tuitionem corporis & sanguinis, & animae percepimus, quia Sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, idest totum hominem salvum fecit. Caro enim Salvatoris pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra effusus est, sicut prius praefiguratum fuerat a Moysse: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima, ideoque non manducandum sanguinem. Itaque quicumque ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indigne, Domino reus erit corporis, & sanguinis Domini. Indignum dicit esse Domino, qualiter mysterium celebrat, quod ab eo traditum est. Non enim potest devotus esse, qui aliter praesumit quam datum est ab auctore. Ideo praemonet ut secundum ordinem traditum devota mens sit accedentis ad Eucharistiam Domini, quoniam futurum est judicium, ut quemadmodum accedit unusquisque, reddat causas in die Domini N. J. C. Quia sine disciplina traditionis, & conversationis qui accedunt, rei sunt corporis, & sanguinis Domini. Quid est autem reos esse, nisi poenas dare mortis Domini? occisus est enim pro his, qui beneficium ejus irritum ducunt. Probet autem se homo, & sic de pane edat, & de poculo bibat, qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non discernens corpus Domini. Devoto itaque animo, & cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reverentiam se debere ei, ad cujus corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet judicare, qui sumit, quia Dominus est, cujus Mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficii Dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore, & sanguine, agentes gratias Redemptori. Ideo multi in vobis invalidi, & aegroti, & dormiunt multi. Ut verum probaret quod examen futurum est accipientium corpus Domini, jam hic imaginem

nem iudicii ostendit in eos qui inconsiderate corpus Domini acceperant, dum febribus, & infirmitatibus corripiebantur, & multi moriebantur, ut in his caeteri discerent, & paucorum exemplo caeteri terribi emendarentur, non inultum scientes corpus Domini negligenter accipere, & eum, quem hic poena distulerit, gravius tractandum fore, quia contempsit exemplum. Quod si nosmetipsos discerneremus, non utique dijudicaremur. Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo dampnemur. Hoc dicit, quia si nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non a Domino iudicaremur, & quia corripimur, tamen pro nobis est, ut timore ipso emendemur. In paucis enim omnium est emendatio, ne cum hoc mundo, idest cum infidelibus dampnemur. Nihil enim differt ab infideli, qui inconsiderate ad mensam Domini accedit.

XXXVII. *Quid Beatus Martyr Cyprianus adfirmat se praesente contigisse his, qui polluti de Idolotytis Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramenta temere susceperunt.*

PRAESENTE, inquit, ac teste me ipso accipite quid evenerit. Parentes foras fugientes, dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento parvulam filiam reliquere. Relictam nutrix detulit ad magistrum. Illic ei apud Idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per aetatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat tradidere. Reliqua legantur apud S. Cyprianum Lib. de Lapsis.

XXXVIII. *Quare peccatis criminalibus inretiti a Sacramentis Dominicis arceantur.*

QUUM itaque ipse Filius Dei dicat: *Caro mea vere est cibus; & sanguis meus vere est potus*, ita intelligendum est, eadem Redemptionis nostrae mysteria, vere esse corpus, & sanguinem Domini; ut illius unitatis perfectae, quam cum capite nostro jam spe, postea re tenebimus, pignora credere debeamus. Inde & Sacramenta a sanctificatione vel secreta virtute dicuntur. Unde etiam criminalum foeditate capitalium a membrorum Christi sanitate deviantes ab ipsis Sacramentis Ecclesiastico suspenduntur iudicio. Qui enim corpus

corpus & sanguinem Domini digne manducat, & bibit, designat se esse in Deo, & Deum in eo. Qui vero medicinam vel non habet, vel ea indigne utitur, longe se esse a medico languendo testatur. Non enim mentitur qui dicit: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & reliqua. Sciendum vero a Sanctis Patribus ob hoc vel maxime constitutum, ut mortaliter peccantes a Sacramentis Dominicis arceantur, ne indigne ea percipientes vel majori reatui involvantur, ut Judas, quem post panem temere a Magistro susceptum Diabolus dicitur plenius invalisse, ut crimen, quod prius scelerata praemeditatione conceperat, jam sceleratissimo consummaret effectu: vel ne quod Apostolus de Corinthiis dicit infirmitatem corporis, & imbecillitatem, ipsamque mortem praesumptores incurrant. Et ut ad communionem suspensi terrore ejusdem exclusionis, & quodam condemnationis anathemate compellantur studiosius poenitentiae medicamentum appetere, & avidius recuperandae salutis desideriis inhiare.

*Judaecs ab omni conventu Fidelium arcendos, praecipue XXXIX.
ubi Christianorum celebratur oblatio.*

IN celebratione autem tanti mysterii cavendum valde est, ne inter sint haeretici, vel pagani, praecipue vero Judaei non solum a liminibus Ecclesiae, sed ab omni prorsus conventu Fidelium sunt arcendi. Solent enim nequissimi, & perditissimi omnium hominum cum principe suo Diabolo vitalibus detrahare Sacramentis, quantumque in ipsis est, ausu impio conari, quo valeant praetium Redemptionis humanae prophanare, atque polluere, quod olim Beatissimi Syri Confessoris tempore manifeste deprehensum, dignaque est ultione punitum. Qualiter vero actum sit, quia magnam habet Domini laudem, sicut in vita praedicti Confessoris legitur, huic Capitulo putavimus inferendum. Perfecit igitur templi, sive altaris dedicationis insignibus, Beatissimus Syrus cotidianas Deo laudes in eo, & hostias offerebat. Una autem dierum, dum missarum solemnia singularis Pontifex ibidem celebraret, & copia filiorum ejus, quos verbi semine juxta Apostolum Deo genuerat devota sanctis mysteriis interesset, audacter Judaeus in eum ingressus maligno instigante Spiritu corpus Dominicum suscipere, eumque in Sterquilinum projicere molitus est. Qui inter turbas Fidelium ad manus viri Dei perveniens,

veniens, ausu nefario immundo ore corpus suscepit Dominicum: Quod ut ad reiiciendum os aperuit, digna ultione percussus sine effectu verborum cunctis audientibus, & videntibus clamare caepit. Volebat labia jungere, nec valebat, sed lingua rigida loquendi officium non praebebat. Et quasi ignitum jaculum in ore portans immensis torquebatur doloribus. Resonabat omnis illa Ecclesia ineprae vocis clamoribus, & de tam egregii virtute miraculi Christi fidelium laetabatur conventus, impleturque illud; Derisores ipse deridet; & quod Apostolus ad Galatas scribit: Nolite errare, Deus non inridetur, quae enim seminaverit homo, haec & metet. Judaeus autem, & incredulus nec audierat idest fraudem ista praeconia, qui Sancto Spiritui putavit stropham inducere. Quem vir Dei suo conspectui praesentari praecepit, atque advenienti dixit: Incredula, & perfidiae mens plena, quare tam iniqui hostis * implecti consilium, ut aestimares corpus Christi corpus vilissimum? Ecce quod clandestinus persuasor te miserum inlexit, ut faceres, cunctis Fidelibus suis divina virtus ostender. Judaeus autem nimio dolore superatus voces emittere absque sermonibus non cessabat habens in gurgure suo malitiae cruciatum, quia secundum sanctissimi vaticinium Symeonis, ut incredulus est perniciēs, ac ruina, ita fidelibus suis vita, & exultatio est verbum Dei. Nam mirabili libratione corpus Dominicum in ore videbatur Judaei dependere, ut nec linguae subter compagi insideret, nec desuper immundo adhaereret palatui. Sed postulantibus Fidelibus pro ejus miseria, vir Domini manum tetendit, & Sanctae Eucharistiae mysterium a sacrilego ore abstrixit dicens: Ecce nunc liberatus es, de caetero cave hujuscemodi simile ne facias, & ne ulterius repetere hoc praesumas. Judaeus autem ejus pedibus advolutus clamabat se Christo Domino crediturum, si sacri eum Baptismatis unda perfunderet, ac pio ejus conventui copularet. Tibi, inquit, Dei omnipotentis Pater refero gratias, qui Judaicam perfidiam non dignaris corrigere, sed ad tui unigeniti fidem ampla pietate * converfis. Baptizato autem illo multi ex Judaeis credentes cum eo sacro renati baptismate Christi fidelibus, ac spirituali coetui sunt uniti,

*Qualiter accedendum sit ad Dominici Corporis,
& Sanguinis mirabile Sacramentum.*

XL

CONFESIONES autem dari diligentius praecipimus; maxime de commotionibus animi, antequam ad Missam eatur, ne forte quis accedat indignus ad altare, idest si cor mundum non habuerit. Melius est enim expectare donec sanum fuerit, & alienum a scandalo, atque invidia, quam accedere audacter ad iudicium tribunalis. Tribunal enim Christi altare est, & corpus suum inibi cum sanguine iudicat indigne accedentes. Sicut ergo a peccatis carnalibus, & capitalibus temperandum est antequam communicandum sit, ita etiam ab interioribus vitiis, & morbis languentis animae abstinendum est ante verae pacis conjunctionem, & aeternae salutis compaginem. Cum itaque ad terribilem mensam opportunum tempus invitat, praecavendum est summopere, & nullus ibi Judaeus reperiatur, nullus malignus accedat, non fucata verba lingua proferat, nec insidiae mente condantur, sed quod voluntas possidet, sermo declaret. Et nunc illo praesto fuit Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Ore Sacerdotis verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur, & sicut illa vox, quae dixit: Crescite, & multiplicamini, & complete terram, simul quidem dicta est, omnium tempore sentit effectum, ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiae usque ad hodiernum diem, & usque ad ejus adventum praestat sacrificio firmitatem. Nullus igitur fictus accedat, nullus fucato animo tantis audeat proximare mysteriis, ne condempnetur, & sententiam mereatur, & quod Judas sustinuit patiatur. Nam illum post communicationem mensae Diabolus intravit, non quia contempserat Dominicum corpus, sed quia impudentia, & malignitas mentis ejus ut adversarius in eo habitaret effecit. Ut discas quod indignis, & fucate mysteriorum secreta celebrantibus a Diabolo praeparatur insidiae, & magis magisque ademptantur, qui non aequo animo communicare festinant. Et haec dico non ut vos terream, sed ut cautiores efficiam. Nemo sit Judas in mensa. Hoc sacrificium ci-

bus

bus est spiritualis, nam sicut corporalis cibus cum ventrem invenerit adversis humoribus occupatum amplius laedit, magis nocet, nulum praestat auxilium, ita est iste spiritualis cibus, si aliquem repererit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis ex vitio. Pura igitur mens in omnibus, pura cogitatio, quia & sacrificium purum est. Sanctam animam praeparemus. Ex hoc non multo tempore, sed una corrigitur die, nam si tibi contra inimicum tuum dolor est, solve iras, inimicitias laxa, ut remedium de mensa percipias. Ad sanctum ac terribile sacrificium properas? Erubescere oblationis arcana. Occisioni propositus Christus est, & cur occisus est videamus. Ut coelestia scilicet *partificet*, ut in terra reconciliet universa, ut amicum te constituat: Angelorum, & Dei habentis omnium potestatem. Animam suam pro te Dominus dedit, & tu inimicus conservo perduras? Et cum hoc animo ad mensam pacis accedis? Ille nec mori quidem pro tua utilitate recusat, & tu nec iram tuam conservo pro tua liberatione concedis? Sed forsitan dicis: Ab inimico fraudatus sum, multis me laesit dispendiis, magnis me detrimentis oneravit. Quicquid dixeris pecuniarum vertitur causa. Non te crucifixit, sicut Judaei Christum, & tamen ille effusum sanguinem pro salute eorum, qui effunderunt larga pietate concessit. Inimicum Deo est tumidum pectus. Merito autem reconciliationis causa hoc Sacrificium constitutum est. Et si sacrificii praecepta contempnis, sacrificii remedium sentire non poteris. Comple illud cujus causa sacrificium factum est, ut sacrificio perfruaris. Ideo filius advenit, ut humanam naturam Divinae reconciliet pietati. Ideo & nos, cum hoc facimus, suo fecit vocabulo nuncupari. Beati, inquit, pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Hoc enim fac, quod Dei unicus fecit, si & tibi, & aliis pacis volueris auctor existere: ideo namque te vocat filium Dei. Deus in Sacrificii celebratione nihil aliud nisi de fratris reconciliatione mandavit. Haec igitur mentibus nostris glutinata perdurent, sanctum osculum teneamus, quod animas sociat, mentes, & unum corpus ostendit, quia unum corpus omnes videmur esse sortiti. Et ideo misceamus nos in uno corpore, non corporum commixtione, sed animarum Caritate laqueati, & sic Divinae possumus mensae fructibus satiari. Nam etsi multis bonis conscientiae abundemus, reconciliatione contempta nulum possumus solatium promereri.

*De rev lationibus, quibus Dominus de veritate Corporis, XLI.
& Sanguinis sui haesitantium corda firmavit.*

HAEC namque Dominici Corporis, & Sanguinis gratia tanta est, quantam nullus hominum cogitare potest. Per hanc siquidem reconciliatur mundus Deo, per hanc homines Dii efficiuntur, & cum sint natura terreni, fiunt conversatione coelestes. Sed quantum in ipsis est, extenuant quidam hanc gratiam non credentes verum Domini Corpus esse, quod sumitur, nec verum Christi Sanguinem esse, qui hauritur, sed figuram. Cum ipse dixerit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. In coenae quoque illius Sacrosancto convivio tradens discipulis tanti mysterii Sacramentum, & in corpus suum panem transfigurans, non ait: haec est figura corporis mei, sed hoc est corpus meum. Similiter & in traditione calicis: Hic est, inquit, calix sanguinis mei. Cum itaque hoc solum satisfacere deberet omnibus, quod veritatis discipulis ab ipsa veritate est traditum, quibusdam tamen, quorum corda caligo infidelitatis obduxerat, nec aliter credere poterant, ipsam humanae formae effigiem, sicut se rei veritas habet, olim Dominus revelare dignatus est, ut quod paucis manifestabatur ad fidem, omnibus proficeret ad salutem. Non ab te autem arbitror ea, quae de hujusmodi revelationibus nobis lectione comperta sunt, ad aedificationem maximam posterorum huic libello inferere, & praeclara Domini Nostri J. C. miracula, ne memoria excidant etiam nostro studio scripta relinquere.

Miraculum de quodam Judaeo.

XLII.

NON incompetenter edere arbitror illud, quod haftenus quodam Hebraeo didici referente. Neque enim ideo esse non putabitur verum, quod testificatione fortassis aemula per inimicorum certa ratio vera interlocutione fatetur. Solet enim major his accommodari fides, ubi inimici adstipulantur dictis veridicis, quibus sine furo adulationis, & sine faliloquio favent. Hoc etenim modo per Balaam inimicum utique populi Judaeorum benedictionis promulgantur insignia. Sed & Vas electionis non incompetenter eligi-

Tom. XI. P. II.

T t

tur,

tur, ut qui putabatur haecenus a fidelibus non ferendus, ipse nomen majestatis Domini Jesu principibus, & potestatibus anteferreret. Verum ille quid ferebat? Quidam, inquit Judaeus ad Episcopum quemdam pergens ait se Fidei Catholicae velle initiari mysteriis, debere ergo Episcopum illi tradere colendi ritum, quo prolatius instructus voti sui compos effectus jam fidelis Christiano corpori jungeretur. Ad haec Episcopus: Recede obsecro a nobis hominum genus invisum, desine, ut mos vester est, attemptare maligne. Sed si, ut assolet, necessitate cujuslibet facinoris obligaris, Ecclesiae te muneratum stipendio gaude, dummodo inrisor nostrae Fidei non existas. Ad haec ille: Non inquam Beate Pontifex ut hostem execrandum protinus agas. Cupio enim Fidei vestrae initiari mysteriis, quia tremendi nominis Domini Jesu Christi & formido judicium, & desidero habere praesidium. Sed cum esset pertinax in rogando, & hujuscemodi pollicitationis jurejurando immodica se sponcione cinxisset, nulla id quod peteret securitate negligere, nulla persecutione deferere, nullave facilitate prode, catechizandi ei initium per signaculum Crucis tradi Episcopus jussit. Venit Pascha, cumque ad sacros illos latices, quibus expiantur crimina pervenisset, coepit reluctari, & non verborum edere questus, sed rugiens per quosdam gemitus execrari ipsius Baptismi mysterium putabatur. Jussit ergo Episcopus valde confusus eum protinus amoveri. Sed cum ipse in semetipsum fuisset repente conversus dicit his, quibus velut furore actus procul in partem alteram tenebatur: ducite me, inquit, ad fontes, jam enim non sum impos mentis, nec me captum putetis; certe enim jam cupio baptizari. Igitur cum reductus ad Episcopum iterum pervenisset, obsecro, ait, Sacerdos inclyte, perficiatur in me sacri hujus lavacri Sacramentum. Et ille: non inquam faciam, nisi omnem illum horroris casum, & confusionis tuae exponas arcanum, & quid tibi evenerit antea stuporis, ut sacris istius execraret laticis undam, verbis veridicis fatearis. Tunc ille prorupit in lacrymas, tali ordine passionis suae seriem pandens. Cum ante vestibulum hujusce Fontis assisterem abluendus, venit turba Daemonum valde nigrorum Aethiopibus par existens. Haec me propiciens Sanctorum manibus fontem adire vi valida prohibebat. Aderant siquidem alii candidati obstitentes pariter, & dicentes: Nolite hunc prohibere sacri fontis adire mysteria. Quid vos puniendi his inservitis Sacramentis? Vobis enim vobis noxii ignis ardor, non baptismi debetur splendor. At illi: Quid vobis & isti? Noster inquit est, nec vobis jure de-

bendus

bendus putabitur. Illo igitur cum me iussu tuae potestatis tractum manibus quorundam tuis aspectibus elongasses, atque recedere alterna in parte iussisses, inter partium, quae erant, simulationes quaedam passionis convenit, ut me contra peccata mea pari lance pensarent, & si ponderis major scelerum concreveret pensa eorum abscederem, ut immundus, nec ab eis ducerer eluendus. Sed cum pondere nimio oneribus massa infandis invisa crevisset, quidam pauper, cujus ante dies aliquot corpus meo calefeceram vestimento confestim affuit, prolataque vestem praebuit meo corpori compensandam. Illico igitur veluti ipsi vestimento immensi ponderis quaedam fuisset adiecta materies, supercrevit pensa mei corporis, eiectionisque illis Aethiopibus, ac fugatis, manibus huc reductus sum Beatorum. Cumque ita se habere iuramentis terribilibus affirmaret, admissus ad Baptismum Sacrosancti lavacri munus excepit. Igitur cum ad missarum fuisset mysteria ventum, Sancta Sanctorum coepit rursus sicut in Baptismo prius egerat refugere, & rugitus validi gemitus dare, atque horrere videbatur acriter ipsius mysterii Sacramentum. Verum ad haec Episcopus iterum obstupescens, quid, ait, iste vexatus insanit, & furore immodico rugit? Igitur cum aliquatenus simus adierant simul attoniti prorsus haerent, accedunt ad eum quidam dicentes: Quid tu rursus deprimeris stupore? Si credere non vis, quid per hypocritin tentare vis tanti mysterii Sacramentum. At ille maximo, inquit, pavore, & tremore conficior, nam video corpus perfectae aetatis viri super hoc altarium fuisse depositum, & per partes disruptum, manus vestras ipsius inspicio cruore madescere, & non advertitis digitorum vestrorum nodos sanguine infectos rubrum mutasse colorem? tunc omnes cum Episcopo in fletum versi coeperunt clamantes voce valida fari: Deo gratias, Deo laudes, qui ait magna, & inscrutabilia absque numero, Osanna filio David, Osanna in Excelsis. Admirantes pariter, & dicentes: Vere in isto completum est vaticinium Psalmi dicentis: Beati quorum remissae sunt iniquitates, & quorum testa sunt peccata. Non incassum ipsi tanti mysterii revelatur arcanum, in ipso enim ut referebat ni fallor ille qui dixerat, die septimo, cum ipsis albis candidam animam lux alma suscepit; nam absolutis vinculis carnis Beatam vitam pulcro fine conclusit. Hoc ergo miraculo claruit, quia non solum in mysterio, sed per veritatis imaginem ille suum sacrat in Altario corpus, qui ipsum discipulis in passione sacraavit.

XLIII. *Item de quodam sene Heremita, cujus dubitationem Dominus eadem veritatis revelatione firmavit.*

Vide Edit. ap. Rosweidm'it. SS. pag. 636. **N**ARRAVIT Abbas Daniel dicens: Dixit Pater noster Abbas Arsenius, de quodam sene de Scitia, ubi habitabat, qui erat magnus in hac activa vita, simplex autem in fide. Et errabat &c.

XLIV. *Item miraculum quod Romae actum est.*

Vid. Joan. Diar. in Vit. Greg. M. Lib. 2. Cap. 41. **M**ATER familias quaedam nobilis erat in Urbe Roma, quae Religionis, & devotionis studio oblationes facere, & die Dominica ad Ecclesiam deferre, Summoque Pontifici, & Ecclesiasticæ consuetudinis, & familiaritatis ejusdem gratia offerre solebat. Quæ cum quadam die ex more ad communicandum de manu Apostolici ordine suo accederet, illique Pontifex offam Dominici corporis porrexisset dicens: Corpus Domini N. J. C. profit tibi in vitam æternam, & remissionem omnium peccatorum, subriit. Quod vir Domini cernens illi sacram communionem retraxit, & separatim super altare posuit, eamque Diacono servandam usque dum cuncti communicarent Fideles tradidit. Expleta vero sacra mysteria interrogavit eam B. Gregorius dicens: dic, rogo, dic quid cordi tuo emerferit, cum communicatura risisti? At illa: Recognovi portiunculam illam ex eadem oblatione fuisse, quam meis manibus feci, & tibi obtuli, & cum eam te intellexerim corpus Domini appellasse subrii. Tunc Sanctus Domini Pontifex sermonem exinde fecit ad populum, & hortatus est eum, ut suppliciter Dominum exoraret, quatenus ad multorum fidem corroborandam carnis oculis ostenderet, quid infidelitas hujus mulieris mentis oculis videre, & Fidei luminibus conspiciere debuisset. Quod cum fuisset oratum, ipse una cum populo, & eadem muliere ab oratione surrexit, & altare cunctis cernentibus, & sese ad cernendum coeleste spectaculum comprimentibus corporalem pallam revelat, & universo populo, ipsaque muliere cernente partem digiti auricularis sanguine cruentatam invenit, ac mulieri dixit: Disce inquam, & veritati, vel modo jam credere contestanti. Panis quem ego do caro mea est, & sanguis meus verò est potus. Sed præsciùs conditor noster infirmitatis nostræ ea potestate,

state, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Sancto Spiritu fabricavit panem, & vinum aqua mixtum, manente propria specie in carnem, & sanguinem suum, ad catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sanctificatione converterit. Indeque universos jussit divinam precari potentiam, ut in formam pristinam sacrosanctum reformasset mysterium, quatenus mulieri adsumendum fuisset possibile. Quod & factum est. Unde saepe facta mulier plurimum in Sancta Religione, ac Fide perficiens participatione Dominici Sacramenti, consecrata est, & omnis, qui viderat, in divino amore, & Orthodoxa credulitate serventius excreverunt;

Item aliud.

XLV.

QUIDAM nobilissimus secundum carnis profapiam, & potentissimus juxta regiam in suo modo magnificentiam, cum per interuntios familiaritatem Apostolicae Sedis adeptus esset, & frequenti admonitione Epistolarum etiam a B. Gregorio transmissarum instructione, erga Dei & Sanctorum cultum sufficienter fuisset imbutus, misit per strenuos, & devotos missos condigna *emenia* ad Sedem Pontificalem, petens Reliquias Beatorum Apostolorum, ac Martyrum sibi transmitti. Cujus Legatos Sanctus Apostolicus honorabiliter, & gratanter suscipiens aliquandiu secum morari fecit, atque indefinenter Sanctorum Apostolorum memorias, ac martyrum ex more prisco pro hujusmodi negotio missas celebrando, & reliquias in eorum commemoratione consecrando circumiens, praefatosque Legatos, & Comites semper secum habens. Cum explicuisset eorum celebrationes, quorum reliquiae petebantur, particulatim eosdem pannos consecratos, super quibus sancta celebraverat, divisit, & singulis singillatim pixidibus imposuit. Munitisque eis sigillo suae sanctae auctoritatis petitoribus usu Ecclesiastico tradidit. Qui debita cum veneratione benedictionem petitam, & acceptam suscipientes, profecti sunt in viam suam gaudentes. Sed dum per aliquantos dies regressionis suae iter carperent, ei, qui prior caeteris habebatur, quaedam subripuit curiositas, dicens sodalibus se stulte tanti itineris subiisse laborem, cum nescirent, quid pretiosi Domino suo *refferrent*. ^{*Pedestentim*} Pedestentis autem crescente collatione verborum, ad suggestionem sociorum contractis Apostolicae dignitatis singulis sigillis, apertae sunt *pixides*,

xides, & in singulis singulae panni repertae sunt portiunculae. Moxque cum indignatione Romam regressi Archidiaconum adeunt conquirentes: Utquid, inquirunt, Dominus Apostolicus tam vili pendit Dominum nostrum, qui tantam gratiam se apud eum obtinuisse speraverat, quod sic voluerit illi inludere, & nos dehonorationi, & offensionis suae addicere? Aestimavimus siquidem nos ossa Apostolorum, vel Martyrum preciosa hinc referre, sicut decuerat tantum virum, uti Dominus noster est. A tanta nihilominus Sede quae sita a tam longo & difficillimo fatis itinere, & datae sunt nobis panni modicae portiunculae, ac si huiusmodi panniculi genus apud nos nequisset inveniri. Nisi enim causae sollicitudo subvenisset, ut quod gerebamus cognosceremus, & sic stolide ad nostrum Dominum nobis contigisset venire, dubium non est periculum honoris, & gratiae suae nos debuisse incurrere. Quod Archidiaconus modesta increpatione redarguit. Cur in tantam praesumptionem eruperint, ut Apostolica sigilla rupe-
* forte eos rint, hortans nos ut redirent, & quae acceperant Domino suo cum honore deferrent. Sed hi nullatenus monitis ejus adquiescentes usque ad Domni Gregorii venerunt praesentiam factoque comperto, patientissime eorum tulit stultitiam, eosque Sacrosanctis Missarum solemnibus praecepit interesse. Unde cum ad locum sui sermonis est ventum, suadet populo Dei, & Sanctorum gratiam exorare, quatenus in hac re dignarentur apertissime sic suam potentiam patefacere, ut quid mereatur fides, evidentius minus creduli, & ignorantes possint cognoscere. Et data oratione accepit ab eo cultellum, qui temeraverat signa, & super altare corporis Sancti Petri acceptam unam panni portiunculam per medium pungens secavit. Ex qua statim sanguis decurrit, & omnem eandem particulam cruentavit. Videntes autem superscripti Legati, & omnis populus stupendum, & arcanum Fidei sacrae miraculum, cecidere proni in terram, adorantes Dominum, & dicentes: Mirabilis Deus in Sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suae, benedictus Deus. Et facto silentio inter alia Fidei documenta dixit ad eos Beatus Gregorius, qui antehac venerandas Reliquias parvi duxerant: Scitote Fratres, quia in consecratione Corporis, & Sanguinis Domini N. J. C. cum ob sanctificationem Reliquiarum in honore Apostolorum, vel Martyrum ipsius, quibus specialiter assignabantur supra sacrosanctum altare libamina offerebantur, semper illorum sanguis hos pannos intravit, qui effusus est pro nomine Christi D. N. J. Aedificatis in fide cunctis qui aderant, munitisque iterum pixidibus signo suo, tradidit eis

eis incomparabilia munera voti sui. Et cum gaudio reversi, haec per ordinem Domino suo nunciarent, & sui desiderii compotem reddidere. Qui praetiosa Sanctorum patrocinia reverenter suscepit, & honorabiliter in loco venerabili condidit, ubi Deus miracula operari dignatur ad laudem, & gloriam nominis sui usque in hodiernum diem.

De Sacramento Calicis quid revelatum sit Beato Cypriano XLVI.

SCRIBENS siquidem Beatus Cyprianus ad Caecilium de Sacramento calicis dicit inter alia: Quoniam quidam vel ignoranter, vel simpliciter in Calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus, & Deus noster Sacrificii hujus auctor, & Doctor fecit, & docuit, religiosum pariter, ac necessarium duxi de hoc ad vos litteras facere &c.

*Vide Edit.
ap. S. Cypri.
pag. 146.*

Qualiter in Domini N. J. C. passione mysticum sit Pascha XLVII.
abolitum, & in ejus immolatione rei veritas sit ostensa.

DIXIMUS in superioribus satis de Sacramento Calicis, secundum quod B. Cypriano Martyri Dominus revelare dignatus est. Superest ut nunc de Mysterio Dominici Corporis, nostrique idest novi Paschae immolatione qualiter, vel a quibus celebrandum sit. Sanctissimi Papae Gregorii sensum & verba ponamus, ut quod sub velamine litterae tegebatur in lege, in Evangelio fiat rei veritate perspicuum: Pascha, inquit nostrum Apostolis immolatus est Christus. Si igitur Pascha Christus, pensandum nobis est, quod de Pascha lex loquitur, ut subtilius perscrutantes possimus agnoscere, an de Christo dicta videantur. Moyses quippe ait: Sument de Sanguine Agni &c.

*Vide tom.
3. ap. S.
Greg. pag.
68.*

XLVIII. *Utrum Pascha istud Legitimum post anni spatium vel post longa intervalla dierum, an cotidie a Fidelibus sit edendum.*

PASCHAE autem hujus observantiam, idest Dominici Corporis, ac Sanguinis perceptionem quibusdam moris est post anni spatium, quibusdam vero post certa intervalla dierum, quibusdam quoque quotidie pro causarum diversitate celebrare. Quod tamen magis videtur humanae saluti congruere, si pura, & devota mens fuerit accedentium ad tanti mysterii Sacramentum. Panis siquidem vitae Christus est, & panis hic omnium non est, sed Fidelium, pieque sumentium. Sicut enim Deus Pater proprie intelligentium, & credentium pater est, sic Christus Deus, & Dominus noster Dei filius eorum, qui corpus ejus cum Fide suscipiunt, * patris est. Quem panem ex ejus praeceptione dari nobis cotidie postulamus a Patre, ne qui in eo sumus; & Eucharistiam corporis ejus cotidie ad Cibus salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstanti, & non communicantes, & a caelesti pane jejuni ab ejus corpore separemur, ipso praedicante, & dicente: Ego sum panis vivus, qui de Coelo descendi, qui ederit de meo pane vivet in aeternum; panis autem, quem ego dederò, caro mea est pro mundi vita. Quando ergo dicit in aeternum vivere, si quis ederit de eo pane, manifestum est eos vivere, qui corpus ejus attingunt, & Eucharistiam verae communicationis accipiunt. Ita contra timendum est, & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, vacuus remaneat a salute, communicante ipso, & dicente: Nisi ederitis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habetis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, idest Christum dari nobis cotidie petimus, ut qui in eo manemus, & vivimus a sanctificatione ejus corpore non recedamus. Arserunt hoc semper desiderio Sancti * quique ut hujus panis alimonia Deo viverent, quibus temporalis vita dispendium, & vivere Christus fuit, e quibus unus venerabilis vitae Cassius nomine Narniensis praeful Ecclesiae, ut B. Gregorius refert, cum cotidianum sacrificium offerret, seque ipsum inter ipsa sacrificiorum arcana gratam Deo victimam faceret, mandatum Domini per cuiusdam sui visionem presbyteri suscepit dicens: Age quod agis, operare quod operaris. Non cesset pes tuus, non cesset

cesset manus tua. Natali Apostolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septem ipso Natalitio Apostolorum die cum Missarum solempnia * peragisset, & mysteria sacrae Communionis accepisset, e corpore exivit. * peragisset

Quantum sacrae oblationis immolatio Mortuorum Spiritibus prosit. XLIX.

SED quid mirum si humani generis verum hoc, & singulare praesidium in corpore manentibus Fidelibus, & Deo caris ad praesentem, & perpetuam opitulatur salutem, quando illud ipsi etiam mortuorum Spiritus a viventibus petunt, & signa indicant, quibus per hoc absoluti esse videantur? Testatur siquidem saepe dictus Sanctissimus Papa Gregorius suo tempore fuisse quemdam sanctae conversationis Sacerdotem, cui consuetudo fuerat in loco in quo aquae calidae vapores nimios faciunt, quotiens necessitas postulabat, lavandi causa venire &c. Vide San. Greg. Dialog. Lib. 4. in p. n.

De quodam Monacho, qui per salutarem hostiam supplicium evasit. L.

SED quia ad commendandam virtutem Dominici Corporis de B. Gregorii Dialogo aliqua jam Capitula huic libello inferenda putavimus, non abs re est, si pauca, quae restant, praeteritis fidem facientia connectamus. Corroborat enim maxime Fidelium spem de divini semper iudicii metu sollicitam quod praefatus Beatissimus Papa Gregorius se praesente asserit in suo Monasterio contigisse. Quidam namque Monachus Justus nomine, arte medicus &c.

De quodam, cujus vincula in captivitate oblato peracto sacrificio solvebantur. LI.

NON longe a nostris fertur temporibus factum, quod quidam ab hostibus captus longe transductus est &c. Vide ibid. S. Greg.

- LII. *De quodam nauta, qui post longa maris discrimina
Dominici virtute Sacramenti mortem evasit.*

*Præ ibid.
S. Greg.*

AGATHO etenim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi, Religiosique viri multi testati sunt &c.

Haec exempli gratia dicta sunt, ut cuncti liquido cognoscant, quia si insolubiles culpae non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis victima sacrae oblationis possit.

- LIII. *Quibus immolatio Dominici Corporis mortuis prodest.*

SED sciendum est, quia illis victima mortuis prodest, qui hic ob-
tinuerunt vivendo, ut eos etiam post mortem bona adjuvent,
quae hic pro ipsis ab aliis fiunt. Inter haec autem pensandum est,
quod tutior via sit, ut bonum, quod quisque post mortem suam
sperat agi per alios, agat ipse, dum vivit, per se. Beatius quippe
est liberum exire, quam post vincula libertatem quaerere. Debemus
itaque praefens saeculum, vel quia jam conspiciamus defluxisse, tota
mente contempnere. Cotidiana Deo lacrymarum sacrificia, cotidia-
nas carnis ejus & sanguinis hostias immolare. Haec namque singu-
lariter victima ab aeterno interitu animas solvit, quae illam nobis
mortem Unigeniti per mysterium reparat. Qui licet surgens a mor-
tuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, in se ipso
immortaliter, atque incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc
mysterio sacrae oblationis immolatur. Ejus quippe ibi corpus sumi-
tur, ejus caro in populi salutem partitur, ejus sanguis non jam in
manibus Infidelium, sed in ora Fidelium funditur. Hinc ergo pen-
semus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quo pro absolutione no-
stra passionem Unigeniti Filii semper imitatur. Quis enim Fide-
lium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis
vocem coelos aperiri? In illo Jesu Christi mysterio Angelorum cho-
ros adesse? Summis ima sociari? Terram coelestibus jungi? Unum
quidem ex visibilibus, atque invisibilibus fieri? Sed necesse est, ut,
cum haec agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus,
quia qui Passionis Dominicae mysteria celebramus, debemus imitari,
quod agimus. Tunc ergo vera pro nobis Deo Hostia erit, cum nos
ipsum

ipſos Hoſtiam fecerit. Sed ſtudentum nobis eſt, ut etiam poſt orationis tempora in quantum Deo largiente poſſumus, in ipſo animum ſuo pondere, & vigore ſervemus, ne poſt cogitatio fluxa diſſolvat, ne vana menti laetitia ſubrepat, & lucrum compunctionis anima per incuriam fluxae cogitationis perdat. Dum autem per indulti temporis ſpatium licet, dum iudex ſuſtinet, dum converſionem noſtram iſ, qui culpas examinat, exſpectat, conſitemus in lacrymis duritiam mentis, formemus in proximis gratiam benignitatis, & fidenter dico, quia ſalutari hoſtia poſt mortem non indigebimus, ſi ante mortem Deo hoſtia ipſi fuerimus.

*Qua Diſciplina, qua modestia orandum ſit, cum Sacerdos LIV.
ſacrificat, & unusquiſque in ſuo ordine horam ſacrae
Communione exſpectat.*

POSTQUAM in ſuperioribus de Sacramento Dominici Corporis, & Sanguinis plura jam diximus, conſequens eſt, ut qua reverentia, quove more, quantave diſciplina, cum Sacerdos ſacram immolat hoſtiam, divinis nos oporteat intereſſe myſteriis, & percipiendae ſacroſanctae Euchariftiae horam ſuſtinere, ſicut nobis noſtri tradidere majores, & a Sanctiſſimis Domini Sacerdotibus, Cyprianum dico, atque Ambroſium, edoſti ſumus, qui in ſuis hoc ſcriptum reliquere libris, in fine huius libelli de multis pauca ponamus. Quorum unus Cyprianus ſcilicet: Quando inquit, in unum cum Fratribus convenimus, & ſacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiae & diſciplinæ memores eſſe debemus. Non paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſte Domino tumultuoſa loquacitate jaſtare, quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt. Sit autem orantibus ſermo, & precatio cum diſciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare. Placendum eſt Divinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Nam ut impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita magis congruit verecundo modeſtis precibus orare &c.

*Reliqua
vide ap. S.
Cypri. Lib.
de Orat.
Dominica.*

LV. *Quid cavendum in Oratione sit, & qualiter
faciendae preces.*

*Reliqua
vide ap. S.
Ambrosii, To.
1. Lib. 1.
de Abel &
Cain, Cap.
9.* **B**EATISSIMUS quoque Praeful Ambrosius, pretiosum divini eloquii organum, locum illum Sancti Evangelii exponens, quo Dominus in cubiculo orandum praecipit, quam caute, quave disciplina sint imploranda praefidia satis luculenter indicat: Cubiculum, inquit, tuum mentis arcanum, animique secretum est. In hoc cubiculum tuum intra, hoc est intra in alta praecordia &c.

LVI. *Cyprianus ad Clerum de precando Deum.*

*Vide Ep. 8.
S. Cypriani.* **C**YPRIANUS Presbyteris, & Diaconibus fratribus salutem. Quamquam sciam Fratres Karissimi, pro amore, quem singuli debemus Deo &c.

LVII. *Quod etiam in exteriori cultu sacrosanctum * Dominici
Domini altare ornandum sit.*

MYSTERIUM altaris in primordiis Ecclesiae non tam frequenter, uti nunc celebratur, tamen quanto rarius, tanto religiosius agebatur. Tempore namque priorum Patrum illis injungebatur, ut Eusebii refert Historia, sacrificandi officium, qui naturali simplicitate fulgebant, juxta illud: Cum simplicibus sermocinatio ejus. Ad quod mysterium qui participare debebant, discalceatis pedibus accedebant, propter illud, quod Moyse, & Josue praeceptum est: Solve calceamentum de pedibus tuis, terra enim, in qua stas, terra sancta est. Sanctus quoque Pachomius pistoribus praecepit, ut cum oblationes coquerent, salutaria meditarentur, nihil vane loquentes. Cum ergo hoc in Monasterio Tabenense quadam vice violaretur, statim Pachomio divinitus revelatum est. Qui protinus Teodorum mittens negligentiam hanc, velut divini praecepti transgressionem emendari jussit. At nunc valde quidem frequentius, sed quod nimis dolendum est, multo negligentius frequentatur. Quam scilicet negligentiam, & ipsa Ecclesiae facies, & ipsa vasa altaris, sed & linteamina, seu quaeli.

quaelibet caetera, quae ad usum Dominicae servitutis pertinent, manifeste demonstrant. Non necesse est singula singillatim prodere. Satis patet quae studiosius sacerdotes colunt, quae sua sunt, an quae altaris. Sed nimirum cum Karitas, quae plenitudo legis est, ne tota jam refriguit, quomodo in sacrificando tanta continuatio perseverat, nisi quia malignus hostis in hoc sacrificantibus non contradicit, in quo magis eos gravari novit. Neque enim Judam vetuit Eucharistiam sumere; scivit enim, quia sicut a devotis per illius mysterii perceptionem ejus fraus compescitur, sic in his, qui hanc indigni percipiunt, licentius grassatur. Contra illos etenim qui exteriorem gloriae cultum negligunt Dominus per Malachiam quaeritur dicens: O vos Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: in quo? In hoc despicitis nomen meum, offerentes super altare meum panem pollutum, & dicitis: Mensa Domini polluta est. Polluunt Sacerdotes panem, idest corpus Christi, quando indigni accedunt ad altare. Mensam verò despectam licet verbis non dicant, tamen cum ipsi exteriorem ejus cultum non ornant, eam etiam Laicis despiciabilem faciunt, quoniam carnalium sensus deesse putant Sanctimonia divinae virtutis, ubi deesse vident ornatum ambitionis.

*Quod nihil super altare ponendum sit praeter
sacrosancta oblatio.*

LVIII.

EST Ecclesia Beatae Walburgis in qua miracula fieri solebant. Contigit autem aliquando, ut ejusdem Sanctae Walburgis Reliquiae super altare per aliquot dies manerent, sed mox miracula cessaverunt. Tandem vero ipsa Virgo cuidam ex infirmis apparens; Idcirco, inquit, non sanamini, quia Reliquiae meae sunt super altare Domini, ubi majestas divini Mysterii debet solummodo celebrari. Quod cum ille custodibus referret, tulerunt capsam, & protinus miracula fieri coeperunt. Si igitur ob illius mysterii reverentiam nec ipsa sua pignora Sancti volunt propius vicinari, quid censendum est de immunditiis?

Quod

LIX. *Quod pro homicidis, & Latronibus non est sacrificandum.*

IN ea via, quae Alvernensis Monasteri ducit ad forum, est Ecclesia S. Petri, quae dicitur ad Salas, in cujus vicinia manebat quidam Latro, qui duos itinerantes, quos hospitio fulceperat, spoliare volens, nocte interficere temptavit, sed illi praevalentes interfecerunt eum, cumque sepeliendus ad Ecclesiam deferretur, sacerdos pro eo Missam celebrare coepit. Cum ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonus in templo Ecclesiae percipuit, & altare usque ad radices scissum est. Sicque Sacerdos cum omnibus ingenti pavore perculsus fugit, & pro Apostata sacrificare cessavit. Hoc autem contra eos dictum sit, qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oraturos pollicentur,

LX. *De his, qui eleemosynam tribuunt, & peccata non dimittunt.*

QUI ita eleemosynam tribuit, ut culpam non dimittat, animam non redimit, quam a vitiis non compescit. Hoc ille Heremita suo facto probat, qui cum multis virtutibus cum quodam suo collega deservisset, haec illi per Diabolum injecta cogitatio est, ut quandocumque libidine titillaretur, sic semen detritu genitalis membri egerere deberet, ut tamquam sagma de naribus projiceret. Qui ob id, & Daemonibus moriens vidente socio traditus est. Cum quidem isdem socius reatum ejus ignorans, sed exercitia virtutum recolens pene desperavit dicens: O quis poterit salvus esse, quando iste perii? Cui mox Angelus adstans dixit: Ne turberis. Iste enim licet multa fecerit, tamen per illud vitium, quod Apostolus vocat immunditiam, cuncta foedavit. De quo Propheta ait: Manus vestrae sanguine plenae sunt. Siquidem tale aliquid nostro tempore contigit, quod ne sui novitate vilescat, considerandum est.

Stupendum nimis de quodam Presbytero.

LXI.

QUIDAM namque presbyter in Pago Abitincatino de continentia desperaverat. Hic per novem vices Romam adiit a B. Petro scilicet impunitatem sceleris quasi propter frequentem loci visitationem sperans promereri; quamvis enim peccatum deferere nolle, tamen vehementer timebat, quoniam iste mos est pravorum, ut licet in culpa superbiant, licet prava foras audacter faciant, in corde tamen trepidare coguntur, ut ipse timor sit aptus testis dampnationis. Unde Adam post culpam ad latibulum fugit, sed tamen etiam timens fugit, multum timuit, quia Deo duriter respondit. Hic ergo timens quasi Religionis obsequium deferere. Sed ut Deus ostenderet, quod satisfactionem nisi pro his peccatis, quae deferuntur, non recipit, cum rediret nona vice, & quasi securior concubitum repeteret, ita divino iudicio miser interiit, ut cum semen effunderet, animam pariter exhalaret, sicut infelix mulier perhibuit.

Quod qualiscumque Sacerdotis excommunicatio valde formidanda sit, nec attendendum cujus meriti sit, sed cujus auctoritate hoc facit, etiamsi injusta videtur, quod absit, excommunicatio.

LXII.

CUM ante hos annos Sancti Andreae solemnitatis in prima Dominica Dominici Adventus concurrisset, quidam Sacerdos Pagenfis suis utraque Missas audire praecipit. Inter quos erat medicus, qui audita prima Missa discessit. Quem cum Sacerdos increpasset, dure ei respondit. At ille excommunicavit eum. At vero iratus medicus ad suam Domum discessit, & in contemptum excommunicationis mox potum accepit, atque protinus vexari coepit, quousque animam exhalaret.

Lxi

LXIII. *Laudabile nimis exemplum gloriosi Theodosii Imperatoris.*

THEODOSIUS famofus Imperator quadam vice a quodam Monacho, qui, ut credo, non bene compos mentis fuæ erat, pro quadam ejus querela, quam non ftatim expedierat excommunicatus eft. Et Monachus quidem excommunicatione in petatio defcripta, & quo ab Imperatore inveniri poffet projecta, difceffit. At Imperator non illum gyrovagum, fed coelestem potius Regem, cujus auctoritate folet excommunicatio fieri in caufa confiderans, prandere nullatenus, cum quidem incumberet hora, præfumpfit. Multifque Epifcopis coram adftantibus, etiam illo Epifcopo, ad cujus Diœcefin prædictus Monachus pertinebat, licentiam dantibus, cogi non potuit, ut aliquid guftaret. Donec Monachus diu multumque quæfitus, & aliquando repertus Imperatori licentiam daret.

LXIV.

Item aliud exemplum nimis pavendum.

LEGIMUS in Hiftoria gentis Anglorum quod quidam Epifcopus duos Fratres palatinos viros pro repudio uxorem excommunicavit. Contigit autem, ut Rex ipfius gentis juxta domum ipforum tranfired. Qui multis blandimentis delinquit, ut apud eos ad prandendum diverteret, tandem confenfit. Expleto autem convivio cum rediret, obviavit Epifcopum, qui fratres illos excommunicavit, quem cum vidiffet, intremuit, & exiliens de equo in media, ut erat, via, proftavit fe Epifcopo. At ille appropians ad eum ferula, quam manu tenebat, teregitt dicens: O Rex non meum eft ignoscere tibi, quia contra Deum fecifti, quando te excommunicatis fcienter socialiſti. Idcirco iſta ſententia eft de te: Hoc anno mori habes in domo ipſa, in qua excommunicationem contempſiſti. Quod factum eft, ſicut ibi legitur. Ecce Rex non potuit hunc reatum niſi moriendo expiare. Ecce Epifcopus nec proſtrato Regi in pulvere potuit ignoscere. Ex his ergo colligendum eft, quia nec ipſe Epifcopus, cujus excommunicatio contempnitur, ſine graviffima poenitentia hujufmodi facinus ignoscere poteſt.

*Quanta reverentia Episcopali Cathedrae sit habenda. LXV.
De Domino Petro Alexandrino Patriarcha.*

HUIC instante Passionis articulo Christus per somnium nimio splendore fulgens apparuit, indutus videlicet colobio nimis candidissimo, sed usque ad pedes scisso; quod tamen colobium ambabus manibus ad pectus suum stringebat, nuditatem suam quodammodo operiens. Quem Christum esse Petrus intelligens cum ingenti horrore attonitus ait: Mi Domine, Domine, quis hoc fecit? At ille ait: Anius mihi hoc fecit. Hic ergo Petrus tempore Episcopatus numquam in Cathedra sua sedere voluit, sed super scabellum ipsius Cathedrae residebat. Propter quod frequenter Clerus, & populus contra eum querebantur, sed nequaquam adquiescebat, quoniam quoties * thysia-
ei apparebat. Cujus aspectu ita vir Sanctus accendebatur, ut nesciret se interdum esse in corpore. Cum autem quadam solempnitate Clerus, & Episcopi, qui aderant, de praedicta sessione quererentur, ille coactus est jam celare non valens. Cur, inquit, affigitis cor meum? An non videtis virtutem igneam, quae emicat in folio ipso, & Spiritum coruscare non cernitis? Cumque omnes demisso capite tantam rem audientes conticuissent, ille subjuncxit: Credite mihi filioli, si videretis, quae video, tunc agnosceretis, qualis est Sacerdotalis virtus, & qualis gratia in ipsis habitat, ad cujus majestatis praesentiam ego territus in eadem Cathedra sedere non audeo. Quo exemplo, si bene consideretur, cum hinc admodum contemptores terri possent, tum quoque ipsi sessores non mediocriter contremiscunt.

*Quam grave peccatum sit sacra loca temerare,
vel aliqua sorda polluere. LXVI.*

QUIDAM vanus nomine Ratherius ad quoddam Monasterium metu inimicorum confugerat, qui in Cella, quae Ecclesiae adhaeret, nocte dormiens cum uxorem suam cognoscere temptaret, ita sicut canis ei adhaesit, ut nullatenus ab ea divelli posset. Cum igitur ita tunc se teneri sensisset, subclamavit. Rumor sublatus in-

Tom. XI. P. II.

X x

cre.

crebuit. Accurrerunt omnes. Illi tam motu, quam verecundia confusi Monachos vocari facere. Quanta potuerunt munera loco Sancto dedere. Cum diu a Monachis esset oratum, dimissi sunt. Sicut autem ipsa res edocet, complexus conjugum, quia licitum erat, temporaliter punitus est ob illicitam sacri loci, ubi gerebatur, praesumptionem. At vero incaestorum reatus in sanctis locis patratum ob hoc in praesenti minime plerumque plectitur, quia tantus est, ut non transitoria, sed aeterna ultione feriri debeat. E contra vero quantum sacri loci reverentia profit, hoc saltem valet exemplo pervideri,

LXVII. *De quodam Latrone in Coemeterio S. Joannis Apostoli.*

QUIDAM Rex Langobardorum, sicut in ejus gentis Historia legitur, in coemeterio cujusdam Ecclesiae S. Joannis sepeliri se fecit, haereticus tamen perseveravit. Cujus tumulum quidam fur effringens, ornamenta, cum quibus Rex sepultus fuerat, asportavit. Eidem vero S. Joannes per visionem dixit: Cur ausus es corpus istius hominis contingere? fuerit licet non recte credens, mihi tamen se commendavit. Quia igitur hoc facere praesumpisti, numquam in meam Basilicam ingressum deinceps habebis. Quod ita factum est. Quotiescumque enim voluisset B. Joannis oraculum ingredi, statim velut a validissimo pugili guttur ejus feriretur, sic subito retro ruebat impulsus. Si ergo pro reverentia sancti loci contra violatorem sepulcri illius haeretici S. Joannes indignatus est, quantum putas & Deus, & Sancti ejus irascuntur adversus quemquam, qui sancta loca quolibet modo commaculat?

LXVIII. *Incipit Epistola Augustini ad Auxilium Episcopum pro causa injustae excommunicationis.*

Vide int.
Opera S.
Aug.

LXIX. *Item capitula ad eandem rem pertinentia B. Augustinus.*

LXX. *De Sacramento Baptismatis B. Ambrosius.*

Vid. ap. D.
Amb. To.
4. Lib. 1. de
Sp. Sancto,
Cap. 3.

UBI non est plenum Baptismatis Sacramentum, nec principium, vel species aliqua Baptismatis aestimatur &c.

Defini.

Definitio brevis de Eucharistia.

ACCIPIT itaque Christus carnem nostram non fantasticam, sed naturalem, ergo & nostra caro naturalis, unde sumpta est illa. Sed & illa naturalis, quae uniret utraque, & faceret connaturales connaturalis & ipsa. Sed, ut ait quidam Sapiens, non ob hoc plures carnes, vel corpora, sicut nec multa sunt sacrificia, sed unum licet offeratur a multis per loca diversa, & tempora. Quia divinitas Verbi Dei, quae una est, & omnia replet, & tota ubique est, ipsa facit, ut non sint plura sacrificia, sed unum, licet a multis offeratur, & sit unum Corpus Christi cum illo, quod suscepit de utero Virginali. Vere etenim, & incunctanter credendum in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis precem coelos aperiri, & illud Angelico ministerio in sublimi deportari altari, quod est ipse Christus, qui & Pontifex, & Hostia, contactusque illius unum fieri. O quales, ut ait S. Basilius, oportet Sacerdotis esse manus tantarum rerum ministras, quae communem Dominum Angelico iterum reposito officio subinde contigerunt!

F I N I S.

S. HILDEBERTI
CENOMANENSIS
E P I S C O P I

EPISTOLAE QUAEDAM ET SERMONES DUO.

1. The first part of the paper discusses the importance of the
 2. of the system. It is shown that the system is not stable
 3. if the parameters are not properly chosen. The second part
 4. of the paper discusses the design of the controller. It is
 5. shown that the controller can be designed to make the system
 6. stable. The third part of the paper discusses the simulation
 7. results. It is shown that the system is stable and the
 8. controller works as expected. The fourth part of the paper
 9. discusses the conclusion. It is shown that the system is
 10. stable and the controller works as expected.

IN HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI

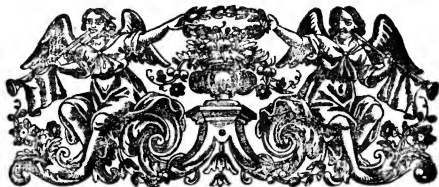
EPISTOLAS AC SERMONES.

HORUIT Hildebertus Cenomanensis Episcopus, ac deinde Archiepiscopus Turonensis initio seculi a Christo nato duodecimi, ac obiisse fertur An. 1136., si-
ve ut alii scribunt, 1132. Codicem concinne exaratum Ambrosiana Bibliotheca servat. Lit. Q. num. 6. ubi ejus Epistolae plurimae atque sermones nonnulli continentur, characteribus ipsi aevo Hildebertino convenientibus. Cum eo exemplari conferebam ego olim ejusdem scriptoris Epistolas jam editas Tom. XXI. Biblioth. Patrum, & non paucas describebam, usi nondum publicae luci redditas. Quum vero una & viginti ex editis Epistolis nullum nomen praeferrerent eorum ad quos datae fuerant: ope Ambrosiani Codicis & id supplebam. At irrisus ille labor; siquidem primo animadverti, Tom. IV. Aët. Erudit. Lipsiens. Jacobum Hommey Augustinianum in Supplemento Patrum edito Parisiis An. 1684. acephalis Hildeberti Epistolis restituisse nomina; cujus quidem Librum etsi nondum legere potui, nihilominus ab iis repetendis abstinco, quae verisimile est ab ipso fuisse evulgata. Secundo didici, postremis hisce annis novam Hildeberti Operum editionem in Gallia procuratam fuisse, quae etiam exhibebat aliquot ejusdem Scriptoris Epistolas non antea publicae luci redditas. Editionem hanc adhuc desidero. Quod potui, indicem Epistolarum ibi recenser editarum mihi comparavi, eoque cum Epistolis per me descriptis collato, quae pauca superesse mihi visa sunt luce donanda, nunc vulgo. Mihi vero ignoscent, ut spero, eruditi, si homini necessariis administris destituito accideris, ut non satis accurate distincta sint edita a nondum editis.

Do

Do igitur quinque Hildeberti breves Epistolas, & unam Ivonis Carnotensis, quae cum Hildebertinis conjuncta erat in eodem Codice. Subsequuntur Sermones duo, quorum alterum pronunciatum in Carnotensi Concilio, ac deinde expositum ab Auctore, consensendum non puto. Sed iterum dolere cogor, quod ibi sim, ubi frustra conquirantur omnia Hildeberti, ac Ivonis Opera bucisque edita, quibuscum conferre possem sermones istos, & certior fieri, an verè ignota profectum. Quandonam habita fuerit Carnotensis illa Synodus, quae heic memoratur, facile non affirmem. Assamen habitam An. Cb. 1124. divinare possumus, quippe in Chronico Malleatensi scriptum est, Labeco teste Tom. X. Pag. 906. Collect. Concilior. Anno MCXXXIV. fuit Concilium Carnoti: Ceterum non deerunt, qui cogitabundi, & anxia consideratione intuebuntur in hoc eodem sermone tria tantum enumerari Sacramenta, quorum primum est Conjugium, secundum Baptismus, tertium Dominicae mentae sacra libatio. Quum de reliquis Ecclesiae Sacramentis ibi taceatur, continuo ingeretur suspicio, ne sermonis Auctor nostrorum temporum Novatoribus arma ministros, eaque tria tantummodo Sacramenta prober. At animadvertendum, non adeo sollicitos fuisse veteres Ecclesiasticos Scriptores, ut quum de Sacramentis agebant, septem semper commemorarent. Profecto neque plura, neque pauciora quam septem, semper habuit, agnovitque Ecclesia Catholica. Singillatim de iis egere Patres, ut in Theologiae Dogmaticae illustratoribus constat; rarum vero aus neminem foreasse apud illos reperias, qui de omnibus, hoc est de septem, Ecclesiae Sacramentis, sermonem in professo instituerit. Petro praesertim Lombardo, Magistro, ut ajunt, Sententiarum debemus praeter alia Theologica argumenta in unum congesta Tractatum de Septem Sacramentis plenum, & ea metodo digestum, quam tenuere postea successores Scholae Theologi. Et revera Sermonis hujus Auctor ita de tribus Sacramentis loquitur, ut reliqua non excludat; imo satis prodit, alia Sacramenta in Ecclesia haberi, quum scribit: Tria sunt in Civitate Dei nostri Sacramenta, quae & tempore CETERA praecesserunt, & in reparatione filiorum Dei PRINCIPATUM obtinere noscuntur. Quibus ex verbis intelligimus, ipsum de iis tribus duntaxat agere, quod & praecipua ab ipso putarentur, & institutione Sacramentis ceteris essent priora. Quod superest, postquam hic Scriptor pollicetur est in exordio, se de Matrimonio, Baptismo, & Eucharistia loquensurum, quum deinde unius Matrimonii materiem persequatur, conicere cogimur, imperfectum ac mutilum in calce ad nos pervenisse Sermonem ipsum.

S. HILDEBERTI

EPISTOLAE.

HILDEBERTI EPISTOLA PRIMA.

Quae est V. in Ambrosiano Codice.

Su pariter & necessitate docemur ad amicorum suffragia convolare. Hinc est, quod ego non solum in necessitatibus meis ad vos concurrere compellor, sed etiam in meorum angustiis amicorum. Cum igitur ad vos Radulphus accesserit, scitote in eo me vobis loqui, vos & precari quatenus in eo mihi subveniatis, scientes me pro eo loqui devotius, quam pro me ipso. Quia vero non est meum docere vos, quomodo, vel quam devote eum juvetis, hoc significo tamen vobis, hanc meam esse voluntatem, ut impensiori studio ei subvenire satagatis quam mihi, quotquot adversus eum convenerint filii seculi, scilicet quaerentes ei potius incommodare, quam Ecclesiae subvenire, vel iustitiae.

Tom. XI. P. II.

Y y

HIL-

HILDEBERTI EPISTOLA SECUNDA.

Quae est VI. in Ambrosiano Codice.

SALUTEM, & obsequiorum devotionem. Novit dilectio vestra Stephanum decessisse cum quo q. v. Radulphus, noster quidem filius, vester autem Decanus, in Apostolica acturus erat audientia, apud vestram pro eo interpellamus discretionem, quatenus pro eo impetretis, ne pro causa, qua Romam iturus erat, necesse sit eum ulterius fatigari.

HILDEBERTI EPISTOLA TERTIA.

Quae est VII. in Ambrosiano Codice.

SICUT dicit de carissimo patre Filius, sic apud nos de vobis in saure conqueror, quoniam pro obedientia vestra adversariis meis factus sum tota die in derisum, & insultationi eorum expositus ita confundor, tamquam omnino qui amiserim disponendi de commissa mihi Ecclesia facultatem. Quod profecto emerferit ex eo, quod corrigendi enormitatem Capellaniae meae, Canonicam, & traditam omnibus Episcopis potestatem abstulistis. Accessit etiam ad hoc, quod ego stupeo, quod vehementius quicumque audiunt, admirantur, & vos praecepisse excommunicatis nostris non solum Ecclesiae beneficium, quod pro sua culpa amiserant, reddi; verum etiam communionem Altaris, & Sacerdotii officium sine satisfactione, sine audientia, sine absolutione restitui. Ego autem licet gravatus, vestris tamen sum obsecutus praeceptis, minus attendens illud apostolicum; *Quae conventio Christi ad Belial? aut quis consensus templo Dei cum idolis?* Vestram itaque paternitatem precibus, & lacrymis exoro, & tamquam pedibus Apostolicis provolutus deprecor, ne corporis nostri infirmitatem mentis anxietate gravetis, sed dignemini praecipere, ut disponendi Canonice de Capellania mea integram habeam potestatem.

HILDEBERTI EPISTOLA QUARTA.

Quae est X. in Ambrosiano Codice.

HONORIO Dei gratia Reverentissimo, ac Sanctissimo Patri suo Sanctaeque Romanae Ecclesiae summo Pontifici Hildebertus humilis Turonorum Minister integrae perseverantiam obedientiae. Literas ad nos, Beatissime Pater, vestra dedit sublimitas continentes, ut causam, quae de conjugio N. de Edone, & Agn. uxoris suae fuscitata fuerat, utraque parte convocata canonicè satageremus terminare. Quibus cum diem agendi ex nostro dedissemus praeccepto, ipsa A. pro brevitate temporis, & pro loco, ad quem suos non poterat advocatos ducere, & maxime VV. de Javalle fratrem suum cum Comite Guerrino habere, se ad causam non posse venire praetendit. Praeterea contigit, ut ante diem, quam posueramus, Francorum Rex ad coronandum nos invitaret, & in eadem die, quam utique dederamus, egredi de nostra sede nos tempore, & conditione viae cogeremur. Porro non exaudire Regem, cui postulatum debebamus obsequium, & quem vel sic instigandum Ecclesiae speravimus cessurum & in majorem adversum nos indignationem, nemo est qui dubitet. Cum igitur nos & excusatione Agn. & vocatione, qua vocati sumus a Rege, scripto die causam non possemus terminare, competentem ei obtulimus diem, quem tamen ipse omnino suscipere recusavit, quod ideo vobis, Pater Sancte, significandum censuimus, ut si quis aliter id referret, vos & dilationis causam & rei veritatem cognoscatis. Conservet vos Dominus Ecclesiae, Sancte Pater.

IVONIS CARNOTENSIS EPISTOLA.

Quae est XLI. in Ambrosiano Codice.

SUO Benefactori, & Domino. Quantum liberalitati vestrae sumus obnoxii, quantasve beneficiis vestris debeamus gratias, nec explicare lingua sufficimus, nec opere promereri. In quantum nobis desuper datum est, aequè per vestram incolumitatem, & salutem oratio.

Y y 2

rationes Deo multiplicabimus, quemadmodum & pro nobis. Quia vero fortassis, quod sine lacrymis dicere non possumus, faciem vestram ulterius visuri non sumus, quod ad salutem vestram pertinet, vestrae providentiae duximus suggerendum. Est obedientia quaedam in terra vestra, ubi sanctimoniales boni, & probati testimonii, Domino servire noscuntur, unde & vestram rogamus sublimitatem, quatenus pro salute animae vestrae parentumque vestrorum obedientiam illam manu tenere dignemini, praefatique loci Abbatissam, quae sibi nomen bonum Religione, & vita promeruit, & tuitione memoratae obedientiae fatigatam usque ad vos exaudire velitis, Christum in illa, sicut credimus, suscepturi. Denique transfretaturum vos audivimus, & a nobis longe recessurum. Sed hoc certum habeatis, quod aquae multae non poterunt extinguere caritatem, qua vos amplectimur, qua Dominum deprecamur, ut Angelus pacis iter vestrum comitetur.

HILDEBERTI EPISTOLA QUINTA.

Quae est LXXV. in Ambrosiano Codice.

SALUTEM, & aetatem pariter, & consilio superare. Eos, qui obsequiorum sunt immemores, bruta etiam accusant, quae benefactores suos & devotius sequi manifestum est; & velut in gratiarum actione eis assistere, & blandiri. Quae profecto te imitari, Domino Deo gratias ago, cujus consilio providisti, ne beneficia, vel obsequia ejus apud te inremunerata remanerent. Quod ego & laudo, & tibi gratias ago fidem in eo gerens, quod in futurum & majora providebis. De quo quid ipse plenius tibi indicabit, utpote qui preces meas, & consilium ad illos vidit in literis meis, & legit, & intellexit.

Sermo in Adventu Domini.

SENTIO, Fratres Karissimi, sentio cum sapiente illo, qui dicit: *Gratior est fructus, quem spes productior edit.* Unde & fructus divini cum hominibus colloqui tanto vobis debet esse jucundior, quanto fuit expectatio ipsius diuturnior, exhibitio mirabilior, experientia

rientia dulcior, usus major. Praemissi sunt autem nuncii, qui sacrosanctum edicerent colloquium, homines ad illud invitarent, venturis quidem praemia, nolentibus autem poenam pollicerentur aeternam. Hi Prophetæ fuerunt, qui colloquium illud non solum verbis praedocuisse, sed actibus etiam figurasse noscuntur. Sic enim Moyses ait: *Prophetam suscitabit vobis Dominus de medio vestri; tanquam me ipsum audite.* Et Isaias; *Ecce, inquit, Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Fuerunt etiam, quorum actus praefati colloquii Prophetiam fuisse scriptura commemorat. Hinc est, quod Jeremias, cum nudatur, prophetat; David, cum se ipsum propriis manibus gerit; Daniel, cum in lacum Leonum mittitur; Osee, cum fornicariam ducit uxorem; Jonas, cum tribus diebus, & noctibus in ventre caeti tenetur. Has Apostolus Prophetias & praecessisse perstringens, & ostendens completum, in Christo colloquium, sic ad Hebraeos scribens ait. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus, & Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio.* Locutus est, inquit, nobis in Filio, quod locutus est nobis in Christo. Quomodo Deus locutus est nobis invisibilis, & incognitus nobis? Ut videri posset, & cognosci a nobis, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Verbum Dei, filius Dei nobis in carne visus est, in carne nobiscum de nobis locutus est. Locutus est autem de pacificando homine cum Angelis, de collocando inter Angelos, de provehendo super Angelos. Locutus est, inquam, de commutanda dissimilitudine nostra in similitudinem suam, de morte nostra in vitam suam, de confusione nostra in gloriam suam. De his omnibus omnium Creator ante omnia tempora habuit secum consilium, colloquium cum homine in tempore. Ut autem secretum illud consilium aperiretur, missi sunt duo Angeli in mundum, unus qui consilium detegeret, alter, qui detectum adimpleret. Unus, qui Mariae Virgini nuntiaret nasciturum de Maria Virgine sequestrem nostrum, alter qui in carne sumpta de Virgine profiteretur advocatum nostrum. Porro sequester ille, & advocatus noster hodie natus est nobis. Quare sic Isaias promissit nobis: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis.* Puer, inquit, natus est; puer autem iste Deus, & homo est. Deus & homo praefati consilii negotium exsecutus est. Nulli fides desit, cum denunciat in matre Virginitas, nulli spes, cum praedicatur in prole divinitas. Gestum quidem utrumque contra naturam, sed propter naturam; utrumque etenim opus Gratiae, sed officium Naturae. Utrumque

que novum, sed oraculis repromissum. Utrumque beneficium, sed usu diversum. Siquidem pudor Matris gloria est personae, divinitas Filii profectus naturae. Pudor in Matre servatus est, testificatur Filium ejus hominem Deum. Divinitas homini unita est, unitura Deo credentes in Deo homines. Erubescat Judaeus infelix, confundatur infelicio Helvidius. Derogat Judaeus divinitati Christi, uterque perpetuae Virginitati Matris Christi. Debachchatur Judaeus; & uritur, cum dicitur: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Idem quoque aurem avertit, & Isaiam pervertit, cum scriptum advertit: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & in Ezechiele: Porta haec, quam vides, non aperietur, & homo non transiet per eam, sed clausa eris in aeternum*. Haec ideo porta, quod per eam Christus ingressus est in Mundum, sed per clausam in aeternum. Bene clausam in aeternum, quoniam clausam ante partum, clausam in partu, & clausam post partum. Face scat perfidia Judaei fabulantis ex Joseph conceptum Christum. Face scat Helvidii spurcicia garrientis filios Virgini natos post Christum natum. Sed adhuc, o Judae, sermo nobis ad te est, adhuc enim apud te facies Moysi velata est; nondum tibi tuae legis splendor inluxit, nondum mysteria Prophetarum. Denfiores tenebrae operiunt te, quam Aegyptios propter te. Opes tibi exuberant, & egestate torqueris. Appositus est esculentior apparatus, & fame deficis. In spica frumentum portas, & quam suave sit, nondum gustasti, nondum sensisti. Pueri David per fata transeuntes spicas fricabant, & manducabant. Frica & tu spicam legis, frange ordecum legis, & invenies siliginem legis. Invenies enim sub palea praefocante medullam satiantem, sub occidente litera spiritum vivificantem. Aperi cisternas Prophetarum, puteos erudera, & occurret tibi fons David, fons aquae salientis in vitam aeternam. Sed tu miser venas aquae limpidioris obturas, tu cum Allophyliis puteos imples, quos foderunt pueri Isaac. Opponis enim firmum, cum tibi fulgor legis exprimitur; insultas gratiae Dei, cum Maria Virgo concepisse, virgo peperisse perhibetur. In Patriarchis, & in filiis eorum opera gratiae audis, & credis, veneraris, & extollis; in Creatore autem Prophetarum cur ita naturam amplecteris, ut gratiam persequaris? Abrahæ Sara filium peperit, cum eis sterilitas, & senium spem prolis abstulissent. Inficiari, Judae, non potes, Saram in Isaac plus debuisse permissioni, quam nuptiis, gratiae quam naturae. Ante Moysen visus ardere rubus nullum patiebatur ex igne dispendium. Inficiari, Judae, non potes, opus hoc signi potius fuisse, quam rubi,

rubi, gratiae, quam naturae. Sitiebat in deserto Israel, & sitis angustias impatienter sustinebat. Accessit Moyses ad petram, & ea bis percussa, egressae sunt aquae largissimae, ita ut populus biberet, & jumenta. Judaeae, inficiari non potes opus hoc signi potius fuisse, quam lapidis, gratiae quam naturae. Rem loquar manifestam; paucos esse credo, qui lapidem CrySTALLUM ignorent. Lapis isto lapis splendidissimi coloris, & candidi; hunc aqua perfusum, ac deinde ferventi suppositum foli scintillulas emittere celebre est. Nulla tamen ex his scissura lapidis, nulla sui exitus vestigia scintillae derelinquunt. In crytallo eadem integritas, idem splendor perseverat. Egre ditur inde, quod humanis usibus profit, non quod lapidis interpolet claritatem. Idem tamen si ei aut Sol, aut aqua defuerit, non invenitur emittendo igni idoneus. Ubi autem ambo concurrunt, ex utroque simul in Crytallo conficitur, quod competenter & conceptum Virginis imagnetur, & partum. Cui enim sacratissima Virgo rectius quam Crytallo comparatur, in qua velut ad cumulandam ceterarum plenitudinem virtutum, perpetuae Virginitatis splendor effulsit? Ea divinis praeparanda mysteriis velut aqua perfunditur, ampliore susceptura gratiam, qua mirabiliter quidem admitteret filium Dei Deum, mirabilius autem emitteret eundem hominem Deum. A natura siquidem minus alienum videtur coelesti virtute Virginem impleri, quam de Virgine veram hominis exire substantiam. Fortassis autem, Judaeae, moveris, quam aqua Virginem perscripti perfusam. Aquae nomine Sanctum intellige Spiritum. De hujusmodi aqua Dominus per Johelem loquens sic ait: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiae vestrae.* Et per Ezechielem: *Effundam, inquit, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Hac profecto aqua dum Virgo perfunditur, ad admittendum solem Justitiae invisibiliter praeparatur. Praeparatur, inquam, quod eam Spiritus Sanctus ab omni aestu concupiscentiae carnalis obumbrando protexit. Unde ad incrementum, & plenitudinem gratiae Virgini nostrae accessit, ut ingressurus eam Dei Filius, & purgaram inveniret a reatu alieno, & immunem a proprio. In malivolam enim animam non poterat intrare sapientia, nec habitare in corpore subdito peccatis.

fapientia hujus mundi, quae stultitia est apud Deum; quia sapientes sunt homines ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Alia vere & longe alia est sapientia, ea scilicet; qua thesaurizamus thesauros in coelo, qua miserescentes pauperi Deum foeneramus, qua facimus nobis amicos de mammona iniquitatis, cum defecerimus, in aeterna nos tabernacula recepturos. Hujusmodi sapientiam sapiens in Christo capite suo intentis oculis figat, is in ipso legat, quod a nullo salus absque ipso. Is ipsum sequitur propter ipsum, is arduam, & arctam metitur viam, cum Psalmista dicens: *Propter verba labiorum suorum ego custodivi vias duras.* Vobis etiam, quorum professio est Sacerdotium, vobis, inquam, prae ceteris id ipsum incumbit, nam & vestrum caput ipse Christus est. A Christo autem mentis lumina avertere, in tenebris ambulare est. Ne ergo vos tenebrae comprehendant, in eo sint lumina cordis vestri. Lux enim de Luce Christus, Christus liber vitae est, sed liber scriptus foris, & intus; si dirigantur in hanc lucem lumina vestra, bonae fient viae vestrae, & studia vestra. Si libro huic inhaeserint oculi vestri, foris in ea temporalia videbitis, intus autem spiritualia. Foris enim cum Maria cerneretis Christum in muneribus a Magis adoratum, cum Anna susceptum in templo, cum discipulis a discipulo traditum Judaeis, cum Johanne clavis, & lancea perforatum. Foris, inquam, aspicietis obsequio Joseph eundem exhibitum sepulcro, custoditum a militibus in sepulcro, testibus Angelis suscitatum de sepulcro. Intus autem adorabitis unigenitum Dei Filium, quotidie audientem a Patre: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Intus contemplabimini sapientiam, qua erupere abyssi, & nubes rore concresecunt. Intus amplectemini reformationem vestram. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Praeterea cum his omnibus docebimini, Sacerdotem debere gloriam Deo, sibi censuram, vitis odium, confoederationem moribus, doctrinam populo, reverentiam Sacramentis, quorum scilicet Sacramentorum contemptus judicium * de his ergo rogatus scribere, quia Sacerdotibus obsequor; oratione Sacerdotum inde precor subveniri. Pulsantibus ad ostium misericordiae fortassis aperietur, & ex eorum potero suffragiis, quod me nec ingenio, nec meritis posse confido.

Tria itaque sunt in Civitate Dei nostri Sacramenta, quae & tempore cetera praecesserunt, & in reparatione filiorum Dei principatum obtinere noscuntur. Eorum primum est Conjugium, secundum Baptismus, tertium Dominicae mensae sacra libatio. His in juven;

tute mundi forma est divinitus impressa, certi fines assignati, quos excedere quia non expedit, auctoritas non permittit. Quippe Christiani formam Conjugii primae parentis nuptiae praetenderunt. Baptismum diluvii ablutio expressit. In Sacrificio Melchisedech praefixum est altaris Christi Sacramentum. De quibus nos amplius aliquid auxiliante Domino locuturi singula necesse est percurramus. In illo igitur primorum parentum conjugio masculum, & feminam communis assensus astrinxit. Aetas amborum suscitandae proli conveniens. Conjux una sub uno marito. Secretiore thori licentia vir uxorem cognovit. Indivisum usque ad mortem Matrimonium. Ecce formam, ecce primi terminos Conjugii. Nos tamen excedere, atque uti carne carnaliter necessitas, & proles, & duritia docuerunt. Constat enim necessitate factum, ut ad negotium nuptiale frater foror cohaereret, & propinquitatum nomina nominibus Matrimonii jungerentur. Dehinc amore prolis vir unus ad plures intravit uxores. Divortium autem contractum est duritia maritorum. Quid de Jacob Dominus dixerit audiamus: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Ille tamen ante partum electus, dilectus ante meritum, Patriarcha ex Patriarchis, ex Jacob Israel, ex pecudum custode coelestis militiae contemplator, inter Liam, & Rachelem discurret, utique conjugium debitum persolvens. Helcana cum ei Phenenna filios generaret, Samuelem ex Anna suscepit. Fuerunt & alii viri sancti, qui non ad liberas tantum, sed simul ad ancillas etiam ingressi, benedictionem filiorum ex carne praeter carnem quaesierunt. Quorum tales cum talibus commixtiones si divinam traherent indignationem, Augustinus nuptias Abrahae non his commendaret verbis: *Sicut non est impar meritum patientiae in Petro, qui passus est, & in Jobanne, qui passus non est, sic non est impar meritum continentiae in Jobanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui duos filios genuit*. Illius enim caelibatus & hujus conjugium Domino pro tempore militaverunt. Porro quod virorum duritia repudii libellum dictaverit, Salvator sic ad Judaeos loquens ostendit: *Moses ad duritiam cordis vestri uxores vestras dimittere permisit. Ab initio autem non fuit sic*. Intra terminos itaque primi conjugii necessitate suscepta est consanguinitas, prolis affectu multiplex uxor, virorum duritia dissidium. At ubi venit plenitudo temporis, misit filium suum in mundum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus; adventus ejus sub prior forma Sacramentum retrinxit nuptiarum. Ex tunc a Matrimonio

exclusa

exclusa est cum affinitate consanguinitas, remotus uxorum numerus; Evangelii inhibitum lege divortium. Etenim quia *novus homo venit in mundum, nova praecepta dedit mundo*. Mandatum, inquit, *novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos*. Et illud: *In hoc cognoscens omnes, quia discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Sancta & sine exemplo hujus novi hominis, & vita simul, & doctrina. Qui enim caritate venit ad homines, doctrina simul, & vita dilatavit inter homines Caritatem. Si quidem sub eo discitur inimicos etiam diligendos, ut Caritas dilatetur. Discitur bonum pro malo reddendum, ut caritas dilatetur. Discitur inter extraneos tantum contrahendas esse nuptias, ut Caritas dilatetur. Magnum in hoc etiam, & celebre conjugii bonum: amici fiunt inde, qui nascuntur inimici. Inde est, ut carne quidem maritus & uxor uniantur, animo autem universa eorum parentela. A Christianis autem nuptiis ideo multa uxor exclusa est sub gratia, quia Salvatore nato quaerendi potius erant Spirituales filii, quam carnales. Nec tam Jacob imitandus generans, qui generarent Christum, quam Johannes generare renuens propter Christum. Unde & sic Apostolus ait: *Volo omnes homines esse, sicut & ego sum*. Ne igitur homo fieret *sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus*, licentia contendi conjugibus oblitterata est. Ne fornicationis ureretur incendio, una uni indulta est. De quo etiam Apostolus his loquitur verbis. *Unusquisque suam habeat propter fornicationem, & unaquaeque suum*. Hoc autem dico non secundum imperium, sed secundum indulgentiam. Praeterea quidem Deus erat, qui ad procreandum genus humanum, mulieri uni conjugavit unam carnem; Lamec autem homo, & peccator; qui primus in duas uxores divisit unam carnem. In quo jam tunc evacuatum est quoddam conjugii bonum, scilicet fides, qua sicut uxor ad alterum vivente viro, sic & vir ad alteram, dum superstes est conjux, ingredi prohibetur. Ne igitur vel hujusmodi boni Christianum defraudaretur Matrimonium, unitati pluralitas cessit. Cessit etiam stabilitati divortium, in qua Sacramentum esse conjugii sic Augustinus ostendit. *Omne nuptiarum bonum impletum est in parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum*. Plene cognoscimus ipsum Dominum; fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. Porro nullum divortium esse nihil aliud est, quam usque ad alterius mortem conjugium stabile, & firmum perdurare; sanè quod aliis omnibus omisis, quae in legitimo exiguntur Matrimonio, ipse stabilitati Sacramentum Augustinus adscribit, praerogative

gative potius, quam singulariter dictum, quidam non imprudens, sicut opinor, dixerit; Sacramentum enim sacrae rei signum esse, non contemnenda tradidit auctoritas. Quod autem sub nubilibus annis celebrandae sunt nuptiae, sacrae rei signum est. Quod assensu viri simul & mulieris, sacrae rei signum est. Quod unus uni tantum conjungatur, sacrae rei signum est. Quod indulgetur invicem generativo usui, & honesto, sacrae rei signum est. Quod separari non possint in Domino conjuncti, sacrae rei signum est. Idcirco cum Apostolus de conjugio loqueretur, *Magnum, inquit, hoc Sacramentum; dico autem in Christo, & in Ecclesia*. Nimirum sponsus Ecclesiae Christus, sponsa Christi Ecclesia. Hora, qua fons super fontem sedit, tempus fuit nuptiarum, hora autem illa hora quasi sexta. Ostendit hoc Evangelista, cum dicit: *Jesus fatigatus ex itinere sedebat super fontem, hora erat quasi sexta*. Si fides praestatur auctoritati, sexta hora sexta aetas. In hac aetate celebrari nuptias oportuit, aetas enim illa plenitudo temporis est, in qua nubilus facta est Ecclesia, & viro paratior. Ante hoc tempus parvula fuit, & ubera nondum habebat. Ubi ad hoc temporis ventum est, in uberibus inventa est, & viro paratior. Quod Augustinus in Lib. de tempore Christianae Religionis his ostendit verbis: *Dicimus nunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus, & his locis, quibus Evangelium non est praedicatum, tales omnes in ejus praedicatione futuros esse praesciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in ejus praesentia corporali fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis voluerunt credere. Quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleantur praeconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana astutia resistere, quam tam clarae atque perspicuae, tamque sublimi, & sublimiter diffamatae divinae credere auctoritati, quamdiu parvus & infirmus est intellectus hominis divinae credere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus in prioribus seculis noverat, ut eis apparere, vel praedicari merito nollent, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse praesciebat?* His itaque praemissis, consultum est infirmitati mortalium, & medicamine congruo, & tempore opportuno. Hora ideo sexta fedit supra puteum Jesus, sciens hora sexta venturam ad fontem Samaritanam; unde & ipsa ad fontem venit, & vivum fontem invenit. Sitiebat fons, & sibi dari * libere postulavit; adquevit Samaritana, dedit

* Serte bibere.

dit de fonte fonti, ipsa susceptrura fontem aquae salientis in vitam aeternam. Sexta igitur hora Christus potum petit, sexta hora sitienti Samaritana ministravit. Tempus hoc tempus opportunum, in quo nuptias filio suo paterfamilias faceret, in quo Christus Ecclesiam oscularetur osculo oris sui, in quo inter ubera Virginis Sponsae sponsus Virgo commorari, & quiescere laetaretur. Tempus, inquam, opportunum, in quo generaret filios adoptionis, in quo lacte quidem parvulos aleret, robustos autem pane confirmaret doctrinae. Hanc itaque temporis plenitudinem, quae ad celebrandas spirituales nuptias desuper ordinata est, & expectata diutius ille concursus annorum mystice figat, qui in contractu carnalium expetitur nuptiarum. Unde & ipse Sacramentum est, quia sacrae rei signum est.

De Communi Consensu.

QUOD animum ipsum, & Ecclesiam spontaneus, & communis consensus astruxerit, operae pretium est non tacere. Ecclesiam Christus elegit, electam dilexit usque in finem, cum dilecta permansurus etiam post finem. De hac electione sic ipse discipulis loquens ait: *Ego vos elegi de Mundo, ut eatis, & fructum offeratis, & fructus vester maneat. Elegit, inquit, Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi.* Eisdem quoque discipulis dilectionem suam ipse insinuans dicit: *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quaecumque a Patre meo audivi, nota feci vobis.* Hujus dilectionis magnitudinem Evangelista perstringens: *Cum dilexisset, inquit, suos, qui erant in Mundo, in finem dilexit eos.* Scilicet in tantum dilexit eos, ut temporalem vitam finiret propter eos. O vere beatam, atque imitandam dilectionem! coepit haec ante crucem, deduxit ad Crucem: permansura est post crucem. Mittens enim discipulos Dominus ad praedicandum, sicut agnos inter lupos, dicit: *Nolite timere; ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Qui sic ergo Ecclesiam elegit, qui electam dilexit usque ad mortem, dubium non est ipsum nuptiis ejus dedisse assensum. Quod autem sponsa haec eligenti, ac diligenti sponso consenserit, sapientibus testimoniis declaratur. *Ambulans Jesus juxta Mare Galileae vidit duos fratres, Simonem, qui dicitur Petrus, & Andream fratrem ejus mittentes retia in Mare; trans enim piscatores.* Quare ait illis: *Venite post me, faciam*

vos piscatores hominum. Qui statim relictis retibus, & navi, secuti sunt eum. Et progressus inde vidit alios duos fratres Jacobum Zebedaei, & Joannem fratrem ejus cum Zebedaeo Patre eorum reficientes retia sua, & ait illis: Venite post me. Qui statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum. Vidit & Matthaeum sedentem in telonio, cui & dixit: Sequere me; qui statim securus est eum. Secuti sunt & alii, quos etiam Scriptura dixisse commemorat: Domine ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo eris nobis? Vocantur isti, & in modica supellestile totum mundum pro Christo derelinquunt; ad nuptias veniunt, de convivis in sponfam transiture. Deponunt retia, fructuosius homines piscaturi, quam pisces. Fastidiunt carnalis illecebras conjugii, felicius Coelo generaturi, quam sepulcro. Forensibus negotiis abrenunciant, veras divitias fallacibus praepponentes. Dubitari non potest has Ecclesiae primitias assensum praestitisse vocanti, quae statim vocantem securae sunt. Vocatur etiam quotidie Diaboli Concubina, cujus menstrua dum lavantur fonte Christi, fit & ipsa sponsa Christi. Quotidie filia Cananaeae fide matris a Daemonio liberatur. Quotidie Regina Austri venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis. Quotidie noster Osee meretricem ducit uxorem. Quanto autem amore sponsa hujusmodi serveat, audiamus. Flagellantur in Actibus Apostolorum discipuli, caesisque denunciatur, ne loquantur in nomine Jesu. Ipsi tamen gratias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Idem faciunt extra Synagogam, dum consentitur Christum. Ponuntur in custodia publica, dicentes, quia non est in alio aliquo salus. Ipsi tamen gratias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Ducitur extra civitatem lapidandus a Judaeis Stephanus. Mittit Herodes, qui quosdam de Ecclesia affligeret, tradit & Petrum carceri, volens post Pascha producere eum populo. Ipsi tamen gratias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Ter virgis caeditur pro Christo Paulus, semel lapidatur pro Christo, ter pro Christo naufragium facit. Ipse tamen in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum clamat: Quis nos separabis a Caritate Christi? Alii ludibria experiuntur, & verbera, nullam suscipiunt redemptionem, a communibus excluduntur beneficiis, circumeunt in melotis, in pellibus caprinis, hominibus spectaculum, & quasi periplema fiunt. Ipsi tamen inter flammam, & furentium dentes bestiarum cum Paulo dicunt: Quis nos separabis a Caritate Christi.

Christi? Denique propter Christum mortificatur tota die Ecclesia; propter Christum aestimatur quasi ovis occisionis, id experta, quod suis Dominus dicit: *Venis hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo.* Ipsa tamen inter mille mortes cum Paulo exultat, cum Paulo clamat: *Quis nos separabis a Caritate Christi?* Hujus amore calebat, quae per Salomonem dicebat: *Filiae Hierusalem, nunciare dilecto, quia amore languo.* Ecce sacer, & plenus gratiae consensus. Hoc inter Christum, & Ecclesiam contractae sunt nuptiae, quibus parit, non perit Virginitas. Generantur filii, quibus sepulcrum non pollicetur haereditaria mortalitas. Hoc itaque mysticus ille signat consensus, qui in contactu carnalium expetitur nuptiarum; unde & ipse Sacramentum est, quia sacrae rei signum est. Sed nec illud a Mysterio vacat, quod diximus unam uni conjungendam; una enim est Sponsa Christi, quoniam una est Ecclesia Jesu Christi. De differentibus membris unum corpus est sub capite Christo. De duobus gregibus unum ovile sub pastore Christo. Unde & per Salomonem Dominus ipse sic loquitur: *Una columba mea, perfecta mea, una est matri suae, una genitrici suae.* De eodem Cyrianius adversus Novatianum: *Ecclesia, inquit, una est, quae in multitudine latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo Solis multi radii sunt, lumen unum, & rami arboris multi sunt, robur unum tenaci radice fundatum.* Idem: *Hoc unitatis Sacramentum, hoc vinculum concordiae inseparabiliter cohaerens ostenditur, quando in Evangelio tunica Domini non dividitur omnino, nec scinditur, sed foriensibus de veste Christi, qui Christum posius indueres, integra vestis accipitur.* Ideo loquitur ad Moysen Deus dicens: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras.* Caro Christi, & semen Domini ejici foras non potest, nec alia ulla credentibus praeter unam Ecclesiam domus est. Descivit ab hac unitate Synagoga, quae praevenia sponsalibus Christi degeneravit in adulteram Antichristi. Jam tunc ea legitimum sponsum adversata est, quando in excelsis cum lapide, & cum ligno fornicata est. Misit ad eam vir suus, qui dicerent: *Revertere, & non est reversa.* Novissime venit, & ipse, venit, inquam, venit ad eam, & in menstruis invenit eam. Obrulit annulum in manu ejus, murenulas aureas, & vermiculatas argento faciens auribus ejus. Denique gratiam suam revertenti promittens ait: *Revertere, & non est reversa.* Proh dolor! ea tunc in suis sordibus derelicta est, quia dereliquit fontem David patenter in ablu-tionem ignominiae suae. Tunc in lecto prostitutionis dimissa est, quia

quia non cognovit tempus visitationis suae. Tunc repudiū libellum promeruit, quia verum abdicavit sponsum, maledicens caeco nato, & dicens: *Ex discipulis illius es, nos autem Moysi discipuli sumus.* Tunc accepit, quia rejecit suave jugum ejus, & onus ejus leve, quando clamavit: *Non habemus Regem, nisi Caesarem.* Erit tamen, erit, inquam, tempus, in quo illa de contemptu in gratiam redeat, in dilectam de repudiata convertatur, de meretrice proficiat in Virginem. Tunc & ipsa fiet Sponsa Christi, non quidem altera, sed una & ipsa, & columba Jesu Christi. Sicut autem sponsa Christi sponsa una, sic & Sponsus Ecclesiae sponsus unus. Unum habet ea sponsum, udum diligit, unum cognoscit, uni generat, uni lactat, unus ille Sanctus Sanctorum est. Idem Deus & homo est. Sanctum hunc sanctorum multi praeceperunt electi, multi etiam secuti sunt. Sicut sacra refert historia, praemissa est manus & brachium, cum Jacob ex Rebecca nasceretur. Deinde edito capite cetera membra in lucem novissime prodierunt. Tenebat autem manus praemissa plantam pedis Esau praeegressi, sic ea caput antecessit nasciturum, sed ipsa membrum capitis nascituri: reliquae partes natum caput secutae sunt, sed partes ipsae membra capitis jam nati. Sicut autem illa, & ista membra corpus unum, ita caput corporis hujus caput unum. Sic & Christum Prophetae praeceperunt, sic Helias, & Heliasaeus, sic plerique veteris aemulatores testamenti. Qui scilicet, ne populus durae cervicis, & incircumcisus corde post Deos alienos ambularet, aut sequeretur viam latam, & spatiosam, quae ducit ad mortem, Pentateucho Moysi tamquam vinculis quinque digitorum pedes ejus ligasse, ac tenuisse noscuntur. Ubi autem veritas de terra orta est, secuti sunt Apostoli veritatem, secuti sunt Martyres, secuti sunt ii, quos undecima hora in vineam Patris familias venisse Matthaeus commemorat. Illi quidem sub lege Christum in tempore praeceffore, sed fide facti sunt membra nati Christi. Sicut autem illa, & ista membra corpus unum, & Ecclesia una, sic unius corporis caput unum Christus, & unius Ecclesiae sponsus unus Christus. Attende Moysen; praeco sponsi non sponsus fuit. Considera plusquam Prophetam, indignum se esse confitetur, qui solvat corrigiam calceamentorum sponsi. Paulum respice. Dictum est a Sponso, quia oportet eum pati multa pro nomine sponsi. Intuere Petrum, & Andream, percurrere discipulos; domestici quidem sponsi fuerunt, nullus autem sponsus. Vides igitur sponsam Christi unam esse Ecclesiam, & sponsum Ecclesiae unum esse Christum. Utriusque autem unitatis signum

signum est earum unitas personarum, quae in contactu carnalis conjugii singulae requiruntur: unde & ipsa Sacramentum est, quia sacrae rei signum est.

Nuptialis autem, & contemplatione prolis indulta commixtio cum sit necessaria suscitando semini, magnum etiam in ea est Sacramentum. Esse namque duas generationes veritas his declarat verbis: *Quod natum est ex carne, caro est, quare quod natum est ex Spiritu, Spiritus est.* Porro carnalis generatio tota carnaliter agitur; spiritualis autem tota spiritualiter impletur. Aquam vides, vides Catechumenum, vides ministrum; id autem quod in aqua fit, non vides, quod apud Catechumenum, quod per Ministrum. * Purum vides elementum, sed signo crucis, atque virtute verborum vim secretam acquirit. Obligatus diabolo puer in fontem descendit; sed suus, & Christi liber egreditur. Profert verba minister, sed agnus baptizat, qui tollit peccata Mundi. Generatio haec ex veteri materia novam progeniem creat, non mutans substantiam, sed tollens culpam. Purgat enim ab antiquo personam contagio, inferens eam corpori Christi, & coelestem de terrena efficiens. Generatur illa generatione prima primus Adam, secundus in ista renascitur. Generatur ex illa Diabolus, quod per istam dispendium redintegrat Angelorum. Unde & ea, quae in carne generat, sacramentum est, quia istius, quae generat in spiritu, sacrum signum est.

Legimus autem Dominum super his, quibus invicem de conjugio complacuit, sic dicentem: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hinc est, quod nisi morte alterius dirimi non potest copula conjugalis. De quo sic Apostolus ad Corinthios scribens ait: *Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormieris vir ejus, liberata est a lege viri. Cui vult nubar, tantum in Domino.* Utroque igitur superflite, superstes & inconvulsa Matrimonii lex existit. Sic & spirituale conjugium Christi, & Ecclesiae numquam dirimitur numquam solvitur, quia numquam Christus, numquam Sponsa Christi moritur. *Christus enim resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur.* Et Apostolus: *Si terrestres, inquit, Domus nostra dissolvitur, habemus Domum non manufactam, sed aeternam in Coelis.* In Coelis igitur uterque vivit, in Coelis alter alteri congaudet. Vivit Sponsus in Coelis, anima simul & corpore consummatus. Vivit sponsa in Coelis, nequaquam felicior de glorificato spiritu, quia de glorificanda carne securior. Congaudet Sponsus sponsae, quia abstergit Deus omnem lacrymam ab oculis ejus,

& introduxit eam in cubiculum suum. Congaudet sponsa sponso; quoniam sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, & Regnum ejus Regnum omnium seculorum. Hanc profecto congaudendi vicissitudinem Caritas decuit, Caritas movit, Caritas, ea Caritas inextinguibilis, & transire nesciens cum tempore. De Caritate ista sic Isaias ait: *Domus Domini, cujus ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem.* Nostis, fratres Carissimi, Sion speculam, Hierusalem vero visionem pacis interpretari. Quare quidam Sanctorum animae, dum mortalitatis hujus circumferunt corpus, in Sion esse dicuntur, scilicet a longe speculantes, qui sperant, & praestolantur mercedem. Erunt autem eadem in Hierusalem, quando duplici stola suscepta facie ad faciem Deum videbunt, mutantes imperfectam plenitudinem, spem munere, imaginem veritate. In illa Sion erat Apostolus cum dicebat: *Videmus nunc per speculam in aenigmate.* Hanc sibi Hierusalem promittebat, cum submittebat: *Tunc autem facie ad faciem.* Item idem: *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Est igitur ignis in Sion, & caminus in Hierusalem; quia Caritatis fervor modicus est in hac via, plurimus in futura. In hac igniculus, in futura caminus. Hic portio, ibi plenitudo. *Veniet enim quod perfectum est, & evacuabitur quod ex parte est.* Porro sicut numquam Christus, numquam Ecclesia moritur, ita numquam tam beata inter eos extinguitur, aut extinguetur Caritas; numquam solvitur, aut solvetur eorum beatissimum, & spirituale conjugium. Hujus tamen sacrae perennitatem copulae ea stabilitas carnalis conjugii designat, quam viventi viro, & uxori, non homo, sed Deus, non fori lex assignavit, sed poli. Unde & stabilitas haec Sacramentum est, quia sacrae rei signum est.

F I N I S.

STEPHANARDI
DE VICOMERCATO

ORDINIS PRAEDICATORUM

P O E M A

De gestis in Civitate Mediolani sub Othone
Vicecomite Archiepiscopo.

NOT A TYPING

NOT A TYPING

NOT A TYPING

IN STEPHANARDI DE VICOMERCATO

Poema de Gestis in Civitate Mediolani.

THO Vicecomes, cui potissimum suae magnitudinis & gloriae fundamenta debuit illustris Vicecomitum familia, ad Archiepiscopatum Mediolanensem evehctus fuit An. Cb. 1263. Varia fortuna usus, multisque laboribus devoratis, sedem suam tandem An. 1277. & una cum ipsa imperium Mediolanensis Urbis obtinuit, postquam inde Turrianos cedere coegit. Ejus mors in Annum 1292. Gualvaneo Flamma septe cadit, sive in 1295. ut Corius in Historia Mediolanensi testatur, relatis versibus ejus sepulcro sub Johanne Vicecomite Archiepiscopo inscriptis. Atque ea ipsa tempora fuerunt, quibus floruit Stephanardus de Vicomercato, cujus nunc Poema Historicum damus de rebus gestis sub Osbone Vicecomite usque ad memoratum Annum 1277. Scriptori huius Patria Mediolanum, familia de Vicomercato, quae & nunc inter Mediolanenses nobilitate sua conspicua est. Ordini Praedicatorum nomen dedit, atque Osboni Archiepiscopo carus, inter vivos desit esse Anno 1297.

Exstant Mediolani apud PP. Praedicatorum Conventus. Gratiarum Chronica MSS. Fratris Ambrosii Taegii antiqui Scriptoris, de quo mentionem facit Leander Albertus Lib. IV. de Viris illust. Ord. Praed. Haec autem ibi scripta inveni ad Annum Cb. 1296. Dominus Otto Vicecomes Mediolanensis Archiepiscopus praebendam centum Florenorum constituit pro Lectore Majoris Ecclesiae Mediolani, quae lectio data fuit Fratribus nostris, & usque praefens perseverat. Istituit autem dictus Dominus Archiepiscopus pro Lectore distae Ecclesiae

fiae

siae Fratrem Stephanardum de Vicomercato Mediolanensem, & ob-
tinet, qui legit Anno m^o, Hic fuit in seculo honorabilis Clericus,
& magnus praebendatus, & doctus, qui composuit Chronicam, &
Summam Juris Civilis, & multa, quae sunt in Bibliotheca Con-
ventus Mediolani D. Eustorgii. Fuit quoque dicti Domini Archiepisco-
pi amicissimus ac familiarissimus. Haec Tacius, qui & Anno se-
quenti commemorat mortem Stephanardi.

Vidi insuper in Ambrosiana Bibliotheca Tractatum MS. de irre-
gularitate compilarum per Fratrem Stephanardum Ordinis Praedicatorum.
Ejus etiam nomen occurrit inter testes adhibitos, in Processu MS.
confecto propter caedem S. Patris Martyris Ord. Praed. cujus fragmen-
tum habetur in eadem Ambrosiana Bibliotheca, a Puricello quoque
memoratum. In Notis autem MSS. ad hanc ipsam Historiam, quam
nunc edimus, Stephanardus alium libellum concinnasse dicitur Carmine
Elegiaco. Ceterum praeter Paulum Morigiam Philippus Picinellus in
Asbeno Litterar. Mediolan. refert a Stephanardo compositum Dialo-
gum de Apprehensione, uti etiam Librum Periarchon Nominum,
atque itidem Chronicon metricum super Lucam, quae nunquam vi-
di. De hoc eodem Auctore videndi Leander Albertus de Vir. illustr.
Ord. Praedic. Antonius Possevinus in Apparatu Sacro, Johannes Jaco-
bus Frisius in Bibliotheca, & laudatus Puricellus in vita Laurentii
Lissae pag. 217. ut alios omittam. Frater vero Gualvaneus de la
Flamma Ordin. Praedic. celebris circiter An. Chr. 1330. Mediolanen-
sum verum Historicus, cujus Opera MSS. adferantur in memorata
Ambrosiana Bibliotheca, saepe Stephanardi mentionem facit, cujus et-
iam versus ex hac eadem Historia descriptos in Manipulum Florum
derivavit. Et hic emendandi Paulus Jovius, cujus verba sunt in
Vita Urbani Vicominis: Refert Stephanardus Flamma, qui eam
Historiam conscripsit &c. ubi videt eum Gualvano Flamma confundi
Stephanardum nostrum, quae res Gerardum Johannem Vossium Lib. II.
Cap. LXII. de Historicis Latinis in incipiti posuit, num alius a Ste-
phanardo de Vicomercato foret Stephanardus ille Flamma. Sed &
ipse Vossius deceptus est, quum ibi scripsit, Manuscriptum Chronica-
rum Stephanardi exemplar esse apud V. Cl. Laurentium Pignarium,
atque inscribi Manipulum Florum; nam Historia, cui hic titulus,
non metrica sed soluta oratione composita est, & Gualvaneum Flam-
mam, non verò Stephanardum nostrum, Auctorem habuit, ut ostenda-
mus, quum ipsum Manipulum Florum evulgabimus.

Quod

Quod restat, Stephanardo neque ingenium, neque eruditio defuerunt; quare ejus Historiam, quam ex Cod. MS. Bibliothecae Ambrosianae Lit. S. num. 35. descriptam nunc juris publici facio, non ingratis eruditis fuisse puto, quamquam in calce mutilam; neque enim eorum temporum Scriptorem mihi reperias, qui res sub oculis suis in Insubria gestas uberius ac fidelius, quam Stephanardus, memoriae mandarit. Erant in MS. Codice lacunae quaedam, & Notae in priores versus, quas rexiui. Lectoris autem erit alia emendare, aut suppleri sphalmata ex ipso Codice detecta, quibus inferre manum mihi non placuit.

STEPHANARDI
DE VICOMERCATO
ORDINIS PRAEDICATORUM

*De gestis in Civitate Mediolani sub Othone
Vicecomite Archiepiscopo Mediolanensi*

P O E M A.

Incipit Liber de gestis in Civitate Mediolani,

D posterorum cautelam gesta in Civitate Mediolanensi tempore Domini Othonis de Vicecomitibus tunc ejusdem Civitatis Archiepiscopi, per quem & magna fuerunt peracta negotia, cogitavi scribere metricè ad ornamentum operis; metri enim necessitas quamdam habet venustatem annexam. Nec declinavi a fundamento Historiae, licet tantum quaedam majora prosequar, omittens minora quam plurima, arbitrans singula colligere vanum, & sine fructu. Aliqua etiam, tam poeticae quam rhetoricae artis morem sequendo, addita sunt alicubi ornatus causa, non tamen veritati derogantia gestorum. Quoniam vero ex auditu ista percepi, quae meo sunt expleta tempore, nunc me longe distante plus forte aliquid, vel minus ad meam devenit notitiam, ideo sine praejudicio veritatis haec scripta accipiat, qui legerit, quoniam in hoc Opusculo nec veritati detrahere animus est, nec falsitati favore;

vere; fidelis enim scriptor velat aequus arbiter affectui privato renunciare debet, & ipsis adhaerere rebus. Ut autem subsequantium intelligentia se facilius offerat, prosaica dicendorum brevis explicatio praemittitur.

In duos enim Libros opus divisi, quorum primus continet ea; quae ante confictus sunt acta, licet in eo unus confictus, qui inter Cremonenses, & Veronenses fuit in Insula Fulcherii, breviter percipitur. In secundo vero Libro plures describuntur pugnae, & aliqua etiam pauca, quae pugnam ultimam secuta sunt, tanguntur. In primo itaque Libro in principio praelibatio totius operis tangitur, cui invocatio, seu divini auxilii imploratio annectitur. In primo paragrapho innuitur multiplex commendatio Civitatis Mediolani. In secundo paragrapho mutatione facta in pejus multiplex ejus mala conditio exprimitur, & maxime civile discidium ex ambitione aliquorum civium sibi adversorum, quaerentium dominium in Civitate, quorum uni parti militia adhaeret, alteri populus. In tertio paragrapho praevalente populo, & ejus duce in Civitate, Cremona foederatur populo Mediolanensi, sed Verona militiae jungitur, cujus Princeps veniens in militiae Mediolanensis subsidium, transito fluvio Abdua, cito est regressus, insequentibus eum Mediolanensibus, & pugnavit cum Cremonensibus ei obviantibus, & vulneratus & captus succubuit cum suo exercitu. Quo facto militia Mediolanensis patriis laribus cessit, & trans Abduam fluvium fugit, quae statim redire nitens in Castro Tebiago nomine capta fuit, & in duro carcere reclusa. Qui autem Castrum non intraverunt, ad loca secesserunt diversa. In quarto paragrapho describitur gemitus eorum, qui capti fuerunt. In quinto paragrapho ponitur querela Astoris hujus operis super sui generis ruina. In sexto paragrapho dicitur, quomodo vacante Sede Metropolitana Dominus Otho de Vicecomitibus Civis Mediolanensis a Papa Urbano IV., duobus aliis exclusis, Ecclesiae praeficitur. Quo facto Praetor populi Dominus in Civitate Mediolani, dolens de sui fratris amotione, Castra, & possessiones Archiepiscopus invadit. Sed dictus Dominus Otho Archiepiscopus creatus jura repetit Ecclesiae suae a Papa Clemente IV. qui successit Urbano, qui etiam multum servens fuit pro restitutione facienda, & occupatores coram se citat. In septimo paragrapho praefati Clementis sublimatio a forore carnali prophetice praevisa, & eidem praedicta, cum recommendatione Ordinis Fratrum Praedicatorum, cui devota erat, inferitur. In octavo paragrapho Legatos de Mediolano venisse

Tom. XI. P. II.

B b b

ad Pa-

ad Papam Clementem docetur, qui & licentiauit eisdem; nisi primo parere jurarent; qui hoc recusantes vadunt ad Regem Karolum Dominum Apuliae, qui ad eorum preces Legatum misit, qui pro eis intercederet apud Papam. Ipsi vero cum Legato Regis redeuntes a Domino Papa sunt recepti, & audientia est eisdem concessa. In nono paragrapho ponitur Oratio Legati Regis pro Mediolanensibus. In decimo paragrapho Oratio Legati Communis Mediolani, & isti duo contra Dominum Archiepiscopum, & proscriptos de Mediolano loquuntur, quorum primus breviter se expedit, sed secundus prolixè obloquitur de eisdem. In undecimo textiur Oratio Domini Archiepiscopi, qui maxime intendit excusationi suae, & proscriptorum, & aliquid contra Cives etiam de Mediolano aliqua allegat. In duodecimo paragrapho Oratio habetur Legati proscriptorum, qui maxime Cives de Mediolano accusat, & excusat proscriptos. In decimo tertio paragrapho dicitur, quomodo concionibus quatuor praefatis coram Papa, & Cardinalibus recitatis, Dominus Papa non revocat sententias excommunicationis, & interdicti latas in Civitatem Mediolanensem, nisi Legati Communis Mediolani jurent obedire, qui cognita constantia Papae juraverunt, & redierunt Mediolanum. In decimo quarto paragrapho subinfertur, quomodo Legatus Papae sequitur Legatos redeuntes, qui veniens Mediolanum coram Civibus proponit mandata Papae, quae recepta fuerunt, & juramenta obedientiae patrantur a Civibus per plateas. In decimo quinto paragrapho ponitur Oratio Legati Domini Papae in Consilio generali recitata, in qua hortatur Cives ad amorem, & obedientiam Ecclesiae, eos mirè laudans, & recipit juramenta, & relaxat omnes sententias in Commune Mediolani latas, & omnia jura Ecclesiae Mediolanensis repetit, & recipit Domini Archiepiscopi nomine.

LIBER SECUNDUS.

IN secundo Libro, multa describuntur bella. In primo paragrapho agitur de repullulatione irae primatum Civitatis Mediolanensis contra Dominum Archiepiscopum, & contra eum injusto Statuto edito, cum iret per Placentiam Lugdunum ad Concilium generale sequens Papam Gregorium, qui Archiepiscopus in reditu stetit Bugellae in Dioecesi Vercellenfi, quia Papa rediens per Mediolanum noluit, quod cum eo veniret. In secundo para-

paragrapho narratur, quod Archiepiscopo stante Bugellae Comes Guifredus de Langusco, Potestas Proscriptorum, invaluit cum proscriptis militibus Castrum Seprii, & arcem Engleriae cum Burgo, & descriptio continetur Castrum Seprii, & Engleriae, & arcis ejus, & de exitu Civium Mediolanensium contra dictum Comitem, & conspectu facto juxta fluvium Guassam nomine, in quo conspectu Comes & multi de militibus proscriptis occisi fuerunt, & alii in fugam conversi, & multi capitis sententia plexi. In tertio paragrapho agitur de exhortatione, quam proscripti milites faciunt Archiepiscopo, ut veniat, & ei eorum Principem esse placeat, & de responsione Archiepiscopi, & adventu ejus in Novariam, & inde in Castrum Seprii, & de exercitu Mediolanensium contra Archiepiscopum, & expugnatione Castrum, & de repulsa, & fuga Civium, & de fuga tandem Archiepiscopi, & suorum in Cumas, & inde in Zuriugum. In quarto paragrapho agitur de adventu Archiepiscopi de Zuriugo in Canobium, & de praeparatione classis contra hostes, & de bello navali habito juxta Zerminagam in Lacu Majori, & de victoria Archiepiscopi, & suorum, & eorum reditu ad Archiepiscopum. In quinto paragrapho habetur de reparatione adhuc belli navalis, & de missione Symeonis de Locarno, quem Ducem fecit exercitus ad obsidionem Aronae, & de adventu Domini Marchionis Montisferati, & Novariensium, & militum proscriptorum, & Papiensium ad obsidionem eandem, his obsidentibus ex parte terrae, & Symeone ex parte Lacus, & de subita fuga Domini Marchionis, & exercitus ejus & Symeonis, & exercitus ejus ad adventum, seu succursum Civium Mediolanensium, qui his, qui in Castro Aronae erant obsessi, succurrebant, & de spoliatione, quam fecerunt obsessi egredientes post hostes, & recessu Symeonis ab obsidione, quae erat ex parte Laci, & reditu Castrorum, & Locorum ad Civitatem, quae rebellaverant, & item de intentione Symeonis, & studio ad bellum campestre, qui in navali succubuit cedendo ab Arona, & de exhortatione Archiepiscopi, quam facit ad socios suos proscriptos desolatos ex fuga. In sexto paragrapho recitatur de reditu Archiepiscopi cum militibus proscriptis in Novariam, & de ejus studio iterum ad reditum in patriam suam, & de lite orta in Cumis, & bello civili Cumano, & victoria partis Archiepiscopi. In septimo paragrapho de introitu Archiepiscopi in Cumas, & de subsidio ei a multis partibus veniente, de invasione plurium locorum Dioecesis Mediolanensis a Comite Ricardo facta, Duce militum pro-

scriptorum constituto, de ipsius Comititis reditu in Cumas, & de adventu ejus cum Archiepiscopo in Desium, & de proelio ibi facto, & victoria ibi obtenta, & captione hostium. In octavo paragrapho de exhortatione, & Oratione, quam fecit Dominus Archiepiscopus in introitu Civitatis post victoriam. In nono paragrapho de introitu ipso in Civitatem, & laetitia Civium, quam ostenderunt exeuntes obviam Domino Archiepiscopo. In decimo paragrapho agitur de quadam exclamatione contra instabilitatem fortunae, & commendationem virtutis, quae caducis non innititur, sed semper manet. In duodecimo describitur laus virtuosi, scilicet Johannis Baptistae, qui fortunae non innitens, sed virtuti vivit adhuc in laudabili memoria hominum, & Herodes habitus est reprobis. Et haec descriptio facta est per metrum Jambicum, quod maxime laudi convenit. Ultimo imponitur silentium ipsi Calliopae, ut desistat, & gratias referat, cuius ope hoc opus est expletum.

INCIPIT LIBER DE GESTIS
IN CIVITATE MEDIOLANI

EDITUS A FRATRE

STEPHANARDO
DE VICOMERCATO

DE ORDINE FRATRUM PRAEDICATORUM.

ETROPOLIS lacrymas, civilis proelia litis,
Praefulis exilium dubium cedentis in orbem,
Militiae reducis partum mucrone triumphum,
Diva refer. Rupes vati Pegasea faveto.

(a) Heroicis cedant (b) Elegi, quia fata relinquo
In patrios bacchata lares. Nunc gesta supersunt
Maeonio pangenda metro. Pete Musa superni
Numinis afflatum, vires aspiret amicas

Quod metro: fient & sic cudenda labori
Pervia, Pierius percurrat & obice moto
Ardor opus, litus contingent vela secundo
Flamine, pigra manus celerem verteretur in usum.
Heroibus pollet populi foecunda potentis
Urbs nota, & felix, longoque celebris ab aevo

Impe-

(a) Heroicis, idest metris Hexametris, quae sunt de Gestis Nobilium.

(b) Cedant Elegi, idest metra Hexametra, & Pentametra, quae sunt de miseria,
quae Actor hujus operis fecit in alio libello.

Imperii quondam sedes, ac aemula juris,

(a) *Lanea* sus medio, quam praetulit esse futuram

Miram, visa loco, quo structor moenia jecit,

Nasque prodigio est divino nomen ab ipso.

(b) Ipso sive situ medio annum condita, dives

Quin etiam scatebris arentes irrigat agros

Jugibus, ut gratos sic dent pro gramine flores,

Deliciis miranda suis haec plena decoris.

Hanc tenuit forti Gallorum Marte juvenus,

(c) Tuscis deletis, patriis prius ipsa fugata

Sedibus, haud patiens fraterni pondera belli.

Urbs honor Italiae, Ligurisque potentia saevi,

Ambrosii decorata fuit fulgoribus almis,

Justitiae fomes, coelesti sedula cultu;

Consilii radios Latium diffundit in omne,

(d) Urbibus & reliquis solita est praebere ducatum

Prudentem, ingentes & opes effundere sumptu

Magnifico, cujus victricia signa rebelles

Auditis tremuere minis, aciemque coruscant

Armis innumero confertam milite florens.

§ I.

Ast in ea servant civilia jurgia, saevit

Nuper livor edax, tractant privata Coloni;

Et neglecta perit res publica, jura Tribuni

Esse putant facinus, exlex regnatque voluntas.

Succumbit ratio, caedes viget, atque rapina.

Justitium infelix Urbis dominatur in aula,

Diripit ambitio immeritos temeraria fauces,

Gurgis avaritiae nullo satiabilis haustu

Funda-

(a) *Lanea*, sicut dicit Isidorus Orig. Lib. XV. in loco, quo Mediolanum erat construendum, apparuit sus medio lanea, ex quo prodigio, quod apparuit, Civitas est dicta Mediolanum.

(b) *Ipso sive*, vel dicitur Mediolanum, quia est in medio duorum annuum, scilicet Ticini, & Abduae sita.

(c) *Tuscis deletis*, secundum Isidorum Galli propter discidium habitum inter se quidam expulsi venerant Mediolanum, & expulsi Tuscis, quos ibi invenerunt, habitaverunt ibidem.

(d) *Urbibus*, idest ex Mediolanensibus multi solent eligi in Praefatos.

Fundamenta quatit; titubant hinc moenia, casum
 Inclinata gravem quasi jam ruitura minantur.
 Importuna sitis, quamvis se proluat auro
 Toto, semper aver; discrimina nulla veretur
 Gloria dulce malum; dominandi saeva cupido
 Ad praecepta suos cives rapit, ardor ad ima
 Praecipites quos saepe facit lugubris honoris.
 Liber adest aditus sceleri, correptio cedit,
 Corruit excusso superum reverentia collo,
 Consilium periit, suus est dementia princeps;
 Vix ibi quid tutum est, sedes Astraea supernas
 Secedens petiit; fraudes subiere, tumores.
 Nulla fides veterum fidei, successit & atrox
 Infraenisque loco prisca moderaminis ira.
 Delituere sacrae leges, & jura, patrumque
 Abstulit infelix claros oblivio mores.
 Te super adduxit vecors inimicaque pacis
 Ambitio cladem, populi quaesita potestas,
 Quam quoque civili plures petiere tumultu:
 Vix verum patitur consors consortis honores:
 Hinc Urbs concutitur, hinc bellis acta tabescit;
 (a) Dantur & adversis ducibus confinia jussis
 Contemptis; repetit populi sed moenia Praetor
 Festinus, vicisque capit, non obviat ullus.

§. II.

Arma silent, sibimet Cremonam foedere junxit;
 Militiae Verona favet, dominusque vocatur
 Ipse, ad litem civilem milite septus,
 Metropolis qui invasit agros: Concussa pavore
 Corda tremunt Ligurum; vires animumque resumunt.
 At Cives, acies ut norunt esse paratas,
 Fulgentemque armis celeri succurrere gressu
 Cremonam, arma petunt, egressi bella minantur:
 Metropoli sed terga dedit Verona sequenti.

Cremona-

(a) Dantur. Nam capita partium fuerunt extra Civitatem missa. Sed qui erat Praetor seu Dominus populi rediit ad Civitatem non observato mandato Communitatis & cepit Urbem.

Cremonae occurrit venienti; pila cohortes
 Miscent oppositae; cessit Verona, fugaque
 Spem, Duce percusso, sola posuere salutis.
 Non etenim dudum est cunctatum, Principe capto.
 Confractas acies ut miles vidit amicas
 Metropolis, gratam gemebundus deserit Urbem,
 Non hostile ferens robur, secessit & ultro
 Aedibus a patriis, lacualem transiit amnem,
 Abdua cui nomen: conatur protinus inde
 Ad reditum; sed fata vetant. Capiuntur in arce
 Nomine Tebiago plures, quae prominet undis
 Lambri. Nobilium post proelia dura ligatos
 Plaustra vehunt milites, clauduntur carcere duro;
 Ignotas reliquos fatum divisit in oras.
 Nec saevire ferox ac implacabile semper
 Ut coepit miseris, sed nec desilire novit,
 Ni tandem innumeris crassato caedibus ense.
 Gaudent viatores, moeror perfundit amicos
 Vincitorum, tristes lacrymae delubra frequentant
 Liminibus devota sacris, ac oscula fundunt
 Infantes animi. Nunc illic pectora fundunt,
 Fleunt inde genu, nec immerguntur ad aras;
 Pulsant vota Deos, & munera templa coronant.
 Gaudia cessarunt miseris annalia fatis,
 Laeta juventutis jam non consortia florent,
 Horrida mutata est jam serica vestis in arma;
 Proelia pro ludo fraterna parantur equestri,
 Milites occidit mutuae jam splendor atroces
 Gratus amicitiae patrii fomenta gemendi
 Excidii; cessant jam Symbola; luctus in aedes
 Funditur, ac risus lugubri fugit ab ore.
 In te flagrantem pinum dejecit Erynnis,
 Jamque Megera suae demens nec immemor artis
 Hospes adest animi prisci furata rigorem,
 Inde litigiosos vomuit clamorosa tumultus,
 Tisiphoneque tuis ululavit moenibus ultrix.
 Impia bacchatur nullo satiata cruore,
 Implevit laniata comas gemebunda theatra
 Flebilis Alesto. Turbantis Regna cometis

Sidus

Sidus signa dedit caudam fundentis ad Austrum
 Axe sub Arctoo visum, nam cladis amarae
 Parte vel occidua micuit quod nuper Ibero
 Se mergens pelago, fumumque effudit Eois,
 Prodigium majoris erat stragisque futurae.

Patria proli miserum laefisti vulnere grandi
 Vatem, conspicuum quem fecit saeva ruina;
 Exitio nam fama suo fit notior ejus;
 Fulmineo nomen Capanei civit ut ictu,
 Progenies facta est sic hujus fabula vulgi,
 Et pro caede sua lucrum suscepit honoris,
 Flebilis in laeto patruelis flore juvenus
 Languit, ac geminos hinc tu solatia fratres
 Cara recidisti. Probitas ornaverat ambos,
 Arridebat eis fallax fortuna, deditque
 Praecipites, duro consumpsit carcere. Caedit
 Semper successus injusto vulnere, livor
 Saevior exaruit postremo patre perempto
 Jam sene, quem moeror, quem jam confecerat aevum,
 Longaque pauperies, quem triste fugarat in urbes
 Fatum, judicium quem tandem perculit atrox.
 Cur in tam miseram gladium saevire senectam
 Non puduit? Canos heu non miseratio juvit,
 Non antiquus amor patriae, non sudor amicae
 Militiae exhibitus & juvenilibus armis,
 Infausto nam nulla sese suffragia profunt.
 Spiritus aethereas cujus subvectus in auras,
 Luciferas praestante Deo conscenderat aedes.
 Ultima fortunae non sit sententia concors,
 Dii faciant fato felici tristitia cedant.

Interea Divo cum sedes alma vacaret
 Metropolis, natu clarus suscepit honorem
 Otho, flamineum quem praetulit Aula duobus
 Electis; sacris praefecit fascibus ipsum
 Urbanus, qui tunc fastigia summa tenebat
 Ecclesiae. Praeceptis heic laxis fertur habenis
 Ira potens Urbis Praetoris, & occupat agros
 Protinus Ecclesiae. Fit vis, mensuraque juris
 Praefuleum pro fratre suo, culmenque negatum

Tem. XI. P. II.

C c c

Quae

Quaerit, sed votis obstat constantia Patrum.
Invasas Antistes opes, fructusque refundi
Otho petit raptos supplex. A sede citantur
Metropolis Cives, Quartus parereque jussit
Clemens, iustitia percinctus, fata synedris
Quem posuere sacris, quem iusti secta Catonis
Extulit, huicque fulem faciunt responsa futuri
Numinis. Alma soror, studiis intenta supernis,
Haec quae visa refert; Fratrem vocat illa laborans
Extremo languore suum: Sermone reconde,
Inquit, quae didici quondam lustrata superni
Luminis afflatu, longo celata sed aevo.
Consilium coeleste quidem reverentia servat
Interdum, fortasse suo ne vileat usu;
At tumulis tandem non id cum funere claudit,
Ne pereat divinus honos. Fastigia, frater,
Te complura manent; virtus te famaue fasces
Efferet ad laetos; conscendes alta per almos
Ipse gradus, mores pariter cum numine crescent,
Virtutisque datos studio complebis honores.
Ordo tibi bicolor doctrinae femina spargens
Divae carus erit. Superis hic sedulus offert
Obsequium gratum; coelestia lumina vidi
Descendisse polo, subito lustrasseque sanctum
Ignem Coelicolas, ac ipsos esse probatos
Ostendit famulos, & amoris plena calore
Almi divorum serventia pectora Fratrum.
Phoebus & occiduas cum jam contingeret undas,
Lucis adhuc terris splendore superstitae, cum jam
Antiphonam devota cohors cantaret in unum
Virginis excelsae, solito de more salutans
Christiferam Coeli Reginam plebis asylum,
Alma Dei genetrix coram me substitit, inquit:
A pedibus nostris discedere filia noli,
Inde chorum laudes lustravit utrumque canentem,
Cuilibet inclinans, sancti reverenter amoris
Signa dat, & placide demisso vertice laudis
Cantica dant Fratres, & vocibus aethera pulsan;
Inclinata caput grates & Virgo rependit.

Singa-

Singulus antidotum jubilans accepit honoris
 Exhibiti, dum sic pia Mater visitat omnes.
 Denique maturo gressu processit ad aram,
 Et delata stetit paulisper lumina juxta;
 Mox subito sedes petiit festina supernas,
 Quam sequor affectu mira dulcedine fuso.
 Visio coelestis triduo me fovit eadem
 Hora, Virgineam curam testata Deique
 Erga Coelicolas locupletes munere Divum:
 Ut pater his aderis, jugique fovebis amore
 Illos, hos serva, numquam fiducia desit
 His tua, jamdudum sincero pectore fovi
 Quos ego, cum cara sit idem tibi velle sorore.
 Haec germana tulit, mox jam non fata morantur
 Praevias offerre viro coelestia Sedes.
 Claviger assumptus nutu non jura superno
 Non munire potest, non impugnare rebelles;
 Quem ratio, quem lexque regit, naturaue format
 Ipsa rei; privatus amor, fortunaue cedit.
 Nam nec honor, nec opes, nec vota domestica justī
 Judicium evertunt, caris amplexibus haeret
 Qui quoque justitiae, puro quam praetulit auro.
 Urbis Legati veniunt ad limina missi
 Judicis aetherei, qui sunt a Sede repulsi,
 Ni parere velint; renuunt sed jussa penatum.
 Sceptra petunt Caroli, quaerunt Regisque favorem:
 Regia Majestas misit, qui numina flectat,
 Legatum. Rediere simul, petiere synedras,
 In quibus ima regens residet Clementia Praeful.
 Jam datur accessus, permessa licentia fandi est,
 Non concessa prius, tunc..... luce statuta
 Convocat Antistes claros ad sceptra penates.

Confedere patres.....
 Eminent aethereus. Caroli sic nuncius orsus
 Haec ait: O mundi Sol Clemens, vosque verendi
 Patres, prima quibus funduntur lumina Phoebi,
 Aures contingat brevis haec oratio sacras.
 Sidera Phoebaeis radiis perfusa superno
 Infima vivificant dono, distincta per almos

C c c 2

Sic

Sic apicis probitas procures hunc confovet orbem.
 Urbi vos igitur vestrae conferte fideli
 Praesidium, superi doni ne sola sit experts.
 Gratia praecellens, ac indelebilis ullo
 Tempore, mente Patrum vivat, quam Sede jubente
 Prona tulit parens dilectae filia matri.
 Nonne vias Regi gratas ad iussa paravit
 Pontificis, multi discriminis immemor, unde
 Contigit Ecclesiae libertas? Apula Regna
 E manibus direpta Ducis, sunt reddita.....
 Italiae quaesita toga est, haec sola superstes
 Subiiciet Ligures aulae, servireque coget.
 Non bene Metropolis gladios in viscera mergens
 Propria nobilitas..... cum signa tyranni
 Erigere in tanta vult formidabilis urbe,
 Othoque praeficitur cur Praeful sanguinis alti
 Sit licet invito populo, qui nominis extat
 Tanti, pro Superis qui semper tanta perëgit.
 Vota precesque Ducis sacris infundo potentis
 Numinibus coram; Divae Clementia Sedis
 Metropolis precibus faveat, qui promptus in omni
 Re parere..... vobis est, hocque placebit * illi,
 Quod semper..... decreverit alma potestas,
 Dum non posse neget fors, cui est velle paratum
 Vestrum iussa dari Caroli complere peroptat
 Sedes, cui numquam deerit fiducia Regis.
 Haec ait, & precibus dimisso vertice sedit.

Alter Metropoli sic fatur missus ab ipsa:

Orbis apex, cui astra favent, quem terra veretur,
 Almi vosque Patres, consortes culminis alti,
 Vera loquar, patiens dignatio praebeat ausum.
 Longa quidem series brevibus conferta patere
 Nescit, cura tamen refecare superflua solers
 Nunc erit, o Superi, nar.....
 Metropolis Ligurum, clarum cui nomen ab aevo
 Multo, Numinibus sacris quae semper adhaesit,
 Sit memor aula potens, quantos est passa labores.
 Hostibus Ecclesiae constanti lire rebellis
 Quondam dira tulit, prisco quassataque numquam

Desi-

Desistit a voto, nec enim olim matris amorem
 Deferuit, majora pati pro jure tuendo
 Ecclesiae, numquam vitabit damna, sed una
 Vobiscum gaudere cupit, sentireque dira.
 Sors semper communis erit, nec habere putares
 Laetos successus, si Numina diva jacerent.
 Iussa libens explet Superum, decretaque servat,
 Ut jussere Patres. Gallorum nonne manipulis
 Pandit iter Sicula petentum Regna, periculum
 Contempsitque suum, quo fata dedere triumphum?
 Nos moveatque fides vos quaedam pacta tyranno
 In propriam citius naturam fides rediit
 Foedere qu..... rupto patriam revocavit amorem,
 Non oblita sui moris compulsâ voluntas,
 Cum licet usque statum repetit natura vetustum
 In scelus invisum, nam nos timor impulit ingens
 Civibus infandis reliqui cum dextra tyranni
 Se junxit, Syllam, nec non superasse Neronem
 Sanguine qui fertur, ferro defaevit iniquo.
 Hic pietatis inops, urbes populatus, & ipsas
 Ingressus metas nostrae regionis, ut Urbis
 Moenia non modico tremerent concussa pavore,
 Speravit populos Ligures vicisse subasto
 Robore Metropolis. Fuit obvia Coelica virtus
 Illi, libertas ne tunc Lombarda periret
 Vulnere. Roma metus tanti non languit olim,
 Vicinas Poenus transcendit ut Annibal Alpes,
 Innumero septus plena tyrone cohorte,
 Caesar ut Hesperis tumidus confedit in arvis
 Agmine Gallorum comitatus in arma furente
 Nobilis Urbs quanti subito percussa....
 Internis excita dolis, nam vulnus amicum
 Plena pericla parit, semper lethalius haerens.
 In patrias leges.... Cives arte profani
 Commisere scelus vesani mente parentes
 Arsuras in testa faces, patriamque laresque
 Igniferi dum castra viri summeque rebellis
 Aulae conducunt, nam nulla piacula poscent
 Hoc debere nefas superat genus omne rigoris,

Non

Non privata petunt hi; dum nituntur in Urbe
 Tanta devicto soli regnare Senatu,
 Non satis id facinus juncti voluere tyranno,
 Quem quoque reppulimus sceleri connectere....
 Tam pravos venia quis dignos judicet ausus?
 Crimina quid tanta.... meruere penates?
 In patrios agros jurata quis arma fovebit?
 Excidium civile pium sed censuit esse
 Ambrosii Successor, opum, non Urbis amator
 Natalis veterum non degener ipse fuorum.
 Illius in patrias semper conata ruinas
 Est quoque progenies; damnato milite fultus
 Nuper & ipse ruit civilia fusus in arma.
 Arma sacrae movere manus, non fascibus apta
 Nempe suis, ipsi maculam fuditque parentum
 Impietas, potuit merito qua a Sede repelli.
 Infames nec honor.... cum vota sororis
 Ecclesiae junxit comiti fideique rebelli:
 Hinc exosa dati plebs numen. Praefulis horret
 Ipsius adventum, potius pastore carere
 Quae cupit, hostili quam se supponere curae.
 Nobilitas patriae tutrix, fortuna superno
 Cui favit jussu, superumque intenta favori,
 Zelatrix Fidei, quae debet munera tantis
 Sumere pro meritis Patres? Meruitne repelli
 A pedibus sanctis? propelli tamque severo
 Divorum gladio? merces haec debita tantis
 Ergo viris? veteri patriae, fideique, Deumque
 Pro cultu meritum numquid debetur ingens?
 Serpserit incautus licet illis error, at ipsi
 Verberibus poni patientia terga parantes
 Ut libet a matris numquam vellentur honore.
 Haec ubi sic fatus sedit Legatus, utrinque
 Inconculsa fides, alternaque murmura certant,
 Majestas immota silet, sed fata recondit
 Pectore coelesti. Mox supplex Orho sedili
 Astitit Antistes veneranda voce penates
 Alloquitur sacros: Vos, orbis lumina, clari,
 Inquit, & in varios nutantis regula mundi

Casus iustitiae, fautores lora
 In praeceps hominum sermones exulis almae
 Suscipiant aures, affectu condita semper
 Urbs nativa fuit tenero, communis honorque
 Estque dolor, cuius tantum mea portio major.
 Hoc caput o utinam civiles tollere clades
 Damnatum posset, totius vulnera litis
 Exciperem laetus, sedarem iurgia cari
 Ipse libens populi juguli finita cruore
 Devoti; data non haec fors, injuria saltem
 Nulla fuit, quis fit laesus nisi forte
 Non placuere mihi caedes, nec moenia quondam
 Libera tam multis dominis servire, carebit
 Quod numquam livore truci, qui femina belli
 Profert civilis, semper mersere potentes
 Quae populos; degit nam Principe tuta sub uno
 Urbs omnis; si forte biceps, discissa fatiscit.
 Nutat in oppositos odio succensa tumultus
 Civili, casum citius tristemque minatur.
 Hinc odisse feror recte patriam ne, salutem
 Cujus ego totis amplector viribus exul?
 Quid genus? Urbis onus nostrae si forte petatur
 In testem, non plus ipsam delator amabit,
 Non aliud mihi crimen erit, nisi forte quod olim
 Paruerim Sedi, captis ut fascibus audax
 Judicer oblati. Veniam concedite Patres,
 Si qua tacenda loquor; potius me noscite laesum,
 Cum petitur venerandus apex precibusque minisque,
 Aulaque dissentit juris vallata vigore,
 Praesul & instituor per Sedem, protinus ipsos
 Invadunt fructus, inhibent & nomen honoris.
 Post modo sanguineas inhiant immittere palmas
 In patrem, concessa mihi cum missus ab almo
 Jura peto folio, nam spes irritat honoris
 Irrita quaesiti livorem. Bella parantur,
 Impigre castra struunt celeres, invador & ipse
 Praesul. In Arona configunt fasque nefasque.
 Heu fas succubuit, quotiens Aistraea ruinam
 Sustinet, & numquam cedit quae more resurgit

Antaci,

Sermones cuperet longos injuria grandis,
 Pauca sed ex graviora satis haec sint edita mole;
 Colligat ex serie prudentia diva minori
 Pressuras reliquas. Miseram defendite causam
 Exulis, o Patres; ausus compescite diros.
 Vulnera fortunae vestrum est injusta mederi.
 Haec ait, & Patrum est ardor succensus ad almi
 Praefulis auxilium, prolataque crimina damnat.
 Ultima proscripti ratio est, quo stante rogavit
 Orandi spatium: Tutum clementia reddit
 Me Clemens, inquit, quamquam pavor irruat artus;
 Me tantis adstante viris. Expressit amorem
 Urbis non totum, quem semper gessit ad aulam,
 Oppositus sermo, potuit nam plura referre:
 Audeo sic fari, quoniam non ultima verax
 Pars est sermonis. Clades exercuit unquam
 Quis tam ferales dilecta Civis in Urbe?
 Aures nam vestrae nuper stupuere penates
 Caedibus auditis, quae Ditis semina, Coelum
 Quas pavet, & tellus, quas commiserunt parentes
 Urbis in interitum, & Regalis dedecus aulae.
 O furor infelix, o quanta licentia diri
 Ausus immites violant sacra, juraque calcant,
 Publica res premitur, communia commoda vertunt
 In proprios usus, Clerique invaditur arvum.
 Concives vellens caret obice saeva voluntas,
 Aedificant turres alienis sumptibus altas,
 Diripiunt & opes plebejo robore fulti,
 Lucra volunt soli, reliquis at damna refundunt;
 Confortes renuunt, soli dominantur, honores
 Usurpant soli, veteres bacchantur in urbis
 Fautores, alios cogunt exire paternis
 Aedibus, ac alios recludunt carcere tetro.
 Exitii crudele genus, cum vita negatur,
 Et mors tarda venit, nam tetra vorago colonos
 Affligit miseros, dum lumen & aera tollit,
 Publica dona viris etiam concessa nefandis,
 Quod tegit obsequium vivos crudele sepulcrum:
 O stygiae feritatis imago, stipendia p.....
 Tom. XI. P. II. D d d Pro-

Proscriptis opibus, nequeunt quae reddere cogunt.
Solvere captivos, prohibentque cibaria vinctis;
Non licet & caris accedere; longa ministrat
Chorda dapes; fertur fuso quandoque veneno;
Purgamenta vetat feces, miserabile dictu,
Naribus infestas emitti carcere foedo.
Heu miseris vitae solatia cuncta negantur,
Laetitiaque loco spes mortis sola relicta
Est ipsis, dulcem quam fecit carceris horror.
Hoc habet infelix oppressio muneris, atrum
Ne metuat funus, praesentes deserit auras
Usque libens, experique metus. Hoc culmine gaudet
Longa nimis series,..... ingerat auribus almis
Toedia, materia est grandis nocendaque vobis,
Qui scelerum iusta libratis pondera lance.
Curribus imponunt eductos carcere demum
Innocuos, luctus plenam vestantur ad Urbem.
Tempore quid longo miseri meruere sepulti?
Murmurat hinc gemitus, lacrimis ora inde rigantur,
Moeſta dies tanti maculam polluta rigoris;
Corda pavent, nullique audent obſistere caedi.
Attamen induſti populo ceſſere tribuni,
Ne tribuat tanto ſceleri praefentia robur.
Vota metus reſſeſcit, conducunt aera ſceleſtos
Ac odium ſpeciale, daturque licentia ferro,
Curritur ad facinus, vibratur mucro, bipennis
Illinc exeritur, plauſtrique in fruſtra ſecantur.
Murmura non reſonant, non eſt audita querela;
Seu vox, fata manent taciti poſtrema, nec iſtus
Declinant, gladiis ultro quin colla furori
Nuda parant, nec enim revocans miſeratio ferrum;
Exciſiunt animo patiente volantia tela.
Imperitur facies, hinc corvix, indeque vertex,
Hinc ſerunt guttur, illinc at brachia frangunt.
Servato nullo fit ſaevior ordine caedes,
Viſta jacet pietas, ſtatuunt ſerale macellum.
Funera quinque quidem decies & quatuor una
Occubuere truci primatum caeſa furore,
Quorum diva duos a mortis faucibus atrae

Sors rapuit, cladis testes, & signa scelestae.
 Alter ego quorum, quem cernitis, alta reduxit
 Exanimum virtus ad vitam, saeva referrem
 Haec mox ut vobis, quibus est commissa superni
 Iudicii censura, scelus ne impune lateret.
 Sanguine nobilium diffuso terra madescens
 Lubricat, & rivi discurrent fluminis instar.
 O dolor immensus totam diffusus in Urbem;
 Visceraque inconcussa manent! res magna dol.....
 cum miseris & eorum vulnere caedi.
 Cur impune scelus par est? junxere tyranno
 Se quoque damnati, reliquo junxereque dextram
 Cives, prima fuit quorum connexio junctus
 Proscriptis locius, patribus parere spondit
 Duratura fides. Nec erit secus; illa salubri
 Conditione caret civilis pactio, matris
 Immemor Ecclesiae, contemnens sedis honorem;
 Obvia quae tandem virtus intrare volenti
 Moenia militiae gladio dilecta cruento
 Laedere nobilitas detractis noluit Urbem
 Dominis, patriae libertas sola petita est.
 Arguimur, quia dextra fuit data nostra tyranno,
 Qui dimisit eos, cui vere foedere juncti
 Inviso fuimus, natos secus ire necesse est
 Rebus in ignotum vacuos cum matribus orbem:
 Si crimen, veniam tam tristia fata merentur;
 Parcendum est; quem non placat miserabile vulnus?
 Numina nunc moveant clades, non flebilis error,
 Quas non fama silet, quid enim n..... crimina clamant;
 Murmura plura gemunt, violataque jura queruntur?
 Civilis patitur timor omnia, viribus haustis
 Nec fulcire potest illos promissa meatus
 Libertas, cum tuta cohors data Regna petivit,
 Gallica cum Siculas acies transivit ad oras,
 Montanae fuit Urbis opus, cui gratia digne
 Est reddenda..... comitis quae foedus inivit;
 Regis & in faciem commissa protervia tanti
 Obsequium vacuat, dum sic contemnitur ejus
 Nuncius, enormis dum sic praesumitur ausus,

D d d 2

Dum

Dum sic bacchatur, dum sic discerpitur ordo
 Juris, non illos retrahit reverentia Regis,
 Aut amor, aut virtus, seu Regia magna potestas:
 Non parvam maculam Siculae invexere Coronae,
 Quae nota est cunctis, & vix debilis ullo
 Tempore, dum titulus Regalis foverit illos.
 O Patres Urbi citius succurrite vestrae;
 Non paret auxilium, pressurae fluctus inundat;
 Turbo furit validus, laxatur rima carinae,
 Pars immersa ratis periit, nutatque superstes
 Tempestate gravi casum concussa minatur.
 Poeniteat saevos scelereum, tam perfida facta
 Eventus solet iste sequi. Sic fatus, ut horror
 Invadit gelidos artus, cum monstra perurgent
 Cognita, suspensae sic obstupere coronae
 Astantis populi, sic territa pectora divum
 Cladibus auditis, quas nullum noverit aevum:
 Quem prius aethereum gladium vibraverat Orbis
 Claviger in cives fontes, patriaeque rebelles
 Non revocat; subeant aulae nisi lora potentis,
 Gramine cum tellus, & sidus luce carebit;
 Pisce salum, ventis aer, seu flamma calore,
 Summus apex Divum tunc non curabit honorem
 Justitiae, nec fautor erit, sed jura negabit.
 Ut norunt constans & implacabile pectus
 Pontificis summi, Cives discrimina cernunt;
 Corda pavent, patriis & se submittere jussis
 Coguntur concussa memu, gladiique rigore
 Aetherei; licet his fors prospera praebeat ausum;
 Ambitione sua vires sensere minores.
 Ut nubes oriens radius dispergit Eoas,
 Aut Boreas subito vehementes diffugat imbres,
 Sic timor in vanum rediit probitatis ad umbram,
 Constantisque animi pereunt fastigia nutu.
 Legati remanent, non illos aequa reduxit
 Gloria, colla jugo referunt obnixa penatum.
 Nec mora, quos sequitur folio Legatus ab almo
 Ad Ligures missus, domuit quos nulla potestas;
 Non fortuna potens, & inexpugnabile fatum,

Non

Non vis, colla sacris vinclet qui si juga loris,
 Ambrosii celeri petit qui moenia gressu.
 Consilium generale vocat, mandataque pandit
 Praefulis aetherei. Secum delata salutis
 Nuncia, grata piis animis, vincitura rebelles
 Suscipiunt Cives, iussis & in aethera laetus
 Assensit clamor, fedi gaudetque subesse.
 Uno conveniunt animo, non dissidet ullus,
 Confluit Urbs subito, fit mane, & sacra plateis
 Juramenta fidem, quae non exacta, sed ultro
 Edita parendi votum testantur amicae
 Aulae. Sic etiam pacis civilis amorem
 Ac reditus Patris, qui longis absuit exul
 Temporibus, laetantur oves, quia Pastor ovile est
 Venturus nutrire suum, renovareque sancta,
 Et quia divinae solvenda silentia laudis.
 Mox exacta datur vicinis Urbibus ipsi
 Cautio Legato, fidei sit sponsio factae,
 Ut rata ne violent titubantes iussa Legati,
 Postmodo facta sibi dirimant ne patria loca.
 Hinc suppressa diu solvuntur Cantica; laetum
 Dant delubra melos, mysteria diva colonis
 Redduntur, sacras populi concursus in aedes
 Fit quoque, cœu longa liquidos desiderat haustus
 Faux exusta siti, sic plebs diffunditur hymnos
 Exhaustura novos, jubilus jam pullulat ingens,
 Et prope jam finis speratur adesse malorum.
 Ut suffusa genas lacrymis oppressa timore
 Mater in interitu nati complexa rigentes
 Artus dilectos oculisque cadentibus haerens
 Febribus exhaustum corpus repente calore
 Anxia cum sentit vitali cedere morbum,
 Lumina nescienti jam somno lassâ salubri,
 Ad solitum vena callem redeunte tenoris,
 Erigitur, speratque truce vitare dolorem,
 Reddendam citius priscae prolemque saluti,
 Excutiturque prior facies, quae nubila plausus
 Exerit & laetos; Sic Urbs civilibus armis
 Pressa diu longo diri concussa pavore.

Exci-

Excidii, compassa suis & civibus actis,
Clade gravi gaudet, modicam non excutit artem
Quod vulnus; coeunt dudum discissaque membra:
Jam sperata salus ad gaudia corda reducit.
Haec ubi signa dari Legatus jussit in Urbe;
Nobiliumque vocat pariter populi que senatum.
Pace reformari sperantes moenia Cives
Confluxere cito gressu, quibus orsus ab ore
Pendenti est populo sic fari. Dedita sacris
Haec aulae usque potens fama virtuteque fines
Orbis ad extremum diffundit nomina praepes
Libertas Ligurum, Patribus devotaque divis
Exstitit Urbs olim multis ornata triumphis.
Consilii decor est ejus diffusus in omnem
Italiam. Erepta novis erroribus alte
Corruit, at nuper morisque oblita vetusti
Se dedit in praeceps, patrios despexit honores;
In caros bacchata sinus sua contulit arma
Matris in opprobrium; radiis lustrata supernis
Sed modo jam rediit. Deslet confusa priores
Excessus. Plenis jam votis lora resumunt
Ecclesiae. Veteres jam laeta reducit amores;
Evigilant etenim lethali pressa sopore
Lumina, praeteritam superat nova gratia culpam:
Vos ad jussa patres devotio magna paratos
Reddidit. Ut cerno, nihil est jam ponderis ultra,
Quod metuant animi devoti. Muneris ardor
Divini grave nescit onus, sed dulcia sentit
Omnia; priscus amor rediit, culturaque Divum.
Jam quoque non vobis patriis parere molestum est
Jussis, ad vitae felix conversio callem
Devia pestiferi erroris funesta relinquens.
En ego jam fidens vobis mandata refundo
Praefulis eximii: video vos namque paternis
Obsequiis promptos, patrem cognoscere vestrum
Ottomem. Jubet hoc fas, & jus. Alta potestas
Hoc quoque decrevit; ne sit fugitivus in orbem
Ulterius, statuere Patres. Ad sceptrum redibit
Collatae sedis; vos hinc parebitis illi.

Vos

Vos hinc subjecti dignos reddetis honores,
 Praedia reddetis, concessaque jura tenebit
 Praeful, & in Clerum proscriptio facta linetur:
 Restituentur opes raptae, fraudabitur aere
 Nemo suo. Non hinc Christos injuria laedet.
 Lex exacta meo fastis delebitur omnis
 Judicio, vestrae si forsitan matris honori
 Obviet, in reliquo libeat si plura jubere
 Tempore, libertas mihi sit servata. Loquutus
 Haec siluit. Cives una favere jubenti.
 Ut jurata fides illos, & cautio iussa
 Edita junxerunt, his impiger omnia complens
 Legatus connectit opus, repetitaque jura
 Occupat Ecclesiae. Traduntur jura petenti.
 Corrigit & fastos, ac liber redditus omnis
 Clerus, deletur proscriptio. Nulla molesta
 Jam lex, nulla premens exactio, nulla tyrannis
 In Clerum. Nondum sed pax sperata sequuta est
 Civilis, cujus jamjam fiducia major;
 Nescit enim subito conducì magna cicatrix,
 Et semper languoris iners est cura vetusti,
 Artis si medicae morbum primordia grandis
 Non renuat cedens, pars est parva salutis.
 Sic antiqua nequit dirimi, succensaque parvo
 Tempore lis turgens; opus est conamine longo,
 Spem parit ingentem; cujus conventio quamvis
 Coeperit ex illis, sed non heu vota sequuntur.

LIBER SECUNDUS.

PULLULAT ira latens sub pectore, proditur ulcus
 Exterius multis; iterato prisca tumore
 Turget enim labes, intra mentita salutem,
 Non externa prius sanie conducta cicatrix,
 Sub cute sordenti recidiva panditur unda.

Agmine Lugdunum sacro properante penatum
 Dum foret Antistes summus, comitanisque caterva
 Urbe Placentina, sententia promitur atrox.
 Metropolis statuunt Cives, ut praemia dentur
 Plurima, lethali si vulnere decidat exul
 Archipater, propriam praesumens visere sedem:
 Dedecus hoc aulae est, grandisque injuria deni
 Gregorii, tantum facinus qui sidere clauso
 Dissimulat, legi metuens obfistere saevae.
 Deserit Italiam festinus, transmeat Alpes.
 Axe sub Hesperio Rhodani pervenit ad undas,
 Urbs quibus incumbit Lugdunum nomine, nuper
 Aesta ubi divorum Patrum celebrata fuerunt.
 In reditu celeri sequitur quem Praeful: at ille
 Ipius renuit comitatum, stare Bugellae
 Elegit profugus, Seprii se fudit in arva...

Hinc Comes arma petens Gufredus nomine, clara
 Ortus progenie, cuneo vallatus & ense
 Exule. Dux Equitis natali limine pulsi
 Robore magnanimo Castro confedit Aronae
 Haerenti rivo, pariter quod lucis ab Urbe
 Distat, & est humili locus hic suspensus in arcem
 Aggere, ceu sedes illis quae praeminet oris
 Regia. Vasta latus communit utrumque vorago;
 Clivus at a tergo praeceps descendit in amnem.
 A valvis aditus non arduus, atque vetusto
 Frons ejus muro est olim munita, ruinam
 Cujus congeries reficit nova, protinus omnis

Plebs

Plebs montana favet, parent & moenia lati
 Angleriae vicina laci; munitur & arcis
 Praesidium. Ligures haec quam tenuere coloni
 Urbs antiqua fuit, antiquis diruta bellis,
 Ipsa redacta solo, paucis contenta colono,
 Nobilitatis habens, praeae vestigia, servat
 Delubra, quae reficit prope moenia sparsa per agros.
 Cingitur Occiduis nunc, non Australibus undis.
 A Borea erigitur collis, qui culmina praefert
 Invia, murali quondam praecincta corona:
 Hostibus est ullis vix expugnabile castrum.
 Planities illi spectabilis haeret ab Euro,
 Inde tamen locus est valli munimine tutus.
 Haec loca bina tenet tutissima miles ab Urbe
 Pulsus, & his patrias aedes se visere sperat.
 Haec spatii nimius non dividit oppida iactus,
 Auxilium sibi met propereque impendere possunt:
 Urbs excita novis rumoribus exilit, ira
 Infremuit, catulis ut, saeva leaena furore
 Evehitur raptis. Micuerunt signa potentis
 Metropolis, properat sonipes phaleratus, & armis
 Confectus Miles, pariter vexilla Quiritis
 Germani pretio conducti ad bella feruntur.
 Angleriam invadunt seu fraudis live favoris
 Auxilio: splendens gladius vibratus in hostes.
 Pars Comitum non dura ferens molimina Martis;
 Innumero cedens equiti secessit in arcem.
 Fama leves tendens alas se tollit in auras
 Non contenta solo, Comitum parvenit ad aures,
 Engleriam captam esse, & amicos arce reclusos.
 Tunc armis animaque potens Dux impiger agmen
 Congerit, armatos septioque reliquit ephebos
 Castro, festinans obsessis Marte potenti
 Subsidium praestare circum. Fit proximus undis
 Stagni. Metropolis conspexit Praefes ut hostes
 Accessisse, parat promptas ad bella cohortes;
 Obvius egreditur, prope fit occursum; utrinque
 Amnis erat medius, parvis qui labitur undis,
 Sed nec ab Angleria spatium diffunditur iogens
 Tota. XI. P. II. E e e Ad

Ad fluvium Guassam; dextras hortatur in hostes
Praefes belligeras, cui est fiducia major
Teutonicus miles; series distincta, phalangas
Ordinat, umbones flavent, galeaeque relucunt,
Expantae fulgent Aquilae, sonipesque furorem
Effiat, belligeroque tubae spiramine clangunt.
Iude Comes patria proceres ad praelia voce
Proscriptos acuit, genus his proponit, & aedes,
Virtutesque patrum, felices Urbis honores.
Audaces equites animo congeffit in unum,
Ac pedites. Non sic acies haec splenduit armis,
Impar & haec numero, sed spe, quam robore major;
Ipsa pericla cavens potuit nam cedere bellis,
Sed superare solet magni fiducia cordis
Consilium. Clamor subito miscetur utrinque,
Paene leves agitat nubes. Consiectus initur.
At latus adversae Germanus tiro cohortis
Transiliens undas petiit, jam mixta geruntur
Proelia, desaevit mucro, demittitur hasta,
Excipiunt ictus galeae, configitur umbo.
Caeditur hinc miles, cadit alter & inde supinus;
Conferuere manus, lethalia spicula miscent;
Nunc hunc nunc illum gladius consumit atroci
Vulnere, bacchantur Mavortia tela vicissim,
Armorumque fragor semotis funditur oris.
At Comes adversos cuneos ferit, atque laboris
Belligeri patiens sustentat pondera belli
Saevi, non hosti parcat, stragemque minatur.
Virtus tuta viri laxis audacter habenis
Obliquaque hasta medios prorumpit in hostes:
Ictu stratus eques postremo fata sopori
Junxit; sed Comitibus sonipes demersus in unda
Limosa cecidit; coram producitur hoste
Detentusque Comes, nomen qui nobile fassus
Confoditur subito diri mucrone furoris.
Tunc damnata cohors cessit, tam tristitia cernens
Fata ducis, labras quaerit, campumque relinquit.
Est fuga divulsae fiducia sola phalangi;
Pars defensa manu secessit in abdita Diva,

Postmo-

Postmodo Novaria quae se collegit in urbe.
 Pars jacet in frutices, pars tristi fune ligatur,
 Quos subduxit atrox capitis sententia luci.
 Funera terna jacent decies, & quatuor ista
 Guttur. Cladigeri maduerunt flumine campi
 Sanguineo, Galarate, tui; sed in horrea moestae
 Luxuriant fruges, replentes aera fletu
 Ac gemitu lacrymis tantae spectamine caedis
 Qui tenuere suas redeunt ad moenia Cives.
 Victores gaudent, laetum referuntque triumphum.
 Magnanimus Praeful mox linquens arva Bugellae
 Vercellas petiit, dubiam suspensus in artem
 Fortunae sperans post tristia fata beatos
 Successus, nec enim novit fors fixa morari.
 Advenit proscriptus eques, suffragia poscit,
 Pontificemque rogat: damnatae signa cohortis
 Sumere Divum opus est, inquit, quod convenit almis
 Hoc manibus macula purgare tyrannidis Urbem.
 Justitium patriam oppressit, viduaeque vagantur,
 Exultat incerto pupillus, & orphanus orbe,
 Sacratae spoliantur opes, latique cruore
 Rivi civili maduerunt fluminis instar.
 Trina quidem caedes quasi bis centena peregit
 Funera nobilium: pars bello concidit atro,
 Judicii pars falce fuit concisa scelesti.
 Proh dolor! Engleriae, Vercellis, gesta Carate
 Proelia tam dirae cladis fecere ruinam.
 Mors infauista animum Gufredi tangit amici,
 Infandi libeat juguli meminisse nepotis
 Cari; nobilitas suspensis te manet armis;
 Ipsa quidem patriae te propter moenia nutant,
 Plebs cupit adventum Patris devota. Quid haeres?
 Eja rumpe moras, te Coeli oracula poscunt,
 Ad vetitam te fata vocant felicia Sedem.
 Tunc Antistes ait: Fusi non sanguinis ultor
 Esse volo; sacri non hoc patiuntur honores,
 Fasces quippe jubent scelus omne remittere Divi.
 Haec vindicta mea est, cunctis ignoscere culpis.
 Ista Sacerdotis plena est victoria. Pacem

Exopto patriae, cives viduasque reduci
 Ad natale solum, primique ad jura redire
 Urbem prisca status, & plene libera reddi
 Sacra. Paratus ero nostrum patrare Ducatum
 Sic vobis. Numen pariter coeleste petamus,
 Quod solet oppressis invictum ferre juvamen.
 Non animos odium corrumpat: quisque virilis
 Miles erit, quemquam armigerum succendat ad arma
 Fas, propriique lares. Tunc jussit cuncta parari
 Bellica. Novariam venit, mox Oppida cepit
 Plurima, qui Seprii parva comitante caterna
 Moenibus Antistes vicinis sedit Aronae;
 Est etenim tutus locus hic, & nobile Castrum:
 Ast ubi fama citis Urbi denunciat alis
 Praefulis adventum, Boreales insuper oras
 Archipatri parere suo, reliquasque paratas
 Ad Patris amplexus celeres: formidine pressi
 Arma movent, & amica vocant suffragia Cives:
 Hinc Cremona venit: succurrit Lauda repente:
 Parmaque tirones mittit; vagulosque per arva
 Ad praedam doctos equites dat Crema; Quiritis
 Assistit mucro Germani Civibus audax,
 Conduetus pretio Papiam miles ab urbe
 Pulsus in auxilium celer atque expertus in armis:
 Metropolis phalerata acies non defuit illis.
 Planities vallata jacet, tentoria figunt
 Non longo spatii jactu prope moenia. Fultus
 Praeful magnanimus non multo milite, forti
 Spe tamen accincto, pedites congeffit agrestes
 Munitos animo, pro libertate paratos
 In gladios & bella suas committere dextras.
 Plebejos lorica viros non plurima texit
 Ferrea, diploidis contentos agmine solo.
 Circuit Antistes solerti moenia cura,
 Et jubet excubias, vigili custodeque fervat
 Castra, trabes claufere vias, ne callidus hostis
 Irruat, ut requie solvantur membra soporis,
 Et subito madeant nocturno sanguine fessi.
 Intrepidus celeri circumspicit omnia motu

Praeful, moxque dato promptos ad proelia signo
 Convocat armatos, quos hortans voce paterna:
 Haec ait, o focii magnorum mole laborum
 Pressi, vos patriae libertas, vos decus Urbis,
 Vos natalis honos, Ligurum vos nobile germen,
 Justitiae titulis moveat jam pectus ad arma.
 Non habeat servos sine vulnere sedulus hostis,
 Non vos servabit civilis mucro retentos,
 Cervices celeri tingentur sanguine tristes.
 Pro natis pugnare licet, pro conjuge cara,
 Pro laribus, patriaeque statu, pro jure paterno:
 Gesta patrum moveant animos antiqua, timebat
 Roboris Italici quos lata potentia, quorum
 Grande fuit longo diffusum nomen ab aevo.
 Vos non degeneres thalami, non esseque prolem
 Furtivi, non vos peregrino sanguine natos
 Audax dextra probet. Patriae probitatis imago
 Testetur vos esse genus laudabile. Miles,
 Quem mihi stravit apex, veniat, mea signa sequatur.
 Feudali si jure cupit gaudere, relinquat
 Impia Castra, meis vexillis pareat, omnem
 Falcibus antiquis privant mea iussa rebellem.
 Metropolis cuneos non multus transfuga miles
 Se patris expositis fato belloque manipulis
 Jungens deseruit: anceps fortuna timetur,
 In civile paret Civis se opponere robur;
 Nititur interea montes invadere sacri
 Militiae pars magna ducis, quo pene relicto
 In seriem jungunt Cives, ad bella cohortes
 Insultum faciunt, ingens & ad aethera clamor
 Tollitur, & tentant vacuum irrumpere Castrum:
 Exteriora cadunt munimina strata furoris
 Raptu. Tunc miles dubia sub sorte duellum
 Singulus aggreditur; cadit hinc adversus, & inde
 Alter confoditur; strages contrivit utrosque,
 Qui steterant. Populus tandem confugit in arcem
 Custodire locum, nitens defendere vallum,
 Impigra quod pugilum circumdat laeta corona.
 Spicula miscentur, saxum hinc volet, inde sagitta

Turbi-

Turbine rapta truci balistae morte relicta
 Lancea belligeris illinc excussa lacertis.
 Hinc ruit armatus, valli que crepide strati
 Ima petunt, pugnax miles cadit inde soluto
 Arcu, sanguineus mucro desaevit utrinque.
 Dum multo geritur bellum discrimine; cursu
 Militiae cuneus celeri redit, atque repente
 Currit in auxilium; resonat tuba, signa coruscant,
 Inclusi gaudent, hostilia corda pavescunt,
 Archipaterque suos hortatur, currit ad arma
 Quilibet, & vallum flaventia tela coronant.
 Pontificisque acies mox ut pervenit, equestris
 Miles in arma fremit. Praeceptis dimisit habenas,
 In densos agitur cuneos, quaeritque per hostes
 Tutus iter, pavidi subito qui terga dederunt.
 Incumbit gladius fugientibus, hasta perurget,
 Et sonipes sessore carens hinc inde vagatur.
 Stratus eques rapidis pedibus calcatur equorum,
 Alter inire fugam tentat sudore pedestri,
 Ejectis latebras armis desiderat alter,
 Et pars caesa cadit, rediitque ad castra superstes.
 Cessit eques campis, convertit fraena furoris
 Heu pubes oblita sui, gladiumque veretur
 Militiae ingentis, nam ferrum sanguine fumat
 Caedibus impressum. Pietas commota paterna
 Obviat, & jugulos fraterni sanguinis horret,
 Civiles metuens clades, intesta furenti
 Militiae occurrens opponit pectora, tantae
 Bacchantes prohibet gladios insistere caedi,
 Ac odiis ad castra vocat civilibus actos,
 Praecipites ne fraude ruant, in septa recludit,
 Restaurare jubet festino cuncta labore
 Diruta, supponit sacros ipsae lacertos
 Quin operi; largos aër licet esset in imbres
 Denfatus, tonitrus crebros, & fulgura nubes
 Funderet, hos animat, custodes instruit, omne
 Officium lustrat, fit sedulus omnia Praeful.
 Felix illa dies ingenti laeta triumpho;
 Sed timor invasit victores luce sequenti;

Ples

Ples etiam montana trucidis discrimina pugnae
 Praeteritae timuit, quaerit concussa pavore
 Devia, pars latebras, pars se convertit ad Alpes:
 Nobilitas prohibere fugam conatur, & enses
 Exerit, Antistes revocat, sed transfuga clauditis
 Aures, praecipiti cursu quaeritque salutem:
 Plus valet ense timor, vox sacri Patris inanis
 Nil agit, inde cohors omnis cum plebe fugatur;
 Atque petit Cumas; valvae clauduntur in Urbis
 Introitu, renuunt profugos admittere Cives.
 Dum rogat ingressum sibi supplex Otto patere,
 Hunc sequitur foribus referatis tota caterva,
 In quam civilis subito furor arsit, & urbem
 Cogunt Cumani lassos exire Quirites.
 Quin alios spoliant, alii caeduntur, in aedes
 Pars later, Antistes semotas cessit in Alpes,
 Quem quoque nobilitas stimulo concussa doloris
 Flebilibus comitata oculis confedit in ipso
 Zurnigi Castro, valles sibi subdere nitens,
 Ac montes. Populum legit non pluribus armis
 Testum, pars arcum laeva, pars missile dextra
 Vulgus inerme gerit, caput arcta casside pressum;
 Gingitur ense femur; vix puri pondere ferri
 Quis tegitur, cordis tamen omnis robore freti,
 Diplois at reliquos artus tegit, umbo sinistram;
 Postmodo Canobium Praeful se contulit, oris
 Terricolis exire novus compellitur hospes.
 Est fuga sola salus, ajunt, tecumque necesse est
 Aedes deleri patrias, quas incola reddis
 Infaustas. Frustra quid niteris omnia legem
 Non explere suam? fatorum cede furori.
 Persequitur fortuna nocens tua numina; fatum
 Te crudele premit, Superis tibi bella moventur:
 Praeful ait: languent ingenti membra labore,
 Sed nec abire queunt, requie nisi fota levantur:
 Sumere vel biduo liceat contrastra vigorem.
 Concessere moram; lassae reverentia Patris,
 Est admissa loco, comitans exclusa caterva est:
 Interea precibus tentat placare colonos.

Pars

Pars ad amicitiam trahitur clandestina blandis
 Promissis, occulta petit munimina statim,
 Arma virosque vocat, clam nobile congregat agmen
 Sedulus Antistes fufum per plana per Alpes.
 Nobilitas commenta facri Pastoris obaudit,
 Quae cito belligero fociata est robore Patri,
 Canobio ingentis quod stagni fluctibus haeret,
 Ac montis radice fito de fonte Ticini
 Quod scaturit, qui fit tandem genitoris origo.
 Antistes jam transtra parat, violata bipenne
 Robora caeduntur, classi remos & silva ministrat.
 Rostra ligant clavi, sternuntur stagna carinis.
 Protinus armorum ferrum laxatur ad usus.
 Ad bellum navale rates armavit ephoebis
 Grandaevisque simul. Residebat pervigil hostis
 Engleriae; locus hic extremo litore stagni
 Est situs, impulsus declivi tramite gurgis
 Ad quem declinat; collecta classe propinqui
 Litoris, armatis majori robore naves
 Munit, plure quidem constravit remige stagnum,
 Amovit statione rates, sulcatque profundum
 Gurgitis. Appropians vicinas contigit oras
 Pontificis classi, statuitque adducere praedam.
 Sed pelago ingentes orbi quum Phoebus Ibero
 Induxit tenebras, & nox jam seffa sopori
 Membra daret, molles lectos armata caterva
 Quaerit, desertis ratibus, diffusa per aedes.
 Noxia mollities nimis est, ac dissona bellis,
 Proelia pectus amant durum, patiensque laboris,
 Eventus dubios vigili quod praecaver astu.
 Zerrinaga viris luxum laqueosque paravit;
 Fama sed expassis errorem detulit alis
 Pontifici, celeres qui naves invehit undis.
 Currit ad arma; pedes subito, milleque carinas
 Implent, non illos patrii secernit honoris
 Gratia; communes fasces, communeque bellum,
 Communis labor est, & opus commune; nec ullus
 Iussa manet. Remis pulsae tremuere carinae,
 Per medias verruntur aquas; ac celsior omni

Puppe praeit reliquis armorum navis amictu
 Resplendens commissa Duci. Non verbere grandi
 Remorum fluxere rates, ne forte sepultos
 Somno sollicitet sonus: omni voce remissa
 Ora silent, dulces non reddit fistula cantus,
 Conticuere tubae, vasto nec in aethere voces
 Ullae miscentur, condita silentia nullum
 Admittunt strepitum. Mediis instructa gregatim
 Fluctibus invehitur Neptuni lassa per agros
 Classis, & appropians hostilia robora quaerit.
 Humentes nec dum tenebras ejecerat orbe
 Oceano perlata dies, nec lampada Phoebus
 Protulerat, Stygiis nec dum secesserat umbris,
 Ur classis vicina fuit. Fragor undique motus
 Tollitur, & classem praeciso fune repertam
 Litore sejungunt, custodum pectora remis
 Pulsant, emissis texerunt aera telis.
 Aera sonant, aucto clamoreque bella geruntur.
 Hinc hostes in transtra cadunt, hinc cuspide fixi
 Puppibus exanimis haerent, hinc gurgite merfos
 Accipit unda rubens, hostilis fitque sepulcrum
 Funeris, ac reliqui victrici fune ligantur.
 Dum bello fluctus miscentur, & aethera voces
 Turbant, armorum concussio litora replet.
 Experrecta gravi somno dispersa juvenus
 Per thalamos surgit, discussa nube soporis,
 Arma petit, sed tempus abest; nam sedulus hostis
 Pugnam dimisso ratibus custode pedestrem
 Intentat, latebras, & lectos ense cruento
 Perquirir, nudos invadit, sanguine rivi
 Labuntur, sine Rege cohors dispersa vagatur;
 Est fuga communis cunctis fiducia vitae.
 Victores redeunt, & raptae grandia classis
 Lucra Patri referunt, & ovant, vicisseque stagni
 Oppida totius fidunt, mox esse paratos
 Omnes esse jubet, clypeos galeasque ratesque
 Instaurant, tera lorica rubigine splendet.

Copia conferitur navalis Simone classis
 Praefecto, statuit cui cuncta negotia belli

Tom. XI. P. II.

F f f

Anti-

Antistes, cui fidus erat, certaminis usu
Expertus siquidem longo, jugisque laboris.
Aronam celeri jubet hunc invadere bello
Navali, jussis qui conferit agmina parens
Classica; signifera sublimi puppe reledit
Praetor, diducunt remos, dant carbasa ventis
Nautae, sternuntur late sic navibus undae.
Fluctibus in mediis labuntur robora classis.
Cunctas praecedit naves praetoria puppis,
Planities & operata lacus navalibus alis
Remigis intumuit concussis verberare lymphis:
Aronam propero venit conamina Simon
Navigio fultus grandi, virtute potenti.
Armigeris acies stetit undis classica jussu
Praetoris modico distans prope moenia jactu;
Spes omnis periit clauso navalis ab hoste.
Milite belligero stipatus Marchio prompte
Ferrato de Monte venit, milesque pedesque
Urbis Novariae, juncta his proscriptaque virtus
Metropolis, nec non Papiæ nobile robur,
Qui cingunt lunare latus, quod collibus haeret;
Aggeris erecto tellus desossa coronat
Quod tumulo; crates densos innexa fudesque
Pro muro paries stat ligneus. Arma corusci
Militis in gyro rutilant muniminis alti.
Una quidem claustris clausa est pars altera classe,
Nec patet egressus illis, & pabula desunt.
Munitus vallo locus est in litore stagni;
Hic situs, hinc alte sceptrum super eminent arcis;
Miles ubi Germanus adest, montanaque turba
Metropolique equitum cuneus transmissus ab ipsa.
Pugna ferox agitur, nunc hinc, nunc inde feruntur
Exanimis; sed dura fames infestius angit
Obseffos, quos fata juvant, dum jуге redundat
Imbris diluvium, totusque resolvitur aer.
Effudit Neptunus opum sine lege suarum
Thesauros, Euro laxas dimisit habenas
Eolus, ac Austro, Zephyro, Boreaue reclusis
Carcere, Castra natant, coeno jacuere jumenta,

Vixque

Vixque boves alimenta trahunt, vix explicat alto
 Seque luto sonipes. Clausis civile propinquat
 Robur in auxilium; metuuntur militis arma,
 Metropolis grandis venientis copia plebis.
 Marchio concutitur, turbantur castra pavore;
 Celatusque timor densi velamine nimbi
 Quaerit ab obsessis cedens vitare periculum.
 Nobilis obstat eques, sperans munimine victo
 Mox patriam proprioque lares sine Marte subactos:
 Nititur at frustra, subito nam castra leguntur,
 Novariamque petunt macula suffusa pudoris.
 Quonam signa ferunt imbelli victa timore?
 Laeta cohors inclusa diu petit arma, forasque
 Egreditur, stimulis sonipes post terga cohortes
 Impressis sequitur, quae non revocantur ab hoste.
 Indeque regrediens acies diffusa per agros
 Spargitur, & rediit spoliis intenta relictis.
 Subsidium fit praeda famis, dimissa reducunt
 Plaustra, & laetitiae voces tolluntur in altum.
 Classis abit tristis, fit libera navibus unda,
 Obsessae plebis praeciso fune carina
 Per medios fertur jam tuto remige fluctus.
 Nec mora: Cuncta lacus Urbi mox litora parent;
 Et naves. Frustrata ducis fiducia stagno
 Cessit, campestri vult se committere fato.
 Jam remum mutare vacat tironis in hastam;
 Ac Cumanorum pulsat prece vota latenti,
 Praefidioque novo sperat virtutis, amice
 Antistes, nullo belli discrimine motus,
 Fortunam susterre potens, solatur amicos;
 Quos dolor oppressit, spes quorum languit; inquit:
 Nostis an, o focii, dubii ludibria fati?
 Humani est cursus semper mutabilis ordo.
 Non idem fatis tenor est. Post dira sequuntur
 Omnia successus, emortua spesque virescet.
 Corda cadunt duris? passi graviora timetis?
 Esse viros ultor scelerum patietur inultos?
 Hostes, qui patriae civili caede foveantur,

Non animos, frangat res ista. Resumite vires:
 Jam vos ad proprias aedes remeare necesse est.
 Hinc quoque nobilitas patriis congesta sub alis
 Cum Patre Novariam petiit, tentatque redire
 Ad natale solum, cujus dulcedinis umquam
 Immemor esse nequit. Mentem inclinare laborat
 Praefulis Antistes Cumani foedere. Pandit
 Ingressum Cumis lis orta, & amica precantum
 Sedulitas, & opus constantis Simonis expers
 Fraudis. Mox geritur bellum civile per urbem.
 Archipatri pars una favet, pars altera civi
 Haeret Metropolis. Cumanus Marte potenti
 Bella juvat Patris exulis. Arma fragores
 Excutiunt, ictus crebrescunt, omneque ferrum
 Vulnere civili crassatum sanguine flavet,
 Missile lethiferum, grave saxum, dira sagitta
 Aere concurrunt; & nubis more nitentes
 Paene tegunt radios, in caedes versa feruntur
 Descensu sociata suo, sonus inde relictus
 Vulnera vix superat. Turres armata coronat
 Plebs altas, humilesque domos, ac robore vici
 Sternuntur denso, pilis intexitur aer;
 Ictibus arma sonant crebris percussa, caduntque
 Plures, alternis impletur vocibus aether.
 Vim belli non passa trucidis, pars denique cessit
 Oppressis adversa viris, Patrique rebellis,
 Omneque communi congestit robur in aula.
 Munimen celeres tunc hostes denique cingunt;
 Densus at ex alto lapidum demittitur imber,
 Omne nocens jacitur, & spicula fulgoris instar;
 Cassis, & umbo.* graves ac certos excipit ictus,
 Sed labor ima petens structurae solvere muri
 Tentat compagem solidi, fossoria mergens,
 Desuper exceptae contemnit spicula caedis.
 Fundamenta quatit aries suspensus in altum,
 Impulsuque suo forti muralia frangit,
 Denique fumiferis explentur proelia flammis,
 Et bellatores captos munitio reddit.

* graves ac
 cales

Protinus adverſa bello virtute ſubacta

Archipater Cumas conſerto venit equeſtri
 Robore, congeſſit peditumque equitumque catervas:
 Exul nobilitas Aquilis collecta ſub almis
 Exulis eſt Patris, properat milesque Ticino
 Novarienſis eques, Cumani roboris ingens
 Virtus, lethiferas & turba accincta pharetras;
 Ricardusque Comes venit, qui ſigna ducatu
 Sumto ſuſcepit profugae damnata cohortis.
 Nobilis huic ortus, genitus de ſtirpe Lomelli;
 Qui ſe montanae fudit regionis in oras.
 Quam citius Clavate ſubeſt, ac moenia Leuci;
 Vicinique lacus ſita litore caſtra patenti
 Oppida multa duci parent; & plurima ſpondent
 Archipatris ſe ſigna ſequi, Comitique favere.
 Rumor it, atque ſtatim magnus ſit in Urbe tumultus;
 Ingens civilis pugnae ſuccenditur ardor,
 Fraternaeque acies ad bellum utrinque parantur.
 Ad Patrem rediit Comitſ vexilla ſequuta
 Nobilitas Cumas, ſe ut pugnatura manipulis
 Jungat Cumanis, uno mox agmine pergat
 Ut Praeſul. Phalerata cohors at prodiit Urbe
 Ambroſii, Deſioque ſtetit. Civilis utrinque
 Saevit in arma furor, Procerum vexilla propinquant,
 Archipatris Crux alma praeit, ſpeculator ab alto
 Proſpicit, atque Duci ſeſtinos nunciat hoſtes
 Metropolis non eſſe procul, ſpirare furorem.
 Cives concuſſi tunc contremuere pavore;
 Attamen arma petunt, pugnax audacia textit
 Incuſſumque metum: clypei cervicibus haerent,
 Reſplendens galea obvolvitur caput, haſta vibratur,
 Enſiferique pedes equitis ſeſtuntur in orbem;
 Impatiens ſonipes phaleratus naribus iram
 Eſſiat, & hortantur pavidi ſe ad bella viciffim.
 Sanguinis oblitus naturae foedera neſcit
 Quilibet, in fratrem convertit vulnera frater.
 Praevius accedens Deſii prope moenia Praeſul
 Peſtus inerme gerit, & munitus mente virili

F i f 3

Ma-

Magnanimus tanti Pater est discrimine belli
Tutus, nuda fuit cui Crux protectio fortis;
Humanae non tam virtutis robore fudit,
Quam Divae, Patris cui spes innititur almi.
Insonuere tubae, voces tolluntur in altum,
It fragor armorum diffusus in aera late,
Paene soni nubes agitantur verbera densae.
Curritur ad bellum, solvuntur turbine magno
Balistae, lapides jaciuntur grandinis instar.
Ad valli manibus correpunt culmina, molis
Fragmine lethiferae galeis clypeisque recepto;
Hostili cedente viam mucrone pararunt
Obice; terribili dant hostes terga furori.
Aggeris expulso munimine moenia fortes
Intrant armati, pugnae concursus utrinque
Fit trucidis, at cedunt adversi Praefulis almi.
Agmine sed redeunt converso, pila vibrantes
Incumbunt victi doris fugientibus. Acris
Vi pugnae fugiunt victores, fitque ruina
Aggeris a summo per praeceps usque deorsum.
Hostis ab impulsu versis cervicibus agmen
In se compressum declivi labitur orbe.
Pugna sub ancipiti fato committitur atrox.
Ensis in faciem exactis revocatur ad arcem
Valli turba fugax; vice versa mittit in hostes
Spicula propulso. Desii diffunditur oris
Alterius; fumo civilis sanguinis exul
Mucro madet; foditur primo certamine Rector
Metropolis, clarusque cadit victoribus obstans
Civis magnanima dudum virtute rebellis.
Militiae generisque fuit decoratus honore,
Hinc quoque litigera princeps & in Urbe secundus.
Milite cinguntur proscripio moenia; valvas
Fregit Cumanae plebis violenta securis,
Quae Desii vicis dispergitur ense cruento.
Hic cadit, ille pedes tremulos ad vincula tendit,
Hicque fugam quaerit frustra, conclusus in arcto,
Nam vetuere fores obstuscae robore firmo.

Conf.

Confilio periere suo, dum moenia claudunt
 Cives, dum Vallum nullo violabile firmant
 Ingenio, sit opus proprium sic carcer eorum:
 Saepe sagax in caede sua prudentia fiet
 Infelix hominis, quotiens delusa perire
 Auctores facit ipsa suos, traditque ruinae:
 Scrutatur latebras quisquis, solaque salute
 Contentus jacet arma pavens: fortuna ruina
 Involvit varia Cives. Praetorius inde
 Plebis apex capitur, dominus qui primus in Urbe
 Exiit; ingenuae quem stirpis gloria fecit
 Conspicuum. Caeno jacet hic, Antistes amicè
 Quem petit, ingrediens diri discrimina belli,
 Quem patria pietate videns, oblitus amarae
 Caedis, dilecti quam colla tulere nepotis,
 Infremuit, lacrymisque genae maduere solutis.
 O fallax, inquit, quotiens fortuna revolvit
 Imis summa gradu: nam sidera splendida tangens
 Volvitur ecce luto; flos est tua gloria vanus.
 Inde supervenit fraterni sanguinis ultor
 Mucro nitens Comititis, petiit qui membra secari
 Hostis humi luteae residentis, versus in iram.
 Quod prohibet Praeful, sed eum sine vulnere servat:
 O bonitas immensa Patris, quae sanguinis expertus
 Eximium vinctis putat indulgere triumphum.
 Heu totum de Turre genus vel carcere squallet;
 Aut periit gladio, patulum vel oberrat in orbem;
 Cujus fautores simili periere ruina.
 Stirpis at infaustae majores vincula stringunt
 Ferrea sex numero. Spoliis ditantur amici.
 Archipatris. Veniunt legati strage peracta
 Metropolis Desium, vexilla reducere Patris:
 Tunc Antistes ovans ingentis lucra triumphi
 Numine lata ferens supero, festinat in Urbem;
 Accedens natale solum. Mucrone cruento.
 Laeta acies multis olim conata periclis
 Ad proprios remeare lares, comitatur herile
 Vexillum. Jussit prope stare ad moenia cohortes

Prae-

Præful, amor patriæ cujus præcordia caræ
Commovit, qui sic inquit: Jam vulnera cessent,
Sanguineo sudore madens jam mucro quiescat.
In fraterna rubet bacchans heu vulnera caedes,
Hinc trucidis a gladii jugulis desistite: finis
Quæraturo bello civili: patria lucro
Sit fatis hæc vestro, longo sperata labore
Hæctenus; hanc vetuit semper fortuna rebellis,
Quam modo corridens offert victtricibus armis.
Jam furor, atque minae, jam dira licentia ferri
Cedat, & ad lætos successus hoste subacto
Omne pax dudum adverso quaesita reducat
Victores. Felix, socii, victoria non est
Roboris hæc vestri, non armis parata, nec ense:
E Coelo micuit, vobis hanc fata dederunt
Legibus arcanis supero manantia nutu.
Ipsa manus opus est superæ; censura rebelles
Coelestis stravit. Infanti parcite plebi,
Non aedes spoliatur inops, non horrea: ditis
Nullus lædatur, nullique injuria fiat
E populo, quem nos ulnis gestamus amoris,
Quem colimus, titulis dignis efferre volentes,
Cui fuit antiquo venerabile nomen ab ævo.
Conducatur fraternus amor, quæ prisca tulistis,
Vulnera; præteritæ nullum meminisse jubemus
Offensæ, cujus felix oblivio iudex
Optimus est: genus hoc vincendi nobile, clari
Nonne viri? fiet vester sic hostis amicus.
Irarum fluctus humili sub pectore fervent
Omnibus infesto; cui non est longa potestas,
Nec fortuna favens, subiti discriminis expertus
Non erit in Cives asper; propriaeque ruinae
Jam fatis est; veniæ jam tempus; desinat omnis
Impetus, & pietas expellat amica furorem.
Hinc odii civilis atrox discedat acrodo.
Num scelerum rabies caræ dominabitur Urbi?
Discurrent vicis num rivi caede rubentes?
Sanguinea num læta dies maculabitur unda?

Quid

Quid si testa gemant? madeant si delubra fletu?
 Sive lares ululent, & sparso crine marito
 Exanimis coniux incumbat? sive parentes
 Oscula pignoribus fundant moerentia caesis?
 Num sceleri tanto superum miscebitur ingens
 Gratia? num tantis lacrymis, seu funere tristi
 Gaudia laedentur dono concessa superno?
 Non erit hoc, procures, non hoc felicibus aptum
 Fatis; vobiscum non hac comitabitur hora
 Moeror in ingressu; non haec sunt consona divīs
 Heroibus; nam vos vetus, & generosa propago
 Edidit, & venia est semper conjuncta triumpho.
 Sic sceleris gladium deponat laeta juvenus,
 Gratas jam tollat palmas ad sidera miles.
 Laetetur tristem rugas posuisse vetustas
 Fortunam, facies cujus placabilis ad vos
 Arridet; renovata novis successibus ora
 Nubila mutavit, veterem posuitque rigorem.
 O Pietas immensa Dei, quae ferrea tetri
 Vincula coelesti virtute resolvit Averni,
 Tempore quo longo Proceres gemuere sepulti
 Metropolis, sed jam referantur claustra doloris.
 Extulit ad Coelum jam vos sublime, nec ultra
 Desinet auxilium superum, servata per aevum
 Gratia si fuerit, memor aut si muneris hujus
 Sit damnatus eques, quem gloria tanta reducet.
 Pacificae resonent fauces, donaria reddat
 Quisque Deo, solvat laudes, ac oscula civi
 Offerat, & dudum Respublica pressa levetur.
 Jam tenor antiquus, patriaeque modestia vestrae
 Urbi reddatur; succedant jura profano
 Justitio, propriis communia commoda lucris.
 Exul in ambiguum redeat maturius orbem
 Ad sedes Astraea suas, orbataque dudum
 Gaudeat aula potens ex nunc ornata decore
 Justitiae. Praeful sic fatus. Nemo resistit
 Hortanti, monitis reverendi quilibet oris
 Annuit, & votis patriis parere spondit.

Submis-

Submissos clamore cohors testatur alacri

Esse animos Patri, Dominoque, ducique per omne

Aevum. Antistes ait: Victricia signa movete.

Victaque mox celeri petierunt moenia gressu,

Praefulis ad jussum victores ense recluso.

Mutatis animis jam non furor esse, nec ira

Cernitur in laevis; acclamant omnia pacem

Agmina. Felici pergunt sic omine, jam non

Bello: sic urbem properant invadere gratam.

Ante Patrem delata micant insignia Regis

Aeterni; Crux alma nitens veneratur ab omni

Occurrente sibi populo, comitatur at ipsum

Nobilitas olim peregrinas exul in oras

Ad patrium revocata solum. Proh quanta cohortis

Laetitiae est reducis! Resonant heic timpana, totus

Indeque concutitur aether clangore tubarum,

Et non ora silent laetas resoluta per odas.

Urbs Patris adventu festino mota tumultu

Occurrit gaudens, miscetur sexus, & aetas.

Confluxere senex, juvenis, mulierque; sed agmen

Laudibus insistit devorum voce canora.

Religiosa cohors series distincta per almas

Obvia, concentu modulaminis aethera laeti

Pulsat, & adveniens dilecta Praeful in Urbe

Suscipitur, visitque prius pia limina Sancti

Ambrosii, fuditque preces demersus ad aram,

Grata tulit genibus flexis donaria miles.

Mox Antistes adit speratam tempore longo

Sedem, sicque domos reliqui petiere paternas.

Praeful at, ut veteri statuatur in ordine juris

Publica res, satagit, priscum revocentur ad usum

Gaudia. Libertas, ac Symbola, ludus in unum

Conveniunt. Posuere diem, celebremque Beatæ

Agnetis, Cives redeuntes lege perenni,

Qua micuit sperata diu victoria Coelo.

Lex antiqua redit, pressuraque cessit ab Urbe.

Aeger ut effaeto languet, mortemque minatur

Corpore, quum labium pallet, quum vena gravescit,

Horre-

Horrescit facies, oculi sternuntur, anhelum
 Urgetur pectus, requieque repente soporis
 Erigitur morbi matura labe, Vetustum
 Motu rapta suo repetit natura tenorem:
 Sic Urbs prolixi languoris pressa dolore
 Crimine purgato, divae relevata vigore
 Virtutis, fortique sui medicamine Patris
 Tendit ad antiqui cursum sanata tenoris.
 Quam dubio fortuna gradu mortalia ludis!
 Heu quam praecipites humana rotatur in orbes
 Conditio! Nunc summa petit, nunc mergitur unus:
 Vana quidem pereunt, transitque volatibus aetas;
 Rebus enim nitens robur ruit omne caducis.
 Sola manet virtus puro rutilantior auro,
 Aethereos superat radios, Phoebaeaque vincit
 Lumina, tota nitens, divis splendoribus orta.
 Huic quae progenies? quod opus? quo pignore gaudet?
 Aut quae divitiae? seu quo dotatur honore?
 Est ejus sublimis honos, quo cetera demito
 Virtutis titulo clari privantur & ipsi,
 Dum quoque sola decus probitas sibi vendicat istud.
 Hae quae augentur opes exhaustae pectore manant,
 Hae solae comitantur herum, mors cetera perdit.
 Huic coeleste genus, quam mens enixa superna est,
 Fonteque profiliens supero delabatur imis,
 Mortales differre facit, quia clarior alter
 Cui comes est reliquo, sine qua non quisque ferarum
 Conditionis erit. Fiet distante decore
 Nonne pecus virtutis homo? qui celsior astris
 Hac famulante; choris compar coelestibus, altas
 Aggreditur Deitatis opes, concursusque superni
 Haec animi sublime suis lucratur alumnis
 Nomen, ut almorum numerentur in agmina Divum:
 Quam felix haec est proles, quam plena decoris!
 Temperies siquidem, quae blandimenta coercet
 Carnis, metitur rerum Prudentia fines;
 Altera Justitia est harum non infima consors.
 Quid melius natura dedit? quid gratius? ortum

Siderea de sede trahit, velut Hespera fulget
 In terris, etenim divinae legis imago est.
 Foederis humani vinclum, morumque magistra.
 Expediens, rectumque docet, nihil utile quaerit
 Ipsa sibi, solers communem respicit usum;
 Nam cunctis prodesse cupit, nullique nocere.
 Ipsa parens legum, vigil est cohibere nocentes,
 Illius ad nutum pigrescit nulla fororum.
 At postrema malis nullis concussa, flagellis
 Diris arridet, duro certamine gaudet.
 O genus electum, proles divina, superstes
 Germen, quod numquam consumere tempora possunt!

Reliqua desiderantur.

F I N I S.

